

J. JABLONSKIS



RINKTINIAI RAŠTAI
II TOMAS

VALSTYBINĖ POLITINĖS IR MOKSLINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA
VILNIUS — 1959

J. JABLONSKIS

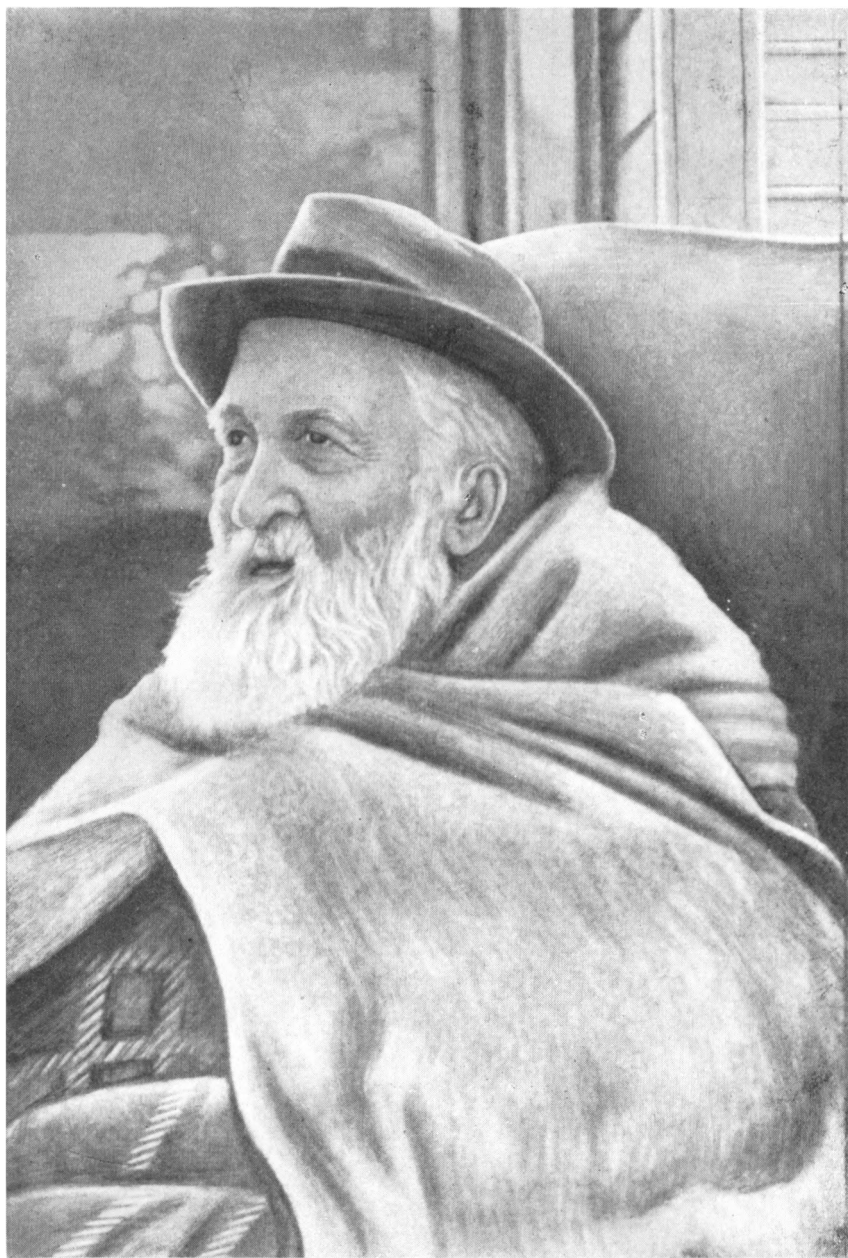


RINKŲ TINIAI RAŠTAI
DU TOMAI



VALSTYBINĖ POLITINĖS IR MOKSLINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA
VILNIUS — 1959

Sudaré J. PALIONIS



Jablonskis 1929 m. vasarą Palangoje (paskutinė nuotrauka)



J. JABLONSKIO KALBINIAI TAISYMAI

Be lietuvių kalbos vadovėlių¹, didelę ir taip pat vertingą Jablonskio kalbinio palikimo dalį sudaro jo straipsniai įvairiais lietuvių literatūrinės (jo terminu — „rašomosios“) kalbos praktikos klausimais. Tokios rūšies straipsnius bei recenzijas, pavadinus dažniausiai „Kalbos dalykais“, Jablonskis ėmė rašyti „Varpe“ 1890 m. ir rašė juos paskui kituose lietuviškuose laikraščiuose bei žurnaluose ligi pat mirties — ligi 1930 m. Tuose savo straipsniuose bei recenzijose Jablonskis be atvangos kėlė aikštėn ir taisė visokias ano meto raštuose pasitaikiusias gramatikos, žodyno, rašybos ir stiliaus klaidas, kovojo dėl lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos grynumo bei taisyklingumo, dėl jos normų aiškumo ir vieningumo, dėl tos kalbos prieinamumo plačiausioms lietuvių liaudies masėms.

Kadangi Jablonskio straipsniai bei recenzijos buvo pradėti rašyti dar tuomet, kai tiktai formavosi lietuvių nacionalinė literatūrinė kalba, o baigti — jau tvirčiau nusistojus jos normoms, tai juose, tartum kokiam veidrodyje, ryškiai atsispindi visi būdingesnieji tos kalbos raidos momentai tuo 40 metų laiko tarpu: ir jos plėtojimosi kliūtys bei negalavimai, ir jos augimo, turtėjimo bei tobulėjimo požymiai. Todėl tie straipsniai ir recenzijos, kaip savotiški lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos netolimos pra-

¹ Jų trumpa charakteristika duota „Rinktinių raštų“ I tomo įvadiniam straipsnyje.

eties metraščiai, visų pirma yra įdomūs ir reikšmingi lietuvių literatūrinės kalbos istorijai: iš jų, geriau negu iš bet kurių kitų Jablonskio raštų, matyti šio įžymaus lietuvių literatūrinės kalbos normintojo kalbinės pažiūros, jo kalbinis metodas bei kriterijai, kuriais remdamasis jis su didžiausiu atsidėjimu dirbo lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos norminamąjį darbą XIX a. pabaigoje — XX a. pirmaisiais dešimtmečiais. Antra vertus, tie Jablonskio straipsniai bei recenzijos didelę reikšmę turi taip pat dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos mokslui, o ypač dabartinės literatūrinės kalbos praktikai, vartosenai, nes juose šalia daugelio dar ir mūsų dienomis aktualių kalbinių taisyčių apščiai randame ir rinktinių gyvosios liaudies kalbos pavyzdžių, ir svarbių literatūrinės kalbos faktų paaiškinimų, ir pagaliau labai gyvą ir gražią paties autoriaus kalbą bei savitą, originalų jo stilių.

Tiesa, ne visi tuose straipsniuose bei recenzijose duodami taisyčiai ar aiškinimai dabar gali būti besąlygiškai priimti: kartais, nepasirėmęs gausesniais kalbos duomenimis ar dėl savo visuomeninių pažiūrų ribotumo, Jablonskis, ką betaisydamas ar beaiškindamas, ir suklysdavo. Bet dėl to nereikia daug stebėtis: viena, jis buvo savo meto žmogus, o antra, juk tik tas neklysta, kas nedirba. O Jablonskis iš tikrųjų dirbo ir labai daug, ir gana nelengvą kalbos kultūros darbą. Be to, jis dirbo tą darbą dar ir nepavydėtinomis sąlygomis, nes, iš vienos pusės, didesnę savo gyvenimo dalį buvo sunkios ligos sukaustytas, o iš kitos — dėl carinės reakcijos persekiojimų, paskui dėl lietuvių buržuazijos jo darbo ignoravimo bei neįvertinimo ligi pat mirties nesusilaukė nei reikiamos materialinės, nei moralinės paramos.

Todėl dabar, kritiškai vertinant Jablonskio kalbinius taisyčius ir aiškinimus, svarbu iškelti aikštėn ne tiek jų spragos, kiek tie teigiami pradmenys, kuriuos galima panaudoti tolesniam tarybinio lietuvių kalbos mokslo plėtojimui ir lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos ugdymui.

* * *

Kaip žinoma, pirmuosius savo kalbinius taisyčius ir aiškinimus Jablonskis pradėjo dar tuo metu, kai lietuvių literatūrinėje kalboje giliai buvo įleidęs šaknis feodalinis-bažnytinis žargonas, o kylančios lietuvių buržuazijos veikėjų tarpe plačiai kerojo buržuazinės romantinės pažiūros. Mat, daugelis aušrininkų ir kai kurie varpininkai, nacionalinio išsivadavimo judėjimo ideologijos

veikiami, buvo iš anksto nusprendę, kad lietuvių kalba esanti seniausia, geriausia ir gražiausia už visas kitas kalbas, ir todėl jie rimčiau nesirūpino nei lietuvių literatūrinės kalbos ugdymu, nei tvirtesnių jos normų nustatymu. Kiek daugiau jiems rūpėjo tiktai ano meto raštų kalbos žodyno gryninimas, bet ir čia, nebūdami lingvistiškai pasirengę, jie prisvaičiodavo visokių nebūtų dalykų, prikurdavo naiviausių etimologijų. Pavyzdžiui, aušrininkai, iš vienos pusės, gana dažnai smerkdavo kitų kalbų kilmės žodžių vartojimą, o iš kitos — „įrodinėdavo“, kad tokie žargoninio pobūdžio skoliniai, kaip *dūšia*, *ponas*, *ponavoti*, *koronė*, *storonė* ir kt., esą grynų gryniausi lietuviški žodžiai¹. Panašių „įrodinėjimų“ ir naivių etimologijų nemaža galima rasti ir „Varpe“, ypač pirmaisiais jo ėjimo metais, ir kituose to meto buržuaziniuose bei klerikaliniuose laikraščiuose.

Savaime suprantama, kad toks nemokliškas lietuvių kalbos faktų traktavimas bei aiškinimas, savo laiku buržuaziniams veikėjams padėjęs kelti nacionalinius jausmus plačiųjų liaudies masių tarpe, ilgainiui jau nebegalėjo tenkinti naujų visuomenės gyvenimo reikalavimų. XIX a. gale ir XX a. pirmaisiais dešimtmečiais, pradėjus gausiau leisti tiek periodinę, tiek ir neperiodinę spaudą, taip pat labiau suintensyvėjus visam politiniam, visuomeniniam bei kultūriniam gyvenimui, iškilo gyvas reikalas aiškiau, konkrečiau ir tiksliau spręsti daugelį aktualių lietuvių literatūrinės kalbos praktikos klausimų. Reikėjo tvarkyti, vienodinti tuomet dar nenusistojusią rašybą, norminti žodyną, sintaksę ir kitas literatūrinės kalbos sritis. Bet aušrininkai to negalėjo padaryti, nes jų tarpe nebuvo nė vieno žmogaus, kuris būtų kaip reikiant susipažinęs su kalbos mokslo pagrindais ir literatūrinės kalbos norminimo darbu. Ir štai kaip tik tokiu metu pasirodė Jablonskis, specialius mokslus išėjęs kalbininkas, įžymiųjų rusų lingvistų — akad. F. Fortunatovo, akad. A. Šachmatovo, prof. T. Koršo ir kt. mokinys, kuris jau bemaž nuo pat savo kalbinės veiklos pradžios pastebėjo buržuazinių romantikų eitojo kelio klaidingumą ir pasuko visiškai kita, nauja linkme: atmetęs jų apriorinius romantinius svaičiojimus, lietuvių literatūrinės kalbos normas ėmė grįsti gyvosios liaudies kalbos duomenimis. Antai, jau pirmajame didesniame kalbiniame straipsnyje — M. Miežinio „Lietuviškos gramatikos“ recenzijoje, išspausdintoje 1890 m. „Varpe“, Jablonskis

¹ Zr. Jablonskio raštai (red. J. Balčikonis), IV t. Kaunas, 1935, 4 psl

nurodė, kad „Norint sustatyti kalbamokslį ir tokiu budu mokėti kitus kalbėti ir rašyti, reikia, žinoma, pačiam gerai suprasti taisykles išguldomas kitiems kalbos *tiesiog nuo žmonių* (mūsų pabraukta. — J. P.) ir iš tų raštų, kuriuose darbštus vyrai surinko nemažai mūsų dainų, mįslių (minklių), priežodžių, patarlių ir pasakų. Iš kitų veikalų medegą gramatikai galima semti tiktai tuokart, jeigu jų rašytojai yra patys parėmę savo darbus ant žmonių kalbos“¹. 1893 m. tame pačiame „Varpe“, trumpai apžvelgdamas 1883—1893 m. laikotarpiu pasirodžiusių lietuviškų raštų kalbą, jis vėl pažymėjo, kad „lėngva bus ir gerà gramatika sustatyti ir grynai lietuviškai rašyti tik tuomet, kada mes gerai pažinsime *žmonių* kalbą ir pradėsime rašto kalbos taisykles remti ant tų įstatymų, kuriuos mums duoda mūsų žemininkų, ypač sodiečių kalba“². Šitokį liaudinį literatūrinės kalbos kūrimo bei norminimo pagrindą Jablonskis nuolatos akcentuodavo ir savo lietuvių kalbos vadovėliuose, ir savo vėlesniuose kalbiniuose straipsniuose.

Reikalaudamas lietuvių literatūrinės kalbos normas grįsti gyvosios liaudies kalbos vartoseną, Jablonskis, iš kitos pusės, skatino rašytojus ne aklai, bet kūrybiškai naudotis liaudies kalbos duomenimis. Jis gerai žinojo, kad be atodairos negalima remtis ir liaudies kalba, nes „prie žodžių ir reiškinių tikrai lietuviškų, vartojamų tarp žmonių nuo senų-senovės, yra mūsų šnekamojoje kalboje daug ir šiukšlių. Tos šiukšlės reikia mokėti atskirti nuo grūdų. . .“³ Todėl, patardamas rašytojams imtis medžiagos iš neaprupiamų liaudies kalbos lobių, Jablonskis reikalavo iš jų ir atsargumo, apdairumo. Štai, pavyzdžiui, 1905 m. „Vilniaus žiniose“ polemizuodamas su P. Samajausku, kažkur žmonėse nugirdusiu ir teikusiu vartoti pasakymą „*Lietuviškas* kalendorius“, Jablonskis pažymėjo, kad „žmonėse“, t. y. liaudies šnekamojoje kalboje, esą galima išgirsti ir tokių pasakymų, kaip „jis, tur-būt, *ant kunigo, ant pono* mokus“, „man tinka *lietuviška* kalba“, „nusipirkau *prūsishko* spirito“, „gavau pinigų *ant alaus, ant šnapso*“⁴, bet tokie pavyzdžiai aiškiai rodo, „jog ir „žmonių kalboje“ ne viskas „žmoniškai“ tebėr sakoma“⁴. Šitą pačią mintį Jablonskis ne kartą yra pabrėžęs ir vėliau savo straipsniuose. Pavyzdžiui, 1920 m. pole-

¹ Jablonskio raštai, IV t., 3 psl.

² Ten pat, 42—43 psl.

³ P. Kriaušaitis. Lietuviškos kalbos gramatika. Tilžė, 1901, 1 psl.

⁴ Jablonskio raštai, IV t., 58 psl.

mizuodamas su A. Jakštu, jis vėl nurodė, kad „*Žmonių kalboje* yra visa ko, teiktinų ir neteiktinų rašomajai kalbai dalykų“ ir kad kalbininkai iš tų įvairių dalykų tikrai „stengiasi susekti bendresnius dėsnius rašomajai kalbai“¹.

Vadinasi, Jablonskis gerai suprato, kad literatūrinė kalba nėra gryna liaudies šnekamosios kalbos kopija, bet kad ji, tarybinės literatūros klasiko M. Gorkio žodžiais tariant, yra „meistrų apdorota“ kalba ir todėl ugdytina bei normintina kūrybiškai atrenkant ir panaudojant liaudies kalbos duomenis. O vienu iš svarbiausių šaltinių geriausiems liaudies kalbos duomenims atrinkti ir gyvosios kalbos dėsniams atskleisti, kaip rodo jau ir anksčiau cituotos jo straipsnių ištraukos, Jablonskis laikė žodinę liaudies kūrybą, tautosaką. Per savo paskaitas klausytojams ar kitomis progomis jis dažnai pabrėždavo, kad liaudies dainos, pasakos, mįslės, patarlės, priežodžiai esąs geriausias gimtosios kalbos mokymosi vadovas. „Norint savos kalbos išmokti ir eiti paskui — su savo plunksna — in žmones, — sakydavo jis, — reikia mokėti pirmiausia žmonių dainos, pasakos, priežodžiai suprasti ir jų kalbės turtais brangenybėmis stebėtis“². Dėl to savo vadovėliuose ir straipsniuose pats Jablonskis labai dažnai operuodavo tautosakos pavyzdžiais: jais remdavo tiek savo išvedamas kalbos taisykles, tiek savo kalbinius taisymsus.

Be liaudies šnekamosios kalbos ir tautosakos, nemaža reikšmės literatūrinės kalbos kūryboje bei normalizacijoje Jablonskis teikė dar grožinės literatūros kūriniams. Ypač didžiai vertino jis tuos rašytojus, kurie savo kūriniuose nenutoldavo nuo gyvosios kalbos dėsnų, kurie sugebėdavo tinkamai pasinaudoti jos turtais. Todėl, sakysim, savo straipsniuose, keldamas aikštėn atskirų lietuvių rašytojų kalbos ydas, Jablonskis neretai nurodydavo pavyzdžiu jiems Puškiną, Mickevičių ir kitus įžymiuosius kaimyninių tautų rašytojus, kurie, pasak jo, patys daugiausia savo liaudyje gyvenę ir puikiai mokėję „savo *tautosakos*, savo žmonių šnekamąją kalbą“³. Iš lietuvių rašytojų dėl tų pačių priežasčių Jablonskis labai vertino Donelaitį, Daukantą, Valančių, Baranauską, Bičiūną, Vienuolį ir kt. Iš šių rašytojų kūrinių jis imdavo pavyzdžius savo vadovėliams ir kalbiniams taisymsams, iš jų visiems patardavo mokytis gyvos ir taisyklingos kalbos. „Mokantis

¹ Jablonskio raštai, IV t., 230 psl.

² Ten pat, 191 psl.

³ Jablonskio raštai (red. J. Balčikonis), V t. Kaunas, 1936, 65 psl.

kalbós, reikės, žinoma, gerai įsiskaityti į žmonių pasakas, dainas (mįsles, priežodžius), į Duonelaičio, Žemaitės ir kitų raštus, į kalbos vadovėlius (į įvairius „kalbos dalykus“) ir t. t.“¹, — rašė jis 1914 m.

Bet, patardamas besimokantiems kalbos gerai įsiskaityti į žymesniųjų lietuvių rašytojų kūrinis, Jablonskis anaipol nereikalavo literatūrinės kalbos praktikoje visais atvejais sekti tais rašytojais. Viena, jis žinojo, kad ir geriausiųjų rašytojų kalboje kartais gali pasitaikyti neteiktinų literatūrinei kalbai dalykų, o antra, taip pat suprato, kad griežtas laikymasis ankstesniosios rašytinės tradicijos literatūrinę kalbą galėtų padaryti sustingusią, atitrūkusią nuo nuolatos kintančios, besivystančios gyvosios kalbos. Todėl, aiškindamas kai kuriuos savo meto lietuvių literatūrinės kalbos faktus, Jablonskis kartais nepasikliaudavo nei Daukanto, nei Valančiaus, nei kitų žymesniųjų praeities rašytojų kūrinuose randamais kalbos duomenimis. Štai, pavyzdžiui, dar 1893 m. savo „Kalbos dalykuose“ jis rašė, kad „Sekdami Daukantą mūsų rašytojai vartoja netikusį žodį *prašalietis*, *prašalaitis* (Ausländer), nors Kuršaitis žinojo su tąja prasme ir žmonių kalbos žodį *svetimašalis*, *svetimšalis*. Jei žodžiai *sodietis*, *žagarietis*, *vilkaviškietis*, *giminietis* — *giminaitis*, *pašalietis*, *žemaitis* turi savo pradžių žodžiuose *sodžius* — *soda* (=kaima, kaimas), *Žagarė*, *Vilkaviškis*, *giminė*, *pašalys*, *žemas* (žemė), tad ir *prašalietis* turėtų būt kilęs iš trumpesnio žodžio, sakykime iš *prašalys*; bet kadangi tokio *prašalio* nėra ir negali būt mūsų kalboje, todėl negalime turėti nė kilusio iš to žodžio daiktavardžio **prašalietis*“². Vėliau taip pat ne vienu atveju Jablonskis kritiškai žiūrėjo į atskirus senesniųjų lietuvių rašytojų kalbos faktus. Pavyzdžiui, 1928 m. V. Kamantausko žodynėlio recenzijoje nepritarė šio žodynėlio autoriui, teikusiam vartoti literatūrinėje kalboje Daukanto ir Valančiaus raštų žodį *privalumas* „ypatumo“ reikšme; nepritarė čia ir kai kurių kitų žodžių ar žodžių lyčių, paremtų senesniųjų rašytojų kalbos duomenimis, vartojimui³.

Ypač atsargus būdavo Jablonskis, spręsdamas įvairius lietuvių literatūrinės kalbos praktikos klausimus, su senaisiais XVI—XVII a. lietuviškais raštais. Antai, nors iš senųjų lietuvių rašytojų jis labai vertino Daukšą ir Širvydą, bet į jų raštus nukreip-

¹ Jablonskio raštai, IV t., 134 psl.

² Ten pat, 22 psl.

³ Zr. Jablonskio raštai, V t., 194 ir kt. psl.

davo savo žvilgsnį dažniausiai tik tuomet, kada norėdavo įrodyti atskirų žodžių lietuviškumą ar jų vartojimo senumą. Pavyzdžiui, 1914 m. „Viltyje“ polemizuodamas su Druskium (A. Jakštu) dėl pasakymo *nieku būdu*, Jablonskis pažymėjo, kad šis pasakymas jam esąs žinomas ne tik iš suvalkiečių kalbos, bet ir iš senio Širvydo raštų¹. Minėtoje Kamantausko žodynėlio recenzijoje Jablonskis taip pat ne vienoje vietoje yra operavęs Daukšos ir Širvydo raštų pavyzdžiais, bet irgi daugiausia tik iliustracijos reikalui, dažnai čia netgi pabrėždamas, kad vieno kito dabar vartojamo žodžio bei posakio aptikimas Daukšos ar Širvydo raštuose anaiptol dar neduodąs teisės jo visiškai neliesti².

Taigi pagrindiniai literatūrinės kalbos kūrimo bei norminimo šaltiniai Jablonskiui buvo gyvoji liaudies kalba, tautosaka ir įžymiųjų grožinės literatūros kūrėjų, įkūnijusių savo raštuose geriausias liaudies kalbos ypatybes, veikalai. Iš šitų šaltinių jis kaip tik ir sėmėsi medžiagos tiek savo vadovėliams, tiek savo kalbiniams taisymams; šitokiais šaltiniais atsargiai naudodamasis, jis visą amžių vaisingai darbavosi lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos kūrybos bei normalizacijos baruose.

* * *

Kalbant apie Jablonskio varyto lietuvių literatūrinės kalbos norminamojo darbo kryptį ir norint geriau suprasti jo kalbinius taisymus, negalima išleisti iš akių ir jo pažiūrų į nacionalinės literatūrinės kalbos kūrybą bei normalizaciją apskritai. Nors Jablonskis vienu svarbiausiųjų nacionalinės literatūrinės kalbos normų šaltinių, kaip matėme, laikė gyvąją liaudies kalbą, bet jis toli gražu negalvojo, kad tos normos eklektiškai išvestinos iš visų lietuvių kalbos tarmių. Priešingai, stebėdamas objektyvų lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos formavimosi bei plėtojimosi procesą aukštaičių vakariečių pietiečių (suvalkiečių) tarmės pagrindu, Jablonskis gana anksti teisingai suprato literatūrinės kalbos ir tarmių santykį ir bemaž jau nuo pat savo kalbinės veiklos pradžios skatino remti lietuvių literatūrinės kalbos normas visų pirma tos vienos dėl istorinių aplinkybių iškilusios tarmės lytimis. Štai dar 1901 m. „Lietuviškos kalbos gramatikos“ pralkalboje detalčiai nužymėjęs konkrečias lietuvių nacionalinės lite-

¹ Žr. Jablonskio raštai, IV t., 125 psl.

² Žr. Jablonskio raštai, V t., 174, 204, 209 ir kt. psl.

ratūrinės kalbos kūrimo bei norminimo gaires¹, jis vėlesniuose savo raštuose visą laiką ne tik pats stengėsi tų gairių laikytis, bet ir iš kitų reikalavo nuo jų nenukrypti. Pavyzdžiui, 1920 m. recenzuodamas B. Grigaitytės išverstą knygelę „Nuostabūs skruzdės gyvenimo atsitikimai“, Jablonskis prikišo vertėjai, kam ši vartojanti tokius literatūrinei kalbai neįprastus savo tarmės žodžius bei žodžių lytis, kaip *pasinogėjo, suroti, išdygs, atsigrižti, parnešium* ir kt.² 1926 m. vertindamas kalbos atžvilgiu doc. J. Tumo išverstą „Šiaulėniškio senelio“ V-ją dalį, jis vėl barė vertėją už tai, kam šis „parašytame rašomąja tarme rašinyje“ pavartojęs lytis *atenčio, išbirėjo, pasukė, nėkad, aimanoti, neatmina, kai kurius...* ir tuo būdu sukišęs į vieną maišą kelis katinus, sumaišęs viename rašinyje „skirtingus tarmių tarimus“³.

Tačiau pats laikydamasis ir iš kitų reikalaudamas raštuose prisilaikyti vienos tarmės, Jablonskis vis dėlto buvo tos nuomonės, kad nacionalinė literatūrinė kalba griežtai nespraustina į vienos pagrindinės tarmės rėmus ir dirbtinai nevaržytina. „Rašomoji kalba, — sakydavo jis, — augdama pati teturi savaime tobulėti“⁴ ir „augti saviškai, savomis... taisyklėmis“⁵. Nesant pagrindinėje tarmėje tam tikrų lyčių, o ypač žodžių, reikalingų naujoms sąvokoms žymėti, rašytojai galį jų imtis ir iš kitų tarmių, tiktai turį žiūrėti, kad tie žodžiai būtų daugeliui suprantami⁶. Kai kurių literatūrinės kalbos lyčių netgi nereikią būtinai vienodinti, nes, pavyzdžiui, tokios raštuose pasitaikančios gretiminės lytys, kaip *lipti* ir *lipt*, *dirbame* ir *dirbam*; *rašykite* ir *rašykit*, *troboje* ir *troboj*... , sutinkamos ir lietuvių „rašomojoje tarmėje“⁷. Bet, iš kitos pusės, neleistina ir didelė literatūrinės kalbos lyčių įvairybė, nes literatūrinė kalba turinti būti „sveikas, ne lopytinis padaras, lyg viena kalbos tarmė (bent žodžio lyčių atžvilgiu)“⁸. Todėl, nustatant literatūrinės kalbos dėsnius bei normas, neužtenką vieno kito liaudyje nugirsto pasakymo, bet reikią turėti „*visa eilė žmo-*

¹ Zr. P. Kriaušaitis. Lietuviškos kalbos gramatika. Tilžė, 1901, 1—2 psl.

² Zr. Jablonskio raštai, IV t., 242—243 psl.

³ Zr. Jablonskio raštai, V t., 26 psl.

⁴ Jablonskio raštai, IV t., 188 psl.

⁵ Jablonskio raštai, V t., 216 psl.

⁶ Plg. P. Kriaušaitis. Lietuviškos kalbos gramatika, 1—2 psl.

⁷ Zr. Jablonskio raštai, IV t., 231—232 psl.

⁸ Jablonskio raštai (red. J. Balčikonis), III t. Kaunas, 1934, 109 psl.

nių kalbos pasakymų, plačiai vartojamų, sugautų ne iš šio laiko „susipratėlių“, bet iš... žmonių juodadarbių...“¹

Visi šie Jablonskio pasisakymai dar kartą akivaizdžiai parodo, kad literatūrinės kalbos jis iš tikrųjų nelaikė nei eklektine įvairių tarmių sinteze, nei paprasta liaudies šnekamosios kalbos ar vienos kurios nors tarmės kopija, bet įsivaizdavo ją kaip savarankišką, iš vienos tarmės išaugusią, bet tolydžio nuo tos tarmės vis toltančią ir savais dėsniais, savais keliais teriedančią visos nacijos susižinojimo, kultūrinio bendravimo bei minčių reiškimo priemonę. Ir tokia literatūrinė kalba, Jablonskio nuomone, esanti ne atskirų žmonių, ne kalbininkų, bet visos tautos, o ypač įžymiųjų rašytojų ilgamečio kūrybinio darbo vaisius: „Augant rašomajai kalbai, kalbininkų darbas tėra kelti aikštėn žmonių kalbos dėsniai ir saugoti, kad mūsų rašytojai, ypačiai laikraštininkai, — ir jų esama visokių, — patys neimtų kartais griauti tų kalbos dėsnių... Kad rašytojas, *nesutikdamas su kalbininku*, mėgina vieną kitą dalyką saviškai pasakyti, kad jis, nesitenkindamas kalbininko patarimais, rūpinas pats vis gražiau, aiškiau, tiksliau savo mintis reikšti, kad tuo besirūpindamas jis nesutinka ir su vienu kitu kalbininko pastebėjimu, — tuo džiaugtis tereikia: rašomoji kalba yra pačios tautos ir mokačių jos kalbą rašytojų, ne kalbininkų produktas“².

Žinoma, ne visi rašytojai vienodai gali dalyvauti nacionalinės literatūrinės kalbos kūryboje bei normalizacijoje. Tie, kurie atitrūkę nuo svarbiausiojo literatūrinės kalbos šaltinio — gyvosios liaudies kalbos, kurie atpratę arba nenorį mokyti rašyti gyvosios kalbos taisyklėmis, — negali būti „rašomosios kalbos kūrėjais“³. Todėl tokiems rašytojams, „rašantiems dirbtine kalba“, neturėtų būti vietos nei mokyklai skiriamuose skaitiniuose, chrestomatijose, nei šiaip knygose, teikiamose jaunimo mokymui bei auklėjimui⁴. Gerų rašytojų kalba turėtų būti „gyva tautos ar žmonių kalba“, t. y. tokia kalba, „kad skaitytojas iš rašytojų kūrinio galėtų ir savos kalbos mokyti“⁵. Dėl to tokiems rašytojams reikėtų rūpintis, kad „rašomoji kalba būtų a) lengva, graži, aiški, plačiai supran-

¹ Jablonskio raštai, IV t., 160 psl.

² Ten pat, 188—189 psl.

³ Žr. Jablonskio raštai, V t., 65 psl.

⁴ Žr. Jablonskio raštai (red. J. Balčikonis), II t. Kaunas, 1933, 58 psl.

⁵ Jablonskio raštai, V t., 120 psl.

tama ir b) taisyklinga (ji turi eiti žmonių, skaitytojų kalbos taisyklėmis)¹.

Nėra abejonės, kad tokios teisingos, net ir mūsų dienomis nereikalaujančios esminių korektyvų, Jablonskio pažiūros į nacionalinės literatūrinės kalbos kūrybą bei normalizaciją susiformavo XIX a. įžymiųjų rusų rašytojų ir kalbininkų įtakoje, nes pastarieji (pvz., Puškinas, Gogolis, Bielinskis, Černyševskis, Fortunatovas, Šachmatovas ir kt.) nuolatos pabrėždavo didelę gyvosios liaudies kalbos ir tautosakos reikšmę literatūrinei kalbai tobulinti, išskeldavo grožinės literatūros meistrų vaidmenį literatūrinės kalbos kūryboje. Antai, Puškinas dar 1828 m. kvietė jaunuosius rusų rašytojus įsiklausyti „į gyvąją liaudies šneką“ („в простонародное наречие“) ir iš jos mokytis literatūrinio meistriškumo². O įžymusis kritikas Bielinskis vėliau tiesiog nurodė, kad „Kalbos negalima sukurti, nes ją kuria liaudis; filologai tiktai atskleidžia jos dėsnius ir susistemina juos, o rašytojai tiktai kuria pagal jos dėsnius“³.

* * *

Susidaręs tokias pažiūras į nacionalinės literatūrinės kalbos kūrybą bei normalizaciją, Jablonskis jomis ir vadovavosi, sprenddamas konkrečius lietuvių literatūrinės kalbos normų klausimus, taisydamas ir aiškindamas įvairias savo gyvenamojo meto raštų kalbos klaidas.

Ir reikia pažymėti, kad Jablonskis tiems savo taisymams bei aiškinimams buvo išsidirbęs net tam tikrą kalbinį metodą, būtent, juos dažniausiai grįsdavo gyvosios liaudies kalbos ir žymesniųjų lietuvių rašytojų vartosenos analogija. Iš analogiškų liaudies kalbos, tautosakos ir žymesniųjų rašytojų pavyzdžių jis sprendavo ir apie atskirų žodžių darybos gerumą, ir apie sintaksinių konstrukcijų tinkamumą, ir apie kitus lietuvių literatūrinės kalbos normų dalykus. Antai, remdamasis liaudies kalbos vartosenos analogija, Jablonskis dar 1892 m. savo „Kalbos dalykuose“ pasmerkė aušrininkų nevykusiai susidarytą *rašėją*, sakydamas, kad: „Kaip nū *mokyti* (-inti), *skaityti*, *trukdyti*, *varyti* turime daiktavardžius — *mokytojas* (ir -intojas), *skaitytojas*, *trukdytojas*, *varytojas*, taip

¹ Jablonskio raštai, IV t., 144 psl.

² Зг. Русские писатели о языке (под редакцией Б. В. Томашевского и Ю. Д. Левина). Ленинград, 1954, 78 psl.

³ Ten pat, 212 psl.

ir prie rašyti gali būt tiktai rašytojas. Jei nėra žodžių **mokėjas*, **skaitėjas*, **trukdėjas*, **varėjas*, tad ir iš rašyti, kaip ir iš kitų veiksmažodžių su pabaiga *-yti*, ne gali išeiti *rašėjas¹. Panašiu būdu vėliau jis aiškino tokių nevykėlių naujadarų, kaip *tvirtynė* „tvirtovė“, *ateitinė* „ateitis“, *praeitinė* „praeitis“, *sandarbininkas* „bendradarbis“ *siekis* „tikslas“, *žingeidus* „smalsus“ ir daugelio kitų, darybą; panašiu būdu, t. y. analogiškais liaudies kalbos pavyzdžiais, grindė ir savo paties kuriamus naujadarus. Štai, sakysim, 1904 m. vietoje *sandarbininko* ir *santautiečio* teikdamas vartoti *bendradarbį* ir *bendratautį* (šalia *tautiečio*), Jablonskis rašė: „Žodžių *sandarbininkas* ir *santautietis* reikšme galėtume, mano nuomone, nepažeisdami savo kalbos įstatymų, vartoti žodžius *bendradarbis* ir, jei būtinai reikėtų, *bendratautis* (prie *tautietis*): kaip sakoma „mano *bendravardis*“ (=žmogus, su kuriuo turiu bendrą vardą), taip galėtų dažnas pasakyti ir „mano *bendradarbis*“ (=žmogus, su kuriuo jo turimas bendras darbas)². 1914 m. vietoje *vienminčio* teikdamas savo *bendramanį*, jis lygino pastarąjį su gyvosios liaudies kalbos žodžiais *geradaris*, *lengvatikis*. . .³, *partininką* „partijos žmogų“ su *istorininku*, *religininku*⁴ ir t. t.

Gyvosios liaudies kalbos ir žymesniųjų rašytojų vartosenos analogija Jablonskis visada remdavo ir sintaksės taisyms bei aiškinimus. Pavyzdžiui, 1911 m. savo „Kalbos dalykuose“, norėdamas išaiškinti to meto rašantiesiems, kada vartotini prielinksniai *dėl*, *per*, *pro* ir *už*, jis iš pradžios surašė visą pluoštą atitinkamų gyvosios liaudies kalbos, tautosakos ir žymesniųjų lietuvių rašytojų sakinių su tais prielinksniais, o paskui jau analogiškai mėgino nustatyti ir tų prielinksnių vartojimo taisyklės literatūrinėje kalboje⁵. Sekančiais metais, teisindamas laiko įnagininko vartojimą tokiuose pasakymuose, kaip „Traukinį *septyniomis* (=s. valandomis, adynomis) teateinant“, „Jis *penkiais* (=p. stundais) parvažiuosiąs, kelsiąs anksti — *trimis*“, jis lygino šiuos pasakymus su kitais analogiškais liaudies kalbos pavyzdžiais, sakydamas, kad „Įnagininko linksnis čia lengva suprasti (plg. „kėlėsi *gaidyste*, *gaidykste*; atvažiavo *paryčiu*, *pietumis*, *pavakare*, *laiku*,

¹ Jablonskio raštai, IV t., 17 psl.

² Ten pat, 51 psl.

³ Žr. ten pat, 140 psl.

⁴ Žr. ten pat, 176 psl.

⁵ Žr. ten pat, 81—84 psl.

šiuo metu. . .“)¹. Panašiai aiškino jis naudininko, naudininko su bendratimi ir kitų lietuvių kalbos sintaksinių konstrukcijų vartojimą.

Apskritai, nesigailėjimas gausių gyvosios liaudies kalbos, tautosakos ir žymesniųjų literatūros raštų pavyzdžių šalia taisomųjų dalykų yra vienas būdingiausių Jablonskio taisymų bruožų. Tais pavyzdžiais jis ne tik norėjo prikišamai parodyti kurio nors rašytojo daromas klaidas ar pagrįsti savo taisymus bei aiškinimus, bet ir išmokyti rašantįjį pajausti, kas kalboje yra gyva, taisyklinga, o kas dirbtina, netaisyklinga, neteiktina vartoti. Todėl kai kurių Jablonskio straipsnių turinį beveik ir tesudaro vien tik rinktiniai „žmonių kalbos taisyklėmis pasakyti“ pavyzdžiai, iš kurių skaitytojas pats turįs susivokti, kas taisytina ir kas netaisytina².

Taisydamas įvairias kalbos klaidas, Jablonskis būdavo visiems atviras ir tiesus: nevengdavo pasakyti į akis tiesą net ir dideliems savo meto autoritetams. Pavyzdžiui, kai prof. V. Krėvė Mickevičius „Skirgailos“ dramoje pavartojo tokius žodžius bei posakius, kaip *atsiekti* (= pasiekti), *betvarkė* (= netvarka), *neimu domėsin* (= nesidėmiu), *darbą privedu prie galo* (= dirbu ligi galo), *žingeidžiai* (= smalsiai) ir kt., ir paskui savo poleminiuose straipsniuose ėmė atkakliai spyriuotis, nesutikti su Jablonskio taisymais ir netgi pravardžiuoti jį ir kitus kalbininkus „blusininkais“ bei kitais įžeidžiamais žodžiais, tai Jablonskis tiesiog nurodė, kad „Autoriaus jau straipsnio pradžioje *daug netiesos pasakyta* apie kalbininkus“ ir todėl dėl daugelio „V. Krėvės straipsnio minčių čia neteks man rimtai kalbėti“³.

Bet, būdamas atviras ir tiesus, Jablonskis savo taisymuose kartais laikydavosi ir tam tikros diplomatijos: tiems, kuriems labiau rūpėjo kalbos taisyklingumas, stengdavosi atitaisyti net ir mažiausią klaidą ir, paprastai, tokius tėviškai pabardavo ar pamokydavo, o tiems, kurie nesirūpindavo kalbos taisyklingumu arba, tardamiesi gerai moką gimtąją kalbą, prasilenkdavo su jos dėsniais, nepasigailėdavo ir griežtesnių žodžių. Pavyzdžiui, kai A. Jakštas ir kiti klerikalai, dėdamiesi dideliais lietuvių kalbos mokėtojais, „Viltyje“ ėmė niekinti Jablonskio taisymus ir ypač didelį triukšmą pakėlė dėl jo teiktojo žodžio *dvasininkas*, kuris savo skambėjimu priminęs jiems *šposininką*, tai Jablonskis štai

¹ Jablonskio raštai, IV t., 85—86 psl.

² Zr. ten pat, 59—63, 98—100 psl. ir kt.

³ Jablonskio raštai, V t., 79 ir 83 psl.

kaip jiems ironiškai atkirto: „Redakcija, matyti, norėtų, kad žodis kunigui pavadinti nė antruoju savo galu nebūtų panašus į „šposininką“. Šis noras būtų, žinoma, pagirtinas.

Bet... bet ką padarysi kalboje su žodžiu „dieviškas“, kuris savo galūne yra panašus į „bedievišką“, arba su žodžiu „maldingas“, kurs vienu savo galu yra panašus į „niekingą“?¹. Diplomatinijos sumetimais, nenorėdamas operuoti savo autoritetu, Jablonskis kartais, ypač poleminius straipsnius, pasirašinėdavo įvairiais pseudonimais bei kriptonimais, tačiau apskritai jis nemėgdavo jais dangstyti.

Taip pat negalima sakyti, kad Jablonskis, taisydamas klaidas, būtų buvęs perdaug griežtas ar užsispyręs: jis visuomet toleruodavo kitų nuomonę. „Jei autorius ar kas kitas tikrai nesutiktų su kuriais mano šios vietos taisymais ir norėtų viešai dėl jų pasispyriuoti su manim, — sakydavo Jablonskis, — galėčiau dėl tų taisymų ir teisintis arba, jei reikės, nuo jų ir atsisakyti arba kur-nekur nusileisti ir, gal būt, su savo „priešininku“ sutikti“². Ir iš tikrųjų, jeigu kas įtikinamai parodydavo Jablonskį klydus, tai jis bemaž visuomet sutikdavo reviduoti ankstesnius savo tvirtinimus. Pavyzdžiui, 1893 m. „Varpe“, sekdamas A. Leskynu ir A. Briukneriu, tvirtino, kad priesaga *-ūnas* daugeliu atvejų esanti slaviškos kilmės³. Bet vėliau, 1921 m. pasirodžius K. Būgos studijai „Priesagos *-ūnas* ir dvibalsio *uo* kilmė“, tuoj pat prisipažino klydęs⁴. Arba vėl: Jablonskis ilgą laiką neteikė vartoti prieveiksmio *noriai*, bet 1927 m. „Švietimo darbe“ Pr. Skardžiui įrodžius to prieveiksmio gerumą, jis paskui daugiau jau jo netaisydavo.

Tiesa, dėl laiko stokos, o į amžiaus galą ir dėl sunkios sveikatos būklės, Jablonskis ne visada savo taisymus paremdavo gausniais kalbos duomenimis arba juos pakankamai argumentuodavo. Kartais jis tenkindavosi vien tik paprastu konstatavimu, kad štai taip ir taip nesą galima rašyti ar sakyti, ir tuoj pat įprastiniu būdu (skliausteliuose arba po taisomųjų sakinių) nurodydavo taisyklingąsias lytis, neretai netgi pridurdamas, jog visų išgalių, kas kur ir kaip taisytina, nė negalys išdėstyti, nes „tam reikėtų labai daug vietos ir laiko turėti“⁵. Tai, žinoma, yra jo taisymų

¹ Jablonskio raštai, IV t., 154 psl.

² Ten pat, 336 psl.

³ Zr. ten pat, 25 psl.

⁴ Zr. ten pat, 271–272 psl.

⁵ Zr. ten pat, 109 psl.; plg. ten pat, 69 psl. ir kt.

metodo trūkumas. Bet, iš kitos pusės, reikia vis dėlto pasakyti, kad taip elgdavosi Jablonskis dažniausiai tik tais atvejais, kai taisomosios klaidos arba jau anksčiau jo paties buvo išaiškintos, arba tokios akivaizdžios, jog niekam negalėjo kelti abejonių.

Kitas Jablonskio taisyčių metodo trūkumas, pastebimas ypač jo straipsniuose bei recenzijose, rašytose ligi 1920 m., — tai nepakankamas taisyčių dalykų sugrupavimas, susistemimas. Iš pradžios jis neretai į vieną krūvą sugrūsdavo įvairių įvairiausias kalbos klaidas bei netikslumus ir nesistengdavo jų griežčiau suskirstyti rūšimis. Bet 1920 m. „Švietimo darbe“, matyt, pajutęs tokį savo taisyčių trūkumą, jau rašė, kad „Kalbėdamas apie klaidas, stengsiuosi suskirstyti jas rūšimis“¹. Ir iš tiesų vėlesniuose straipsniuose Jablonskis dažniau mėgindavo vienokiu ar kitokiu būdu surūšiuoti klaidas, nors griežtesnės sistemos vis dėlto nematyti ir paskutiniuose jo taisyčiuose.

* * *

Savo straipsniuose bei recenzijose Jablonskis daugiausia taisė žodyno bei žodžių darybos, sintaksės ir stiliaus klaidas, kurių mirgėte mirgėjo jo gyvenamuoju metu ypač buržuazinėje periodinėje spaudoje. Tačiau anksčiausia dėl jau minėtų aplinkybių jam teko susidurti su žodyno dalykais.

Visų pirma Jablonskis pakėlė balsą prieš žargoninius skolinius, kuriuos sulenkėję Lietuvos feodalai ir bažnytininkai išstisus šimtmečius brukte bruko į lietuvių literatūrinę kalbą. Antai, jau 1890 m., recenzuodamas M. Miežinio gramatiką, jis pažymėjo, kad „Visas gilesnis kun. Miežinio mokslas, dalykuose kalbos ir gramatikos, išauga, man rodosi, vien iš klaidžiai suprasto patrijotizmo. Kur mini apie sanskritą ir kitas kalbas, — apie sulygintinį kalbų mokslą, visur kun. M-nys yra karštas patrijotas; jam rupi tikrai apginti mūsų žodyną, pasakyti visiems savo skaitytojams, kad žodžiai: *duszia, boba**, *gaspada, gaspadorius, gaspadinė, storonė, koronė, ponas, ponavoti* ir daugybė kitų yra grynai lietuviški, o ne pasavėti iš slaviškų kalbų, kaip nurodo lingvistai...“² Taip iškėlęs aikštėn kunigo Miežinio pastangas gaivinti feodalinį-bažnytinį žargoną, Jablonskis kitais (1892) metais sa-

¹ Jablonskio raštai, IV t., 222 psl.

² *Bobos* dabar lingvistai nelaiko skoliniu (Žr. E. F r a e n k e l. Litauisches etymologisches Wörterbuch, Lief. I. Göttingen, 1955, 52 psl.).

³ Jablonskio raštai, IV t., 4 psl.

vo „Kalbos dalykuose“ reikalavo iš rašančiųjų vengti dar tokių skolinių, kaip *rėdas, parėdkas, rėdyti, rėdytojas, rėdyba, rėdikas, rėdystė, urėdas, urėdininkas*. „Iš rašto kalbos mums reikėtų tie žodžiai visiškai išmesti, — rašė jis, — nės, viena, be jų mūsų rašytojai galėtų lengvai apsieiti, kaip apsieina be tų žodžių didumas Lietuvos sodiečių, antra-gi, jie visi pajimti tiesiog iš slaviškų kalbų ar, kaip *rėdikas, rėdystė*, tik paskutiniam laike netikusiai nukalti iš slaviškos žodžių šaknies“¹. Čia pat jis nepatarė vartoti ir *tavoro, nabašninko, metturgio* ir kai kurių kitų skolinių ar vergiškai išverstų žodžių².

Tuo būdu daugiausia Jablonskio rūpesčiu jau XIX a. pabaigoje iš lietuviškų raštų ėmė nykti *abrozės, ale, apieka, apznama, grabė, kytras, kukorka, liekarsta, macnas, navatnas, padlaga, rėdas, skleinyčia, smertis, šiuilė, učitelis, viera, zabova, zerkolas, zoslanas* ir daugelis kitų žargoninio pobūdžio skolinių, kurių vietoje ilgainiui įsigalėjo iš gyvosios liaudies kalbos paimti arba einat jos dėsniais sudaryti lietuviški žodžiai: *paveikslas, bet, globa, skelbimas, griovys, gudrus, virėja, vaistas, stiprus, keistas, grindys, tvarka, stiklinė, mirtis, mokykla, mokytojas, tikėjimas, žaislas, veidrodis, suolas* ir kt. Vėliau taip pat Jablonskis be paliovos taisė tokius skolinius, kaip *balana „skala“, biskelis „truputis“, blėdis „žala“, desėtkas „dešimtis“, korka „kamštis“, plecius „sklypas“, procė „darbas“, šmotas „gabalas“* ir kt., ir daugelį jų išgujo iš literatūrinės kalbos vartosenos.

Jablonskio pastangomis pirmaisiais XX a. dešimtmečiais lietuviškuose raštuose ėmė rečiau rodytis ir tokie verstiniai skoliniai, kaip *apvaikščioti* (šventę), *apsivesti* „imti pačią, vesti“, *antgalvis* „antraštė“, *apskelbimas* „skelbimas“, *apturėti* „gauti“, *neužilgo* „netrukus“, *prigulėti* „priklausyti“, *reiškia* „vadinasi“, *savistoviai* „savarankiškai“, *užsiiminėti* „tirti“, *užvesti* (sodą) „užveisti“ ir kt., nors pastarieji, reikia pasakyti, buvo gajesni: kai kurie iš jų net ir mūsų dienomis dar nėra visiškai išnykę.

Nustatyti, kuris žodis lietuviškas, o kuris skolintas, Jablonskiui padėjo ne tik geras kaimyninių (ypač rusų ir lenkų) kalbų mokėjimas, bet ir atsižvelgimas į savo gimtosios kalbos tarmių bei šnektų fonetikos dėsnius. Pvz., dar 1892 m. aiškindamas žodžio *grašis* „tam tikras pinigai, Groschen“, kurį Prūsas

¹ Jablonskio raštai, IV t., 14 psl.

² Žr. ten pat, 18—19 psl.

(V. Pietaris) tada kildino iš *gręžti*, nelietuviškumą, Jablonskis šitaip samprotavo: „Nū šaknies *gręž* — galėtų išaugti tiktai *gražis* su *q* ir *ž*, ir tos tarmės, kurios rašto *q* ištaria kaip *o* arba *u*, turėtų sakyti *grožis*, *grūžis*, tūtarpu nieks dar nerado ir negirdėjo teip kalbant ar tariant. — Matoma, kad iš *gręž-ti* „grašio“ neišgręši“¹. Panašiai, atsižvelgdamas į tarmių fonetikos duomenis, jis aiškino žodžių *svietas*, *griekas* ir kt. nelietuvišką kilmę².

Kartais, spręsdamas atskirų žodžių kilmės klausimus, Jablonskis mesdavo žvilgsnį ir į latvių kalbą, ten ieškodavo analogijų bei atitikmenų. Pavyzdžiui, tais pačiais 1892 m., nesutikdamas su „filologiškais“ Prūso (V. Pietario) „išvedimais“, jis nurodė, kad žodis *spēka* galīs būti lietuviškas ir sietinas su *spėti*, latvių *spēt*³. 1904 metais, neteikdamas vartoti skolinio *apart*, jis pažymėjo, kad „Žodžio *apart* (ausser) lietuvių, kaip ir latvių, kalboje turbūt nėra; jo vietą latvių ir lietuvių kalbose dažniausiai atstoja prielinksnis *be*“⁴. Bet tokie palyginimai bei sugretinimai su latvių ar kitų giminių kalbų faktais Jablonskio taisymuose vis dėlto yra retas dalykas, be to, jų kiek daugiau pasitaiko tiktai straipsniuose, rašytuose ligi 1905 m. Vėliau, po 1905 m. revoliucijos, pagerėjus kultūrinio gyvenimo sąlygoms ir ryšium su tuo žymiai padidėjus lietuviškų raštų skaičiui, Jablonskiui jau atsirado neapbrėpti taisymų plotai, ir todėl jis nebegalėjo leisti į platesnius nevirtotinų skolinių aiškinimus ar lyginimus, ypač kai jie raštuose nuolatos kartodavosi. Tuomet nevirtotinus skolinius jis paprastai nurodydavo kontekste kartu su kitų rūšių klaidomis, dažnai netgi nepažymėdamas, kad taisomoji klaida yra skolinys, ir tiktai labai retais atvejais (polemizuodamas su kuo nors ar pan.) skyrium kiek plačiau vieną kitą jų paaiškindavo⁵.

Visą savo gyvenimą kovodamas su žargoniniais skoliniais, vergiškais vertiniais ir šiaip nereikalingais kitų kalbų kilmės žodžiais, Jablonskis vis dėlto stengėsi būti nuosaikus: tų skolinių, kurie iš seno buvo labai plačiai vartojami gyvojoje liaudies kalboje ir raštuose, o ypač tų, kuriems nebuvo tinkamų lietuviškų pakaitų, jis paprastai nebevijo iš literatūrinės kalbos. Pavyzdžiui, jis nesmerkė nei *baravyko*, *blyno*, *grybo*, *rūbo*, nei *boti*, nei kitų

¹ Jablonskio raštai, IV t., 10 psl.

² Žr. ten pat, 12 psl.

³ Žr. ten pat, 11 psl.

⁴ Ten pat, 53 psl.

⁵ Žr. Jablonskio raštai, IV t., 153 psl.; V t., 187 psl. ir kt.

seniai prigijusių slaviškos kilmės žodžių, kuriuos buvo pasišovę išvyti vėlesnieji lietuvių buržuaziniai puristai¹.

Apskritai, į skolinių šalinimą, kaip ir kitus lietuvių literatūrinės kalbos kūrybos bei normalizacijos dalykus, Jablonskis žiūrėjo ne subjektyvaus romantiko ar pedantiško grynintojo, bet realaus kalbos praktiko akimis. Jam visų pirma rūpėjo, kad lietuvių literatūrinė kalba būtų aiški, suprantama liaudžiai, kad kitų kalbų kilmės žodžiai neapsunkintų eilinio skaitytojo. „Argi, rašant „žmonėms“, reik būtina sakyti: „disciplina aštri — del *formalybės*, *pakils* laiko *ekonomija*... kviečiami *prelegentai*, žmonių skaičius *progresivai sumažėjo*, žmonės *skaityme regresuoja?*...“ ..„Kad tų „papuošalų“ minėtuose sakiniuose nebūtų, jie, tie sakiniai, būtų daug aiškesni, suprantamesni, žmoniškesni...

Svetimais, nesuprantamais žmonėms žodžiais turime rašydami naudotis tik ten, kur be jų apsieiti negalime“², — rašė Jablonskis 1914 m. Ir iš tikrųjų, jei mokslinėje literatūroje saikingas kitų kalbų kilmės žodžių, ypač tarptautinių terminų, vartojimas gali būti pateisinamas, tai nespecialiuose, plačiau visuomeninei skirtuose raštuose dažnas jų vartojimas paprastai lik apsunkina reiškiamų minčių supratimą.

* * *

Rūpindamasis lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos žodyno norminimu, Jablonskis kovojo ne tik su nereikalingais skoliniais, bet ir su nevykusiai sudarytais naujadarais. Ypač daug tokių nevykėlių naujadarų XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje buvo prisikalę buržuazinių „Aušros“ ir „Varpo“ laikraščių redaktoriai bei bendradarbiai. Mat, tuo metu ryšium su paspartėjusiu kapitalistinių santykių plėtojimu, žemės ūkio, pramonės, prekybos, transporto augimu, klasių kovos smarkėjimu ir klasinės diferenciacijos didėjimu, bendru revoliucinio judėjimo kilimu Lietuvoje, mokslo ir technikos pažanga, pagaliau ryšium su lietuvių literatūros ir apskritai viso kultūrinio ir politinio-visuomeninio gyvenimo pagyvėjimu atsirado nemaža tokių naujų daiktų, reiškinių ir sąvokų, su kuriomis anksčiau mūsų liaudis nesusidurdavo ir todėl neturėjo atitinkamų pavadinimų. Tad aušrininkai ir varpininkai, pradėję savo laikraščiuose rašyti apie įvairius eko-

¹ Zr. Kalbos patarėjas. Kaunas, 1939 m.

² Jablonskio raštai, IV t., 144 psl.

nominio, politinio bei kultūrinio gyvenimo dalykus, taip pat straipsnius mokslo populiarizacijos ir kitais specialiais klausimais, nebegalėjo išsiversti vien tik gyvosios liaudies kalbos žodynu ir noroms nenoroms turėjo toms naujoms sąvokoms žymėti kurtis naujų žodžių. Bet aušrininkų ir varpininkų tarpe, išskyrus Jablonskį, kaip minėta, nebuvo žmonių, kurie būtų nuodugniau susipažinę su kalbos mokslo pagrindais, su lietuvių kalbos žodžių darybos dėsniais bei polinkiais. Todėl ir jų naujadarų daryba buvo gana palaida, individuali, be kokios aiškesnės sistemos, be tvirtesnių kalbinių kriterijų. Antra vertus, kai kurie varpininkai, o ypač aušrininkai, būdami kylančios lietuvių buržuazijos atstovai ir užsimoję kovoti prieš bet kokią kitų kalbų įtaką, dažnai nukrypavo į kraštutinumus, į buržuazinį purizmą: be saiko kaldavosi įvairių įvairiausių nevykėlių naujadarų net plačiausiai visose kalbose paplitusių tarptautinių žodžių vietoje. Pavyzdžiui, „Aušroje“ „filologą“ buvo mėginta vadinti *vilkalbiu* (1884, 198)* „filosofą“ — *vilmaniu* (t. p.), „komediją“ — *juokžaisliu* (1885, 193), „patriotą“ — *lietvilu* (1884, 200), „lyriką“ — *meilraščiu* (1883, 75), „archyvą“ — *senraštviete* (1883, 80), „harmoniją“ — *sąlydyste* (1883, 273), „ironiją“ — *pamėkle* (1884, 187), „architektūrą“ — *namstata* (1883, 204), „skulptūrą“ — *skaptoryste* (1883, 183), „astronomiją“ — *žvaigždininkyste* (1884, 222), „telefoną“ — *tolkalbiu* (1886, 100) ir t. t. Čia taip pat buvo vartojami ir tokie nevykėliai naujadarai, kaip *ateitinė* „ateitis“ (1883, 180), *ineiga* „įžanga“ (1883, 19), *įtalpa* „turinys“ (1884, 220), *juodpaiša* „pieštukas“ (1883, 74), *ligonbutis* „ligoninė“ (1883, 83), *mokintuvė* (ir *mokslabutis*, *mokslavietė*) „mokykla“ (1884, 237), *neprigulmė* „nepriklausomybė“ (1884, 70), *praeitinė* „praetis“ (1883, 4), *rašėjas* „rašytojas“ (1886, 19), *viendarbis* „bendradarbis“ (1885, 350), *žindas* „žinovas“ (1885, 276) ir daugybė kitų panašių. Po „Aušros“ ėjęs „Varpas“ buvo jau kiek nuosaikesnis naujų žodžių darybos atžvilgiu. Bet ir jame vis dėlto dar apščiau randame tokių netikusių naujadarų, kaip *angliadaris* „deguonis“ (1890, 91), *apystata* (ir *apystova*) „aplinkybė“ (1892, 109), *draugdirbis* „bendradarbis“ (1894, 208), *kitavardis* „pseudonimas“ (1891, 78), *mokslavedis* „vadovėlis“ (1899, 34), *pirmsėdis* „pirmininkas“ (1897, 35), *sandarbininkas* „bendradarbis“ (1903, 51), *siekis*

* Skliausteliuose pirmasis skaitmuo rodo laikraščio ėjimo metus, o antrasis — puslapį.

„tikslas“ (1889, 67), *stovoklis* „būklė“ (1889, 62), *saunorystė* „egoizmas“ (1893, 44), *tolynžengystė* „pažanga“ (1889, 149), *žeimystė* „teatras“ (1891, 108), *žinpaišys* „korespondentas“ (1889, 159) ir kt.

Taigi Jablonskiui, susirūpinusiam lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos žodyno tvarkymu, reikėjo nedelsiant pradėti kovą tiek su tokiu nevykėlių naujadarų antplūdžiu, tiek ir su žalingomis puristinėmis tendencijomis, pasireiškusiomis tuo metu naujų žodžių daryboje. Ir pažymėtina, kad Jablonskis į šią kovą įsitraukė taip pat beveik nuo pat savo kalbinės veiklos pradžios ir tęsė ją visą gyvenimą. Antai, 1892 m. jis pasmerkė *metturgi, prekėją, rašėją, viengentį, vientautį...*¹ 1893 m. — *ateitinę, apšviestūną, praeitinę, šviesūną, tamsūną...*² 1904 m. — *apšvietą, antgalvį, išpaudą, įtalpą, mokslainę, mokslinyčią, pamokslinyčią, sandarbininką, siekį, sodauninkystę, ukėsą, žingeidų* ir kai kuriuos kitus aušrininkų bei varpininkų nevykusiai sudarytus naujadarus³. Jų vietoje Jablonskis teikė vartoti *prekymetį, pirklį, rašytoją, tautietį, ateitį, inteligentą, praeitį, šviesuolį, tamsuolį, apšvietimą, antrašą, įspūdį, turinį, mokyklą, bendradarbį, tikslą, sodininkystę* (ir *daržininkystę*), *valstietį, smalsų* ir kt. gyvosios liaudies kalbos, ankstesniųjų raštų ar savo paties susidarytus žodžius.

Ypač daug teko kovoti Jablonskiui su nevykėliais naujadarais ir puristinėmis tendencijomis buržuazijos valdymo metais. Mat, lietuvių buržuazijai pradėjus kurti savo administracinį aparatą, plėsti mokymo ir mokslo įstaigas, vėl iškilo reikalas kurtis naujų žodžių, ypač naujų specialių terminų, ir, panašiai kaip XIX a. pabaigoje — pirmaisiais XX a. dešimtmečiais, vėl ėmė rasti tokių „kalbos grynintojų“, kurie net ir plačiausiai prigijusius tarptautinius terminus keitė savo pačių prasimanytais ir jokiais kalbos dėsniais nepagrįstais dariniais. Pavyzdžiui, 1925 m. paskelbtame (ir net tuometinės Terminologijos komisijos aprobuotame!) metmeninės braižybos terminų projekte vietoje *etiudo, geometrijos, geodezijos, proporcijos, simetrijos, teorijos, trigonometrijos* ir kitų įsigalėjusių tarptautinių terminų buvo teikiami buržuazinių puristų nukalti įmantrūs naujadarai *moksnis, matomokslis, žemėmata, lygdera, lygmata, tara, trikampjomata* ir pan.

¹ Zr. Jablonskio raštai, IV t., 17—20 psl.

² Zr. ten pat, 24—25 psl.

³ Zr. ten pat, 51—56 psl.

Jablonskis, didžiai pasipiktinęs besaikišku tokių naujų terminų kalimu, tada rašė: „Man, seniui, net galva ima suktis beskaitant įvairius tų terminų rinkinius ar projektus“¹. Kiek vėliau, 1927 m., jis pakėlė balsą prieš S. Dabušio vertime pavartotus nevykusius naujadarus *apysakrašė* „apysakininkė, apysakų rašytoja“, *buitpieša* „biografija“, *didžkuris* „genijus“, *drabužkabis* „spinta“, *mirčioraša* „nekrologas“...², o dar vėliau, 1928 m., smarkiai sukritikavo kito įsismaginusio puristo A. Vireliūno kaltinius žodžius *agna* „energija“, *būtovė* „istorija“, *įdarbė* „kultūra“, *orovė* „klimatas“, *raštuomenė* „literatūra“, *sielotyris* „psichologas“, *suigintrinti* „suelektrinti“, *tariškai* „teoriškai“, *tvarkovas* „direktorius“, *vaidykla* „teatras“ ir kt.³

Išpeikęs šiuos ir kitus panašius buržuazinių puristų nukaltus naujadarus, Jablonskis rašė: „Ar šitie ir kiti tokie žodžiai prigiskuomet bendruose mūsų raštuose, tat parodys ir jau, tur būt, kiek rodo artėjanti ateitis. Pats aš nesitikiu sulauksiąs kuomet jų tikrai prigijusių mūsų raštuose“⁴. Ir reikia pasakyti, kad taip pranašaudamas trumpą tų naujadarų amžių, Jablonskis neklydo: daugelis jų ligi mūsų dienų visiškai išnyko.

Kovodamas su nevykusiais naujadarais ir žalingomis puristinėmis tendencijomis, Jablonskis, iš kitos pusės, nesmerkė tų naujų žodžių, kurie buvo sudaryti einant gyvosios liaudies kalbos dėsniais bei polinkiais ir kurių būtinai reikalavo visuomenės gyvenimas. Tokių naujadarų ir jis pats yra nemaža sudaręs. Pavyzdžiui, be jau anksčiau minėtų *bendradarbio*, *daržininkystės*, *pirkliaus*, *tautiečio*, *turinio*..., Jablonskiui priklauso dar *apyskaita* (IV, 63)* *atvirukas* (IV, 120), *degtukas*⁵, *deguonis* (IV, 235), *nepriklausomybė* (IV, 108), *pažanga* (IV, 184), *pieštukas* (II, 89), *pojūtis* (V, 75), *sostinė* (IV, 283), *spaudinys* (IV, 64), *švietimas* (II, 51), *teismas* (I, 80), *vadovėlis* (IV, 40), *vaizduotė* (V, 57), *vandenilis* (IV, 212) ir daugybė kitų naujadarų, ypač gramatinių terminų, dabar plačiausiai įsigalėjusių lietuvių literatūrinėje kalboje.

¹ Jablonskio raštai, IV t., 307 psl.

² Žr. Jablonskio raštai, V t., 150—153 psl.

³ Žr. ten pat, 212—219 psl.

⁴ Ten pat, 216 psl.

* Romėniškas skaitmuo čia ir kitur žymi J. Balčikonio 1932—1936 m.m. išleistų Jablonskio raštų tomą, o arabiškas — tomo puslapį.

⁵ Apie *degtuko* atsiradimą žr. J. Balčikonis. Keletas atsiminimų apie J. Jablonskį. — „Literatūra ir kalba“ I. Vilnius, 1956, 31 psl.

Kurdamas naujus žodžius, Jablonskis, kaip jau buvo pažymėta, dažniausiai rėmėsi analogiškais liaudies kalbos pavyzdžiais. Todėl daugelis jo naujadarų yra taip vykusiai sudaryti, jog juos net sunku atskirti nuo kasdieninių gyvosios kalbos žodžių. Pavyzdžiui, *degtukas*, *pieštukas*, *teismas*, *vadovėlis* ir kai kurie kiti žodžiai dabar jau tiek įprasti, jog daug kam nė į galvą neateina, kad tai galėtų būti Jablonskio padarai.

Daugiausia Jablonskis kūrėsi išvestinių naujadarų, kiek mažiau — sudėtinių, o dar mažiau — vadinamųjų reikšmės naujadarų (t. y. sudarytų išplėtus, susiaurinus arba pakeitus esamo žodžio reikšmę). Iš pastarųjų ypač ryškus pavyzdys yra *viršininkas*, kurį Jablonskis teikė vartoti, išplėtus reikšmę, „načalniko“ vietoje. „Rytiečių kalboje, — rašė jis 1892 m., — yra dar žodis *viršininkas*, kurs ženklina tiek-pat, ką kitur *kerdžius*. Jei prie gyvulių paliktume rašto kalboje vieną *kerdžių*, tad *viršininkas* galėtų reikšti, apskritai kalbant, žmogų, kuris turi kokią viršenybę ant kitų žmonių (Vorsteher, Vorgesetzter, начальникъ)“¹. Šia reikšme *viršininkas* dabar visur ir vartojamas.

Į naujadarų kūrybą žiūrėdamas kaip į natūralų kalbos praktikos reikalą, Jablonskis pats vengė ir kitiems patarė vengti šioje srityje perdaug didelių užsimojimų, menkai kalbos duomenimis tepagrįstų darinių. Savo kalbiniuose straipsniuose bei recenzijose jis ne viena proga pabrėždavo, kad nauji žodžiai „turi būti dirbami taip, kaip yra žmonių dirbami paprastieji kalbos žodžiai“², nes priešingu atveju geriau esą vartoti tinkamesnius skolinius, negu nevykėlius naujadarus.

Tiesa, ne visi ir Jablonskio naujadarai ilgainiui prigijo lietuvių literatūrinės kalbos vartosenoje. Iš tokių plačiau neprigijusių galima paminėti, sakysim, *bendramanį* (IV, 140), kurį 1914 m. teikė *vienminčio* vietoje; *bendravardį* (V, 191), kuriuo 1928 m. buvo linkęs vadinti *sinonimą*; *draugredaktorį* (IV, 129), kuriuo 1914 m. keitė nevykėlį *sąredaktorį*; *naujarašą* (V, 54), kuriuo 1926 m. vadino „pirmąją naujos rašinio pastraipos eilutę“; *partininką* (IV, 176), kurį 1914 m. teikė „partijos žmogui“ vadinti; *pažymybę* (IV, 325), kuria 1925 m. keitė *atsižymėjimą*; *pinigyną* (II, 53), kurį 1915 m. buvo pradėjęs vartoti *iždo* vietoje; *pirma-raštį* (ir *tikraraštį*) (V, 23), kuriais 1926 m. mėgino pavaduoti

¹ Jablonskio raštai, IV t., 17 psl.

² Jablonskio raštai, III t. Kaunas, 1934, 37 psl.

originalą; sąskaitojimą (IV, 179), kurį 1914 m. patarė vartoti vietoj *skaitliavimo* „skaičiavimo“; *skristuvą* (IV, 213), kurį 1917 m. vartojo „orlaiviui“ žymėti; *vadoklį* (ir *leidiką*) (IV, 225), kuriais 1920 m. vadino „laidų šilumai daiktą“, ir kt. Šių naujadarų vietoje dabartinėje lietuvių literatūrinėje kalboje labiau paplitę yra *bendramintis* (ir *vienmintis*), *sinonimas*, *bendrarektorius*, *naujoji eilutė*, *partijos narys*, *pasižymėjimas*, *iždas*, *originalas*, *skaičiavimas*, *lėktuvas*, *laidininkas* ir kiti žodžiai bei žodžių junginiai.

Dabar, praėjus jau beveik septynioms dešimtims metų nuo Jablonskio kalbinės veiklos pradžios, žinoma, nevisada lengva atsekti, kiek ir kur atskirais atvejais jis yra turėjęs įtakos naujų žodžių darybai ir jų plitimui XIX a. pabaigoje — XX a. pirmaisiais dešimtmečiais. Bet iš gausybės jo kalbinių straipsnių bei recenzijų, iš jo vadovėlių, iš dabartinės literatūrinės kalbos vartosenos, pagaliau ir iš kai kurių ano meto rašytojų bei visuomenės veikėjų pasisakymų aiškiai matyti, kad ta įtaka buvusi labai didelė. Jablonskis per visą savo ilgametės kalbinės veiklos laikotarpį ne tik išgujo lauk daugybę nevykusių naujadarų ir įdiegė daug naujų gerų žodžių, bet ir visą ano meto naujadarų darybą pakreipė liaudine linkme.

* * *

Ligi Jablonskio, kaip tai iš dalies rodo jau anksčiau pateikti „Aušros“ ir „Varpo“ naujadarų pavyzdžiai, ypač labai buvo svyruojama ir painiojama priesaginėje žodžių daryboje: vieni tam pačiam reikalui, tos pačios reikšmės žodžiams sudaryti vartavo vienokias, o kiti — kitokias priesagas. Pavyzdžiui, XIX a. pabaigos raštuose „ateities“ sąvokai žymėti buvo vartojama *ateiga* (V 1892, 98), *ateisenė* (A 1886, 100), *ateitinė* (A 1883, 180), *ateitija* (V 1896, 148), *ateituvė* (V 1889, 44)... „mokyklos“ sąvokai — *mokinyčia* (A 1885, 337), *mokintuvė* (A 1884, 237), *mokslainė* (V 1892, 46), *mokslynas* (V 1890, 75)... „praeties“ sąvokai — *praeigis* (A 1883, 77), *praeisenė* (A 1886, 98), *praeitinė* (A 1883, 4)... „inteligento“ sąvokai — *šviesuolis* (V 1897, 81) *šviestūnas* (V 1901, 101)... „rašytojo“ sąvokai — *rašėjas* (A 1886, 19), *rašikas* (A 1884, 13)... ir t. t. To meto raštuose taip pat būdavo apstu ir tokių darinių, kaip *angliškas* (= anglų) fizikas (V 1891, 7), *centrališkas* (=centro) komitetas (AD 1899, 2—3, 1), *politiška* (=politinė) ekonomija (A 1884,

217), *sqnariškas* (=nario) mokestis (V 1893, 28), *tėvyniški* (=tėvynės) varpai (V 1890, 9), *draugijinis* (=visuomenės) reikalas (G 1887, 3), *kapitalinė* (=kapitalistinė) tvarka (V 1899, 51), *atbūtingas* (=būtinasis) nuosprendis (V 1889, 184), *paviršingai* (=paviršutiniškai) sakant (V 1889, 3), *pramanytingas* (=pramanytas) dalykas (V 1893, 63), ir pan.*

Todėl Jablonskis, matydamas tokį rašančiųjų įvairavimą ir nesusivaikymą priesaginėje lietuvių kalbos žodžių daryboje, kartu su nevykėlių naujadarų gujimu turėjo aiškinti ir atskirų priesagų reikšmes bei vartojimą. Štai jau 1892 m. savo „Kalbos dalykuose“ jis nurodė, kad gyvojoje liaudies kalboje būdvardžiai su priesagomis *-inis*, *-iškas*, *-ingas*, tesą daromi tiksliai iš pirminių (pvz., *tevas*, *molis*, *medis*, *šuo*), bet ne iš antrinių (pvz., *tėvynė*, *tėviškė*, *molynė*, *šuniya*) daiktavardžių. Tad vietoje *draugijinis* mokslas, *draugijiniai* reikalai, *tėvyniški* varpai... reikią sakyti *draugijos* mokslas, *draugijos* reikalai, *tėvynės* varpai...¹ Tais pačiais metais Jablonskis išryškino ir priesagos *-ikas* reikšmę, pažymėdamas, kad žodžiai su šia priesaga paprastai tereiškia tik „žmogų su laikinu jo darbu: *minikas*, *kirtikas* yra tai žmonės, kurie tik kokį laiką temina linus arba kerta rugius, paskui-gi, paprastai kitą ką dirba ir iš kito, paprastesnio darbo dūną valgo“². Todėl niekam tikęs esąs *rėdikas*, nusikaltas žymėti žmogui, kuris pastoviau, ilgesnį laiką tvarko redakcijos reikalus³.

Vėlesniuose savo straipsniuose Jablonskis siauriau ar plačiau aiškino priesagų *-tinis*, *-tinė*, *-otas*, *-ėtas*, *-uotas*, *-ietis*, *-ininkas*, *-iškis* ir kitų reikšmes bei vartoseną. Štai, 1893 m. neteikdamas vartoti *ateitinės* ir *praeitinės*, jis pažymėjo, kad priesagos *-tinis*, *-tinė*, pridėtos prie veiksmazodžių kamienų, visuomet turinčios pasyvinę reikšmę: *bristinis* tinklas — esąs toks tinklas, kuriuo brendama, bet ne kuris brenda, *pirktinis* arklys — tai pirktas arklys, *gimtinis* kraštas, *gimtinė* vieta, *gimtinė* diena — tai kraštas, vieta, diena, „kur (kurioj) kas gimęs, o ne tokia vieta, diena, *kuri pati* gimus...“⁴ 1912 m., atsakydamas į M. Šikšnio klausimus bei

* Skliausteliuose įrašyta raidė žymi ano meto periodinius leidinius, iš kurių paimti pavyzdžiai, būtent: A= „Aušra“ (1883—1886), AD= „Aidas Lietuvos darbininkų gyvenimo“ (1889), G= „Garsas“ (1886—1887) ir V= „Varpas“ (1889—1905).

¹ Zr. Jablonskio raštai, IV t., 20 psl.

² Ten pat, 16 psl.

³ Zr. ten pat.

⁴ Ten pat, 24 psl.

abejojimus, Jablonskis trumpai nusakė ir priesagų *-otas, -ėtas, -uotas, -ingas* reikšmę. Pirmosios trys priesagos, t. y. *-otas, -ėtas, -uotas*, rodančios „paviršio, aikštės, visų matomą daiktų ypatybę, visų pastebimą jų savotiškumą“ (pvz.: *kuprotas* senis, *šarmotas* langas, *duobėtas* kelias, *kepurėtas* vaikelis, *kalnuotas* kraštas, *plaukuota* galva...), o priesaga *-ingas* — reiškianti „daugiausia daiktų vidaus ypatybę, ne visų pastebimą jų savotiškumą“ (pvz.: *išmintingas, protingas* žmogus, *sultingas* obuolys, *žuviningas* ežerėlis...). Todėl, turint galvoje tų priesagų reikšmės skirtumus, nepriderėtų vietoje *protingo, taktingo, talentingo* sakyti *protuotas, taktuotas, talentuotas* ir pan.¹ Antra vertus, Jablonskio nuomone, ne visada gyvojoje kalboje su priesaga *-ingas* esą sudarinėjami būdvardžiai ir vidaus ypatybei žymėti: pavyzdžiui, nesą sakoma *juokdaringas, veidmainingas, bešalingas...*, tad netinką sakyti ir *labdaringos* (=labdarių, lābdaros) draugijos².

Ypač dažnai savo straipsniuose bei recenzijose Jablonskis yra aiškinęs ir taisęs priesagos *-iškas* netaisyklingo vartojimo atvejus. Mat, rašto praktikoje ir po ankstyvesniųjų jo nurodymų ši priesaga dar ilgai buvo maišoma su *-inis, -ingas* arba su ja sudaryti būdvardžiai neskiriami nuo daiktavardžio kilmininko. Pavyzdžiui, raštuose dar ir pirmaisiais XX a. dešimtmečiais neretai pasitaikydavo tokių pasakymų, kaip „*Kariškas* (=karo) Turų ministeris“ (IV, 68), „Pastatė tris *kariškus* (=karo, karinius) laivus“ (t. p.), „*Mokšliškų* (=mokslo, mokslinių) raštų jie neskaito“ (t. p.), „Versta iš *vokiško* (=vokiečių kalbos)“ (IV, 94), „Ir jie *kultūrišką* (=kultūros) darbą dirba“ (IV, 68), „Jų kalba *netaisykliška* (=netaisyklinga)“ (t. p.), „Koks jis *nesąžiniškas* (=nesąžiningas)“ (t. p.), „Jo pasielgimas buvo labai *patriotingas* (=patriotiškas)“ (IV, 298), „Skaičiau vieną *poetingą* (=poetišką) aprašymėlį“ (t. p.) ir kt.

Pats Jablonskis iš pradžios taip pat dar rašė apie „verksmingą padėjimą... *lietuviszkos* spaudos“ (I, 4), apie „gramatiką *lietuviškos* kalbos“ (IV, 36), „*gramatiškus* darbus“ (IV, 3) ir pan. Savo 1901 m. gramatiką jis irgi dar buvo pavadinęs „*Lietuviškos* kalbos gramatika“. Bet paskui, apie 1903—1905 m., jau ėmė rašyti: „*lietuvių* kalba ir raštai... negal mums atstoti *lenkų* kalbos...“ (I, 70), „*lietuvių* laikraštis“ (I, 83), „*Lietuvos* arba *lietu-*

¹ Zr. Jablonskio raštai, IV t., 84—85 psl.

² Zr. ten pat, 96, 129, 139 psl.; V t., 5, 224 psl.

vių kalendorius“ (t. p.), „*lietuvių kalbos gramatika*“ (IV, 59) ir t. t. Teisindamas ir kitiems teikdamas tokiomis atvejais kilmininko vartojimą, Jablonskis ne kartą pabrėždavo, kad pasakymai „*lietuvių laikraštis*“, „*lietuvių kalendorius*“, „*lietuvių kalbos gramatika*“ žymiai skiriasi nuo pasakymų „*lietuviškas laikraštis*“, „*lietuviškas kalendorius*“, „*lietuviškos kalbos gramatika*“: pirmaisiais esą norima pažymėti, kad tas laikraštis, kalendorius, gramatika „skiriami lietuvių, Lietuvos žmonių reikalams“, o pastaraisiais — tai, kad tas laikraštis, kalendorius ar gramatika yra „toks, kaip lietuvių“, lietuviškai parašytas¹. Nors šitoks priesagos *-iškas* ir kilmininko reikšmės skirtumo nusakymas, dabartinėmis akimis žiūrint, gali atrodyti per siauras (priesaga *-iškas* ne visuomet žymi tiktai panašumą), bet praktikos reikalui tai buvo svarbu: rašto žmonėms tas žymiai palengvino suprasti teisingą priesagos *-iškas* būdvardžių ir atitinkamų daiktavardžio lyčių vartoseną.

Priesagos *-inis* reikšmės ir vartojimo Jablonskis savo straipsniuose plačiau neaiškino. Bet iš jo taisyčių ir ypač iš 1912 m. „Rašomosios kalbos dalykuose“ surinktų ir sugretintų pavyzdžių skaitytojas galėjo matyti, kad priesagos *-inis* būdvardžiai dažnai pagrečiui vartojami šalia daiktavardžių kilmininkų ir kad ta priesaga žymi asmens ar daikto kilmę bei rūšinę priklausomybę (pvz., *Pilviškių* kunigas ir *pilviškinis* kunigas, *Rygos* alus ir *ryginis* alus, *anties* kiaušiniai ir *antiniai* kiaušiniai. . .)². Žinoma, vien tik toks kelių ar keliolikos pavyzdžių sugretinimas negalėjo kaip reikiant išryškinti visų tos priesagos reikšmių bei reikšmės atspalvių. Todėl įvairių ano meto raštų autorių čia buvo gerokai painiojamasi, ir Jablonskiui tolydžio tekdavo taisyti netinkamai vartojamus priesagos *-inis* būdvardžius. Be to, taisydamas šios rūšies klaidas, ne visuomet ir jis būdavo teisus: kartais smerkdavo priesagos *-inis* būdvardžius ten, kur jų vartojimas galėjo būti pateisinamas kalbos duomenimis. Pavyzdžiui, nuo 1904 m. jis visą laiką savo „Kalbos dalykuose“ *pradinę* mokyklą taisė į *pradedamąją* mokyklą, nors gyvojoje kalboje paskirčiai bei tikslui žymėti gana dažnai vartojami ir būdvardžiai su priesaga *-inis* (płg. *druskinis* maišas, *duoninis* peilis, *sėklinės* bulbės ir kt.). Kalbos duomenimis gali būti pateisinti taip pat *diplomatiniai*

¹ Zr. Jablonskio raštai (red. J. Balčikonis), I t., 83 psl.; IV t., 58, 91 psl.

² Zr. Jablonskio raštai, IV t., 98—99 psl.

santykiai, *kultūrinis* gyvenimas, *politinė* organizacija, *vidinis* ryšys ir kai kurie kiti priesagos *-inis* būdvardžiai, kurių vietoje Jablonskis reikalavo vartoti daiktavardžio kilmininką arba būdvardžius su *-iškas*¹.

Taisydamas nevykusius priesagos *-inis* darinius, Jablonskis ypač nepakentė iš šios priesagos būdvardžių sudarytųrieveiksmių, tokių kaip *asmeniniai*, *chronologiniai*, *dvasiniai*, *ekonominiai*, *esminiai*, *finansiniai*, *galutiniai*, *kritiniai*, *kultūriniai*, *literatūriniai*, *protiniai*, *sistematiniai*, *visuomeniniai* ir kt. Šitokiųrieveiksmius jis visuomet laikydavo aiškiomis kalbos klaidomis ir sakydavo, kad jų niekaip nesą galima pateisinti „žmonių kalbos taisyklėmis“. Tokiųrieveiksmių vietoje jis patardavo vartoti arba visai kitus žodžius bei žodžių junginius, arba — dažniausiai —rieveiksmius, padarytus iš priesagos *-iškas* būdvardžių. Pavyzdžiui, tokius ano meto laikraštinės kalbos pasakymus, kaip „Aš *asmeniniai* jaučiuosi sveikas“ (IV, 300), „...Steigėms atstatyti kraštą *ekonominiai* ir *finansiniai*“ (t. p.), „Tagorės kūrinis jis nagrinėjo *literatūriniai-kritiniai*“ (t. p.), „*Protiniai* imant, jie (vaikai) yra dabar gyvesni“ (t. p.), „Teatras padarys *visuomeniniai* kultūrinį darbą“ (V, 88), jis taisė į „Aš *pats* jaučiuosi sveikas“ (IV, 300), „...atstatyti kraštą *ekonomiškai* ir *finansiškai*“ (t. p.), „...nagrinėjo *literatūriškai*, *kritiškai*“ (t. p.), „*Proto atžvilgiu*, *protiškai* jie... gyvesni“ (t. p.), „Teatras *visuomenišką* kultūros darbą padirbs“ (V, 88) ir pan.² Ir pažymėtina, kad savo taisymais Jablonskis nuo šitokių netaisyklingos darybosrieveiksmių daugelį jau buvo atgrėšęs, bet po jo mirties buržuazinė periodinė spauda kurį laiką vėl buvo įsikandusi juos vartoti.

Kalbant apie priesaginės žodžių darybos klaidų taisymus, paminėtina dar tai, kad Jablonskis yra išgujęs lauk nemaža žodžių su nelietuviškomis priesagomis. Pavyzdžiui, dar 1893 m. jis reikalavo nevertoti veiksmažodžių su slaviška priesaga *-avoti* (*minavoti*, *juokavoti*, *kritikavoti*)³. Vėliau, kur sutikdamas, nuolatos taisė darinius su nelietuviškomis priesagomis *-ylas*, *-inyčia* ir kt.

¹ Žr. Jablonskio raštai, IV t., 246, 299 ir kt. psl.; plg. P r. S k a r d ž i u s. Žodžių daryba. Vilnius, 1941, 247—248 psl.; A. V a l e c k i e n ė. Dabartinės lietuvių kalbos įvardžiutinių būdvardžių vartojimas. — „Literatūra ir kalba“ II. Vilnius, 1957, 262 psl.

² Žr. Jablonskio raštai, IV t., 183 psl.; V t., 143 psl. ir kt.

³ Žr. Jablonskio raštai, IV t., 21—22 psl.

(pvz., vietoje *darylų, langinyčios, mokslinyčios*... patarė vartoti *dažus, langinę, mokyklą* ir pan.)¹.

Apskritai, Jablonskis savo straipsniuose bei recenzijose nemaža dėmesio skyrė lietuvių kalbos priesaginės žodžių darybos klaidų taisymui ir aiškinimui. Tačiau, rūpindamasis įvairiais lietuvių literatūrinės kalbos praktikos reikalais, jis toli gražu čia ne viską galėjo aprėpti ir ne viską kaip reikiant išaiškinti. Tad ir po Jablonskio liko dar daug tokių teorinių ir praktinių priesaginės žodžių darybos klausimų, kurie reikalavo tolesnių specialių tyrinėjimų².

Palyginti mažiau paliesta Jablonskio kalbiniuose straipsniuose yra priešdėlinė ir sudėtinių žodžių daryba. Bet šioje srityje taip pat randame reikšmingų literatūrinės kalbos praktikai pastebėjimų bei klaidų pataisymų. Pavyzdžiui, 1904 m. savo „Kalbos dalykuose“ Jablonskis nurodė, kad lietuvių kalboje nesudarinijami veikėjų vardai (nomina agentis) su priešdėliu *san-*, ir todėl niekam tikę esą tokie varpininkų naujadarai, kaip *sandarbininkas, santautietis* ir pan.³ Čia pat jis neteikė vartoti ir veiksmažodžių su slaviškos kilmės priešdėliu *da-* (pvz., *darodinėti, daleisti, dasižinoti*...), sakydamas, kad žmonės vietomis to priešdėlio visiškai nežiną⁴. Kitais, 1910 m., pateikęs nemažą pluoštą gyvosios liaudies kalbos pavyzdžių, Jablonskis aiškino kai kurių priešdėlėtų veiksmažodžių (su *at-* ir *per-*) ir iš jų padarytų daiktavardžių reikšmę bei vartoseną ir pastebėjo, kad šalia *atmainos, atkaitos, atkarpos, atvangos*. . . „apyskaitos, *отчет*“ reikšme neteiktina *ataskaita*, nes „ataskaita“ turėtų, tarytum, reikšti tą, kas (nuo ko) atskaitoma, kas lieka ką atskaičius. . .“⁵

Vėliau savo straipsniuose bei recenzijose Jablonskis ne sykį aiškino ir taisė nevykusius darinius su *be-*, *pri-*, *virš-* ir kt. priešdėliais. Pavyzdžiui, 1914 m. jis nurodė, kad šalia tokių daiktavardžių, kaip *beakis, -ė, bedarbis, -ė, bedugnis, -ė, bežemis, -ė* ir pan., reiškiančių ko nors nebeturintį ar nebetekusį žmogų ar daiktą, nieku būdu nesą galima pateisinti daiktavardinių abstraktų

¹ Zr. Jablonskio raštai, IV t., 55, 254 psl.; II t., 88 psl. ir kt.

² Stambiausias vėlesnis šios srities darbas, kuriame sistemingai aprašytos lietuvių kalbos vardažodžių ir veiksmažodžių priesagos, yra P. r. S. k a r d ž i a u s „Lietuvių kalbos žodžių daryba“ (Vilnius, 1941).

³ Zr. Jablonskio raštai, IV t., 51 psl.

⁴ Zr. ten pat, 56—57 psl.

⁵ Zr. ten pat, 61 psl.; plg. šio tomo gale pridėtą 6 pastabą.

bedarbė ir *betvarkė*: šie pastarieji tegalėtų reikšti tik žmogų, neturintį darbo ar tvarkos, o ne „patį darbo neturėjamą (ne *bezrobocie*, *Arbeitslosigkeit*)“ arba „tvarkos nebuvimą (*безпорядок*, *Unordnung*)“¹.

Būdamas tvirtai įsitikinęs, kad lietuvių kalboje nėra prielinksnio *virš*², Jablonskis taip pat visą laiką taisė ir su priešdėliu *virš*- sudarytus naujus žodžius. Pavyzdžiui, vietoje *viršgamtinio* (V, 25), *viršpajautinio* (V, 74), *viršprigimtinio* (V, 25), *viršžmogio* (V, 5), ir kt. jis teikė vartoti *antgamtinį*, *antpojūtinį*, *antžmogį*. . ., t. y. darinius su priešdėliu *ant*-. Bet šitoks Jablonskio teikimas ilgainiui nesusilaukė visuotinio pritarimo, ir dabar dažniau linkstama sakyti ne *antnorminis*, *antplaninis*, *antvalandžiai*..., bet *viršnorminis*, *viršplaninis*, *viršvalandžiai* ir pan.

Į amžiaus galą, nusižiūrėjęs į tokius žodžius, kaip *prošvaista*, *properša*, *provėža*, *protarpiais*..., Jablonskis buvo linkęs taisyti ir priešdėlį *pro*- žodžiuose *prokalbė*, *protėvis* (jų vietoje teikė *senkalbė*, *sentėvį*)³. Bet K. Būgai ir kitiems kalbininkams įrodžius, kad šiuose žodžiuose priešdėlis *pro*- turi kitokią reikšmę, negu anksčiau minėtuose⁴, ilgainiui nebuvo pritarta ir šios rūšies Jablonskio taisymams.

Sudėtinių žodžių darybos klaidų Jablonskis savo straipsniuose plačiau neaiškino: tenkinosi dažniausiai tiktais savaip pataisęs jo nuomone netaisyklingai sudarytus sudėtinius žodžius. Iš jo netoleruotų sudėtinių žodžių, be anksčiau minėtų, galima dar nurodyti *atvirlaiškį* (IV, 140), *laisvanorį* (IV, 158), *lygsvarą* (IV, 105), *pirmtakūną* (V, 194), *sostapilį* (IV, 283) ir kt., kurių vietoje dabar labiau yra įsigalėję *atvirukas*, *savanoris*, *pusiausvyra*, *pirmtakas*, *sostinė*.

* * *

Be žodyno ir žodžių darybos klaidų taisymo, Jablonskis savo kalbiniuose straipsniuose bei recenzijose nuolatos kėlė aikštėn ir įvairius ano meto raštų kalbos sintaksės netaisyklingumus. Ir reikia pasakyti, kad šioje srityje jo taisymo darbas buvo ypačiai

¹ Žr. Jablonskio raštai, IV t., 147—148 psl.

² Žr. ten pat, 333 psl.; V t., 9, 30, 52 ir kt. psl.; plg. taip pat šio tomo 61 pastabą.

³ Žr. Jablonskio raštai, V t., 210 psl.

⁴ Žr. šio tomo 83 pastabą.

vaisingas ir aktualus. Aktualus dėl to, kad lietuvių literatūrinės kalbos sintaksė Jablonskio gyvenamuoju metu buvo labai apleista ir kitų kalbų įtakos paveikta. Iš vienos pusės, nemaža čia svėrė ta aplinkybė, kad daugumas ano meto rašytojų bei veikėjų ėjo mokslus mokyklose, kur buvo dėstoma kitomis kalbomis (rusų, lenkų). Besimokydami, be to, ir bedirbdami kitoje kalbinėje aplinkoje, jie nejučiomis įprasdavo ir, ką lietuviškai kalbėdami ar rašydami, reikšti savo mintis nelietuviškos konstrukcijos sakiniais, nelietuviškos konstrukcijos frazėmis. Antra vertus, ligi 1911 m. nepasirodė nė vieno norminio lietuvių kalbos sintaksės vadovėlio, kuriuo būtų galėję kiekvienu atveju pasiremti XIX a. pabaigoje ar XX a. pradžioje lietuviškai rašiusieji žmonės.

Tokiomis aplinkybėmis Jablonskiui jau nuo pat savo kalbinės veiklos pradžios teko ne tikrai aiškinti elementarius lietuvių kalbos sintaksės dalykus, bet ir taisyti dažnai pasitaikiusias raštuose linksnių, prielinksnių, dalyvių, pusdalyvių, padalyvių vartojimo ir kitas klaidas.

Didžiausią Jablonskio kalbiniuose straipsniuose randamų sintaksės taisyčių dalį sudaro netaisyklingo linksnių ir prielinksnių vartojimo atvejai. Pavyzdžiui, jo straipsniuose galima priskaičiuoti 50 su viršum sakinių, kuriuose taisomas vien tik klaidingai vartotas ano meto raštuose vardininko linksnis. Dar daugiau tokių sakinių yra duota klaidingai galininko, įnagininko ir kai kurių prielinksnių vartosenai pailiustruoti. Visa tai rodo, kad Jablonskio gyvenamuoju metu linksnių ir prielinksnių vartoseną ypač smarkiai šlubavo ir joje daugiau negu bet kur kitur buvo jaučiama kitų kalbų įtaka.

Jablonskio laikais raštų kalboje visų pirma dažnai buvo klaidingai vartojamas vardininkas ir galininkas vietoje dalies kilmininko, pvz.: „Tame vakare bus ir *svečiai*“ (=...bus ir *svečių*) (IV, 66), „Jų tarpe kilo *visokie sumanymai*“ (=...kilo *visokių sumanymų*) (IV, 184), „*Molis* esti visokios spalvos...“ (= *Molio* yra, esti visokios spalvos) (IV, 223), „Ant žemės pasitaiko kai kur *sūrūs šaltiniai*“ (=...pasitaiko kai kur *sūrių šaltinių*) (IV, 224), „Ji turi ir *tokius mokinius*, kurie nieko nesimoko“ (=...turi ir *tokių mokinių*,...) (IV, 78), „Žinau ir *tokius atsitikimus*“ (=Žinau ir *tokių atsitikimų*) (t. p.) ir kt. Tokiais atsitikimais keisdamas vardininką ar galininką kilmininku, Jablonskis, žinoma, buvo teisus, nes gyvojoje kalboje, norint pažymėti ne daiktų visumą, o tik jų dalį, paprastai visuomet vartojamas vadinamasis dalies kilmininkas.

Su galininkiniais veiksmažodžiais *skaudėti, sopėti, gelti, mausti, niežėti*... vartojamą raštuose vardininką Jablonskis keitė galininku, pvz.: „Skaudėjo *visi raumens, visi kaulai*“ (=Skaudėjo *visus raumenis, visus kaulus*) (IV, 313), „Suskaudo rudžiui *širdis*“ (=Suskaudo rudžiui *širdį*) (V, 7), „*Rankos niežti*“ (=Ran-*kas* niežti) (IV, 329) ir t. t. Taip taisydamas, jis čia rėmėsi aukštaičių tarmėmis, kur su minėtais veiksmažodžiais paprastai vartojamas galininkas (pvz., sakoma: „Man *galvą* skauda, *šonus* sopa, *pilvą* niežti, *širdį* maudžia, *rankas, kojas* gelia...“); žemaičiai tokiais atvejais dažniausiai turi vardininką¹.

Po vadinamųjų slinkties veiksmažodžių tikslui ar siekimui reikšti gyvojoje kalboje paprastai vartojamas kilmininko linksnis. Bet ano meto raštuose kartais nuo šios taisyklės buvo nukrypstama. Todėl Jablonskis visus sutiktus tokios rūšies nukrypimus taisydavo ir klaidingai pavartotus linksnius keisdavo į siekimo kilmininką, pvz.: „Buvo atvažiavęs ir tardytojas *tam nusižudymui* ištirti“ (=...*to nusižudymo* ištirti) (IV, 193), „Aš juos siunčiu į Cincinatį *arklius* parduoti“ (=...*arklių* parduoti) (IV, 320), „Vokiečiai atvyko *kunigaikštį* pasveikinti“ (=...*kunigaikščio* pasveikinti) (IV, 330) ir t. t.

Savo straipsniuose Jablonskis ne kartą aiškino ir sudurtinio tarinio, reiškiamo veiksmažodžiais *būti, likti, rodytis, tapti*... su vardininko ir įnagininko linksniais, reikšmės skirtumą. Nors gyvojoje liaudies kalboje (tarmėse) tokiais atsitikimais tarinio vardininku dažniausiai nusakomas pastovus, įprastinis veikėjo darbas ar įprastinė būsena, o tarinio įnagininku — nepastovus, neįprastinis darbas ar nenuolatinė būsena (tai, kuo kas dedasi ar yra laikomas tam tikru metu), bet raštuose tie du linksniai buvo gerokai maišomi. Todėl Jablonskis, aiškindamas tų tarinio linksnių reikšmės skirtumą, kartu taisydavo ir netaisyklingo jų vartojimo atvejus, pvz.: „Varnių seminarijos *rektorius* tuo laiku buvo Motiejus Valančius“ (=...*rektorium*...) (V, 44), „Juozapas tapo kitų... *prižiūrėtojas* ir *vyresnysis*“ (=...*prižiūrėtoju* ir *vyresniuoju*) (t. p.), „Šitas man *intariamą* išrodo“ (=...*įtariamą* rodosi) (IV, 174), „Šautuvu esi pasirodęs *vyru* esąs“ (=...*vyras* esąs) (IV, 317), „...bet iš to, ką sutaupome, liksime *turtingais*“ (=...liksime *turtingi*) (V, 35) ir kt.

Ypač dažnai Jablonskiui tekdavo taisyti posakius su klaidingai vartojamais vietininkais. Ano meto raštuose pasitaikydavo visų

¹ Zr. šio tomo 64 pastabą.

pirma nemaža vietininkų, vartojamų ne savo kalbos įpročiais sekant, bet nusižiūrėjus į kitas kalbas, pvz.: „*Kame jis kaltas?*“ (= *Kuo jis kaltas?*) (IV, 66), „*Sustabdė garlaivį trijuose sieksniuose nuo kranto*“ (=...per *tris sieksnius* nuo kranto) (IV, 93), „*Paminklas buvęs padarytas pavidale didelio piramidinio stulpo*“ (=... didelio piramidės stulpo *pavidalu*) (IV, 107), „*Malonu būtų išgirdus tame klausime ir jų nuomonę*“ (=...išgirdus *dėl to klausimo* ir jų nuomonę) (IV, 174), „*Pirmą turime dieną šiltą pilnoje prasmėje*“ (=...*pilna prasme*) (V, 29), „*Mes esame kalčiausi tame, kad menas smunka...*“ (=...*tu, kad...*) (V, 91), „*Sąryšy su... liga naujo ministerių kabineto sudarymas kiek užtruks*“ (= *Dėl... ligos.*) (V, 225—226), „*Tame laike lietuviai buvo skaitomi kaipo slavų šaka*“ (= *Tuo laiku... buvo laikomi slavų šaka*) (IV, 338) ir pan.

Kaip matyti jau iš čia pateikto nedidelio žiupsnelio Jablonskio taisyčių pavyzdžių, anais laikais raštuose kitų kalbų įtakoje esamasis vidaus vietininkas buvo klaidingai vartojamas ne tik vietos, laiko, bet ir priežasties bei predikatyviniams santykiams reikšti.

Kiek rečiau to meto raštuose pasitaikydavo netaisyklingos vidaus einamojo vietininko (iliatyvo) vartosenos atvejų. Bet, iš kitos pusės, negalima sakyti, kad jų tada visiškai nėra buvę ir kad jie nesusilaukė Jablonskio taisyčių. Priešingai, tokių taisyčių reikalavusių pavyzdžių, kaip „*Buvo jau ir mirtin*“ (= *mirti*) pasmerktas“ (IV, 66), „*Jis per daug tikėjo, pavyzdin*“ (= *pavyzdžiu*), *rykščių galingumu*“ (t. p.), „*Valst. D. paleista poilsin*“ (= *poilsio*) (IV, 137), „*Mes statom naktin*“ (= *nakčiai*) *pieną dubenyse*“ (IV, 332), „...*visados jam vienan balsan*“ (= *vienu balsu*) atskaidavo“ (V, 94) ir pan., randame net ligi 1927 m. ne viename jo straipsnyje.

Taip pat nuolatos tekdavo Jablonskiui taisyti klaidingai vartojamus linksnius po veiksmazodžių *atstovauti, atitikti, atsikratyti, pasiekti, tikėti, veikti* ir kt. Mat, ano meto raštuose, ypač periodinėje spaudoje, *atstovauti* ne retai buvo vartojamas su galininku (pvz., „*Jų sūnelis atstovavo geriausią mūsų jaunimo sluoksnį*“ =...*geriausiam... sluoksniui*; V, 28—29), *atitikti* — su naudininku (pvz., „*toji technika atitinka jo individualybę*“ =...*jo individualybę*; V, 90—91), *atsikratyti* — su prielinksniu *nuo* ir kilmininku (pvz., „*Jie norėtų ir nuo ispanų atsikratyti*“ =...*ispanais* atsikratyti; IV, 93), *pasiekti* — su kilmininku (pvz., „...lei-

dinys *pasicktų* jo *užsibrėžtų* tikslų“ =...jo *užsibrėžtus* tikslus; V, 90—91), *tikėti* — su prielinksniu *į* ir galininku (pvz., „*Į ką jie tikėjo*, ir aš tikiu“ = *Ką* jie tikėjo...; V, 51—52), *veikti* — su prielinksniu *į* ir galininku (pvz., „Visa tat *veikė į* jo išvargusius nervus“ =...*veikė* jo *išvargusius* nervus; IV, 313) ir t. t. Taisydamas ir aiškindamas šitokius linksnių vartojimo netaisyklinumus, Jablonskis nemaža pasitarnavo tiek lietuvių kalbos sintaksės mokslui, tiek literatūrinės kalbos praktikai: iš vienos pusės, teisingai nustatė, kokių linksnių reikalauja tie lietuvių kalbos veiksmoždziai, o iš kitos — atkreipė daugelio rašančiųjų dėmesį į veiksmoždinį linksnių valdymą apskritai.

Spręsdamas atskirų linksnių vartojimo klausimus ir taisydamas šios rūšies klaidas, Jablonskis, kaip minėta, daugiausia vadovavosi analogiškais gyvosios liaudies kalbos vartosenos duomenimis. Kartais net ir tokiems abstraktaus pobūdžio posakiams, kuriems atitikmenų liaudies kalboje sunku būdavo rasti, taikydavo tą analogijos principą: lygindavo juos su visai konkrečios reikšmės, bet tolimos prasmės liaudiniai pasakymais. Pavyzdžiui, 1926 m. taisydamas M. Gustaičio monografijoje apie P. Kriaučiūną rastą sakinį „Jose mokinys. . . jautėsi *atgimęs* protėvių *dvasia*“ (=protėvių *dvasią* atgimęs), Jablonskis čia galininko reikalingumą teisingai tokiais konkrečios reikšmės, bet tolimos prasmės liaudiniai posakiais, kaip „nušalęs *rankas*, pavargęs *kojas*, *galvą* nuvargęs, *veidą* nušvitęs“¹. Panašiais pavyzdžiais jis rėmėsi, taisydamas ir tokius sakinius, kaip „Aš pabudau *siela* subrendęs“ (=...sielą subrendęs, plg. „*rankas* sušilęs, *sprandą* nutrūkęs, *pilvą* sušlapęs“), „Aš visas drebu *širdimi*“ (=...*širdį* drebu, plg. „visi skaitydavom *kinkas* drebėdami“)² ir kt.

Tačiau, remdamasis tolimosios analogijos pavyzdžiais ir neturėdamas tolygių gyvosios kalbos atitikmenų, Jablonskis kartais čia kiek ir nuklysdavo arba pasiūlydavo mums dabar ne visai įprastų pasakymų. Štai, sakysim, jis visą laiką buvo įsitikinęs, kad lietuvių kalboje tegalys būti tiktai pobūvio galininkas, ir todėl nuolatos taisė sakinius, kaip „Aš *valandėlei* išeisiu“ (=...*valandėlę* išeisiu) (IV, 313), „Jie atvyko pas mus *ilgesniam laikui* atsilsėti“ (=...*ilgesnį* laiką atsilsėti) (V, 7), „Keleiviai apsistoja *trumpam laikui* prie salelės“ (=...kurį laiką...) (V, 18—19), „Vil-

¹ Žr. Jablonskio raštai, V t., 59 psl.

² Žr. ten pat., 8 psl.

niuje norėjo mane sulaikyti *dviem savaitėm*“ (=...dvi savaitės, dvi savaitės) (V, 28) ir pan. Bet gyvosios kalbos faktai rodo, kad tokiais atsitikimais neretai vartojamas ir pobūvio naudininkas¹. Neįprastas mums rodosi ir Jablonskio teiktasis galininkas sakinyje „Tad, norint, kad valstybė ekonomiškai būtų stipri, pirmon galvon tenka sustiprinti jos pamatus...“ (=Kad valstybė *sutvirtėtų finansus*, pirmiausia...) (V, 162). Šiuo atveju bene aiškesnis ir įprastesnis būtų sakiny, jeigu sakytume „*Kad sutvirtėtų* (sustiprėtų) valstybės *finansai*,...“, t. y. jeigu vietoje galininko pavartotume vardininką (plg. „*Jau stiprėja* jo *sveikata*“, „*Silpnėja* jos *akys*“ ir pan.).

Panašių abejotinių linksnių vartojimo taisyčių atidus mūsų dienų skaitytojas, galimas daiktas, ir daugiau surastų Jablonskio straipsniuose. Tačiau, apskritai, didžioji šios rūšies taisyčių dauguma ir dabar mums nekelia nė mažiausių abejonių.

Nuo pat savo kalbinės veiklos pradžios ėmęs aiškinti ir taisyti netaisyklingo linksnių vartojimo atvejus, Jablonskis tuo pat metu susirūpino ir prielinksnių vartojimu. Antai, jau 1893 m. „Varpe“ („Kalbos dalykų“ skyriuje) jis aiškino prielinksnių *per* ir *nuo* vartoseną, sakydamas, kad lietuvių kalboje tie prielinksniai „gali stovėti kaip prie pasyvo, taip ir prie aktyvo, ir stovėdamu prie pasyvo jų nereikia veikiančio daikto; matoma, jų reiškiniai „arklys *nu* žmogaus pirktas, *per* žmogų pirktas ir arklys *žmogaus* pirktas“ ne vienodą turi prasmę, ir vieno reiškinio vietoj kito negalima vartoti“². Toliau jis čia, remdamasis gyvosios kalbos pavyzdžiais, nurodė, kad prielinksnis *dėl* lietuvių kalboje reiškias tik priežastį, bet ne tikslą; be to, kad priežastčiai reikšti niekuomet nesąs vartojamas prielinksnis *iš* su kilmininku³. Tai išdėstęs, Jablonskis ten pat ir taisė tokius ano meto raštuose dažnai pasitaikiusius nelietuviškus pasakymus su šiais prielinksniais, kaip „mokyklos *dėl apšvietimo* žmonių“ (=mokyklos žmonėms apšviesti), „*iš priežasties* karo, *iš priežasties* valymo kalbos“ (=dėl karo, dėlei valymo kalbos) ir pan. (IV, 27).

Vėliau parašytuose straipsniuose bei recenzijose Jablonskis siauriau ar plačiau aiškino prielinksnių *ant*, *į*, *iki*, *pas*, *po*, *prie*, *pro*, *su*, *sulig*, *už*... reikšmes bei vartoseną ir taip pat taisė įvairias

¹ Žr. J. Jablonskis. Rinktiniai raštai, I t. Vilnius, 1957, 679 psl.; plg. dar „Gimtoji kalba“. Kaunas, 1937, 7 sąs., 114 psl.

² Jablonskio raštai, IV, 26 psl.

³ Žr. ten pat, 26—27 psl.

netaisyklingas konstrukcijas su tais prielinksniais. Ir pažymėtina, kad didžiausią jo šios rūšies taisyimų dalį sudaro įvairūs versiniai posakiai, pvz.: a) „Buvau *ant stoties* (=stotyje)“ (IV, 66), „Jų nekviėtė *ant* lietuvių *vakaro, ant koncerto* (=į lietuvių vakarą, į koncertą)“ (t. p.), „*Ant aštuntos valandos, ant aštuonių* (=aštuntą valandą, aštuoniomis) turės draugijoje būti“ (IV, 66–67), „*Ant tų žodžių* (=sulig tais žodžiais) išbėgau laukan“ (IV, 283), „...ir daugel kas skundės *ant manęs* (=manimi)“ (V, 51)...; b) „*Į laiką* (=laiku) atnešei pinigų“ (IV, 67), „*Įstoti į sąjungos narius* (=sąjungos nariu, į sąjungą nariu) nesunku“ (IV, 80), „Viensėdis“ eina du kartu *į mėnesį* (=mėnesyje)“ (IV, 128)...; c) „*Pas jį* (=jo) vaikų pilni pašaliai“ (IV, 67), „Svajojama *pas juos* (=jų) apie viską“ (IV, 174), „*Pas autorių nėra* (=autorius neturi) minties stiprybės“ (V, 9)...; d) „*Sulig to* (=tuo, dėl to) jis ir buvo didžiai nusikaltęs“ (IV, 67), „Dabar juos baudžia *sulig 129 str.* (=129-tuoju straipsniu)“ (t. p.)...; e) „*Už kelių dienų* (=po kelių dienų) ir tardytojas pasirodė“ (IV, 183), „Nelaikyk man *už gėdą* (=gėda, per gėdą), kad prašau mane gelbėti“ (IV, 333) ir t. t. Šitokie nuolatos besikartojantieji Jablonskio straipsniuose prielinksnių vartosenos taisymai akivaizdžiai rodo, kaip sunkiai daugeliui ano meto rašytojų buvo apčiuopiama ši sritis ir kaip smarkiai juos čia buvo paveikusi kitų kalbų įtaka.

Pagrečiui su verstinėmis prielinksninėmis konstrukcijomis Jablonskis nemaža yra taisyš ir šiaip visokių netaisyklingo prielinksnių vartojimo atvejų. Pavyzdžiui, raštuose ilgą laiką buvo painiojamos prielinksnių *per* ir *pro* reikšmės ir nedaroma jokie skirtumo tarp pasakymų „Žiūrėjo *per* tvorą“ ir „Žiūrėjo *pro* tvorą“, „Lindo *per* langą“ ir „Lindo *pro* langą“... Todėl Jablonskis, pasirėmęs gausiais gyvosios liaudies kalbos duomenimis, ne tik nurodė, kad Lietuvos žmonės beveik visur griežtai skiria *per* nuo *pro* ir kad „«Per tvorą (neparverstą)» žiūrėti tegali Lietuvoje didelis augštas padaras (gyvulis), ne žvirblis, ne mažas vaikelis; «pro tvorą» žiūrėti ir ką kita pro ją daryti gali ir žvirblis, ir žąsis, ne tiktai žmogus, ne tiktai arklys“¹, bet ir visados taisyė tokius pasakymus, kaip „Kitus daiktus *per vamzdžius* (=pro vamzdžius) išpučia“ (IV, 224), gali pamatyti *per* (=pro) žiūronus“ (IV, 283), „Huris *per* (=pro) savo teleskopą žiūrėjo į ežerą“ (IV, 317), „*Per langus* (=pro langus) užė vėjas“ (IV, 321) ir kt.

¹ Jablonskio raštai, IV t., 83 psl.

Kantriai taisydamas šiuos ir daugybę kitų netaisyklingo prielinksnių vartojimo atvejų (jų visų čia, žinoma, neįmanoma suminėti), Jablonskis didžiai nusipelnė lietuvių literatūrinės kalbos praktikai: raštuose kuo toliau tuo vis mažiau pasitaikydavo tokios rūšies klaidų. Ir jeigu dabar literatūrinėje kalboje netaisyklingos prielinksninės konstrukcijos yra retas dalykas, tai čia taip pat daugiausia jo taisyčių įtakos rezultatas.

Tiesa, dabar, praėjus jau tam tikram laiko tarpui ir tvirčiau nusistojus lietuvių literatūrinės kalbos sintaksės sandarai, kai kurie ir šios rūšies Jablonskio taisymai rodosi ne visai pagrįsti. Pavyzdžiui, tokie pasakymai, kaip „Mokytojas sėdi *ant kėdės*“ (IV, 216), „Mokinys *ant lentos* rašo“ (t. p.), „Tie medžiai kitados augo *ant žemės*“ (IV, 224) ir pan., mūsų dienomis vargu ar taisytini į „Mokytojas sėdi *kėdėje*“, „Mokinys *lentoje* rašo“, „Tie medžiai (tų medžių) kitados augdavo *žemėje*“ ir t. t., nes, viena, tie taisyomieji sakiniai gyvojoje kalboje labai plačiai vartojami ir įprasčiau už pastaruosius, Jablonskio teiktuosius, o antra — tarp tų dvejopų pasakymų esama ir tam tikro reikšmės skirtumo¹. Gyvosios kalbos duomenimis taip pat gali būti pateisinami „Atėjau *aš pas tave*“ (IV, 332), „Atsikėlęs prieina *prie jos*“ (t. p.), „Priėjo *prie* kokios nors *išvados*“ (IV, 340), „Buvau nuvažiavęs *su* jo reikalais ir į Rygą“ (IV, 81) ir kai kurie kiti Jablonskio taisytieji pasakymai su prielinksninėmis konstrukcijomis.

Be linksnių ir prielinksnių vartojimo klaidų, Jablonskis savo straipsniuose bei recenzijose ne kartą dar yra kėlęs aikštėn dalyvių, padalyvių, pusdalyvių ir šiaip įvairių sintaksinių konstrukcijų vartosenos negerumus. Štai 1893 m., kalbėdamas apie prielinksnių *dėl*, jis čia pat pakėlė balsą prieš jungtuko *dėl-to kad* vartojimą su bendratimi tokiame šalutiniame sakinyje, kaip „*dėl-to kad* pamatyti“². Vėliau jis taip pat visą laiką kovojo su tokiomis verstinėmis konstrukcijomis, kaip „Studentai rengė pokylį, *idant surinkti* pinigų (=pinigams rinkti)“ (IV, 57), „*Kad parodyti* (=parodyti, norėdamas parodyti), kaip yra ritmingos eilės...“ (IV, 339), *Kaslink* gerumo jis geras (=Gerumo jis geras)“ (IV, 67), „Nesiginčysiu *kaslink* šito dalyko (=...dėl šito dalyko)“ (IV, 81), „*Kas liečiasi manęs*, aš jį noriai klausiau (=Kai aš, tai noromis jo klausiau)“ (V, 141), „*Reikė buvo*(=„trzeba bylo“.

¹ Žr. šio tomo 49 pastabą.

² Žr. Jablonskio raštai, IV t., 27 psl.

reikėjo, reikė) plaukti labai atsargiai“ (IV, 94), „Revizoriai *pa-traukė atsakomybėn* (=„pociągnęli do odpowiedzialności“, tiesos nagan paėmė...)“ (IV, 95), „Buvo pasirašę *virš 500 žmonių*“ (=500 su viršum, per 500, daugiau, ne 500 žmonių) (IV, 93), „*Kaip ten nebūtų* (=šiai ar taip), aš mačiau tokių dalykų...“ (V, 33) ir kt. Ir svarbu čia pažymėti tai, kad Jablonskio kova su šitokiomis konstrukcijomis buvo gana sėkminga: daugelis jų palyginti per trumpą laiką išnyko iš raštų, ir tik šnekamojoje kalboje viena kita dar tėra užsilikusi ligi mūsų dienų.

Jau žymiai sunkiau Jablonskiui sekėsi kovoti su padalyvių, pusdalyvių ir ypač dalyvių vartojimo klaidomis. Mat, iš vienos pusės, jų, kaip ir kitų sintaksinių konstrukcijų, vartoseną taip pat buvo gerokai paveikusi kitų kalbų įtaka, o iš kitos — ligi 1922 m. Jablonskio gramatikos pasirodymo niekas nebuvo aiškiau nusakęs nei jų reikšmės, nei jų vartojimo skirtumų. Todėl nenuostabu, kad raštuose šios rūšies klaidos nuolat kartodavosi, ir Jablonskiui net ligi pat savo amžiaus galo nepavyko jų visų išgenėti.

Bene pirmiausia Jablonskiui teko susidurti su padalyvių vartojimo klaidomis, nes raštuose gana anksti buvo pradėtos maišyti padalyvio ir pusdalyvio reikšmės: vietoje pusdalyvio, reiškiančio aplinkybę, kylančią iš to paties veikėjo ar jo veiksmo, dažnai klaidingai buvo vartojamas padalyvis, kuris reiškia jau aplinkybę, einančią iš šalies, iš pašalinio veikėjo ar veiksmo, pvz., „Sunyko ir Prūsai, *besikoviant* (=besikovodami; dabar sakytume: bekovodami) su Vokiečiais“ (I, 56), „Prieš *darantis* galą (=prieš darydamasis, pr. pasidarydamas, pr. darydamas sau galą) jis parašė raštelį...“ (IV, 94), „*Pirm mokysiant* (=prieš mokydami) kitus, jie turėjo patys pasimokyti“ (IV, 291), „*Nesigilinant* (=nesigilindami) į kitus klausimus, pažymėsime...“ (V, 19), „Ir ėmėm gerti *lig pasigeriant*... (=ligi pasigerdami)“ ir t. t.¹

Kartu su šitokiomis klaidomis Jablonskis neretai dar taisė padalyvines konstrukcijas, vartojamas tikslo aplinkybei ar šalutiniams tikslo aplinkybės sakiniams reikšti, pvz.: „Kalkes vartoja *odas dirbant*... (=odoms, kailiams dirbti)“ (IV, 223), „*Kad išvengus to* (=tam išvengti), nutarta viršininką kitur perkelti“ (IV, 176), „Ką mano ministerija daryti, *kad apsaugojus* darbininkų gyvybę (=darbininkų gyvybei apsaugoti)?“ (IV, 139)...; be

¹ Zr. Jablonskio raštai, V t., 10, 33 ir kt. psl.

to, ir tokius sakinius, kaip „Buvo vaidinama pasaka-drama „Paskendusis Varpas“ K. Glinskiui režisuojant. . . (=K. Glinskio režisuojama)“ (V, 10), „Stiklui minkštam tebėsant (=stiklui ligi minkštam, kol yra minkštas), duoda jam kokias nori formas“ (IV, 223), „Walter Scott yra padaręs didelį žingsnį pirmyn, *sulyginus jį su iki tų laikų romanu* (=žingsnį pirmyn to meto romane?)“ (IV, 340), „Jis pagilino, praplėtė „aš“, *palyginus* su Rousseau (=dar labiau už Rousseau ėmė aiškinti apsakyme atskiro žmogaus reikšmę, jo „aš“; labiau už Rousseau praplėtė žmogaus „aš“ gyvenime?)“ (V, 19—20) ir pan. Kaip matyti iš šių pavyzdžių, pirmuoju atveju padalyvinės konstrukcijos Jablonskio buvo keičiamos į naudininką su bendratimi, o pastaruoju — į neveikiamosios rūšies dalyvį arba į visai kitokius, savaip sukonstruotus posakius.

Dėl šitokio minėtų padalyvių konstrukcijų taisymo, žinoma, nieko negalima prikišti. Tačiau reikia pasakyti, kad atskiri padalyvių vartojimo atvejai, kaip rodo neseniai spaudoje vykusios diskusijos¹, net ir mūsų dienomis kelia tam tikrų abejonių ar neaiškumų. Todėl visapusiškas įvairių padalyvinių konstrukcijų ištyrimas dar ir dabar yra vienas iš aktualesnių tarybinės lietuvių kalbotyros uždavinių².

Paskutiniaisiais savo amžiaus dešimtmečiais (maždaug nuo 1911 m.) Jablonskis ypač daug vargo ir su dalyvių vartojimo klaidomis. Šios rūšies klaidų gausumą to meto raštuose, be jau minėtų aplinkybių (kitų kalbų įtakos, nepakankamo teorinio nušvietimo), lėmė dar tai, kad ir gyvojoje liaudies kalboje ne visada buvo galima matyti didesnę jų vartosenos vienodumą. Sakysim, ten, kur pasyvinė reikšmė dar gerai jaučiama, paprastai ir neveikiamosios rūšies dalyviai vietai, laikui, įrankiui ar kitoms sąvokoms žymėti liaudyje pastoviai vartojami (pvz., *ariamas* laukas, *miegamas* metas, *valgomas* šaukštas, *dirbamas* arklys ir t. t.). Bet ten, kur ta pasyvinė reikšmė sunkiau suvokiama, ten

¹ Žr. „Tiesa“, 1957.XI.28, Nr. 279, ten pat, 1958.I.14, Nr. 11 (4531) ir ten pat, 1958.II.2, Nr. 28.

² Pastaruoju metu pasirodė V. Ambrazo straipsniai apie absoliutinį naudininką XVI—XVII a.a. lietuvių rašto paminkluose [žr. Lietuvos TSR Mokslų akademijos Darbai, 1958, ser. A2(5), 147—164 psl. ir ten pat, 1959, ser. A, 1(6), 217—232 psl.] jau duoda gražią pradžią platesniems šios srities tyrimams. Reikia tikėtis, kad straipsnio autorius ateityje neapsiribos vien senaisiais raštais, bet panagrinės dalyvines bei padalyvines konstrukcijas ir dabartinėje lietuvių kalboje.

kartais neveikiamieji dalyviai maišomi su veikiamaisiais (pvz., šalia *čiulbamas* balsas, *tinkamas* darbas... pasakoma ir *atsakantis* darbas, *spiegiantis* balsas, *gaivinantis* oras ir pan.).

Štai dėl ko Jablonskiui, norėjusiam literatūrinėje kalboje griežčiau išlaikyti veikiamosios ir neveikiamosios rūšies dalyvių vartojimo skirtumą, gana dažnai tekdavo taisyti tokius gajus ano meto raštų posakius, kaip „Ir ėmė šaukti *verkiančiu* (=verkiamu) balsu“ (IV, 68), „Jo balsas buvo *sprendžiantis* (=sprendžiamas)“ (t. p.), „Ieško *atsakančio* (=atsakomo) darbo“ (t. p.), „Jis viską *įtikinančiai* (=įtikinamai) išdėstė“ (IV, 130), „Pardavinėja *svaiginančius* (=svaiginamus) gėrimus“ (IV, 141), „*Paniekinančiai* (=paniekinamai) žiūri“ (IV, 328), „*Pasigiriančiu* (=pasigiriamu) tonu parašyta“ (V, 9) ir kt.¹ Nors šitaip taisydamas, Jablonskis kartais susilaukdavo ir prieštaravimų — kai kam rodėsi nepakankamai pagrįstas reikalavimas visais minėtais atvejais tevertoti tiktai neveikiamąsias dalyvines lytis², — tačiau, apskritai, daugumas jo šios rūšies taisyčių ilgainiui buvo beveik visuotinai priimti lietuvių literatūrinės kalbos praktikoje. Todėl dabar, kaip ir anksčiau, galima būtų ginčytis tik dėl tokių Jablonskio taisyčių lyčių, kaip *verkiantis*, *spiegiantis* balsas, *atsakantis* darbas, *gaivinantis* oras, *stovintis* vanduo, *priderančiai* elgiasi, *atsakančiai* dirba, *įtikinančiai* kalba ir kt., kurios yra gyvi liaudies šnekamosios kalbos faktai. Bet norint apginti šių pastarųjų lyčių teises literatūrinės kalbos normų sistemoje (o juo labiau — suteikti joms pirmenybę), taip pat reikia dar geriau, negu iki šiol, ištirti veikiamosios ir neveikiamosios rūšies dalyvių reikšmes ir vartoseną tiek gyvojoje liaudies kalboje, tiek įvairių epochų rašto paminkluose.

Iš kitų Jablonskio dažniau taisyčių sintaksės dalykų paminėtina dar: a) aukščiausiojo laipsnio būdvardžių lytis „*pats geriausias*“, „*pats didžiausias*“, „*pats sunkiausias*“... , kurios jo buvo taisomos į „pats gerasis“, „pats didysis“, „pats sunkusis“ arba „visų geriausias“, „visų didžiausias“ ir t. t.³ b) šalutiniai pažyminio sakiniai su santykiniu įvardžiu *kas*, pvz.: „Šnekėjau ir su tais, *ką* (=kur, kurie) to nežinojo“ (IV, 127), „Toji pati menė, *ką* (=kur, kuri) trečiame vaizde“ (IV, 330) ir pan.; c) atskiri žodžių tvarkos atvejai, ypač tokie, kaip „Čia pat bėga *upė Kražantė*

¹ Zr. dar Jablonskio raštai, IV t., 107, 185, 329 psl.; V t., 10, 89 ir kt. psl.

² Zr. šio tomo 10 pastabą.

³ Zr. Jablonskio raštai, IV, 94 psl.; V, 58, 164, 193 psl.

(=Kražantės upė)“ (IV, 78), „Dabar inkursią mokyklą ir *kaime Bedruskių* (=Bedruskių kaime)“ (IV, 78)...; d) konstrukcijos „*po dešinei*“ (V, 194). „*po šiai dienai*“ (V, 218), „*taip vadinamas*“ (IV, 138, 339...) ir kt.

Apskritai, nė nesuminėjus čia visų Jablonskio sintaksinių taisyčių, galima pasakyti, kad iš jų, tinkamai susistemintų bei apibendrintų, išėtų nemažas ir praktikos reikalui gana naudingas lietuvių kalbos sintaksės vadovas.

* * *

Jablonskio kalbiniuose straipsniuose bei recenzijose randame ne tik žodyno, žodžių darybos, sintaksės, bet ir stiliaus bei frazeologijos klaidų taisyčių. Tiesa, stiliaus klausimais jis ėmė daugiau domėtis jau į savo amžiaus pabaigą, kada minėtos kalbos sritys buvo gerokai aptvarkytos. Bet tai ir suprantama: juk būtų buvę per anksti kalbėti apie subtilesnius stiliaus dalykus dar tuomet, kai raštuose knibždėte knibždėjo daugybė elementariausių kalbos klaidų. Antra vertus, jis laikėsi pažiūros, kad atskiro rašytojo stiliaus nagrinėjimas esąs ne kalbininko, bet literato darbas: „Kištis į rašytojo *stilių* aš, apskritai kalbant, nemėgstu, — stiliaus dalyką linkęs esu patiems rašytojams palikti, — man dažniausiai *pati stiliaus kalba* (mūsų pabraukta. — *J. P.*) terūpi“¹. Tad, ir pradėjęs vėlesniuose savo straipsniuose bei recenzijose kelti aikštėn tam tikras raštų stiliaus ydas, daugiausia tetroško Jablonskis tiktai kalbos aiškumo, žiūrėjo, kad rašytojo stilius neapsunkintų jo paties reiškiamų minčių supratimo. „Rašyk tamsta taip, kad tamstą kaip reikiant suprastų, neilgai sukę sau galvą, tie skaitytojai, kuriuos turi ką rašydamas savo akivaizdoje; dažniausiai rūpinkis, kad tave platesnė mūsų visuomenė lengvai suprastų, ta visuomenė, kuri nēr pratusi atitrauktai galvoti rusiškai, vokiškai ar kaip kitaip“², — rašė jis 1926 m.

Svarbiausiuoju rašytojo gero individualaus stiliaus požymiu laikydamas jo lengvumą, suprantamumą, Jablonskis, iš kitos pusės, neišleisdavo iš akių ir rašto paskirties, rašto specifikos. Todėl jis ne kartą pabrėždavo, kád rašytojas, kuris norįs būti skaitytojo suprantamas, turįs žinoti ir kam rašąs, kitaip sakant, turįs derintis ir prie savo skaitytojo intelektualinio subrendimo: „Mažo mokslo žmonėms jis turi rašyti įmanomai; didesnio mokslo

¹ Jablonskio raštai, V t., 72 psl.

² Ten pat, 37 psl.

žmogui rašydamas, jis gali ir painesniais, įmantresniais posakiais operuoti“, bet, šiaip ar taip, „lietuviškai rašydamas Lietuvos žmogui, jis turi naudotis daugiausia tais kalbos posakiais, kuriais yra įpratę lietuviai savo mintis reikšti“¹.

Keldamas individualiam rašytojo stiliui šitokius reikalavimus, Jablonskis savo straipsniuose bei recenzijose prie stiliaus klaidų ir priskirdavo daugiausia tiktai įvairius sunkiai suprantamus, gremėzdiškus išsireiškimus ir negyvus „kabinetiškus“ posakius, o visa kita, kaip antai, netinkamą atskirų žodžių ar žodžio lyčių parinkimą, nevykusį žodžių reikšmių perkėlimą ir kt., laikydavo jau kalbos klaidomis. Štai, pavyzdžiui, 1926 m. recenzuodamas vieną klerikalinį leidinį, prie stiliaus klaidų priskyrė tokius „kabinetiškus“ to leidinio sakinius: „To daiktas pirma neturėjo, bet tik *tebuvo galimume turėti*“ (=To daiktas pirma neturėjo, tik galėjo turėti) (V, 75), „Lankas, *vos tik nebėra lenkiamas*, tuoj išsitiesia, ir beturi tamprumo *jėgą tik galimume*“ (=Lankas, lig tik nustojam jį lenkę, tuoj išsitiesia, išsitiesęs jis gali ir vėl sulinkti (t. p.) ir kt². Arba vėl: sekančiais metais taisydamas laikraštinės kalbos dalykus, nesklandaus, sunkaus, „neliteratūriško“ stiliaus pavyzdžiais laikė tokius posakius, kaip „*Reikia prisipažinti, jog su importuotais veisliniais paukščiais pas mus ir išsiplėtė taip kalbama liga, nes pagerinimą bet kurios gyvulių rūšies pradedame nuo importo kultūringų veislių*“ (=Reikia pasisakyti, jog su atvežtais veisliniais paukščiais mūsų krašte kaip tik yra išsiplatinęs tas paukščių „tuberkuliozas“, ta nepaprastoji jų liga. Kurios nors gyvulių rūšies pagerinimą mes pradedame, mat, nuo to, kad imame į savo kraštą gabentis kultūringesnes tų gyvulių veisles; su jomis ir tų ligų, visokių tuberkuliozų, parsigabename iš kitur) (V, 165—166), „*Dėlei šito išsižadėti kultūringų veislių, norėdami palaikyti savo krašto gerovę, atatinamoje aukštumoje, mes visgi negalime*“ (=Norėdami, kad mūsų kraštas tikros gerovės kada susilauktų ėmęs kaip reikiant, visai kultūringai, vers-tis žemės darbu, jos ūkiu, mes vis dėlto negalime išsižadėti tų kultūrinių veislių...) (t. p.) ir kt.

Ir pažymėtina, kad tokius taisomuosius sakinius ar išsireiškimus Jablonskis tik retkarčiais pavadindavo stiliaus klaidomis: šiaip jis dažniausiai juos vadindavo „teksto sunkybėmis“, „teks-

¹ Jablonskio raštai, V t., 37 psl.

² Zr. ten pat, 76 psl.

to netikslybėmis“, „kalbos savotiškumais“, „sunkiais suprasti nelietuviškumais“, „sunkios rašto kalbos neliteratūriškumais“, „keistais kalbos įmantrumo ar mokytumų pažymiais“ ir pan.¹ Visa tai rodo, kad Jablonskis griežčiau neskyrė stiliaus ir kalbos klaidų ir savo taisy muose į stilistinio pobūdžio netikslumus daugeliu atvejų žiūrėjo tik kaip į tam tikrą kalbos taisyklių laužymą.

Nevykusiai stiliaus atžvilgiu sukonstruotus sakinius ar išsireiškimus, kaip tai matyti jau ir iš kai kurių anksčiau nurodytų pavyzdžių, Jablonskis dažnai savaip perdirbdavo, kartais net per daug nesistengdamas prisilaikyti taisy mojo sakinio minties tikslumo. Be to, tais atsitikimais, kai taisy mojieji sakiniai būdavo labai neaiškūs, nesuprantami, jų ir visai netaisy davo: duodavo tik tai šalimais pluoštą panašių „įprastinės kalbos“ posakių, iš kurių rašytojas ar skaitytojas jau pats savaime turėjo suvokti, kodėl ir kaip kas taisy tina. Šitaip elgdamasis, Jablonskis teisingai galvojo, kad „Iš mano duotųjų posakių skaitytojas matys, kaip kas mano lyg norima taisy ti rašytojų kalboje, kuo mano kalbos skiriamasi nuo randamų rašytojų kalboj posakių. . .“²

Ypač daug įvairių stiliaus ir frazeologijos negerumų Jablonskis rasdavo verstiniuose raštuose ir periodinėje spaudoje. Mat, kai kurie ano meto vertėjai, jų tarpe ir laikraštininkai, versdami ką iš kitų kalbų, ne retai vergiškai laikydavosi originalo teksto ir nesugebėdavo ar nesistengdavo aiškiau ir gyviau lietuviškai perteikti originalo minčių. Todėl Jablonskiui tekdavo ne tik dažnai taisy ti tokius verstinius posakius, kaip „atsinešti į tai“ (=žiūrėti į tai) (V, 33), „bylą užvesti“ (=iškelti bylą, bylinėtis) (V, 226), „derybas atvesti prie galo“ (=derybas pabaigti) (V, 227), „duoti galimybės“, (=galinti, leisti) (V, 223), „padaryti bandymą“ (=pabandyti, pamėginti) (V, 222), „siųsti apdėtu mokesčiu“ (=siųsti išsimokėtina) (V, 84), „laikas nuo laiko“ (=tam tikrais laiko tarpais, kai kada) (II, 295) ir kt., bet ir nuolat aiškinti, kad „verčiant reikia rūpintis pirmiausia tam tikra mintis aiškiai išreikšti“.³

Originalios grožinės literatūros kūrinių stiliumi Jablonskis maža tesidomėjo: savo straipsniuose bei recenzijose tenkinosi dažniausiai tik bendro pobūdžio pasakymais, kad štai to ar to rašytojo stilius esąs lengvas, sklandus, trumpasakis, o kito — sun-

¹ Zr. Jablonskio raštai, V t., 47, 54, 75, 93, 165 ir kt. psl.

² Jablonskio raštai, V t., 87 psl.

³ Jablonskio raštai. IV t., 247 psl.

kus, negyvas, neliteratūriškas ir pan. Išimtį čia tesudaro, rodos, tiktai straipsnis „Keli mūsų raštų skyrybos ir stiliaus dalykai“, kur Jablonskis jau specialiai yra palietęs kai kuriuos Vaižganto „Pragiedrulių“ (IX tomo) stiliaus dalykus. Bet šiame straipsnyje jis irgi daugiau kalbėjo apie skyrybą, negu apie stilių, be to, sa-vaip perdirbdamas, perstilizuodamas atskirus Vaižganto saki-nius, vietomis net kiek nublankino originalų „vaižgantišką“ sti-lių. Štai pora pavyzdžių¹:

A. Vaižganto sakiniai:

1. Vieną sykį susitarė Vanduo su Moliu padaryti augmenims ka-ralių ir išdaigino -- Ažuolą, pačiame kalnagalyje; prie van-dentakio *viduje* kalno ir vanden-takio iš jo šono į upelį.
2. Valeras šiepės, meiliai braukė delnais, praeidamas, kamienus, kai jų lapeliai, vos, vos, tingė-dami, lyg migo (=miego. — *J. P.*) pasaką sakė: tai giedroje ar prieš giedrą; nerimo ir ančia-kiais raukė, kai girdėjo lapelius smulkiai drebant ir neberims-tant: tai prieš audrą. Suprato, *delko* paukštytei „gerklę peršti“ ir ji visai nebe taip gražiai čirk-si: tai prieš lietų, orui sunkiam pasidarius; ir *delko* ji taip su-smulkina savo gaidą ar tęsia taip atsidėjus: tai kad myli.

B. Jablonskio perstilizuoti tie patys sakiniai:

1. Vieną sykį Vanduo su Moliu susitarė augmenims (augalams) karalių įtaisyti. Taip susitarusiu juodu pačiame kalnagalyje, prie vandentakio, vidury kalno ir toj pakalnėj, kur buvo į upelį pa-šlijus, Ažuolą — augmenims karaliauti išdaigino.
2. Valeras šiepės, meiliai braukė delnomis (delnais) praeidamas kamienus. Kai išrasdavo, kad jų lapeliai lyg migo (?) pasaką tingėdami saką, tai reiškiant giedrą ar tai prieš giedrą esaut sakė. Nerimavo ir antakius rau-kė, kai girdėjo ar matė lapelius smulkiai drebant, kaip ir nebe-rimstant; tada sakė, kad tat prieš áudrą esą. Supratęs paukš-tytei „gerklę peršint“ ir ją nebe taip gražiai čirksint, sakė, kad tat prieš lietų esą, orui sunkiam pasidarius. Kai paukštytė savo gaidą smulkino giedodama ar tęsė ją toliau atsidėjus, Vale-ras paukštytę mylint sakė.

Palyginus čia išrašytus Vaižganto sakinius su Jablonskio per-stilizuotais, nesunku pastebėti, kad pastarųjų ir skyryba yra tai-syklusnesnė, ir pati mintis aiškesnė. Bet, iš kitos pusės, šitoks tų sakinių pertvarkymas (dalyvinių bei padalyvinių lyčių įvedimas, kai kurių žodžių pakeitimas ir kt.), kiek modifikavo ir patį Vaiž-

¹ Jablonskio raštai, V t., 95 ir 97—98 psl.

ganto stilių: perstilizuotieji sakiniai jau nebe tokie glausti ir išraiškingi, jau nebe tokie „vaižgantiški“.

Ne visada Jablonskis būdavo teisus, taisydamas ir atskiras frazeologijos klaidas. Pavyzdžiui, vargu ar dabar galima besąlygiškai sutikti su jo reikalavimu vietoje *daryti bandymą* vartoti tik *bandyti*, *mėginti*, vietoje *vesti derybas* — *derėtis*, vietoje *daryti pranešimą* — *pranešti* ir t. t. Juk chemikai, fizikai ir kiti panašių profesijų žmonės paprastai tikrai „daro bandymus“, o ne „bando“ ar „mėgina“. Taip pat ką kita reiškia pasakymai „pirmininkas *daro pranešimą*“ ir pirmininkas *praneša* žinią, naujieną...“, „Jis *veda derybas* seime“ ir „Jis *derasi* turguje“ ir t. t.¹ Taigi Jablonskiui, kuris šiaip yra daug ir gerai pataisęs frazeologijos klaidų, dėl minėtų pasakymų reikėjo duoti bent platesnius paaiškinimus.

* * *

Skaitant Jablonskio straipsnius ir stebint visus jo kalbinius taisymus bei jo paties kalbą, aiškiai galima matyti, kaip ji nuo pradžios iki galo tolydžio yra keituisis, tobulėjusi, dariusis sklandesnė, grynesnė ir taisyklingesnė, o tie kalbiniai taisymai — evoliucionavę.

Antai, vos tik tai ėmęs rašinėti lietuviškuose laikraščiuose („Aušroje“, „Šviesoje“), Jablonskis iš pradžios savo raštų kalba beveik niekuo nesiskyrė nuo kitų ano meto rašytojų: 1883—1890 m. išspausdintuose jo visuomeniniuose straipsniuose apstu dar ir žargoninio pobūdžio skolinių, ir aušrininkų nevykusiai nukaltų naujadarų, ir pagaliau įvairių nelietuviškos konstrukcijos sakinių, pvz.: *knyginyčia* „knygynas“ (I, 4), *kromas* „krautuvė, parduotuvė“ (I, 3), *mokslavietė* „mokykla“ (I, 3), *rėdystė* „redakcija“ (I, 3), *rėdyba* „gubernija“ (I, 5), *sostapolis* „sostinė“ (I, 11), „visą mokslą *svetimoje kalboje ir svetimoje dvoasioje* yra gavę“ (I, 3), „...jis pripažįsta *principe* lotynišką rašybą...“ (I, 3), „...*kad* aiškiaus *parodyti*, ką koks žodis reiškia“ (I, 7) ir kt.

Gerokai šlubavo bei įvairavo taip pat ir pirmųjų Jablonskio kalbinių straipsnių kalba. Pavyzdžiui, 1890 m. M. Miežinio gramatikos recenzijoje jis dar vartojo *apart* „be“ (IV, 3), *dauglykis* „daugiskaita“ (IV, 6), *išguldyti* „išdėstyti“ (IV, 3, 5), *italpa* „turinys“ (IV, 4), *kalbamokslis* „kalbos vadovėlis, gramatika“

¹ Zr. šio tomo 86 pastabą.

(IV, 3), *linkis* „linksnis“ (IV, 6), *paveizdas* „pavyzdys“ (IV, 6), *perkratomas* mokslas (IV, 7), *rašėjas* „rašytojas“ (IV, 3), *reiškalas* „išsireiškimas, posakis“ (IV, 8), *santaisa* „sintaksė“ (IV, 3, 8), *skaitlius* „skaičius“ (IV, 3), *sulygintinis* kalbų mokslas „lyginamasis k. m.“ (IV, 4), *užbaiga* „galūnė“ (IV, 6) ir kt. 1892—1893 m., be šių žodžių, jo kalbiniuose straipsniuose sutinkami dar tokie, kaip *apšvietimas* „švietimas“ (IV, 39), *gimtis* „giminė“ (IV, 32), *ypata* „asmuo“ (IV, 31), *iškala* „mokykla“ (IV, 39), *įtekmė* „įtaka“ (IV, 28), *kiltis* „kilmė“ (IV, 31), *lanksnis* „linksnis“ (III, 7), *prigulėti* „priklausyti“ (III, 9), *siekis* „tikslas“ (IV, 27), *vardvietė* „įvardis“ (IV, 23), *žodvardis* „dalyvis“ (IV, 24) ir kt. Nemaža to meto šios rūšies straipsniuose randama ir klaidingai vartojamų linksnių bei prielinksnių, ir šiaip įvairių sintaksės netaisyklingumų, pvz.: „Dabar, išreiškę savo pažiūras *ant gramatiškų darbų*, . . .“ (IV, 3), „Visa santaisa kalbos sutilpo *pas K. M. ant dviejų puslapių*“ (IV, 8), „. . . sintaksis. . . nedaug sugadintas *per svetimų kalbų įtekmę*“ (IV, 28), „. . . tas žodis. . . netinka *šitoj' prasmėje* lietuviškai kalbant“ (IV, 16), „*Idant pateisinti* tą etimologiją ir *nurodyti*. . .“ (IV, 11), „. . . paėmęs vieną-kitą mūsų laikraščių straipsnį, imi tyrinėti jį *iš pusės sintaksio*“ (IV, 42) ir kt.

Bet netrukus tokius žodžius bei posakius Jablonskis, pasirėmęs gyvosios liaudies kalbos duomenimis, ėmė keisti lietuviškesniais, taisyklingesniais, be to, ir kitiems patarė jų nevartoti. Pavyzdžiui, *rašėją* jau 1892 m. pakeičia *rašytoju* (IV, 14, 17); *įtalpą, kalbamokslį* bei *rankvedį, reiškala, santaisą* 1893 m. — *turiniu* (I, 33), *vadovėliu* (IV, 41), *sakiniu* (IV, 28), *sintaksiu* (IV, 28). Vietoje *paveizdo* ir *siekio* 1894 m. pradedama vartoti *pavyzdys* (IV, 46) ir *tikslas* (III, 14), vietoje *užbaigos* — *pabaiga* (III, 15). Nuo šių pastarųjų metų ir mokslas „*nebeperkratomas*“, ir nebetyrinėjama „*iš pusės sintaksio*“. Apskritai, kuo toliau, tuo vis labiau Jablonskio straipsnių kalba gražėja bei tobulėja, o jo taisyimo darbas nuolatos plečiasi ir įvairėja. 1890 m. pradėjęs kovoti dar tik su atskiromis žodyno svetimybėmis, jau 1892 m. taiso ir aiškina kai kurių priesagų vartojimą, o 1893 m., prisirinkęs iš gyvosios kalbos ir raštų daug gražių pavyzdžių, parašo „Medegą sintaksiui“ ir nuo to laiko imasi dažniau taisyti nelietuviškas sintaksines konstrukcijas, netaisyklingus linksnių bei prielinksnių vartojimo atvejus. Ypač ryškiai matyti tas persilaužimas 1892—1895 m. laikotarpiu, kada, iš vienos pusės, jau žymiai pagrynęja

ir Jablonskio straipsnių žodynas, ir sintaksė, o iš kitos — kai, taisydamas ano meto raštų kalbą, jis kaskart paliečia vis platesnius kalbos klausimus, labiau gilinasi į specifines žodyno, žodžių darybos, sintaksės ir frazeologijos klaidas, dažniau svarsto aktuales lietuvių literatūrinės kalbos rašybos dalykus.

Šiuo laikotarpiu Jablonskis iškyla jau kaip didelis lietuvių kalbos specialistas, kaip didelis autoritetas literatūrinės kalbos norminimo bei tobulinimo srityje. Į jį kreipiasi lietuviškų laikraščių redaktoriai, prašydami „nesigailėti šalto vandens“ raštų kalbos taisymuose, jis kviečiamas į įvairias knygų vertinimo komisijas (pvz., 1894 m. į komisiją geriausiam lietuviškam elementoriui premijuoti) ir t. t. „Varpo“ redakcija, dar 1892 m., sutikdama su Jablonskio kalbiniais taisymais, kvietė jį toliau aiškinti literatūrinės kalbos dalykus ir pasižadėjo klausyti jo patarimų, rūpintis išvengti jo nurodytų klaidų. „Pripažindami tiesą išguldinėjimams p. K. Obelaičio jo gražiame straipsnyje „Kalbos dalykai“, patilpusiame šitame numeryje mūsų laikraščio, — rašė „Varpo“ redakcija paskutiniame tų metų numeryje, — po Naujų Metų rūpėjimės išvengti tas mūsų silpnybes. Vienok mums rodosi, jog daug kalbos klaidų pasilieka dar neišaiškinta: dėlto malonėtumėme, kad garbės vertas mūsų mokslininkas, dėl visatinos naudos, pasirūpintų savo išguldytus „Kalbos dalykų“ veikiaus iki galui išvesti“¹.

Dar ryškesnė Jablonskio kalbos ir jo kalbinių taisymų evoliucija pastebima nuo 1904 iki 1912 metų, t. y. tuo laikotarpiu, kai, beredaguodamas A. Juškos žodyną ir berašydamas lietuvių kalbos vadovėlius, jis buvo ne tiktai sukaupęs bei išstudijavęs daug faktinės medžiagos², bet ir įgijęs didelį literatūrinės kalbos norminamojo darbo patyrimą. Šiuo metu Jablonskio straipsniuose nerandame nei *apart*, kurį 1904 m. pakeitė prielinksniu *be* (IV, 53), nei *kilties*, kuri 1910 m. užleido vietą *kilmei* (IV, 61), nei „Lietuviškos kalbos gramatikos“, kurią buvo parašęs 1901 m., bet paskui ne sykį išsižadėjęs tokio jos pavadinimo (IV, 59, 91 ir kt.), nei „*idant, kad + bendratis*“ konstrukcijų, nei verstinių sakinių su prielinksniais *ant, pas, per*, nei daugelio kitų netaisyk-

¹ „Varpas“, 1892, Nr. 12, 180 psl.

² Apie tai, kaip Jablonskis rinko kalbinę medžiagą plačiau žr. J. P a l i o - n i s. J. Jablonskio vaidmuo lietuvių literatūrinės kalbos normalizacijoje XIX a. pabaigoje, Vilniaus Valst. V. Kapsuko v. universiteto IFF Mokslo darbai, II t. Vilnius, 1955, 8—9 psl.

lingų žodžių bei posakių, pasitaikiusių ankstesniuose jo raštuose. Bet, antra vertus, kai kurių neteiktinų žodžių ar sintaksinių konstrukcijų Jablonskis neišvengė dar ir šiuo laikotarpiu. Pavyzdžiui, ligi 1912 m. jo straipsniuose sutinkame ir *apšvietimą* (II, 36), kuri 1914 m. jau keitė *švietimu* (II, 51), ir *aptieką* (II, 35), kurios vietoje ilgainiui įsigalėjo *vaistinė*, ir *iškala* (II, 43), kurią retkarčiais pavartodavo šalia savo paties teiktosios *mokyklos* (IV, 56), ir *išguldymą* (II, 5), *ligonbutį* (I, 144), *nereiškiamąją sakymą* (IV, 57), kuri 1911 m. sintaksėje pakeitė *nepasakomuoju reiškimu* (IV, 97), o vėliau — *bendratimi* (II, 175), ir tokių sakinių, kaip „. . . yra straipsnelių labai įvairių ne tiktai iš atžvilgio į turinį (IV, 50), „Po žodžiu „literatūra“ dažnai yra suprantama visa „raštyja“ (IV, 57), „. . . toje mokykloje ruošties prie egzaminų“ (II, 42) ir kt. Tačiau po 1912 m. tokių žodžių bei posakių jau nebeprisitaiko, ir Jablonskio kalba labai mažai tesikeičia (pakinta kiek tik jo straipsnių stilius, kuris kaskart darosi vis gražesnis, gyvesnis, raiškingesnis).

1904—1912 m. laikotarpio Jablonskio kalbiniam taisymams būdinga didesnė argumentacija, geresnis jų pagrindimas autentiškais liaudies kalbos duomenimis. Ką taisydamas ar aiškindamas, Jablonskis šiuo metu jau nebeprisitenkina, kaip anksčiau, tik vienu kitu nugirstu gyvojoje kalboje pasakymu, bet stengiasi savo taisymus bei aiškinimus remti iš daugybės pavyzdžių išeinančiais „bendraisiais žmonių kalbos dėsniais“¹. Štai, sakysim, 1912 m. norėdamas išsklaidyti Emšos (=M. Šikšnio) abejones dėl tokių pasakymų, kaip „*mokslo keikiamas* straipsnis“, „*sprendžiamas* balsas“, „*kurstoma* kalba“ ir pan., jis ne tik pateikė didelį pluoštą tuos pasakymus išteisinančių pavyzdžių, bet ir pabrėžė, kad neveikiamosios rūšies dalyviai panašiais atsitikimais liaudies kalboje esą vartojami labai nuosakiai ir kad *tas nuosakumas* aiškiai rodo, jog „žmonių čia neklystama“². Šitoks Jablonskio polinkis savo taisymuose bei aiškinimuose labiau žiūrėti ne tiek atskirų gyvosios kalbos duomenų, kiek bendrųjų jos dėsnų bei polinkių pastebimas ir jo 1912 m. atviram laiške Druskiui (=A. Dambrauskui), ir kituose tiek to meto, tiek vėlesniuose jo straipsniuose.

Kaip kito Jablonskio pažiūros į atskirus literatūrinės kalbos faktus ir kaip plėtėsi jo taisymų darbas po 1912 m., trumpame

¹ Jablonskio raštai, IV t., 69 psl.

² Ten pat, 90 psl.

straipsnyje neįmanoma detaliau nušviesti. Bet apibendrinant, iš vienos pusės, čia galima konstatuoti tai, kad dėl atskirų dalykų Jablonskis yra keitęs savo nuomonę ir 1912—1930 m. laikotarpiu, o iš kitos, kad jo kalbiniai taisymai šiuo metu tapo dar intensyvesni ir visapusiškesni, negu anksčiau. Be to, taip pat pažymėtina, kad į amžiaus galą, būdamas jau visiškai ligos sukaustytas, jis savo taisy muose kaskart vis rečiau leisdavosi į platesnius aiškinimus bei įrodinėjimus ir dažniau tenkindavosi tiktai pačiu kalbos klaidų išskėlimu.

Apie Jablonskio kalbinių taisy mų intensyvumą šiuo laikotarpiu, be kita ko, galima spręsti jau iš to, kad po 1914 m. nepasirodė beveik nė vieno bent kiek žymesnio periodinio leidinio, vadovėlio, literatūros ar mokslo veikalo, kurio jis nebūtų siauriau ar plačiau aptaręs, kurio nebūtų parencenzavęs kalbos atžvilgiu. Štai, pavyzdžiui, šalia įprastinių laikraštinės kalbos taisy mų šiuo metu Jablonskio recenzijų susilaukia ir populiarūs B. Masiulio skaity mų knygelė „Padangėse“ (1917 m.) ir A. Jakučionio elementorius „Kelias į šviesą“ (1919 m.), ir J. I. Kraševskio „Vitolio raudos“ vertimas (1924 m.), ir V. Krėvės „Skirgailos“ drama (1925 m.), ir V. Dubo „Literatūros įvadas“ (1927 m.), ir daugybė kitų originalių bei verstinių raštų. Ir būdinga, kad, šitaip išplėtęs savo taisy mų apimtį, Jablonskis neapsiribodavo vien tik kalbos klaidomis, bet, kaip matėme, retkarčiais užkliudydavo ir kai kuriuos raštų stiliaus dalykus, be to, dažnai dar svarsty davo įvairius lietuvių rašybos klausimus¹.

Jablonskio pažiūrų į atskirus lietuvių literatūrinės kalbos faktus kitimą šiuo laikotarpiu rodo nevienodas jo kai kurių žodžių bei žodžio lyčių traktavimas. Pavyzdžiui, nuo 1912 m. vienaskaitinės lytis *knyga*, *knygelė* jis kurį laiką keitė daugiskaitinėmis *knygos*, *knygelės* (IV, 104, 214, 237), remdamasis tuo, kad aukštaičių vakariečių tarmėje dažniausiai esanti vartojama tų žodžių daugiskaita ir kad vienaskaitinės lytis galėjusios būti paimitos iš slavų kalbų². Bet 1920 m. jau rašė, kad tai esąs kalbos mažmožis, ir vėliau nebetaisė tų vienaskaitinių lyčių. Žodį *nepriklausomybė* 1912 m. Jablonskis pats teikė vartoti vietoje *nepri gulmingumo* (IV, 158), bet 1927 m. (matyt, įsitikinęs, kad gyvojoje kalboje iš esamojo laiko neveikiamosios rūšies dalyvių

¹ Zr. jo straipsnius, išspausdintus J. Balčikonio redaguotame III t. Kaunas, 1934, 49—192 psl.

² Zr. Jablonskio raštai, IV t., 230—231 psl.

nelinkstama daryti daiktavardžių su priesaga *-ybė*) jį ėmė keisti *nepriklausomumu* ir *nepriklausymu* (V, 156—157). Prielinksnj *nuodugniai* 1914 m. dar taisė į *giliai, tinkamai* (IV, 178), o 1926 m. jau pats jį teikė vietoje *pagrindiniai* (V, 88). Į amžiaus galą panašiai yra keitęs savo nuomonę ir dėl *pirmyn, protėvio* (žr. IV, 340 ir V, 146; V, 59 ir V, 210), ir dėl kai kurių kitų žodžių ar žodžio lyčių vartojimo.

Iš nepakankamai motyvuotų šio laikotarpio Jablonskio taisyimų, be ką tik minėtų (*knyga, nepriklausomybė, nuodugniai, pirmyn, prokalbė, protėvis* ir kt.), galima dar nurodyti veiksmažodį *vystyti(s)*, kuriam tepripažino tik tiesioginę „sukti į vystyklus“ reikšmę ir nieku būdu nenorėjo pripažinti perkeltinės „plėtotis, rutuliotis“ reikšmės (IV, 248, 339, V, 208); lytis *vieneri, kiekvieneri*, kurias 1915 m. smerkė vien tik dėl to, kad jos atrodžiusios „keistos“ ir Jauniauš nevirtotos (IV, 205); pasakymą *laužyti rankas* (IV, 326), kuris yra gyvas liaudies kalbos faktas, ir kt.¹

Tačiau, kad ir keisdavo Jablonskis atskirais atvejais savo nuomonę arba, mūsų dienų akimis žiūrint, kartais nepakankamai motyvuodavo vieną kitą savo taisyimą, vis tiek reikia pabrėžti, jog 1912—1930 m. laikotarpiu jis išvarė ne tik plačiausią, bet ir reikšmingiausią barą lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos kultūros bei normalizacijos srityje.

* * *

Probėgšmais apžvelgus Jablonskio kalbinius taisyimus, jų evoliuciją, metodą ir teorinius pagrindus, lieka dar pasakyti keletą žodžių apie tų taisyimų įtaką bei reikšmę tolesnei lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos raidai.

Nors Jablonskis, betaisydamas įvairias savo gyvenamojo meto raštų kalbos klaidas, kaip matėme, kartais ir suklysdavo, susvyruodavo arba ne viską įtikinamai argumentuodavo, bet, apskritai, jis savo taisymais labai daug prisidėjo prie dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos sukūrimo ir ypač jos normų nustatymo. Juk jei ne Jablonskio vadovėliai, ne jo nuolatiniai ir sumanūs taisyimai, tai būtų net sunku įsivaizduoti, kokią literatūrinę kalbą mes turėtume dabar ir kaip ji skambėtų mokykloje ir viešajame gyvenime. Ir iš tikrųjų, jeigu ligi Jablonskio kalbinės veiklos pradžios nebuvo nusistojusi nei lietuvių rašyba, nei žodynas,

¹ Plačiau apie tokios rūšies Jablonskio taisyimus žr. šio tomo gale pridėtas pastabas.

sintaksė, nei kitos literatūrinės kalbos sritys, tai po jo keturiasdešimt metų trukusių taisyčių lietuvių literatūrinė kalba įgavo jau aiškesnę ir pastovesnę sistemą, aiškesnes ir vieningesnes normas.

Visų pirma Jablonskis savo nuolatiniais taisyčiais gerokai aptvarkė lietuvių literatūrinės kalbos žodyną, būtent, iš vienos pusės, jį apvalė nuo per ištistus šimtmečius feodalų ir bažnytininkų priveistų žargoninio pobūdžio skolinių, nuo nevykusių naujadarų, o iš kitos — įdiegė jame labai daug naujų gerų žodžių, ypač terminų, be to, ir visą tolesnę naujų žodžių darybą pasuko liaudine linkme.

Antra, Jablonskis savo nuolatiniais taisyčiais žymiai apdorojo lietuvių literatūrinės kalbos sintaksę, kuri ligi tol buvo labai padrika ir kurioje ypač stipriai reikėsi kitų kalbų įtaka. Ir jeigu dabar mūsų raštuose tik kur-ne-kur tepasitaiko nelietuviškų sintaksinių konstrukcijų, jeigu rašantiesiems nebekyla didesnių abejonių dėl linksnių, prielinksnių ar kitų kalbos lyčių vartojimo, tai čia, be kita ko, irgi nemaža yra lėmę Jablonskio taisyčiai.

Pagaliau, trečia, Jablonskis savo taisyčiais didžiai nusipelnė dar lietuvių literatūrinės kalbos frazeologijai ir stilistikai, nekalbant jau apie rašybą, kuri šiame straipsnyje visiškai nebuvo paliesta, bet kuriai jis taip pat skirdavo daug dėmesio.

Tačiau bene labiausiai reikšmingi istoriniu požiūriu Jablonskio taisyčiai dėl to, kad juose jau bemaž iš pat pradžios buvo nužymėtas teisingas *liaudinis* lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos kūrimo bei norminimo kelias, kuriuo eidama ji galėjo sėkmingai plėtotis toliau ir nebuvo jai pavojaus sustingti negyvose, dirbtinėse normose.

Žinoma, dabar, kai lietuvių nacionalinė literatūrinė kalba per pastaruosius keletą dešimtmečių, ypač tarybiniu laikotarpiu, yra gerokai pažėngusi į priekį, visais atžvilgiais praturtėjusi ir ištobulėjusi, tas Jablonskio nužymėtas kelias gali rodytis kiek per siauras, o jo taisyčių metodas — nebepakankamas. Pavyzdžiui, mūsų dienomis nepaprastai spartus tarybinio mokslo, technikos, kultūros augimas beveik kiekvieną valandą pareikalauja naujų kalbinės išraiškos priemonių, ir todėl, tenkinant tuos reikalavimus, jau nebegalima visur griežtai laikytis vien tik „žmonių kalbos“, nes joje, aišku, daugelio tų priemonių ir visiškai nėra. Tad dabar literatūrinės kalbos praktikoje tenka kaskart vis daugiau ir daugiau žiūrėti jos pačios raidos dėsnų bei polinkių, be to, labiau rūpintis ne tik atskirų kalbinių lyčių liaudiškumu ar

gyvumu, bet ir jų vartosenos tikslumu bei tikslingumu; kitaip sakant, kiekvieną kalbos faktą pirmiausia tenka vertinti pagal tai, kaip jis tinka tam tikslui ar uždaviniui, kuriam skiriamas.

Dėl tų pat priežasčių, nustatant literatūrinės kalbos normas, ne visada galima pasivaduoti ir analoginiu Jablonskio taisymų metodu. Sakysim, jeigu žodžių daryboje ar kaityboje jis dar ir mūsų dienomis dažnai gali padėti nuspręsti tos ar kitos lyties tikimą literatūrinės kalbos normai, tai frazeologijoje, semantikoje, kartais ir sintaksėje, ta viena liaudies kalbos vartosenos analogija jau sunku išsiversti. Pavyzdžiui, būtų netikslinga, remiantis vien tik tuo, kad liaudyje esą taip nesakoma, varyti lauk tokius jau anksčiau minėtus posakius, kaip *daryti bandymą, vesti derybas* ir kt., nes jų tam tikrais atsitikimais nė nebegali atstoti veiksmažodžiai *bandyti, derėtis...* Taip pat būtų beprasmiška dabar kovoti ir su veiksmažodžiu *vystyti(s)*, vartojamu perkeltine „plėtoti(s), rutuliuoti(s)“ reikšme, nes, viena, tokia jo vartoseną literatūrinėje kalboje jau giliai įleidusi šaknis, o antra, taip vartojamas jis nė kiek nekliudo kalbėtojui ar rašytojui išreikšti norimą sąvoką bei mintį.

Taigi dabar, tarybinės santvarkos sąlygomis, toliau tęsiant Jablonskio sėkmingai varytąjį lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos kūrimo bei norminimo darbą, vienas svarbiausiųjų uždavinių, be kita ko, yra kiek galima geriau, tikslingiau pritaikyti tą kalbą neregėtais tempais bekylantiems vis naujiems ir naujiems į komunizmą žengiančios lietuvių tautos reikalavimams.

J. Palionis





1904

KALBOS DALYKAI.

(Rašomosios kalbos kritikai).

Varpo sąsiuvinyje, paskirtame „Aušros“ atminimui,¹ yra straipsnelių labai įvairių ne tiktai iš atžvilgio į turinį, bet ir į pačią rašytojų vartojamąją kalbą. Man ypačiai keista matyti tame sąsiuvinyje nepaprastas kitose literatūrose rašytojų kalbos įvairumas: paprasčiausieji daiktai ir paprasčiausiosios mintys tame pačiame sąsiuvinyje vienu rašytojų vienaip, kitų kitaip išreiškiamos, rašytojų kalbos vienodumo, kiek jo reikalauja paprasčiausieji kiekvienos rašomosios kalbos įstatymai, — aš kalbu ne apie suprantamus stiliaus įvairumus, — visai nematyti. Tas kalbos margumynas, paskirtas brangių dienų atminimui, mane tiesiog užgavo, ir, kad ir pats nemokėdamas kaip reikiant tėvų kalbos, panorau pamėginti, be negalėsiu. . . šį-tą tame margame mišinyje pataisyti. Pradžiai vienok norėčiau paliesti tiktai kurias-ne-kurias kelių rašytojų kalbos ypatybes.

1) Tėnai rašoma: „visokios partijos su savo ypatingais *siekiais* (p. 96), turėdami siaurus *siekius* (p. 51), kitą *siekį* siekti (p. 71), *dėl mierių* agitacijos (p. 81).“ Prie *siekis* - *mieris* yra vartojamas ir plačiai žinomas Žemaičiuose žmonių žodis *tikslas* (Ziel). Žodžio *siekis* žmonių kalboje nėra, jo nėra būti negal: prie veiksmažodžių — *augti*, *daužti*, *gniaužti*, *šauti*, *liežti*, *siekti* tėra daiktavardžiai — *ūgis*, *dūžis*, *gniūžis* (sulyg. „motynos *dūžis*, kaip sviesto *gniūžis*“), *šūvis*, *lyžis*, *sykis* (sulyg. „ne vienu *sykiu* = *kirčiu* medis nukertamas“); visi tie daiktavardžiai turi žodžio šaknyje ilgą tvirtagalę balsę, ne dvibalsę. Kaip prie

lyžis, ūgis yra *liežimas*, *augimas*, teip prie *sykis* yra *siekimas* (Strebung). Daiktavardį *mieris*, kiek žinau, vartoja raštuose Prūsų lietuviai, sugretindami jį turbūt su *miera* (Mass). Ar ne geriaus būtų pabaigtinai apsistojus prie Žemaičių žodžio *tikslas* (sulyg.: „neparodė *tikslu*, kuriam rašė; jo *tikslui* pinigų renka“).

2) „*Sandarbininkas* (p. 51), — *kauti* (p. 68), — *kystė* (p. 69), — *kavimas* (p. 69), *santautietis* (p. 74).“ Visi šitie žodžiai be nebus iš oro, ne iš žmonių kalbos žinojimo, pagauti: prie *daržininkas*, *maldininkas*, *arklininkas* etc. nėra juk žodžių *sandaržininkas*, *sąmaldininkas*, *sanarklininkas*, nes veikėjų vardai, vartojamieji žmonių kalboje be priešdėlio *san-*, negal būt vartojami, tokių-pat veikėjų vardams pavadinti, su priešdėliu *san-*. Samprotauju, jog *sandarbininkas* iš vokiečių žodžio *Mitarbeiter* arba rusų сотрудникъ, ne iš gyvosios kalbos pavyzdžių tegalėjo kilti mūsų literatūroje. Žodžių *sandarbininkas* ir *santautietis* reikšme galėtume, mano nuomone, nepažeisdami savo kalbos įstatymų, vartoti žodžius *bendradažbis* ir, jei būtinais reikėtų, *bendratautis* (prie *tautietis*): kaip sakoma „mano *bendravardis*“ (= žmogus, su kuriuo turiu bendrą vardą), teip galėtų dažnas pasakyti ir „mano *bendradažbis*“ (= žmogus, su kuriuo jo turimas bendras darbas); žodžio priegaidis turėtų būti tvirtagalys, kaip žodžiuose „*baltaplaūkis*, *juodadažbis*“. Kaip prie *bernas*, *piemu* sakoma *bernauti*, *piemenauti*, *bernavimas*, *piemenavimas* (berno, piemens profesija), teip prie *bendradarbis* galėtume prireikus pasakyti ir *bendradarbiauti* (prie *darbuoties*), *bendradarbiavimas* (bendradarbio profesija; sulyg. žmonių žodį *savarankis*, prie kurio yra ir *savarankiauti*, *-kiavimas*). Šnekamojoje kalboje turime žodžius: *sandora*, *sąmonė*, *sankalba*, *sąnašos*, *sąspara*, *sąšlavos*, *santarvė*, *sąmėžinis*. . . (prie *suderėti*, *sumanyti-susimanyti*, *sukalbėti*, *sunešti*, *suspirti*, *sušluoti*, *sutarti*, *sumėžti*. . .); visi tokie žodžiai, žinoma, neduoda dar tiesos žodžiui „*sandarbininkas*“ pasidirbdinti.

3) „*Žingeidus* lietuvis (p. 66), kas bus *žingeidus* su jais pasižinti (p. 74), *akyva* gromata (p. 69), *akyva* istorija (p. 76).“ Būdvardžio *žingeidus* lietuvių kalboje negal būti, jo nėra. Kad ir būtų kalboje žodis *žingeidis-žingeidys* (= žmogus, kurs trokšta žinių, mokslo įgyti, *mokslanora*), tad vis-tik negalėtų prie jo būti būdvardžio *žingeidus*: prie *veidmainis*, *keleivis*, *šienpiovys*, *juokdarys* juk neturime būdvardžių *veidmainus*, *keleivus*, *šienpiovus*, *juokdarus*. Tikrai nežinau, kur pačių žmonių varto-

Kalbos dalykai

(Rasomuos kalbos kretikai.)

Vėre sąsaurinyje naskirtame, kuris atminimui, yra
 straipsnelis labai vabalni, ni ketai si atinigos, e turim, bei in
 e paicia raistyto, vadymano, kalba. Man ypač ^{ind} kusta matyti,
 lame sasaurinyje nuparastas kelos litaratavai raistyto, kalbos
 vairumias: paprasčiau, daktai ir paprasčiau, minto, ^{mintys}
 tame paiciam sasaurinyje vieny raistyto, vienaipe kety kitaip, is-
 reikiamos, raistyto, kalbos vienodumo, kiek jo reikalauja papra-
 čiau, kiekvienos raismuos kalba estatymai — ai kalbu ne
 yre suprantamas stiklaus vairumias — visi nematyti. Tas ma-
 gas kalbos ^{magumyhad} ~~mintys~~ pasiktas bronziu dinya atminimui, mare-
 ticiot, uzgavo, ir kad ir pati nemokomas kais, rekiant ^{kalbos}
 tovy kalbos, panorau pamiginti, be negalesiu.... Si la lame ^{margam} ~~minty~~
 palaiyte Pradiu, ^{nichok} norisiam paluete liktai kurias ne-kurus
 kelu raistyto kalbos ypatybes.

1) Tena raisma: vioties parkyos su savo ypatistais sic-
 kiais p. 10, turidami svarius siekis, p. 51) keta siki, sikli (p. 37),
del mioru agitacijos (p. 81). Prie sikis mioris yre vartojamas ir
 placiai imomas imaisiuose imoniu zodis tekilas, ziel, zodis
sikus imoniu kalbo nera, je ne buti negali prie veitsmaivicia —
saugi, daviti, gniauti, sauti, liuti, sikti teta daktavardziai-
igis, diuis, gniuas (sulys, molyros diuis, kaip imeto gniuas),
imuo lyis, sykis (sulys, ne imuo sykim kericu madis rukerianoy),
 vist tu daktavardiu turi zodis saknyje ilgą tvirtagalę balsę, ne
 durbalę. Kaip prie lyis agis yra liuimas, augimas, taip prie
sykis yra sikimas (Strobung). Daktavardis muris, kiek rimau,
 vartoj savo raisturu. Prieu lietuviai, sugretindami ji turbut su

jamas nuo senovės žodis *akyvas*, bet iš žinių, kurias iš kitų žmonių tuo tarpu turiu, samprotauju, jogei *akyvas*, jei kame yra tikrai vartojamas, reiškia tiek, kiek ir *akylas* (sulyg. „*akylas* vyras, laukas *akylas* — miškas *ausylas*“). Iš to, kas man žinoma, sprendžiu, jog „*akyvos* istorijos“, kaip ir „*akyvos* gromatos“ mūsų kalboje turbūt nėra. Antra vertus, iš žmonių kalbos (imu ne vieną tarmę) žinau žodį *įdomus* (vietomis *įdėmus*): „*įdomus* daiktas, bemerkenswerte, interessante Sache, ir *įdomus* žmogus“, aufmerksamer Mensch (sulyg. *įsidomėti, įsidėmėti*). Dvi to būdvardžio reikšmi* negali būt keista: sakoma juk „*įstabus* (=veikiai pastebimas) daiktas“ ir vietomis „*įstabus* (=kurs veikiai ką pastebi) žmogus“ (sulyg. „kas to vaiko *įstabumas!*“); „peilis — *marus* daiktas“ ir „katė *nemarus* gyvulys“; „*reikalingas* daiktas“ ir „žmogus kokio daikto *reikalingas*, žmogus arklio, pašalpos *reikalingas*“. Rasi žodžiui *žingeidus* (neugierig) atstoti geri būtų žmonių kalbos žodžiai *smailus, smalsus*: „koks Tamsta *smailus*, kokios jo *smailios* akelės, visos Jievos (moters) *smalsios?*“ Ar šaip ar teip, du pirmuoju pasakymu teip teišversčiau: „*mokslanora* (wissbegieriger, lernbegieriger, sulyg. *daugnora*) lietuvis, *smalsus-smailus* (neugieriger) lietuvis, kas *įsigeis, panorės* su jais pasižinti, kam bus *įdomu* su jais pasižinti, o išgirdęs sakant ir rašant „*įdomi* istorija, *įdomi* žinia, *įdomus* laiškas-lakštas“ nèkiek nenustebčiau.

4) „*Antgalvis* („nadglówek“, Titel, p. 95), *ukėsas* (p. 51), galėjau kreipti *atydą* ant kitų dalykų (p. 78), dyviną *įspaudą* padarė (p. 79), *įspūdi* padarė (p. 94), *neatbūtinai* („niezbędnie“) reikia (p. 96), knygų *apart* maldaknygių neturėjome (p. 94), *apart* lietuvių pulkelio buvo dar... (p. 80), *įtalpa* (Inhalt, p. 101).“ Turbūt metas jau būtų apsistoti prie žodžių: *antrašas* (Titel, sulyg. „antvožas“; die Adresse = *adresas, adrisas* ne *antrašas*), *valstietis*,** *įspūdis* (Eindruck, žmonių žodis: „keistą, nuostabų

* *Reikšmė* = Bedeutung, значение; *prašmė* = Sinn, смысл, sens.

** Zodis *ukėsas* (iš *ūkis*) visai nesuprantamai nukaltas (žmonės sako: „*vaikas*“ ir „*vaikesas*“, „*merga*“ ir „*mergèsė*“). Svetimšalių žodžiai *Bürger*, гражданинъ, *obywatel* turi savo reikšmę įgiję iš *Burg, градъ* (городъ) *obywać* (=gyventi nuosavą turtą valdant), nors dabar jie labai jau nutolę nuo tos pirmykštės reikšmės. Mūsų *valstietis* būtų įgijęs savo reikšmę iš *valsties-valsčiaus*, iš to menko narvelio, kuriame mės, kaipo žmonės, turime dar šiojį-tokį balsą. *Sodietis* (=sodžiaus, sodos žmogus) = *Bauer* (skiriant nuo *miestiečio, miestelėno*).

miera (Kass). Ar ne geriaus būta pabaigčiai apsislėpus prie žemai-
čių žodžio tikslas (sulgyg. reparacii tikslas, kuriam rašė; rengi
tikslas pusiaus rengi).

2) Sandarbiniškas (p. 51), kanti (p. 68), kysti (p. 69), Kavimas
(p. 69), santautiški (p. 74): Visi šitie žodžiai be rebus is oro, se it imo
nių kaltos žinajimo, pagauti prie davinimtas, maldininkas, arkli
nenkas etc. nėra juok žodžius san dorbiniškas, samaldininkas, san
arklininkas, nes veikys vardai vartojamieji žmonius kaltys be priet
debo san, regal bali vartojami, tokis pat veikys va dams pava
danti, su pridedeliu san. Tam protaiju, jez san dorbiniškas is re
liciu žodis klarbeske arba ruis kompiuskus, ze is g voikos kalt
bos pa vartojis legalis kilt mūsi literaturis. San dorbiniškas is
san tautiški is re mitimie galidume, mano nuomone, reparacii re
savo kaltos istatymis partok žodius ben dorbiniški is, jei bū ta
veikys, ben dorbiniški (prie tautiški) kaip savoma, mano be re
paracii (-žmogus, su kurimi kuris ben dora va da), jei galidi re
pasakyti is, mano ben dorbiniški (-žmogus, su kurimi je kurimas ben
doras doras); žodis piegaidis turich būt ben tagalis, kaip zo
stai re, kallaplaukis, judadorbis. kaip prie bernas, piemu saki
ma bernauti; piemenauti, bernavimas, piemenavimas (berno, pie
mene profesija), jei prie ben dorbiniški galidume priverkus pasakyti
is ben dorbiniški (prie dorbiniški), ben dorbiniškas (ben dora
doras profesija; sulgyg. žmonius žodi savarankis, prie kuris yra is
savarankis is, kaivimas). Šre kanioje kaltys turime žodius san
dora, sgimoni, sankalka, sgiašos, sgepara, sgilavos santarsi
sgmėžinis ... (prie su dėrki, sumanyti sumanyti, sutalėti, sumėti,
sumirti, sumušti, sutarti, sumošti ...); visi tokie žodžiai iš oro,
be nuoda dor ticos žodėms san dorbiniškas patidorbiniški.

3) Žingaidus kelvis (p. 66), kas bus žingaidus su juis pasitinti
(p. 74), akys gromata (p. 69), akys istorija (p. 76): Ben dorbiniškie žin
gaidus tikruis kaltys regal būti, je nė nėra, ka is būti
kaltys žodis žingaidus žingaidus (-žmogus, kuris botila žinis,
motilo izyti, moklanara), ka vis bet regalėty prie je būti ka
vardis žingaidus: prie verdmainis, kelvis, šienpuvis, juok varys
juok re kurime bū vardis verdmainis, kelvis, šienpuvis, juok da
rus. Šre vai re šimau, kur pa dius žmonius vartojamas nuo savo
re žodis akvas, bet is žinis, kuris is būti žmonius tu ta
kuris, samprotaiju, jezi akvas, jei kamo jea š krei vartojamas
re šhia tok, kiek is akvas (sulgyg. akylas vyras laukis akylas - mit
kie ausylas). Š to kas mon žinoma, spindėm jez akvas istorijos.

įspūdi padarė“), *būtinai* (ganz; durchaus; ne „*neatbūtinai*“), *turinys-tūrinys* (kas kame turima-tūrima, Inhalt). Prie *atyda* rašoma dar *atydė, atidė*. Iš žemaičių kalbos žinau žodį *atide*, kurs augštaičių tarmėje turėtų skambėti *atidė*, arba tariant *atidžià* (sulyg. žem. *prade*, augšt. *pradžia*): „su *atide* (=su *atidžià*, atsidėjęs) skaito“. Norint augščiaus įrašytąjį pasakymą įdėm lietuviškai išreikšti, teip tereikėtų, man rodos, sakyti: „galėjau akis (ir *atidžią*) į kitus dalykus atgręžti, galėjau kitus dalykus (*pa*)-*boti* (sulyg. „būti buvo, tik *nepabojau*“, „*boti bojau*, ale *nepastebėjau*“), galėjau savo *įstabumą-įdomumą* kitiems dalykams suvartoti, galėjau kitus dalykus *įsidėmėti*...“ Žodžio *apart* (ausser) lietuvių, kaip ir latvių, kalboje turbūt nėra; jo vietą latvių ir lietuvių kalbose dažniausiai atstoja prielinksnis *be*. Vietomis, kada jis netinka, reikėtų *be* jo apsieiti: vietoje „*apart* stokos darbininkų. . . mums trūksta dar kritikos (p. 64)“, reikėtų sakyti: „ne vien darbininkų mums trūksta (stinga), mums trūksta ir kritikos“ arba „dar stinga mums ir kritikos, ne tiktai darbininkų“, „ne tiktai darbininkų, bet ir kritikos mums stinga (trūksta)“.

5) „Išsilavinimas (p. 51), lavinti (p. 60), išsilavinęs (p. 64).“ Iš žmonių kalbos esu girdėjęs tiktai „*lavi* (=apsukri, gerai pelės gaudanti) katė, vaikas *lavijas* (=šiek-tiek pramoksta, eina gudryn), tėvas vaikus *lavija* (=gudrina), žmogus gyvulį *lavija* (=rūpinas, kad gyvulys būtų mitresnis, žvalesnis)“: tas žodis yra vartojamas kalbant apie darbą, neturintį rimto, plataus tikslo. Kodėl gi negalėtume šitam reikalui vartoti žodžių: *išsiplėtojimas, plėtoti, išsiplėtojęs, išplėtotas*...? Kitų kalbų žodžiai: *развивать, rozwiijać, entwickeln, développer*... turi, prie savo siauresnės, konkretinės prasmės (*ein Tuch entwickeln*), ir mūsų rašomosios kalbos žodžio *išlavinti* reikšmę (*einen Menschen entwickeln*).

6) „Su ypatingu *guodojimu* minėti (p. 57), su *pagarba* paminėti (p. 70).“ Prie *guodoti* vartojamas rašomojoje kalboje ir daiktavardis *guodonė*. Veiksmažodis *guodoti-guodžioti* (vietomis *godoti*) turi kalboje savo atskirą prasmę — *gailėtis, užjausti, nuskūsti, dažnai paguosti*, nereikšdamas to, kas svetimašalių žodžiais — *szanować, уважать, почитать, achten, ehren* išreiškiamą. Rašomosios kalbos žodis (*pa*)*guodonė* yra padarytas nusižiūrėjus ar nusiklausius į šnekamosios kalbos *pašėnavonę*. „*Šėnavojimui*“ rašomojoje kalboje, man rodos, reikėtų pasikakinti žodžiais: *gerbti, pagarba* (prie *garbinti, garbė*) ir, kur reikiant,

jų sinonimais: *lenkti, tausoti, nuolanka...*, nors žodis *gerbti* Pakuršėje reiškia ir ką kita (*valyti, kuopti, švarinti...*).

7) „Tą užduotį (p. 53), šitos užduoties mėš laikėmės (p. 71), *atminčiai* „Aušros“ (p. p. 49, 58).“ Prie žodžio *užduotis* esu sutikęs rašomojoje kalboje ir *uždavinys* (sulyg. *siuvinys, pavilkinys...*); esu jį girdėjęs ir iš sodiečių, kalbančių apie „aritmikos uždavinius“. Žodis *uždavinys* (=kas užduodama, kas užsiduodama) turėtų, mano nuomone, visiškai išstumti iš rašomosios kalbos ne visai ištikimą savo draugą *užduotis*². Prie *uždavinio* reikėtų, žinoma, vartoti ir „aritmikos *uždavinynas*“. — *Atmintis* reikėtų būtinai skirti nuo *atminimas*: „nelygu žmogaus galva, nelygu kiekvieno *atmintis*; „Aušros“ *atminimui*, žmogaus darbų *atminimui* išleista tam tikra knygelė“ (sulyg. „išmokau *atmintinai*“, *auswendig*). Tame pačiame „Varpo“ sąsiuvinyje pati redakcija žodį *atminimas* vartoja kaip reikiant (p. 111).

8) „*Mąstis* (= *mintis*, p. 71), nè *mislyti* (p. 74).“ Prie tų žodžių rašytojų vartojama ir — *mintis* (senovės žodis), *manyti, galvoti, tarti* (sulyg. „aš *tariau* — tu nežinai, jis *tarėsi* daug žinąs“), *dingoti*; prie jų reikėtų ir apsistoti (*mąstis* žemaičių tarmėse turi žodžio *mostis* prasmę).

9) „Dvasė žmonių *kaslink* savo tautos užgimusi (p. 79), vyrai subrendę *sulyg* lietuvių dalykų (p. 94), pabudinti jo meilę *sulyg* savo kalbos (p. 95), pilnas karštos meilės *prie* savo tėvynės (p. 102), sužadino tėvynės meilę (p. 51), apie taktiką *sulyg* kunigų štai kas pasakyta (p. 55), tokia buvo taktika *sulyg* maskolių valdžios (p. 55), veikėjų kuopelė, sutirpusi *sulyg* kelių žmonių... (p. 63).“ Pasiremiant ant žmonių kalbos reikėtų sakyti: „karštai savo *tėvynę mylėdamas*, pilnas karštos savo *tėvynės meilės*, sužadino *tėvynės meilę*, sužadino jame savo *kalbos meilę*, apie taktiką *su* kunigais štai (šit) kas pasakyta, tokia buvo taktika *su* rusų valdžia, veikėjų kuopelė sutirpusi *sulig* keliais žmonėmis (sulyg. „vandens *sulig* keliais tebuvo, man *sulig* pečiais tebuvo“), kuopelė sutirpusi *į* kelis žmones, t. y. pavirtusi keliais žmonėmis (sulyg. „visas ledas sutirpęs *į* vandenį“ = pavirtęs vandeniui)“... Du pirmuoju pasakymu (p.p. 79, 94) reikėtų visai kitaip išreikšti, daug žmoniškiaus, lyginai teip, kaip juodu visose rašomosiose kalbose būtų išreiškiamu: „žmonių, kaipo atskirós tautós, dvasia užmigusi, žmonių tautiška dvasia visiškai užmigusi, žmonės užmigę — tautós reikalų nesuprantą; žmonių tautiškas susimanymas užmigęs, žmonių tautiška sąmonė

užmigusi ir jie savo tautos reikalų nesupranta; vyrai subrendę tiek, joguei gali lietuvių tautos reikalus suprasti; vyrai pribrendę ligi savo tautos reikalų supratimo, vyrai subrendę sulig savo tautos reikalų supratimu (sulyg. „kuopelė sutirpusi *sulig* keliais žmonėmis“). — Žodis *kaslink* yra kilęs iš *kas* ir dialekt. *link* (= *kas lik*, *kas lig*, *kas ligi*, *kas iki* = lenk. „*co do*“). — Kaip ir kuomet vartojamas tarmėse žodis *sulig*, aišku gal būti iš P. Kriaušaičio gramatikos pavyzdžių: to prielinksnio vartojimas nėra taip platus, kaip norėtų kurie-ne-kurie iš mūsų rašytojų (Kriauš. *sulyg* = *sulig*).

10) „Po *nekurio* laiko (p. 99), *ne-kurie* vabalai (p. 100), *mokytinis* (p. 94), *pradinė mokslinyčia* (p. 100), įsteigė *mokslainę* (p. 79), iš *pamokslinyčios* apskelbė (p. 100), *mokslinčius* ir be jos *pažinties* (v. *atmintis*) nieko nepraranda (p. 65), *netrivojau* ilgiaus (p. 91), *sąjautė* (p. 74), *užganėdinti* (p.p. 56, 67), *apšvietūnai* (p. 65), *bėgūnai* (p. 63), *apšvietos* reikalai (p. 66), su *pagelba* (p. 66), *sodauninkystė* (p. 66), *biskelį* senesnis (p. 66), *užkenkė* (p. 73), *savistoviai* valdyti (p. 73).“ Sekant bendruosius lietuvių kalbos įstatymus, ne kurių-ne-kurių tarmių savotiškumus, ir pasiremiant ant šnekamosios kalbos žodžių, taip tereikėtų, man rodos, žmonėms rašyti: „1) po *kiek* laiko, *netrukus*, *neilgai trukus*; 2) *kai-kurie* vabalai, jei *kurie* vabalai etc., *kurie-ne-kurie* vabalai (sulyg. *kada-ne-kada*, *kur-ne-kur*, *kame-ne-kame*; žodis *nekuris*, jei mūsų kalboje *kame-norint* žmonių vartojamas, turbūt pagautas bus iš slavų *niektóry*, нѣкоторы);¹ 3) *mokinys* (paprasčiausias žmonių kalboje žodis); 4) *pradedamoji mokykla* (žodį *mokykla* lietuvių rašytojai vartoja jau apie 50—60 metų), *mokyklą* įsteigė; 5) iš *pamokslinės* (*pamokslinė* = vieta pamokslams sakyti, kaip *druskinė*, *malkinė*, *paukštinė* = vieta druskai laikyti, malkoms — medžiams sudėti — sukrauti, paukščiams laikyti), iš *sakyklos* apskelbė (priesaga *-nyčia* yra gauta iš slavų kalbos); 6) *mokslininkas*, *kad* ir jos *nepažindamas*, nieko nepraranda; *mokslininkas*, ir jos *nepažindamas*, n. nepraranda; *m. ir be jos pažinimo* (v. *atminimas*) n. nepraranda; 7) *nebetvėriau*, *nebesitvėriau* ilgiaus, *nebeiškenčiau* ilgiaus; 8) *užjautė* (sakoma: „niekas *neužjaučia*“ — sulyg. „*neužtaria*“); 9) *pakąkinti*, *pakąnkinti* (sulyg. „*mažmožiū pasikakinau*, *tenkinaus sveiką kailį beišnešęs*“); 10) *intelligentai**, *intelligentija* (sulyg. „*kunigai*, vy-

* *Sviesuoliai* (sulyg. „šykštuoliai, pavyduoliai, —kliai, —ukliai“) reikščių tiek, kiek „šviesūs žmonės“.

rai — kunigija, vyrija“); 11) *pabėgėliai*; 12) *apšvietimo* reikalai, *apšvaitos* (?) reikalai, su *pagalba*, su *pašalpa* (žemait., sulyg. *įstanga* prie *įstengti*, *įstaiga* = *Anstalt* prie *įsteigti*, *priedanga* prie *pridengti*, *prievaizdas* = *Aufseher* prie *priveizdėti*, *išvalka* prie *išvilkti*, *iškarpa* prie *iškirpti*, *išvarža* prie *išveržti*...); 13) *so-dininkystė*, *daržininkystė*; 14) *senėlesnis*, *kiek senesnis*, *mažumą senesnis*, *truputį senesnis*, *mažumą senėlesnis*; 15) *pakenkė* (žmonių žodis, sulyg. „*pagadino*, *paiškadijo*“); 16) *savarankiškai* (žmonių žodis) valdyti, jis dabar *savarankis*, ji dabar *savarankė* taukė, *savarankiškas* pasielgimas, kam *savarankiauji*, *nesavarankiauk*...

11) „*Darodinėti* (p. 65), *daleista* (p. 65), *darodyt* (p. 67), *nedasiprotėta* (p. 67), *dažinoti*, *dasižinoti* (p. 68).“ Veiksmazodžių priešdėlį *da* turime gavę iš slavų kalbos³; žmonės to priešdėlio vietomis, kaip antai Prūsuose, visiškai nežino. Reikėtų rašyti: *prirodinėti*, *išrodinėti*, *leista*, *leidžiama* (sulyg. „kodėl ji tėvų *neleidžiama* tekėjo?“), *parodyti*, *prirodyti* (beweisen, ne *prirōdyti*), *išrōdyti*, *nesusiprotėta*, *nesusigriebta*, *patirti* (erfahren), *sužinoti*. Kame žmonės yra papratę priešdėlį *da* vartoti, tą gali būt jis įgijęs ir tam tikrą reikšmę, kuri be jo, rašant sulig tų žmonių tarpe, sunku išreikšti.

12) „Buvo tartum kokia baidyklė, *idant* žmones *nubaidyti* (p. 76), studentai rengė pokylį, *idant* *surinkti* pinigų (p. 81).“ Kame rašytojai, tikslui nurodyti, vartoja prie nereiškiamojo sakymo sąjungas *idant*, *kad*, tą jie akiai seka slavų kalbos pavyzdžius. Čia reikėjo pasakyti: buvo... *žmonėms nubaidyti*, studentai... *pinigams rinkti* (be *idant*, *kad*).

Apie kitus randamuosius literatūroje mūsų kalbos įstatymų griovimus, apie rašytojų nutautimą, kiek jis matyti iš mažo savo kalbos mokėjimo, norėčiau pakalbėti, jei pavyks, kiek vėliaus. Čia vienok negaliu iškęsti nepaminėjęs, jog mes, lietuviai, būtinai turėtume žinoti, kad mūsų garsusis aštuonioliktojo amžiaus poetas buvo pavarde *Duonelaitis* (sulyg. „*duonelė* — *Duonelaitis*, *akelė* — *Akelaitis*“), ne *Donelaitis* (p. 65) arba *Danileitis* (p. 95)⁴.

A. Pikčiurna

[„Varpas“, 1904, Nr. 1, 9—12 psl.]

KALBOS DALYKAI.

Dėdamas čia dėl kilusių ginčų kelius kalbos mažmožius, nenoriu, žinoma, tuo pat pasakyti, jog žmonių visur taip tėra sakoma, kaip čia mano parodoma. Ginti, kad taip, ne kitaip tėra visur sakoma, būtų ir perdrąsu: visos mūsų tarmių ypatybės šiuo tarpu labai sunku ir susekti (tam reikėtų ir laiko, ir žmonių nemaža turėti).

Savo pastebėjimus šiam kartui turiu iš Suvalkiečių kalbos (iš Naumiesčio apskrities), iš Juškevičiaus dainų ir žodyno, Prūsų Lietuvos ir Kuršaičio žodyno, iš Žemaičių, Šiauliškių ir rytų Lietuvos augštaičių kalbos; vieną-kitą mažmožį imu ir iš Trakų apskrities (Viln. gub.) ir rašomosios šių dienų kalbos.

Šit keli tie kalbos mažmožiai:

I. «Tiek tu *beatgausi*, kai iš žąsies avižas. Vargu *beatnorės* jie tą senovės gadynę (vargu *besulauks* jie tos barzdotosios gadyinės, kurios sulaukti jie taip *nori*). Šl.

«*Nebeatžvengsi*, žirgeli, grynų avižėlių, Palangos miestelio; *nebeatverksi*, mergele, rūtų vainikėlio, bajorų šalelės. Jušk., Žem.

«Neverk... bene *atgis!* Kad esi tokia gera gydytoja, kaip sakaisi, tai ar negalėtum mano brolių *atgydyti?* Ir *atgydė* juos ragana. Jėzus Kristus juk ir numirėlius *atgydydavo*. Suv.

«Dulkę prieš vėją *neatpūsi*. *Atriekta* riekė nebeprilips. Šl.

«*Atpūsk* (atidaryk), vėjeli, *svirno* dureles, kad paregėčiau savo mergele. Važiukit, sveteliai, pakol nesutemo: tamsi naktis, tolins kelias, *nebatseksit* kelio. Jušk.

«Buvom žydui pardavę linus, bet paskui ir vėl *atsimetėm*. Įsitaisyk knygnėlį: kad ir išeis kiek pinigų, bet paskui tie pinigai, žiūrėk, ir vėl *atsimuš*. Ryt. Liet.

«*Atginkit* vištas, šunų nebijau (slieko pasakymas). Suv.

«Ir jis *atlėgo* nuo darbo (mažiaus bedirba, labiaus tingi). Šaltis *atlėgo*. Oras *atidrėgo* (ir *atadrėgo*). Ryt. Liet.

«Siųsčiau tėvelį, kad *atvaduotų* bėrą žirgelį. Šl.

«Kad būčia žinojęs, tai saulės lankčiu būčiau *atsilenkęs*. Šl.

«*Atidėk* (padėk atgal), ką paėmei. Ar dabar *atmįsi?* Reikėjo *atmintinai* («ant atminties?!») Raš.) išmokti. Žem.

«Aš tave aplankiau (Ryt. ir «prilankiau»), ir tu mane *atlan-kyk*. *Atidirbk*, kiek buvai žadėjęs. Jušk.

«Ar *atarèt* rugius (pavasarij)? *Ataręs* rugius pasėjo miežius. Jušk.

«Ką darysi, reikės *atsėti* (pirmoji sėkla nedygo). Žiūrėk, koks bus *atsėlys!* Suv.

«Buliavas (roputes, bulves) *atariaiu* (roputes išdygus aparinėjau, kad žolės ne taip augtų...). Ryt.

«Ar girdėjai, kaip jis gražiai *atpasakojo* (savais žodžiais papasakojo ką skaitęs, girdėjęs)? Šl.

«*Atariaiu* lauką (pabaigiau arti), dabar galėsiu pasilsėti. Ar jau *atarèt*, *atsėjot* (pabaigėt arti, sėti)? Ar jau *atsiuvo* (pabaigė siūti) kriaučiai (siuvėjai)? Ar jau *atspaudei* (Ryt. *nuslėgei*, *nuspaudei*) sūrį? Suv.

«Audeklus jau *atkūlė* (palyg. «kultuvė»)? Trakų apskr.

«*Atsivainokit* kojas rankeles, ne mane našlaitėlę. Suv.

«Reikės su juo *atsilyginti*, *atsiteisti*. Taip pasielgus, reikėjo bent *atsiprašyti*. Kiaulė, *atsiprašant*, ir gana! Suv.

«Kam ponas *atsūdys* (atiteis), tam ir bus tie pinigai. Žem.

«Jam dešimtį rykščių *atiteisė* (ir *atateisė*). Raš.

«Aš jam visą tą žemę ketinu (ketu) dabar *atiduoti*. Suv.

«Pažiūrėk, kur tu *atsigulei*, o kur *atsikėlei*. Suv.

«*Atguldama* palikau, pabuzdama (Ryt. ir «*atbuzdama*») neb radau ant galvos vainikėlio, ant rankų žiedelio. Jušk.

«Katilai *atvirė* ir užbėgo ugnį. Žem.

«Jis dabar jau *kartuoja* (antrą *kartą* dirvą aria). Ar jau *atkartavai?* Tokios dienos *neatsikartuoja* (ir *neatsikartoja*). Pr.

«Ką jie dabar dirba? Laukus *kartoja* (antrą *kartą* aria). Mes jau seniai *atkartojom*. Ar jau *apkartojot* lauką? Nesuspėjom lauko *atart* (antrą *kartą* išart). Ryt. Liet.

«Žiūrėk, svečių *ateina*. Ką gavęs ir man *atnešk*. Kažin, ką ten šunes *atloja?* Žiūriu — *atūžia*, *atšvilpia*, *atkaukia*, *atbarška!* Suv.

«Kas ten *ateina?* Kas ten *atdūluoja?* Bene mano motynėlė lauku *atdūluoja*. Ryt.

Reikėtų, man rodos, sakyti: 1) «Kas ten dabar tas knygas *spauzdina?* 2) Ar jau *išspauzdino* (palyg. «išdrukavojo, iškūlė...») X. savo žodyną? 3) Jau ir *atspauzdino* (antru kartu išspauzdino). 4) *Spauzdiniai* yra visa, kas spaudžiama arba spauzdinama; *atspaudinys* yra, kas atspauzdinama ar atspauzdinta, kaip kad *atsėlys* yra, kas atsėta (kas tuojuo po pirmojo sėjimo toje pat vietoje pasėta)».⁵

Kad kas «atspaudzinius» vadintų *atspūdžiais* (palyg. *įspūdis, atlydis...*), prieš kalbos dėsnius, man rodos, taip pat nenusidėtų.

Turime nemaž žodžių tokių, kaip antai: «(oro) *atmaina* (atamaina ir atamainas), (saulės) *atkaita*, (audeklo) *atkarpa, atskala*, (upės) *atsoda*, (grūdų) *atbaros, atmosferos-atmatai, atrūgos, atvanga, atlaida, atžala, atvaša, atmetalas* („Brack“)...»

Šių žodžių reikšmė ir kilmė, matyti, labai įvairi. Bet šale jų šių dienų rašomosios kalbos žodis «atskaita», man rodos, betgi nevisiškai tinka. Žodis «atskaita», būdamas šale kitų žodžių, turėtų, rodos, reikšti ne tą, ką mes jam liepiame: «atskaita» turėtų, tarytum, reikšti tą, kas (nuo ko) atskaitoma, kas lieka ką atskaičius... Žodį «atskaita» būsime dirbę, sekdami tikrai rusų žodžiu «отчетъ», ne savos kalbos pavyzdžiais nei jos dėsniais.⁶

II. «Tur-būt, *persivalgė, persidirbo* (perdaug valgė, p. dirbo), kad serga. Suv.

«Tą *perdykėlį* mes dar pačiupinėsim! Jų vaikai *perdykę. Peršlapę, peralkę*. Vakar *peršalo*, tai ir serga. Bijau ir *permokėti*. Duoti, žinoma, reik, bet kam *perduoti* (perdaug duoti)? Davė ir *perdavė*. Bus jau *pernokę*. Suv.

«Bet kam *perdėdi* (Žem. *párdedi*, преувеличиваешь, übertriebst)? Žem. Ryt.

«Nevažiuk, čia *nepervažiوسي. Pervežk, perleisk* mane per ruožų (per sieną). Suv. Pr.

«Obuolą (obuolį) per tvorą *perdavė*. Pr.

«Liptas (lieptas) par (per) upę *pártenk (pertenka)*. Žem.

«Linai jau *peržydėjo*. Suv. Ryt.

«Ji *persileidė, persileido* (kalbant apie gyvulius — *išsimetė, išsibarstė...*). Ryt. Suv.

«Kam *perpiovei, perspaudei?* Suv.

Kad kas dabar juos ėmęs *perstatytų* (kits-kito vietoje pastatytų), tai, žiūrėk, nė savo vaiko nepažintum (tokie jie panašūs). Suv.

«Kad nenori, jam *perleisk* (уступи, überlasse) tą arklį. Suv. Pr.

«Dabar turėsi viską (visa) *perdirbti* (visa kitaip padirbti). Suv.

«Jis *persiūdįs* vystelį (ardvesnį, platesnį iš jo pasiūdįs), *perkaldįs* žiedelį. Pr.

«Jo tu *nepergalėsi, neperšnekėsi, neperrėksi* (jo tu neįveiksi; jis labiau išneka, įrėkia). Suv. Pr. Ryt.

«Mergužėle vargdienėle, kas *perkalbėjo* tavo širdelę, kad tu mane (manęs) nenori? Pr.

Einant šitais pavyzdžiais, reikėtų kai-kas kitaip rašyti, ne taip, kaip dabar yra kartais mūsų laikraščių kalboje rašoma.

«Aš jį *perprašiau* (przeprasilem)» tegalėtų reikšti: «aš labiau už jį įprašiau» arba «aš jį savo prašymais perkalbėjau»; pasakymas «aš jį *perprašiau*» galėtų reikšti beveik tiek, kiek «jis mano prašomas atleidė, dovanojo». Taigi «atsiprašyti» reikėtų skirti nuo «perprašyti».

Rašome kartais: «Šitą veikalėlį aš ketu *perspauzdinti*». Toks pasakymas žmonių kalboje tegali reikšti: «aš ketu pasirūpinti, kad šitas raštelis būtų perspaustas (!)» arba «kad jis būtų kitaip išspauostas (išspauzdintas)». Mūsų laikraščiai žodį «perspauzdinti» vartoja kartais ten, kur reikia pavartoti žodis «*atspauzdinti*».

Teberašome kartais ir: «Ameriką pirtyje» *perstatė*, mane jam *perstatyk*». Žemaičiai sako: «ir *prisistatė*» (atsirado, pasirodė, atvyko). Žemaičiai ir augštaičiai sako: „*Pristatyk* jį man.“ Žmonės beveik visur sako: „Vaidinas (rodos. . .); kam *nesivaidinai?* ar *vaidinai* (rodei; darei, kad kiti galėtų *išvysti*, matyti)... Taigi, palikdami žodžiui «perstatyti» reikšmę „переставить, umstellen“, turėtume sakyti: «Ameriką pirtyje» *vaidino*, mane jam *pristatyk, sutapažindyk* mus...

Rašomojoje kalboje vartojame gana dažnai žodį *peržvalga* (*przegląd*), nors šale „peržvalgos“ yra visai taisyklingai vartojamas žodis *apžvalga, apyžvalga*. Sakydami (laikraščių) *apyžvalga* mes elgiamės taipo-pat taisyklingai, kaip ir žmonės, vartodami žodžius: *apyčiupa, apdanga, apeiga, apkalba, apvaizda* ir *apyvaizda*, namų *apyvoka, apylanka, aptaka*, naginių *apyvarai-apyvaros-apvaros*. Kuršaitis nei *peržvelgti* nei *peržvalgyti* nežino; Juškevičius (ir Kuršaitis) nežino *apžvelgti, apžvalgyti*.

Prie *apyžvalgos, apyvaizdos, apysakos* tegalėtų būti, mano nuomone, ir *apyskaita* (отчеть), *dabartinės* «atskaitos» vietoje. «Apyžvalgose», arbā «apžvalgose» mes «apžvalgome, kas kitų rašoma, ir apžvelgę savo skaitytojams aprašome»; „apyskaitose“ — aprašome visa, kas yra suskaitytina, ir visa tat kitiems apskaitome arba aprašome.

Kuršaitis, didis Prūsų ir šiaip jau lietuvių kalbos žinovas, savo žodynuose sako: übergeben (передать) — *paduoti* (miestą neprieteliams *padavė* = indavė, *atidavė*), sich Jemandem überge-

ben (передаться) — kam *pasiduoti*. Žodį *perduoti* jis supranta tikslai vokiečių žodžio «hinüberreichen» reikšme («obuolą per tvorą *perdavė*»).

II. Kalbant apie žodžio *dažnas, dažnai* reikalingumą rašomojoje kalboje, nedaug tetenka pasakyti.

Rytų lietuviai sako: „*Dažnas* (tūlas) taip pasako, jis *dažnai* (онъ часто) kalba, jis *tankiai* (greitai, greit žodį po žodžio tardamas, schnell) kalba, ji *dažnai* audžia, ir *tankiai* (dicht, плотно) audžia».

Mūsų rašytojams turėtų itin rūpėti, kad juos suprastų kaip reikiant rytų lietuviai: šie daugelis nė skaityti lietuviškai nemoka, jų kalba gerokai skiriasi nuo dabartinės mūsų rašomosios kalbos, ir jei norime, kad mūsų laikraščiai būtų jų skaitomi, mums reik daug kas daryti, kad ypačiai jiems mes būtume visiškai suprantami.

Rygiškių Jonas.

[„Viltis“, 1910, Nr. 120 (455) ir Nr. 122 (457)]

1911

KALBOS DALYKAI.

(Šių dienų rašomosios kalbos reikalams).

„Kalbos dalykų“ skyrių, kiek man žinoma, mūsų vienu publicistikoje terandame... Ir beįgi rašomoji mūsų kalba yra tokia iširusi, tokia ligota, jog daug kas jai ir „rašomosios kalbos“ vardo pavydi!

Nesigilindamas šiuo tarpu į šitą rašomosios kalbos dalyką, — šitas dalykas pagalvojus nesunku ir taip suprasti, — surašau čia nemažai jos paklaidų — tokių vietų, kurios reikėtų, man rodos, pataisyti.

Mūsų šių dienų laikraščiuose randame beveik visur pilna šitokių pasakymų:⁷

A) 1. *Pinigai* bus, tik mokėkit naudoties. 2. Toje kuopoje būsią ir šiaipjau *žmonės*. 3. Tame vakare bus ir *svečiai*. 4. Varėnos miestelyje, be žydų, gyvena ir *lietuviai*. 5. Dabar yra jau *viltis*, kad ligonis išgis. 6. Jiems į žmones reikėtų eiti gerų norų *vedami*.

B) 1. Pasisakė važiuavęs Vilniun *brolių* lankyty. 2. *Kalbą* tyrinėti, *vagį* tárdyti nuvažiuo. 3. Pernai *dešimtį* žmonių čia pa-

karta. 4. Čia ir jo *pinigus* sudėta. 5. Jo skaitoma *visus* lietuvių *laikraščius*. 6. Nusipirko *visokias pasakas*.

C) 1. Pernai čia nužudė daugiau *dešimties*, d. *šimto* žmonių. 2. Mokėjo ne brangiau *trijų rublių*.

D) 1. Tų knygų turinys yra sunkus *supratimui*; jos sunkios ir *skaitymui*. 2. Griovių *kasimui* žmogų pasisamdė. 3. Ir jie panašūs *kiaulėms*.

E) 1. Jis apsimetė *sergančiu*. 2. Tie keliai jam rodydavęsi *pavirškiais* ir *tinkamais*. 3. Žagarės miestelis beveik visas *žydais apgyventas*.

F) 1. *Kame* jis kaltas? 2. *Kame* jis nusikaltęs? *kame* jį kaltina, intaria? 3. *Tame* niekas jo nekaltina. 4. Petrą kaltino savo tėvo *nužudyme*, pinigų *išaikvojime*; jį kaltino to straipsnio *išspauzdinime*. 5. Jis ir namie dabar vaikščioja *kailiniuose, batuose*; važinėja *šiltuose kailiniuose*. 6. Nusipirko knygas *apdaruose*. 7. Jo knygos *apdaruose* visą rublį moka.

G) 1. Buvo jau ir *mirtin* pasmerktas. 2. Jis per daug tikėjo, *pavyzdin*, rykščių galingumu. 3. Netrukus juos išventįsį *kuniguosna*. 4. Šitą dirvą jie nusipirksią draugijos *nuosavybėn*.

H) 1. Jų nekviatė *ant* lietuvių *vakaro, ant koncerto*. 2. Eina *ant stoties, ant vakzalo*. 3. Buvau *ant stoties, ant vakzalo*. 4. *Ant to koncerto, ant to vakaro* ji padainavo ir kelias daineles. 5. Ar būsi *ant baliaus*? 6. Ar šaukėt jį *ant pietų*? ar eisi *ant pietų*? 7. Važiavo, buvo *ant atlaidų*. 8. *Ant šv. Petro* į Vilnių suvažiuoja daugybė žmonių. 9. Vilniūje ir aš buvau *ant šv. Petro*. 10. *Ant tos dienos, ant to laiko* kurpius batų betgi nepasiuvo. 11. Jie tris kartus *ant dienos* valgo. 12. *Ant to dvaro* jie galėtų užvesti ir žemės dirbimo mokyklą. 13. *Ant aštuntos valandos, ant aštuonių* turės draugijoje būti. 14. Traukinys *ant septynių* teateina. 15. Vidury miesto vienas pirklys esąs *ant visos* 1000 rublių apiplėštas.

I) 1. Dabar, *anot rusų laikraščių*, būsįą tose gubernijose maždaug duonos, būsįąs badas. 2. Nuo šių metų visi šitie mokesniai būsįą, *anot laikraščių*, nebeimami. 3. Itaių laivynas, *anot gautų žinių*, išgriovė veik visą miestą.

Y) *Apart Krumplio*, kito žmogaus čia nebuvo.

J) 1. Dabar jie visiškai *nesirūpina apie vaikus, apie žemdirbystę*. 2. Gramatika yra *mokslas apie kalbą*, geologija yra *mokslas apie žemę*, agronomija — *mokslas apie ūkį* arba *žemdirbystę*.

K) 1. Jis *į metus* tris kartus tevažiuoja į bažnyčią; vieną kartą *į dieną* tevalgo. 2. *Į laiką* atnešei pinigų. 3. *Į vieną dieną* to

neparašysi. 4. Turkų vyriausybė visiems savo krašto italams įsakė *į dvidešimtą keturias valandas* išsikraustyti iš Turkijos žemės. 5. Jį *į smertį* sumušė. 6. Jis buvo kviečiamas (išrinktas) *į akademijos profesorius*. 7. Vyskupas juos *iššventino į kunigus*. 8. Pernai atvažiavo čia *į klebonus* kun. Br.

L) 1. *Iš to* džiaugties tereikėtų. 2. *Iš savo vaikų* jis nesidžiaugs. 3. *Iš tokių laikraščių* ir jie baurisi, stebisi. 4. Visi stebėjos *iš jo raštų, iš jo išminties ir atsakymų*. 5. *Iš priežasties* ligos jis taip ilgai nesirodė. 6. Paskui *iš tavo priežasties* turėjau ilgai kamuoties.

M) 1. *Kaslink* gerumo jis geras. 2. Jis mums *kaslink* žinių daug prirašo. 3. Visi gėrėjosi jų taktika *link* žmonių.

N) 1. Ir ėmė mirti žmonės *nuo maro, nuo koleros*. 2. Šulinyse gilumo buvo *nuo penkių sieksnių*.

O) 1. *Pas jį* vaikų pilni pašaliai. 2. *Pas jį* būdavo ir rugių nemaža. 3. *Pas jo tėvą* gimė dar vienas vaikas. 4. *Pas Vilkaičius* buvo jau su žiburiumi; *pas Vilkaičius* dar neskuba rugių pauti; *pas juos* ir sėniai tėvai tebedirba.

P) 1. Jų vaikai jau pratinas *prie skaitymo*. 2. *Prie* žmonių apšvietos jie nesirūpina. 3. Jų sūnus negabus *prie kalbų, prie matematikos*.

R) 1. Dabar juos baudžia *sulig 129 str.* įstatymų apie bausmes. 2. Dabar, *sulig* jų *pranešimu, priseis* mums kreipties prie paties viršininko. 3. *Sulig to* jis ir buvo didžiai nusikaltęs. 4. Zyteliečiai, sprendžiant *sulig* jų kalbos ypatybių, gali būti ir senobės Prūsų liekana. 5. Vokietija dabar viešpatauja Europoje *sulig savo norų*. 6. *Sulig naujojo įstatymo* dar padidintas jų atstovų skaičius. 7. *Sulig* L. Tolstojaus *nurodymų* jo duktė Aleksandra ėmė *išleisti* tėvo darbus.

S) 1. Mokėjo *virš 20 rublių*. 2. Kai kurie mūsų ūkininkai turi žemės *virš* šimto dešimtinių.

T) 1. Ji padainavo ir kelias *tautiškas* daineles, *tautiškąjį* himną. 2. Buvo keliama *tautiška* šventė. 3. Ir šokiai buvo *tautiški*. 4. Pirmiausia šoko gražų *tautišką* šokį (aguonėlę). 5. Esąs jau ir *tautiškasis* fondas inkurtas. 6. *Valdiškose* mokyklose to negirdėsi. 7. Dabar eina ir vienas *ūkiškas laikraštis*. 8. Intaisė *ūkišką* parodą. 9. Dabar jam gyvai reikalinga ir *pinigiška* pašalpa. 10. Pastatė tris *kariškus* laivus. 11. *Kariškas* Turkų ministeris sako, kad toje kovoje, ar šiaip ar taip, ne italai *laimėjo*. 12. Ir jie *kultūrišką* darbą dirba. 13. Jų kalba *netaisykliška*. 14. Jo pasielgimas buvo,

žinoma, *nesąžiniškas, netaktiškas*. 15. Koks jis *nesąžiniškas*. 16. *Mokslieškų raštų* jie neskaito. 17. *Netaktiškas* žmogus *netaktiškai* ir elgiasi; ir taktiškiausius žmogus gali pasielgti kartais *netaktiškai*. 18. Buvo tatai *asmeniška*, ne visos šeimos nuosavybė. 19. Jis *nerviškas* žmogus. 20. *Scėniškieji* vaizdeliai ir jam tin-ka. 21. Visi turi *pinigiškai* juos šelpti. 22. Jie *kūniškai* jau su-
brendę, jau ir *protiškai* bręsta. 23. Ir Prūsų lietuviai yra žymiai *tautiškai* pakilę. 24. Kai-kurie turkų *kariškiai*⁸ norį, kad valstybė nesitaikintų su italais.

U) 1. Ir ėmė šaukti *verkiančiu, raudančiu*, keršto *šaukiančiu balsu*. 2. Jo balsas buvo *sprendžiantis*. 3. Ieško *atsakančio* darbo. 4. Kam jie rašo mokslą *keikiančius straipsnius*? 5. Jis buvo atvažiavęs, matyti, iš *dainuojančio krašto*. 6. Jis buvęs parašęs vieną *kurstantį straipsnelį*, ilgą *kaltinantį laišką*. 7. Kam jūs geriat *svaiginančius gėrimus*? 8. Stiprieji, arba *svaiginantieji, gėrimai* sveikatos žmogui, žinoma, neduoda.⁹

V) 1. Ir darbininkai buvo jiems *prielankūs*. 2. Jų *prielankumas* mums nieko gera nepadarė. 3. Kam jis *perspauzdino* (iš mūsų laikraščio) šitą žinelę? 4. Jis, vieną kartą paskaitytas, viską gražiausiai mums tuojau *perpasakojo*. 5. Susirinko *aptarti* visų *reikalą*. 6. Buvo *užsimąstęs* — manęs nematė. 7. Tuo jam tik *užkenksi*; tuo jam *neužkenksi*. 8. *Užvedė pas save* tokius arklius, jog miela, malonu ir pažiūrėti. 9. Buvo gerą sodą čia *užvedęs*; buvo jau pradėjęs ir sodą *užvesti*. 10. *Užklausk*, tai pasakys. 11. Tos knygos buvo *prisiųstos* redakcijai. 12. Visi jie (liudininkai) *prirodė* to žmogaus kaltybę. 13. Jį ištrėmė; jau baigia ir kitus *ištremti*. 14. Pradėjo *išeiti* laikraštis. 15. Dabar vyriausybė pradėdanti visur mokyklas *įsteigti, uždėti*.

Z) 1. Dabar, *ką neperkame*, už viską turime brangiai mokėti. 2. Dabar, *kaip nesiteisintum*, vis *teisiu* nebūsi. 3. Jo balsas, *nors kaip nebūt buvęs* jis išmintingas, būtų praskambėjęs vel-tui. 4. *Man nesinorėjo* tikėti. 5. Arklių jie, *matomai*, nelaiko. 6. *Dviem metam, keliems* metams to pakaks. 7. Mirė jų *trijų keturių (kelių)* metų mergaitė¹⁰. 8. Būsiąs dabar naujas *apšvietos* ministeris. 9. Visur *apšvietos* trūksta. 10. Blaivininkai su *girtuoklybe* kovoja. 11. *Piniguočių* jie, žinoma, negarbina. 12. Tame mieste mirė pernai vienas *turtuolis*¹¹. 13. Dabar ir jam *priseis* vargti. 14. Jam *priseidavo* ir į girią vieną-kitą kartą nuvažiuoti. 15. Mirė... garsi lenkų *rašėja* M. Konopnickienė. 16. Savo *rašliava* jie dabar nebesitenkina. 17. Kitų *savasties* jie nebrangina. 18. Jų vaikai mo-

kos ir *skaitliuoti*. 19. Derlinga ir *skaitlingai apgyventa* šalis. 20. „Saulės“ esama *skaitlingos* draugijos. 21. Ar esi kuomet daręs savo nuodėmių *skaičių*? 22. Nei *partijiniai*, nei *asmeniškieji skaičiai* (?) negalėjo nusilpninti rusų pasitikėjimo šituo žmogumi. 23. Jo būta *talentuoto* žmogaus. 24. Draugija šitam reikalui buvo paskyrusi ir *tūlą* sumą pinigų. 25. Jis buvo *tūlo* dvarininko sūnus. 26. Buvo ir keli *žemvaldžiai*¹² atėję. 27. *Žemdirbystė*¹³ jam dabar nerūpi. 28. Rodičevas šiomis dienomis buvo apsilankęs Vilniuje, *kad paskaityti* apie Herceną ir jo veikalus.

* * *

Čia, rašomosios kalbos pavyzdžiuose, mano pabrauktos visos tos paklaidos, kurių reikėtų rašomojoje kalboje, ar šiaip ar taip, vengti. Jų kurias-ne-kurias vienas-kitas rašytojas galėtų, žinoma, ir viena-kita žmonių kalbos tarme pateisinti; bet žmogus, kurs nori rašomojoje kalboje ir bendraisiais žmonių kalbos dėsniais sekti, rašyti taip, kaip parašytos pabrauktosios pavyzdžių vietos, vis delto — neprivalytų.

Išdėstyti visos išgalės, kaip čia kas ir kodėl reikėtų pataisyti, man, šio straipsnio autoriui, būtų ir persunku: mano straipsnis turėtų — visu ilgu traktatu pavirsti. Čia mano uždavinys bus siauresnis: dėl indėjųjų pavyzdžių surašau tikrai kai-kuriuos pasakymus, kurie, mano nuomone, galėtų visiškai atstoti minėtuosius netaisyklingus arba ne visai taisyklingus daugelio mūsų rašytojų parašymus. Pakiškodamas rašomajai kalbai savus pavyzdžius, imu jai paveikslu, žinoma, kiek mokėdamas, žmonių kalbą ir jos duodamąsias mums taisykles. Tik dar kartą pasisakau: *visų* išgalių čia nė nemėginu suvaikyti, ir *visų* vadinamųjų pataisymų čia nebus: a) tam reikėtų ir visos žmonių kalbės tarmės puikiausiai mokėti, b) tam reikėtų ir daug atspėjamo laiko turėti, c) tam reikėtų ir visa gražiausiai suprasti, kas buvo kuriuo klaidingu pasakymu tikrai norima pasakyti (pasakymai T — 23, Z — 22 ir kai-kurie kiti man ne visiškai aiškūs)...

Norėdamas mažiausiai nusidėti žmonių kalbai, minėtuosius parašymus šiaip tegalėčiau patarti, trumpai sakant, ištaisyti:

a) 1. Pinigų bus. . . 2. . . būsią ir šiaipjau žmonių. 3. . . bus ir svečių. 4. Varėnos miestelyje, be žydų, yra (gyvena) ir lietuvių. 5. Dabar yra jau vilties, kad ligonis išgis. 6. Jiems į žmones reikėtų eiti gerų norų vedamiems.

b) 1. Pasisakė važiuavęs Vilniun brolio lankyto (atlinkyto, prilankyto...). 2. Kalbos tyrinėti, vagies tardyti (t-tų) nuvažia-

vo. 3. Pernai dešimtį žmonių čia pakorė; dešimtis žmonių čia pakarta... 4. Čia ir jo pinigai sudėti (sudėta). 5. Jo skaitoma (skaitomi) visi lietuvių laikraščiai. 6. Nusipirko visokių pasakų.

c) 1. Pernai čia nužudė (nužudė) daugiau per dešimtį, per šimtą žmonių; d., kaip (ne) dešimtį, kaip (ne) šimtą žmonių. 2. Mokėjo ne brangiaus, kaip tris rublius; ne brangiaus per tris rublius.

d) 1. Tų knygų turinys sunku (sunkus) suprasti; jos sunku (sunkios) ir skaityti. 2. Grioviams kasti žmogų pasisamdė. 3. Ir jie panašus į kiaules.

e) 1. Jis apsimetė sergąs. 2. Tie keliai jam rodydavęsi pavirkęs (patogęs) ir tinkami. 3. Žagarės miestelis beveik vieny žydų gyvenamas (tėr gyvenamas).

f) 1. Kuo jis kaltas, dėtas (plg., „jis niekuo nedėtas“). 2. Kuo jis nusikaltęs, kuo (del ko) jį kaltina, intaria? 3. Tuo (del to) niekas jo nekaltina. 4. Petrą kaltino savo tėvą nužūdzius, pinigų išaikvojus, iškleidus (kaltino, kad... nužūdęs, išaikvojęs, iškleidęs); jį kaltino tą straipsnį išspauzdinus, del to straipsnio išspauzdinimo, kad tą straipsnį išspauzdinęs. 5. Jis ir namie dabar vaikščioja kailiniuotas, batuoatas (su kailiniais, su batais); važinėja šiltais kailiniais. 6. Nusipirko knygas apdarytas (su apdaraais). Jo knygos apdarytos (su apdaraais) visą rublį moka.

g) 1. Buvo jau ir nužūdyti pasmerktas. 2. Taip antai, jis perdaug...; pavyzdžiui, jis perdaug...; jis perdaug tikėjo, pavyzdžiui, rykščių galingumu. 3. Netrukus juos išventįsį (išvęsia) kunigais. 4. Nupirkę šitą dvarą jie pavesią, atiduosią draugijai, pavesią parduotinai, turėtinai; šitą dvarą jie nupirksią draugijai.

h) 1. Jų nekviėtė į lietuvių vakarą, į koncertą (l. vakaran, koncertan). 2. Eina stotin, vakzalan (į stotį, į vakzalą). 3. Buvau stotyje, vakzale. 4. Tame koncerte, tame vakare (tą vakarą) ji padainavo ir kelias daineles. 5. Ar būsi baliūje (puotoje, pokylyje, bankete)? 6. Ar šaukėt jį pietų? ar eisi pietų? 7. Važiavo į atlaidus, buvo atlaiduose. 8. Per šv. Petrą (šv. Petre) į Vilnių suvažiuoja daugybė žmonių. 9. Vilniūje ir aš buvau šv. Petre (per šv. Petrą). 10. Tai dienai, tam laikui kurpius batų betgi nepasiuvo. 11. Jie dienoje (dienos būvyje) tris kartus valgo. 12. Tame dvare jie galėtų įsteigti (inkurti, intaisyti, pastatyti) ir ūkio (žemės darbo) mokyklą. 13. Aštuntą valandą, aštuoniomis turės draugijoje būti. 14. Traukinys septyniomis teateina. 15. Vidury miesto vienam pirkliai visą tūkstantį rublių atėmė, išgrobė,

išveržę, plėšte išplėšę; vienas pirklys esąs visą tūkstantį rublių atimtas, išgrotas, išveržtas, plėšte išplėštas (plg. „Džiaugias, kaip žirgą, kaip šimtą rublių dovanotas. Ir šimtą duotas klumpa. Jis džiaugsis ir mažmožį primestas. Kaip jis nusidžiaugs tokias kaltes atleistas? Ką jis dabar darys pinigus atimtas?“).

i) 1. Dabar, pasak rusų laikraščių, tose gubernijose būsią mąža duonos, būsiąs badas; tose gubernijose būsią mąža duonos, būsiąs badas, sako (rašo) rusų laikraščiai; tose gubernijose, sako (kaip sako) rusų laikraščiai, būsią... 2. Nuo šių metų visų šitų mokesnių, sako laikraščiai, nebeimsi; pasak laikraščių, imami. 3. Italų laivynas, pasak gautųjų žinių, išgriovęs veik visą miestą; laivynas išgriovęs veik visą miestą, sako (praneša) gautosios žinios...; laivynas, kaip praneša... išgriovęs...

y) 1. Be Krumplio, kito žmogaus čia nebuvo; čia Krumplys tebuvo; kito žmogaus, be Krumplio, čia nebuvo.

j) 1. Dabar jie visiškai nesirūpina vaikais, žemės darbu (jiems visiškai nerūpi vaikai, žemės darbas). 2. Gramatika yra kalbos mokslas, agronomija — ūkio arba žemės darbo mokslas.

k) 1. Jis metuose (per metus) tris kartus tevažiuoja į bažnyčią; dienoje vieną sykį, vieną kartą tevalgo. 2. Laiku (metu) atnešei pinigų. 3. Viena diena to neparašysi. 4. Turkų vyriausybė visiems savo krašto italams įsakė 24-omis valandomis išsikraustyti iš Turkijos žemės. 5. Jį negyvai sumušė. 6. Jis buvo kviečiamas (išrinktas) akademijos profesoriumi. 7. Vyskupas juos kunigais įšventino. 8. Pernai parėjo čia naujas klebonas, kun. Br.; čia parkeltas (atkeltas) klebonu kun. Br.; parėjo čia per kleboną, klebonauti kun. Br.

l) 1. Tuo džiaugties tereikėtų. 2. Savo vaikais jis nesidžiaugs. 3. Tokiais laikraščiais ir jie baurisi, stebisi. 4. Visi stebėjosi jo raštais, jo išmintimi ir atsakymais. 5. Del ligos jis taip ilgai nesirodė. 6. Paskui del tavęs (del tavo priežasties) turėjau ilgai kamuoties.

m) 1. Gerumo jis geras; del gerumo jis geras. 2. Kai žinių, tai jis mums daug prirašo. 3. Visi gėrėjosi jų taktika su žmonėmis.

n) 1. Ir ėmė mirti žmonės maru, kolera (plg. „miršta tymais, šiltine...“). 2. Šuliny s gilumo buvo penkių sieksnių (penkiais sieksniais).

o) 1. Jo vaikų pilni pašaliai. 2. Jo būdavo (jis turėdavo) ir rugių nemąža. 3. Jo tėvo (tėvui) gimė dar vienas vaikas. 4. Vil-

kaičių buvo jau su žiburiu; Vilkaičių dar neskuba rugių piauoti; jų ir sėniai tėvai tebedirba.

p) 1. Jų vaikai jau skaityti pratinas. 2. Žmonių šviesti (žmonių švietimu) jie nesirūpina; žmonės šviesti jiems nerūpi. 3. Kalboms, matematikai (šitam mokslui) jų sūnus negabus.

r) 1. Dabar juos baudžia 129-tuoju bausmių (bausmių sąrašo) straipsniu. 2. Dabar mes gausią, mums teksią, kaip jie praneša, kreipties į patį viršininą. 3. Tuo (del to) jis ir buvo didžiai nusikaltęs. 4. Zyteličiai, sprendžiant iš jų kalbos ypatybių, gali būti ir senobės Prūsų liekana. 5. Vokietija Europoje dabar kaip tinkama viešpatauja. 6. Naujuoju įstatymu (dėsniu) dar padidintas jų atstovų skaičius. 7. L. Tolstojaus duktė Aleksandra, tėvo nurodymu (tėvo nurodyta), ėmė leisti jo darbus (plg. „seno papratimu taip darome; jie, vaikeliai, dievo žodį skelbia juk ne savo pramanymu, bet Jėzaus Kristaus įsakymu; tėvo pasakytas, liepiamas visada paklausydavo“); Tolstojaus duktė dabar ėmė, iš tėvo nurodymų, visus jo darbus leisti (plg. „dabar mes ir iš knygų darome sūrius; piauk iš akies, ir bus gerai“).

s) 1. Mokėjo 20 rublių su viršum, mokėjo per 20 rublių, daugiau per 20 rublių; daugiau, kaip (ne) 20 rublių. 2. Kai-kurie mūsų ūkininkai turi žemės daugiau per šimtą dešimtinių; daugiau, kaip (ne) šimtą dešimtinių.

t) 1. Ji padainavo ir kelias tautos (plg. „žmonių“) daineles, tautos imną, t. giesmę. 2. Buvo keliama tautos šventė. 3. Ir šokiai buvo tautos (žmonių), tautiniai. 4. Pirmiausia šoko gražų tautos šokį (aguonėlę). 5. Esąs jau ir tautos fondas inkurtas. 6. Vyriausybės (vyriausybinėse) mokyklose to negirdėsi. 7. Dabar eina ir vienas ūkio (plg. „literatūros, mokslo“) laikraštis. 8. Intaisė ūkio (plg. „gyvulių, rankos darbų, vaisių“) parodą. 9. Dabar jam gyvai reikalinga ir pinigų pašalpa, dabar jis privalo ir pinigų pašalpos, dabar jis privalo ir pinigais sušelpiamas (plg. „prašo, nori paskaitomas; prašo nevaromas“). 10. Pastatė tris karo laivus (plg. „karo laukas, ūkio įnagis, ūkio padargas, darbo žmogus, išėigos drabužis“), tris karinius laivus (plg. „išėiginis drabužis, darbinis arklys“), tris laivus kariaujamus (plg. „dirbamas arklys, ariamas jautis...“). 11. Turkų karo ministeris sako, kad tą kovą (toje kovoje), ar šiaip ar taip, ne italai laimėję. 12. Ir jie kultūros darbą dirba. 13. Jų kalba netaisyklinga (plg. „neprotiniga, neišmintinga“). 14. Jo pasielgimas buvo, žinoma, nesąžiningas, besąžiniškas, netaktiškas, betaktiškas (plg. „neprotingas,

neišmintingas darbas; beprotiškas, begėdiškas pasielgimas“). 15. Koks jis besąžinis, nesąžiningas. 16. Mokslo raštų (plg. „ūkio raštų, bičių knygelių, kalbos vadovėlių“) jie neskaito. 17. Netaktingas žmogus netaktingai ir elgiasi (plg. „neprotingas žmogus neprotingai ir elgiasi“); betaktis betaktiškai ir elgiasi (plg. „beprotis, begėdis, beprotiškai, begėdiškai ir elgiasi“); tiktai takto (taktingas) žmogus visada taktingai elgiasi (plg. „širdies žmogus širdingai ir elgiasi“); ir taktingiausias (ir didžiausio takto) žmogus gali pasielgti kartais betaktiškai (netaktingai). 18. Buvo tatai asmens (vieno asmens, vieno žmogaus), ne visos šeimos nuosavybė. 19. Jis nervingas (nervų) žmogus. 20. Scėnos (scėniniai) vaizdeliai ir jam tinka. 21. Visi turi pinigais juos šelpti. 22. Jie kūną jau subrendę, jau ir protą bręsta (plg. „buvau jau kojas sušlapęs, jau ir rankas šlapau; nušalau, sušalau rankas, pavargau kojas; mergužėlė ir išaugo ir suaugo lygų liemenėlių“). 23. Ir Prūsų lietuvių tautos sąmonė yra jau žymiai sustiprėjusi, pakilusi (?); ir Prūsų lietuviai jau nusimano esą tauta, atskira tauta... 24. Kai-kurie Turkų karininkai, karo žmonės (plg. „darbininkai“ ir „darbo žmonės“, „mokslininkai“ ir „mokslo žmonės“) norį, kad valstybė nesitaikintų su Italais.

u) 1. Ir ėmė šaukti verkiamu, raudamu (plg. „dainuojamu, giedamu“), keršto šaukiamu balsu. 2. Jo balsas buvo sprendžiamas; jo buvo sprendžiamas balsas. 3. Ieško tinkamo (tam tikro, atsakomo) darbo. 4. Kam jie rašo mokslo keikiamus straipsnius (plg. „kam jie perkasi linų minamą mašiną“)? 5. Jis buvo atvažiavęs, matyti, iš dainuojamo krašto. 6. Jis buvo parašęs vieną kurstomą straipsnelį, ilgą kaltinamą laišką. 7. Kam jūs geriat svaigstamus gėrimus? 8. Stiprieji (smagieji), arba svaigstamieji, gėrimai (plg. „mirštamoji liga, mirštamiosios nuodėmės“) sveikatos žmogui, žinoma, neduoda.

v) 1. Ir darbininkai buvo jiems palankūs, nuolankūs. 2. Jų palankumas mums nieko gera nepadarė. 3. Kam jie atspauzdino, atsispaudzino (iš mūsų laikraščio) šitą žinelę? 4. Jis, vieną kartą paskaitytas, viską gražiausiai mums tuojau atpasakojo. 5. Susirinko pasikalbėti apie visų reikalą, del visų reikalo pasikalbėti. 6. Buvo susimąstęs (susirūpinęs, susisielojęs) — manęs nematė. 7. Tuo jam tik pakenksi; tuo jam nepakenksi. 8. Įsisteigė, įsitaisė tokius arklius, jog miela, malonu ir pažiūrėti. 9. Buvo gerą sodą čia įsteigęs; buvo jau pradėjęs ir sodą steigti, veisti. 10. Paklausk, pasiklausk, tai pasakys. 11. Tos knygos buvo redakcijai atsiųs-

tos. 12. Visi jie (liudininkai) išrodė to žmogaus kaltybę. 13. Jį jau ištrėmė; jau ir kitus baigia tremti. 14. Pradėjo (ėmė) eiti laikraštis. 15. Dabar vyriausybė pradėsianti visur mokyklas steigti, kurti.

z) 1. Dabar, ką tiktai perkame (ką perkame), už viską (ir „viskam“) turime brangiai mokėti. 2. Dabar, teisinkis nesiteisins, teisink nesiteisink, teiskus nebūsi (plg. „kosėk nekosek — vėdaro negausi; rūgok nerūgojęs, pati ne rankovė, neišversi“); dabar, ar teisiesies ar nesiteisysi, teiskus nebūsi (plg. „ar jūs žiūrit, ar nežiūrit, aš jūsų nebūsiu“); dabar, kad ir kaip teisintumeis, teiskus nebūsi (plg. „kad ir kaip šilta, kad vėjas pučia, žmogui pačiam laike gyvent“). 3. Jo balsas, kad ir kaip būtų jis išmintingas buvęs, kad ir išmintingiausias jis būtų žmogus buvęs, būtų veltui, neišklausytas, negirdimas nuskambėjęs. 4. Nenorėjau tikėti. 5. Arklių jie, matyt, nelaiko. 6. Dvejiems (keleriems) metams to pakaks. 7. Mirė jų trejų, ketverių (kelerių) metų mergaitė. 8. Būsiąs dabar naujas žmonių švietimo (apšvietimo), mokyklų, mokslo įstaigų ministeris. 9. Visur apšvietimo, šviesos, mokslo trūksta, stinga. 10. Blaivininkai su girtybe kovoja. 11. Didžpinigių, didžiapinigių, lobininkų jie, žinoma, negarbina. 12. Tame mieste mirė pernai vienas didžturtis, didžiaturtis, turtininkas. 13. Dabar ir jam teks, ir jis gaus vargti. 14. Jis gaudavo, jam tekdavo ir į girią vieną-kitą kartą (vienas-kitas kartas) nuvažiuoti. 15. Mirė garsi, garbinga lenkų rašytoja, M. Konopnickienė. 16. Savo *rašcija* (savo kalbos raštais) jie dabar nebesitenkina. 17. Kitų nuosavybės jie nebrangina, negerbia, netausoja. 18. Jų vaikai mokos ir sąskaitoti (plg. „vaga — vagoti, pasaka — pasakoti, sąskaita — sąskaitoti“)¹⁴. 19. Derlinga ir tankiai gyvenama šalis (derlinga šalis, ir tanku joje žmonių). 20. „Saulės“ esama didžios, didelės, plačiai išsikerojusios draugijos. 21. Ar esi kuomet daręs savo nuodėmių sąskaitą? 22. Nei partijos, nei asmens atžvilgis (?) negalėjo nusilpninti, susilpninti rusų pasitikėjimo... 23. Jo būta talentingo (plg. „išmintingo, protingo, širdingo“) žmogaus. 24. Draugija šitam reikalui buvo paskyrusi ir tam tikrą sumą pinigų. 25. Jis buvo vieno dvarininko sūnus. 26. Buvo ir keli žemininkai, dvarininkai (plg. „ūkininkai, daržininkai“) atėję. 27. Žemės darbas (plg. „kalbos mokslas, tautos darbas, kultūros darbas“) jam dabar neberūpi. 28. Rodičevas šiomis dienomis buvo apsilankęs Vilniuje paskaityti (kad paskaitytų) apie H. ir jo veikalus.

Del visų šitų pataisymų turiu ką-ne-ką čia jau pastebėti:

1) Savo pataisymais anaipol nenorėjau pažymėti, jog rašomajai kalbai visiškai netinką prielinksniai *pas, sulig, virš* arba būdvardžių galūnė *-iškas*: mano buvo norima tiktai iškelti aikštėn, jog mes šitų dalykėlių nemokame tuo tarpu rašomajai kalbai vartoti.

2) Rašomosios kalbos pavyzdžiai D 1 ir 2, tiesą sakant, nēr perdaug bartini, nors žmonių kalba, kiek ji mano mokama, kalbos tyrėjui tokių pavyzdžių iš savo tarpo — kište nekiša. Tokie rašomosios kalbos pavyzdžiai, kaip „būsią ir *žmonės*, yra jau *viltis*“ (žr. A — 2, 3, 5), būtų taisyklingi tik tuomet, jei būtų jais kalbama apie *visą* žinomąjį „žmonių, svečių“ būrelį arba apie *visą*, visišką viltį.

3) Tokie žodžiai, kaip: *skaičius, pinigotas, talentuotas, tūlas, anot*, reiškia ką kita, ne tą, ką kurie-ne-kurie rašytojai nori jais suprasti. Ne visi, kurie rašo laikraščiams, žino, jog „skaičius“ tėra „Zahl, число, liczba“, „sąskaita“ — „Rechnung, rachunek, счетъ“ (plg. Z—21, 22); ne visi žino, jog „piniguotas (piniguotis, -uočius), talentuotas žmogus“ tėra „žmogus, kurs pinigais, talentu apraugęs, apžėlęs, aplipęs, apkrautas (!)“, arba, kurio pinigai ir talentas yra visų užčiuopiamas daiktas, yra visiems matyti, kaip kiekviena viršaus (paviršio) ypatybė: plg. „*lapuotas* (lapotas), *sakuotas* medis, *plaukuotas* kūnas, *kailiniuotas* žmogus, *gauruotas* gyvulys“... Mūsų kalbos „tūlas“ beveik visiškai atstoja žodžius: *dažnas, ne vienas, daug kas* (plg. „tūlas ligos suspaustas iš įžodžio lanko; dabar *tūlas* taip pasako...“). Interpdami tam tikrose vietose pasakymą su žodeliu „*anot*“ (plg. „tūlas, *anot* tėvo žodžio betariant, *anot* tėvo žodžio, *anot* tėvo“) norime tiktai vieną-kitą savo sakinio dalį kitų žmonių *žodžiu* pasakyti, svetimu pasakymu pavaduoti (plg. „jis *tinginių pantis*, *anot* tėvo, ir gana!“). Taigi pasakymai: a) „nuodėmių *skaičių* daro, b) *talentuotas* jaunikaitis, c) *piniguotas* žmogus, d) *tūlo* dvarininko sūnus, e) jų laivynas, *anot gautų žinių*, išgriovė miestą“ bus arba nesuprantami žmonėms, arba jų reikšmė, žiūrint žmonių akimis, turėtų labai keista būti.

4) Apie rašomosios kalbos žodžius: *rašėjas, rašliava, savastis, apart, kaslink...*, kaip ir apie įvairius jų draugus (*sandarbininkas, siekis, žingeidus...*), buvo jau ir perdaug rašyta. Sunku tik suprasti, kaip šitie žodžiai tebēr ligi šiol gyvi išlikę! Žodžio *apšvieta* mūsų kalboje negali būti. Kad tokia galūne būtų kalbo-

je šis žodis, skambėtų jis — „apšvaita“: plg. „atriekimas“ ir „at-
raika“, „suveržimas“ ir „sąvarža“, „atkirpimas“ ir „atkarpa“,
„įsteigimas“ ir „įstaiga“, „(su)šelpimas“ ir „pašalpa (šalpa)“.
Rašomosios kalbos žodis *turtuolis* (= didelio turto žmogus); kad
ir rodosi žmoniškas, bet šale žodžių: *bičiuolis* (bičiulis), *pavyduo-
lis* (pavydus), *šykštuolis* (šykštus), *varguolis* (vargus), ar šiaip
ar taip, — netinka; be to, „turtuolį“ visiškai atstoja žmonių žo-
dis „didžiaturtis“.

5) Mūsų rašytojams daugiausia galėtų padėti, žinoma, ne
tiek vieno-kito kalbininko patarimai, kiek jų pačių (pačių rašyto-
jų) geri norai: rašytojams, ypačiai tiems, kurie gyvena miestuose
ir tikrai bijo atprasti nuo žmonių kalbos, reikėtų a) skaityti žmo-
nių dainos, pasakos, priežodžių-patarlių, mįslių rinkiniai, semti
iš jų rašomajai kalbai žinių ir b) naudoties vieno-kito kalbininko
nurodymais ir bent vienu kalbos vadovėliu (kalbos sintakse).

Naudojantis kalbos vadovėliais ir kalbininkų nurodymais, ra-
šytojams reikėtų, žinoma, imti iš jų tik tinkami patarimai ir
pamokymai... Rašytojai, kurie tais rinkiniais, vadovėliais ir nū-
rodymais visiškai nesinaudoja, kurie nieko iš jų savo rašiniams
neima, kurie, ką rašydami, juos niekina, — patįs griaute griaua
savo tėvų, savo tautos kalbą!..

Rygiškių Jonas.

[„Viltis“, 1911, Nr. 126 (611)]

KALBOS DALYKAI.

(Šis-tas iš linksnių ir prielinksnių mokslo).

Šiuo tarpu, kaip ir aną kartą (žr. Nr. 126), surašau nemąža
pataisytinų rašomosios kalbos pasakymų ir po jų duodu savų
sakinių — mėgindamas atitaisyti jais ne visai taisyklingas ra-
šomosios kalbos vietas.

Mano pastebėjimai šiuo tarpu paliečia vien kelias dešimtis
pasakymų, paimtų iš laikraščių kalbos. Tuose pastebėjimuose,
straipsnio gale, duodu ir kelias dešimtis žmonių kalbos pavyz-
džių: šiais mėginu išteisinti tiktai vieną-kitą savo teikiamąjį pa-
taisymą.

Rašydamas šiuos pastebėjimus, vieną teturėjau norą: norė-
čiau, kad laikraščiai ir rašytojai tais pastebėjimais-pataisymais,
kur su jais sutinka, tolesniam laikui ir naudotųsi.

I.

1. Ūkininkui pasikvietus svečių, ateina kartais ir *nekviesti žmonės*. 2. Ir čia atsiras *pirkliai, vietiniai žmonės*, kurie nusi-pirkę žemės mokės ją ir branginti. 3. Šį rudenį vaikštinėja čia *žmonės*, rinkdami našlaičių prieglaudos reikalams aukas. 4. *Lenkai* kunigai kitaip elgiasi... 6. *Suomiai* žūkliai sudeginę rusų vienuolyno mišką. 7. Čia pat bėga *upė Kražantė*. 8. Jau ir *kaimas Beduoniai* vienasėdžiais skirstosi.

— 1. ...ateina kartais ir nekvieštų žmonių. 2. Ir čia atsiras pirklių, vietinių žmonių, kurie... 3. Šį rudenį vaikštinėja čia žmonių, renkančių (kurie renka)... 4. Lenkų kunigai, kunigai lenkai kitaip elgiasi... 6. Suomų žūkliai sudeginę rusų vienuolyno mišką. 7. Čia pat bėga Kražantės upė. 8. Jau ir Beduoniai, jau ir Beduonių kaimas (kaima, sodžius, soda...) vienasėdžiais skirstosi.

II.

1. Ji turi ir *tokius mokinius*, kurie nieko nesimoko. 2. Aš ir su juo esu turėjęs *reikalus*. 3. Su juo geriausia turėti *reikalus*. 4. Ir su juo esu turėjęs *santykius*. 5. Paskleidė ir *lapelius* su tam tikrais klausimais. 6. Žinau ir *tokius atsitikimus*. 7. Randame čia (kalendoriūje) ir *dalykus (straipsnius)* apie mūsų draugijas, apie laukų trąšas. 8. Jos turima ir *aiškią* scenos *dovaną*. 9. Jie *mus* atstovauja; *lietuvių* niekas šiuo tarpu neatstovavo.

—1. Ji turi ir tokių mokinių, kurie... 2. Aš ir su juo esu turėjęs reikalų. 3. Su juo geriausia turėti reikalų, reikalas. 4. Ir su juo esu turėjęs santykių. 5. Paskleidė ir lapelių... 6. Žinau ir tokių atsitikimų. 7. Randame čia ir straipsnių (dalykų)... 8. Jos turima ir aiški scenos dovana. 9. Jie mūsų atstovai, mums atstovauja (plg. «jie mūsų tarnai, bernai» ir «jie mums tarnauja, bernauja»); lietuviai šiuo tarpu atstovo neturėjo, lietuvių atstovo šiuo tarpu nebuvo, lietuviams niekas šiuo tarpu neatstovavo.

III.

1. Aną naktį *kaimė Serdoku* išplėšė vieno ūkininko klėtį. 2. Dabar inkursią mokyklą ir *kaimė Bedruskių*. 3. Jie nenori *toliau* savo *valsčiaus* pavažiuoti. 4. Jau bus *daugiau metų*, kaip savo laikraščio skiltyse ėmėm raginti kovoti su džiova.

— 1. Aną naktį Serdokų kaime... 2. Dabar... ir Bedruskių kaime. 3. Jie nenori toliaus, iš savo valsčiaus, pavažiuoti; kur-nors toliaus, iš (už) savo valsčiaus, jie nenori pavažiuoti. Jau daugiau kaip metai, savo laikraščio skiltyse raginame... (plg. «ji jau visi metai serga; ji serga jau daugiau kaip metai»).

IV.

1. Nebeskyrė pinigų mokytojams *pirties pastatymui*. 2. Šie pinigai skiriami *užlaikymui* našlaičių *prieglaudos*. 3. *Buto įgijimui* reikėtų 10,000 rublių.

— 1. Nebeskyrė pinigų mokytojams pirčiai (mokytojų pirčiai) pastatyti. 2. Šie pinigai skiriami našlaičių prieglaudai laikyti (išlaikyti). 3. Trobai ingyti reikėtų 10,000 rublių.

V.

1. Visa tat darė *vienu rūpesniu* spiriamas — kad visiems ramu ir gera čia būtų. 2. Ar nėsi kartais *turtingas pinigais*? 3. Mūsų kraštas kitados buvęs labai *turtingas liaudies dainomis*. 4. Jie norėtų vadovauti *liaudimi*. 5. Kunigas ragina juos būti *blaiviais* bei *dorais*. 6. Mes negalime tenkinties vien rūpesniu žmogaus kūno *reikalais*. 7. Kalbėtojai palinkėjo, kad sutvirtėtų ryšiai ir tarp atstovaujамųjų *jais* tautų.

— 1. Visa tat darė vieno rūpesnio spiriamas... 2. Ar nėsi kartais pinigingas? 3. Mūsų kraštas buvęs kitados labai dainuojamas (plg. «Sveikas esi, turi būti, iš dainuojamo krašto»); mūsų krašto žmonės kitados labai indainuodavę; mūsų krašte kitados buvę labai daug dainuojama. 4. Jie norėtų būti liaudies vadovai (vadovais), liaudžiai vadovauti (žr. II. 9). 5. Kunigas jiems sakė, prikalbinėjo, juos ragino, kad blaivus bei dori būtų. 6. Mes negalime tenkinties vien žmogaus kūno rūpesniu; negalime rūpinties (negalime tenkinties rūpindamiesi, pasirūpinę) vien žmogaus kūno reikalais. 7. Kalbėtojai palinkėjo, kad sustiprėtų (sutvirtėtų) ryšiai ir tarp jų atstovaujамųjų tautų.

VI.

1. Jos laikraštis būsiąs spauzdinamas *dviejose kalbose* — lenkų ir rusų. 2. Ir latviai norėjo susirinkime kalbėti *prigimtoje kalboje*. 3. Visi tie laikraščiai eina *lietuvų kalboje*. 4. Grivos

jaunimas ir *tolesniame laike* nenorės slėpti savo dovanų (talentų). 5. Ji *laike* savo trumpo *gyvenimo* Vilniūje daug ką padarė. 6. Jie kaltinami *šnipinėjime*. 7. *Atsiduoda nuomon* malūnas *mieste Radviliškyje; išduodama* ilgam laikui *nuomon* malūnas; *į nuomą* malūną *paėmė*.

— 1. Jos laikraštis būsiąs spauzdinamas dviem kalbom — lenkų ir rusų. 2. Ir latviai norėjo saviškai susirinkime kalbėti, sava, prigimtąja, gimtąja kalba kalbėti. 3. Visi tie laikraščiai eina lietuvių kalba. 4. Grivos jaunimas ir toliaus nenorės... 5. Ji trumpai begyvendama V...; ji Vilniūje trumpai tegyveno, bet daug ką padarė; ji kad ir trumpai gyveno... 6. Jie kaltinami, kad šnipinėję (žvalgavę); jie kaltinami del šnipinėjimo. 7. Radviliškio miestelyje (plg. III. 1, 2) yra malūnas nuomoti, išnuomoti (plg. «yra dvaras pirkti»), yra malūnas nuomojamas, išnuomojamas; nuomojamas ilgam laikui malūnas; malūną nunuomojo (nusunuomojo), nusamdė (nusisamdė).

VII.

1. «L. Ž-nių» ėmėjai *apart* senųjų *priedų* gaus dar... «Mokyklą». 2. Panevėžio blaivininkai nutarė alų daryti nestiprų, gerti su saiku, *be prašinėjimų* (?). 3. «L. Ž.» eina tris kartus *į savaitę*. 4. Jo namus lankiau retai — *į mėnesį* du, tris kartus; «B-ja» — eis sykį *į mėnesį*. 5. *Į ekspertus* buvo pakviesti penki žmonės. 6. Įstoti *į sąjungos narius* nesunku; įstojimas *į sąjungos narius* nevargingas. 7. *Neriu iš priežasties* sausos vasaros rąstų *į Vilnių* neleidžia. 8. Nežinia, *iš ko* čia labai reikia *stebėties*, ar *iš jų* nesąžiningumo, ar *iš* kvailumo. 9. *Iš už* sienos išgirdau balsą.

— 1. «L. Žinių» ėmėjai, be senųjų *priedų*, gaus dar... «Mokyklą». 2. Panevėžio blaivininkai nutarė... gerti su saiku, kitų neversti, neraginti (kad gertų). 3. «L. Ž.» eina savaitėje, per savaitę tris kartus. 4. Jo namus lankiau mėnesyje (per mėnesį) du, tris kartus; «B-ja» eis kartą (sykį) mėnesyje, per mėnesį. 5. Ekspertais buvo pakviesti penki žmonės. 6. Įstoti sąjungos nariu (į sąjungą nariu) nesunku; įstojimas sąjungos nariu nevargingas. 7. Rąstų (sielių) Nerimi del sausos vasaros *į Vilnių* neleidžia. 8. Nežinia (nėr žinios), kuo čia labiau reikia *stebėties*, ar jų nesąžiningumu ar kvailumu. 9. Iš-antrapus, iš-anapus sienos išgirdau balsą.

VIII.

1. Nesiginčysiu *kaslink* šito dalyko. 2. *Per* kelias minutes (netrukus) viską sužinosi. 3. Daužė langus ir *per* juos šoko gatvėn. 4. Lindo *per* tvorą, ėjo *per* duris, žiūrėjo *per* langą. 5. Buvau nuvažiavęs aną dieną *su* jo reikalais ir į Rygą. 6. Žmonės *su* gerais norais ne visur branginami. 7. Dabar jie steigsią bendrovę *su tikslu pritraukti* valstiečius, kaipo pajininkus. 8. *Sulig kongreso* nutarimo, kovoti su girtybe privalanti ir visuomenė, valstybė. 9. *Sulig* elementoriaus Konkurso niekas neatsiliepė. 10. *Sulig* jo (?), lenkams atėjusi dabar sunkiausia valanda. 11. *Už* tokį mažmožį, *už* tą rublį nereikėjo nė ginčyties.

— 1. Nesiginčysiu del šito dalyko. 2. Netrukus, po kelių minučių, viską (visa) sužinosi. 3. Daužė langus ir gatvėn pro juos šoko. 4. Lindo pro tvorą, ėjo pro duris, žiūrėjo pro langą. 5. Buvau nuvažiavęs aną dieną jo reikalais ir į Rygą. 6. Gerų norų žmonės ne visur branginami. 7. Dabar jie steigsią bendrovę valstiečių pinigams, v. dalims traukti, vilioti; . . . bendrovę valstiečiams pritraukti, kad savo pinigų, savo dalis joje dėtų (kad dalininkais į ją stotų). 8. Kongreso nutarimu, kovoti su girtybe privalanti ir visuomenė, valstybė. 9. Del elementoriaus Konkurso niekas neatsiliepė. 10. Lenkams, jo nuomone, atėjusi sunkiausia (pati sunkioji) valanda. 11. Del tokio mažmožio, del to rublio nereikėjo nė ginčyties (barties).

Del prielinksnių: *del* (dėl), *per* (par), *pro*, *už* (až, ažu) — turime čia ši-tą ir skyrium pažymėti: del jų yra buvę šiek-tiek ginčų ir laikraščiuose, del jų buvo vienoje-kitoje vietoje ir šiaip jau įvairiai galvojama (žr. IX).

IX.

Yra sakoma:

A) 1. Aš jo *par tvarą, par tave* nemačiau (*tu* man kliudei, *tvora* man kliudė). Rm.* 2. *Per* jus mes dabar nė savo vaiko negausim pamatyti. Sv. 3. *Per* duris, *per* tą tvorą aš jo nė matyti negalėjau (duris, tvora man kliudė). Sv. 4. *Par* tvorą (per tvoros viršų) aušros žiūrėjau; išmečiau... *par* tvorą (per viršų). Rm. 5. Teka saulelė *par* žaliąją girelę. Dk. d. 6. Teka saulelė *par*

* Ką reiškia įvairūs šios vietos sutrumpinimai, yra pasakyta mano „Liet. kalbos sintaksėje“ (pp. 3—5). R. J.

beržynėlių. Žm. d. 7. Kam važiuoji *par* vartus (per parverstus, gulničius vartus)? Rt. 8. Arklys *per* vartelius šoko. Sv.

B) 1. Jojau *pro* mergužės šalelę, *pro* rūtyčių darželį. Pr. 2. *Pro* mano šalį upužis teka. Pr. 3. Tiesus kelias *pro* pupas, *pro* žirnius. Sln. 4. *Pro* tvorą (pro tvoros tarpą) aušros žiūrėjau; išmečiau... *pro tvorą* (pro tvoros tarpą, pro spragą). Rm. 5. Žiūri, kai žvirblis *pro* tvorą. Sln. 6. Aš esu vilko neštas ir pamestas; aš esu ir žasiną matęs *pro* tvorą vandenėlių leidžiant. Als. 7. *Pro* duris virto, kaip iš kamino, dūmai. Žt. 8. Pamažėliais, *pro* mažąsias durikes, pirštų galeliais, inėjau patyiliais. Žt. 9. Teka rieda saulėlė *pro* vario vartelius. Kp. 10. *Pro* stiklo langą aušros žiūrėjau. Pr. 11. Ir parodė obuolėlių *pro* stiklo langelį. Pr. 12. Ko žiūri *pro* langelį? Žm. d. 13. Ašaros *pro* akis išbėgs. Als. 14. Kai pasenau, akis ingijau; *pro* tas akis pati išlindau (aguona). Rt. 15. Keiksmas *pro* burną iššina, *pro* ausį pareina. Pr. 16. *Pro* vieną ausį inėjo, *pro* antrą išėjo. Dk. Žm. Rt. 17. *Pro* urvą prilindo pelių. Rt. 18. Išsikasė *pro* pamatą skylę ir pabėgo. Rt. 19. Senis įlindo klebonijon *pro* pamatą. Ds. 20. Teka saulaitė *pro* debesėlių. Rm. d. 21. Visi velniai išlindo (iš trobos) *pro* kaminą. Dk. p.

C) 1. *Del* kelių kapeikų, *del* to niekniekio tu čia lendi gyvas žemės' (žemėsna). Ds. 2. *Del* jo tu čia dabar žudysies! Žm. 3. *De!* nieko būvio, *del* dyko galo mes čia dabar plaukus vienas kitam rausma (rausime)! Rt. 4. Aš *del* tavęs, vaikeli, visą amžį vargau, dirbau. Sv. 5. Aš jį *del* skolos apskundžiau. Pr. 6. *Del* šito avino, *del* šitų niekų jis mane dar tieson, žiūrėk, pašauks! R. 7. Ir ėmė *del* tos žemės, *del* tų pinigų bylinėti. Pr. 8. *Del* tavęs aš neklamposiu tokį kelią! Sv. 9. Bernytis *del* mergytės skendo (b. plaukė mergytės vainikėlio ir jo beplaukdamas prigėrė). D. 10. *Del* kito man galvos neskaudu (neskauda). Sln. 11. Nereik *del* to dūkti. Pr. 12. *Del* tokių dalykų nereik bartis. Pr. 13. *Del* šito dalyko jis mane baisiai išbarė. Pr. 14. Nebarkit mane, neišjuokit *del* šito niekniekio. Pr. 15. Jis atėjo *del* manęs. Pr. 16. Neaplenk vieškelio *del* kelelio mažo. Dk. p. 17. Daryk gerai *del* kitų, tai bus ir pačiam gerai. Sln. 18. Klumpa mano žirgelis *del* neteisių žodelių. Pr. Sv. 19. Netekau rūtelių žaliųjų *del* tavo, berneli, žodelių meiliųjų. D. 20. *Del* to jį pakorė, kad jis ėjo vogti nemokėdamas. Dk. p.

D) 1. Karvę už jautį davė. Pr... 2. Aš už vieną pažiūrėjimą daviau šimtą raudonųjų. Grl. p. 3. Jis lupa ažu sena, ažu nauja ir ažu trejus metus pirma. Sl. 4. Už tokį padarymą gero žodžio iš jo neišgirsi. Sv. 5. Už šitokį pasielgimą jis tave tikrai bartų.

Sv. Pr. 6. Padirbėk už mane; pabark jį už mane (pabark jį mano vardu, pabark jį, padirbėk ir tuo mane pavaduok). Sv. Pr. 7. Nenoriu aš už tave klampoti (pats klampok). Sv. 8. Jis kovoja su jais už mane, už savo tėviškę (kovoja mane pavaduodamas, mane, savo tėviškę gelbėdamas, gindamas); kalba už mane (kalbėdamas mane pavaduoja, mane gina); mirė už mane (mane gindamas, m. gelbėdamas mirė); Kristus už mus numirė; aš už jį stosiu (jį pavaduodamas stosiu). Pr. Sv. 9. Už jį įmanytų savo galvą padėti. Žm.

Ką gi sako mūsų reikalui šitos vietos (A, B, C, D) pavyzdžiai? Įsižiūrėję į juos, turime teisę, man rodos, ir šiaip del jų nusakyti:

a) Lietuvos žmonės beveik visur griežtai skiria *per* nuo *pro*. «Per tvorą (neparverstą)» žiūrėti tegali Lietuvoje didelis augštas padaras (gyvulis), ne žvirblis, ne mažas vaikelis; «pro tvorą» žiūrėti ir ką kita *pro* ją daryti gali ir žvirblis, ir žąsis, ne tik tai žmogus, ne tik tai arklys. Daugumas lietuvių, ar šiaip ar taip, «pro vartus» tevažiuoja į kiemą, nors vietomis, del įvairių priešasčių, yra važiuojama jau ir «per vartus».

b) Yra rašytojų, kuriems pasakymas «žiūrėti *pro* langą» rodomosi labai keistas. A. R.¹⁵ viename savo straipsnyje (žr. «L. Ž.» Nr. 38) išranda, kad tokie pasakymai, kaip «Žiūriu *pro* langą, įvažiavau *pro* vartus», ar nebūsią tik pačių kalbininkų prasimanymai. A. R. bijo, kad tokių pasakymų («žiūriu *pro* langą, įvažiavau į kiemą *pro* vartus...») žmonės nesuprastų savotiškai (= «žiūriu *pro* lango šalį», «pravažiavęs *pro* vartus įvažiavau į kiemą!»?). To bijodamas jis pataria sakyti: «Žiūriu *per* langą», «įvažiavau *per* vartus», — pamiršdamas, jog šitie pasakymai (su «per») beveik visur Lietuvoje ką kita reiškia (plg. A).

Kas sako: «Bernytis *del* mergytės skendo», «*del* jo žudosi», «*del* žemės žmogus bylinėjo», «*del* jo tokį kelią klampojų», «*del* jo vargsta, tiek darbo dirba...» — tas gali drąsiai sakyti ir: «*Del* jo, del savo tėviškės, del savo žemės, del savo tautos ilgai vargau, žudžiausi, dirbau, kovojau». Vartodami šitoje vietoje prielinksni „del“, norime, tarytum, pasakyti: „Kad ne jis, kad ne tėviškė, ne žemė, ne mano tautos reikalai, tad nebūčiau, gali būt, nei vargęs tiek, nei žudęsis, nei dirbęs, nei kovojęs (jis, tėviškė, tauta, jų reikalai. . . buvo mano vargo. . . *priežastis*).“ Kas sako: «*Del* jų čia vargstu, del jų dabar kovuju, del jų žmonės miršta», tas nori lyg pasakyti: „Jie mane čia vargina; jie mane stumia,

verčia kovoti; jie (jų reikalai, bėdos, vargai...) į kapus žmones nuvaro, jie (savo reikalais, darbais, padarymais) žmones žudo, galą jiems padaro.“

d) Kas sako: „Nenoriu už tave klampoti (=nenoriu tavo darbo dirbti)“, „jis už mus (mus gelbėdamas) mirė“, „už jį įmanytų savo galvą padėti“, tas gali sakyti ir: „už tave, už savo tėvų žemę, už savo tautą jis ilgai vargo, dirbo, kovojo, mirė“. Vartodami šiuose pasakymuose prielinksni „už“, norime, tarytum, pasakyti: «Jis vargo, dirbo, kovojo, jis mirė --- vis tave, savo tėvų žemę, savo tautą gindamas, gelbėdamas (tavimi, savo tėvų žeme... rūpindamasis; tau, savo tėvų žemei... atsilygindamas; tave, savo tėvų žemę..., pavaduodamas)». Kas sako: „Už juos čia vargstu, už juos dabar kovoju, už juos žmonės miršta“, tas nori lyg pasakyti: „Vargstu juos gindamas, jais rūpindamasis; vargstu, kad jiems nebūtų tiek vargo; juos ginu kovodamas, juos gindamas kovoju; žmonės, jais rūpindamiesi, juos gelbėdami, miršta.“

Rygiškių Jonas.

į„Viltis“, 1911, Nr. 147 (632)]

1912

DEL EMŠOS¹⁶ KLAUSIMŲ, ABEJOJIMŲ...

I. a) Iš žodžio „talentas“ būdvardį „talentingas“ ir patįs žmonės turi pasidarę: žmonėse tą žodį esu girdėjęs tarp Šiaulių ir Žagarės, jį vartoja savo pasakų rinkiniuose ir M. Slančiauskas; tik šitas būdvardis tos vietos žmonių kalboje, kaip ir pats „talentas“, reiškia ką kita („talentas“ = laimė, dalis, „mano dukte *talentinga*“ = mano dukteriai viskas ranka eina, viskas klojasi, ji laiminga, dalinga).

b) Iš pasakymų: „*kuprotas* senis, *rasota* žolė, *šarmotas* langas, *duobėtas* kelias, *kepurėtas* vaikelis, *lapuotas* (*lapotas*) medis, *kalnuotas* kraštas, *plaukuota* galva, *kailiniuotas* žmogus“ — matyti, jog šios rūšies būdvardžiai rodo *paviršio*, *aikštės*, visų matomą daiktų ypatybę, visų pastebimą jų savotiškumą. Iš būdvardžių: *išmintingas* (*išm.* žmogus), *protingas*, *širdingas* (*pr.*, *š.* vaikelis, žmogus), *sultingas* (*s.* obuolys), *žvingas* (*ž.* ežerėlis), *kumelinga* (*k.* kumelė) — matome, jog šie žodžiai reiškia daugiausia daiktų *vidaus* ypatybę, ne visų pastebimą jų savotiškumą. Tiedvi rūši būdvardžių gali tarmėse, žinoma, kartais ir su-

mišti, bet rašomajai kalbai jiedvi vis delto reikėtų skirti, ir „protingo, taktingo, talentingo“ vietoje sakyti „protuotas, taktuotas, talentuotas“ — nepriderėtų.

c) Apie šitos rūšies būdvardžius, apie jų skirtumą yra tūloje vietoje kalbėjęs Kaz. Jaunius, apie juos yra šiek-tiek kalbama ir Juškevičiaus žodyne (žr. II dalis, p. 699).

d) Būdvardžiai: *kalnuotas, dievuotas, ligotas* — šiam reikalui nedaug ką mums tepasako. Žodis „kalnuotas“ patvirtina vien mano pažymėtąjį dalyką („kalnuotas kraštas bus toks kraštas, kuriame daug yra matomų augštų vietų, kalnų“ — *aikštės* ypatybė). Žodis „dievuotas (dievotas?)“ retai kame tėra sakomas: jo nežino nei Juškevičius nei Kuršaitis; jo prasmė ir man ne visai aiški. Jei tas žodis nėra lot. „devotus“, tad jo atsiradimas kalboje šiaip tereikėtų, man rodos, aiškinti: „dievuotas, dievotas žmogus“ toks tėra pirmiausia žmogus, kurs yra „dievukais“, šventenybėmis apsikarstęs, kurs pažiūrėti arba paklaustyti labai maldingas, kurs tikybos dalykus atlieka kad ir uoliai, bet labai paviršutiniai, vien tam tikrais, visų matomais smulkiais darbeliais. Žodžio „ligotas“ Kuršaitis iš prūsų kalbos nežino; tą žodį skiria jis nuo ligūstas (liguostas) ir aiškina vokišku pasakymu — „mit Krankheit behaftet“. „Ligotas“, mano nuomone, tėra žmogus, kurs, kad ir vaikščioja, sirgte neserga, bet yra ir *rodosi nesveikas*.

Dviejų-trijų tokių žodžių („dievuotas-dievotas, ligotas“), taisyklei išvezdinti, ar šiaip ar taip, nepakanka: tam reikėtų visa eilė turėti plačiai žinomų ir aiškios reikšmės žodžių.

II. a) „Traukinį *septyniomis* (=s. valandomis, adynomis) teateinant“ esu girdėjęs Varėnoje (Viln. gub.); panašių pasakymų esu girdėjęs ir kitur (Trakų apskrityje ir Žemaičiuose). Suvalkų gubernijoje (tarp Sintautų ir Plokščių) esu girdėjęs saktant: „Jis *penkiais* (=p. stundais) parvažiuosiąs, kelsiąs ankti — *trimis*.“ Įnagininko linksnis čia lengva suprasti (plg. „kėlėsi *gaidyste, gaidykste*; atvažiavo *paryčiu, pietumis, pavakare, laiku, šiuo metu*...“).

aa) Tokiuos, kaip šitie, pasakymus vienas-kitas žmogus gali kur-ne-kur, žinoma, ir savotiškai suprasti („penkiomis parėjo“ = parėjo girtas etc.), bet to bijoti, man rodos, nereikėtų.

Sakinių, kurie gali turėti ne vieną reikšmę, yra daug ne tiktai mūsų, bet ir kitų tautų kalbose.

b) Lietuvių įvairiose vietose yra sakoma: 1. Ar pasiūsi kelnes šv. *Petru* (šv. Petro dienai)? 2. Jo *kiaulei* (jam už kiaulę)

duoda 50 rublių, ir dar neima. 3. Kur padėjai *kiaulės*, *arklio* pinigūs (kur p. p., kuriuos gavai *kiaulę*, *arklį* pardavęs)? 4. Pagiedok man *šv. Jono* giesmę. Sv. 5. *Tokiais akuliorais* (t. akiniais) tai *gera* būtų linai braukti (brukti, šukuoti)! Ds. 6. Pradėjo duris *daryti* (norėjo d. padaryti, padirbti; norėjo atidaryti; n. uždaryti); jis duris *darė*, *rakino*. 7. *Žiūriu* — jis jau vartus (karkles) *beke-liqs* (jo norėta v. pakelti, atkelti, užkelti). 8. Aš tau *kailį išdirbsiu* (nelygu kailiadirbio, nelygu supykėlio pasakymas). 9. Kamšas kimšo — mūsų *baltųjų brolelių* (tokia daugybė brolelių žuvo, jog kamšas jų kimšo neprieteliai; kamšas kamšo mūsų broleliai, mūsų brolelių namuose, plg. „rugius piovė — mūsų kaimynų. .“). 10. Petras tuomet *mano liga* sirgo (sirgo ta liga, kuria aš sergu, sirgau; manimi sirgo, rūpinosi). Žm. Pabrauktąsias sakinių dalis vienas-kitas žmogus, ėmęs atsidėjęs nagrinėti, galėtų, žinoma, dvejai arba ir trejai suprasti; bet žmogus, su kuriuo yra kalbama, kurs yra girdėjęs ir įsidėjęs kalbos pradžia, šias vietas supras vien taip, kaip sakytojo buvo norima, kad jas suprastų. Reikėtų nepamiršti, jog mūsų, kaip ir kitų, ir toks yra kalbos dėsnis: „Mano žodžius suprask taip, kaip aš noriu tavo suprantamas (kaip aš noriu, kad tu juos suprastum).“

1) Ši kalbos dėsnį turime ne vieni mes; jį randame ir kitų kalbų žmonėse. Taip antai, labiausiai mums žinomų tautų yra sakoma: „1. Вы терпимѣ насъ (kitų nuomonių, kitų tikybų žmonėmis jūs labiausiai, nekaip mes, užsikenčiate; jumis labiausiai, nekaip mumis, išsitenka, kenčiasi). 2. Pójdę do ściany (eisiu ligi sienos; eisiu pas sieną, prie sienos). 3. Pójdę do szkoły (eisiu mokyklon, į mokyklą; eisiu ligi mokyklos; eisiu pas mokyklą, prie mokyklos). 4. Ich gehe zur Schule, je vais á l'école (einu mokyklon; einu pas mokyklą, prie mokyklos). 5. Vir expertus (ištyręs, praręs, išmėginęs vyras; ištirtas, išmėgintas vyras). . .“ Išskeltieji svetimųjų kalbų sakiniai ir pasakymai, būdami paimti skyriumi, galėtų būti nevienodai suprantami; bet pasakyti tam tikroje vietoje, ištisoje kalboje, kalbant su tam tikru žmogumi, jie savo prasme painiavos nei klausytojui, nei skaitytojui nedaro, ir todėl rusai, lenkai, vokiečiai, prancūzai galvos sau dėl jų nesuka, nedėjuoja.

d) Sakyti: „Traukinys septintai išmušus, septintai pasibaigus teateina“, — žinoma, galime.

III. Yra sakoma: „*Koja* tirpsta, nutirpo; *šąla* *kojos*; *mano* *kojos* pavargo, *kinkos* dreba, *pilvas* šlampa“... Bet yra sakoma pri-

reikus ir šiaip: „1) Jis *kojas* šąla, nušalo. 2) *Kojas* pavargau, nutirpau. 3) Jis *sprandą* nutrūko, *koją* nulūžo, sulūžo. 4) Kad tu kur *galvą* nutrūktum! 5) Žmonės kitados *kinkas* drebėdami laikraščius skaitydavo. 6) Katiniukas *kojeles* išlūžo. 7) Vilkas lįzdamas iš pakrosnio *šonkaulius* (*šonikaulius*) sulūžo. 8) Ar jau apšilai *rankas*? 9) *Rankas* *kojas* pailsau, — kur beeisiu.“ Todel galime, man rodos, kur reikiant pasakyti ir: „Jie *kūną* jau subrendę, jau ir *protą* bręsta.“

Tas dalykas, jog šale „rugiai bręsta“ nėra sakoma „rugius bręsta“, — mūsų reikalui ničnieko nepasako. Šiam reikalui galėtų ką-ne-ką pasakyti, man rodos, tiktai šioks galvojimas: šale „stiebas lūšta, nulūžo“, kad ir nesakome „stiebą lūšta, nulūžo“, bet pasakyti prireikus: „*laivas stiebą* lūšta, nulūžo“ (plg. „žmogus sprandą nutrūko, vilkas šonikaulius sulūžo“) — vis delto galime. Šitai galvodami nugalvotume, man rodos, ir ligi pasakymo: „Jie *kūną* jau subrendę, jau ir *protą* bręsta.“

Cia turime vadinamąjį „nusakymo, arba nusakomosios dalies galininką (accus. *relationis*)“. Kada ir kur šios rūšies galininkas yra žmonių sakomas, — apie tatai reikėtų skyrium pakalbėti.

IV. Yra sakoma: „1. Žmonės *steigia* („заводятъ“) dabar gerus arklius. Als. 2. Duktė *įsisteigė* gražius drabužius. J. Ž. 3. *Įsisteigiau, įsistelgiau* drabužį. Žm. 4. Dabar, žiūrėk, ir jis *įsitaisys* žviginius (stoninius arklius). Sv. 5. Sūnus *įsitaisė* drabužius, trobas. J. Ž. 6. *Įsigaminau* sau jupą. J. Ž. 7. Žentas avižių norėjo *įsiveisti*. J. Ž.

Taigi sakyti: „*įsisteigė, įsitaisė* žmogelis puikius arklius“ — galime.

V. a) Sakydami: „*sprendžiamas, verkiamas, šaukiamas, išjuokiamas* balsas; *keikiamas* žodis, straipsnis; *kurstomas* straipsnis, *kurstoma* kalba“... norime išreikšti tą patį, ką reiškiamo dažnai ir ilgesniais pasakymais, „balsas, *kuriuo* žmogus sprendžia, verkia, šaukia, išjuokia (ne „*kuris pats* sprendžia... išjuokia“); žodis, straipsnis, *kuriuo* ką keikiame (ne „*kuris pats* keikia“); straipsnis, *kuriuo*. . . , kalba, *kuria* ką kurstome.“

Nuošaliniai šiokių pavyzdžių dalyviai yra labai plačiai Lievoje vartojami.

Šit keli tos rūšies tikrų-tikriausi žmonių kalbos pavyzdžiai:

1) Sveikas, tur būt, iš *dainuojamo* krašto, kad taip daug moki dainų. 2) Čia dirva *gyventa*, nereik dėti mėšlo. 3) *Stovimosios*,

sėdimosios vietos (teatre ir kitur); *rūkomasis* vagonas. 4. *Kuliamieji* javai; *kuliamoji, siuvamoji, minamoji, rašomoji* mašina. 5. *Dirbamas, jojamas, važiuojamas* arklys; *važiuojamieji* pinigai, arkliai. 6. *Dirbtais* arkliais nevažiuoja turgun. Kp. 7. Ar čia jau *praustas* vanduo? Nr. 8. *Šaujamas (š aunamas)* lankas, *košiamas* irdelis, *maišomasis* medelis, *šnekamoji* (ir *rašomoji*) kalba; *mirštamoji, puolamoji* liga. 9. *Geriamą* stiklelį senu įpročiu taure tebvadin. Dk. 10. Šito vaisto daktaras liepė kasdien po vieną *valgomąjį* šaukštą gerti. Rt. 11. Patepė *gydomu* vandeniū. Šl. 12. *Duodamas* imk, *mušamas* bėk. Žm. 13. Tu ir *duodamas* tyli. Žm. 14. Ir šimtą *duotas* klumpa. Pr. 15. Jis mano *įsakytas* taip darė. Sv. 16. Daiktai taip brangiai *mokami* tur būti geri. 17. *Keliamas, gulamas, gulimas, perimas, spiečiamas* laikas, „nešamoji diena“. 18. Buvo *dedamas* laikas (žąsįs tuo metu dėjo), *valgomos, nevalgomos* (=mėsos v., nevalgomos) dienos. 19. *Gimtąją* dieną atmįsi; *mirtoji* diena neišeina jam iš galvos.

b) Čia, duotuose pavyzdžiuose, turime ir tokių nuošalinių dalyvių, kuriuos vienas-kitas galėtų, rodosi, ne visada, kaip reikiant suprasti: plg. „*jojamas* arklys (arklys, *kurį* kur jojame; a., *kuriuo* žmonės jau joja, pajoja); *maišomasis* medelis (m., *kurį* maišome, *kuriuo* maišome); žmogus *duodamas* (*kad pats* duoda; *kurį* kas duoda, *kuriam* kas duoda); *dainuojamas* kraštas (kr., *kurį* dainuojame; kr., *kurio* žmonės indainuoja)...“ Bet šitas dalykas kalbant nieko nekenkia: klausytojas, kurs gerai atsimena kalbos pradžią ir supranta kalbamąjį dalyką, supras ir šitas mūsų kalbos „pinkles“ (žr. II, b).

c) Šitas dalyvis žmonių sakomas kartais ir ten, kur jo visiškai nereikėtų laukti. Taip antai, yra sakoma: „1) Turiu vieną *atliekamą* (kurs atlieka) arklį. Sv... 2) Ar neturi *atliekamų, nuliekamų* pinigų? Rt. 3) Čia *žinomas* žmogus (=kurs pats kelią žino) tepervaziuos. Ds. 4) *Nenusėdžiamas* (nenusėdimas) žmogus (=nenuorama; žm., kurs nenusėdi, nerimsta vienoje vietoje); *neplyštamasis* (=kurs neplyšta) daiktas. Ds. 5) Nusipirkęs buvo *neperšlampamą* apsiaustą. R. 6) Buvo ir vienas *žindamas* vaikelis (v., kurs tebežindo, kurs dar nenutrauktas, nenujunkytas buvo. Sn. Plg.: „Mačiau ją laikant ir *žindomą* sūnų — sūnų, kurs tuomet, man matant, žindo). Sv. 7) Jis *suprantamas* žmogus (jis supranta) — nebijok, sumes. Pn. 8) Reikia pažiūrėt, ar *kandamos* musios (ar čia tos musios, kur kanda). Rt. 9) Kaskit sesutę ant augštų kalnelių *negriūnamų* (*negriūvamų*), tarp žalių ber-

želių *nedžiūvamų (nedžiūstamų)*. Gd. d. — Ar gi čia mums reikėtų žmonių kalba taisyti?!

d) Ir rusų kalboje yra šitos rūšies (V, c) nuošalinių dalyvių: „непромокаемое платье (neperšlampamas drabužis), терпимый человекъ (žmogus, kurs kitais kenčiasi, užsikenčia, išsitenka)...“

e) Šitą dalyvį dažnai randame drauge su kilmininku: abu juodu (dalyvis ir kilmininkas), vienas antram padėdamu, eina sakinyje dažniausiai pažyminiais arba tariniais.

Šit keliolika ir tos rūšies pavyzdžių; iš jų, tikiuosi, bus matyti, kam čia juodu — dalyvis su kilmininku — sakinyje dera, ką jais nusakome:

1) Pirko *aukso lietą* žiedužėlį; segė *rūtų pintą* vainikėlį. D.
2) *Linų minamoji, rugių kuliamoji* mašina; peilis *duonos riekiamas*. Šl., Pn... 3) *Mėšlo kratoma* šakutė. Vel. 4) Gavo *pieno, vandens košiamą* indelį. Sln. 5) Čia *kiaulių éstas* viedras (kibiras). imk kitą. Nr. 6) Menturis yra *košės (tyrės) maišomas* šakotas medelis. Als. 7) Atvažiavo *mėšlo vežtais* ratais. Pn. 8) Bažnyčion negi važiوسي *mėšlo vežtais* ratais. Pn. Kp. 9) Ar čia nér arklių iš Jonišchio? — Ne, čia visi (arkliai) *nabašninko atleisti* (čia visais arkliais, kuriuos Sveikas matai, žmonės nabašninką atleidė, atlydėjo...). Šl. 10) Dabar galėsi ir *svečio atvežtais* ratais parvažiuoti... į savo Pakruojį (parvažiuosi į Pakruojį tais ratais, kuriais čia iš Pakruojo žmogus svečią dabar pat atvežė). Šl. 11) Čia buvo tuokart *vasarojaus dedamas, sėjamas* laukas. Sv. 12) Čia *rugių sėjamas* laukas. Sv. Žm. Rt. 13) Buvo *vasarojo (vasarojaus) sėjamas* laukas. Pn. 14) *Linų minamasis* laikas. Žm. 15) Buvo jau metas *mišių laikomas; buvo pietų valgomas, mišių laikomas* metas. Rt. 16) Buvo jau *vasarojaus dedamas* laikas (dėjo, sėjo tuomet vasarojį). Žm.

Duotieji pavyzdžiai parodo, tikiuosi, jog nuošaliniai šitos rūšies pavyzdžių dalyviai yra žmonių vartojami tam tikrais atsitikimais labai nuosakiai. Tas jų nuosakumas aiškiai mums parodo, kad žmonių čia neklystama, kad jų sakoma čia ne bet-kaip, ne tiktai tam, kad pasakyta būtų. Tik, žinoma, žmonėms, kada jie kalba pasinaudodami šitais dalyviais, ne labiausiai rūpi, kad juos kaip reikiant suprastų ir tie inteligentai, kurie yra gerokai jau atpratę nuo savo tėvų kalbos, nuo jos taisyklių. „Žmonės“, naudodamiesi šitais dalyviais, vienas kitą gražiausiai supranta; tad reiktų ir mums, jų vaikams, rūpinties suprasti jų kalba, jų kalbos

taisyklės, ir neieškoti joje netobūlybių pagaliaus ten, kur tą kalbą mes tikrai paveikslu sau turime imties.

Emša lyg bijo sakyti: „Kam jie rašo *mokslo keikiamus* straipsnius? atvažiavo iš *dainuojamo krašto*; jo *balsas* buvo *sprendžiamas*, gavo visą *valgomąjį šaukštą* (miltų); šaukia *verkiamu*, *keršto šaukiamu balsu* (balsu, *kuriuo žmogus* verkia, keršto šaukia)“... Taip sakyti jis nedrįsta, matytis, dėl tos pačios priežasties, dėl kurios „Varpo“ rašytojai kitados vienas-kitas sakydavo, kad žmonių pasakymas „kuliamoji, rašomoji mašina“ arba „dalgis geras *dobilams* piauči“ esąs netaisyklingas, kad reikėtų, girdi, sakyti: „*rašančioji, kuliančioji* mašina; dalgis geras *dobilus* piauči (?)“... Mano duotieji pavyzdžiai, šitų dalyvių dažnas ir nuosakus pačių žmonių vartojimas, visa tat — turėtų, man rodosi, betgi išblaškyti šios rūšies abejojimus.

g) Dar mažmožis. Dėl šitų pavyzdžių Emšai reikėtų įsidėmėti du dalykėliu: a) sakyti „*sprendžias* balsas, *keikiqs* straipsnis“ mes nė negalime („sprendžias balsas, keikiqs straipsnis“ būtų, tikrai sakant, balsas, *kurs pats* sprendžia, straipsnis, *kurs pats* keikia...) ir b) suprasti pasakymą „*mokslo keikiamas* straipsnis“ = „straipsnis, *kurį mokslas keikia*“, — niekas nė teisės neturi, nes tokių straipsnių, tiesą sakant, nėra, nes pats mokslas nieko nekeikia, keikia tik žmonės...

h) Nuspręsti, kas žmonių kalboje „prieštarauja gramatikai ir logikai“, yra labai sunku: kas vienam nesutinka su gramatika ir logika, tas gali kitam rodyties visai taisyklinga, suprantama, paprasta. Man pačiam pasakymai: „valgomas šaukštas, dirbamas kambarys, dirbamas-rašomas stalas, sprendžiamas balsas...“ rodosi, kaip jau galėjo skaitytojas pastebėti, visiškai žmoniški, taisyklingi. Kodėl rusai savo literatūroje retai tevartoja žmonių kalbos lytis: „евоный, ихний итить...“, — apie tai šiuo tarpu nekalbėsime: šios rūšies diskusija pertoli mus nuviliotų.

VI. Tarp „lietuvių kalbos“ ir „lietuviškos kalbos“ toks-pat tėra skirtumas, koks tarp pasakymų: „gyvulių, paukščių, žmonių, mūsų kalba, kupiškėnų, žagariečių kalba, mūsų kalendoriai, ponų drabužiai, Lietuvos sūriai“ ir „gyvuliška, paukštiška, žmoniška, mūsiška kalba, kupiškėniška, žagarietiška kalba, mūsiški kalendoriai, poniški drabužiai (tokie, kokiais ponai vilki, darosi), lietuviški sūriai (visiškai panašūs į mūsų)“.

Lietuviai, leisdami „*lietuvių laikraščius*“, nori pažymėti, kad tie laikraščiai yra skiriami lietuvių, Lietuvos žmonių reikalams;



Jablonskis su Zemaite Gardine

leidziami „*lietuviškus* laikraščius“, norime pasisakyti, pirmų-pirmiausia, leidžią laikraščius lietuvių kalba. Kur norime pažymėti vien laikraščio kalbą, ten, ar šiaip ar taip, sakome: „Leidžiame ir vieną *lietuvišką, lenkišką* laikraštį.“ Čia mes visiškai sutinkame su latviais: jie leidžia tiksliai „*latviešu* avyzes, lapas“, rašo tiksliai „*Latviešu* valodas gramatikas“. Kad imsiu kuomet, gero-kai išmokęs kupiškėniškai, rašyti ir *kupiškėnų* tarmės vadovėlį, tad nieku būdu nepavadysiu jos „*Kupiškėniškos* (?) tarmės gramatika“.

Kaz. Jaunius ir po jo P. Kriaušaitis rašė kitados *lietuviškus* kalbamokslius, *lietuviškos* kalbos gramatikas; vėliaus, daug geriaus pramokusiu *žmonių* kalbos, išdrįso abu rašyti ir „*lietuvių* kalbos gramatikas“; dabar K. Būga, P. Kriaušaitis, J. Šlapelis, Rygiškių Jonas... ėmė visi „*lietuvių* kalbos žodynus, gramatikas, sintaksės“ rašyti. „*Lietuviškas* žodynas, *lietuviška* gramatika“ būtų vien vadovėliai, kurie parašyti lietuviškai.

Savo pasakymą „*lietuviška* kalba“ vartojame, tiesą sakant, dažniaus, nekaip pasakymą „*kupiškėniška* kalba“; taip darome, man rodos, tik dėl to, kad čia yra labai daug prisidėjęs „*литовскій языкъ*, język *litewski*...“ Pats aš, sakydamas: „mūsų, žmonių, kupiškėnų kalba“, sakau ir „lietuvių kalba“; sakydamas „mūsųška, žmoniška, kupiškėniška kalba“, sakyčiau, žinoma, ir „lietuviška kalba“.

Mūsų „kalba“ turi dvi reikšmi: „kalba“ yra ir „Sprache, языкъ“ ir „Rede, рѣчь“. Rašydami apie „*lietuvių* kalbas“ Dūmoje, rašome vien apie „*lietuvių pasakytąsias* Dūmos kalbas“; kalbėdami laikraščiuose apie „*lietuvių* kalbą“, turime galvoje vien *lietuvių* šnekamąjį ir rašomąjį paprasto gyvenimo priemonį.

VII. A. Schleicher'is, leizdamas 1865 m. Duonelaičio raštus, išspauzdino ir du jo laišku; po vienu laišku, parašytu lietuviškai, rašytojo pasirašyta „C. D.“, po antru, parašytu vokiškai (su kai-kuriais lietuviškais ir lotyniškais mažmožiais), randame parašą „C. Donalitus“. Ir Rhesa (1818 m.) ir Schleicheris (1865 m.) sako, kad Duonelaitį, jo gyvenamoje ar gimtoje vietoje, žmonės vadindavę lietuviškai „Donaleitis“. Schleicheris spėja, kad ši pavardė („Donaleitis“) būsianti vietinės tarmės lytis (dialektische Form), kurią rašomojoje (augštaičių) kalboje atstojanti, matyti, pavardė „*Duonelaitis*“ (plg. „burnelė — Burnelaitis, tėvelis — Tėvelaitis, duonelė —“). Kaip jis pats pasirašydavęs, lietuviškai

kam rašydamas, — Schleicheris iš poeto rankos raštų sužinoti negalėjęs.

Vadindamas mūsų klasiką „Duonelaičiu“ (Duonalaičiu?), seku vien Schleicheriu. Ar čia geriau galėtų tikti „Daniulaitis“, — tuo tarpu labai abejoju.

Žemaičiuose yra pavardė *Dónėla*. Iš tos pavardės galėjo kilti ir *Dónėlaitis*. Yra man žinoma paprūšėje vieno vokiečio pavardė *Dóneleit* ar *Dónaleit*, kilusi, matyti, veikiausiai iš spėjamos čia pavardės *Dónėlaitis* (plg. Rhesos „Donaleitis“). Tokia pavardė, rasi, ir bus buvęs mūsų klasikas.

Rygiškių Jonas.

[„Viltis“, 1912, Nr. 3 (638)]

RAŠOMOSIOS KALBOS DALYKAI.

A.

Keliu čia aikštėn kelias dešimtis kalbos paklaidų, kurios teko užėti beskaitant šių metų „Viltį“ (N 36—48). Tarp tų paklaidų yra nemaža ir tokių, del kurių buvo jau rašyta ir šitame laikraštyje ir mano sintaksės vadovėlyje. Taigi čia bus nemaža ir senų „kalbos dalykų“...

Jei kam pasirodytų senų dalykų atkartojimas nereikalingas, prašyčiau dovanoti: ne mano kaltė, kad mūsų laikraštinių apsilaidimas to kartojimo reikalaute iš kalbininko reikalauja.

Savo atitaisymams, kaip ir pirma, naudojuosi žmonių kalbos žiniomis. Tuos atitaisymus dedu čia pat, šale paklaidų.

„Viltyje“ tebėra ir šiaip rašoma:

1. Ne vienam atsirado *netikėti draugai* (=netikėtų draugų).
2. Mokytojas *tvėrėsi diktavimo*, „*daktaravimo*“ (=ėmė, ėmėsi diktuoti, „daktarauti“; kibo, šoko diktantan, plg. „kibo, šoko į darbą, darban“). 3. Sustabdė garlaivį *trijuose sieksniuose* (=per tris sieksnius) nuo kranto. 4. J. išsiuntė savo ingaliotinius *deryboms* (=derybų, sanderybų, tarybų) pradėti. 5. Kuopa buvo sušaukta rinkti *naujam pirmininkui* ir sužiūrėti kasos *stovį* (=naujo pirmininko rinkti ir kasos stovio sužiūrėti, išžiūrėti, sužinoti, plg. „sušaukė vyrus *vaito* rinkti“).

6. *Ant* šiaurės *poliaus* (=šiaurės ašigalyje, poliuje, plg. „Italijoje, Sachalino saloje, Sicilijoje“) buvo jaučiamas žemės drebjimas. 7. Juos sukiršino *kits ant kito* (=ant kits-kito, ant vie-

nas-kito, prieš kits-kitą). 8. Anglų laivai atplaukę *del to, kad sekti* iš šalies Italų *laivyną* (=atplaukę Italų laivyno palydėtų, — dėti). 9. Tiesa, iš *pažiūros* (=pažiūrėti)¹⁷ ta kova buvo lygu apmirusi (plg. „mergelė graži *pažiūrėti*, meili *pakalbėti*“). 10. Dūmos atstovai išreiškė jiems savo užuojautą iš *priežasties* (=del) Brisono mirimo. 11. Jie norėtų ir *nuo ispanų* (=ispanais) atsikratyti. 12. Kai-kurie liudininkai *per tardymą* (=tardant, tardomi) kalbėjo rusiškai. 13. Ir Rusija ruošiantis *prie karo* (=į karą, plg. „į kelionę, į darbą“). 14. Yra tenai ir to, ko, *sulig recenzento* (=recenzento tvirtinimu), aš nepasakęs. 15. Laivas padarytas buvo *sulig naujausiųjų* technikos *reikalavimų* (=iš n. t. r., išradimų; n. t. reikalavimais, išradimais, plg. „sūrius ir iš *knygų* darbar spaudžia; iš *akies* kerta; eina, veda nosies *tiesumu*; daro *senu papratimu*; dievo žodį jie skelbia ne savo *pramone*, bet Jėzaus Kristaus *įsakymu*...“). 16. Buvo pasirašę *virš* 500 žmonių (=500 su viršum žmonių, per 500 žmonių; daugiau, ne 500 žmonių).

17. Jie *apsivedė su latvėmis* (=latves vedė). 18. Tokie atsitikimai ne kartą *prisieina* (=tenka, atsitinka) žymėti spaudai. 19. Mūsų draugijoje *pradeda apsireikšti* gyvybė (=ima rodyties gyvybės, pradeda gyvybę reikšdinties). 20. Mongolija jau *pradėjo užmegzti* prekybos ryšius (=prekybos santykius ėmė steigti, pr. santykių ėmė ieškoti, ėmė prekinėti, pr. ryšius pradėjo rišti...) su kitomis valstybėmis. 21. Dėkingas esu už mano veikalo *pielankų* paminėjimą (=už m. v. teikimą, už m. v. teikiamą, maloningą... paminėjimą).

22. Starčevskis žada *pinigiškai* (=pinigais) sušelpiti Macochą. 23. Ūkininkai ir *pinigiškai* (=pinigais) prisidėjo. 24. „Kur.“ meluoja *kultūriškai* (=kultūringai, plg. „protingai, išmintingai...“). 25. Jis esąs *bešališkas* žmogus (=bešalis, žmogus bešalis). 26. Prašė, kad atsiųstų *bešališkų* žmonių (=žmonių bešalių). 27. Buvo ir jaunikaičių *begėdiškų* (=begėdžių). 28. Vers-ta iš *vokiško* (=iš vokiečių kalbos).

29. „S.Z.T.“ rašo, kad nuo balandžio 1 d. *žadėjo* (=žadėję) pradėti naują plentą tiesti. 30. Prokuroro nuomone, Macochas reikėję bausti smarkiau del to, kad šis *buvo* (=buvęs) išanksto nusprendęs galą savo brolenei padaryti. 31. Ligonis gali būti išgelbėtas, jei tik *yra kas jį išrištų* (=jei tik yra kas išrišęs, jei tik yra kas jį išriša...).

32. Draugijų jų turima *mažokai* (=mažoka). 33. „Titaniko“ buvęs *pats didžiausias* (=visų didžiausias, didžių didžiausias)

garlaisvis. 34. *Prieš darantis* galą (=prieš darydamasis, pr. pasidarydamas, pr. darydamas sau galą) jis parašė raštelį... 35. *Reikė buvo* („trzeba było“, reikėjo, reikė) plaukti labai atsargiai; *reikė buvo* (=reikėjo) lėkti per augštus kalnus. 36. *Kur aš nebūčiau*, visados tave miniu (=kad ir kur, kad ir kame, kad ir kaži-kame esu, esmi, — v. t. m.; visur ir visados tave miniu; kur esmi, kur tik esmi, esu, v. t. m.; kur buvęs, kur nebuvęs, visados t. miniu...).

37. Lenkai tyčiomis ilgai tęsia (giedodami), *kad neduoti* lietuviams (=neduodami, neleisdami lietuviams giedoti; kad lietuviams netektų, kad lietuviai negalėtų, negautų, kad lietuviams neduotų giedoti, plg.: „vagis valkiojasi visur *ieškodamas*, be negaus ko pagrobti; valgo, *kad* stiprus *būtų*; taisos, kai gyvatė, *kad* kam *inkirstų*; iš krūmų išlindai, akių neišsibadęs, tai nori vėl lįsti, *kad išsibadytum*; parduočia skrynias, plonąsias drobeles, *kad atvaduočia* jaunąsias dieneles“). 38. Agitacija vedama *tam, kad panaikinti* lietuvių *kalbą* (=lietuvių kalbai išnaikinti...). 39. Laivai atplaukė *dėl to, kad sekti...* (žr. 8). 40. Tėvai atvedė savo vaikus į turgų, *kad išleisti* (=išleistų, -ti; norėdami išleisti; kad išleistų; be negaus išleisti) per piemenis. 41. Susirinko keli lietuviai, *kad įsteigti* draugijos *skyrių* (=dr. skyriaus įsteigtų, įsteigti).

42. Reikia kreipties į jį tokiuo *antrašu* (=adresu; „antrašas“ yra kas kita). 43. Revizoriai *patraukė atsakomybėn* („pociąg-nęli do odpowiedzialności“, tieson, tiesos nagan paėmė, paimdino, padavė, indavė...) 300 valdininkų. 44. 1909 m. *moters atstovai* (=atstovės, m. atstovės) inteikė seimui kelius savo sumanymus. 45. Žmonėms girtuokliavimas didelę *blėdį* padaro (=daug žalos padaro, daug kenkia). 46. Jų kunigai, *iškalno* (=lig laiku, išanksto) apgalvoję, platina nesutikimus. 47. Yra du mokytoju: vienas rusas, *kitas* (=antras) lietuvis. 48. *Lyvų* (=Vidžemės) gubernijoje 1911 metais žmonės išgėrė 1,218,859 kibirų degtinės. 49. Prašo, kad visi — rusų, žydų, totorių, *malorosų* (=mažarusių, mažrusių), lenkų... — laikraščiai atsispauzdintų jo straipsnį. 50. *Neriu* (=Nerimi) pradėjo plaukyti garlaisvis. 51. Niekur žmonės taip *nepamylėjo alkoholio* (=nepamėgo alkoholio, alkuolio, —liu), kaip mūsų Šiaulėniškiai. 52. Tokia tos istorijos *pasibaiga* (=t. t. i. pabaiga, toks... pasibaigimas) dar labiau erzino dvarą. 53. Laivai laukia Dardanelų *pertakos* atidarymo (=Dard. sąsiaurio atidarant, plg.: „Tik laukiu bernelio parjojant,

rūtų *vainikėlio parnešant*“, Grl. d.). 54. Kiekviena *tauta pridera* (=turi, privalo) paruošti tam tikrą pranešimą apie visus tos rūšies dalykus. 55. Jie visa daro, kad tik keršto jausmui *užgana padarius* (=kad tik atkeršytų, k. t. keršto jausmą patenkintų, — kinus...). 56. Užsimauna *veidmainingą* (=veidmainiškai užsimauna) kataliko kaukę. 57. Valdybon *vienbalsiai* (=vienu balsu)¹⁸ išrinkti šie žmonės... 58. Jie *apsivedė su vientautėmis* (=tautietes vedė, parvedė).

B.

Del kai-kurių šios vietos paklaidų (ir teikiamųjų atitaisymų) turiu čia ką-ne-ką ir skyrium pažymėti.

1) Reikia skirti: „*bedievis, begėdis, bešalis, juokdarys, labdarys* (ir *geradaris*), *veidmainis* (ir *veidmainys*), *vienašalis*...“ nuo „*bedieviškas, begėdiškas, bešališkas, juokdariškas, labdariškas* (*geradariškas*), *veidmainiškas, vienašališkas*...“ Yra žmonių „*bedievių, begėdžių, bešalių*... *vienašalių*“ (yra ir „*avižių vienašalių*“), bet tokių „*bedievių, begėdžių, vienašalių*“ darbai, pasielgimai bus — „*bedieviški, begėdiški, vienašališki*“. Žmonių „*bedieviškų, begėdiškų, bešališkų*“ mūsų šnekamoji kalba, rodosi, nežino.

Man tiktų šiokie pavyzdžiai: „1) Šitas *begėdis* ir kalbėjo *begėdiškai*; šito *begėdžio* ir kalba buvo *begėdiška*. 2) Buvo aprašytas ir šitas *begėdiškas* (*bešališkas, vienašališkas, geradariškas*...) jo pasielgimas. 3) Su tavim jis *geradariškai* (=kaip *geradaris*) pasielgė. 4) *Vienašalis bešališkai* kalbėti nemoka. 5) Šitas jo pasielgimas yra *veidmainiškas*.“

Iš žodžių: *bešalis, vienašalis, vienabalsis*... žmonių kalba prieviksmių („*bešaliai, vienašaliai, vienabalsiai*“?!), rodosi, nedaro. Žmonės niekur nesako: „kalbėjo *begėdžiai, bešaliai*, nusprendė *vienabalsiai* (=kalbėjo *begėdiškai, bešališkai*, nusprendė vienu balsu).“ Iš žmonių kalbos nežinomi man nė būdvardžiai: *juokdaringas, labdaringas, veidmainingas, bešalingas* (jų, man rodos, nė nėra).

Pasakymas „*versta iš vokiško*“ bus užsilikęs rašomojoje kalboje iš to laiko, kada buvo rašoma „*vokiškas liežuvis*“ (=vokiečių kalba), arba tiesiog paimtas iš „*переводъ съ нѣмецкаго*“, *tłomaczenie z niemieckiego* (=z niem. języka)“.

2) Del pavyzdžio 34-tojo reikėtų šit kas minėti. Sakinio dalyviai, padalyviai ir pusdalyviai gali turėti prieš save ir tokių

žodelių, kaip antai: *ligi, ligi ne, lig pat, prieš, prieš pat*. . . Šitie žodeliai dalyviams naujos duoda reikšmės, nè kiek nekeizdami jų lyties. Taip bent yra Žemaičių tarmėse. Pavyzdžiai: „1) *Nemušamas (ligi nemušamas, mušamas, prieš mušamas)* rėk, tai nemuš. 2) *Neatsigėręs (lig neatsigėręs)* nespjauk į vandenį. 3) *Gulant (prieš gulant)* reik pasimelsti. 4) Dobilai susigaus *pjaunant (ligi pjaunant)*. 5) Kitas ir *saulei tekant (prieš saulei tekant)* moka pakilti. 6) Vaikščiojau *nebenorėdamas (ligi nebenorėdamas)*).

Šitos rūšies dalyvių (su minėtaisiais žodeliais ir be jų) yra daugybė ir mano sintaksės vadovėlio pavyzdžiuose (žr. § 34, C).

3) Del tokių sakinių, kaip antai 36, 37, 38, 39 (8), 40, 41, 29, 30, yra kalbama ir mano „Liet. kalbos sintaksėje“ (žr. §§ 53; 35, d.; 55; 61—64). Del jų čia šiuo tarpu nè nekalbėsiu: kam tat indomu, ras ir mano vadovėlyje.

Pažymėsiu tiktai du mažmožiu, del kurių nesutinka čia su manimi du mano sintaksės kritiku, Druskius¹⁹ ir Kl. Jurgelionis.

Druskius (žr. „Draugija“, Nr. 57, p. 77) tvirtina, kad tokie pasakymai, kaip antai: „aš ne antelė, *kad* per jūres *plaukti*, ne gegužėlė, *kad* girioj *kukuoti*“, esą iš žmonių (dainų) kalbos paimti, *gana plačiai* Lietuvoje vartojami, taisyklingi ir geri rašomajai kalbai. Čia jis klysta: tokie pasakymai, kaip šis, mano sintaksėi paimti ne iš žmonių kalbos (tatai pažymėta ir pačioje sintaksėje), jų daug tėra „Draugijos“, „Liet. Žinių“, „Liet. Ūkininko“ kalboje, jų atsitinka „Viltyje“ ir keliuose kituose mūsų laikraščiuose, bet žmonių kalboje — jų yra, tur-būt, labai labai maža. Šitas sakinyš („Aš ne antelė...“) man yra žinomas, tiesa, ir iš žmonių kalbos, bet, kas labai svarbu, žodelio „kad“ jame, tame žmonių kalbos pavyzdyje — nėra (plg. „Sint.“, § 34, A, sak. 30).

Mano vadovėlyje (§ 35, d) yra pasakyta: „Prūsų Lietuva, senobės raštai, senių kalba tokių „kad, ydant“ prie nepasakojamojo reiškimo — nežino.“ Čia pasakysiu dar aiškiaus: Lietuvos žmonėse, kurie neskaito šių dienų lietuvių laikraščių, S. Daukanto, vyskupo Motiejaus. . . raštuose tos rūšies „kad, ydant“ — nè rasti man neteko.

Su tuo, kas mano sintaksėje yra pasakyta apie „netiesioginę, pasakojamąją kalbą“ (§§ 61—64), visiškai nesutinka antrasis mano kritikas, Kl. Jurgelionis (žr. „Laisvoji Mintis“, Nr. 23, pp. 545 ir 546). Pripasakojęs apie tą kalbą savų smulkmenų, tas

kritikas sakosi esąs linkęs samprotauti, kad tie Lietuvos žmonės, kurie ką apsakinedami taip dažnai pasigauna netiesiogine kalba, esą tiesiog — dar neišėję iš „baudžiovos raugo“! Taigi jam, laisvės krašto piliečiui, toji vergų kalba nepatinkanti. Jam ir mano šios vietos taisymai (žr. sak. 29 ir 30) bus, žinoma, labai keisti, rašomajai kalbai iš kažikur vilkte išvilkti.

Jei kritikui nieko šiam reikalui nepasako keli mano sintaksės lapeliai (žr. §§ 61—64), tad ar nepasakys jam bent tas dalykas, jog tą „baudžiovos“ kalbą labai plačiai vartoja ir išėjusieji iš „baudžiovos raugo“ latviai ir jų spaudėjai vokiečiai, jog ją vartodavo ir didieji rymiečių karžygiai, kariautojai (C. J. Caesar...), kitų tautų spaudėjai, vargintojai ir švietėjai?

Gerbiamasis Pilieti! „Pasakojamoji kalba“ ne baudžiovos liekana. Ne baudžiava čia kalta! Kad mes tos kalbos nesuprantame, kad jos kur reikiant nevartojame, kaltas čia vien mūsų pačių savo kalbos nemokėjimas, žmonių kalbos dėsnių niekinimas... Būkime bent atviri.

Rygiškių Jonas.

[„Viltis“, 1912, Nr. 55 (690)]

RAŠOMOSIOS KALBOS DALYKAI.

Čia (A—F) duodu keliolika rašomosios kalbos sakinių ir šiaipjau pavyzdžių. Visi jie rodosi žmonių kalbos taisyklėmis pasakyti; jie dera, man rodosi, ir vienai-kitai rašomosios kalbos taisyklei aikštėn iškelti, sutvirtinti. Kas yra juose tikrai pažymėtina, suras, tikiuosi, ir pats skaitytojas.

A). 1. Ar pasiėmei *užkandžio*? 2. Ar turi, ar yra *apetito* (ar yra *noro* valgyti)? 3. Ar jau ir *karščio* buvo? ar jau ir *karščio* turėjo ligonis (ar jau ir *karščiavo* ligonis)? 4. Jis rūpinosi ingyti lenkų *užuojautos* mūsų menui, dailei. 5. Lenkai sako lietuvius ir dailėn, menan įnešus *politikos*. 6. Jie netrukus ir *vasaros* išvažiuosią (plg. „netrukus ir *nakties, atostogų, pokaičio, postovio* išjosią, išeisią“); *vasarotų, -roti* išvažiuosią (plg. Rt. „*vakaruotų* išeisią“). 7. Ponai ims netrukus ir *vasaros* (plg. „*atostogų, nakties*“) važiuoti. 8. *Vasaros* jie ir vaikus į laukus veža (plg. „*nakties* jie arklius į pamiškę, į rečius joja“). 9. Šiomet kur važiuosit *vasaros, -rotų, -roti*?

10. Išaugo *jam* ragai. 11. *Karaliui, man* yra *visokių reikalų*. 12. Aną vakarą jie ir mane buvo pasikvietę Sąjungos *posėdin*

1) Sakama atbūstin kuņģ po 20 l. što mēnesis.

2) Gyv. šērima "gahs vīnuomet sugrāžint". Jaos mēs
gahne išgrausdint. (hūku ir as'menas). Taušta
hūta karst-sakei, kad audorius noris kar ka pat
patarjūt ar permainjūt. Prizitatjūin po audorius.

3) Sakama: " next atarta, ^{ahrimbi, atkaktik} psiekti, ek., nuširajyk (on uu).

Sakjērou: hūems mušpauzdint (vagā) nūginta"
ar hūems ahšpauzdint nūgindā. - Sakoma: ahiri

langai (ne vītur kar sakma), ahiras (ne šlepianas) šventi -
mas (nyšūnūnūe šorūnyfere). Sakjērou ahiras lāv'kas &
ahiras = renūdengtas. Tiek hūo tarpa: hū p. intra - no na -
stauti - šorai.

Priekš xiema patišlēngtin lūti. Še.

(į *S. posėdį*). 13. *Posėdyje* ir jų atstovų mąža tebuve. 14. Ar eisi *posėdin, posėdžio* (plg. p. 7, 8 sak. gb.). 15. Pirmiau jų redakcija buvo *Kailiadirbių gatvėje*; dabat jie nusikėlė *Prieglaudos skersgatvį, gatvikėn* (į *Pr. gatvikę, skersgatvį*). 16. „*Draugija*“ eina *knygomis, sąsiuviniais* (plg. p. 13, 31, sak. 6).

B). 1. Atjojo *Lenkų ponas* pas *Lietuvos* mergele. 2. *Lietuvos* kumpiai, medus, *lietuvių* kalba ir jam tinka. 3. *Žmonių, lietuvių* kalba nelengva. 4. *Žmonių, lietuvių* vaikai taip nedaro. 5. *Vietos* kunigas, *vietinis* kunigas. 6. *Varšuvinis* avilys. 7a. *Kauno, Rygos* alus; *kauninis, ryginis* alus. 7b. Buvo ir *Pilviškių* kunigas, ir *pilviškinis* kunigas; buvo ir *Tverečiaus, tverečinis* kunigas. 8. *Užsienių* prekės, *užsieninės* prekės. 9. *Amerikos* ūkio padargai; *amerikinės* akėčios. 10. *Prūsų, prūsinis* spiritas. 11. *Anglų, Prūsų, anglinės, prūsinės* prekės, gelumbės. 12. *Švedų, švedinis* plienas; *švedinės* mašinos. 13. *Austriniai* dalgiai. 14. *Avižos gudės*, dobilai *švedai; švediniai* dobilai. 15. *Anties, vištos* kiaušiniai; *antiniai, vištiniai* (Sv.) kiaušiai, kiaušiniai. 16. *Demokratiniai ir nedemokratiniai* laikraščiai; *klerikaliniai, liberaliniai, neklerikaliniai, antiklerikaliniai*. . . laikraščiai. 17. Buvo ir vienas „*kuniginis*“ laikraštis. 18. Ir jie, žinoma, demokratai, bet mes už juos, man rodosi, *demokratesni (liberalesni. . .*, plg. „ponesni, vyresni, šunesni“).

C). 1. Vaikams jis nusipirko ir vieną *lietuvišką* uždavinyną. 2. Žiūrėk, ir čia esama *lietuviškų* sūrių (=tokių, kokių Lietuvoje pilna). 3. Tas jo pasielgimas buvo visai *lenkiškas*. 4. Latviuose *lenkiško, lietuviško* ūkio nematysi; jie žemę dirba kaip reikiant, ne taip, kaip mes. 5. Jų ir kalba buvo *lietuviška*. 6. Ir ėmė baubti *gyvulišku* balsu. 7. Jo balsas buvo *nežmoniškas*. 8. Jo ir laukas *daržiškai* dirbamas (plg. Žm. „visos šikšnos *šikšniškai* išdirbtos“). 9. Šito *begėdžio* ir kalba buvo, žinoma, *begėdiška*. 10. Buvo aprašytas ir šitas *begėdiškas (bešališkas, vienašališkas, geradariškas, juokdariškas)* jo pasielgimas. 11. *Vienašalis bešališkai* kalbėti nemoka. 12. Šitas jo pasielgimas yra *veidmainiškas*. 13. Buvo ir vyrų *begėdžių* (ne „begėdiškų“). 14. Jis meluoja, žinoma, *kultūringai* (ne „kultūriškai“). 15. Buvo ir keli *bešaliai* (ne „bešališki“) žmonės. 16. Valdybon *vienu balsu* (ne „vienbalsiai“) jį išrinko.

D). 1. Buvo ir *aušrininkų* nemaža. 2. Tarp jų buvo įsimaišęs ir *ateitininkas* vienas. 3. Nelygu *tautininkas*, nelygu *tautietis*. 4. *Kalbininkams*, žinoma, ir kalba rūpi. 5. Jis geras *bitininkas*,

arklininkas, žuvininkas. 6. Buvo susirinkę penki *varpininkai*, trys *juozapininkai* ir dvi *zitininki*; jų tarpe buvo ir *mokslininkų* (mokslo draugijos narių, mokslo žmonių) keli.

E). 1. Kas jį *gynė*? 2. Kas jį sutiko, *žadėjo ginti* (защитять, bronić)? 3. Kas buvo jo *gynėjas*? 4. Ar jo *gynimas* ką padėjo tam žmogui? 5. Ar šitas *gynėjas* jį *apgynė, atgynė* (plg. „ar šitas *siuvėjas* jį *apsiuvo*“)? 6. Kas jį sutiko, prisiėmė *apginti* (защитить, obronić)? 7. Mačiau vakar ir jo *apgynėją* (žmogų, jį apgynusį). 8. Ir pats tas *apgynimas* (*apgynėjo* darbas) daug jam kaštavęs.

9. Jie visaką (ir „Šustovą“, ir Varšuvos sukčių laikrodėlius. . .) dabar savo laikraštyje *skelbia*, bet — ar yra kiek naudós skaitytojams iš tų jų *skelbimų*? 10. Nė patįs *skelbėjai* (laikraštiniškai) naudós žmonėms iš tų savo *skelbimų*, žinoma, nieško. 11. Visa, ką laikraštis žmonėms už pinigų *skelbia*, bus to laikraščio *skelbimai* (plg. „ką žmonės *aria*, bus jų *arimai*“). 12. Aš tat ir kitiems *apskelbsiu, apsakysiu*; imsiu ir kitiems *skelbti, sakyti*. 13. Ėmiau dabar ir *apskelbiau, aprašiau* tuos jo darbus. 14. Ir ką gi tu pešei, laimėjai tuo savo *apskelbimu* (*aprašymu, padarymu*)?

15. *Šviesti* jie mus *šviečia*, bet *neapšviečia, nenušviečia* (plg. „*mokyti* jie mus *moko*, bet — *neišmoko*“). 16. Tenai buvo ir *švietimo* ministeris. 17. To ministerio darbas yra žmonės (žmonių galvos, protas) *šviesti*. 18. Kun. M. Daukša yra visų žinomasai senobės lietuvių *švietėjas*.

19. Jis mane iš vargų *gelbti, vaduoja* (jis — mano *gelbėtojas, vaduotojas*). 20. Jis mane iš bėdos tą dieną *išgelbėjo, išvadavo* (jis — mano *išgelbėtojas, išvaduotojas*).

F). 1. Mirė Klaipėdos lietuvių *kunigas* (ne „pastorius“) J. Pipiras. 2. Buvo atvažiuavęs iš Biržų ir *kun.* (ne „past.“) J-nas. 3. Sekminių antrąją dieną buvo lietuvių *gegužinės* (ne „gegužinė“, plg. „petrinės, sekminės, vardinės. . .; išleistuvės, inkurtuvės. . .“). 4. Buvo ir vienas *skundas* (ne „skunda“). 5. Ginkūnuose būsią intaisyti šią vasarą ir *šerikų* (*šėrėjų*, ne „futtermeisterių“) kursai. 6. Jis *neapsakomai* (ne „neišpasakytai“) geras. 7. Taip barties *nedera, nepridera, nepritinka* (ne „neišpuola“).

G). Yra sakoma ir rašoma: *sąryšis* (ir „surišimas“), *sąjūdis* (ir „sujudimas“), *sąmyšis* (ir „sumišimas“), *pokylis* (ir „pakilimas“), *potvynis* (ir „patvinimas“). Rašoma dėl tos pačios priežasties ir *santykis* (šale „sutikimas“).

H). Reikia rašyti: *galutinai, kliudyti, liudininkas, liudyti, mugė* (tam tikras Telšiškių žemaičių *prekymetis*), *smuklė*, ne „galūtinai, kliūdyti, liūdyti, liūdininkas, mūgė, smūklė“; *pašnekės*, ne „pašnekės“; *graso, gresia, gysla, skystas*, ne „grąso, grėsia, gįsla, skįstas“; *medžiaga* (Bauholz, Baum — Šrv.. Vln. g. . .) ne „medega“ (augštaičių „medžiaga“ = žemaičių „medega, mediga“); *savaime* (plg. „grybai *savaime* supūsta“), ne „savaimi“ (Rt. įnagininkas „baimi, laimi, *savaimi*“ = R. „baimė, laimė, *savaime*“).

I). Reikia skirti *tad* (tada) nuo *tat* (tatai).

1. Ateis rudenėlis, šaltas laikelis, *tada* graudžiai verks mūsų brolelis. Žm. d. 2. Šalta buvo, vėjas pūtė, *tad* (tai) raudoni mano veideliai. D. 3. Kur *tad* eiti? 4. *Tad* kam gi taip ilgai kenteisi? 5. Reikia *tad* (todėl, taigi) rūpesnio, darbo, reikia nesnausti. 6. Aš rytoj savo vyrus susišauksiu, *tad* tie viską tau išklostys. Žm. 7. Niekam *tatai* nerūpi. Žm. 8. Kas *tat* (tatai) išmano? Žm. 9. Ką jam už *tat* duosi? R.

Y). Reikėtų skirti ir *nė* nuo *nei* (žr., tarp ko kita, „L. k. sint.“, §§ 38, b ir 71, a).

1. *Nė* dievas tokiam negali padėti. Sv. 2. Jis to dar *nė* vakar nežinojęs. Sv. 3. *Nė* soros grūdo dar burnoj neturėjau. Val. 4. Vedu (mudu) žirnio *nė* matyti nematėva. Dk. p.

5. Plikis netur *nei* genčių *nei* prietelių. Val. 6. Par trejus metus *nei* galvos šukuosi, *nei* burnos prausi, ir nagų nešluostysi. Dk. p. 7. Man *nei* smirdi *nei* kvepia. Šln. 8. *Nei* pats valgo *nei* kitam duoda. Kp. 9. Lobių *nei* sau aš trokštu *nei* savo vaikams. R. 10. Jisai neklausė tėvo *nei* močiutės, *nei* visos savo didžios giminėlės. Pr. d.²⁰

Čia, dėl kurių-ne-kurių mažmožių, jaučiuosi turįs pasiteisinti.

I. Reikia griežtai skirti „kiti *vasaros* važiuoja“ nuo „kiti *vasarą* važiuoja“. „Vasaros“ žmonės važiuoja — atilsio, poilsio, sveiko oro, sveikatos teieškodami: žodis „*vasarą*“ šitame sakinyje vien važiuojamąjį metą, laiką pasako (*kada* žmonės važiuoja?).

Sakydami „jie eina *posėdžio*“, norime lyg pasakyti: „jie eina — tam tikro savo posėdinio darbo dirbti, jie eina tam tikru, paprastu savo reikalu, tuo reikalu, kurio be vadinamojo posėdžio jie atlikti negali.“ Sakant „jie eina *posėdin*“, norima lyg pasakyti: „jie eina *ton vieton, į tą vietą*, kur posėdis paskirtas;

jie eina posėdžio *darban*, į posėdžio *darbą*.“ Svečias, pašalietis „posėdin“ teina (ne „posėdžio“).

II. Reikia skirti: „*begėdis, bešalis, labdarys (geradaris), veidmainis (veidmainys), vienašalis*... nuo *begėdiškas, bešališkas, labdariškas (geradariškas), veidmainiškas, vienašališkas*...“ Yra žmonių „bedievių, begėdžių... juokdarių, vienašalių“ (yra ir „avių vienašalių“), bet tokių „bedievių, begėdžių... juokdarių, vienašalių“ darbai, pasielgimai bus — „bedieviški, begėdiški... juokdariški, vienašališki“. Žmonių „bedieviškų, begėdiškų, vienašališkų“ mūsų šnekamoji kalba, rodosi, nežino.

Iš žodžių: *bešalis, vienašalis, vienabalsis*... žmonių kalba prievieksmių („bešaliai, vienašaliai, vienabalsiai“?!), rodosi, nedaro. Žmonės niekur nesako: „jis kalbėjo *begėdžiai, bešaliai*, visi jie nusprendė *vienabalsiai* (=kalbėjo *begėdiškai, bešališkai; vienu balsu* nusprendė).“

III. Reikia skirti „tautietis“ nuo „tautininkas“ ir t. t. *Tautininkas, arklininkas*... tėra žmogus, kuriam ypačiai rūpi tauta, arkliai, kuris tauta, arkliais serga, verčiasi; „mano *tautietis*“, kaip jau buvo vienoje vietoje pažymėta, tėra „mano tautos žmogus...“

N B. Nesakydami „kalbiškis, mokliškis, tautiškis“ (= *kalbininkas, moklininkas, tautininkas*), negalime sakyti, man rodosi, nė „dvasiškis“ (=kunigas, dvasios žmogus, *dvasininkas*).

IV. „Pastoriais“ nei Prūsų lietuviai (liuteriai) nei mūsų evangelikai-reformatai (kalvinai) savo kunigų nevadina; savo dvasios piemenis visi jie *kunigais* tevadina. Taip vadina jų dvasios vadovus ir lietuviai katalikai, tų protestantų kaimynai.

„Kunigas“ (vok. „König“) yra, tikrai sakant, pirmų-pirmiausia „valdovas, ponas“; latviai savo dvasios piemenis — *mokytojais* arba *bažnyčios valdovais, bažn. ponais* („*baznic-kungs*“) tebevadina; lot. žodis „pastor“ tėra mūsų „piemuo, ganytojas“; tuo vardu („Pastor“) užsieniuose (Vokiečių žemėje) yra žinomi ir katalikų, ne tiktai liuterių, kunigai.

Nieku gyvu negaliu suprasti, kodėl Lietuvos liuterių ir kalvinų *kunigus* ima dabar vieni-kiti mūsų laikraščiai — „pastoriais“ vadinti.

Rygiškių Jonas.

RAŠOMOSIOS KALBOS DALYKAI.

Bus jau visas mėnuo, kaip pasirodė kalbininkų komisijos „Rašomosios kalbos dalykai“, ir betgi „Viltyje“ tebedaroma nemąža tų paklaidų, kurios nurodytos tuose „Dalykuose“.

Čia aš, tų dalykų skaitytojas, neiškenčiu neprikišęs „Vilčiai“ kelių jos šitos rūšies paklaidų. Nurodydamas tas paklaidas, stengiuosi čia ir taisyti jas, bet, būdamas pats mažas žmogelis, taisau vien taip, kaip pataria rašyti patįs tie kalbininkų „Dalykai“. Jei čia kiek klystu, vienas-kitas kalbininkas ar šiaip-jau kalbos žinovas, tikiuosi, mane atitaisys.

„Viltyje“ teberašoma:

1. Katalikų *dvasiškiai* (=dvásininkai, kunigai) to nedaro.
2. Vilniaus *dvasiškė vyriausybė* (=dvásinė, kunigų vyresnybė; „vyriausybė“ tėra „правительство“, rząđ, Regierung“) sutiko priimti jį redaktoriumi.
3. Savo reikalams ginti jie dabar išsirinko kitą *dvasiškių* (=kunigų, dvásininkų) laikraštį.
4. „Jutrzenka“ yra *svietiškių* endekų (=pasáulinių endekų, endekų pasáulinių) laikraštis.
5. Nežino, *kurion* (=katron) pusėn krypti.
6. Provokatorium jį pavadinau *sulig savo nuomonės* (=savo supratimu, išmanymu).
7. Jie gyveno *sulig katalikų bažnyčios mokslu* (=g. k. b. mokslu, plg. „važiavo jų keliu, tuo būdu, tuo įsakymu ir elgėsi“).
8. Tatai rodo *ką kitą* (=ką kita).
9. Visa, kas tenai nauja, *prakilno* ir *pažangaus* (=nauja, prakilnu ir pažangu), pasirodo, vėlai į mus teateina.
10. *Tie surašai* (=sąrašai) buvo padaryti neteisingai, *vienašaliai* (=vienašališkai).
11. *Pats savimi* mokslas (=mokslas savaimė, pats savimi) negali atitraukti žmogaus. . .
12. Nesenai Virvytos paupiuose buvo *gegužinė* (=gegužinės).

Labai galimas betgi daiktas, kad „Vilties“ redakcija su kai-kuriais kalbininkų komisijos nurodymais nesutinka ir todėl rašo ką-ne-ką savotiškai. Jei taip yra ištikrųjų, „Viltis“ turėtų savo skaitytojams tatau ir pažymėti; jei to nėra, malonu būtų, kad ir ji duotų rašytojams gerą paveikslą — kad ji ir *savo darbu* parodytų, jog rašomosios kalbos dalykai jai *ištikrųjų rūpi*.

R. Šipaila.

[„Viltis“, 1912, Nr. 85 (720)]

RAŠOMOSIOS KALBOS DALYKAI.

Šiuo kartu kalbos pavyzdžių savo taisymams imuos iš vieno „Vilties“ skyriaus — iš jos „Kronikos“ (NN 98 — 106). Tų paklaidų, kurias čia vėl keliu aikštėn, yra, žinoma, bent dalis, ir kituose laikraščio skyriuose.

Laikraščio „kronikoje“ tebėra rašoma:

I. 1. Tarp vadų kilę *nesutikimai* (= nesutikimų). 2. Italai turi *didelius nuostolius* (= did. nuostolių).

3. *Girtą vyrą* (= girtas vyras) matyti biauru. 4. Buvo jam *perstadintas* (? = pristatytas, pristatydintas) komitetas pastatyti visų tautų. . . *paminklą* (= visų tautų paminklui statyti).

5. Nusikratė *bereikalingų priedų* (= nereikalingais, nereikiamais priedais). 6. *Tos pagarbos* (= tą pagarbą, garbę) jie tikrai *užsipelnė* (= nupelnė, pelnė).

7. Lenkai valdė jau 607 *dešimtinėmis* (= dešimtines). 8. Tuos kelerius metus daro jiems *lengvais* ir *maloniais* (= lengvus ir malonius).

9. Paminklas buvęs padarytas *pavydale* didelio piramidinio stulpo (= didelio piramidės st., krūmo, stiebo pavidalu; panašus į d. piramidę, krūmą, stiebą). 10. *Mirtin* (= nužudyti) buvo nužudytas, pasmerkta 15 kareivių.

II. 1. Sode šiandien taisomi žaislai ir pasismaginimai *po vardu* „Festival“ (= žaislai ir pramoga, vadinamasis festivalius). 2. Jie išmėtė atsišaukimų *po vardu* (= antrašu, vardu, pavadinimu): „Juozapo laikraštis“. . . 3. Atsitikimas *su* Prūsų karalaičiu, *su* ministriu (= Prūsų karalaičio, ministerio atsitikimas; atsitikimas Prūsų karalaičiui, plg. „del Šiaulių atsitikimo; Kupiškio kuopos, K. vyrų atsitikimas. . .“). 4. *Sulig žinių* statistikos komiteto (= st. kom. žiniomis, sužinojimu, plg. „st. kom. nuomone, jo išmanymu. . .“) buvo tenai 27 *pradinės* (= pradedamosios) mokyklos.²¹ 5. Papiliai *sulyg* kryžiaus *pastatymo* (= sulyg kr. pastatymu, tuoj pastačius kryžių) nebedegą.

III. 1. Vokiečiai reikalauja, kad būtų atidaryta (atverta) siena *įvežti* gyvuliams (= gyvuliams į jų kraštą įvežti). 2. Vyriausybė užgynė *išvežti* (= svetur vežti) gyvulius. 3. Karalius išleidęs raštą, kuriuo užginęs (ginęs) *išvežti* (= vežti) grūdus užsieniuosen. 4. Suomių senatan nori ir rusų *pravesti* (= įvezdinti, nuvezdinti, nuvesti, įvesti. . .). 5. Klierikams *užvestos* (= įvestos) lietuviškos meditacijos.

IV. 1. Paliko *trijų* (=trejų) metų dukterį. 2. Ketino (ketėjo) atvykti P. ir V., tečiau ir vienas ir *kitas* (=ir vienas ir antras, nei vienas nei antras) neatvažiavo. 3. Negali atimti žemės ploto be *priderančiojo* (=prideramo, tam tikro) atlyginimo. 4. Visi liepojiečiai *priderančiai* (=prideramai) garbina dievą. 5. Vaidinimas atidėtas *sekančiam* (=kitam)²² šeštadieniui. 6. *Maža, sulyginamai* (=palyginti), kunigų dalis tomis teisėmis tesinaudoja. 7. Jų organizacijos *kaipo protestą* (=protestuodamos, protestui) išmėtė atsišaukimų. 8. Žmonės sako, kad jo kapą *lankė* (=lankę, esą lankę) ir kunigaikščiai. 9. Praneša, kad *buvo* (=buvę) pradėję šaudyti vieno sodžiaus gyventojai.

V. 1. *Apmokėti* tai paskolai (=tai skolai išmokėti, sumokėti) buvo įvesti nauji mokesniai. 2. *Apmokamosios* (=mokamosios) vietos (teatre). 3. Buvo *apvaikščiojamos* (=švenčiamos, keliamos) šimto metų sukaktuvės. 4. Tą dieną *apvaikščiojo* (=šventė) toje vietoje, kur... 5. Šitą kunigą Peterburgo *apskrities* (=apygardos)²³ teismas buvo nuteisęs (pasmerkęs)... 6. Matė *aršiausią* (=smarkiausią, baisiausią...) kovą. 7. *Apskelbimai* buvo *atspauzdinti* (=skelbimai buvo išspauzdinti) ir išlipdyti. 8. Bus *atidengtos* (=atidarytos, inkurtos, įsteigtos...) kelios naujos mokyklos. 9. V. *paaukavo* (=paaukojo, paskyrė) tam paminklui 10,000 markių. 10. Kova su *bedarbe* (=kova, kovojimas su nedarbu). 11. Blaivybės skyrius vakarą *darė* (=kėlė, taisė...). 12. Jis vasarą *darė* (=kėlė) inkurtuves. 13. *Išsižymėjo* (=įžymus, įžymesni, įžymiausi buvo) vainikai nuo užsienio laikraščių. 14. Jie laikė egzaminus *laisvanoriais* (=savanoriais). 15. Jos *nemielaširdingai* (=beširdiškai) mušė gydytojus. 16. Lenkijos *nepri gulmingumas* (=Lenkų žemės, Lenkų, -kijos nepriklausomybė). 17. Viršininko *pagelbininkas* (=padėjėjas, antrininkas)²⁴. 18. Vieni kauniečiai paimsią *pajų* (=imsiąsi dalių, akcijų) ne mažiau, kaip už du šimtu tūkstančių rublių. 19. Tarp *pajininkų* (=dalininkų) esama ir kelių kunigų. 20. Geležinkeliui tiesti susidarė *pajininkų* draugija (=akcininkų, dalininkų bendrovė). 21. Jis dabar dviem mėnesiam *paliuosuotas* (=paleistas, atleistas). 22. Prašė, kad jį *paliuosuotų* iš kariuomenės (=prašė iš kariuomenės paleidžiamas, išvaduojamas; prašėsi, kad jį iš kariuomenės paleistų, išvaduotų...). ... 24. Buvo kelios *pradinės* (=pradedamosios) mokyklos. 25. *Rudnicka* (=Rudininkų?) gatvė (Vilniuje). 26. Jas (stakles) padaręs kažikoks *pats savaimi* (=pats iš savęs...) išmokęs mechanikos žmogelis. 27. Italai linkstą sutikti.

kad Tripolio viršininku. . . *skaitytusi* (=viršininku būtų laikomas, viršininkas būtų) Turkų sultonas. 28. Kiti *skaito* (=laiko, išranda) juos daug žinančiais (kiti taria, mena juos daug žinant. . ., kiti laiko juos žinovais. . .). 29. Dabar paaiškėjo ir šios *skaitlinės* (=šie skaitmens). 30. Ingaliotiniai būsią renkami valsčių *sueigose* (=kuopose, vyrijose, vyrybėse). 31. Buvo pirmoji lenkų *sueiga* (=kuopa, saneiga, pirmasis lenkų susirinkimas. . .)²⁵; per tą *sueigą* (=toje kuopoje. . .) lenkai nutarė. 32. Pernaį buvo padarytas mokyklų *surašas* (=sąrašas). 33. Anglų vyriausybė susekusi čia didelį *suokalbį* (=sąmokslą)²⁶. 34. (Buvo išstremti) mokytojai *svietiškieji* (=pasauliniai). 35. Naujos *trepės* (=nauja lipynė, nauji laiptai). 36. Toji draugija *uždėta* (įsteigta, inkurta) pavar-gėliams šelpti. 37. Vilniaus universitetas senai *uždengtas* (=uždarytas, plg. sak. 8). 38. Dabar padavęs prašymą gimnazijos *vyriausybei* (=vyresnybei) karo gydytojas. 39. Buvo *visuotinas* (=visuotinis, -nasis) susirinkimas. 40. Jis plačiai jau žinomas *Žemaitijoje* (=Žemaičiuose)²⁷. 41. Suvažiuos ir mažieji *žemvaldžiai* (=m. žemininkai, dvarininkai, mažazemiai dvarininkai).

VI. 1. Bus atlaikytos *gedulų* (=gedulių, gedimosios) pamaldos. 2. *Užginimas* (=užgynimas) dirbti. 3. Jų *pagalba* (=pagalba). 4. *Medega, pavidalas* (=medžiaga, pavidalas). 5. *Savaimi. . .* (=savaime). 6. Didelis *trūkšmas* (=trukšmas). 7. Ariamas ir pats *viršūkalnis* (=viršūkalnis).

Savo taisymais, kaip mato skaitytojas, liečiu čionai nemaža rašomosios šių dienų kalbos paklaidų ir su jomis keliolika sintaksės (I—IV), žodyno (V) ir rašybos (VI) dalykų. Kodėl vienas-kitas sakinėlis taip, ne kitaip mano taisomas, čia nemokėčiau, tikrai sakant, nė išdėstyti; tam reikėtų labai daug vietos ir laiko turėti. Rašytojams — „netikėliams“ patarčiau tiktai, kalbos reikalui ir šios vietos paklaidoms suprasti, pasinaudoti pirmiausia kalbos žiniomis, kurios išmėtytos „Rašomosios kalbos dalykuose“ (atskirajame Liet. M. Draugijos leidinyje) ir Rygiškių Jono „Liet. kalbos sintaksėje“. Tenai, ypačiai gyvosios tų leidi-nių kalbos pavyzdžiuose, jie ras ir šiokių-tokių atsakymų — beveik į visus tuos kalbos klausimus, kurie mano čia paliečiami.

Mano išskeltose čia aikštėn kalbos paklaidose bus, žinoma, ir neaiškių, abejojamų vienam-kitam rašytojui vietų. Tikrai žinodamas, kas čia ypačiai neintikima, galėčiau ką-ne-ką ir plačiau išdėstyti. . ., o tuo tarpu tenkinuos vien iškėlęs kelias dešimtis

paklaidų aikštėn ir tuo paraginęs rašytojus, kuriems rūpi ir rašomoji kalba, geriausiai naudoties, savo ir skaitytojų reikalui, bent kalbos vadovėliais — elgties taip, kaip visų kultūringųjų tautų rašytojai elgiasi.

Del paklaidų, kurios čia pažymėtos III, 1—3 sakiniuose, tiems rašytojams, kurie kalba ir rusiškai arba lenkiškai, reikėtų minėti vienas kalbos mažmožis: mūsų „įvežti, išvežti, uždaryti, atidaryti“ = lenkų ir rusų „wwieźć, wywieźć, zamknąć, odemknąć, ввезти, вывезти, запереть (закрыть), отпереть (открыть)“, rusų ir lenkų „ввозить, вывозить, запирать (закрывать), отпирать (открывать), wwozić, wywozić, zamykać, odmykać“ yra mūsų „vežti (vežioti), daryti (darinėti, verti, varstyti)“. Taigi mūsų pasakymas: „jis duris *darò*“ turi, mažų-mažiausia, dvi reikšmi. Be to, žodis „*uždaryti*“ reikia skirti nuo „*uždengti*“: yra sakoma „*uždengiau puodą*“ ir „*uždariau duris, trobą*“.

R. J.

[„Viltis“, 1912, Nr. 108 (108)]

„RAŠOMOSIOS KALBOS DALYKŲ“ KRITIKUI.

Atvirasis laiškas p. Druskiui.

Šių metų „Draugijoje“ (N 68-jame) yra ir „Rašomosios kalbos dalykų“ (Vilnius, 1912 m.) kritika.

Sveikas, tos kritikos autorius, berodydamas mano paklaidas, kažin kodėl ir nebūtų dalykų man prikišei.

Del tos kritikos čia neiškenčiu nepasiteisinęs. Jei būsiu per daug nuobodus, prašau dovanoti.

1) Sveikas sakai (p. 285): „P. Ryg. J. neprileidžia jokių abejojimų... Jo principas — „*aš taip sakau*“... Jo nutarimai tai *filologiški dogmatai*, neprileidžiantieji jokių susiaurinimų, jokių distinkcijų... Jei jam patiko pav. koks *karas*, tai jis kalte kals, kad tegeras tik *karas*, o *karė* netikusi... Tas pats *absolutizmas* žymu ir jo „Rašomosios kalbos dalykuose“. Sveikas mane laikai, tiesiog, nepaprastu absolutistu, autokratu: kas man pačiam netinką, aš viską „kaip su kirviu kertąs“, metąs laukan, ir tiek!

Toks biaurus aš, kad ir kaip mane Sveikas biaurintum, — nėsu. Savo kalbos straipsniuose, kurie yra patekę ir į tuos „Rašomosios kalbos dalykus“, aš juk sakau: „Išdėstyti visos išgalės, kaip čia kas ir kodėl reikėtų pataisyti, man, šio rašinio autoriui,

būtų ir persunku: mano rašinys turėtų — visu ilgu traktatu pavirsti. Čia mano uždavinys buvo siauresnis: dėl indėtųjų pavyzdžių surašiau tiktai kai-kuriuos pasakymus, kurie, mano nuomone, galėtų visiškai atstoti minėtuosius netaisyklingus arba ne visai taisyklingus kurių-ne-kurių mūsų rašytojų parašymus. . . Dar kartą pasisakau: *visų išgalių čia nė nemėginau suvaikyti, ir visų vadinamųjų pataisymų čia nėra: a) tam reikėtų ir visos žmonių kalbės tarmės geriausiai mokėti, b) tam reikėtų ir daug atspėjamo laiko turėti (p. 24).* „Raš. k. dalykų“ pradžioje, be to, rašau: „Rašydamas šiuos pastebėjimus, viena tenorėjau: norėjau, kad laikraščiai ir rašytojai šitais pastebėjimais, *kur su jais sutinka*, tolesniam laikui ir naudotųsi (p. 24).“

Iš kur gi Sveikas turi tokių žinių apie mano absolutizmą, dogmatizmą, autokratiją, principą — „aš taip sakau“? Iš mano kalbos straipsnių, patekusių į „Raš. k. dalykus“, to juk Sveikas susekti nieku būdu negalėjai! Tad kamgi mane taip išdedi? Argi tat padoru?

Del to „karo“, apie kurį Sveikas savo kritikoje rašai, aš nieko savo kalbos straipsniuose nesakau. Pats aš vartoju, tiesa, žodį „karas“, bet vartoju tik del to, kad iš žmonių kalbos — iš Juškos dainų, žodyno, iš Prūsų žmonių kalbos — aš jį, tą „karą“, nežinau. Visur „kalte kalti“, kaip Sveikas sakai, kad vienas „karas“ tėsas geras, — savo kalbos straipsniuose aš niekur juk nėsu nė mėginęs. . .

2) Rašomosios kalbos sakinius: „Dabar yra *viltis*, kad ligonis išgis; valgyk, kad yra *noras*; aš turiu *teisę* ir *norą* čia dirbti; ar buvo *reikalas*, kad važiavai miestan? . .“ savo kalbos straipsniuose aš taip tetaisau: „Dabar yra *vilties*, kad ligonis išgis; valgyk, kad yra *noro* (apetito); aš turiu *teisės* ir *noro* čia dirbti; ar buvo *reikalo*, kad važiavai miestan? . .“ Sveikas su tais ir kitais tolygiais taisymais nesutinki, nes čia ir rašytojų „viltis, noras, teisę, norą, reikalas. . .“ tinką, tik reikią mokėt atskirti: „dabar yra *viltis*, yra *noras*, turiu *teisę* ir *norą*, buvo *reikalas*“ nuo pasakymų: „dabar yra *vilties*, yra *noro*, turiu *teisės* ir *noro*, buvo *reikalo*“; reikią tik žinoti, kad „konstrukcija su akuzativu (ir nominativu) nešiojanti savyje tūlą *griežtumo* bei *kategoriškumo* žymę“. Sveiko nuomone, aš tik nesuprantas tų kalbos skirtumų, kurie taip lengva buvo, matyti, Sveikam suvaikyti.

Sveikas ir čia klysti: daug ko, žinoma, nemoku, nesuprantu, bet minėtuosius skirtumus, ar šiaip ar taip, nuvokiū. „Rašomo-

sios kalbos dalykuose“, mano straipsnyje (p. 25), yra aiškiai pasakyta: „Tokie rašomosios kalbos pavyzdžiai, kaip: *pinigai* bus, būsią ir *žmonės*, bus ir *svečiai*, dabar yra *viltis*, turi *norą*, *protą*...“, būtų taisyklingi tik tuomet, jei būtų jais kalbama apie visą žinomąjį žmonių, svečių būrelį, apie visą aiškią pinigų kiekybę, apie visą norą, protą, viltį.“

Minėtuose pasakymuose kilmininką, betaisydamas rašomosios kalbos pavyzdžius, pavartočiau tiksliai dėl to, kad jis tenai, tuose pasakymuose, geriausiai, mano nuomone, tiko. Antra vertus, pats aš iš žmonių (senių, moterų...) kalbos visiškai neturiu tokių pavyzdžių, kaip antai: „Valgyk, kad yra *noras*; aš turiu *norą* čia dirbti; ar tu turi *protą*, *laiką*? žiūrėk, bus *lietus*, *šaltis*...“ Taip nesako, man rodosi, nè tie žmonės, kurie *griežtai* kalbėti temėgsta, kurie ką kalbėdami — *kirste kerta*.

3) Sveikas rašai: „Po žodžio *būti* p. Ryg. Jonas liepia visur dėti nominativą, konstrukciją su ablativu skaito (=laiko) klaidinga. Todėl, anot mūsų kalbininko (=m. k. nuomone, supratimu), reikia (=reikią) rašyti: „Jie norėtų liaudies *vadovai būti*; ožys eina per bažnyčią — nori *kunigas būti*“... Negerai autorius daro palikdamas tik vieną konstrukciją, o kitą *griežtai atmezdamas*... Mums net įstabu, kad p. Ryg. Jonas *nemoka atskirti* prasmės tokių sakinių, k. a.: jis yra *karalis* (tikras) ir jis yra *karaliu* (ant scenos).“

Kam čia Sveikas rašai tokius niekus (p. 286 ir 287)? Juk tai vieni melai tėra! Ne tiksliai „Raš. kalb. dal.“, bet ir šiaip jau kalbos straipsniuose aš anaip tol *neliepiu* po žodžio „būti“ *visur dėti* vardininką, aš niekur „konstrukciją su ablativu“ nelaikau apskritai klaidinga, niekur griežtai neatmetu įnagininko prie žodžio „būti“! Ieškok skersai ir išilgai — mano straipsniuose to nerasi. Vienas mano įnagininko pataisymas: „Jam reikėjo *gudresniu* (= *gudresniam*) *būti*“, „kunigas ragino juos *būti blaivais* bei *dorais* (=kunigas jiems sakė, kalbėjo, juos ragino, kad *blaivi* bei *dori būty*)“ — negi duoda teisės taip griežtai apie mane nukalbėti (žr. „Raš. k. dal.“, p. 2 ir 3)!

Kam čia Sveikas taip beširdiškai nebūtus daiktus apie mane prasimanai?! Juk ir su priešininku reikia teisingam būti.

Mano „Sintaksėje“ yra tokių žmonių kalbos pavyzdžių, kaip antai: „Aš, *tavimi būdamas*, taip nedaryčia (p. 45); vilktakai *būdavę* tie patys *žmonės*... *Būdami vilkais*, jie bėgiodavę po laukus ir miškus; kada *būdavę žmonėmis*, eidavę su kitais dirbti (p.

73). . . “ Taigi iš jų Sveikas, jei tą „Sintaksę“ kritikuodamas esi ir skaitęs, galėjai matyti, jog įnagininko prie žodžio „būti“ ir aš negenu laukan, neniekinu, tik vartoju aš jį tam tikrose vietose ir, matyti, ne visur, kur jo Sveikas norėtum.

Pasakymą „ožys eina per bažnyčią — *nori kunigas būti*“ ne aš prasimaniau: jis mano paimtas, kaip tat savo vietoje pasakyta (p. 5), iš Juškos dainų. Tas pasakymas („... *ožys nori kunigas būti*“) reiškia, mano nuomone: „ožys kunigu statosi, dėdasi; nori kunigu eiti (plg. „kitų teisybės ir *pasakomis eina*“), nori kunigu laikomas; nori, kad kiti jį kunigu, per kunigą laikytų; chce ucho-dzić za księdza, chce rolę księdza grać. . .“ Nusiziūrėjęs į šitą ir kitus tolygius pavyzdžius, ėmęs ir patariau sakyti: „Jie norėtų liaudies *vadovai būti*“ (=jie norėtų vadovais eiti, vadovais statosi; norėtų, kad kiti juos liaudies vadovais laikytų; norėtų liaudžiai vadovauti).

Kada tariniui (prie žodžio *būti*) vartojamas žmonių kalboje vardininkas, kada įnagininkas, — apie tatai reikėtų kuomet plačiaus ir kitoje vietoje išdėstyti. Šiuo tarpu tenkinuos tiktai kelius žmonių kalbos pavyzdžius su tais linksniais davęs.

1. *Būkim* (eime) *vanagais, kiškiais* (yra toks vaikų žaislas; plg. „grokim *karaliais, kortoms, savais kazirais*; eina *kuosom, vanagais*“). Sl. 2. „Kas bus *vanagas?*“ — „Tu būk *vanagas*“ (taip pasikalbama „einant *vanagais*“). Pn. Sl. 3. „Kas bus *pelė?*“ — „Aš būsiu *pelė, tu būk katinas.*“ Pn. 4. (Kad būtų šiąnakt gimęs), *būtų buvęs vagis* ir *galvažudys*; (*būtų buvęs vyskupu*). Sln. p. 5. Eik, prašyk (kelmelį), kad aš būčia *dievienė, o tu dievas, o mano vaikai dievukai*. 6. Kelmelis atsakė: „Tu būk *šuo, o tavo pati kalė, o tavo vaikai šuniukai!*“ Grl. p. 7. Oi tu, dieve mano, būk mano *apginklas*. Rm. d. 8. Neleiskim į mokslą, teganai kiaules, bent užaugęs *darbininkas bus*. Žt.

Iš šitų pavyzdžių matyti, jog mūsų kalboje sakinio tariniui vartojamas ir vardininkas ir įnagininkas; jog šitų dviejų linksnių skirtumas, vartojant juodu tariniui, yra dalykas labai painus; jog tų linksnių skirtumas gali čia visiškai paaiškėti tiktai sustačius daugybę įvairių įvairiausių žmonių kalbos pavyzdžių. Iš šitų pavyzdžių matyti, ar šiaip ar taip, jog ir apie „sceną“ kalbant kaip tik tinka vardininkas (plg. pv. 2 ir 3); iš jų aišku, jog reikalauti, kaip tat Sveiko norima, kad kalbant apie sceną įnagininkas, ne vardininkas būtų vartojamas („*jis yra karaliu, karaliumi*“), yra — labai, labai neatsargu.

4) Sveikas sakai, kad aš tariniui tiesiog vengiąs įnagininko (p. 287) ir kad Sveikam ypačiai netinką mano taisymai: a) „*Klebonas* čia *perkeltas* kun. Br.“ ir b) „*Ekspertai* buvo pakviesti ir paskui parvežti penki žmonės“. Viena, „Raš. k. dalykuose“ (p. 7.), pirmojo sakinio vietoje, mano pasakyta: „Pernai parėjo čia *naujas klebonas*, kn. Br.; *klebonas* (*klebonu*) čia *perkeltas* (atkeltas) kunigas Br.; parėjo čia *per kleboną* kun. Br.“ Taigi mano čia teikiami kaip tik keli tam tikros paklaidos taisymai („klebonas, klebonu, per kleboną“), iš kurių Sveikas galėjai sau — tinkamą pasirinkti: įvairūs taisymai, rodos, kaip tik reikalingi buvo įvairioms minties ypatybėms išreikšti. Antra, duodamas, tam tikrai paklaidai pataisyti, antrąjį sakinį, aš „Raš. k. dalykuose“ (p. 7) įrašiau dar Šiauliškių kalbos pavyzdį: „*Gydytojas* buvo *parvežtas* tas pats šunkarys, *priėmė* — toji pati ragana.“ Tas Sveiko nepastebėtasis žmonių kalbos pavyzdys turėjo, mano nuomone, paaiškinti kam reikiant vardininko pavartojimą antrajame mano taisme („*Ekspertai* buvo pakviesti ir paskui parvežti penki žmonės“). Trečia, mano taismu, ir vienu ir antru, ypačiai pabraukta, ar bent norėta pabraukti, kad nereikia sakyti — „atvažiavo į *klebonus*, į *ekspertus* buvo pakviesti, parvežti penki žmonės“; pabraukdamas šią dalyką, savo straipsnyje parodžiau tik, kaip ir visur, vieną kitą tam tikros paklaidos teiktinąjį taismą.

Sveikas, nesutikdamas su mano „taismu“, turėjai, man matos, žmonių kalbos pavyzdžiais išrodyti, kad vardininkas ir šitaip sustatytame sakinyje („ekspertai... žmonės“) netinkas, bet Sveikas — to, kaip sau nori, nepadarei: vieno pasityčiojimo, kad čia esąs „kalbos guldymas į Prokrusto lovą“ (p. 287), juk tam yra labai maža.

Kad abejojamasis sakiny („*ekspertai*... penki žmonės“) nebūtų toks ilgas, kad jo pirmojoje vietoje stovėtų veiksnys arba papildinys, būčiau, nieko neabejodamas, betaisydamas tą sakinį, pavartojęs įnagininką, būčiau parašęs: „Penki žmonės buvo pakviesti *ekspertais* (plg. „jis buvo kviečiamas, išrinktas *profesoriumi*; jį *liudininku* pašaukė; jį *paveikslu* imkis“). Tokių pavyzdžių ir yra nemaža „Raš. k. d-uose“ ir „Liet. k. sintaksėje“. Pagaliaus, jei kas ir duotajame sakinyje („*ekspertai*... penki žmonės“) vartotų įnagininką, nieko aš prieš tokį vartojimą pasakyti negalėčiau.

Nereikia tik tyčioties ir prikaišioti autoriui nebūtų dalykų.

5) Sveikas sakaisi nėsąs girdėjęs (p. 287) tokių pasakymų, kaip antai: „Tikėk *manim*, *juo* netikėk.“ Labai tai galimas daiktas. . . Kad toks įnagininkas yra betgi vartojamas, galiu Sveikam parodyti ir šiais neprasimanytais pavyzdžiais:

1. *Manim*, *kuo kitu* tikėk. Kp. 2. Netiki tom *liekarstom* (*tu vaistu*). Ds. 3. Vieryk (tikėk) *manim*. Užl. 4. Netikėkis *tu*. Dkš. 5. Mano *sūriu* neišsitikėjai, išmetei: Žt. 6. Gumbas buvo begalo *savimi* pasitikėjęs. Žt. 7. Nenusitikėk *vilku raišu*. Pr.

6) Sveikas sakai: „Žodį *anot* autorius (R. Jonas) liepia pakeisti kitu — *pasak*; kuo šis geresnis, nepasakyta. *Anot*, — vysk. Baranausko iš anykštiečių tarmės paimtasis, buvo jau rodos ingijęs pilietybės teisę, bet, deja, turėjo nelaimę (=nelaimės) nepatikti p. Ryg. Jonui, kurs jo vieton dabar ir bruka vilnietiškąjį *pasak*, tur būt delto (=tam), kad lenkai galėtų gardžiau pasijuokti iš lietuvių tvirtindami, būk mūsų kalboje nieko kito nėra, kaip tik — *sakė-pasakė, sakė-pasakė*. . .“

Čia Sveikas ir vėl prasimanai. Pakeisti žodį *anot* vilnietiškuoju (?) *pasak* — aš neliepiu. Aš tik nurodau kelius netaisyklingus rašomosios kalbos sakinius, kuriems žodelis *anot*, mano ir kitų kalbininkų nuomone, netinka; taisydamas tuos sakinius (su „*anot*“) aš, kaip Sveikas turėjai pastebėti, vartoju, tam „*anot*“ pakeisti, ne vien žodelį „*pasak*“ (žr. „Raš. k. dal.“, p. 5.). Žodelis „*anot*“ yra įvestas mūsų raštijon ne vieno vysk. Baranausko; jis (*anot, anote, note*) yra žinomas ir sakomas visoje Lietuvoje, tik žmonių kalboje, kiek man yra žinoma, ką kita reiškia, ne tą, ką norėtų vienas kitas rašytojas juo dabar pasakyti. To žodelio prasmė tam tikroje vietoje (p. 26) ir mano paaiškinta: jo varyti iš rašomosios kalbos aš anaip tol nenoriu ir to liepti, žinoma, negalėjau.

Pasinaudodamas tam tikriems taisymams žodeliu „*pasak*“, aš — tikėk *manim* meldžiamasis — jokio noro neturėjau duoti lenkams progos „gardžiau pasijuokti“ — iš lietuvių kalbos. Bet šitą dalyką, kad mano to noro neturėta — Sveikas, man rodos — ir pats žinojai.

7) Sveikas negalys sutikti, kad žodelis „*veik*“ rašomojoje kalboje reikštų tą, ką žodis „*beveik*“ (p. 287). Sveikas su tuo gali, žinoma, nesutikti, bet pats aš dėl žmonių kalbos žodžio „*veik*“ tos neapykantos neturiu (vartoju ir „*veik*“ ir „*beveik*“).

8) Sveikam tinką ir tokie sakiniai, kaip antai: „*Pas jį* vaiku pilni pašaliai, *pas jį* būdavo ir rugių nemaža“. . . (p. 287 ir 288).

Man betgi rodos, kad pasakymai: „*Pas jį* vaikų yra daug, pilni pašaliai (er hat viele Kinder), *pas jį* būdavo ir rugių nemaža (er hatte auch Roggen genug)“ — lietuvių kalbai šita reikšme netinka. Sakyti „*pas jį* vaikų yra daug (pilni pašaliai)“ galėtume tik verzdami lietuviškai, sakysime, vokiečių kalbos pasakymą — bei ihm (wo?) sind (stehen, sitzen, liegen...) viele Kinder, — kurs reiškia, kaip Sveikas, turi būt, žinai, ką kita. Pasakymas „*pas jį* būdavo ir rugių nemaža“ žmonių kalboje galėtų reikšti tiktai: „*bei ihm* war (lag) auch Roggen genug“. Pasakymas „*pas mane* yra pinigų, vaikų, laiko“, — prasme „aš turiu (man yra) pinigų, vaikų, laiko“, — eina, ar šiaip ar taip, prieš lietuvių kalbos dėsnius.

Minėtuoju du sakiniu aš taisyčiau taip: „*jo* vaikų pilni pašaliai, *jo* būdavo (*jis* turėdavo) ir rugių nemaža (žr. „Rašom. kalbos dal.“, p. 9).“ Kitaip jų taisyti ir dabar negalėčiau.

9) Sveikas sakai: „Žmonės visur (?) vartoja *po visam* ir be abejo nepalšiaus vartoję (p. 288).“ Sveikas čia, gali būt, ir tiesos turi; pats aš jau dabar taip tvirtinti, nulemti tam pasakymui („*po visam* visi išėjo iš bažnyčios; *po visam*, teatre, buvo lig išauštant šokiai“) amžių amžius — negalėčiau.

10) Sveikas norėtum, kad mokiniai sakytų: Atsčiau *dvejukei*, parašiau *trejukei* (tur būt, žinoma, „ir *vienukei*, *ketveriukei*, *penkeriukei*“?). To jiems „liepti“, anot Sveiko tariant, aš negalėčiau: tos rūšies žodžiai, kaip ir kiti, reikia kalti ne į „dvojka, trójka“, bet į savo kalbos žodžius nusižiūrėjus. Iš skaitvardžių „dveji, treji, ketveri...“ mūsų kalba tos rūšies daiktavardžių (*vienukė*, *dvejukė*, *trejukė*...), rodos, nedaro. Be to, kodėl turėtų čia būti *vienukė*, *dvejukė*, *trejukė*, kodėl ne *vienukas*, *dvejukas*? Kai-kurie žmonės pataria juk dabar, ne be pagrindo, sakyti ir „*atvirukas* (laiškas)“, ne „*atvirukė*, *atvirutė* (gromata)“.

Nekaldamas čia naujų žodžių, norėčiau sakyti tiktai: „*dviem* teatsakė, rašė *penkiems* — parašė *trims* (žr. „R. k. dal.“ p. 7).“

11) Sveikam netinkąs pasakymas: „Buvo teisiama *uždaromis* (uždarytomis) durimis“, ir norėtum, kad jo vietoje būtų rašoma: „Buvo teisiama *uždarius* duris“, arba „*uždarytomis* durimis (dativus absolutus)“. Viena, tokių „dativų absolutų“, kaip Sveiko „*uždarytomis* durimis“, Lietuvoje niekur nėra, taigi jų nė rašomajai kalbai teikti nereikėtų. Sakyti „b. t. *uždarius* (užsidarius?) duris, galėtų, žinoma, ir rašytojai. Bet ir pasakymas: „Buvo tei-

siama *uždaromis durimis* (=troboje uždaromis durimis)“ turėtų, rodosi, tikti rašomajai kalbai.

12) Pasakymai: „Šitas darbas *neapsimoka* (=neišsimoka), buvo ir savo darbu *atsižymėjęs* (=pasižymėjęs, įsižymėjęs), ir darbininkas buvo jiems *prielankus* (=palankus, intaikus, nuolankus, nuolaidus)“ — Sveikam, matyti, tinka (p. 288). Jų žodžiai „*neapsimoka, atsižymėjęs, prielankus*“ (šiuodu tėra rašomosios kalbos naujadarų), mano nuomone, tėra lenkų ir rusų „oplaca się, оплачивается, odznaczył się, отличился, przychylny“, ir todėl mėginau juos savais žodžiais pakeisti. Kiek čia mano turėta teisės kištis į rašomosios kalbos dalyką, daugelio panašių žodžių (su priesagomis *ap-, at-, prie-*) susstatymas tegalėtų parodyti. . . Šiuo tarpu, nemokėdamas tuojau to padaryti, ko-nors ginti nenorėčiau.

13) Patardamas sakyti: „Šaltinio“ redaktorius jau *parvažiavo* (į Seinus)“, turėjau galvoje tiktai redaktorių, kurs namó grįžo iš kelionės. Pasakymas: „Šaltinio“ redaktorius jau *atvažiavo* (į Seinus)“ mano buvo paimtas „Raš. k. dalykams“ iš paties „Šaltinio“, kur buvo kalbama apie redaktorių namo tesugrįžusį.

14) Taisydamas pasakymą: „Susipratova *kits-kitą* (=vienas antrą)“ — sekiau Daukantu, Valančiauskiu, Jauniumi ir kitais. Ir pats aš, begyvendamas Žemaičiuose, esu pastebėjęs, kad kalbėdami apie du daiktu žmonės „*kits kito*“ nesako; (jie sako tiktai: „*jie, visi jie, kits kitą, vienas kitą* supranta“). Jaunius, pats būdamas žemaitis, pagaliaus savo gramatikoje apie tatai kalba. Pasakymas, del kurio aš minėtajame sakinyje kalbu, buvo pavartotas, kaip tat matyti ir iš „*susipratova*“, apie du daiktu tekalbant. Ar šiaip ar taip, sakyti, kad šitą kalbos dėsnį „vienas dievas ir antras p. R. J., tur būt, nežino, nes, rodos, nei Daukantas, nei Valančius, nei kiti mūsų klasikais to nežinojo (p. 288)“ — man rodosi, nereikėjo.

15) Pasakymą: „Arklių jie, *matomai*, nelaiko“ aš pataisiau „Arklių jie, *matyti*, nelaiko“. Sveikas norėtum, kad tame pataisy-me būtų mano indėta dar: „Arklių jie, *matoma*, nelaiko.“ Galimas daiktas, kad ir taip kur yra žmonių sakoma, bet man tat vis delto yra nepaprasta, ir todėl to nedėjau. Sveikam rodosi, kad mano pataisyimo („matyti“) lietuviškumas esąs labai abejotinas, nes ir lenkai saką: „Oni, *widać*, koni nie mają.“ Bet šis pagrindas (lenkų „*widać*“) yra, ar šiaip ar taip, perdaug menkas: ne lenkų kalbos vienas-kitas pasakymas sprendžia apie mūsų kalbos grynumą ir taisyklingumą. Tomis akimis žiūrint, reikėtų spręsti, kad ir

visų lietuvių pasakymas: „jau namai, ežeras *matyti (matyties)*“ esąs ne visai lietuviškas.

16) Sveikas sakai, kad savo „nutarimu aš panaikinąs“ žodžius „*dvarponis, Zemaitija* (p. 289)“, ir priduri: „Apie *dvarponius* ir *Zemaitiją* nekalbėsime, jie kaip buvo, taip ir pasiliks.“

Žodžio „Zemaitija“ nežinojo nei Valančiauskas, nei Daukantas, nei Jaunius; jo neteko nė man girdėti „Zemaičiuose“. „Zemaitija“ yra rašomosios kalbos naujadaras. To žodžio ir „kalvis“ tebėr gyvas. Tas žodis, jei būtų reikalingas rašytojams, galėtų, žinoma, ir gyventi rašomojoje kalboje. Aš pats betgi Zemaičiuose vien apie „Prūsus, Zemaičius“ (ne „Prūsiją, Zemaitiją“) tėsu girdėjęs.

Ar „dvarponis“ yra senas žmonių kalbos žodis, labai abejoju; man rodos (nors nesiginčysiu), jog ir to žodžio nei Valančiauskas nei Daukantas nežinojo.

17) Sveikas, kalbėdamas apie „Raš. k. dalykus“, rašai (p. 289): „Lenkai turi du žodžiu: *duchowy* ir *duchowny*, rusai net tris: *свѣтскій, мірској, всемірный*. Mums gi vietoj tų penkių žodžių liepiama tenkintis tik dvejais (=dviem): *dvasiniu* ir *pasauliniu*. Tuo būdu *duchowy* ir *duchowny* pas mus bus *dvasinis*, o *свѣтскій, мірској, всемірный*“ — vis bus *pasaulinis*. Perdaug jau p. R. J. apiprastina mūsų kalbą.“

Kaip reikėtų versti lietuviškai visi minėtieji lenkų ir rusų žodžiai, man, tikrai sakant, niekad nerūpėjo. Antra vertus, kad mane ir šiandien imtų kas klausti, kaip bus lietuviškai „*duchowny, duchowy, мірској, всемірный, свѣтскій*“, aš nemokėčiau atsakyti: verzdamas ką iš rusų arba lenkų kalbos lietuviškai, verčiu ne atskirus būdvardžius, man pakištus tekste versti, bet ištikus pasakymus su tais žodžiais. Taip-pat dariau ir verzdamas iš lietuvių kalbos ką lenkiškai arba rusiškai; taipo pat darai, man rodosi, ir Sveikas.

„Raš. k. dalykuose“, — toje vietoje, kur mano taisoma sakiniai su šių dienų „dvasišku, svietišku“ (p. 16 ir 17), — mano nurodyta tiktai, kaip reikėtų, mano nuomone, tam tikri rašomosios kalbos pasakymai (su tais žodžiais) „taisyklingai“ pasakyti. Ar lenkai, rusai, reikšdami tuos mūsų pasakymus saviškai, vartotų čia „*duchowy, duchowny*“ ar „*свѣтскій, мірској, всемірный*“ — man nė į galvą nebuvo atėję.

Be to, ar rusų „*всемірный*“ ir „*свѣтскій*“, lenkų „*duchowy*“ ir „*duchowny*“ verčiu aš „Raš. k. dalykuose“ visur „*dvasiniu*“

ir „pasauliniu“, — aš dar labai abejoju: man rodosi, kad to vienodumo dar nė Sveikas nemokėtum iš mano kalbos straispnių išrodyti.

Betgi, kad Sveikas, užuot parodęs, kur ir ką aš liepiąs netaisyklingai sakyti, ėmei čia jau apie rusų ir lenkų žodžių lietuvišką *vertimą* kalbėti, tad leisk man, meldžiamasis, ir Sveikam užduoti vieną šios rūšies klausimą. Kaip ir keliais žodžiais Sveikas išverstum rusiškai ir lenkiškai lietuvių kalbos žodžius: a) *pa-laukti, palūkėti, luktelti*, b) *storas* ir *drūtas* (plg. „stora lenta“ ir „drūtas, drūktas medis“), *laibas* ir *plonas* (tėvas), c) *atbarškėti, išbarškėti, nubarškėti, atnorėti* („vargu ponai *atnorės* baudžiąvą“)...? Tik verčiant prašyčiau „nenuprastinti“ lenkų ir rusų kalbos.

18) Sveikam tinka, matyti, rašomosios kalbos naujadarai „*dvasiškis*“, „*dvasiškija*“, nors pats, jiems apginti, nieko neduodi (p. 289) ir prieš tą, kas mano apie tuodu žodžiu pasakyta (p. 24), taip pat nieko neapasakai.

Sveikam nepatinkąs mano teikiamasis šiam reikalui „*dvasininkas*“. Sveikas sakai: „Mūsų nuomone, *dvasininkais* pavadinti tegalima negut *spiritistai*. . .“ Spiritistas, man rodos, ir lietuviškai tebus „spiritistas“, o „*dvásininkas*“ tebūtų žmogus, kuriam „(žmogaus) *dvasia, dvasios reikalui* rūpi arba turėtų rūpėti“, kaip kad „ūkininku, daržininku, kalbininku, tautininku“ vadiname žmones, kuriems „rūpi arba turėtų rūpėti ūkis, daržas, kalba, tauta ir jų reikalai“. Šitas dalykas mano ir pažymėtas tam tikroje „Raš. k. dalykų“ vietoje (žr. p. 24, 25 ir 41).

Jei Sveikam tinka „*dvasiški* su *dvasiškija*“, turi teisės, žinoma, taip ir rašyti: mūsų rašomoji kalba labai pakanti, joje ir keistesnių yra *naujadary*.

19) Sveikas norįs, kad rašomojoje kalboje *narys* reikštų *суставъ, Gelenk, sąnaris* — *членъ, Glied*. Gali Sveikas rašyti, žinoma, kaip tinkamas, tik rašant nereikėtų meluoti: nereikėtų per akis, kaip tat Sveikas darai, sakyti, jog *visi lietuviai kauniečiai* žodį *narys* vartoja žodžio *суставъ, Gelenk* prasme, o *sąnari* — *членъ, Glied*. Sveikas klysti, neturi jokio pagrindo, sakydamas, jog *nari* prasme *Gelenk* augštaičiai pradėję netaisyklingai vadinti *sąnariu*, prisiklausę rusų, ir jog šitas žodis (*sąnaris*) esąs „aiškus slavizmas, priešingas lietuvių kalbos *dvasiai*“. Sveikas klysti, neturi nė mažiausio pagrindo, sakydamas, jog aš čia remiāsis „vien ant suvalkiečių tarmės ir norįs visai

Lietuvai tą suvalkietizmą mūsų rašomajai kalbai inpiršti (=inteikti)“.

Ką kur reiškia žodžiai *narys* ir *sąnaris* žmonių kalboje, manotam tikroje „Raš. k. dalykų“ vietoje aiškiai pasakyta (p. 26). Mano pavyzdys: „man pirštų *sąnarius*, man pirštus per *sąnarius* (суставы) skauda, skaušta, sopa“ — yra paimtas kaip tik iš kauniečių, ne suvalkiečių kalbos. Teikdamas rašomajai kalbai *sąnarį* prasme *Gelenk*, *суставъ*, *narį* — prasme *Glied*, *членъ*, remiuosi ne viena suvalkiečių tarpe: ta reikšme (*Gelenk*, *суставъ*) žodį „*sąnaris*“ vartoja ir Kauno gub. augštaičiai (žodžio „*narys*“ jie neturi).

Sveiko nuomone, aš pirmas ėmęs tuodu žodžiu taip keistai vartoti ir tuo griauti senobės palikimą... Ar neparodytum man Sveikas bent vieną senobės rašytoją (Širvydą, Daukšą, Bretkūną...), kurs *abu tuodu žodžiu* („*narys*“ ir „*sąnaris*“) nuosakiai vartoja ta prasme, kuri taip patinka Sveikam?

20) Sveikas rašai (p. 290): „Su daugeliu mūsų rašomosios kalbos reformų, siūlomųjų p. Ryg. J., nesutinka ir p. Imša (jei neklystame — vienas iš kalbininkų komisijos). Mes su visais p. Imšos nurodymais (atskyrus tik VII punktą) taipgi sutinkame. Nes ištikrųjų tokie pasakymai, kaip: „traukinys *septyniomis* teateina“, „jis *įsisteigė* arklius“, „jis rašo mokslo *keikiamus* straipsnius (viet. mokslą *keikiančius*) ir t. t., yra tiesiog *nepakenčiami*.“

Vieno to dalyko, kad Sveikas šios rūšies pasakymų „*nepakenti*“, čia, man rodos, neužtenka. Einant iš šito pagrindo, reiktų pasakyti, kad turį tiesos ir tie žmonės, kurie mūsų kalbos nevartoja vien dėl to, kad jos „*nekenčia*“. Mano pasakymai su „*septyniomis*, *įsisteigė*, *keikiamus*“ yra paimti iš žmonių kalbos arba sudaryti einant žmonių, daugiausia kauniečių, kalbos dėsniais (žr. straipsnį „Del Imšos klausimų, abejojimų...“, p. 31—36).

Sveikas sakaisi visiškai sutinkąs su Imšos nurodymais (p. 29—31) ir tuo pačiu pasisakai nesutinkąs su mano atsakymais į tuos Imšos nurodymus (p. 31—36). Sveikas būtų gerai padaręs, žinoma, ir pasakydamas arba, dar geriaus, išdėstydamas, kodėl aš tais savo „atsakymais“, Sveiko nuomone, tik žmones klaidinąs.

Spėdamas, kad Imša esąs vienas iš kalbininkų komisijos, Sveikas neapsirikai: p. Imša nuo šios vasaros, kada jau buvo

išleisti „Raš. k. dalykai“, tikrai įstojo į kalbininkų komisiją. . . Ar jisai pats tebesutinka su visais tais savo nurodymais, kurie taip patinka dabar Sveikam, — aš labai abejoju.

21) Sveikas norįs, kad būtų rašoma „*talentuotas* žmogus, *taisykliškas* pasakymas“, nes „*talentingas* žmogus, *taisyklingas* pasakymas“ turi reikšti žmogų „pilną talentų“, pasakymą „pilną taisyklių“. Sveikas turėtų bent žinoti, jog „*širdingas, protingas*“ žmogus nėra žmogus „pilnas širdžių, protų“ ir „*taisyklingas* pasakymas“ reiškia pasakymą, kurs eina taisyklėmis, kurs tam tikromis taisyklėmis pasakytas“: plg. „*išmintingas* pasakymas, *teisingas* žodis“ ir t. t. Argi Sveikas tikrai norėtų, kad būtų sakoma „*taisykliškas* (šale „*klaidingo*“) pasakymas“?!

Ar šiaip ar taip, kalbant apie šitos rūšies dalykus, nereikėtų Sveikam pasitenkinti tokiais pasakymais, kaip antai: „Mūsų nuomone, senoviški (?) *talentuotas, taisykliškas* kurkas geriau tinka rašomajai kalbai, negu p. R. J. peršami (=teikiami) naujadarai „*talentingas, taisyklingas*“. Be to, jau metas žinoti, kad žodis *talentingas* yra ne naujadaras, o *taisyklingas* toks tėra naujadaras, kaip ir *taisykliškas*.

22) Sveikas sakai (p. 290): „Brukti rašomojon kalbon tokius pasakymus, kurie jokia logika neišaiškinami, k. a. *nieku būdu*, mums matos nepriderėtų. Nes jei būtų kur sakoma *nieku būdu*, tai turėtų būti ir „*niekas būdas*“, bet mes nei vieno nei kito iki šiol nėsam girdėję.“

Kad Sveikas to pasakymo nėsi girdėjęs, labai tikiu, bet kad čia kiši ir savo „logiką“ — tai darai visai nereikalingai. Suvalkiečiuose šitas pasakymas („aš *nieku būdu, nieku gyvu* to nedarysiu“) yra labai paprastas. Mano motynėlė — o ji man didelė autoritatė — visada taip sako, nė kiek nesirūpindama, ar toks pasakymas sutinka su Sveiko logika ar ne. Parašymas: „*nieku būdu*“ buvo vartojamas ir senio Širvydo. Reikėtų čia minėti, be to, jog sakome ir „*kuo* tu vardu, *kuo* pavarde, *ko* meto ligonis“, nors sakant „*kas* vardas, *kas* pavardė, *kas* metas“, rasit, ir netenka girdėti.

23) Sveikas rašai (p. 290): „*Pasirodo*, kad kai-ko ir pats p. R. J. yra irgi nežinąs. Pav. mums žodis *ligotas* yra paprasčiausias, tuo tarpu mūsų autorius skaito (=laiko) jį abejotinu, ir net rašo, būk ir Kuršaitis iš „Prūsų kalbos“ jo nežinąs.“

Suvokęs iš mano žodžių (?) tą *pasirodymą*, Sveikas apsidžiaugei, matyti, kaip geležėlę radęs, nors pats aš niekur nėsu

sakęs viską žinąs: tokio nė žmogaus, man rodosi, kad ir atsidėjęs Sveikas ieškotum, nesurasi.

Žodžio *ligotas* abejojamu aš nelaikau ir dar kartą Sveikam pasakysiu, kad Kuršaičio iš Prūsų kalbos, kiek matyti iš jo žodyno, tikrai to žodžio nežinota.

24) Baigdamas savo straipsnį del „Rašomosios kalbos dalykų“, Sveikas kvieti, kad ir kiti mūsų kalbos žinovai tartų del jų savo žodį. Kviezdamas talkon tuos žmones, Sveikas, tarp ko kita rašai: „Lietuvių kalba — tai bendras visų turtas. To turto sargu privalo būti visa tauta; daleisti (=leisti) vienam p. R. J. čia *šeimininkauti* — mes neprivalom, juo labiau, kad jis turi perdaug *autokratišką* ir reformatorišką būdą — yra linkęs senus žodžius ir senas sintaksiškas (=sintaksės, -sines) konstrukcijas, gerai jų neištyręs, niekinti, ir jų vieton naujus, savo *prasimanytuosius* brukti... tebūnie ir visuomenės kontrolė ant reformatorių.“ Su šita straipsnio pabaiga, — kad Sveikas kviestum kitus tiktai bešališkai, sine ira et studio, sergėti ir auklėti žmonių kalbos turtą ir kviezdamas nekalbėtum apie mano „autokratiją, šeimininkavimą ir prasimanymus“, — ir aš visiškai sutikčiau. Kad Sveikas ragintum į tą darbą ir rašytojus ir ragindamas patartum jiems netikėti ir Sveiko prasimanymais apie žinomąjį visų „kalbos autokratą“, — būčiau Sveikam ir dėkingas.

Žmonėms, kurie sutiks del „Raš. k. dal.“ tarti savo žodį, — už tą žodį iš anksto sakau jiems dėkui, — užduok Sveikas, jei netingi, dar vieną klausimą: katras mudu — aš ar Sveikas — esava didesnis autokratas, — absolutistas ir prasimanytojas?

Rygiškių Jonas.

[„Viltis“, 1912, Nr. 132 (767) ir Nr. 133 (768)]

1913

KUN. KAZIMIERO JAUNIAUS LIETUVOS KALBOS GRAMATIKA*.

Šitas mūsų kalbininkų tėvo darbas yra išleistas Peterburgo mokslų akademijos rūpesniu ir lėšomis. Darbas ėjo per K. Būgos redakciją.

* Peterburgas 1911 m.



Jablonskis grįžta iš gimnazijos po pamokų (Gardinas, 1913 m.)

Šituo darbu, dar ligi nespauzdintu, naudodavosi kitados tiek paties Jauniaus mokiniai, tiek kiti lietuviai, kalbininkai ir nekalbininkai, kurie norėdavo geriau savo kalbos ypatybių suvaidinti. Pats Kriaušaitis savo gramatikai yra daug ką ėmęsis tiesiog iš Jauniaus „kalbomokslio“. Šituo Jauniaus kalbos mokslo žinynu, gavusiu dabar „Liet. kalbos gramatikos“ vardą, naudosis dar ilgai, žinoma, ir kiti mūsų kalbos vadovėlių rašytojai.

Daug kas žino, jog Jauniaus gramatika yra pilna gilaus kalbos mokslo, tik ne kiekvienam prieinama, suprantama; bet retai kas yra visą ją skaitęs ir kaip reikiant išstudijavęs; daug kas ją vien garbinti moka arba — yra ir tokių — pasiskūsti, pasižiūrėjęs į ją, kad esanti — neįmanoma, neįkandama, pilna vienu kalbos „pinklių, gudrybių“... Taigi dėl šito dalyko norėčiau apie ją kiek plačiau ir aš pakalbėti — pažvelgti į jos rašybą, kalbos mokslą, terminus ir pačią kalbą.

I.

Gramatikos rašyba. Nemaža yra lietuvių, kurie baisesi pačia Jauniaus rašyba, kurie per tą rašybą nė Jauniaus kalbos mokslo nemato. Tūlam jo rašyba rodosi labai keista, sunki, neįmanoma.

Jauniaus rašyba, ir tikrai, yra labai nepaprasta, labai sunki. Rašomoji kalba ja *visa*, turi būt, niekumet nesinaudos. Jos ypatybės sunku būtų ir išdėstyti visos, neturint tam tikrų raidžių, ženklų, ženklelių. Gana bus pasakius, jog sudėtiniam balsiui *ie* parašyti (žodžiuose *sviestas, priedai, diedas*) mūsų kalbininkų tėvas *tris* rašmenis vartoja, jog dabartinius mūsų: **a** (*kada*), **e** (*karves, plikame, mane*), **i** (*kartis, jautis, išnašos*), **y** (*pykti, motyna-motina, yra*), **ą** (*tą, vyrą*), **ę** (*tęsti, dirbęs*), **į** (*tįsoti, jautį*), **ų** (*mergų, vyrų*), **uo** (*duona, vyruose, jaunuomenė*), **an**, **in**, **un** (*brangus, laukan; pintas, šalin; sunkti, vidun*), **dž**, **č** (*medžio, džiaugsmas...; jaučio, čia, pečius*) — žymi jisai kiekvieną dvejopai, kartais trejopai, vis norėdamas įvairių tarmių skaitytojams įtikti, vis lengvindamas jiems raštų skaitymą arba tik vieno-kito žodžio istoriją ar kilmę norėdamas trumpai apskaidinti.

Be to, yra dar vienas įžymus dalykas, kuris skiria paprastąją mūsų rašybą nuo jauniškės: Jaunius priebalsius prieš **a**, **o**, **u** minkština visados raide **j**. Jis rašo: *bjaurus, pjauti, labjaus, šla-*

pjas, stovju, kurmjų, bjaurjai, arkljo, kjaulė. Po lūpinių priebalsių tas Jauniasis *j* yra betgi ne minkštinamasis ženklas, bet paprastas priebalsis (*Ńjaurus... kurmjų*). Mes čia, kaip žinoma, rašome labai nevienodai: a) *biaurus, piauti, labiaus, šlapias, stoviu, kurmių, bjauriai, arklio, kiaulė* (Kuršaitis, Kriaušaitis...); b) *bjaurus, pjauti* (*j* po *b, p* žodžio šaknyje), bet *labiaus, šlapias, stoviu, kurmių, bjauriai, arklio, kiaulė* (Druskus...), ir c) *bjaurus, pjauti, labjaus, šlapjas, stovju, kurmjų* (*j* po lūpinių), bet *bjauriai, arklio, kiaulė* („Liet. k. Sintaksėje“...).

Jauniasis rašyba — „žodykilminė“ (rašant žymima dažnai ir žodžio kilmė) ir „tarminė“ (rašoma ne vienos tarmės žmonėms). Jis rašo: *staugti, zirzti, laužti* (ne *staukti, zirsti, laušti*), *laukų, vyrų, lužti* (*lūžti*)...

Tam tikrame savo gramatikos skyriuje Jaunius rodo, jog reikią rašyti: a) *medkotis, bitkoriai* — sudėtiniuose žodžiuose ir b) *veskime, meskime* (iš *ved + kime, met + kime*) — vientisiniuose žodžiuose; c) *atstoti, išsemti, užstoti, pėdsakas, pussalė* — sudėt. žodžiuose ir d) *mesiu, vesiu, kasiu, lūšiu, lūšta, sumiš* (iš *met + siu, ved + siu, kas + siu, lūž + siu, lūž + sta, sumiš + s*) — vientisin. žodžiuose; e) *atdaras* (atadaras) ir f) *krizdavau* (iš *kirt + davau*)...

Iš šitų pavyzdžių matome, jog Jaunius tam tikrus sudėtinius žodžius rašo taip, kad būtų tų žodžių ir kilmė aiški skaitytojui (rašo: *išsemti, pėdsakas, pussalė*... , nors tariame: *isemti, pėsakas-pėcakas, pusalė*...), nors vientisinių žodžių kilmę jo rašyboje ne visada matome: jis rašo — *zirsiu, vesiu, vesti, vezdinti, kasiu, laušiu* (= *zirz + siu, ved + siu, ved + ti, ved + dinti, kas + siu, lauž + siu*) ir *bėgti, zirzti, lūžti* (tariama *bėkti, zirsti, lūšti*).

Kur vientisiniuose žodžiuose, susidūrus keliems įvairiems garsams, yra įvykusi didelė, griežta permaina, ten Jaunius žodžio kilmės savo rašyba nerodo. Nežymi žodžio kilmės vientisiniuose žodžiuose jį visur, kur rašomasis garsas yra kilęs iš a) *d + t, t + t*, b) *d + d, t + d*, c) *d + s, t + s, z + s, s + s*, d) *š + s, ž + s*, e) *d + k, t + k*... Jų vietoje Jaunius rašo tiesiog garsą, kurį padaro tų priebalsių susidūrimas: a) *vesti, mesti*, b) *vezdamas, mezdamas*, c) *vesiu, mesiu, zirsiu, kasiu*, d) *sumišta, sumiš, lūšta, lūšit*, e) *veski, meski*. Tuose atsitikimuose, kur žodžio šaknies garsai *b, g, z, ž* prieš tam tikrą priebalsį tariami yra, kaip *p, k, s, š*, arba kur *p, k, s, š* tariama, kaip *b, g, z, ž*, — Jaunius savo rašyba žymi ir žodžio kilmę: *globti, degti* (degtukai), *zirz-*

damas, laužti ir *lipdamas, sukdavau, veisdamas, miešdamas* (susi-
sidūrę priebalsiai griežtos garso permainingos čia nedaro).

Įsistebėjus į šituos rašybos dalykus, man į akį krinta vienas
mažmožis, lyg Jauniaus rašybos nenuosakumas. Man sunku su-
prasti, kodėl Jaunius, rašydamas *vesiu, mesiu, zirsiu, kasiu, ves,*
mes, zirs, kas ($d+s, t+s, z+s, s+s=s$), rašo betgi: *sprogk,*
nestaugk, nekeikk, palaukk, sujungk, trenkk, ne *sprok, nestauk,*
nekeik, palauk, sujunk, trenk, nors $g+k, k+k$ taipo-pat= k
(plg. $z+s, s+s=s$). Čia yra juk tokie-pat vientisiniai žodžiai,
kaip ir *zirsiu, kasiu, zirs, kas,* ir čia turime, rodosi, tokį-pat prie-
balsio iškritimą, kaip ir žodžiuose *zirsiu, kasiu...*; taigi čia viena
raidė tereikėtų, rodosi, ir rašyti, kaip kad viena raide rašome
tokį-pat garsą ir žodžiuose *áuklė* (iš *aug-klė*), *pirklas* (iš *pirk-klas,*
„kupno warowne“, Širvydo žodis).

Pats aš rašau tuo tarpu *sprokite, sujunkite, trenkite* ir linkęs
esu šiaip dėl to dalyko spręsti: rašant su Jauniumi tam tikruose
sudėtiniuose žodžiuose *ss, gk, kg, kk,* rašant *pussalė, dalgkotis,*
žvakgalis, laukkaktis, plikkaktis (=pusiasalė, dalgiakotis, žva-
kigalis, laukakaktis, plikakaktis), — reikėtų rašyti su juo vien-
tisiniai *zirsiu, kasiu* (iš *zirz+siu, kas+siu*) ir, nesutinkant su
juo, tokie-pat vientisiniai *bėkite, sprokite, pirkite, trenkite*
(iš *bėk+kite, sprog+kite, pirk+kite, trenk+kite*).

Teisindamas savo šios rūšies vientisinių žodžių rašybą
(*sprokite, pirkkite...*), Jaunius tam tikroje vietoje (p. 129) tiek
terašo: „Jei veiksmazodžio kamieno gale yra **-k-**, tad lieptinyje
sakymbūdyje reikia kilmėmoksliskai rašyti du **k**: *sukkime,*
traukkime, laukkime, kaip rašome: *laukkaktis, plikkaktis*“. Ir pa-
ties Jauniaus čia neturėta po savimi, matyti, tvirto pamato: ne-
turėdamas savo *vientisinių žodžių* (*sukkime, traukkime, laukki-*
me) rašybai tikro pagrindo, jisai kiša mums pavyzdžiui tiktai
sudėtinių žodžių rašybą!

Kas iš Jauniaus rašybos prigis galutinai rašomojoje mūsų
kalboje, sunku tuo tarpu lemti. Žinoma tik tiek, jog nemaža ir
dabartinės rašybos ypatybių turi pradžia iš Jauniaus galvojimų
ir pastebėjimų. Sekdami daugiausia Jauniumi, rašome, tarp ko
kita: *šonu, vyru, mezdamas, vezdamas, ieva, ieškoti* (be į žodžio
pradžioje), *lūšta, elgties, daryties, trįs, jųs,* visi *sūnųs,* visos
pirtįs, bėgkite, sprokite, sukkite, pirkkite, gįsla, skįstas, rušis...
Šituos rašybos mažmožius yra teikę mums, tikrai sakant, ir keli
kiti kalbininkai, bet beveik visi jie, išskyrus Kuršaitį (*sukk,*

sprukk, mezdamas, vezdamas), patys yra sekę šiuo tarpu daugiausia Jauniumi.

Iš minėtųjų rašybos ypatybių tvirtai yra įsigyvenusi tiktai *šonų, vyrų* (gen. pl.) rašyba. Nositės žodžiuose *gįsla, skįstas, rųšis* dabartinėje rašyboje baigia jau nykti. Rašymas: *jųs, trįs, visi sūnųs, visos pirtįs* (žr. Kaz. Būgos „Kalbos dalykai“, p. 52—53) ilgai patverti, man rodosi, taipo-pat negalės: jau ir dabar yra rašytojų, kurie rašo *jūs, trys, pirtys, sūnūs*, ir tų rašytojų skaičius eis, reikia tikėtis, vis didyn. Norėčiau tikėtis, jog ir rašymo *bėgkite, sprogkite, sunkkite, pirkkite* ne ilgiausias bus amžis: naujoji rašyba — jos vadovėlio visi laukiame — rašys, taip bent man rodosi, su Valančiauskiu ir Daukantu: *bėkite, sprogkite, sunkkite, pirkite, bėk, sprog, sunk, pirk*.

Kad Jauniaus rašyba prigytų *visa* ir rašomojoje kalboje, to nė pats Jaunius, man rodosi, nelaukė: *paprastosios* rašybos reikalai jam, turi būt, nedaug terūpėjo. Jo rašybos smulkmenos, visos jos „gudrybės“, rūpės tiktai įvairiems kalbos tyrėjams (ir kalbos mokytojams), ne praktikams: tose rašybos smulkmenose jie ras trumpai išdėstytą Jauniaus kalbos mokslą, gražų to mokslo konspektą, daugybę žinotinų kalbos mokslo pastebėjimų. Praktikams dėl visų tų Jauniaus rašybos *smulkmenų* sukti sau galvos nereikėtų: Jauniaus kalbos mokslas, reikalingas praktikams, yra jo išdėstytas pačioje gramatikoje — tose jos žiniose, kur Jaunius aiškina lietuvių kalbos lytis, kur skelbia pačios kalbos dėsnius (jo rašyba to mokslo dalies apvalkalas tėra).

II.

Pats gramatikos mokslas. Jaunius savo gramatikoje neduoda ištiso liet. kalbos mokslo, ištisos gramatikos. Jos pradžioje yra daug kalbama apie rašybą, šiek-tiek apie priegaidės ženklus; po to eina „santaikos“ (sintaksės) skyrelis, kur randame šį-tą iš sakinio mokslo. Paskui kalbama apie liet. kalbos tarmes, jos „tarsnymokslį“ (balsius, balsių tarimą, priegaidę, priegaidės ženklus ir dėsnius, balsių laipsniavimą,riebalsius, jų ir žodžių galo įstatymus). Nuo p. 47 autorius ima kalbėti apie kalbos dalis. Išskirstęs mūsų kalbos žodžius į aštuonis skyrius, arba dalis, jisai dėsto gana plačiai daiktavardžių ir vientisinių būdvardžių linksniavimą; tuojau po būdvardžių kalba apierieveiksmius, duodamas čia-pat būdvardžių irrieveiksmių laipsniavimą.

Paskui eina įvairių „įvardoviečių“ (pronomina) linksniavimas (p. 100), trumpai paminėtas dvilypuotųjų būdvardžių vartojimas, duotas ištisas tų būdvardžių ir dalyvių linksniavimas. Po jų eina „skaitliniai žodžiai (numeralia)“, po kurių tuojau prasideda ir plačiausias veiksmažodžių mokslo skyrius (veiksmažodžiams paskirta mažne pusė visos gramatikos).

Apie prielinksnius, jausmažodžius, sąjungas autorius savo gramatikoje beveik nekalba.

Ne visi skyriai, žinoma, vienodai išdirbti, išnagrinėti.

Jauniaus gramatikoje randame nemaža lyg atskirų straipsnių apie tas mūsų kalbos ypatybes, kurios rūpėjo pačiam autoriui arba buvo, autoriaus nuomone, žinotinos jo mokiniams. Tuose savo kalbos straipsniuose autorius neiškenčia nepasibūręs del vieno-kito kalbos ir rašybos dalyko su kitais kalbos tyrėjais, daugiausia su Šleicheriu, Kuršaičiu, ir barasi, tiesą pasakant, karštai, bet visada labai mandagiai, padoriai. Besibardamas su jais, nuvažiuoja kartais ir į tokias kalbos „gudrybes“, kurios ne visuomet, turi būt, suprantamos buvo jo mokiniams. Mums tos autoriaus ekskursijos yra betgi labai žinotinos: jomis autorius, pavyzdžiui, pamoko, jog Kuršaičio žodžių, tokių, kaip antai: *bėgdinu*, *gyvendinu*, *stovėdinu*, tikrai sakant, nėra būti negali žmonių kalboje, arba jog Šleicherio rašyba: *lūžta*, *grįžta*, yra labai nevykusi...

Jauniaus būta ausylo, pastabaus, galvoto žmogaus, sąžiningo kalbos tyrėjo. Žmonių kalba jo mokėta puikiausiai. Jo pastebėjimai kalbos srityje visuomet ištikimi ir žinotini.

Aprašyti visa, ką yra įdėjęs savo gramatika Jaunius į mūsų kalbos mokslą, čia, žinoma, būtų persunku. Tam dalykui reikėtų visas ilgokas jo gramatikos konspektas surašyti.

Jauniaus pastebėjimais savo skaitytojus ilgai dar penės, žinoma, ir mūsų kalbos vadovėlių rašytojai, bet laukti tų vadovėlių iš jų, norint susipažinti su pačiu Jauniumi, nereikėtų: tie pastebėjimai geriau yra imties — iš paties šaltinio, iš pačios Jauniaus gramatikos.

Šią gramatiką, kaip yra žinoma, išleido ne pats Jaunius. Kad Jaunius būtų prieš leizdamas ją visą išžiūrėjęs, išlyginęs, joje nebūtų, kaip tat yra dabar, kelių mažmožių, kurie, mano nuomone, yra ne visai įtikimi.

a) Kalbėdamas apie vardinę „apysaką“ (praedicatum, p. 18), Jaunius, tarp ko kita, rašo: „(sakinio sąmazga yra išleistina),

kad ji yra neaptribotinis žodis (infinitivus) *būti*, pav.: jis laukia *pavežamas*, jis nori *pagiriamas*, katė nori *paglostoma*." Čia Jaunius, man rodosi, klysta. Po žodžių *laukia*, *nori* čia nėra nieko išleista: po tų žodžių turime čia vienus dalyvius. Žmonės, sakydami *visur*: „Jis gali, nori *laimingas būti*“, *niekur* nesako betgi ir negali sakyti: „Jis laukia *pavežamas būti*, nori *pagiriamas būti*." Čia mes, Jaunius pavyzdžiuose, turime, mano nuomone, vien tam tikrą dalyvį, tokį dalyvį, kokį turime ir sakiniuose: „Jis *nesiduoda mušamas*, *nenori mušamas*, arklys veikia *papranta jojamas*, šuo ir *kiriamas papranta*". Pridėti prie šitų dalyvių žodelis *būti* — būtų visiškai pagadinti sakiny, pasakyti taip, kaip niekur nėra žmonėse sakoma, ir todėl sakyti, kad čia esąs „išleistas“ žodis *būti*, mes teisės, man rodosi, neturime.

b) Kalbėdamas apie sakinio „veikėją-daiktavardį“ (p. 13), Jaunius, lyg sekdamas paprastosiomis gramatikomis, neiškenčia vieno mažmožio nepalietęs. Jis rašo: „*Daiktavardžiai* išsiskaido (skaidosi, dalijasi) į įvairius skyrius; vieni yra *kūniški* (concreta): akmuo, žemė, saulė, kiti *protiški* (abstracta): išmintis, atmintis, nuomonė.“ Čia Jaunius įsileista be kokio reikalo į paprastųjų vadovėlių terminologiją, įsileidus neapsižiūrėta, nepagalvota ir — apsirikta: ne daiktavardžiai, bet patys *daiktai* kalbos vadovėlių yra dalijami į „kūniškus ir protiškus“, arba, tikriau sakant, į „*kūno* (jaučiamuosius) ir *proto* daiktus“ (plg. „Raš. kalb. dal.“, pp. 16 ir 17, sak. 31 ir 41).

c) Kalbėdamas apie „veikėjo linksnį“ (p. 17), Jaunius nepagalvojęs pridėda: „Kartais ir apskūstinis (galininko) linksnis gali būti veikėjo linksnis (sulyg. šiokį sakinį: sako, kaimyną mirus).“ Pasakyme: „sako, kaimyną mirus“, Jaunius mato du sakiniu, ir žodį *kaimyną* laiko antrojo sakinio veikėju (veiksniu), nors čia, tikrai sakant, *vieną* teturime sakinį (*sako kaimyną mirus*); pasakymas „kaimyną mirus“ čia tėra sakinio papildinys, toks-pat papildinys, kaip ir žodžiai: „*atvažiuojant, kaimyną atvažiuojant, mane šiokį, mane tokį*“, būdami sakiniuose: „Mačiau *atvažiuojant*, mačiau *kaimyną atvažiuojant*; sakė *mane šiokį*, sakė *mane tokį*.“

d) Asmenuodamas veiksmožodžius, duodamas visas jų lytis, Jaunius duoda ir: *pabūgte, pykte* (p. 174), lyg pamiršdamas, jog žodžio *pabūgte* mūsų kalboje, tikrai sakant, nėra negali: yra tiktai „būgte“ (plg. „*būgte* pabūgo, *nešte* atnešė, *bėgte* išbėgo“)...

Kad Jaunius pats būtų turėjęs laiko ir patvaros, prieš spaudindamas gramatiką, išlyginti, išnagrinėti visas savo gramatikos smulkmenas, šitų (a—d) ir kitų tolygių mažmožių dabar jo gramatikoje, rasi, nė nebūtų. Antra vertus, tokie sakiniai, kaip antai: „Jis nori pagiriamas, laukia pavežamas, papranta jojamas, kam prašais varomas, jaučiasi nieko nedėtas, tariasi išmanęs, ko belauki nedavęs, ir t. t.“, reikia, man rodosi, kitaip nagrinėti: čia mes turime, man rodosi, vadinamąjį *sudurtinį* sakinio tarinį (žiūr. „Liet. kalb. sint.“, p. 20 ir 21, b, c). Nagrinėti šios rūšies sakiniai taip, kaip juos nagrinėja Jaunius (plg. c), man rodosi, nereikėtų; taip bent jų nenagrinėja dabar paprasčiau įvairių kalbų vadovėliai.

III.

Gramatikos terminai. Jaunius buvo pirmas lietuvis, kuris atsidėjęs studijavo savo gimtąją kalbą ir studijavo rimtai, taip, kaip ją studijuoja kitų tautų mokslo žmonės. Studijuodamas ją ir kitus jos mokydamas, Jaunius pirmas tenkinosi gimtąja kalba — ir jos mokslui išdėstyti, ir gramatikos terminams padaryti. Darbo buvo be galo daug: prieš Jaunių beveik visas tas mokslas, bent kiek jis buvo patiems lietuviams skiriamas, dirvonais gulėjo. Ir Jaunius, būdamas jaunas, energingas, galvotas vyras, ėmė visus tuos dirvonus plėšyti, dirbti. Jam rūpėjo visos mūsų kalbės mokslo šakos: ir žodynas, ir žodžių kilmė (etimologija), ir kalbės lyčių mokslas (morfologija), ir kalbės sakinių sudėtis, sakinio mokslas (sintaksė), ir visi to mokslo terminai. . . Visas tas darbas vienam žmogui buvo, žinoma, neaprepiamas, juo labiau, kad reikėjo visas tas mokslas varyti vienu kartu, kad Jauniui, tuoj baigusiam pačiam akademiją, reikėjo ne tik tirti, studijuoti, bet ir mokytoju būti, teko turėti darbo su mokiniais, kurie į viską atsakymų iš jo laukė ir reikalavo. Pradėjęs savo mokinius mokyti etimologijos, Jaunius turėjo mokyti juos tuojau ir rašybos, nukalti jiems gramatikos terminus, supažindinti juos, bent apskritai, su visu lietuvių kalbos turto, su didžiosiomis jos ypatybėmis, parodyti jos santykius su kaimynų ir kitų tautų tos pačios giminės kalbomis.

Viso to darbo Jaunius, kaip jau sakiau, aprėpti negalėjo. Ir atsitiko taip, kaip tai paprastai esti: įsigilinęs į etimologiją, įsigeidęs ją iširti, kalbininkas dažnai nepastebi vieno kito sintaksės dalyko; ėmęs atsidėjęs tyrinėti žmonių kalbos dėsnius

ir drauge dirbti būtina reikalingus kalbos mokslui terminus, kalbininkas dažnai nė nepasijunta nukalęs vieną-kitą terminą ne „žmoniškai“, ne taip, kaip to privalo žmonių kalba. Čia ateina man į galvą vienas mano palies pastebėjimas: pažįstu vieną mūsų rašytoją, kurs puikiausiai moka savo krašto žmonių kalbą, bet, ėmęs ką versti iš svetimų kalbų, kad ir lengviausio turinio mažmoži, nusako daug ką — *nežmoniškai*.

Kad taip tėra paprastai, kad kitaip nė būti negali ten, kur vienam žmogui perdaug darbo tenka dirbti, — parodo ir Jauniaus terminologija, nukalta labai jau seniai ir pasilikusi jo gramatikoje beveik visa tokia, kokia ji buvo pačioje autoriaus darbo pradžioje.

Tarp Jauniaus terminų yra nemaža tokių, kurie sunku, bent man, išteisinti žmonių kalbos dėsniais.

Prie tos rūšies terminų pats aš priskiriu, tarp kitų, šiuos: a) *esybėvardis* (substantivum), *sakymbūdis* (modus), *laikilgis* (quantitas); b) *įvardovietė* (pronomen); c) *vienaskaitlis*, *daugiskaitlis*, *dviskaitlis* (n. singularis, pluralis, dualis); d) sakymbūdis *rodytojinis* (pp. 163, 166, 167, 187—m. indicativus), *geidėjinis* (pp. 165, 172 — m. optativus), *įjungėjinis* (pp. 165, 169, 172, 173 — m. iniunctivus), *liepėjinis* (pp. 168, 171, 173 — m. imperativus); *turėtojinis* gimt. linksnis (pp. 102, 104 — c. genitivus possessivus); e) sakymbūdis *rodytinis* (m. indicativus), *įjungtinis* (iniunctivus), *geistinis* (optativus), *lieptinis* (imperativus); veikslas *darytinis* (genus activum), *kentėtinis* (g. passivum), *neaptribotinis* žodis (m. infinitivus), prasmė *pradėtinė*, veiksmažodžiai *pradėtiniai* (verba inchoativa); f) *pirmiaus buvėsis*, *pirmiaus būsiąsis* laikas; g) *santara* (consonans), *sąjungojimas* (coniugatio), veikslas *savyveikslis-savyveiksmis* (genus reflexivum), *niekatroji* gymė (genus neutrum); h) *stogalytis* ženklas (p. 34 — accentus circumflexus), žodžiai *dvitarčiai*, *tritarčiai*, *daugtarčiai* . . .

Šitie ir kiti tokie terminai, man rodosi, nesutinka su mūsų žodžių kilmės mokslu; autorius, dirbdamas *naujus* žodžius, buvo pamiršęs, mano nuomone, *savos* kalbos dėsnius, žiūrėjęs, juos dirbdamas, tiktai į senųjų gramatikų terminus (*substantivum*, *indicativus*, *imperativus*, *possessivus* . . .) arba verste vertė juos, norėdamas tiktai pakeisti savos kilmės žodžiais, lyg pamiršdamas, jog ir terminai, naujai daromi, turi būti dirbami taip, kaip yra žmonių dirbami paprastieji kalbos žodžiai.

Pamėgįsiu bent kiek pateisinti čia išdėtą savo nuomonę.

a) Tokių žodžių, kaip *esybėvardis*, *sakymbūdis*, *laikilgis*, mūsų kalboje — būti negali. Žodžių: *esybė* ir *vardas* (*šunybė* ir *darbas*, *senybė* ir *daina*...), *sakymas* ir *būdas* (arba *rašymas* ir *plunksna*, *vežimas* ir *kartis*...), *laikas* ir *ilgis* (arba *upė* ir *plotis*, *medis* ir *kietis*, *lenta* ir *storis*...), — mūsų kalba į krūvą nededa, vieno žodžio iš jų nedaro.

b) Darydamas žodį *įvardovietė*, lyg jį pasiteisindamas, autorius (p. 47) sako: „(tuos vardų vietininkus) dedame į *vardo vietą*.“ Iš tų trijų žodžių („į vardo vietą“) autorius, neilgai galvojęs, padaro vieną, pamiršdamas, jog iš pasakymų: *į trobos vietą*, *į šuns vietą*, *į kelio vietą*... mes nieku būdu negalime daryties žodžių: „įtrobovietė, įšunivietė, įkelivietė (įkeliavietė)“.

c) Jaunius rašo: *vienaskaitlis*, *daugiskaitlis*, *dviskaitlis*, darydamas tuos žodžius iš *vienas*, *daug* (daugis), *du* ir *skaitlius* (skaičius). Jei šituos žodžius, padarytus iš: *vienas*, *daug*, *du* ir *daiktavardžio*, imsime teisinti tos pačios rūšies žmonių kalbos žodžiais (*vienadienis*, *vienarankis*, *vienaragis*, *dvikojis*, *dviragis*, *šešnytis*, *šešpirštis*, *devyngalvis*), tad pasirodys, jog *vienaskaitlis*, *daugiskaitlis*, *dviskaitlis* turėtų reikšti ne tą, kas jiems liepiama: *vienaskaitlis* toks tebutų daiktas, kuris „vieną skaitlių“ teturi (arba kurs „vienam skaitliui“ tėra skiriamas), *daugiskaitlis* — kuris „daug skaitlių“ turi. Darant šitam reikalui (n. singularis, pluralis, dualis) žodžiai, reikėtų žiūrėtis, man rodosi, daugiausia į tokius žmonių kalbos žodžius, kaip antai: *dvisėda* (dvisėdžiai), *trisėda*, *daugnora*... padarytus iš „*vienas*, *du*, *daug* (daugis)“ ir veiksmažodžio šaknies. Taip kaldami šiam reikalui naujus žodžius, gautume, man rodosi, ir *vienaskaitą*, *dviskaitą*, *daugiskaitą* (daugskaitą)...

d) Tokie žodžiai, kaip antai: *rodytojinis*, *įjungėjinis*, *turėtojinis*, *liepėjinis*, *geidėjinis* — daiktavardžiai *rodytojas*, *įjungėjas*, *turėtojas*, *liepėjas*, *geidėjas*, įgavę tam tikram reikalui galūnę *-inis* — šnekamojoje kalboje yra nežinomi ir, būdami tokie, neturėtų gauti vietos nė gramatikos terminams daryti.

e) Kad šios rūšies dirbtiniai žodžiai (d) yra terminams netikę, tatai suprato, matyti, ėmęs apie juos galvoti, ir pats Jaunius: tos rūšies žodžių vietoje, kiek vėliau, jis ėmė vartoti savo gramatikoje tam pačiam tikslui žodžius: (sakymbūdis) *rodytinis*, *įjungtinis*, *geistinis*, *lieptinis*; (veikslas) *darytinis*, *kentėtinis*;

neaptribotinis žodis; (prasmė) *pradėtinė*, (veiksmazodžiai) *pradėtiniai* . . .

Jaunius čia, dirbdamas tuos terminus, pamiršo, kad ir šios rūšies būdvardžiai, kaip ir jo vartojamieji terminai: linksnis *gimtinis*, *duotinis*, *apskūstinis*, gramatikos terminologijos reikalui yra ne visai geri. Tarp žodžių: *mezgamasis*, *šnekamasis*, *rodomasis*, *rašomasis*, *geidžiamasis*, *jungiamasis*, *mirštamasis* . . . ir: *megztinis*, *šnekėtinis*, *rodytinis*, *rašytinis*, *geistinis*, *jungtinis*, *mirtinis*, — yra didelis skirtumas. Sakome: „*šnekamoji kalba*, *mezgamieji virbalai*, *rašomasis įnagis*, *mirštamoji liga* . . .“; jų vietoje, tam pačiam reikalui, žmonių kalboje, kiek man yra žinoma, niekur nėra sakoma: „*šnekėtinė kalba*, *megztiniai virbalai*, *rašytinis įnagis*, *mirtinė liga* . . .“ Sakyti „*megztiniai virbalai*, *rašytiniai įnagiai*, *kaltiniai-siūtiniai batai*, mano *gimtinis kraštas*, *gimtinė žemė* . . . — galime tik tuomet, jei kalbam apie virbalus, kuriais yra kas *numegzta* (kas padaryta), apie įnagius, kuriais *yra* arba *buvo* kas *parašyta*, apie batus, kurie yra *siūte pasiūti* arba *kalte nukalti*, apie kraštą, kuriame aš esu *gimęs* . . . Sakome: „šitas vanduo *prausiamas*, šitas šaukštas *valgomas*“, ir norime tuo pasakyti, jog tas vanduo skiriamas prausties (juo yra paprastai prausiamasi), jog tie šaukštai yra skiriami valgyti (jais paprastai žmonės valgo). Kad kalbam apie vandenį, kuriuo jau *yra* žmogus *prausęsis*, arba apie šaukštą jau nebegryną, tokį, kuriuo *yra* jau neseniai *valgęs* žmogus, sakome: „šitas vanduo *praustas*, šitas šaukštas *valgytas*, jų savo reikalui nevertok.“

Tarp *rašytas-rašytasis*, *megzta-megztasis*, *kultas-kultasis*, *gimtas-gimtasis* ir *rašytinis*, *megztinis*, *kultinis*, *gimtinis* yra visai mažas skirtumas, ne didesnis, kaip tarp žodžių: *aklas-aklasis*, *rūgštus-rūgštusis*, *saldus-saldusis* ir *aklinis*, *rūgštinis*, *saldinis*.

Ar šiaip ar taip, žodžiai: *rodytinis*, *įjungtinis*, *neaptribotinis* ir t. t. — minėtosiuose vietose savo prasme jie atstoja gyvosios kalbos lytis *rodomasis*, *įjungiamasis*, *neaptribojamasis* (nepasakomasis) — reikėtų, mažų-mažiausia, pakeisti terminais: *rodomasis* (sakomasis), *įjungiamasis* (jungiamasis), *neaptribojamasis* (nepasakomasis).

Del tos pačios priežasties yra nevykę ir linksnių vardai: *gimtinis*, *duotinis*, *apskūstinis*, — kurie versti yra tiesiog iš *genitivus*, *dativus*, *accusativus*. Neleidami įsikerėti terminams:

gimtinis, duotinis, apskūstinis, gerai padarytume, man rodosi, neimdami ir Jauniaus terminų (linksnis) *vardinis* (nominativus), *vietolinksnis* (locativus): linksniams vardai, kad lengvesni būtų atsiminti, reikėtų visi vienodais lietuvais nulieti (Jauniaus linksnių vardai — *vardinis, apskūstinis, vietolinksnis* — skamba per daug įvairiai).

f) Jauniaus terminai: *esąsis, būdavęsis, pirmiaus buvęsis, pirmiaus būsiąsis laikas* yra taipo-pat ne visai vykę. Viena, terminams gyvoji kalba šios rūšies dalyvių dažniausiai nevartoja; antra, lytys *esąsis, buvęsis, būsiąsis* yra retos, ne visur nė Žemaičiuose vartojamos (dažniau yra sakoma, turi būt, *esantysis, būsiantysis, esantėsis*...); trečia, šitos lytys: *esąsis, buvęsis*... yra visai panašios į mūsų refleksivų dalyvius (*sukąsis, juokiąsis, juoksiąsis*), ir todėl daug kam jos būtų ne visai suprantamos.

Del šitų ir kitų priežasčių, man pačiam geriau čia tiktų tokie terminai, kaip antai: *esamasis, būsimasis laikas*... Šitos rūšies (nuošalės) dalyviai yra Lietuvoje, ypačiai Kauno gubernijoje, labai plačiai vartojami (plg. „Raš. k. dal.“, pp. 33—35) ir terminams; o kad mūsų vartojama ir būsimojo laiko nuošalės (passiva) dalyviai, tatau matyti ir iš „Svodb. Rėdos Veliucn. lietuvių“ (plg. „*būsimas vyras, vesima merga*“ p. 6).

Sudurtiniai terminai: *pirmiaus būsiąsis* arba *pirmiaus buvęsis laikas* netinka mūsų kalbai dar dėl vienos priežasties: galime sakyti — „mūsų *gerasis* sūnus, *kuliamoji* mašina, *rūgusis* (rūgusysis) pienas, mūsų *mylimasis* prietelis“, bet sakyti: „mūsų *labai gerasis* sūnus, *gerai kuliamoji* mašina, *pirmiaus rūgusis* pienas, mūsų *labai, visada mylimasis prietelis*“, ir tarties einą žmonių kalbos dėsniais, — mes, man rodosi, negalime. Del tos pačios priežasties sakome: „senoji óda, *vadinamoji* žalčio išnara, pasiliekti prie medžio“; pridėti čia prie dalyvio „vadinamoji“ dar kokių žymų prieveiksmį, kad ir žodelį *taip* (plg. такъ называемый) — žmonių kalba neleidžia.

Sakyti: *pirmiaus buvęs, labai geras, visada mylimas, gerai rūgęs*, žinoma, galime, tik šios rūšies žodžiai terminams, — tam tikroms pastoviosioms, išskiriamosioms daikto ypatybėms reikšti, — kaip yra žinoma, netinka.

Laikų vardai ar ne geresni būtų šiokie: laikai *vientisiniai* (dirbau, dirbsiu) ir laikai *sudurtiniai* (buvau dirbęs, būsiu dirbęs; buvau bedirbąs, būsiu bedirbąs); laikas *esamasis* (dirbu, esu),

būtasis (dirbau, buvau), (*būtasis*) *dažninis* (dirbdavau, būdavau) ir *būsimasis* (dirbsiu, būsiu)? Tarp laikų sudurtinių reikėtų skirti: sudurtiniai *pabaigós* (buvau dirbęs..) ir *pradžios*, arba įsidirbamieji (buvau bedirbęs..) laikai.

g) Tarp ne visai vykusių Jauniaus terminų mano pažymėta, tarp ko kita, dar: *santara*, *sąjungojimas*, *savyveikslis-savyveiksmis* (s. veiksmas, veikslas, veiksmazodis), *niekatroji gymė*.

Santara mūsų kalboje tegali reikšti *sutarimą*, sutartį (plg. *sankalba*, *sąvarža*, *sąjunga*=sukalbėjimas, suveržimas, sujungimas...). Jauniaus *santara* tėra lietuviškai perkaltas lotyn. *consonans*.

Sąjungojimas tėra padarytas iš *sąjunga*, *sąjungoti* — taip, kaip iš *pasaka*, *pasakoti* turime *pasakojimą*. Šitas žodis Jauniaus padarytas nusižiūrėjus į *coniugatio*, bet to, kas jam liepiama reikšti, reikšti jįsai negali: mūsų kalboje tas žodis, jei bus vartojamas, visada bus rišamas su *sąjunga* (coniunctio, societas).

Žodžio *savyveikslis-savyveiksmis* vietoje tegalėtų būti, jei būtų reikalo, *saviveikslis*, *saviveiksmis* (plg. *savižemis*, *savitarpis*).

Termino *niekatroji gymė* nekenčia pati mūsų kalbos dvasiai. Jaunius rašo: „padarytas iš niekatrosios gymės (p. 89), lietuviai turėjo *niekatrąją* gymę (p. 89 ir kitur),“ bet pamiršta, jog sakydami: *niekatras* (nė katras), *niekada*, *niekas*, turime dėti sakinyje dar ginamąjį žodelį *ne* (plg. „nė katras nežino, jis niekada nėra buvęs, niekas nemato“).

Tas dalykas, kad sakome: „Jie ir dievą *nieku verčia*, jų vaikai visi *niekais išėjo*“, — nieko čia negelbti: žodžių *niekas*, *niekai* (niekis) prasmė šios rūšies sakiniuose yra visai savotiška, visai nutolusi nuo tos pačios kilmės ginamojo žodžio (negatio).

Rymiečiai galėjo sakyti: „hoc vocabulum est neutrius generis, nemo fuit, nusquam fui“, — nedėdami tuose sakiniuose dar *non*, — bet mes be savo *ne* apsieiti čia, man rodosi, negalėtume, mes galėtume sakyti tiktai: „iš *nė katrosios* (=nei iš vyriškosios nei iš moteriškosios) gymės *nepadarytas*, lietuviai *neturėjo nė katrosios* gymės...“

h) Jauniaus gramatikoje yra „riestinis arba *stogalytis* (крышевидный, dachförmig) ženklas (accentus circumflexus, p. 34)“. Ar ne geriau buvo pasakyti: „riestinis arba stogo *pavidalo*, stogo (*lyties*) ženklas“, nedarant čia tam tikro termino?

Jaunius rašo: žodžio *sąjama* (syllaba, skiemuo), bet tuo žodžiu ir pats ne visur tesinaudoja: rašo *būdvardžiai dvytarčiai*,

tritarčiai, daugtarčiai (pp. 92—97), nors daiktavardžio *tartis* niekur pats nevartoja.

Dabar yra rašoma dažniausiai: žodžio *skiemuo*, būdvardžiai *dviskiemeniai, triskiemeniai, daugskiemeniai*.

IV.

Gramatikos kalba. Jaunius buvo žemaitis (kvėdarniškis): jo kalboje yra iškilusios aikštėn daugiausia žemaičių kalbos ypatybės. Jis rašo: „Reikia permaintyti ilgųjų (balsių) *priegaidę*“ (ne *priegaidė*, *priegaidės*, p. 34); pas *lietuvių* (ne *pas lietuvius*, *lietuviuose*) tos rašybos nerandame (p. 2); *pagal tarsnių* (ne *pagal tarsnius*, *garsus*, p. 25); *skaitlius* (ne *skaičius*); *idant* (pp. 16, 81) ir *ýdant* (p. 154, žemaičiuose šitas žodis tariamas dvejai). Gramatikoje randame parašyta betgi ir: *kamienagalis, būdvardis* (p. 16, 78, 127 etc., ne tiktai „kamiengalis, būdvardis“), reikia *įvardovietės* (ne „įvardovietes“) linksniuoti (p. 79)... Šios kalbės ypatybės, jei būtų jos tikrai ir paties Jauniaus kalbės ypatybėmis, reikėtų jo lyg norą ir į rytiečius savo kalba pakrypti, bet jos vargu bus gramatikoje visos griežtu Jauniaus noru atsiradusios: jas galėjo įvesti į gramatiką, tyčia ar netyčia, ir pati jos redakcija („*sakymabūdžio*“ gramatikoje niekur nėra).

Taisyklingai rašyti lietuviškai apie dalyką nepaprastą, apie kalbos ypatybes ir dėsnius — yra, ar šiaip ar taip, tuo tarpu nelengva. Ir Jaunius — kurs taip puikiai mokėjo žmonių kalbą ir apie paprastus dalykus gražiausiai mokėjo lietuviškai pašnekti — yra ką-neką pasakęs gramatikoje ne taip, kaip tat reikėtų, nuosakiai einant žmonių kalbos dėsniais.

Čia turiu pažymėti kurias-nekurias gramatikos vietas, kur Jaunius lyg lietuvių kalbai nusižengia, kur rašo lyg prieš bendruosius mūsų kalbos įstatymus.

a) Jaunius rašo: „*žodis į žodį sakant* (p. 21); ir mūsųjoje (kalboje) yra bendrosios gymės *žodžiai* (p. 49); kalbos žodžiai turi tris skaitlius, bet yra ir *tokie žodžiai*, kurie vieną teturi skaitlių (p. 49); liet. kalba turi *dvejopus būdvardžius* (p. 78); tuodu didžiuoju veiksmažodžių skyriu turi *mažesnius skyrius*, arba *pa-skyrius* (p. 130); senų senovėje (mūsų kalba) turėjo niekatrosios gymės *daiktavardžius* (p. 48); priesaga *-d-ina-* turi *vietą* po kurių-nekurių santarų (p. 158); prieveiksmis (adverbium), priešdėlis (praepositio), jungė ir jausmažodžiai vadinasi *nelankstomomis* arba *nelankiomis* kalbos *dalimis* (p. 48)...“

Tų pasakymų vietoje rašomajai kalbai geriau tiktų, man rodo-
si, šiokie: *žodį* po žodžio sakant (visa pažodžiui sakant, žodžius
po kits-kito verčiant); ir mūsojoje (mūsų kalboje) yra bendrosios
gimties (bendrojo gimimo) *žodžių*; kalbos žodžiai turi tris skai-
čius, bet yra ir *tokių žodžių*, kurie vieną teturi skaičių; liet. kalba
turi (liet. kalboje yra) *dvejopų būdvardžių*; tuodu didžiuoju veiks-
mažodžių skyriu turi *mažesnių skyrių*, arba *skyrelių* (skáidos,
dalijas dar į mažesnius skyrius, arba skyrelius); senų senovėje
mūsų kalba turėjo (yra turėjusi) ir bevardės gimties *daiktavar-
džių*; priesaga *-d-ina-* turi (gauna, randa) *vietos* (gali būti) po
kurių-nekurių priebalsių;rieveiksmis, prielinksnis, jungė (sąjun-
ga) ir jausmažodžiai vadinasi *nelankstomosios kalbos dalys*
(plg. «šitas medis *vadinasi qžuolas*)...“

Reikėtų skirti, man rodosi, „turiu, randu vietos (ich habe,
finde Platz)“ nuo „turiu, randu vietą (ich habe, finde eine Stel-
le)“.

b) Jauniaus gramatikoje randame ir šiokių pasakymų: „(tas
veiksmas) sugrįšta *ant paties veikėjo* (p. 21); žodžių mainymą
per linksnius vadiname linksniavimu (p. 54); „ta, šia“ kur-nekur
iš atžvilgio į ilgą balsę dvilypuotųjų būdvardžių įgijo ilgą bal-
sę (p. 104)...“

Kaip čia tikrai reikėjo rašyti, sunku kas tikra ir pasakyti. Bet
su žmonių kalba, su bendraisiais jos dėsniais, geriau sutiktų,
man rodosi, šiokie pasakymai: „tas veiksmas sugrįšta pačiam
veikėjui (veiksniui), į patį veikėją (veiksnį); žodžius kaitome
linksniais, linksniuojame, iš to — vadinamąjį *linksniavimą* tu-
rime; „ta, šia“ kur-nekur del ilgų balsių, pagal ilgą balsę dvi-
lypuotųjų būdvardžių, įgijo ilgą balsę (plg. „pagal tave, del ta-
vęs jie ir mus mylėjo“)“.

Pasakymas „iš atžvilgio“ (ze względu, z punktu widzenia,
относительно, съ точки зрѣнія) mūsų ir šiaip jau raštijoje yra
vartojamas visam kam — reikalui ir nereikalui.

c) Prielinksnio *pagal* vartojimas, kiek jį randame Jauniaus
gramatikoje, irgi ne visur sutinka, man rodosi, su šnekamosios
kalbos to prielinksnio vartojimu. Jaunius rašo: „1) Ant dvi-
balsių, *pagal* graikų papročio (=graikų papročiu, būdu), deda-
me priegaidę ant antrosios dalies (p. 34); 2) (keli žodžiai) vie-
noje tarmėje eina *pagal* pirmojo pavyzdžio, kitoje *pagal* antrojo
(p. 74, =eina pirmuoju, antruoju pavyzdžiu, plg. „rašoma, siun-

čiama pirmuoju adresu, eina pirmuoju keliu“); 3) perdirbo *pagal* pirmosios ailos paveikslo (p. 34, =iš pirmosios ailos paveikslo, plg. „dabar mes iš knygų darome sūrius; pjauk iš akies, ir bus gerai“); 4) padarytas *pagal* lietuviškų tarmiųjų įstatymų (p. 51, =lietuvių kalbos tarmiųjų įstatymais, plg. „senu papratimu taip darome; jie dievo žodį skelbia Jėzaus Kristaus įsaky-mu“); 5) (šitas) linksnis padarytas *pagal* įvardoviečių linksniavimo (p. 88 =įvardžių linksniavimu, plg. „padarytas tuo būdu, jo paliepinu, senu papratimu. . .“); 6) *pagal* žmonių proto dėsnių (=žmonių proto įstatymais, žmonių protu, galvojamu) dvi aili sumįšta (p. 39); 7) juos rašome *pagal* žodžių kilmės (p. 42, =žodžių kilme, sulig žodžių kilme, plg. „jie rašo savo tarme, sulig savo tarme“; 8) reikia rašyti *pagal* žodžio kilmės mokslo (p. 42, =r. r. žodžio kilme, žodžio kilmės mokslu, sulig žodžio kilme, sulig žodžio kilmės mokslu); 9) sąjungojimo (asmenavimo) pavyzdžiai bus čia sustatyti paailiui *pagal* veiksmažodžių skyrių (p. 159, =veiksmažodžių skyriais); 10) šiaurė-vakariečių žemaičių patarmė dalijas į tris šnektas *pagal* tarsnių **tj** ir **dj** ištarimo prieš **au**, **u** (p. 25, =vasaros, šiaurės vakarų žemaičių tarmė dalijas į tris šnektas įvairiu garsų **tj** ir **dj** tarimu, del nevienodo garsų **tj** ir **dj** tarimo prieš **au**, **u**).

Duodamas šios rūšies „paklaidoms“ kelis „pataisymus“, aš, tikrai sakant, pats abejoju, ar čia tikrai neklystu. Labai galimas daiktas, kad žmonių kalba nieko neturi prieš šitos rūšies (su *pagal*) pasakymus. Pats aš, tiesą sakant, iš žmonių kalbos žinau tikrai kelis šios rūšies pasakymus (su *pagal*). Žmonės tikrai sako: „nupjauk žolę *pagal* žemę, eik *pagal* tvorą (patvoriu), *pagal* tave jie ir mus mylėjo, išsirinko *pagal* savo norą (ir „savo noru išsikėlė“), plaukė *jūra pagal*, lėkė *žeme pagal* (ir *pagal žeme*).“ Bet neatsimenu, ar tikrai yra žmonių paprastai sakoma ir: „*pagal* mano *papročio*, *pagal* mano *nuomonės* reikėtų kitaip daryti.“ Žmonės, kiek siekia mano žinios, griežtai skiria pasakymus: „eik *šituo keliu*, eik nosies *tiesumu*, plauksime *upe*, rašyk *šituo adresu*“ ir „eik *pagal* *šitą kelią* (p. *šito kelio*), *pagal* nosies *tiesumą*, plauksime (?) *pagal* *upę*, rašyk *pagal* *šitą adresą*.“

Norint čia ką tikra nuspręsti, reikėtų, žinoma, turėti daugybę gyvų gyviausių žmonių kalbos pavyzdžių, o man jų šiuo tarpu kaip tikrai trūksta. Taigi prašyčiau į mano šios vietos „tataisymus“ ir pastebėjimus žiūrėti tik kaip į keliamus abejojimus.

e) Jaunius rašo: „1) Kuršaitis *nemoksliškai* sanprotauja (p. 110, =nemokslingai, bemoksliškai, plg. *neteisingai, klaidingai, nereikalingai, neprotिंगai, beproliškai* ką daro); 2) „eiti, liekti“ žemaičių tarmėje *taisykliškai* (=taisyklingai, plg. *teis-ingai, reikalingai, klaidingai*) pavirto į „eit, liekt“ (p. 150); 3) *taisykliškai* gimė, *taisykliškai* (=taisyklingai, iš taisyklės) ką padaro (p. p. 127, 157); 4) reikia *kilmėmoksliškai* rašyti du k; juos *kilmėmoksliškai* (=kilmėmokslingai, kilmės mokslu) rašome (p. p. 129, 42); *žodykilmiškai* (=žodžio kilme, žodykilmingai) rašyti (p. 144); 5) k *tarsnydėsniškai* (lautgesetzlich) turėjo išnykti; (šita santara) rados *tarsnydėsniškai* (=tarsnių dėsniais, garsų įstatymais) žodyje (p. 43); 6) kokios gymės veikėjas, tokios gymės turi būti ir *būdvardiška* (=būdvardinė, būdvardžio) apysaka (p. 18); 7) iš *indėnų* ir persų senąmotės gimusi dvi kalbi — *indiška* ir persiška (=iš indėnų. . . *indėniška* ir persiška, iš indų ir persų — *indiška* ir persiška, p. 26); 8) šiandieną mokslo vyrai tepripažįsta vieną *dvynaitišką* (=dvynaitį, plg. «tie dvi kalbi esanti dvynaiti», p. 26) kalbų dvejetą (p. 27); 9) rašyba yra ketveriopa: tarsninė (garsinė), žodykilminė, tarminė ir *istoriška* (=istorinė, p. 1); 10) lietuviški *tarminiai* (=tarmių įstatymai (p. 51); 11) apskritai ir *visuotiniškai* (?) šie dalykai yra žinotini (p. 122); 12) (Čia yra pažymėtini) darytojų vardai («pjovėjas, mėžėjas. . .») ir surinktiniai (?) žodžiai («pušynas, žodynas. . .»), bet tie paskutiniai (=šie aplink Tilžę) nekilnoja priegaidės (p. 69). . .“

Nesuprantama, kodel Jaunius rašo: „Juos rašome *pagal* žodžių *kilmės*, reikia rašyti *pagal* žodžio *kilmėmokslis*“, ir drauge: „rašome *kilmėmoksliškai, žodykilmiškai, taisykliškai*.“ Tokių pasakymų, kaip antai „*kilmėmoksliškai, žodykilmiškai*“ ir „*pagal kilmėmokslis, pagal žodykilmės*“, maišyti, dėti vienas-antro vietoje mes neturime, man rodosi, nė kokios teisės, bent žmonių kalba tam mūsų neįgalioja (plg. „einu *pagal upę* ir einu *upiškai*?!“). Sakyti „*tarminiai* įstatymai“ negalime, kaip kad nesakome ir „*žeminis* (земной) gyvenimas, *dantinis* griežimas, *rupūžinė* pasaka, *dieninis* atsitikimas, *žeminis, rankinis* darbas, *ūkinis* laikraštis“ (plg. «Jėzaus Kristaus *žemės* gyvenimas, bus ir *dantų* griežimo, *rupūžės* pasaka, *dienos* atsitikimas, *žemės, rankų* darbas, *ūkio* laikraštis»). Sakyti „rašyba *tarminė* ir *istoriška*“ nepriderėtų ir štai del ko: nesakome „*laukinis* ir *dirviškas, kuniginis* ir *ūkiškas, vištinis* ir *gaidiškas*“ — bent ten, kur

tos rūšies būdvardžiais norime visai vienodą, vieno galo ypatybę išreikšti. Atsiradimą šalia *indėnų* būdvardžio *indiškas* pateisina vien tas dalykas, jog Jaunius kitados rašydavo *indas*, ne *indėnas*; pavertęs *indą indėnu* jis pamiršo *indišką* paversti *indėnišku* (plg. „*kupiškėnai* šneka *kupiškėniškai*“).

f) Jauniaus gramatikoje randame parašyta: „visi *čia minėtieji* (=minėtieji, minėtieji šios vietos, čia paminėti) paveikslai neturi nieko bendro (p. 44); *labiausiai vartojamųjų* dvitarčių (=vartojamųjų, labiausiai vartojamų dviskiemenių) būdvardžių sąrašas (p. 94); *augščiau išguldytieji* (=išdėstytieji, augščiau išdėstyti, išklostyti) įstatymai (p. 40); iš jų taisykliškai (taisykle, taisyklingai) gimė *šiandieną vartojamosios* (=vartojamosios, šiandieną vartojamos, vartojamosios šių dienų) tų linksnių išvaizdos (lytys, p. 110).“

Del šitos rūšies dalyvių ir būdvardžių buvo šis-tas rašyta kalbant apie terminus „pirmiaus buvęsis, pirmiaus būsiąsis“ (III, f), ir todėl del savo šios vietos „taisymų“ čia nebesiteisįsiu.

g) Gramatikoje randame vietomis ir šiokių pasakymų: „1) Veiksmažodis turi savotišką išvaizdą (lytį) darytiniui veiksmui *aptarti* (=daromajam veiksmui išreikšti, pažymėti, p. 122); 2) kentėtiniui veiksmui *aptarti* (=kenčiamajam, nuošalės veiksmui išreikšti, pažymėti) paprastai vartojame kentėtinius (nuošalės) dalyvius (p. 123); 3) savyveikslis (saviveikslis, savinamasis, įvardinis...) veiksmažodis *apženklina* (=reiškia, žymi) tokį veiksmą, kurs... (p. 21); 4) gali *apturėti* (=gauti, įgyti) veikslą (p. 22); 5) žodis *apturėjo* (=gavo, įgijo) tą pačią dalelę (p. 90); 6) *pronosinė* (=nosinė) pusbalsė (p. 141); 7) tokį-pat *tarnavimą pildė* (=tam-pat tarnavo, tokią-pat tarnybą ėjo, plg. «apyvoką, sargybą, dienas ėjo») ir kiti linksniai (p. 88).“

Kodel ir čia (g) neiškenčiu savo skatiko neįkišęs — stengiuos saviškai taisyti, — ir vėl nemokėčiau pasiteisinti. Tiek tegalėčiau pasakyti, jog gyvoji, žmonių kalba mano pabrauktųjų pasakymų, kiek man yra žinoma, nepateisina. Žodžius: *apturėti*, *apženklinti*, *aptarti*, *pronosinis* (šios rūšies pasakymuose) — vartojame vieni-kiti tik dėl to, kad mūsų kaimynai šiam reikalui sako „otrzymać, oznaczać, omówić“ ir mes patys — „*pro nosį*“. Žodžio *apženklinti* vietoje Jaunius vartoja ir „ženkluoti“ (plg. „daiktavardis kartais *ženkluoja* ne vieną, bet daug daiktų“, arba „šimtas *ženkluoja* daugybę žmonių“, p. 18), bet ir šitas dirbtinis žodis nieko nauja, man rodosi, į kalbą neįneša: žmonių

kalboje jį visiškai atstoja žodžiai „reikšti, žymėti, ženklinti...“. Pasakymą *tarnavimą pildė* laikau netaisyklingu tik dėl to, kad niekumet nėsu girdėjęs kitų panašių pasakymų (plg. „jis pie-menavimą, bernavimą, sergėjimą gerai pildo“?!).

Visi priekaištai, kuriuos čia darau Jauniaus gramatikai, yra vieni mažmožiai. Sugriauti jo didybės tie priekaištai, žinoma, negali, to aš nė nenorėjau.

Kad Jaunius pats būtų sutaisęs spauzdinti visą tą savo darbą, — kad būtų turėjęs tiek energijos ir laiko, — daugelis tų mažmožių, dėl kurių čia kalbu, kuriuos čia jam prikišu, jo gramatikoje nė vietos sau nebūtų radę. Antra vertus, pats aš visą savo amžį kitonišką gyvenimą gyvenau; visas mano gyvenimas daug kuo skyrėsi nuo amž. atm. Jauniaus gyvenimo aplinkybių; daugelis tų kalbos faktų, kurie žinomi buvo Jauniui, man tebeliekti nežinomi, ir, rasi, tik dėl to kai-kurie jo kalbos mokslo dalykai ne labiausiai man įtikimi.

Jaunius, kaip kitų, taip ir mano akyse, yra, ar šiaip ar taip, galingas kalbos tyrėjas, kurs savo mokslu mums, ne vieniems mūsų kalbininkams, duoda be galo daug įvairių kalbos žinių. Iš Jauniaus pats aš esu daugiausia suvokęs gyvosios kalbos faktų ir nė vienas lietuvių kalbos vadovėlis nėra man davęs tiek nauja kalbos srityje, kiek šitas Jauniaus kalbomokslis-gramatika...

Taigi linkiu ir kitiems savo tautiečiams ne tiek žodžiais garbinti Jaunių, kiek jį studijuoti ir naudoties šituo jo darbo vaisiumi rašomosios kalbos reikalui ir jos mokslui.

Dar žodelis: šitą amž. atm. Jauniaus gramatiką turime, man rodo, tiktai Peterburgo Mokslo Akademijos ir K. Būgos dėka. Dėkui jiems!

Gardinas,
1913 m. balandžio mėn. 1 d.

J. Jablonskis.

[„Lietuvių tauta“, 1914, II kn., 3 d., 317—328 psl.]

KALBOS DALYKAI.

Seniai bėra buvę „Viltyje“ kalbos straipsnelių. Dienraštyje jų dar visai nėra buvę.

Ar šiaip ar taip, pravartu bus, man rodosi, metų pradžioje iškelti šis-tas „Viltyje“ ir iš kalbos dalykų aikštėn.

Šitam savo darbeliui pasiėmiau vien penkis paskutinius „Vilties“ numerius. Įsigeidžiau pažiūrėti, ką beveika naujojo dienraščio „rašomosios kalbos dalykai“.

Cia surašau senu papratimu kelias dešimtis „Vilties“ parašymų, pabraukdamas vadinamąsias paklaidas, ir tuoj po jų duodu tiek-pat savų pataisymų.

„Vilties“ dienraštis vienoje kitoje vietoje rašo:

I. 1. Jie viešėjo įstaigose, kuriose buvo *sergantįs žydai*. 2. Pasirodė naujų rublių. Tuoju atsirado ir tų rublių *rinkėjai*. 3. Teatro salėje bus M. lietuvių katalikų dr-jos „*Rūta*“ rengiamas didysis lietuvių vakaras. . . 5. Gyventojų sąrašas davė *įdomias skaitlines*: Bulgarijos Trakijoje gyventojų yra. . . 6. *Saldainius* jų perkama ten, kur gražiau padaryta. 7. Einame pro *šali* *Stašaitį*. . . 9. Traukinys, pasiūstasis apsaugot nuo streikuojančių *kertinį* gelžkelių *punktą*, greit buvo sustabdytas. 10. Šnekėjau ir su tais, *ką* to nežinojo. . .

Geriaus tiktų rašyti:

— 1. Jie viešėjo įstaigose, kuriose buvo sergančių žydų. 2. Pasirodė naujų rublių. Tuoju atsirado ir tų rublių rinkėjų. 3. Teatro salėje bus „Rūtos“, M. liet. katal. dr-jos (bus M. liet. katal. „Rūtos“ dr-jos), didysis vakaras keliamas. . . 5. Gyventojų surašymas davė įdomių skaitmenų. . . 6. Saldainiai jų perkama ten, kur gražiau padaryta. 7. Einame pro Stašaitį. . . 9. Traukinys, pasiūstas saugoti, pasiūstas apsaugoti kartinio gelžkelių (geležinkelių) punkto, buvo veikiai sustabdytas. 10. Šnekėjau ir su tais, kur (kurie) to nežinojo. . .

II. 1. *Visų* kviečiame atlankyti vakarą. 2. Karo ministeriui (Italijoje) asignuota 30 milijonų *užėmimui* Libijos. 3. Oranžo valstija panaši karo *stovyklai*.

— 1. Visus kviečiame atlankyti vakarą. 2. Karo ministeriui asignuota 30 milijonų (ko?) Libijai apimti. 3. Oranžo valstybė panaši į karo stovyklą.

III. 1. Cia kraštas *grynai* lietuvių *apgyventas*. 2. Kovoja su *bedarbės pasekmėmis*.

— 1. Cia kraštas vienu lietuvių gyvenamas. 2. Kovoja su ne-
dárbo padariniais, vaisiais.

IV. 1. „Viensėdis“ eina du kartu *į mėnesį*. 2. Pulsas muša
54 kartus *į minutę*. 3. Ciesorius Sandersą *į generolus* pakėlė.

— 1. „Viensėdis“ eina du kartu mėnesyje. 2. Pulsas muša
54 kartus minutėje, per minutę. 3. Ciesorius Zandersą generolu pa-
kėlė (произвелъ).

V. ... 2. Sustreikavo prekių *iškrautojai*.

... 2. Sustreikavo prekių krovėjai.

VI. 1. Lietuvių inteligentai tegalėtų *pervesti* Lietuvos sta-
tistiką. 2. Kaštuoja (laikraštis) *su persiuntimu* 2 rubliu. 3. Rei-
kalavo iš jo *priparodymų*. 4. Dienraštis siunčiamas dykai visą
savaitę, reikia tik *prisiųsti* savo adresą. 5. Laikraščiai pradėjo
vienas po kitam dygti. 6. Ragino *prie* laikraščių *skaitymo*.

— 1. Lietuvių inteligentai tegalėtų sudaryti, sustatyti, su-
rinkti Lietuvos statistiką. 2. Kaštuoja nusiunčiamas, su nusiunti-
mu, parsiunčiamas 2 rubliu. 3. Reikalavo iš jo išrodymų. 4. Dien-
raštis siunčiamas dykai visą savaitę, reikia tik savo adresas (ad-
resą) atsiųsti. 5. Laikraščiai pradėjo po vienas kito (po kitas kito)
dygti. 6. Ragino laikraščius (laikraščių) skaityti.

VII. 1. B. telegrafu pasveikino karalių *su naujais metais*.
2. Parlamentas priėmė ančdelį *sulig pelno*. 3. Bankas įteiks pini-
gus *sulig nurodyto adreso*. 4. *Sulig* Reuter'o *pranešimo*, spėjama,
kad visaip ten gali būti. 5. Jie, *sulig* žemaičių *priežodžio*, uodegą
parodys. 6. Komisija turėtų sustatyti kvestijonarijų, *sulig kurio*
būtų renkamos statistikai žinios.

— 1. B. telegrafu pasveikino karalių Naujųjų Metų. 2. Par-
lamentas priėmė mokesnį iš pelno (plg. sūrius daro *iš knygų*), ką
sako *iš teisybės, ištikrųjų*, ką kerta *iš akies*, mokesnį nuo pelno,
pelno mokesnį. 3. Bankas įteiks pinigus nurodytuju, pasakytuoju
adresu. 4. Reiterio pranešimu, spėjama, kad visaip ten gali būti.
5. Jie uodegą parodys, anot žemaičių betariant, anot to pasakymo
(priežodžio). 6. Komisija turėtų sustatyti klausimų sąrašą, kuriuo
(surašyti klausimus, kuriais) būtų renkamos statistikai žinios.

VIII. Bent dalis *sąredaktorių* ir *sądarbininkų* yra žydai.

— Bent dalis draugredaktorių (plg. „draugbrolis“) ir bend-
radarbių yra žydai.

IX. 1. Tarybos dar *neužbaigtos*. 2. Mane smarkiai *užinteresa-
vo*. 3. Keli pastebėjimai buvo ir apie kiaulių *užlaikymą*. 4. Nežino,
kaip grūdai žiemą *užlaikyti*. 5. Pasistengė ją *užvaldyti*.

1. Tarybos dar nebaigtos. 2. Mane smarkiai suinteresavo. 3. Keli pastebėjimai buvo ir apie kiaulių laikymą. 4. Nežino, kaip grūdai žiemą laikyti. 5. Pasistengė ją suvaldyti, nuvaldyti (?), paveldėti, į savo valdžią paimti. . .

X. 1. *Nerys užšalte* užšalo, tik, matyti, kur užsikimšo. 2. Ugnikalnio veikimas pradeda *aptilti*.

— 1. Neris šalti užšalo, tik, matyti, kur užsikimšo. 2. Ugnikalnis tilsta, tilksta.

XI. 1. Nužudė *virš* 100 žmonių. 2. Čia yra *virš dešimties* firmų.

— 1. Nužudė per šimtą (šimtą su viršumi) žmonių. 2. Čia yra per dešimtį (dešimtis su viršumi) žmonių, daugiau kaip 10 žmonių.

XII. 1. Yra ir viena *labdaringa* draugija. 2. Žydų *akcininė* draugija. 3. „Viltis“ gauna Peterburgo Agentūros telegramas, jų („Liet. Žinių“ Red.) telegramos *neagencijinės*. 4. Jų *draugijinis* gyvenimas mums nesuprantamas. 5. Mūsų laikraštija negali įgyti *europėjinės* vertės. 6. Parlamentas *priėmė kompromitinį* pasiūlymą. 7. Sutaisė vietinės *pradinės* mokyklos vaikams eglelę. 8. Įsteigė mokyklą ant grynai *tikybiniai*-blaivumo pamato. 9. Susirinkimą vedė labai *energingai* ir tvarkiai.

— 1. Yra ir viena labdarių draugija. 2. Žydų akcininkų (plg. istorininkų, religininkų, ūkininkų, inžinierių) draugija. 3. „Viltis“ gauna Peterburgo Agentūros telegramas, jų („Liet. Žin.“ Red.) telegramos ne agentūrinės. 4. Jų visuomenės (draugijos, draugės) gyvenimas mums nesuprantamas. 5. Mūsų laikraščiai negal įgyti visai Europai vertės, europinės vertės. 6. Parlamentas priėmė kompromiso pasiūlymą. 7. Įtaisė, ištaisė eglelę vietinės pradedamosios mokyklos vaikams. 8. Įsteigė blaivybės mokyklą vienos religijos pagrindu (joje blaivybės reikalas ginamas vien religijos ginklu). 9. Susirinkimo tvarkdariai dirbo, švaistėsi labai energingai, ir todėl visur gera buvo ir graži vakaro tvarka (?).

XIII. 1. Į jų reikalą įsikišo ir *valdiškas* asmuo. 2. Lietuvoje nėra *valdiškų* statistikos biurų. 3. Ciesorius *asmeniškai* mušė jam telegramą. . . 5. Privalome vesti Lietuvos *visuomeniško* gyvenimo statistiką. 6. Mokyklą *medžiagiškai* remia. 7. Norės *medžiagiškai* padėti artistei.

— 1. Į jų reikalą įsikišo ir valdžios žmogus, valdininkas. 2. Lietuvoje nėra valdžios, vyriausybės statistikos biurų. 3. Ciesorius pats mušė jam telegramą. . . 5. Privalome vesti, daryti Lie-

tuvos visuomenės gyvenimo statistiką. 6. Mokyklą šelpia, šelpite šelpia, pinigais šelpia. 7. Norės sušelpiti, šelpite sušelpiti artistę, duoti artistei pašalpos.

XIV. 1. Mažiau *talentingieji* tebėr užmiršti. 2. Atsiranda tokių ir labai *talentingųjų* tarpe. 3. *Mažai* buvo žmonių. 4. *Nemažai* pasidarbavo.

— 1. Kur ne taip, ne tokie talentingi, mažesnio talento žmonės tebėr užmiršti, pamiršti. 2. Atsiranda tokių ir labai talentingų žmonių, ir talentingųjų tarpe. 3. Maža tebuvo žmonių. 4. Nemaža pasidarbavo.

NB. Lietuviai nesako: „ir *mažiau gerieji* kartais nusideda“, nors sako: „ir *gerieji* kartais nusideda“.

XV. 1. Albanija gaus kunigaikštį, *svarbiausias kurio* uždavinys bus pilnas šalies sutvarkymas. 2. Jis viską *įtikinančiai* išdėstė. 3. *Ardantis* ugnikalnių *veiksmas* ant salos *Sakurasima* tebesitęsia. 4. Profesoriai ten skiriami ministerio, o *ne renkant profesorių kolegijai*.

— 1. Albanija gaus kunigaikštį, kurio didžiausias, svarbiausias darbas, uždavinys bus visiškai sutvarkyti šalis. 2. Jis viską įtikinamai, perkalbamai išdėstė. 3. Ugnikalniai Sakurasimos salą tebenaikina, tebeardo; naikinamas, ardomas ugnikalnių darbas tebetveria. 4. Profesoriai ten ministerio skiriami, ne profesorių kolegijos renkami.

XVI. 1. Teisėju Garlevoje vyriausybė paskyrė Marijampolės *apskr.* teismo sekretorių Karalių. 2. *Apšvietos* židinys. 3. Romanovų jubiliejaus *atminčiai* vyriausybė išleido tam tikrų rublių. 4. Kanalizacijos *darbai* šiais metais žadama *daryti* kitose gatvėse. 5. Bulgarijos Trakijoje gyventojų yra beveik 500 tūkstančių *galvų*. 6. R. mokykloje (Žemaičiuose) vaikai padainavo kelias *gudiškas* daineles. 7. *Juntasi* viršutinių žemės sluogsnių siūbavimas.

— 1. Garlevos teisėju vyriausybė paskyrė M-lės teismo sekretorių Karalių. NB. M-lėje nėra nei apskrities (уездного) nei apygardos (окружного) teismo. 2. Švietimo, šviesos židinys. 3. Romanovų jubiliejaus atminimui vyriausybė išleido tam tikrų rublių. 4. Kanalizacijos darbai šiais metais žadama dirbti kitose gatvėse. 5. Bulgarų Trakijoje gyventojų yra beveik 500 tūkstančių žmonių (yra beveik 500 tūkstančių gyventojų). 6. R. mokykloje vaikai padainavo kelias rusiškas daineles. 7. Junti viršutinių žemės sluogsnių siūbavimą, junti viršutinius žemės sluogsnius siūbuojant, junti žemę drebant(?).

XVII. 1. Toks daiktas nemažai *kainuoja*.²⁸ 2. Degtinės *mylėtojas* pasiliko be jos per visas šventes. 3. *Nerys* jau sustojo. 4. *Nerio* užtvvinimas. 5. Nesenai teko man būti *Naujuose* Švenčionyse. 6. Reikia važiuoti į Kuršėnus ar *Triškius*.

— 1. Toks daiktas nemaža kaštuoja (moka). 2. Degtinės mėgėjas pasiliko be jos per visas šventes. 3. Neris jau sustojo, užšalo. 4. Neris ištvvinimas, užtvvinimas. 5. Nesenai, neseniai teko man būti Naujuosiuose Švenčionyse, Švenčionėliuose. 6. Reikia važiuoti į Kuršėnus ar į Tryškius.

XVIII. 1. Užteko kelių *pavienių* žmonių. 2. Pinigus siuntė pašto *perlaidu*. 3. Pasaulio *piniguočiai*. 4. *Prievislio* krašte rastas žemėje *vainikas iš bronzos*. 5. Landtage, del policijos *pirmsėdžio* Jagovo kritikos Savernos dalykuose, vidaus reikalų ministeris pranešė negalįs pagirti įsikišimą valdiško asmens be svarbių priežasčių į tą sritį. 6. Valstijų atsakas apskritose *ruošose* priima daugiau mažiau visus Britanijos pasiūlijimus.

— 1. Užteko kelių atskirų žmonių. 2. Pinigus pašto palaida²⁹ leido. 3. Pasaulio didžiapinigiai, didžpinigiai, didžiaturčiai. 4. Lenkų žemėje, Pavyslio krašte rasta žemėse senovinė žalvario karūna. 5. Landtagas, seimas. Vidaus dalykų ministeris, del policijos viršininko (prezidento) Jagovo atvirojo laiško apie Caberno atsitikimą, pasisakė negalįs pagirti valdininko, kurs, be tam tikrų svarbių (verčiamų) priežasčių, kišasi (valdininko įsikišimo, be tam tikrų svarbių priežasčių) politikos spaudoje su kritikos pastebėjimais apie nebaigtą dar teismo bylą. 6. Valstybės atsakydamos priima, apskritai kalbant, gangreit visus (maž-daug visus) Britanijos pasiūlymus.

NB. Reikėtų minėti, kad *ruoša* („bus daug ruošos“) ir *ruožas* („aiškus ruožas“) yra du atskiru, netaišytinu žodžiu.

XIX. 1. Didžiųjų valstijų tikslas sutverti *savyvaldžią* Albaniją. 2. Laikraščiai jų sąrašą *skaito* neteisėtu. 3. Aš geriausiai Vakarų Europos laikraščiais *skaitau* „Kölnische Volkszeitung“ ir t. t. 4. Tos *skaitlinės* daug ką mums sako. 5. Vilniaus prokuroras *paskirtas* (произведенъ) tikruoju valstybės patarėju. 6. *Skirstinanties* ūkininkams į vienasėdžius, svarbu turėti tam tikrą laikraštį. 7. Prokuroras jų *skundos* nespėjo išrišti. . .

— 1. Didžiųjų valstijų tikslas, noras yra sudaryti savivaldė, savavaldė Albanija. 2. Laikraščiai jų sąrašą laiko neteisėtu. 3. Aš geriausiai Vakarų Europos laikraščiais laikau: „Kölnische Volkszeitung“ ir t. t. 4. Tie skaitmens daug ką mums pasako.

5. Vilniaus prokuroras pakeltas tikruoju valstybės patarėju, pata-rytoju (paskirtas — назначенъ). 6. Ūkininkams, skirstantis vienasėdžiais, svarbu turėti tam tikras laikraštis (tam tikrą laik-raštį). 7. Prokuroras jų skundo nespėjo išrišti, ko nuspręsti dėl jų skundo. . .

XX. 1. Malonu būtų, kad ir amerikiečiai *įsitėmytų* mūsų ban-ką. 2. *Vienbalsiai* nutarta įsirašyti į draugiją. 3. Buvo ir *viršaitis*.³⁰

— 1. Malonu būtų, kad ir amerikiečiai pastebėtų (įsidėtų, dėmėn įsidėtų, įsidėmėtų), pabotų mūsų banką. 2. Vienu balsu nutarta įsirašyti į draugiją. 3. Buvo ir vaitas, viršila.

XXI. *Grąsinti*. Jis, *dėja*, nevažiavo. *Ugnėgesys*, *ugnekalnis*. *Rūšis*.

— Grasyti, grasinti. Jis, deja, nevažiavo. Ugniagesys, ugni-kalnis, ugniakalnis. Rūšis.

Ką gi mums sako visi šitie dėl „Vilties“ kalbos pastebėjimai?

Atsakydamas į tą klausimą, turiu pirmiausia pažymėti, kad ne visi „Vilties“ rašytojai viena rašo gramatika. Vieni rašo: „kaš-tuoja su *persiuntimu*“, kiti „kaštuoja su *prisiuntimu*“; vieni — „Viensėdis“ eis du kartu *per mėnesį*“, kiti — „Viensėdis“ eina du kartu *į mėnesį*“; vieni — „(toks daiktas) nemažai *kainuoja*“, ki-ti — „*kaštuoja* metams du rubliu“; vieni — „*visų* kviečia“, kiti — „*visus* kviečia“, ir t. t.

Redakcijos būreliui, per kurio rankas patenka į spaustuvę visi dienraščio straipsneliai, reikėtų turėti išsidirbus arba bent steng-tis išsidirbti vienoda laikraščio reikalui terminologija, viena rašy-ba ir vienodi paprastieji kalbos dėsniai.

Esame gerokai iširę, ne visada susivaldome, taigi pradžioje, norint disciplinuotis, redakcijos darbas eis ne sparčiausiai, bet disciplinuotis būtinais reikia. Imkime čia pavyzdį kad ir iš Vilniaus lenkų. Jie juk nieku būdu neleis, kad jų dienraščiuose būtų rašo-ma: „dziennik *kosztuje* 6 rb.“ ir „dziennik *stoi* 6 r.“, arba „czasopismo wychodzi dwa razy *na miesiąc*“ ir „czasopismo wychodzi dwa razy *w miesiąc*, dwa razy *przez miesiąc*“; arba „*niemam czasu*“ ir „*u mnie niema czasu*“, ir t. t.

Rašant laikraščiu, metas ir mums žiūrėti rimtai — į savo, į rašytojo darbą. Kad ką rašome, turime pirmiausia aiškiai ir suprantamai savo mintį reikšti; mums rašant ne tiek žodžiai turi rūpėti, ne svetimosios kalbos žodžiai lietuviškai pasakyti, kiek

rašomųjų sakinių mintis, jų suprantamumas ir aiškumas skaitytojui. Pavyzdžiui imu mano jau papeiktą sakinį: „susirinkimą *vedė* labai *energinui* ir *tvarkiai*.“ Aš, tikrai sakant, nesuprantu, kaip gali žmogus *vesti energinai ir tvarkiai* susirinkimą? Kalbu visai gerai rusiškai, ir tikrai žinau, jog rusas negalėtų pasakyti: „(онъ) велъ собраніе, руководиль собраніемъ весьма энергично и порядочно“! Taisydamas tą sakinį, aš, lyg autoriaus mintį tespėdamas, pasakiau: „susirinkimo tvarkdariai dirbo, švaistėsi labai energingai, ir todėl visur gera buvo ir graži tvarka.“ Pats tas sakinys: „susirinkimą *vedė* labai *energingai* ir *tvarkiai*“, nekalbant apie *du jo* netikusiu čia žodžiu, yra dirbte padirbtas, nepataisomas, jo mintis tamsi, neaiški.

Tokios-pat vertės, mano nuomone, bus ir tokie sakiniai, kaip: XII, 8; XVIII, 5; XVIII, 6 ir keli kiti. Taisydamas neaiškų sakinį XVIII, 5, prieš save turėjau ir rusišką to sakinio (tos telegramos) tekstą; tuo tekstu teeidamas, galėjau telegramos turinį suvokti. Ar sakiniai XII, 8 ir XVIII, 6 ištaisyti kaip reikiant, — pats abejoju: jų mintis man taisant ne visai aiški buvo.

Iš to, kas čia pasakyta, jau aišku, jog, mano nuomone, ir rašytojams reikia žmonių kalbos mokytis, jog keli rašytojai, kurie vieną darbą dirba, negali saviškai savo darbo dalį dirbti. Jei keli žmonės, kurie dirba atsidėję vienoje redakcijoje, jei keli tie išrinktieji žmonės negalės išmokti kaip reikiant rašomosios kalbos, — kalbu apie tolesnį laiką, — tad ko belaukti nuo šiaip jau žmonių, retkarčiais teatspėjančių parašyti vieną kitą laikraščiu mažmožį?

Mokykloje mums neteko mokytis savos kalbos; joje būdami, mes savo kalbą temiršome. Ir, nesimokę, nebemokėdami jos, dabar žmonėms ja rašome, žmonėms ja pamokslus drožiame! Mes einame ne tais keliais, kuriais, pavyzdžiui, yra ėję rusų rašytojai ir laikraštininkai. Mūsų keliai sunkesni.

Kalbos mūsų niekas nemokė, taigi mes turime patys jos išmokti: nemokant jos, rašyti kaip reikiant, padoriai, suprantamai, įkalbamai — vargu tegalėsime.

Žmonių būrelis, kurs susispietęs vieną darbą dirba dienraščio redakcijoje, turi, žinoma, ir kalbós kaip reikiant mokytis. Savos kalbos tas būrelis turi tiek mokytis, kiek jos mokes, kitus mokydamas, tos kalbos mokytojas.

Mokantis kalbós, reikės, žinoma, gerai įsiskaityti į žmonių pasakas, dainas (mįsles, priežodžius), į Duonelaičio, Žemaitės ir

kitų raštus, į kalbos vadovėlius (į įvairius „kalbos dalykus“) ir t. t.

Redakcijos būrelis, kurs tą darbą išrastų nereikalingu, kurs nesinaudotų redakcijos reikalui kalbos mokslo žiniomis, — elgtųsi, man rodosi, ne visai sąžiningai.

Straipsnį baigsiu „Rašomosios kalbos dalykų“ žodžiais:

„Rašydamas šiuos pastebėjimus, viena tenorėjau: norėjau, kad laikraščiai ir rašytojai (rašau čia ne vienos „Vilties“ adresu) šitais pastebėjimais, *kur su jais sutinka*, tolesniam laikui ir naudotųsi.“

Rygiškių Jonas.

Gr. 1914 m.

sausio 6 d.

[„Viltis“, 1914, Nr. 7(955), 9(957), 10(958) ir 11(959)]

ŠIŲ DIENŲ RAŠOMOSIOS KALBOS REIKALAI.

Vieni kiti suskato rašyti dabar apie „spaudos sukaktuves“. Del tų laukiamųjų sukaktuvių „Viltis“ kreipėsi ir į *kalbininkus*, į *kalbos mokytojus* (žr. N 67), kviezdama ir juos į darbą — kad ir jie „rašto paminklą“ padėtų statyti.

Šitą savo straipsnelį ir aš norėčiau paskirti — toms brangioms sukaktuvėms.

Norėčiau dar kartą iškelti aikštėn kelias šių dienų kalbos paklaidas ir tuo paraginti laikraštininkus, kad ir jie tą „paminklą“ dailintų — tikrai rūpintųsi, kad tos rūšies paklaidų mūsų laikraščiuose toliau nebebūtų. Rašytojai, kurie po kelių dienų eis jau vienuoliktus rašto darbo metus, — kurie gerai žino, kiek mūsų del tų savų raštų prisikentėta, kaip brangiai mums kaštavo šių dienų spaudzintasis žodelis, — panorės, tikiuosi, tikrai pagalvoti: *kas čia tikrai padarius, kad mūsų rašomoji kalba toliaus būtų — žmoniškesnė, taisyklingesnė?*

Šių dienų paklaidoms iškelti aikštėn — pasiėmiau kelis paskutiniuosius „Vilties“ numerius (NN 61—71). Jų, tų paklaidų, pilni, žinoma, ir kiti mūsų laikraščiai, „Viltis“ čia nuo kitų nedaug kuo tesiskiria. Iš kitų laikraščių mano paimti šiam reikalui tik kai-kurie pavyzdžiai (12, 13, 59, 60, 86).

Taigi pirmiausia tvirtinu, kad mūsų laikraščiuose, baigiant šitą pirmąją dešimtį „spaudos metų“, daug kas šiaip teberašo:

I. 1. Jo *kūną* įleista bažnyčion. 2. Bažnyčioje išbarta *tautininkus*. 3. (Jų) parduodama ir *šilkinis siūlus*. 4. Ir *kelis sumanymus* (tenai) svarstyta. 5. Jų *dalį* išvežama kitur. 6. Kviesti *prelegentus* ir sutvarkyti *paskaitas* sudaryta vienas bendras komitetas. 7. Tą savaitę padaryta nemažiau *devynių* bažnyčios *užpuolimų*. 8. Buvo *viršaus* 2000 kurdų; įsirašė *virš šimto* žmonių. 9. Greitoji Pagalba *kiekvienam* užjaučia. 10. Autorius perrašė tą straipsnelį *greičiausia* iš kurio nors rusų *kalba* laikraščio. 11. Buvo suėmę įtariamus *tame, piktadarystėje*. 12. Kalti buvę mokyklos *laikyme*. 13. *Tame* kaltas esąs vanduo. 14. Kareiviai ir žandarmai 400 žm. *skaičiuje* pasitraukė. 15. *Pakils* brangaus laiko *ekonomija* rankraščių *spaudon rengime*. 16. Valst. D. paleista *poilsin*.

Geriau tikty, man rodosi, rašyti:

— 1. Jo kūnas įleistas (įleista) bažnyčion, į bažnyčią. 2. B-oje išbarta (išbarti) tautininkai (išbarė t-kus). 3. (Jų) parduodama ir šilkų, šilkiniai siūlai; (jie) ir šilkų siūlų, ir šilkų siūlus parduoda. 4. Ir kelis sumanymus svarstė, žiūrėjo, sprendė. . . ; ir keli sumanymai svarstyta. . . 5. Jų dalis vežama, išvežama kitur; jų dalį veža, išveža kitur. 6. Skaitytojams kviesti ir paskaitoms sutvarkyti įtaisyta, sudarytas v. b. k-tas. 7. Tą savaitę užpulta, išplėšta ne mažiau, kaip devynios bažnyčios. 8. Buvo per 2000, daugiau per 2000 kurdų; buvo daugiau, ne 2000 (nekaip 2000) kurdų, 2000 su viršum k-ų; įsirašė per šimtą, daugiau per šimtą, d. ne šimtas, d. nekaip šimtas žmonių, šimtas su viršum žmonių. 9. Gr. Pagalba kiekvieną užjaučia, nuskundžia, gelbti. 10. Autorius bus išrašęs tą straipsnelį veikiausiai iš kurio-nors, iš kokio rusiško laikraščio. . . 11. Buvo suėmę tuo įtariamus, įtariamus del to dalyko žmones; b. s. žmones, kuriuos tarė nusižengus, prasižengus, piktybę, šunybę padarius, kurie piktadarybe (?), del piktadarybės įtariamai buvo. . . 12. Kalti buvę, kad laikę mokyklą. 13. Tuo kaltas esąs vanduo. 14. Kareiviai ir žandarai, keturių šimtų (400) žmonių skaičiaus, pasitraukė. 15. Mažiau bereikės laiko, sparčiau eis darbas, ruošiant (rengiant) spauzdinti, spaustuvei rankraščius, palengvės r-čių spauzdinimas, r-ų sp-mo darbas. . . 16. Valst. D. paleista poilsio (plg. paleistas „pietų, pókaičio, perpietės, atóstogų. . .“).

II. 17. Negal *atsistebėti iš tokio pasielgimo*. 18. Kalbėjo ne pagal *temos*. 19. *Pas ūkininką N. gimė* kūdikis be rankų. 20. *Prie galutino* mūsų kalbos *nesutvarkymo*, šiandien ir būti kitaip negali. 21. Disciplina gana aštri — del formalybės, o ne *su tikslu*

auklėjimo. 22. Draugija, *sulig „Tehwija“*, padarė ir apyskaitą. 23. *Sulig apyskaitos „Žagrės“* apyvarta pasiekusi 300.000 rublių. 24. Vedėjui atiduota pelno *sulig sutarties*. 25. Valdyba *sulig išgalės* pagelbės. 26. Mokiniai gyvena *daugiausiai taip vadinamuose* mokinių butuose.

— 17. Negal atsistebėti tokiu (tokiuo) pasielgimu. 18. Kalbėjo ne iš tēmos, ne tēma (plg. „sakė ne iš rašto, važiavo ne keliu, ėjo ne nosies tiesumu...“), ne ton tēmon, ne į tą tēmą (plg. „ne tan žodin tarė, atsakė, ne į tavo prašymą atrašė“). 19. Ūkininko (ūkininkui) N. gimė kūdikis be rankų (NB norima buvo pasakyti, kad kūdikis buvo ir to ūkininko sūnus). 20. Kol mūsų rašomoji kalba tēra visiškai iširusi, visai nesutvarkyta, kitaip šiandien nė būti negali. 21. Disciplina (drausmė, grasa) gana aštri, bet ji įvesta lāmdymo, ne auklėjimo reikalu, tikslu (bet jos tikslas yra ji pati, ne auklėjimo reikalas)... 22. Draugija sudariusi (surašiusi), kaip sako „Tehwija“, ir apyskaitą... 23. Sprendžiant iš apyskaitos (plg. „kertant iš akies“), „Žagrės“ apyvarta (sąvarta?) pasiekusi 300.000 rublių. 24. Vedėjui atiduota pelno tiek, kiek buvo sutarta (pelnas pagal sutarimo?). 25. Valdyba kiek galėdama gelbės, pagelbės. 26. Mokiniai gyvena daugiausia vadinamuosiuose mokinių butuose.

III. 27. „Žagrės“ veikimas (žr. 85 ir 86) pradėjo įsigalėti. 28. Barties, rodosi, *neprisieitų*. 29. Žuvininkams padarai brangiai užlaikyti atsieina. 30. Jam daug ką užmeta. 31. Visokių užmetinėjimų išgirdo. 32. Užvedė javų prekybą. 33. Mokytojų skaičius *pasididės*.

— 27. „Žagrė“ jau įsigali, įsivyrąja, ėmė jau galingyn eiti, vyrauti; „Žagrės“ darbas ėmė platyn eiti... 28. Bartis (barties), rodosi, netektų, neatsieitų (nereikėtų, neprivalėtų...). 29. Žuvininkams padarai brangu laikyti (padarų laikymas, p-rai laikyti brangiai atsieina). 30. Jam daug ką prikiša. 31. Visokių priekaištų išgirdo. 32. Ėmė verstis javais, javų prekyba; įsisteigė (?) javų prekybą. 33. Mokytojų skaičius padidės, eis didyn; mokytojų padaugės.

IV. 34. Privalome visi taip elgtis, *kad duoti* ir kitiems gerą pavyzdį. 35. Portugalijos laisvamaniai stveriasi visokios prievartos, *kad* tikintiesiems *kliudyti diemeldystę*. 36. Lietuviai eisiaų lenkų pramintais takais, *kad atgauti* savo teises. 37. Ką mano ministerija daryti, *kad apsaugojus* darbininkų gyvybę?

— 34. Privalome, turime taip elgtis, kad duotume ir kitiems gerą pavyzdį, paveikslą. 35. Port. laisvamaniai stveriasi, imasi visokios prievartos, trikdydami (trukdydami) tikintiesiems pamaldas, neleidami tikintiesiems šventimų švęsti (NB. „šventimu“ Panevėžio apskrityje vietomis „diemeldystę“ vadina). 36. Lietuviai, norėdami savo teisių atgauti (kad atgautų s. teises), eisiau lenkų pramintais takais. 37. Ką žada (keta) m. daryti darbininkų gyvybei apsaugoti (NB. su pasakymais, „kad apsaugojus“ ir t. t. reikia atsargiam būti)?

— 38. Mokslo veikalus palikime šalyje. 39. Yra įvairių die-diegotišku daiktų. 40. (Mūsų knygyne) yra daug tautišku atvirų laiškų. 41. Norėdamas būti vispusišku, negaliu nepaminėti dar vieno dalyko. 42. Vilkaviškio gimnazija būsianti padaryta valdiškąja. 43. Katalikų labdaringoji draugija; labdaringas vakaras.

— 38. Mokslo veikalus palikime šalyje. 39. Yra įvairių dievo garbės... daiktų. 40. (Mūsų knygyne) yra daug savų, vietinių, tautinių (?) atvirukų. 41. Norėdamas bešalis būti (pasielgti bešališkai), neiškenčiu nepaminėjęs dar vieno dalyko. 42. Vilkaviškio gimnazija būsianti vyriausybės, pavirsianti (būsianti paversta) vyriausybine, pereisianti į vyriausybės rankas. 43. Katalikų labdarių draugija; labdarių vakaras (plg. „Raš. k. dal.“, pp. 39, B ir C).

VI. ... 45. Taip pasakys kiekvienas bešaliai galvoti mokąs. 46. Vienbalsiai nutarė. 47. Ir jie parašys bent kelis žodelius apie savo vienminčių darbus. 48. Labai nekultūris pasielgimas.

— ... 45. Taip pasakys kiekvienas mokąs (kurs moka) bešališkai galvoti. 46. Vienu balsu nutarė. 47. Ir jie parašys bent kelis žodelius apie savo bendramanių (plg. „geradarių, lengvatikių...“) ³¹ darbus. 48. Labai nekultūringas pasielgimas (plg. „Raš. k. d.“, p. 39, C).

VII. 49. Buvo ir savęs pažeminimas. 50. Jau kyla judėjimas ir lietuvių jaunimo tarpe. 51. Kas del mano „tryumfo“, tai tik tiek galiu pasakyti... 52. Kaip tai nebūtų stebėtina ir liūdna, reikia betgi pasakyti, jog kalčiausias yra klebonas. 53. Ministerių kalbos pirm, kol jos bus pasakytos Dūmoje, bus dabar peržiūrimos visos ministerių taryboje. 54. Priima užsakymus ant įvairių rūšių dirbinių: auksinių, sidabrinių ir bronzinių visokius bažnytinius indus, kaip tai kielikus ir t. t. 55. Didelė sankrova

lietuvių knygų *dvasiškių ir svietiškujų* lenkiškų maldaknygių; didelis *pasirinkimas dievotumo* daiktų Al. Zaborskio.

— 49. Buvo ir paties, jo paties, savo paties pasižeminimo (pasižeminimas), buvo ir pasižeminimo. 50. Ima jau kilti (keltis iš miego) ir lietuvių jaunimas. 51. Kai del vadinamojo triumfo, del mano triumfo — tiek tegaliu pasakyti. . . 52. Kad ir kaip nuostabu ir skurdu, reikia betgi pasakyti, jog kalčiausias yra klebonas. 53. Ministerių kalbos, prieš pasakomos, ligi nesakytos Dūmoje, bus visos skaitomos (klausomos, žiūrimos, apdirbamos) ministerių taryboje. 54. Ima apsisakymus (?), užsisaikymus (?), užsakymus įvairių rūšių dirbiniams: visokiems aukso, sidabro ir žalvario bažnytiniams indams, kaip antai — taurėms ir t. t. 55. *Al. Zaborskio* įvairių lietuviškų knygų (dvasinio ir pasaulinio turinio, religinių ir pasaulinių) ir lenkiškų maldaknygių (maldų knygų) sankrova, yra pasirinkti (gaunama pasirinktinai) įvairių dievo garbės (religinių) dalykų (?..)

VIII. 56. Buvo nuteistas už straipsnelį *antgalviu* „Ark. nesutinka“. 57. Suvalkų *apskričio* teismas nagrinėjo bylą. 58. Susižinojo su *apskričio* teismo pirmininku. 59. *Atydžiai* perskaitė. 60. Atkreipė jų *atydą*. 61. Kokį įspūdį padarė toji *atskaita*? 62. Yra ir *atvirlaiškių*. 63. Surado ir *aukautojų*; jie *aukavo*. 64. Tikintiesiems kliudo *dievmeldystę*. 65. *Du metu* tebuvo; bus jau *tris* ar *keturi metai*; išbuvo *septynis* ar *aštuonis metus*. 66. Visi auklėtiniai, išskyrus *giedorius*, paleisti namon; (kada) tie *pasakoriai* (ką gera papasakos)? 67. Versmė *gryčioj*. 68. Mokinių skaičius padidėjo 9 *ypatoms*. 69. Skola įvairioms *ypatoms*. 70. *Lyvžemės* gubernija. 71. Žydas *nuomuoja šmotuką* žemės. . . 73. Jie *noriai*³² renkami valsčiaus *perdėtiniais*. 74. Nesugebame *išprotauti*, kur rašyti šiočia arba tokia raidelė. 75. Laikraščių skaičius (Pušalote) *progresivai* sumažėjo po jo išvažiavimo. 76. Pušalotiečiai laikraščių skaityme *regresuoja*. 77. Visiškai atidavė ją lenkininkų *sauvaliai*. 78. Lietuva neturi vietinės *savyvaldos*. 79. Tat rodo ir Greitosios Pagalbos apyskaitų *skaitlinės*. 80. *Stebėtinas* susibendravimas. 81. Kaltinamas už laikymą *sprogstančios medegos*. 82. Pardavinėja *svaiginančius gėrimus*. 83. Valsčiaus *sueigos* nutarimas. 84. *Turtuolis* A. Bergas. 85. (Šitas vaistas) gerai *veikia* visuose atsitikimuose. 86. Mėšlas *į mūsų žemę* nieko neveikia, gerai *veikia* (plg. 27). 87. O viską *užviršuoja* tai vienós apylinkės *vyriausybė*. 88. Jie gyvena *Žemaitijoje, Prūsijoje*

je; Žemaitijos padangė. 89. Žingeidu, delko niekam nieko nesakė. 90. Akcizos žinyba to nedaro.

— 56. Buvo nuteistas, pasmerktas už straipsnelį vardu (ant-rašu) „Ark. nesutinka“. 57. Suvalkų apygardos teismas nagrinėjo, sprendė bylą. 58. Susižinojo su apygardos teismo pirminku. 59. Atsidėjęs, dėmėdamasis, akylai skaitė. . . 60. Jų akį atkreipė; juos paakino (?). . . 61. Kokį įspūdį padarė toji apyskaita? 62. Yra ir atvirukų. 63. Surado ir aukotojų; jie aukėjo, skyrė. . . 64. Tikintiesiems trikdė, trukdo pamaldas, šventimą. 65. Dveji metai tebuvo; bus jau treji ar ketveri metai; išbuvo septynerius ar aštuonerius metus. 66. Visi auklėtiniai, išskyrus giedotojus (giesmininkus), paleisti namon (namó); (kada) tie pasakotojai (ką gera papasakos)? 67. Versmė troboje. 68. Mokiųjų skaičius devyniais padidėjo, mokinių devyni (devyni mokiniai) prisidėjo. 69. Skola įvairiems žmonėms (asmenims). 70. Vidžemė, V-mės gubernija. 71. Žydas nuomoja sklypelį žemės. . . . 73. Juos mielai renka (jie mielai, noringai, noroms renkami, dedami) valsčiaus viršininkais, vyresniaisiais. 74. Nesugebame išgalvoti, neišgalvojame, kur rašyti šiokia arba tokia raidelė. 75. Laikraščių skaičius žymiai sumažėjo, ėmė mažėti. . . 76. Pušalotiečiai laikraščių mažiau beskaito, vis mažiaus skaito. . . 77. Visiškai atidavė ją į lenkininkų valią (valias), jų savivaldybei (žodžio „sauvalia“ su jo *au+v* nė būti negali mūsų kalboje). 78. Lietuva neturi žemietybių, vietinės savivaldybės. 79. Tat rodo ir Gr. Pagalbos apyskaitų skaitmens. 80. Nuostabus susibendravimas. 81. Kąlinamas už sprogstamos (žr. „Raš. k. dal.“, p.) medžiagos, spr. dalykų laikymą. 82. Pardavinėja svaigina-mus. . . gėrimus. 83. Valsčiaus kuopos (vyrybės, vyrijos) nutarimas, nusprendimas. 84. Didžiaturtis (didžiatūris, didžturtis, turtininkas. . .) A. Bergas. 85. Šitas vaistas visas ligas gydo (?), gydo, tinka; geras visuose atsitikimuose (?). 86. Mėšlas mūsų žemei gerai daro, mūsų žemę nutręšia, pataiso; mūsų žemės neįtręšia, nepataiso, mūsų žemei nieko nepadaro. . . 87. O viską baigia, visus praneša — vienos apylinkės vyresnybė (*vyriausybė* уга „Regierung, правительство“, *vyresnybė* — Obrigkeit, власти, начальство. . .). . . 88. Jie gyvena Žemaičiuose, Prūsuose; Žemaičių padangė. 89. Įdomu (malonu būtų žinoti), delko niekam nieko nesako. 90. Čyžių vadyba to nedaro.

Rygiškių Jonas.

KALBOS DALYKAI.

Keturiuose „Vilties“ numeriuose (Nr. 7, 9, 10, 11 š. m.) buvo išspausdinti mano „Kalbos dalykai“.

Redakcija, juos dėdama, prirašė šiuo tarpu daugybę ir savų įvairių įvairiausių prierašų, visokių pastebėjimų.³³

Su daugumu tų pastebėjimų nieku būdu negaliu sutikti. Skaitytojai, kuriems rūpi tiesa, nepyks, tikiuosi, kad dėl jų aš ir savo neiškentęs duosiu pastebėjimų.

I. Bedarbis, —bė, belaisvis, —svė, betvarkis, —kė.

Lietuvių kalboje yra daugybė šios rūšies žodžių: *beakis*, —*kė* (žmogus be akies, be akių); *bebaimis*, —*mė*; *bebarzdis*, —*dė*; *bedantis*, —*tė*; *bedievis*, —*vė*; *beduonis*, —*nė*; *bedruskės* (tam tikros miškinės uogos — „be rūgšties, be skonies“); *bedugnis*, —*nė*; *bedugnė* („vieta be dugno“, pavėrsmė, Abgrund, grundlose Tiefe); *begėdis*, —*dė*; *beginklis*, —*lė*; *begoméris*, —*rė* (godas, besotis); *bekaulis*, —*lė*; *bekojis*, —*jė*; *bekraštis*, —*tė*; *bekraujis*, —*jė*; *bekraitė* (безприданница, mergelė be kraičio); *bekūnis*, —*nė*; *belaimis*, —*mė* (žmogus, kurs laimės neturi); *belaisvis*, —*vė* (žmogus, kurs laisvės nebetekęs, невольникъ); *bemokslis*, —*lė* („bemokslių mūsų krašte visur pilna“); *bemotėris* (kurs moters, pačios neturi); *benagis*, —*gė*; (pirštas *benagis* — be nago, žmogus *benagis* — nenagingas); *benosis*, —*sė*; *bepienė* („kodel ji pati nežindo, ar ji *bepienė*?“); *beplaukis*, —*kė*; *beproitis*, —*tė* (kvailys, žmogus be proto); *berankis*, —*kė*; *Berūgščiai* (B-ų kaimas); *besmagenis* (*besmegenis*), —*nė* („*senis besmagenis*“); *besotis*, —*tė*; *besveikatis*, —*tė* („kas naudų iš tokio *besveikačio*?“); *beširdis*, —*dė*; *betėvis*, —*vė*; *beturtis*, —*tė* (neturtėlis, —*lė*); *betvarkis*, —*kė* (žmogus be tvarkos); *bevaikis*, —*kė*; *bevardis*, —*dė*; *bevyrė* (kuri vyro neturi); *bežadis*, —*dė* („medis *bežadis*, nepasiskųs“); *bežemis*, —*mė* („čia daug yra dabar *bežemių*“).

Kuršaitis (su Miežiniu) duoda ir žodį *bedarbis*, —*bė* ir verčia jį „Jmd, der keine Arbeit hat (žmogus darbo neturįs)“.

Šitos rūšies žodžiai, kaip matyti, reiškia daugiausia neturintį arba nebetekusį *ko* daiktą (žmogų). Būdami tokie, jie nė vienas neduoda mums teisės sakyti, kaip kad daro „Vilties“ redakcija (žr. Nr. 7, past. 8), kad žodis *bedarbė* esąs „kurį laiką

palikimas be darbo“. Iš įrašytųjų žodžių aišku, jog ir *betvarkė* negali būti, kaip to norėtų „Viltis“, — Unordnung, безпорядакъ.

Toje-pat vietoje redakcija, lyg teisindama savo *bedarbę* (bezrobocie), rašo: „Įsigyvenusieji rašyboje: *bežemis, beprotis betvarkis* neišrodo labai blogi. . .“. Dalykui išaiškinti, daug geriaus būtų tikęs šioks pasakymas: „Vartojami mūsų raštuose *žmonių kalbos* žodžiai: *bežemis, —mė; beprotis, —tė; betvarkis, —kė. . .* mus moko, jog ir *bedarbis, —bė* tebus — žmogus be darbo, ne pats darbo neturėjimas (ne „bezrobocie, Arbeitslosigkeit“)“.

II. Nedarbas, nelaimė, nelaisvė, netvarka; nelietuvis, —vė; nerusas, —sė.

Žmonių kalboje yra nemaža ir šiokių žodžių:

Apykanta (терпимость) ir *neapykanta* (нетерпимость, ненависть, вражда). „Niekas neturime prieš tave *neapykantos*“.

Baimė ir *nebaimė* (Furchtlosigkeit). „Jis be galo drąsus, jis, tartumi, *nebaimė* serga.“

Būtis (buitis) ir *nebūtis* (nebuitis). „Valgo lyg prieš kokią *nebūtį* (nelaimę, ligą).“

Diena ir *nediena*. „Koki *nediena* (nelaimės diena, nelaiminga diena, nelaimė)!“

Dorybė ir *nedorybė*. „Iš girtybės kilsta visokios *nedorybės* (poroki, Fehler).“

Galia ir *negalia*. „Kieno *galia*, to ir valia. Vis *negalia* skundėsi senelis.“

Garbė ir *negarbė* (Unehre, безчестіе, позоръ). „Tai tu man tokios *negarbės* susilauk!“

Išmintis ir *neišmintis* (Unvernunft, Mangel an Weisheit). „Baisi jo buvo *neišmintis*.“

Kalba ir *nekalba* (Nichtsprach, negeroji kalba). „Koks jis *nekalba* (mažakalbis, mundfaul)! Ir išsikalbėjo *nekalba* (= išsipildė, įvyko negeroji, nelemtoji kalba).“

(*Labybė* ir) *nelabybė* (velnias, negeroji, нелегкая). „Kuri čia tave *nelabybė* atvarė?“

Laimė ir *nelaimė*. „Laimė lėmė saulės dienele. *Nelaimės* priškubina senatvę. *Nelaimės* tekta daug ką buvo prižadėjusi. Ką bedarys žmogus tokios *nelaimės* tektas?“

Laisvė (воля, свобода) ir *nelaisvė* (неволя). „Jų vaikai *laisvėje* (láiक्सvėje) auga. Jie *nelaisvėje* dabar skursta.“

Lietuvis, rusas ir nelietuvis, nerusas. „Lietuvoje yra daug ir *nelietuvių*. Rusuose yra daugybė *nerusų*.“

Malonė, malonybė (Huld) ir *nemalonė, nemalonybė* (Ungnade). „Tokios *nemalonės* dar nebuvaū prityręs.“

Nauda ir nenauda (Nichtsnutz). „Ir vėl (sako) — biauzybės, *nenáudos*, vágys.“

Noras ir nenoras. „Jis per *nenorą* (gegen den Willen, mit Widerwillen, per prievartą) tevalgo.“

Nuovoka (plg. „žmogus be *nuovokos*“) ir *nenuovoka* (Unüberlegtheit, Unbesonnenheit, unüberlegter Mensch). „Koks jis *nenuovoka!*“

Prietelis ir neprietelis (Feind, врагъ). „Dieve saugok mane nuo *prietelių*; nuo *neprietelių* pamėgysiu ir pats apsiginti.“

Sandora (Eintracht) ir *nesandora* (Uneinigkeit).

Sąmonė (Bewusstsein, Besinnung) ir *nesąmonė*. „Reikia čia jam tų *nesąmonių* (niekų)!“

Spėtas (Musse) ir *nespėtas* (Mangel an Musse, ungelegene Zeit). „Aš *spėto* neturiu (neatspėju, мнѣ недосугъ). Vis *nespėtu* dejuoja.“

Slovė ir nešlovė (žr. „negarbė“). „Iš tos jų *nešlovės* niekam, turi būt, džiaugsmo nebus.“

Teisybė ir neteisybė (Ungerechtigkeit), *tiesa ir netiesa* (Unwahrheit). „Su *neteisybe* netoli tenuvažiuosi. *Netiesa* kalbi, broleli.“

Turtas ir neturtas (Unvermögen als Armuth, Vermögenslosigkeit). „Taip jis del *neturto* tedaro; *neturtas* jį verčia taip daryti.“

Tvermė (прочность, крепость, умѣренность) ir *netvermė* (непрочность, неумѣренность; daiktas be *tvermės*; massloser Mensch). „Ledas pavasarį be kokios *tvermės*, tuo ištįšta. Mąža bėr *tvermės* (kad išnešiotas, nebestiprus daiktas, drabužis). Kas jo *netvermė!* Koks jis *netvermė!*“

Nusiziūrėjęs į šituos žodžius, nesuklysčiau, man rodosi, kalbos atžvilgiu, ir šiaip pasakęs:

1) „Dabar ir Amerikoje esąs pats *nedárbas*. 2) Į Ameriką ir pačiu *nedárbu* važiuoja darbininkų. 3) Kur tu keliausi tenai, vaikeli, į tokį *nedarbą*? 4) Dabar prasidės mokiniams atóstogos, tarpumokslis, *nemokslas*. 5) Mūsų kraštui *nemókslas* daugiaus kaštuoja, nekaip Vokiečiams visas jų mokslas su visomis bran-

giosiomis jų mokyklomis. 6) Studentai dabar dėl to dalyko *ne-mokslą*, darbininkai *nedarbą* apskelbę.“

Žodžiai: *nediena, negarbė, nekalba, nelaimė, nelaisvė, nesą-monė, neturtas* ir kiti tolygūs rodo, ar šiaip ar taip, a) jog daiktavardis, sudėtas su gynimo žodeliu *ne*, gali gauti mūsų kalboje ir naujos, savotiškos reikšmės, jog *nedarbas* (neturtas, nelaisvė) nėra vien „darbo (turto, laisvės) negacija apskritai“ (žr. Nr. 7, past. 8) ir b) jog žodžiai *nedarbas, netvarka* gali kalboje reikšti ir *bezrobocie* (Arbeitslosigkeit), беспорядокъ (Unordnung).

Reikia skirti, žinoma, žodžiai *nedarbas, netvarka* nuo pasakymų *ne darbas, ne tvarka* (plg. „Jam šokiai, *ne darbas* rūpi; *ne tvarka*, bet kas kita jam, turi būt, rūpėjo“).

Dirbti be kokio reikalo kažin-kaip žodis *kitatautis* — dirbti žodis nusižiūrėjus vien į rusų laikraščių „инородецъ“ ir vadinti patiems save *kitataučiais* — mūsų laikraščiams, rodosi, neprivalėtų. Mūsų laikraščių „kitataučius“ patarčiau vadinti „nerusais, nelietuviais“.³⁴

III. Istorininkas, religininkas.

„Vilčiai“ nepatiko mano pavartoti tam tikroje vietoje žodžiai: *akcininkas, istorininkas, religininkas* (žr. № 9, past. 20). „Viltis“ dėl tų žodžių rašo: „Jeigu iš ūkės *ūkininkas*, tai iš akcijos *akcijininkas*, iš istorijos *istorijininkas*, iš religijos *religijininkas*; bet jei iš inžinerijos nereikia *inžinerijininko*, ar *inžinerininko*, o gana *inžinierio*, tai kodėl iš istorijos nebūtų gana *istoriko*?“

Atsakydamas į šitą pastebėjimą ir rašydamas prieš jį, šitą ką turiu pažymėti:

a). Kalbos taisyklė ne taip lengva išvesti: šale žodžio *didis* turime *didžiai* (prieveiksmis), *didžioji*, bet šale *galutinis, paskutinis* tos pāčios lytys skamba jau kitaip, būtent — *galutinai, paskutinai, galutinoji, paskutinoji* (ne *galutiniai, ne paskutiniai*. . .). Nors iš *ūkio* turime *ūkininką*, bet iš *istorijos, akcijos* turėsime, eidami žmonių kalbos dėsniais, man rodosi, vien *istorininką, akcininką!*

Vieno žodžio taisyklei sudaryti yra ne gana.

b). Prieš žodžių *istorikas, teologas* vartojimą lietuvių kalboje aš nieko, žinoma, negaliu pasakyti. Žodžius *istorininkas, reli-*

gininkas tam tikroje vietoje pavartoja vien dėl to, kad juodu man žinomai buvo iš *žmonių* kalbos, kad juodu sako vietomis ir tie mūsų žmonės, kuriems žodžiai *istorikas*, *teologas* yra nesuprantami: žmonės vietomis iš *istorijos* ir *religijos* turi patys pasidirbę du „savu“ žodžiu — *istorininką* ir *religininką*.

c). Šale *istorijos*, *religijos* turime žmonių kalboje istorinį, religinį (plg. „*istorinės**, *religinės* knygos“) ir *istorininką*, *religininką* (Panevėžio apskrityje ir kitur rytuose tariama *istorinykas*, *religinykas*): „Jis geras *istorininkas*, *religininkas*; toks *religininkas* réta paieškoti“ — jis moka visokių istorijų, moka mėgsta istorijos dalykus skaityti, apskaitinti, gražiai nusako religijos mokslą, moka religijos dalykus kitiems nuosakiai išdėstyti.

Sakant „*istorijininkas*, *religijininkas*“ niekur neteko girdėti: tokie žodžiai būtų, rasi, ir perdaug sunkūs tarti žmonėms.

d). Žmonės, darydamiesi žodžius, moka ir trumpinti dailinti juos — rūpinasi, kad žodis ir tarti būtų lengvesnis. Taip antai, mūsų žmonės sako: *baudžiūninkas* (ne „*baudžiavininkas*“), *išimtininkas* (ne „*išimtinininkas*“ = anšpyžninkas. . .), *pirštininkas* (ne „*pirštinininkas*“, перчаточникъ, Handschuhhändler), *pipirinkas* (ne „*pipirininkas*“, Pfefferküchler, Pfefferkuchen), *mainikauti* (sakoma kartais, turi būt, ir „*mainininkauti*“), *Vilkaviškis* (Vilkaujos paupio miestas, ne „*Vilkaujiškis*“), *Mintaviškis* (ne „*Mintaujiškis*“, taip bent vadina suvalkiečiai vietomis Mintaujos gyventojus). Dėl tos priežasties žmonės sako ir *istorininkas*, *religininkas* (ne „*istorijininkas*. . .“).

e). Dėl tos priežasties, dėl kurios žmonės taria *religininkas*, rašau trumpai tardamas, ir — *akcininkas*, *partininkas* (partijos žmogus), *energingas*, *religingas*, *simpatingas* (žmogus), *ekonominis*, *partinis* (laikraštis).

Būdvardžių: *kunigijinis*, *vyrijinis*, *ponijinis*, *draugijinis* (iš daiktavardžių: „*kunigija*, *vyrija*, *ponija*, *draugija*“) mūsų kalboje, man rodosi, irgi negali būti.

f). Žodžiai *istorikas*, *inžineris* yra atkilę į mūsų padangę iš kitur; *istorikas* bus atkilęs po *istorijos*, *inžineris*, tur būt, pirma *inžinerijos*. Mūsų *inžineris*, *istorikas* ne iš mūsų (?) *inžinerijos*, *istorijos* yra kilę: žodžių mes patys taip nedarome.

* „Istorinėmis“ knygomis žmonės vadina vietomis beletristikos (apsakymėlių) knygeles.

IV. „Šposininkas“ ir dar kai-kas.

Žinodamas „Vilčiai“ dabar geriaus tinkant „dvasiškius, dvasiškiją“, nekaip „dvasininkus“, aš pavartojęs tam tikroje vietoje žodį „religininkas“, nė žodeliu nepaminėjau dienraštyje „dvasiškio“ brolio — „dvasininko“. Bet redakcija, atsiminusi kažinkodel tą žodį, neiškentė ir pati man jo neprikišusi (žr. №. 9, past. 20).

Del to „dvasininko“ redakcija duoda skaitytojui ar man tokį netrumpą pamokslą: «*Religininkas* ant vienos lentos stovi su *dvasininku*. Jei, kurie įvairius „šposus“ krečia, vadinami tikrai „šposininkais“, tai tie tariami „religininkai“ ir „dvasininkai“ jokių šposų *religijoje* ir su *dvasiomis* nekrečia, bet dirba darbą rimtesnį už „šposininkus“; todėl gal ir nepriderėtų juos ant vienos lentos statyti su šposininkais. Tiesa, *dvaruose* įsigyveno verti savo vardo *dvarininkai*, nes su savo dvarais jie tikrus „šposus“ krečia, taipgi *valdžioje valdininkai*; betgi *sodžiuose, kaimuose* ir *valsčiuose* po senovei tebegyvena ne *sodžininkai*, ne *kaimininkai* ir ne *valstininkai*, bet *sodiečiai, kaimiečiai, valstiečiai*, kaip ir visi *piliečiai*. Ar būtų taip ar kitaip, visgi *ininkas* negali per daug pretenduoti, kad jį visur ir visame įbrukti. Anot žmonių priežodžio: „Kas per daug, tai šelauk.“»

Visa tos tirados logika kalbininkui, ar šiaip ar taip, — labai nauja, keista.

Del atskirųjų jos minčių šit ką norėčiau pasakyti.

a). Redakcija sako, kad *religininkas* „ant vienos lentos“ stovįs su *dvasininku*. Čia ne visai sutinku; *religininkas* yra pačių žmonių sakomas žodis, jo nė „dvasiškiai“ ligi šiol nebardavo, tuo tarpu *dvasininkas* yra vieno kito „dvasiškio“ didžiai nekenčiamas, baramas. Taigi apie „vieną lentą“ čia nereikėtų per daug kalbėti.

b). Žodis „šposininkas“ (plg. „šposas“, vok. Spass = juokai, шутка) yra sakomas ne plačiausiai. Jo nežinojo nė Kuršaitis. Jis reiškia beveik tiek, kiek visų žinomas „juokdarys“ (arba *juokininkas*, Spassmacher, Possenreisser).

Pagriebti vienas tokis paprūsės žodis ir imti, saviškai į jį nusižiūrėjus, tuojau kalbėti apie sufikso *-ininkas* reikšmę — rimtam, bešaliui žmogui, man rodo, nepriderėtų.

Kodel redakcija kalbamajam reikalui nesinaudojo bent tokiomis žodžiais, kaip antai: *bitininkas, darbininkas, daržininkas*,

kéltininkas (kéltas =pervazas, plaustas), *laivininkas*, *maldininkas*, *médininkas* (лѣсничій, лісникъ, medšargis), *plaustininkas*, *raštininkas*, *sielininkas*, *ūkininkas*, *valtininkas*? Nusiziūrėjusi į juos, būtų tikrai pastebėjusi, jog vadinamieji *darbininkai*, *maldininkai*, *ūkininkai* ir kiti tokie — „šposų“ su darbu, maldomis, ūkiu betgi „nekrečia“, jog ir jie rimtą dirba darbą; būtų supratusi, jog ir *religininkas*, *dvasininkas* (žmogus, kuriam rūpi ir turi rūpėti žmogaus dvasia, kurs rūpinasi daugiausia žmogaus religija, žmogaus dvasios, religijos dalykais) neprivalo būtinai reikšti žmogaus, kurs „šposus tekrečia“ — religijoje ar su dvasiomis! Kad redakcija taip būtų padariusi, būtų jai paaiškėjęs ir „dvarininkų“ mūsų kalboje atsiradimas. „Dvarininkai“ bus atsiradę ne del tariamųjų šposų (?), bet del tos pačios priežasties, del kurios turime savo kalboje ir „daržininkų, ūkininkų, raštininkų“.

c). Redakcija sustatė savo *šposininką* su mano *dvasininku* (del jų sufikso vienodumo). Ir sustačiusi priešpriešiais tuodu žodžiu, ji man lyg prikiša, kad aš greta statęs — *šposininkus* (juokdarius) su *dvasininkais* ir *religininkais* (su žmonėmis, rimtą darbą dirbančiais). Redakcija lyg kaltinte mane kaltina, kad aš šiuo tarpu juokais verčiau — patį dievą, pačius dievo žodžio skelbėjus! Redakcija, matyti, norėtų, kad žodis kunigui pavadinti nė antruoju savo galu nebūtų panašus į „*šposininką*“.

Šis noras būtų, žinoma, pagirtinas. Bet... bet ką padarysi kalboje su žodžiu „*dieviškas*“, kuris savo galūne yra panašus į „*bedievišką*“, arba su žodžiu „*maldingas*“, kurs vienu savo galu yra panašus į „*niekingą*“? Argi ir čia reikės žiūrėti į darbo rimtumą arba nerimtumą?

d). Lietuvių kalboje yra du skirtinu daiktavardžių sufiksu *-ininkas* (*ūkininkas*, *daržininkas*, *dvarininkas*, *kalnininkas*, *raštininkas*, *tautininkas*, *valdininkas*), ir *-ietis* (*sodietis*, *miestietis*, *kalnietis*, *pilietis*, *tautietis*, *valstietis*). Jų maišyti rašomojoje kalboje nereikėtų, kaip juodu nemaišomu dažniausiai ir žmonių kalboje (žr. V).

Su redakcijos pasakymu: „Ar būtų taip ar kitaip, visgi *ininkas* negali perdaug pretenduoti, kad jį visur ir visame įbrukli“, — kiek tas pasakymas reiškia vien tam tikrą gramatikos mintį, — visiškai sutinku. Viena tik nesuprantu: kas gi, tikrai sakant, nori, kad *-ininkas* būtų visur ir visam kam kišamas? Ar tik ne vė-jai čia redakcijos kaltinami?

V. -ininkas, -ietis, -iškis.

A). Daiktavardžių galūnė *-ininkas* yra visada antrinė. Ji vartojama nuo senovės ten, kur verčiame daiktavardžiais tokius būdvardžius, kaip antai: *daržinis, sielinis, šimtinis, ūkinis*. Ši galūnė reiškia dažniausiai tam tikros ypatybės turėtoją ir drauge asmenį, kurs tikrai ir nuolat kuo rūpinasi, verčiasi arba su kuo daug turi santykių, darbo; kuo tas asmuo rūpinas, su kuo turi tikro darbo, — rodo daiktavardis, iš kurio yra kilęs tas būdvardis (plg. „*daržininkas — daržinis, — daržas*“). Savaime suprantama, jog ne visada tikrai yra kalboje tokis būdvardis; dažniausiai matome vien sudurtinę daiktavardžio galūnę *-ininkas* (iš — *in-inkas*), kuria tiesiai naudojamės ilgesniam kuriam daiktavardžiui (ypatybės turėtojo vardui) dirbti iš kito, trumpesnio daiktavardžio (žr. „Die Bildung der Nomina im Litauischen“ von A. Leskien. Leipzig).

Mūsų *tautininkas, liaudininkas* tėra žmogus, kuriam ypačiai rūpi tauta, liaudis, tautos, liaudies reikalai, kuris tauta, liaudim ir jų reikalais ypačiai serga, rūpinas ir dėl to daug turi darbo.

Mokslininkui, kalbininkui rūpi mokslo, kalbos dalykai, jis tais dalykais atsidėjęs rūpinasi, tie dalykai jam ypačiai tinka.

Ūkininkui, bitininkui rūpi ūkis, bitys; jis ūkiu, bitimis daugiausia rūpinasi, verčiasi, su tuo daugiausia ir darbo turi.

Daiktavardžiai *bitininkas, maldininkas, mokslininkas, ūkininkas* ir kiti tolygūs reiškia tam tikrą darbininką, tam tikro darbo šalininką, tam tikros spalvos arba rūšies žmogų. Jais pasakoma dažniausiai tam tikro žmogaus ir palinkimai, mėgstamasis darbas, trūsas.

Vadindamas ką *dvasininku*, pats aš suprantu pirmiausia, jog tam asmeniui ypačiai rūpi žmogaus dvasia ir jos reikalai.

Dvasininkai turi būti, žinoma, ir tam tikri darbininkai, tam tikro darbo šalininkai. Teisybė, jiems (kunigams, dvasininkams) ne tiktai dvasios, bet ir pasaulio dalykai rūpi: viena, jie gyvena ir dirba, ar šiaip ar taip, pasaulyje, tarp žmonių; antra, žmogaus dvasios reikalai, kuriais jie privalo rūpintis, taip yra susirišę su jo kūno, su pasaulio dalykais, jog kunigui, rūpinantis vienais (žmogaus dvasios dalykais), reikia turėti darbo būtinai ir su antraisiais.

B). „*Mano tautietis, giminiėtis*“ tėra „*mano tautos, mano giminės* žmogus“; kitos ypatybės, rišančios „*mane*“ su *mano* „*tautiečiu*“, nėra.

Kauniečiai, vilniečiai, šiauliečiai, vilkaviškiečiai, kalniečiai, sodiečiai tėra Kauno, Vilniaus, Šiaulių, Vilkaviškio, kalno, sodžiaus (sodos) kilimo žmonės arba tų vietų gyventojai.

Šios rūšies daiktavardžiai žmogaus palinkimo, jo mėgstamojo darbo, jo spalvos — aikštėn nekelia.

C). *Kaunininkai, vilnininkai* tebūtų žmonės, kuriems ypačiai Kauno, Vilniaus reikalai rūpi, kurie yra ypačiai Kaunu, Vilniumi susirūpinę, kurių visa tautos viltis yra sujungta su Kauno, Vilniaus gerove, su jų sustiprėjimu, iškilimu. Ir šitos rūšies žmonių jau beveik turime.

Prūsų Lietuvoje esti tam tikrų susirinkimų, kurie žmonių „*maldų susirinkimais*“ vadinami. Daug yra žmonių, kurie mėgsta lankytis, dalyvauti tos rūšies susirinkimuose ir labai juos paturi. Tuos žmones prūsai vadina *maldininkais* (ir *surinkimininkais*, plg. „*brostvininkai*“).

Žmogų, kurs yra prišlijęs prie „mokslo, ūkio, Aušros, Ryto draugijos“ ir rūpinasi jų reikalais, tokį žmogų, *norėdami trumpai pažymėti*, turėtume vadinti, man rodosi, taip-pat *mokslininku, ūkininku, aušrininku, rytininku* (taip ir rašo dabar daugumas laikraščių).

Tokiu būdu žodžiai: *maldininkas* (Beter, Pilger; Teilnehmer an einer Gebetsversammlung, Mitglied eines solchen Vereines), *mokslininkas* (Gelehrter; mokslo draugijos narys), *ūkininkas* (Besitzer eines Grundstückes; ūkio draugijos narys), *varpininkas* (Glockenläuter; Varpo dr. narys), — bus mūsų kalboje kiekvienas dviejų reikšmių.

Ar šiaip ar taip, vadinti tam tikrų draugijų narius, greitai kalbant, „*aušriečiais, maldiečiais, moksliečiais, rytiečiais, ūkiečiais, varpiečiais*“ — žmonių kalba jokios teisės mums neduoda.

Del visų šitų priežasčių man suprantami tebūtų ir *juozapininkai*, ne „*juozapiečiai*“. Jei kur tam tikri žmonės vadina save betgi juozapiečiais, ne *juozapininkais*, tad daro jie taip tik del to, kad tą vardą jiems yra davę nemoką kaip reikiant lietuviškai jų vadovai. Mūsų žmonės vietomis save vadina ir *zanavykais, gudais* — tik del to, kad yra papratę kitų taip vadinami.

D). *Dvąriškiai, sodiškiai* (Žm.), *namiškiai, kalniškiai, pakalniškiai, Dusetiškiai, Kauniškiai, Veliuoniškiai* (žmonės), *kauniškis* alus, *kauniškis* kunigas yra: dvaro, sodos (sodžiaus) žmonės, namiegi (namų žmonės), kalniečiai, pakalniečiai, Dusetų, Kauno, Veliunos žmonės (gyventojai), Kauno (kauninis) alus,

Kauno (kaunietis) kunigas. Čia „kauniškis, namiškis...“ tėra Kauno kilimo, Kauno, namų... daiktas, žmogus.

Yra sakoma: „Buvo trys *vyriškiai* ir viena *moteriškė*.“ „Vyriškis“ čia yra žmogus, visomis didžiosiomis vyro ypatybėmis apdovanotas, vyro kilimo, vyro rūšies žmogus, pats vyras.

Yra dar sakoma: „*maniškis* (manasis), *taviškis*, *mūsiškis*“. Bet šitie žodžiai padaryti tėra iš tam tikrų įvardžių: daug ko platesniam reikalui iš jų neišversi.

Ar šitos rūšies žodžiai duoda mums kiek teisės darytis tam tikram reikalui dar „*dvasiškį*, *dvasiškiją*“?

Man rodosi, kad ne, ir štai delko: „dvasiškis“, mūsų pada-rytas, turėtų reikšti žmogų dvasios kilimo, kilusį iš dvasios, gyvenantį dvasioje, arba dvasios rūšies daiktą (žmogų), pačią dvasią! Žodžio „dvasiškija“ negali būti kalboje ir dėl kitos prie-žasties: žodis „dvasiškija“, kad išliktų kalboje, būtų vienintelis šios rūšies naujadaras (žodžių „kauniškija, vyriškija...“ šne- kamoji kalba nežino).

Šios rūšies žodžiai, rodydami vien žmogaus (ir šiaip jau daikto) kilimą, nieko, žinoma, nesako apie to žmogaus darbą, palinkimą, atsidėjimą. Kad „dvąsininkai“ (dvąsiniai asmens) būtų patys dvasios kilimo žmonės, kad jie būtų žmonės be tam tikros spalvos, be ypatingų rūpesnių ar palinkimų, — jų var- dui mes galėtume, žinoma, ir žodžiu „dvasietis“ arba „dvasiš- kis“ pasitenkinti.

Kad laikraščių „dvasiškis“ turėtų savo istoriją ir žmonių kal- boje, kad jis būtų suaugęs ir su mūsų kalba, šitos diskusijos dėl jo čia negalėtų, žinoma, nė būti. Nebūčiau nė „dvasininko“ čia vėl gynęs (žr. „Raš. kalbos dalykai“, p. p. 25. 41), kad nebū- tų taip negražiai iš jo pasityčiojusi dėl jo panašumo į „šposinin- ką“ pati redakcija.

VI. Dėl „dvasiškio, dvasiškijos“.

„Rašomosios kalbos dalykuose“, ginant ir teisinant „*dvasi- ninkas*“, man teko vienoje vietoje šiaip pasakyti:

„Nesakydami «*kalbiškis*, *moksliškis*, *tautiškis*» (*kalbininkas*, *mókslininkas*, *tautininkas*), negalime sakyti, man rodosi, nė «*dvasiškis*» (=kunigas, *dvasininkas*).“

1. Kun. J. Laukaitis, lyg atsakydamas į tuos mano žodžius ir gindamas tam tikru straipsniu „dvasiškį“ (žr. „Viltis“, 1912 m.,

Nr. 118), šiaip rašo: „Jei neturime žodžių: *kalbiškis, mokliškis, tautiškis*, tai vien dėl to, kad nėra reikalo tokiai sąvokai išreikšti. . .“

Ne, prieteli, čia ne sąvoka yra kalta: „*kalbiškio, mokliškio, tautiškio*“ neturime dėl to, kad šitie žodžiai mūsų reikalui netikę, kad jų vietoje turime jau prigijusius, visai žmoniškus žodžius „*kalbininkas, mokslininkas, tautininkas* (žr. V)“.

2. Minėtoje vietoje kn. L—tis tuo pačiu reikalu rašo: „Jei kalboje turime: *namiškis, kalniškis, sodiškis, kauniškis, prieniškis, pakuoniškis* ir t. t. = namų, kalnų, sodžiaus, Kauno miesto, Prienuų parapijos, Pakuonio sodžiaus žmogus, tai kodėl, reikiant naujai sąvokai išreikšti, negalima būtų pasakyti: *dvasiškis, pasauliškis* = dvasios, pasaulio srities žmogus?“

Į šitą galvojimą mano, tikrai sakant, jau atsakyta (žr. V, A. D).

Žodžiai: *namiškis, kalniškis* ir kiti tokie daikto kilimą tereiškia; jais, sakydami daiktą, pasakome, iš kur tas daiktas pradžia gavęs, iš kur kilęs. Visi mes esame „pasaulio srities“ žmonės, visi esame *pasauliškiai, pasauliečiai*, tiek kunigai, tiek šiaip jau žmonės; bet nė vieno mūsų tarpe nerasime, tikrai sakant, „*dvasiškio, dvasiečio*“ = „dvasios srities“, dvasios kilimo žmogaus, — tokio nerasime nei tarp kunigų nei tarp šiaip jau žmonių. Sunku būtų pagaliaus ir suprasti, kaip tat du broliu, *pasaulyje* gimusiu, augusiu ir tebegyvenančiu, vienas yra *pasauliškis*, antras — *dvasiškis!* Abu juodu, tariant žmonių kalbos dėsniais, yra *pasauliškiu, pasauliečiu*. Šitas dviejų brolių dvejojimas (*pasauliškis* ir *dvasiškis*) man nesuprantamas lygiai taip pat, kaip būtų nesuprantamas ir pasakymas: „Buvo du broliu, *namie (Kaune)* gimusiu, augusiu, *namie* ir tebeliekančiu, bet vienas yra *namiškis (kauniškis)*, antras *šiauliškis*.“

Nereik niekuomet pamiršti, jog „*dvasiškiu*“ norima yra vadinti, tikrai sakant, ne „dvasios srities, dvasios kilimo žmogus“, bet toks mūsų tarpo asmuo, kuriam ypačiai rūpi arba bent turėtų rūpėti žmogaus dvasia, žmogaus dvasios dalykai. Šitam reikalui *dvásininkas (dvásios žmogus, dvásinis žmogus)*, man rodosi, geriausiai tegalėtų tikti. Kaip čia galėtų tikti ir *dvasiškis*, — to aš šiuo tarpu neišmanau.

3. Kun. J. Laukaitis gina ir „*dvasiškių*“, ne tik tai „*dvasiškių*“. Gindamas jis rašo: „Man teko Seinuose išgirsti iš susipra-

tusios kaimietės šiokis pasakymas: «Na, lenkai jau išėjo, pasiliko pati *lietuviija*, galėsime apie Lietuvos reikalus pasikalbėti». Namų šeimininkas, išgirdęs žodį «*lietuviija*», tarė savo žmonai: «O kai išeis svečiai ir pasiliks pati *namiškija*, tai pasikalbėsime apie namų reikalus». Ar tasai šeimininkas kalbos dėsniams nusidėjo? Ne, kilus naujai sąvokai, jisai ją išreiškė vaduodamasis tokiu-pat kalbos dėsniu, kaip «*lietuviija*». Taigi, reikiant naujai sąvokai išreikšti, nenuostabu, kad lietuviai vartoja žodį «*dvasiškija*».“

Kad šituodu žmonių kalbos sakiniu, vieną „susipratusios kaimietės“ ir antrą „šeimininko“, būtų įrašęs čia ne kunigas, aš jais netikėčiau, laikyčiau juos vien žmonių kalbos sakiniiais, „ad maiorem diaboli (melo, kalbos darkymo) gloriam“ pramanytais, — taip jie man, kalbininko straipsnyje, yra neįtikimi, keisti! Dabar, — kadangi turiu tikėti, jog du minėtu čia mūsų kalbos sakiniu kn. J. Laukaitis yra girdėjęs netyčia, prieš pasiryždamas ginti „*dvasiškią*“ — būsiu, šitą savo prietelio parąšymą nagrinėdamas, daug švelnesnis.

a). Du tuodu sakiniu, pasakytu po vienas antro, yra, ar šiaip ar taip, labai nepaprastas suvalkiečių kalbos dalykas. Suvalkiečiuose, žmonių kalboje, nėra, tikrai sakant, nė žodžio „lietuvis“: jį, prieš atsirandant laikraščiams, atstodavo tenai žodis „lietuvininkas“. Taigi man sunku ir suprasti, iš kur galėjo susidaryti tenai kaimietės, kad ir „susipratusios“, kalboje negirdimas nė „lietuvių“ krašte — žodis „lietuviija“?

b). Suvalkiečiuose žodžio galūnė -ija yra labai retas dalykas: tesu girdėjęs *vyriją* (сельский ходъ, vyrybė), *šuniją*, *žydiją* ir dar kelis kitus tos rūšies žodžius. Bet augščiau įrašytuose sakiniuose šita galūnė, man rodosi, nei suvalkiečiams nei kitiems lietuviams — netinka. Lietuviai „nesusipratę“ niekur, man rodosi, nesakys šitaip: „Kiti išėjo, pasiliko *pati vyrija*, *pati kunigija*, *pati vaikija*, *pati moterija*; kaip pasiliks namie *pati brolija*, pasikalbėsime apie namų reikalus.“ Kiek numanau, čia, „naujai sąvokai kilus“ ir be tos sąvokos, mano tautiečiai „nesusipratę“ šiaip tepasakytų: „Kiti išėjo, pasiliko *vieni vyrai*, *vieni kunigai*, *vieni vaikai*, *vienos moters*; kai pasiliksime namie *vieni broliai*, tai pasikalbėsime apie namų reikalus.“ Kitur Lietuvoje, ne Seinuose, ar šiokiai ar tokiai sąvokai kilus, sakytų žmonės, rodosi, tiktai: „pasiliko namie *vieni lietuviai*, *vieni žemaičiai*; kai pasiliksime *vieni namiškiai*...“

Su „naująja sąvoka“, kalbant apie šios rūšies dalykus, reikėtų atsargesniam būti. Kad man kas pasakytų, jog „naujai sąvokai kilus“ vienas „susipratėlis“ ėmęs ir pasakęs: „Kai srubą išsrėbsime, puode *pati tirštimija* (=vieni tirštimai) beliks“ — aš tuo jo pasakymu kalbos reikalui betgi nesinaudočiau!

Rašomosios šių dienų kalbos žodis „dvasiškija“ brolio sau, jei tevertosime jį, mūsų kalboje, man rodosi, neturės (žr. V, D).

c). Kalbos dėsniams kelti aikštėn, reikia turėti *visa eilė žmonių kalbos pasakymų, plačiai vartojamų*, sugautų ne iš šio laiko „susipratėlių“, bet iš tų žmonių juodadarbių, kurie savo kalbos mokslą yra ėję ne mūsų laikraščiuose. Vieno pasakymo, nevartojamo plačiai, šitam reikalui, man rodosi, neužtenka.

Dar mažmožis: Kalbos dėsniams kelti, reikia naudotis vien tais žmonių kalbos pavyzdžiais, kurie tenka nugirsti tik netyčia, ne traukte iš jų traukiant.

4. Kņ. J. L.—tis pagaliaus rašo: „Juk katalikai nepavadįs *kunigija* nei liuteronių, nei magometonių *dvasiškijos*.“ Taigi katalikas, išeina, nepavadįs *nė kunigu* liuterių dvásininkol Argi? Kodel?

Sios rūšies priekaištui atremti, šit kas reikėtų pirmiausia žinoti:

a). „Pastoriais“ nei Prūsų lietuviai (liuteriai) nei mūsų evangelikai-reformatai (kalvinai) savo kunigų nevadina; savo dvasios piemenis visi jie *kunigais* tevadina. Taip vadina jų dvasios vadovus ir lietuviai katalikai, tų protestantų kaimynai.

b). „Kunigas“ (vok. „König“, lenk. „ksiądz“) yra, tikrai sakant, pirmų-pirmiausia „valdovas, ponas“; latviai savo dvasios piemenis (*mokytojais* arba *bažnyčios valdovais, bažnyčios ponais* („*baznickungs*“) tebevadina. Lotyn. žodis „pastor“ tėra mūsų „piemuo, ganytojas“; tuo vardu („pastor“) užsieniuose (Vokiečių žemėje) yra žinomi ir katalikų, ne tiktai liuterių kunigai.

c). Lenkai žodžiu „kapłan“ vadina ir *stabmeldžių* dvasininkus. Žodžio „sacerdos“ šventasis tėvas savo raštuose nesigaiilė *nė stabmeldžių* dvasininkams pavadinti.

d). Tūlas gali pasakyti, kad mūsų protestantų kunigai yra be tam tikrų šventimų, kad mūsų evangelikai nepripažįsta tam tikro kunigystės sakramento, bet tvirtinti, kad jų dvasios vadovus katalikai turėtų vadinti ne *kunigais*, bet *dvasiškiais*, vis delto būtų — nesąmonė.

Prieš šitą vieno kito galvojimą jau patys žmonės yra savo veto padėję: mūsų evangelikai savo dvasios vadovus kunigais tebevadina, taip juos tebevadina ir lietuviai katalikai, tų evangelikų kaimynai.

5. Dar keli žodžiai. Kn. J. L—tis, gindamas savo nuomonę (del „dvasiškio“), ten-pat šiaip rašo: „Man regis, p. Rygiškių Jono išvadžiojimai, kaip perdaug vienpusiškai įtempti, nieko neįtikrįs.“

Moku, žinoma, kartais ir gerokai suklysti. Bet ar klystu ir šiuo tarpu, ar teko ir čia nukalbėti vienašališkai, — tespren die tie skaitytojai, kurie moka apie šį dalyką ir bešališkai galvoti.

VII. Padarinys. Didžpinigiai, didžturčiai. Sąrašas. Neris.

Karūna, dėmė ir doma, mokėti, viršila.

A). „Padarinys“ yra visa, kas padaroma arba padaryta, plg. *mežginys*, *siuvinys*, *pavilkinys* (pavelkamas po kitu drabužis), *dariniai* (=gijos nudarytos, audeklas nudarytas, nudažytas, „siūlai darysimi“, J. žod.; tos žolės derės *dariniams*, J. žod.), *lopinys*, *-niai* ir t. t.

„Padarinys“ reikia skirti nuo „padargo“, „padarynės“ (Geräth, Werkzeug, plg. „*padarynei* gero medžio reikia“).

Vartojamas šiam reikalui žodis *pasekmė* (=„pasėkmė“?) visai nesutinka su kitais mūsų kalbos žodžiais: jisai išverstas iš kitų kalbų ir nesuderintas su kitais mūsų sakinių žodžiais. Mes sakome: „Žiūrėsiu, kas iš to išeis, *pasidarys*“, ir rašome: „Žiūrėsiu, kokios to bus *pasekmės*“! Taigi ar ne geriaus būtų sakyti, kur reikiant, ir „žiūrėsiu, kokie bus to *padariniai*“? Sakyti: „kokios iš to bus *pasekmės*“ ir „kas iš to *paseks*“ — niekas, man rodosi, nepatars. Kas kita lenkai arba rusai: jie sako „что изъ этого *слѣдуетъ, послѣдуетъ*, со з tego nastąpi“ ir „какія будутъ *послѣдствія*, jakie będą *następstwa*“. Jų kalbos žodžiai čia, kaip reikiant, suderinti, sutaikinti. Tuo reikėtų rūpintis ir mūsų kalboje. Bet paėmus žodį *pasekmė*, norimosios santikos tarp žodžių, kaip sau norite, nebus.

Viso Redakcijos nukalbėjimo del to žodžio, nukalbėjimo apie „dummes Zeug“ (žr. „Viltis“, Nr. 7, past. 9), — kaip reikiant nesuprantu. Ką ten reiškia priekaištas: „Kodel ją (*pasekmę*) vyti ir iš ten, kur norint būti *nuosakiu*, be *pasekimo* apsieiti negalima?“ irgi visai nesuprantu.

Man čia ateina į galvą vieno jaunikaičio vertimas iš rusų kalbos. Jam reikėjo būtinai pasakyti lietuviškai, ką reiškia žodžiai „чернолѣсѣ, онъ кругомъ дуракъ“. Vertėjas vis norėjo versti juodu „išversti“ ir ilgai negalėjo įtikėti, kad abu tuodu pasakymu tebus mūsų „baltmiškis, baltasai miškas, jis kvailas per visą pilvą“ (ne „juodmiškis, aplinkinis, apskritas kvailys, aplinkui beprotis“). Tas pats jaunikaitis, apsigyvenęs pagaliaus Lietuvoje, ėmė — ir vedė. Vedęs neseniai pasigyrė ir „apsivainikavęs“ (обвѣнчался). Norėjau įkalbėti, kad jis yra dabar, tikrai sakant, „nusivainikavęs“, bet... ligi šiol dar nepasisėkė.

B). Sekti tuo jaunikaičiu mums nepriderėtų. Patardamas varloti ir raštuose žmonių kalbos žodžius: *didžiapinigį, didžpinigį, didžiaturtį, didžturtį*, norėjau, kad mūsų rašytojai nusikratytų pagaliaus dirbtiniais žodžiais „turtuolis, piniguočius“. Išteisinti juos žmonių kalbos taisyklėmis pats aš visai nemoku (žr. „Raš. k. dal.“ pp. 25, 26).

Redakcijos pastebėjimų del šitų žodžių — apie „galvočius, buožgalves, didžgalvius, šungalvius ir kretinus“ (žr. № 10, pst. 28) — ir vėl nesuprantu. Nesuprantant nutylėti, žinoma, teliecti.

C). Zemaičiai sako: *sąrašas*, ne *sąraša* (plg. Rt. *sąmatas* = pavalkų sumetimas, žr. Nr. 9, pst. 18).

D). Lietuvoje niekur nėra girdėjęs tariant „*Nerys*“ (žr. № 10, pst. 25): *žmonės*, kiek man yra žinoma, *Neris*, — *ies*, — *rimi* arba — *ria* tesako. Ar kur yra žmonių sakoma „*Nerys*, — *rio*“, labai abejoju.

E). *Karūna* reiktų skirti nuo *vainiko*. Ar šale „*karūnos*“ išliks ir „*karunkos*“ su „*karunkėlėmis*“ (žr. № 10, pst. 29), to dabar nulemti nemokėčiau.

F). Redakcija klausia, katraip gi reiktų rašyti — *dėmė* ar *doma* (žr. № 11, pst. 35)? Pats aš žodžio „*doma*“ nėra girdėjęs. Pasakymas: „Malonu būtų, kad ir amerikiečiai *pastebėtų* (įsidėtų, *dėmėn* dėtųs, *dėmėn* įsidėtų, įsidėmėtų, įsidomėtų, pabotų) mūsų banką“ — yra visai žmoniškas: taip yra sakoma rytų Lietuvoje, taip yra sakoma („įsidomėtų, įsidėtų, pastebėtų, pabotų“) ir Zemaičiuose.

G). Vienoje vietoje mano pasakyta betaisant: „Toks daiktas nemaža *kaštuoja* (*moka*).“ Redakcija del to pasakymo man prikiša (žr. № 10, pst. 24): „Pats daiktas, kaip daiktas, betgi nieko ir niekam *nemoka*; *moka* (pinigus) tik *pirkėjas* ir *už daiktą*.“ Čia tiek teturėčiau pasakyti: 1) Visoje rytų Lietuvoje žmonės

„ir *kiaulėms* duoda pinigų“ (plg. „Raš. k. dal.“, p. 32, b. 3 ir „virtuti et artibus praemia dantur“) — ten, kur kiti lietuviai, bent daugumas, „už *kiaules*“ temoka, ir 2) jaunas būdamas ir apie Naumiestį (Suv. gub.) gyvendamas, girdėdavau, jei dabar neklystu, prekymečiuose sakant: „Kiek *moka* (kaštuoja) šitas arklų?“ Kaip yra ištikrųjų tenai sakoma, ar yra sakoma ir „kiek šitas arklų *moka*“, — suvokti šiuo tarpu negaliu.

Viršila būtų, man rodosi, lyg geresnis už „viršaitį“, nes 1) yra tat galimas kalboje žodis (plg. „barzdila, Vaidila, — dilas, Braukila...“) ir 2) daryti šiam reikalui iš „*viršus* (vidus, dangus, alus)“ tokius žodžius, kaip: „*viršaitis* (vidaitis, dangaitis, alaitis)“ lyg neleidžia pati šnekamoji mūsų kalba. Žodžiai su galūne *-aitis* (*Petraitis, Pranaitis, Kuršaitis...*) žmogaus kilimą daugiausia rodo.

Jei netiktų šiam reikalui „viršila“, patarčiau suvalkiečių „vaitu“ pasitenkinti.

VIII. Del „ugnagesio, ugnikalnio, Zanderso“.

1). Kad žodis yra susidaręs iš dviejų dalių, tad jiedvi jungia dažnai dar tam tikra balsė. Jungti žodžio dalims, darant iš dviejų žodžių vieną, vartojamos šios balsės: *a, i, u, y, é, o*.

Taip bent yra susidarę, tarp kitų, ir šie žodžiai:

a). *gandalizdis*, Zm.*; *kalnavertis, mažatūris, mažaturtis*, Sl.; *žemažiūris* (trumpų akių, близорукій, Pn.); *šventadienis, savažemis, dirvagrybis, pievagrybis*, jie *broliávaikai*, Pr.; *saulábrolis* („rytuose spoksojo mėnuo *saulábrolis*, išblyškęs, tartumi nusigandęs“, Žt.), *sáulažolė*, Nr.; *kiaulažolės*, mažatūris — *dauganoris*, Sl.; *garnalizdis*, Sv.; *kirvakotis, ugnavietė* (kur kuriama ugnis puodui kaisti, очагъ, pelenas, Sv., Pr., Zm.); *kelaklupstas* eina, Nr.; *vėjalaivis* (парусное судно); *jie broliávaikai*, Rg.; *dalgiakotis; kirviákotis*, Nr.; *didžiaturtis, stačiaikalbis, stačiaburnis*, Rt.; *kéliaklupstas* eina, Sl., Kp.; *keliákclupstas*, Užl.; *sáuliažolis*, — *ynis*, Sl.; *šalčiamyrys* (kurs šalčio labai bijo), Rt.; *ugniakuras* (kur kuriama ugnis puodui, kur verdama), Pn.; *ugniavietė* (kur ugnies būta), Pn.;

b). *akiplėša* (нахаль), *akisopas, akisoptas*, Rt. (akių liga); *avikailis* (avies kailis), *avikirpės* žirklys, *avikamša* (pavasario

* Čia vartuju tuos pačius sutrumpinimus, kurie pavartoti ir „Liet. k. sintaksėje“. — R. J.

žolė — žydi anksti, raudonai ir mėlynai), *naktibalda* ir Pr. *naktikovis*, —*vė*; *naktigonė* (Nachthut); *naktigonis* (kurs arklius nakties joja, kurs naktį arklius gano), Nr.; *naktipiečiai*, *šalikelė*, Rt. (убочина, „žmonės *šalikele* ėjo“ — ne kelio viduriu); *eglišakė*, Žm.; *arkliganis*, Žt. („nuslinko prie dvaro *arkliganio*“); *žvakigalis*, *šonikaulis*, Pn.; *savižemis* (ir „savažemis“), Rt.; *savitarpis*, Sln. („žmonės ėmė *savitarpį*, savo tarpe šnekėti“);

c). *viršugalvis*, *aludaris* (alaus darytojas, J. ž.), *bernurakis*, Pn. („laukė ligi *bernurakio* — ligi tam tikro laiko, kada bernai vietas maino“), *tarpupirščiai*, *terpupirščiai*, *tarpušventis*, *terpušventis*, Rt.;

d). *abypusiai*, *abyšaliai*, Pr.; *abyšalė*, Kp., Ds. (сукроф); *darbylaikis*, Žm.; *darbymetis*; *meškerykotis*, *prekymetis* (Jahrmarkt), *saldymedis* (Lakritzenholz);

e). *pelėkautas*, Pn. (мышеловка); *saulėtekis*, *upėtakis* (Flussforelle, pstrąg), *žemėvilka*, Žm. („žemėvilka pavažoms paėda“);

f). *bandodaržis*, *bandotakis* (žr. J. ž.), *dienovidis*, Žm. („vasarą *dienovidžiu* labai šilta“); „susitiko *kaktomušais*“, Žm.; *pečiomentė*, Žm. (лопатка); *sienotarpis*, Žm. („barzdą įkišo į *sienotarpį*“); *šikšnosparnis* (šikšnys), *šilovarnis*, Žm. (žalvarnis, žalivarnė); *musomiris*, Pr.; *saulolydis*, Žt. („vartės ligi *saulolydžio*“); *saulosėdžiai*, Rt. („sėdančios“ saulės spinduliai); *vai-vorykštė*, Rt. (orarykštė, laumės juosta); *keliolika*, *penkiolika* . .

Balsė e šiam reikalui niekur nevartojama: imama čia ne e, bet a po kietos (*ugnavietė*) arba minkštos (*ugniakuras*) balsės; tokių žodžių, kaip „did e turtis, stat e kalbis“, lietuviai niekur nesako.

Į Redakcijos žodžius: „Kodel būtinai reikėtų rašyti *ugniagesys*, *ugnikalnis*, *ugniakalnis*, o ne *ugnekalnis*, kaip „Vilty“ ligi šiol buvo rašoma (žr. № 11, pst. 38)?“ — po to, kas čia parašyta, tiek tereikėtų, man rodosi, pasitaisant atsakyti: būtinai rašyti *ugniagesys*, *ugnikalnis*, *ugniakalnis* nėra reikalo; reikėtų rašyti *ugnagesys* (arba *ugniagesys*, *ugnigesis*, *gesytojas*), *ugnikalnis* (arba *ugnakalnis*, *ugniakalnis*). „*Ugnegesys*, *ugnekalnis*“ pradėta rašyti „Viltyje“ neseniai.

2). Vokiečio pavardę, kurią patys vokiečiai rašo „Sanders“, parašiau, lietuviškai rašydamas, su Z žodžio pradžioje („Ciesorius *Zandersą* generolu pakėlė“). Redakcija man prikiša: „Rodos nėra jokio reikalo Sanders'ą daryti Zanders'u. Rašant euro-

pėjiniai Sanders, tegul vokietis skaito kaip Zanders, lietuvis kaip Sanders, — skirtumas mažas; parašius gi Zanders, bus vardo sudarkymas. Jei rusai, neturėdami lotynų ženklų, nežmoniškai sudarko europėjinius vardus, tai jie pateisinami tuo, kad be tokio darymo negali apsieiti. Lietuviai gi, turėdami visoje Europoje priimtas lotynų raides, o darydami europėjinius vardus, parodytų irgi tik savo pauperumą (žr. № 7, pst. 10).“

Cia reikėtų elgtis, man rodosi, ir mums europietišškai — rašyti taip, kaip rašo Europos žmonės. Europiečiai* lenkai ir vokiečiai mūsų pavardes *Pyplys, Zaunius, Gailiūnas, Basanavičius*, rašo, kiek esu pastebėjęs, taip: *Piplis* (lenk.), *Pieplies* arba *Piplies* (vok.), *Saunius* (vok.), *Basanowicz* (lenk.), *Basanovitsch, Bassanowicz* (vok.), *Gajlunas* (lenk.), *Gailunas* (vok.). Ką gi mus moko tie mūsų kaimynai? Jie mus moko, man rodosi, jog ir mes, ieškodami europiečių vardo garbės, vokiečių „Zuckermann'us, Leskien'us, Sauerwein'us, lenkų „Sienkiewicz'us, Długosz'us, Jeleński'us“, anglų „Shakespeare'us, rusų „Moskvą“, rašydami lietuviams, nemokantiems daugybės svetimųjų kalbų, rašyti turėtume tikrai: *Cukermanais, Leskynais, Zauerveiniais, Senkevičiais, Dlugošiais, Jelenskais, Šekspirais, Maksva* (Maskva)...

Del šitos priežasties esu linkęs rašyti ir — „*Caberno* (arba *Saverno*) miestas (žr. № 10, pst. 30), *Reiterio* agentūra“ (žr. № 9, pst. 17).

Mūsų senovės vardus rusai, kad ir neturėdami lotyniškų raidžių, geriaus parašydavo, nekaip vokiečiai ir lenkai, mokėję tuomet ir lotyniškai rašyti. Čia ne abėcėlės yra kaltė...

IX. Lyg sintaksės, lyg stilistikos mažmožėlis.

1). Tam tikroje vietoje mano buvo įrašytas pasakymas „kerta iš *akies* (=akies nurodymu, kaip akis rodo, na oko)“. Tą žmonių kalbos sakinelį turiu įsirašęs iš Veliuoniškių kalbos. Del šito sakinelio Redakcija man prikiša: „*Kerta ne iš akies, bet iš peties, nuo peties*; kerpa (rėžia) gi, taip, *iš akies, nuo akies*“ (žr. № 9, pst. 15).

To skirtumo niekur nebuvo girdėjęs ir todėl čia, gali būt, ir suklydau.

* Galima būtų sakyti, tur būt, ir „europėnai, airopėnai...“ (plg. „Kupiškenai, Anykštėnai“).

Tik viena nesupranta: kuo remdamosi Redakcija taip griežtai tvirtina, kad žmonės, sakydami „*rėžia iš akies*“, nesaką betgi „*kerta iš akies?*“

2). Mano buvo parašyta: „pasveikino karalių *Naujųjų Metų*“. Redakcija dėl to pasakymo klausia: „*Turbūt Naujų Metų dieną*. Jei taip, tai bene geriau būtų: *Naujuose Metuose, varduvėse?*“

Ne, ten buvo tyčia pavartotas kilmininkas. Kur žmonės sako: „Sveiki sulaukę *N. Metų!*“, ten turėtų sakyti, man rodosi, ir „sveikinu *N. Metų*“ (pilnai sakant: „sveikinu sulaukus *N. Metų*“): čia „sveikinu“ = tariau „Sveikas sulaukęs“, linkiu laimingų *N. Metų*. Antra vertus, augštaičiai sako: „*Ko, ko meto* jie dabar skambina, ar *pietų, mišiu?*“? Ar nesakys ir „*Ko, ko meto* jie dabar sveikina tą žmogų?“

Sveikinti *Naujuosiuose Metuose* arba per *Naujuosius Metus* yra kas kita: taip sakant, pažymima būtų tiktai, kada, *kuriuo metu* tat daroma. Pasakymo „*sveikinu su N. Metais*“ išteisinti niekaip nemokėčiau.

Daiktavardžio „*varduvės*“, padaryto iš tokio-pat daiktavardžio „*vardas*“, lietuvių kalboje negali, man rodosi, būti (*tėra vardo diena, vardadienis, vardinės*).

3). Mano parašyta buvo: „*G — vos* teisėju vyriausybė paskyrė *M — lės* teismo sekretorių.“ Redakcija dėl mano „*G — vos teisėjo*“ šitą kūrą rašo: „*Garlevos teisėjas* tai toks, kuris *Garlevą* teistų, kaip kad *Maskvos, Peterburgo, Berlino profesorius* būtų toks, ką (=kur, kurs) *Maskvai, Peterburgui, Berlinui* lekcijas skaitytų, ar šiaip tuos miestus, kaipo tokius, mokytų, arba turėtų juos savo mokymo, tyrinėjimo objektu... Negi galima sakyti: *Maskvos lietuvių kalbos profesorius* arba *lietuvių kalbos Maskvos profesorius*, t. y. statant viename linksny mokymo objektą ir vietą; pirmame žodžių sugretinime kyšo aiški nesąmonė, nes išeina, kad *Maskvoje* esama kokios tai savotiškos maskvietiškos lietuvių kalbos; antrasis sugretinimas skamba sklandžiau, betgi ir ne ganėtinai aiškiai, nes rodosi, kad tasai profesorius drauge ir *lietuvių kalbos* ir *Maskvos* mokina. Pasakius gi *lietuvių kalbos profesorius Maskvoje* viskas ganėtinai aišku. Todėl ir neminint mokymo objekto reikėtų sakyti *profesorius Maskvoje, Peterburge* ect., o ne *Maskvos, Peterburgo* etc. *profesorius*, ir *teisėjas „Garlevoje*, o ne *Garlevos teisėjas*, nes, ištikrųjų, tasai teisėjas neteisėta *Garlevos* nė kaipo vienatos, nė

kaipo kolektyvo; *Garleva* tik vieta, kurioje teisėjas veikia, o *vieta pažymima vietininku*“ (№ 10, psl. 24).

Prieš šituos žodžius daug kas reikėtų pasakyti, taip jie keisti, nepaprasti: visu savo mokslu jie eina prieš *visas* mūsų kalbos gramatikas, prieš visokius žmonių kalbos dėsnius!

Redakcija lyg norėtų, kad būtų rašoma: „*Teisėju G—voje* vyriausybė paskyrė *M—lės teismo sekretorių*.“ Bet taip nugalvojusi apie „*vietos pažymėjimą*“, Redakcija turėjo, nuosakiai elgdamosi, rašyti ir „paskyrė *teismo M—lėje sekretorių*“ arba „paskyrė sekretorių *M—lėje teisme*“, nes ir „*M—lė* ir *teismas* yra čia tik vieta, kurioje dirba teisėjas, o *vieta pažymima vietininku!*“

Redakcijai rodosi, kad pasakymas „*teisėju G—voje* vyriausybė jį paskyrė“ esąs aiškesnis, suprantamesnis. Bet kas lietuvių kalbos nesupranta, tam ir šitas pasakymas bus ne visai aiškus: tūlas gali pamanyti, kad čia žodis „*G—voje*“ rodo tik vyriausybės darbo, skyrimo vietą („vyriausybė *G—voje paskyrė teisėju M—lės sekretorių*“).

Veliuoniškių dainose yra sakiny: „*Veliuonos* mokiniai gramatėlę rašė.“ Ar gi „*Veliuonos* mokinių“ vietoje turėtų čia būti „mokiniai *Veliuonoje*“, nors pasakymas mokiniai „*Veliuonoje* rašė“ reiškia ką kita?!

Ką čia Redakcija vadina *vietos pažymėjimu* sakinyje, yra tik tai *nederinamasis* sakinio *pažyminys*, kurs reiškiamas mūsų kalboje, kaip yra žinoma, labai įvairiai. Bet iš visų šios rūšies kalbos pavyzdžių, kurie įrašyti mano sintaksės dalelėje (p. 33), nė vienas nepateisina minėtųjų Redakcijos pastebėjimų, o kitų, savų pavyzdžių, paimtų iš žmonių kalbos arba iš šiaip-jau ištikimų šaltinių, Redakcija, deja, visai neduoda! Ar gi negeriaus buvo išdėstyti eilė žmonių kalbos pavyzdžių, iš kurių būtų aiškių-aiškiausiai matyti, jog mano „*G—vos teisėjas*“ arba pačios „*Vilties*“ rašomasis dienraščio skiltyse „*Maskvos profesorius*“ ištikrųjų — yra nesąmonė?

Savo nuomonei ar tik nustebimui pateisinti duodu šiuo tarpu ir kelis kalbos pavyzdžius.

1). *Trejų metų sūnelis, mano trejų metų sūnelis, mano dėdės trejų metų sūnelis.* 2. *Kiaulių piemenė, klebono kiaulių piemenė, Sintautų klebono kiaulių piemenė.* 3. *Rugieniaus bernas, Rugieniaus liuosininkas (įnamys), Rygiškių Rugieniaus bernas, Rygiškių Rugieniaus liuosininko sūnus.* 4. Čia buvo ir vienas

Kauno gydytojas (gydytojas, kurs ne „Kauną gydo“, bet *Kaune nuolat* gyvena); čia buvo ir vienas *akių* gydytojas, vienas *Kauno akių* gydytojas (gydytojas, kurs *Kaune* akis gydo). 5. *Beduonių* mokykla ne geriausia. 6. Buvo atvažiuavęs ir *Beduonių, Sintautų, Plokščių* mokytojas, klebonas. 7. *Nakties* darbai — *dienos* juokai (bet „dirbama, juokiamasi *naktį, dieną*“). 8. Nei daug, nei máža *šios dienos* darbelio (bet „dirbama *šią dieną, šiandien*“). 9. Ir verkdamą ėmė pasakoti *šios dienos* atsitikimą (bet „atsitiko *šią dieną, šiandien*“). 10. *Miesto* gyvenimas ne visiems geras (bet „gyvenama *mieste*“). 11. *Šiaulių* gyvenimas (bet „gyvenama *Šiauliuose*“) ir jam patiko. 12. Visus *savo žemės* turtus (всѣ свои земельныя владѣнія, всю свою земельную собственность) jis bažnyčiai paskyrė.

Redakcija apie mūsų kalbos dėsnius bus čia labai neatsargiai *lyg* nelietuvio lūpomis nusakiusi. Pasakymas: „mačiau ir lietuvių kalbos profesorių *Maskvoje*“ galėtų reikšti ir ką kitą, ne būtinai tą, ko šiuo tarpu norėtų Redakcija. To pasakymo prasmė galėtų būti ir tokia: „mačiau ir lietuvių kalbos profesorių, būdamas *Maskvoje*.“

Turėdamas galvoje visa, kas čia pasakyta, — įrašytus čia augščiaus kalbos sakinius ir kitus tolygius mūsų žmonių kalbos pavyzdžius, — pats aš ir toliau sakysiu: mačiau ir *lietuvių kalbos* mokytoją, mačiau ir *M—lės* mokytoją (mokytoją, tar naujantį, dirbantį *M—lėje*), mačiau ir *M—lės lietuvių kalbos* mokytoją (mokytoją, kurs, gyvendamas *M—lėje*, moko mūsų vaikus lietuvių kalbos).

X. Kaip nereikėtų kritikuoti.

Tam tikroje minėtųjų „Kalbos dalykų“ vietoje mano pasakyta: „Aš, tikrai sakant, nesuprantu, kaip gali žmogus *vesti energinai* ir *tvarkingai* susirinkimą. Kalbu visai gerai rusiškai ir tikrai žinau, jog rusas negalėtų pasakyti: (онъ) велъ собраніе, руководилъ собраніемъ весьма энергично и порядочно. . . Pats sakinys: „susirinkimą vedė labai *energinai* ir *tvarkingai*“, nekalbant apie du jo netikusiu čia žodžiu, yra dirbte padirbtas, nepataisomas, jo mintis tamsi, neaiški“ (žr. Nr. 11).

Del šitų savo žodžių man teko gauti „Viltyje“ keli visai netikėti, be galo keisti prlekaištai.

1). Pasakiau tenai, jog rusas nesakytų: „руководилъ собраніемъ весьма энергично и порядочно.“ Mano buvo porima pa-

sakyti, kad rusas pabrauktųjų žodžių nepavartotų šiam reikalui greta vienas antro. Redakcija man į tą atsako (№ 11, pst. 40): „Jeigu sakoma: руководилъ собраніемъ вяло, tai kodėl būtų nesakoma энергично?“ Dar kartą pasisakau: mano buvo parašyta, kad rusas nepasakytų „руководилъ энергично и порядочно“. Sako ar nesako rusas „руководилъ энергично“ — mano apie tą dalyką nė kalbama nebuvo.

2). Mano buvo pasakyta: „Pats sakiny: «susirinkimą vedė etc.» yra dirbte padirbtas, nepataisomas, jo mintis tamsi, neaiški.“ Taigi kalbėjau apie sakinio netaisyklingumą, tamsumą: lietuvis greta nesustatys, mano nuomone, *pasakymų* — „*energinai* ir *tvarkiai* (vedė susirinkimą)“, tokio sudurtinio sakinio nemokėčiau kita kalba nė išversti trumpai.

Bet Redakcija, lyg nesuprazdama mano žodžių, štai ką rašo (pst. 42):

„Tai vadinas, lietuviams nelemta turėti žmonių, kurie įstengtų *energingai* susirinkimuose *pirmininkauti* (resp. susirinkimus *vesti*) ir juose gerą *tvarką nulaikyti*. Ar gi jau visi lietuvių susirinkimai turi eiti amžiname *susnūdime* ir *betvarkėje* (ar *netvarkoje*)? Būtų labai apgailėtina.“

Kas čia yra — nesusipratimas ar tik pajuokavimas? Aš kalbu apie sakinio netaisyklingumą, o Redakcija, man atsakydama, apie *energingus*, išmintingus draugijų *pirmininkus* terašo ir nori tikėti, kad mums, gali būt, lemta būti jų susilaukti!! Ar ne geriaus buvo paimti du tikrai žinomų žmonių kalbos sakiniu, vieną su žodžiu „energingai“ antrą su žodeliu „tvarkiai“, ir parodyti, kad šių žodelių susstatymas, kurį aš išrandu minėtame sakinyje peiktinu, taisytinu, yra, priešingai, visai taisyklingas, žmoniškas? Būtų ir rašymo mažiaus buvę, ir skaitytojais daugiau naudotos turėtų.

3). „Vilties“ № 55-ame, kur yra kalbama, tarp ko kita, ir apie nelaiminguosius mano „Kalbos dalykus“, yra dėl minėtojo kalbos mažmožio iškelta aikštėn dar kita mano „nesąmonė“. Iš-eina, kad aš tvirtinąs, jog „nebegalima *esą* vesti susirinkimų (draugijos, redakcijos)“! Niekur aš to nėsu sakęs, niekur nėsu nė mėginęs to pasakyti.

Jei kartais papeikčiau pasakymą: „jis man raštelį parašė *tvarkiai* ir *gerai*“, tad savo papeikimu niekam dar teisės neduosiu sakyti, kad aš niekinąs ir pasakymą: „jis *man raštelį parašė*“!

Kuo vardu šitas mano kritiko pasielgimas, — pasakyti čia nėra nemokėčiau: mano žodyne tam tikro žodžio, tiesiog, trūksta.

4). Tam pačiame numeryje (55) yra dar vienas mano keistas „išradimas“: aš liepiąs, kad būtų rašoma ne „jokiu būdu, nė koku būdu, niekaip“, bet „nieku būdu“. Straipsnio autorius rašo: „Kiek jau metų buvo geras tasai „jokiu (tokiu) būdu“. Niekam nėra į galvą neparėjo „tam vargšui“ išsinešdinti iš mūsų kalbos! Garbus* kalbininkas, kurs tai „išrado“, sakosi, kad jo močiutė taip sakydavusi. Gerai. Bet kodėl gi tik *pernai* ši naujiena *parodyta*?... Kai visa Lietuva kurią išraišką vartoja, tai *vienos močiutės* autoritetas gal turėtų nusileisti.“

Aš, būdamas „altera pars“, tiek teturiu paaiškinti:

Druskius rado *pernai* ar už*pernai* viename mano straipsnyje pasakymą „nieku būdu“ ir ėmė dėl jo mane barti „Draugijoje“. Besiteisindamas „Viltyje“ parašiau, kad tas mano pavartotasis pasakymas yra paimtas iš suvalkiečių kalbos, kad taip tebesakanti mano motyna, kad tas pasakymas buvęs žinomas ir seniui Širvydui, kad jis ne mano paties pramanytas... Bet rašyti, kad pasakymas: „jokiu būdu, niekaip etc“ yra netikęs, kuo kitu pakeistinas, man nėra į galvą niekad neateidavo.

Ši naujiena parodyta *pernai* tik dėl to, kad *pernai* teturėjau Druskiui dėl jos pasiteisinti. Bet ir *pernai* niekam jos nebrukau, tik pats dėl jos gyniausi.

Kas čia kaltas, kad dėl tokio niekniekio reikia taip daug kalbėti? Kas čia kaltas, kad kalbininkui ir šiaip jau rašytojui reikia dėl tokio mažmožio energija gaišinti? Ar neatsakytų kas laikraštyje sąžiningai į šitą mano klausimą?

5). Tame pačiame (55) numeryje yra plakamas dar vienas mano „neužmirštas“ pasakymas. Straipsnio autorius rašo: „Mirsiu — ir neužmiršiu Rygiškių Jono *mokslo keikiamus straipsnius* (žr. „Raš. k. dal.“, p. 33), taip jie man įstrigo atmintin! (Tai sekant atsirado pas Vydūną *yra dievo!*).“

Prašyčiau straipsnio autorių, kad „smerčio adynoje“ betgi pasigailėtų „garbaus kalbininko“, pamirštų tą jo nusidėjimą ar tik „išradimą“ ir dovanotų už jį: tuokart bus juk ir svarbesnių dalykų, kurie ne pro šalį bus mirštant galvoje, prieš akis turėti.

Bet kaip iš mano „mokslo keikiamų straipsnių“ galėjo atsirasti Vydūno pasakymas „yra dievo“, — to vis dėl to *nieku būdu*

* Ar ne „gerbiamasis“?

(dovanok meldžiamasis!) suprasti negaliu. Ar nepaaiškintų kas? Dviem tokiem dalykam, „neužmirštamam pasakymui“ ir jo padariniui, sustatyti — vieno noro „pagerbti kalbininką“ juk yra, rodosi, permaža!

„Vilties“ 55-ame numeryje yra iškeltas aikštėn ir kitų kalbininkų, ne tiktai Rygiškių Jono, keistas „atradimas“. Mat daug kas ir dabar rašą: *grąsinti, grąsyti, gręsia, gęsinti, gęsyti* (=grasinti, grasyti, gresia, gesinti, gesyti), mūsų kalbininkai tos nesąmonės ligi šiol nematę ir dar kitiems ją kišę ir tik dabar, „naujausiai“, „atradę“, kad reikią rašyti *grasyti, gresia, gesyti*.

Cia straipsnio autoriaus, tiesiog, nutolta nuo teisybės. Kalbininkai patys visada rašydavo *grasyti, gresia, gesyti* (be *ą, ę*), tariamosios nesąmonės (*grąsinti, gręsia* etc.) nė vienas kalbininkas niekam nekišdavo, pačią tą „nesąmonę“ jie matydavo ir pirma, *bet liepti* kam-norint, kad ją rašytojai mestų, jie nė valios juk neturėdavo. Kas jų patarimų klausydavo, tas rašydavo *grasyti, gesyti* (be *ą, ę*).

Kaip skaitytojui rodosi — kam buvo reikalingas šitas nutolimas nuo teisybės? Argi tat netyčia atsitiko?

* * *

Baigiu. Mes esame, matyti, be galo nervingi žmonės. Nė apie paprasčiausią dalyką bešališkai nemokame pasikalbėti; pradėję ką kritikuoti, tuoj imame... savo priešininko kojų apačias čiupinėti, senus jo, būtus ir nebūtus nusidėjimus saviškai aikštėn kelti, jo mintį kraipyti ir tą jo kojų čiupinėjimą, tą jo minčių kraipymą paskui rimtai — savo nuomonės išdėstymu arba „garbaus“ autoriaus paklaidų išrodymu vadiname!

Teisingai ir dorai elgtis privalome visi, man rodosi, ir su nekenčiamu žmogum kalbėdami arba apie jį rašydami. Kalbėti su „pagarba“ („*garbus* rašytojas...“) apie nepatinkamą dėl ko žmogų ir kraipyti jo žodžius, griauti jų tikrąją prasmę — žmogus, kuris dievą širdyje nešioja, kuriam *dorybė* ir *dora* yra ne vien gražūs pamokslui žodeliai, man rodosi, neturėtų.

Rygiškių Jonas.

[„Vilties“ priedas, 1914, Nr. 3 ir Nr. 4]

KALBOS DALYKAI.

Virstant „Lietuvos Žinioms“ dienraščiu, pravartu bus, man rodosi, pažymėti jose šis-tas ir iš vadinamųjų „kalbos dalykų“ — pažiūrėti, ar taip jų rašoma, kaip to norėtų, kalbininko supratimu, žmonių kalba ir imanti iš jos taisykles mūsų kalbos gramatika.

Šitam savo darbeliui pasiėmiau vien penkis pirmuosius „Lietuvos Žinių“ dienraščio numerius.

Čia surašau, senu savo papratimu, kelias dešimtis „Lietuvos Žinių“ parašymų, pabraukdamas vadinamąsias paklaidas, ir tuoj po jų duodu tiek-pat savo pataisymų.

Mano čia paliesta kai-kurios dienraščio gramatikos ypatybės, kurie-ne-kurie jos kalbės žodžiai ir keli rašybos mažmoželiai.

„Lietuvos Žinių“ dienraštis vienoje kitoje vietoje rašo:

I. 1. Žuvo daugiau *šimto* žmonių. 2. Ji pardavė daugiau $\frac{1}{3}$ visų *javų*. 3. Ne vėliau *ateinančio rudens* atidarysį amatų mokyklą. 4. Išsausinta daugiau 6 *tūkstančių* dešimtinių pelkių. 5. Eina mėnesinis žurnalas, ne mažesnis 64 *pusl.* 6. Ledas bus ne storesnis 3—4 *colių*. 7. Girdėjosi sprogimas, baisesnis armotų *šaudymo*. 8. „L. Ūk-as“ geriau *visų laikraščių* jiems patinkąs.

Geriau tiktų rašyti:

— 1. Žuvo daugiau, kaip (ne) šimtas žmonių; žuvo per šimtą žmonių. 2. Ji pardavė daugiau, kaip (ne) $\frac{1}{3}$ visų javų. 3. Ne vėliau, kaip kitą rudenį, atidarysį amatų mokyklą. 4. Išsausinta daugiau, kaip (ne) 6 tūkstančiai (6 tūkstantys) dešimtinių pelkių. 5. Eina mėnesinis laikraštis, ne mažesnis, kaip 64-rių puslapių. 6. Ledas storumo bus ne daugiau, kaip 3—4 colių. 7. Girdėti buvo sprogimas, baisesnis už armotų, patrankų šaudymą. 8. „L. Ūk-as“ labiau, labiaus už visus kitus laikraščius jiems patinkąs.

II. 1. Miesto дума užjautė *šiam suvažiavimui*. 2. Ne pro šalį būtų mums arčiau prisižiūrėti jų *gyvenimui*. 3. Ateina ūkininkas *rišulį* nešinas. 4. Šitas man *intariamam* išrodo. 5. Malonu būtų išgirdus *tame klausime* ir jų nuomonę.

— 1. Miesto дума užjautė šį suvažiavimą (plg. „*alkaną* alkanas teuzjaučia“). 2. Mums ne pro šalį būtų arčiau prisižiūrėti jų gyvenimo, į jų gyvenimą. 3. Ateina ūkininkas ryšuliu nešinas. 4. Šitas man įtariamąs rodosi. 5. Malonu būtų išgirdus dėl to dalyko (klausimo) ir jų nuomonę (nuomonę).

III. 1. Mašinoje truko „L. Žin.“ *antgalvis*. 2. Darbininkų vadas dar tebėra palatos rumuose su savo *apgynėjais*. 3. Visų jų prirodomos mokyklos blogosios pusės, tik saujelė tėra jos *apgynėjų*. 4. Žemės pirkties jam *neapsimoka*.

— 1. Mašinoje truko „L. Žin.“ antrašas (plg. V, 7). 2. Darbininkų vadas dar tebėra rūmuose, rūmų viduje su savo gynėjais. 3. Visų jų rodomos mokyklos blógosios pusės, tik saujelė tėra jos gynėjų. 4. Žemės pirktis, pirkties jam neišsimoka.

IV. 1. Laikraščiai pilni žinių apie Amerikos *bedarbę*. 2. Pri rengimo į *mokytojus* klausimas. 3. Jie daro didelę intaką į liaudies *švietimą*. 4. Į *posėdžius* jie neapsilankydavo. 5. *Pagal jos žodžių* dalykas taip (дело такъ обстоитъ): į Panevėžį atvažiavusi kaž-kokia ponia iš Odesos ieškoti sau tarnaitės, ir t. t. 6. Svajojama *pas juos* apie viską. 7. Mokytojai kreipėsi *prie* Šiaulių miesto *valdybos*.

— 1. Laikraščiai pilni žinių apie Amerikos nedarbą (plg. „nelaimė“, „neturtas“). 2. Mokytojų rengimo, ruošimo dalykas. 3. Liaudies švietimui jie didelę daro įtaką, intaką, jie labai įtakūs, intakūs. 4. Posėdžiuose jie nesilankydavo, į posėdžius jie neateidavo. 5. Pasak jos (jos apsakymu), visas dalykas taip buvęs: į Panevėžį atvažiavusi, ir t. t. 6. Jų svajojama apie viską. 7. Mokytojai kreipėsi į Šiaulių miesto valdybą.

V. 1. Mokytojų suvažiavimas *užbaigė* savo darbus. 2. Susirinkimą turėjo tuojau *užbaigti*. 3. 12 rublių čionai tekaštuoja pilnas *užlaikymas*. 4. Šita sankalba *užliečia* visuomenės reikalus. 5. Jam daug ką *užmeta*. 6. Suvažiavimas turi *neužtylėti* (mokyklos ydų), nenurodžius kliučių, kurios mokyklai daromos. 7. Šitokiu *užvardymu* pradėjo eiti mėnesinis žurnalas. 8. Nudėjo kalėjimo *užveizdą*.

— 1. Mokytojų suvažiavimas savo darbus baigė (pabaigė, nubaigė, plg. „baigtuvės, pabaigtuvės, nuobaigos“). 2. Susirinkimą turėjo tuojau baigti, pabaigti. 3. 12 rublių čionai tekaštuoja visas laikymas, išlaikymas. 4. Šita sankalba paliečia visuomenės reikalus. 5. Jam daug ką prikiša, prikaišioja. 6. Suvažiavimas negal nutylėti, nenurodęs kliučių, kurios daromos mokyklai. 7. Šitokiu vardu, šituo antrašu pradėjo eiti mėnesinis laikraštis (plg. III, 1). 8. Nudėjo kalėjimo prievaizdą.

VI. 1. Partijų veikimas *mažai* pajudina visuomenės gyvenimą. 2. Radau *nemažai* skaitytojų. 3. Dabar jis rastų *nemažai* ir draugų. 4. Jis *labiausia* pyko.

— 1. Partijų darbas máža teliečia visuomenės gyvenimą (?). 2. Radau nemáža skaitytojų. 3. Dabar jis rastų nemáža ir draugų. 4. Jis labiausiai pyko.

VII. 1. *Draugijiniai* sąryšiai tvirtėja. 2. *Pradinė* mokykla. 3. Šitas dalykas kenks ingijimui *pradinio* mokslo. 4. *Organizacijinis* komitetas. 5. Reikės laikyti egzaminai *mintiniai* ir *raštiniai*. 6. Tą nuomonę teko girdėti iš *tautiniai* susipratusio bajoro. 7. Inpranta į visa *paviršutiniai* žiurėti. 8. Jie *medžiaginiai* aprūpinti. 9. Į posėdžius apsilankydavo *vidutiniai* 7—8 daktarai. 10. *Tautiškai-kultūrinis* darbas tenai nelengvas. 11. Mes tikim, kad ir šitie bajorai *tautiškai* atgis. 12. *Tragiškas* mokytojo padėjimas.

— 1. Visuomenės, draugijos sąryšiai, ryšiai tvirtėja. 2. Pradedamoji mokykla. 3. Šitas dalykas sunkūs pradedamojo mokslo įgijimą. 4. Organizacijos, organizacinis (organizatorių) komitetas. 5. Reikės laikyti egzaminai atsakomi ir rašomi (atsakomieji ir rašomieji). 6. Ta nuomonė teko girdėti iš bajoro, susiprantančio, kurios esąs tautos (iš bajoro, kurs nusimano lietuvis esąs). 7. Įpranta į visa paviršutiniai žiūrėti. 8. Jų gerovė bus aprūpinta; jie bus medžiaginiai (?), materijalinai (?) aprūpinti. 9. Posėdžiuose lankydavosi vidutiniai, maždaug 7—8 gydytojai. 10. Tautos kultūros darbas tenai nelengvas. 11. Mes tikim, kad ir šitie bajorai susiprąs esą lietuviai, kad ir šitų bajorų tautos sąmonė atgis. 12. Tragingas, tragėdingas mokytojo padėjimas.

NB. Sakyčiau: „*partinis, nepartinis* laikraštis, jie rašo *partiniai, nepartinai* (plg. *galutinis, paskutinis, paviršutinis* ir *galutiniai, paskutiniai, paviršutiniai*).“ Šale *istorijos, religijos* turime žmonių kalboje *istorinį, religinį* (plg. „*istorinės, religinės knygos*“) ir *istorininką, religininką* (plg. „jis geras *istorininkas, religininkas*“ — moka visokių „istorijų“, moka istorijos dalykus pasakoti, mėgsta apie religijos mokslą kalbėti, religijos dalykus kitiems išdėstyti). Šale „istorininko, religininko“ reikėtų laukti, jei dar nėra, ir *partininko* (jis partijos žmogus, jis *partininkas*).³⁵

VIII. 1. Svajojama pas juos apie tai, *kad* ir moterų reikalams skiriamą laikraštį *leisti*. 2. Dabar užtenka mažiausio neaiškumo, *kad sugrąžinti* žmogų atgal. 3. Pradėjo jo ieškoti, *kad inteikus* paliepimą. 4. *Kad išvengus* to, nutarta viršininką kitur perkelti. 5. Valdžia ėmė skirti profesorius *vietoj, kad leidus* juos patiems profesoriams rinkti.

— 1. Jų svajojama leisti ir moterų reikalams skiriamas laikraštis. 2. Dabar, žmogui atgal sugrąžinti, užtenka gana mažiausio neaiškumo. 3. Pradėjo jo ieškoti paliepimui įteikti; ėmė jo ieškoti, kad galėtų paliepiimą įteikti. 4. Tam išvengti nutarta viršinininkas kitur iškelti. 5. Valdžia ėmė pati skirti profesorius, užuot leidusi juos patiems profesoriams rinktis, rinkties.

IX. 1. Žmonėms *kaip tai keistai* rodosi atskira berniukų ir mergaičių mokykla. 2. Lietgalių tautelė vos iš *kelių dešimties* tūkstančių susideda. 3. Išgabęs į Prusus vandens keliu *20 tūkstančius* rąstų. 4. Suvažiavimas turi neužtylėti *nenurodžius* kliūčių, kurios mokyklai daromos.

— 1. Žmonėms lyg (kaž-kaip, kažin-kaip) keista (nepapras-ta) rodosi atskira berniukų ir mergaičių mokykla. 2. Lietgalių tautelės vos kelios dešimtys tūkstančių tėra žmonių. 3. Išgabęs į Prusus vandens keliu 20-tį tūkstančių rąstų. 4. Suvažiavimas negal nutylėti nenurodęs kliūčių, k. dar. mokyklai.

X. 1. *Ko* mes šiandien regime? Ar neištiesimą per daug *po darbo našta* sulenktų pečių? Ar ne kovą už teises ir *tvirtas* prie jau laimėtųjų stovėjimas? 2. Turime organizmą, vienu milžino sparnu per Atlanto vandenyną persisvėrusį, *antrą* — Rytuose *nesiliaujančiai* bėginamą.

— 1. *Ką* mes šiandien regime? Ar ne sulenktųjų pečių per daug įvargintų išsitiesimą? Ar ne kovą del teisių ir tvirtą laimėtųjų gynimą? 2. Turime organizmą, vienu milžino sparnu per Atlanto vandenyną persisvėrusį, antru — Rytuose nuolat, be paliovos, nepaliaunamai keliamu, skečiamu (?).

XI. 1. *Ačiu* ginčams, kai-kurios rezoliucijos visai negalėjo būti balsuojamos. 2. *Ačiu* politikos sąlygoms, daugelis mokytojų turėjo mesti *mokytojavę*. 3. Pasklydo kalbų, *buk* jis susitinkąs su ta žmona ne namieje. 4. Dabar kalbama, *buk* žmona apsigyveno kitur. 5. Jiems nepatinka Rusijos politika, kuri *buk* norinti su Švedija kariauti.

— 1. Del ginčų kai-kurios rezoliucijos visai negalėjo būti balsuojamos. 2. Del politikos aplinkybių, sąlygų daugelis mokytojų turėjo mesti mokę. 3. Pasklydo kalbų, kad jis susitinkąs su ta žmona ne namieje. 4. Dabar kalbama, kad žmona apsigyvenusi kitur. 5. Jiems nepatinka Rusijos politika, kuri norinti su Švedija kariauti.

NB. Žodžių: *kapstytojauti, mokytojauti,³⁶ rašytojauti, mezgėjauti, siuvėjauti, vežėjauti* — pati žmonių kalba nėra pasidariu-

si, nors *kapstytojų, mokytojų, rašytojų, mezgėjų, siuvėjų, vežėjų* — turime nemąža (plg. „bernas — bernauti, tarnas — tarnauti“). Žmonių kalboje nėra nė tokių žodžių, kaip antai: *artojija, ūkininkija, mokinija, mokytojija*, nors yra sakoma: *lapija* (листва), *vyrija, ponija, šuniya*. Kalviams reik atsargiems būti!

XII. 1. Mokykla bus *atidengta*; kursai bus *atidengti*. 2. Mokytojų suvažiavimas *užsidengė*. 3. Pusiaunaktį posėdis *uždengtas* delei netvarkos ir triukšmo.

— 1. Mokykla bus atidaryta, atverta; kursai bus atidaryti, atverti. 2. Mokytojų suvažiavimas užsidarė, pasibaigė. 3. Pusiaunaktį posėdis uždarytas (baigtas, išskirstytas) dėl netvarkos ir triukšmo.

NB. Atidengiamas tėra puodas ir šiaip jau daiktas su *dangčiu*.

XIII. 1. Eksportas ne mažėja, bet *didinasi*. 2. Ukis pagamina tiek *išdarbių*, kad jų visų patsai sunaudoti neįstengia. 3. Ypač puola geležies *išdirbystė*. 4. Turėjo būti *išguldoma* to krašto kalba. 5. Lietuvių kalbos *neišguldoma*. O labai vertėtų *išguldinti*. 6. Linkime visiems *ištvermės*.³⁷

— 1. Eksportas ne mažėja, bet didėja, ne mažyn, bet didyn eina. 2. Ukis pagamina tiek dirbinių, jog visų jų pats sau suvartoti neįstengia. 3. Ypačiai puola (menkėja, mažėja...) geležies gaminimas. 4. Turėtų būti mokoma to krašto kalba (kalbos). 5. Lietuvių kalbos nemokoma. O labai vertėtų (priderėtų, privaltėtų) mokyti, mokinti. 6. Linkime visiems patvaros.

XIV. 1. *Keli* metai praslinko. 2. *Per tris*, ketverius mokso metus nedaug ką suteiksi ukio žinių. 3. Perdirbimas pečių *kainuotų* nuo 8 iki 10 rublių. 4. *Kitataučių* mokykla.

— 1. Keleri metai praslinko. 2. Per trejus, ketverius mokso metus nedaug ką suteiksi ūkio žinių. 3. Krosnių perdirbimas kaštuotų, mokėtų nuo 8 iki 10 rublių. 4. Nerusų mokykla.

XV. 1. Mokyklai vyriausybė davė tik *medžių medžiagą*. 2. *Noriai* prašo duonos griežinėlio. 3. Ledas ant *Nėrio* vis dar nestipras. 4. Viskas *nuodugniau*³⁸ buvo svarstoma.

— 1. Mokyklai vyriausybė davė tik medžiagą (medžiagos), medžio. 2. Mielai, noroms prašo duonos griežinėlio, riekelės. 3. Neries ledas vis dar nestiprus. 4. Viskas giliau, tinkamiau buvo svarstoma.

XVI. 1. Prekybos *palatą* laiko apstoję policijos buriai. 2. Pradėjo kovą su nedarbo *pasekmėmis* ir džiova. . . . 4. Musų kraštui

sieina daugiausia turėti *santykių* su vokiečiais. 5. Valdžiai *prisiėjo* mokykla taisyti. 6. Daug buvo to *prirodymų*. 7. Vokietijos *priešai*³⁹ galės džiąugties. 8. Jie dar *reiškiau* pabrėžė mokytojų upą.

— 1. Prekybos rūmus laiko apstoję policijos būriai. 2. Ėmė kovoti, pradėjo kovoti su nedarbo padariniais (vaisiais) ir džiova. . . . 4. Mūsų kraštui tenka, atsieina, mūsų kraštas gauna turėti daugiausia su vokiečiais santykių. 5. Valdžia gavo mokyklą taisyti, valdžiai teko mokykla taisyti. 6. Daug buvo to išrodymų. 7. Vokietijos, Vokios žemės priešininkai, neprieteliai galės džiąugtis. 8. Jie dar raiškiau, ryškiau, aiškiau pabrėžė mokytojų upą.

NB. Sakome „žiūrėsiu, kas iš to išeis, kas iš to *pasidarys*“ (ne „seks, paseks“); taigi nereikėtų rašyti nė „žiūrėsiu, kokios to bus *pasekmės*“ (=kokie to bus *padariniai*). Sakyti: „mums *prisieina* daug ko matyti“ — ėmėme dabar vien rusų prisiklausę (mūsų sėniai nei Prūsų lietuviai taip nesako).

XVII. 1. *Sekantis* suvažiavimas skiriamas už dviejų metų Maskvoje. 2. Suvažiavimo *siekiai* buvo aiškūs. 3. Čia labiausiai apsieiškia visuomenės *siekiai*. 4. *Skaito* jį maištininku. 5. Toksai bajoras dažniausiai save lietuviu *skaito*. 6. *Skaitomi* jie, kaipo belaisviai. 7. Jo išrinkimas *skaitosi* demonstracija prieš klierikalus. 8. Mokykla, be skaitymo, rašymo, *skaiiliavimo*, turi suteikti ir kitų žinių. 9. Buvo *skaitlingas* suvažiavimas. 10. Suplaukė minia netikėtai *skaitlinga*. 11. Geistina, kad publikos *kuoskaitlingiau* būtų. 12. Nieko *stebėtino*, kad visi jį mato. 13. *Svarbiausių* dalykų tardytojas V. Sereda nutarė šaukti tieson 83 advokatus.

— 1. Kitas suvažiavimas skiriamas po dvejų metų Maskvoje. 2. Suvažiavimo siekimai, norai buvo aiškūs. 3. Čia labiausiai reikšdinas, išieina aikštėn visuomenės siekimai. 4. Jį laiko maištininku. 5. Toksai bajoras dažniausiai save lietuviu laiko, dažniausiai lietuviu statos. 6. Jie laikomi belaisviais, juos per belaisvius laiko, jie belaisvių vietoje yra. 7. Jo išrinkimas laikomas, jo išrinkimą laiko demonstracija klerikalams, prieš klierikalus. 8. Mokykla, be skaitymo, rašymo, sąskaitojimo, turi duoti ir kito mokslo. 9. Buvo didis, gausus suvažiavimas (plg. „ir ėjo su juo tūli mokytiniai jo ir minia *gausi*“, Dkš.). 10. Suplaukė minia netikėtai gausi, didelė. 11. Norima, kad žmonių, publikos kuo daugiausia būtų. 12. Visai, nė kiek nenuostabu, kad visi jį mato. 13. Didžiųjų, svarbiųjų dalykų tardytojas V. Sereda nutarė šaukti tieson 83 advokatus.

XIII. 1. Ją gundė išleisti giminaitę *tarnyston*. 2. Suėjo 25 metai jo *tarnystos*. 3. *Patémijau* vieną gyvenimo dalyką. 4. Visa eilė smulkių, vos *tėmytinų* suvažiavimų. 5. Malonu būtų, kad ir amerikiečiai *įsitėmytų* mūsų banką. 6. Jo atestate iš rusų kalbos *trejukė* stovėjo. 7. *Turtuolė* plėšikė. 8. Ir šioj parodoj valstiečių dailės *tvariniams* skiriama daug vietos. 9. Ten *susitvėręs* yra ir tam tikras žemės ūkio komitetas.

— 1. Ją gundė išleisti, kad išleistų giminaitę tarnauti. 2. Suėjo 25-eri metai jo tarnybos, tarnavimo. 3. Pastebėjau vieną gyvenimo dalyką. 4. Visa eilė smulkių, vos tepastebimų suvažiavimų. 5. Malonu būtų, kad amerikiečiai pastebėtų (įsidėtų, dėmėn įsidėtų, įsidėmėtų), pabotų mūsų banką. 6. Jo atestate iš rusų kalbos trys (3) stovėjo. 7. Didžiaturtė, didžturtė, didžpinigė, turtininkė, lobininkė plėšikė. 8. Šioj parodoj valstiečių meno, dailės dariniams skiriama daug vietos. 9. Tenai susidaręs yra ir tam tikras žemės ūkio komitetas.

XIX. Musų *užduotis* labai svarbi. 2. Mokyklos *užsiėmimas* sustojo. 3. Šis įstatymas pradėjo *veikti* neseniai; tie įstatymai jau *veikia*. 4. Miesto дума beveik *vienbalsiai* nusprendė. 5. Pokarštų ginčų veik *vienbalsiai* priimta sekanti rezoliucija. 6. Dauguma jų dar sodiečiai, ne *vienasėdininkai*. 7. Ir tie rusai *žino* lietuvių kalbą. 8. Jis mūsų kalbos *nežinojo*. 9. Šis valdininkas tarnauja vienoje valstybės *žinyboje*.

— 1. Mūsų uždavinys labai svarbus. 2. Mokyklos darbas sustojo. 3. Šis įstatymas įvestas neseniai, neseniai; tie įstatymai jau įvesti. 4. Miesto дума beveik vienu balsu nusprendė. 5. Pokarštų ginčų veik (beveik, mažne) vienu balsu priimta ši rezoliucija. 6. Dauguma jų dar sodžiais gyvena, ne vienasėdžiais. 7. Ir tie rusai moka lietuvių kalbą. 8. Jis mūsų kalbos nemokėjo. 9. Šis valdininkas tarnauja vienoje valstybės valdyboje.

XX. 1. Tautos *jėgos*. 2. Su *juomi* kalbėjosi. 3. Juos visur *pastebiamo*. 4. Visus *trobėsius* sugriovė. 5. Musų *sąryšiai*. 6. Seniau *ko ne* visi jie didžiuodavosi lenkų kalba. 7. Jiems *kalbanties* atėjo ukininkas.

— 1. Tautos jėgos. 2. Su juo kalbėjosi. 3. Juos visur pastebime. 4. Visus trobesius sugriovė. 5. Mūsų sąryšiai. 6. Seniau kuo ne, kuone visi jie didžiuodavosi lenkų kalba. 7. Jiems kalbant, besikalbant atėjo ūkininkas.

Ką gi mums sako visi šitie pastebėjimai dėl „Lietuvos Žinių“ kalbos?

Atsakydamas į šitą klausimą, turiu pirmiausia pažymėti, kad „Lietuvos Žinių“ kalba dabar žymiai geresnė, nekaip kad pirma buvo, kad dienraščio dabar, šiaip ar taip, ir kalbės gerumu pradėta rūpintis. Antra, ne visi dienraščio bendradarbiai, ką rašydami, vienoda rašo gramatika. Vieni rašo: „žmonės kovoja su *bedarbe*, *atidengė* mokyklą, *pradinė* mokykla, mūsų *užduotis*, visi *vienbalsiai* nusprendė“, kiti visai taisyklingai — „žmonės kovoja su *nedarbu* (ir jo padariniais), mokyklą *atidarė*, *pradedamoji* mokykla, *uždavinys*, visi *vienu balsu* nusprendė“. Vienu rašytojų kalboje žodis „bedarbė“ reiškia „bezrobocie“, kitų „bedarbis, —bė“ tereiškia žmogų, neturintį arba metusį darbą.

Reikėtų, man rodosi, rūpintis, kad vieno laikraščio rašytojų vienoda būtų visų kalba, kad jie vien stiliumi tesiskirtų nuo vienas kito. Taip yra rusų, taip yra ir lenkų laikraščiuose. Ir mūsų rašytojams reikėtų rimtai į savo darbą žiūrėti.

Kalbėdamas apie smulkmenas, turėčiau šitą pažymėti. Dienraštyje tuo tarpu atsitinka kartais ir a) ne labai aiškių, nors trumpų pasakymų (plg. V, 4; VI, 1), b) pasakymų bet-kaip išreikštų, panašių į nepaprastą spaudos paklaidas (plg. IX, 1—4) ir c) tokių gana ilgų pasakymų, kurie, tarp ko kita, perdaug augštu, ne visai geru, ne visai taisyklingu stilium yra išreikšti (plg. X, 1 ir 2). Šitos rūšies „páklaidos“ prastam žmogui, — o šis turi pirmiausia rašytojui rūpėti, — ne visai bus suprantamos; jos nelengva ir ištaisyti. Žmogui, žinoma, sunku būtų suprasti, ką reiškia ir dienraščio vartojamas „žmogus, *tautinia* (*tautiškai*) *susipratęs*“. Kad šitoks pasakymas tektų mums verst iš lietuvių kalbos į kitą, sunku būtų, žinoma, „savas“ tas pasakymas ir išversti.

Mano rašyba čia kiek skiriasi nuo „Lietuvos Žinių“ ir „Draugijos“ rašybos. Aš čia, kaip ir visur, skiriu rašyboje: *būtas*, *pūsti*, *trūkti* nuo *butas*, *pusti*, *trukti*; rašau „visa *pirtis*, visos *pirtys*; vienas *sūnus*, trys *sūnūs*“. Tos rašybos kitiems brukte nebruk (visi mes laukiame dar pasirodant rašybos vadovėlio), bet prašyčiau, kad man, kaip kalbininkui, apie kalbos dalykus leidžiama būtų kalbėti šiuo tarpu sava rašyba naudojantis: „Lietuvos Žinių“ rašybos neužtenka visiems kalbos galams išreikšti.

Straipsnį baigiu „Rašomosios kalbos dalykų“ žodžiais:

„Rašydamas šiuos pastebėjimus, viena tenorėjau: norėjau, kad laikraščiai ir rašytojai (rašau čia ne vieną „Lietuvos Žinių“ adresu) šitais pastebėjimais, *kur su jais sutinka*, tolesniam laikui ir naudotųsi.“

Gr. 1914 m.
sausio 12 d.

Rygiškių Jonas

[„Lietuvos žinios“, 1914, Nr. 12, 13 ir 14]

KALBOS DALYKAI.

„Liet. Žinių“ 106-ame N-ryje yra labai įdomus man straipsnis. Jam duotas vardas — „Gimtosios kalbos reikalu“. B⁴⁰, jo autorius, pats būdamas, matyti, nekalbininkas, smarkiai barą mūsų inteligentus, dabartinę jų kartą, kad ji pati bauriausiai dalkanti, naikinte naikinanti savo gimtąją kalbą, — kad ji griaupte griauanti pačią didžiąją, jau paskutinę „Lietuvos pilį“.

Autoriui ištikrųjų, matyti, parūpo toji „pilis“. Jis norėtų, kad ir kiti mūsų inteligentai imtų ta „pilimi“, kaip reikiant, rūpintis — norėtų, kad susidarytų bent tam tikras tos „pilies“ saugotojų būrelis, kad mūsų kalbininkai (Rygiškių Jonas arba kitas kuris) apsiimtų vienoje kitoje vietoje papasakoti tiems „paskutinės pilies saugotojams“, kaip ir kas daryti, kad taip baisiai negriūtų toji paskutinė Lietuvos „pilis“...

Savo straipsnį autorius baigia žodžiais: „Galvokime, rūpinkimės, kaip geriau savo gimtosios kalbos išmolti. Jei tikrai panorėsime ir dalyko svarbą suprasime — nebus sunku savo dartinį apsileidimą pataisyti.“

Puiki, graži mintis! Jei tuo neparūpįsime dabar, jei patys nesusiprasime dabar pat negerai darą, tą pilį griaudami — paskui, po kiek laiko, šis didžiosios pilies griovimas labai bus sunku ir atitaisyti.

Pats aš daug esu apie šį dalyką kalbėjęs, daug kam esu, turi būt, jau ir įkyrėjęs, — taigi daug čia nė nekalbėsiu.

Sios rūšies pavojus, ar šiaip ar taip, tikrai mums artinasi. Kad lenkams rusams imtų kas rašyti laikraščiuose taip, kaip mes saviems žmonėms kad rašome, tie laikraščiai neturėtų juose — nė skaitytojų: tenai žmonės dar neatpratę nuo savos kalbos dėsnių, dar moka atskirti, kas lenkiška rusiška, kas visai

jiems svetima, jie moka dar saviškai galvoti, ir laikraščio parašyto biauria, darkyta, neįmanoma kalba — tie žmonės nė ne-skaitytų.

Jei susidarytų gimtosios kalbos saugotojų būrelis, kurs rū-pintųsi pirmiausia, kad pagerėtų palengvėtų mūsų laikraščių kalba, ir tų ypačiai laikraščių, kuriuos skaito mūsų jaunimas, moksleiviai, aš pirmas apsiimu, kuo galėdamas, tam būreliui pa-dėti — paskaitomis, pamokomis, patarimais ir kuo kitu. Tik dar kartą sakau: tuo reikia, kol nevēlu, rūpintis.

Šia proga pasinaudodamas, pataisau ir kelias šių dienų laik-raščių kalbos paklaidas.

„Liet. Žinios“ ir kiti mūsų laikraščiai dažnai parašo:

1) Negerai žino (=moka) dabartinė inteligentų karta savo kalbą. 2) Mūsų vaikai mokosi *kitataučių, kitatautiškose* (=ne-lietuvių, ne savose) mokyklose. 3) *Neužilgo* bus ir didžioji Šiau-lių *gegužinė, gegužynė* (=netrukus bus ir didžiosios Šiaulių gegužinės, plg. „išleistuvės, įkurtuvės, sekminės, petrinės, Jo-ninės“ — vis daugiskaita). 4) *Už kelių dienų* (=po kelių die-nų) ir tárdytojas pasirodė. 5) Reikėtų tas darbas *sistematiniai* (=sistematinei) dirbti, varyti. 6) *Pas mūsų tinginių pančius* nei laiko nėra mokyti (=mūsų tinginių pančiai nė laiko ne-turi, nė neatspėja mokyti).

Kodel nereikėtų rašyti taip, kaip čia parašyta, papasakosiu ir išdėstysiu, jei kam neaišku, tam tikrose „paskaitose“ — tam žmonių būreliui, kurs ims tikrai rūpintis, kad toliaus nebebūtų taip biauriai inteligentų darkoma mūsų rašomoji kalba.

Ryg. Jonas.

[„Lietuvos žinios“, 1914, Nr. 111]

KALBOS DALYKAI.

(*Laiškas mūsų laikraščių redakcijoms*).

Savo straipsnyje, patekusiame į 111-tąjį N-rį, beskubėdamas rašyti, daug ką nutylėjau, daug ko nepasakiau. Tą savo paklai-dą dabar atitaisau — pasakau dar vieną kitą man rūpimą daly-kėlį.

Pradėsiu nuo „L. Žinių“ kalbos.

„Liet. Žinių“ 109-ame N-ryje radau įvairiose vietose daug ką netaisyklingai parašyta. Tenai, tarp ko kita, rašoma:

I. 1. Pas vieną *dvarponį* susirinko daug svečių. 2. *Dvarponijos* atstovai. 3. Kai-kurie *inteligentčiai* asmenįs. 4. Yra visokių *išdirbinių*. 5. Išdavė *nuomon* malūną. 6. *Pirmyneigos* mes negalime bijoties. 7. Jis laikraštyje *prirodinėjo*, kad J-kis buvo užmuštas Č-nės bute. 8. Su jo *prirodinėjimai*s sutiko ir vyriausybės atstovas. 9. L-čių *sandarbininkų* ir redaktorių bylos. 10. Prašome mūsų *sandarbininkų* atsiųsti į redakciją savo adresus. 11. Jų *sauvalei* kelio neužkirs. 12. Visų vienodi *siekiai*. 13. Jis *skaitėsi* lietuviu. 14. Valdininkai *sunaudos* tuos pinigus, kaip norės. 15. *Šaritkų* bažnyčia. 16. Valstiečiai *užganėdinti*. . . senąja aptieka daug kas *neužganėdintas*. 17. Regėjo *neužsiganėdinimą*. 18. Mergaitės sakosi nė rašybos *nežinančios*.

Daug geriaus tiktų rašyti:

1. Pas vieną *dvarininką* susirinko daug svečių. 2. *Dvarininkų* atstovai. 3. Kai-kurie *intelligentai, inteligentiškiai* (plg. „vyrai ir vyriškiai, moters ir moteriškės“). 4. Yra visokių *dirbinių* (plg. „siuvinių, mezginių“). 5. *Išnūomojo* malūną. 6. *Pažangos*, progreso mes negalime (neturime) bijoti. 7. Jis laikraštyje *rodė, rodinėjo* (доказывалъ, старался доказать), kad J-kis buvęs nužudytas, nudėtas. . . Č-nės bute. 8. Su jo *išrodymais, išrodinėjimai*s sutiko ir vyriausybės atstovas („jis *išrodė, parodė* = онъ доказаль. . .). 9. L-čių *bendradarbių* ir redaktorių bylos. 10. Prašome mūsų *bendradarbius (bendradarbių)* atsiųsti. . . 11. Jų *savivalybei, išdykavimui*. . . kelio neužkirs, neužstos. 12. Visų vienodi *siekimai*, vienodas *tikslas*. 13. Jis *laikė save, buvo laikomas* lietuviu. 14. Valdininkai suvartos tuos pinigus kaip tinkami, kaip norės („ką *naudojau, sunaudojau*“ = wyzyskiwalem, wyzyskałem kogo; „mūsų *naudotojai*“ = nasi wyzyskiwacze). 15. *Šaričių* bažnyčia. 16. Valstiečiai *patenkinti*. . . senąja aptieka daug kas *nepatenkinti, nepatenkintas*. 17. Regėjo *nesitenkinimą, nepasitenkinimą (nesitenkinant, nepasitenkinus. . .)*. 18. Mergaitės sakosi nė rašybos *nemokančios*.

II. 19. Jų tarpe *kilo visokie sumanymai*. 20. Prisiminkime tą programą, *kurią buvo paskelbta* anų metų *ministeriais liberalais*. 21. Svarba *tame, kad gyventi* visa savo esybe. 22. *Kaltina* jį malūnininkas *pajėmime* iš jo 5 rublių. 23. Areštuota 107 metų senutė, *intariama valkiojimos ir elgetavime*.

— 1. 19. Jų tarpe *kilo visokių sumanymų*. 20. Prisiminkime, atsiminkime tą programą, *kuri* anais metais buvo *ministerių liberalų* paskelbta, apskelbta (kurią skelbė ano meto ministeriai

liberalai). 21. Svarbu *gyventi*, svarbu yra visa savo esybe *gyventi*. 22. *Kaltina* jį *malūnininkas paėmus, kad paėmęs* iš jo 5 rublius. 23. Areštuota, suimta 107 metų senutė, kuri *kaltinama, kad be reikalo valkiojantisi ir duoneliaujanti, elgetaujanti*.

III. 24. Tuos paskyrimus ministeris *patvirtino į 24 valandas*. 25. Jokių reformų *į tą trumpą laikotarpį* Sv.-Mirskis *neįvykino*. 26. Buvo *iššventimas į vyskupus*. 27. *Iš tų atsakymų nesidžiaugė*. 28. *Už-sykio daug* raštų gavo. 28-a. *Perspausta* iš „Liet. Ūk-ko“.

— 24. T. p. m-ris patvirtino 24 *valandomis, viena diena, ta pačia diena*. 25. Jokių, kokių, nė kokių reformų *tuo trumpu (trumpuoju) tarpu (laiku)* Sv.-Mirskis neįvykino, neįvykdė, nepadarė. 26. Buvo *vyskupo iššventimas, jo iššventimas vyskupu*. 27. *Tais atsakymais* nesidžiaugė. 28. *Sykiu (kartu), vienu sykiu (vienu kartu)* daug raštų gavo. 28-a. *Atspauzdinta* iš „Liet. Ūk-ko“.

IV. 29. Reikalaukite stotyse „L. Žinių“, *kad* tokiu būdu *in-pratinti* laikraščių agentus prie laikraščių pardavinėjimo viešose vietose. 30. Buvo daug įvairių suvažiavimų, *kad formuluoti* pamatinius politikos reikalavimus. 31. Prasidėjo vartojimas *biauriais koliojančių žodžių*.

— 29. Reikalaukite stotyse „Liet. Žinių“ — pratinkite laikraščių agentus pardavinėti, laikyti mūsų dienraštį viešose vietose; reikalaukite stotyse „Liet. Žinių“, kad tuo būdu laikraščių agentai pratintų, įprastų pardavinėti, laikyti m. d. v. vietose; reikalaukite stotyse „L. Žinių“, pratindami tuo būdu. . . 30. Buvo daug įvairių suvažiavimų pagrindiniams politikos reikalavimams formuluoti (skiriamų p. p. r-ams f-ti). 31. Prasidėjo *biaurių (negražių, keikiamų, plūstamų, lojojamų) žodžių* vartojimas; ėmė vartoti *biaurius (negražius, k-mus, p-mus, l-us) žodžius*.

V. Dienraštyje yra sakinių, kurių nemokėčiau nė pataisyti, — taip neaiškus man jų turinys. Iš tos rūšies sakinių čia tris tepažymėsiu.

32. Šiuo tikslu dumon kreipėsi (Kaune) *vokiečių gimnazistų draugija*(?).

33. Kaliniai, sunkiai dirbdami ir naudodamiesi 5% nuo uždarbio jiems valdžios *paskirtųjų* (?), išeidami iš katorgos, gaudavo seniau iki 100 rublių.

34. Kai-kurie *inteligėnčiai* asmenįs, nors ir lenkai, bet patarė žinių rinkikams nesirašyti jų *tautiškume*(?).

Argi Kaune yra „vokiečių gimnazistų draugija“, kuri savo reikalais ir į miesto dumą kreipiasi? Antrojo sakinio ar nepagydytų bent kiek pasakymas pabrauktojo žodžio vietoje — „paskirto“? Trečiojo sakinio vietoje, kad jis būtų suprantamesnis, norėčiau, spėte spėdamas, šiaip pasakyti: „Kai-kurie inteligentai. . . patarė žinių rinkikams (rinkėjams) nerašyti *lenkais*“, tik. . . bijau, kad tuo „pataisymu“ visos sakinio prasmės neiškraipytiau.

Keldamas aikštėn šiuos taisytinuosius laikraščių kalbos pavyzdžius, norėčiau šiuo tarpu, kad laikraščių redakcijos ir savų duotų dėl jų pastebėjimų.

Man pačiam dėl jų šios telenda į galvą mintys.

1) Ūkininkas, jei ilgai neduoda jam ūkis gerų vaisių, yra pats kaltas. Skųstis kitais žmonėmis, savo darbininkais, ant jų visa bėda teversti — toks ūkininkas, man rodosi, neturi teisės. Kad jo ūkio apyvoka yra, vienu kitu atžvilgiu, vis netikusi ir gerų savo darbo vaisių ūkininkas vis nesulaukia, — jisai vienas tėra kaltas! Jei to ūkininko darbininkai padėjėjai yra vis netikę, jei ūkio darbo dirbti jie kaip reikiant vis nemoka, tad ir čia — kaltas pats ūkininkas tėra: jis kaltas nepasirūpinęs laiku gerų darbininkų padėjėjų susirasti, kaltas yra nepadaręs visa, kas jo ūkio gerovei reikalinga, ir nemokėjęs tos gerovės rasti. Kaltinti vis „aplinkybės“ yra, man rodosi, tiesiok, nepadoru!

Jei kurio laikraščio kalba yra vis „nežmoniška“, netaisyklin ga, jei kiekvienas jo bendradarbis rašo kaip tinkamas, jei tie bendradarbiai neišeina nė kalbos vadovėlių kaip reikiant, — tad pati to laikraščio redakcija tėra kalta. Skųstis čia bendradarbių nerangumu ar apsileidimu, skųstis neturėjus gerų kalbos mokytojų ir pačiai prieš kažin-ką „teisintis“ — man rodosi, nepriderėtų.

Laikraštis turi *pats* pasirūpinti, kad jo kalba būtų — lengva, įmanoma, žmoniška, taisyklin ga. Laukti, kad tuo imtų rūpintis páchios rusų mokyklos, rimtam žmogui nepriderėtų.

2) Iš kur mokės bendradarbiai žmoniškai rašyti laikraščiu, jei laikraštis savo kalba, visu savo darbo sutvarkymu pavyzdžio jiems gero neduoda?

Redakcija, kuri susitvarkys savo kalbą, turės, man rodosi, pati iš to naudos: netruks ir jos bendradarbiai sekti savo laikraščiu, ims rašyti jam, nusižiūrėję į paties laikraščio kalbą, daug

taisyklingiaus, ir laikraščio redakcija nebeturės tiek daug darbo su visais tais žaliaisiais straipsniais ir straipsneliais, kurie siunčiami dabar į laikraščius, — nes tų straipsnių kalba bus jau vienesnė, gražesnė, taisyklingesnė, nebereikalaus tiek daug „dailinimo“ iš pačios redakcijos. Geras pavyzdys, kurį nuolat prieš akis matome, daug, ar šiaip ar taip, padaro.

3) Kitados, eidami mokslus, mokėmės, tarp ko kita, ir rusų kalbos. Jos daugiausia išmokome beskaitydami rusų klasikų — rašytojų darbus, parašytus gražia, lengva, įmanoma kalba. Ko gi begalės išmokti, gimtosios kalbos atžvilgiu, mūsų inteligentai ir visa jaunuomenė, kuri, skaitydama dabar mūsų laikraščius, iš jų ir kalbos mokslą eina? Jų, tų inteligentų ir jaunuomenės, kalba, jei ilgai taip patvers, turės nuo mūsų laikraščių — visai sužargonėtil

4) Vienas kitas (B., Nefilologas, Perkūnėlis. . .)⁴¹ jau pradeda skųstis, kad mūsų inteligentai baisiai darką šnekėdami ir rašydami savo kalbą.

Ar negalėtų pачios mūsų laikraščių redakcijos imti tikrai naudotis savo ir skaitytojų reikalui Žemaitės raštais, „Rašomosios kalbos dalykais“, „Lietuvių kalbos sintakse“ ir kitais tos rūšies darbais, lengvindamos tuo būdu kelią bent tiems inteligentams, kurie savo kalbos norėtų, ir savo laikraščius beskaitydami, pramokti?

5) Mūsų laikraščiai, nesinaudodami skaitytojų reikalui kalbos nurodymais, sunkina darbą ir lietuvių kalbos mokytojams, kuriems tenka dirbti su mokiniais, skaitančiais tuos mūsų laikraščius. Kalba, kurią jie mato laikraščiuose, taip įstringa palengvėle jiems į galvą, jog mokytojas dažnai prieš tat nieko padaryti negali. Be galo skurdu mokytojui aiškinti savo mokiniams, kad iš savo laikraščių jie kalbai tuo tarpu nieko tikrai gera neras, arba kad mūsų laikraščių kalba veikiaus pagadys jiems jų pačių kalbą, nekaip jos išmokys. Dar skurdžiaus esti mokytojui, kurs savo mokiniams, nemokėdamas meluoti, turi aiškinti, kad mūsų šių dienų laikraščių kalba geryn dabar neina, kad mūsų laikraščiai kalbos vadovėliais patys, ar šiaip ar taip, skaitytojų reikalui nesinaudoja, kad mūsų dienraščiuose rašo kiekvienas dažnai kaip linkamas, kad mūsų dienraščiams kalba nerūpi. . .

Kartais del tos laikraščių kalbos uoliam mokytojui tenka su mokiniais ir labai nemaloniai susikirsti (žr. „Viltis“, 1912 m., Nr. 124, str. „Kas čia kaltas“?).

Mūsų laikraščiams, kiek matyti iš jų straipsnių, rūpi, kad mokyklose ir lietuvių kalbos būtų mokoma. Taigi ar negalėtų laikraščiai bent kiek lengvinti ir savos kalbos mokytojų darbą? Kitų tautų laikraščiai savos kalbos mokytojams darbo — nesunkina.

Labai malonėčiau, kad mūsų laikraščiai, kuriems rūpi tautos kalba ir garbė, bent keliais sakiniais atsilieptų į šituos mano pastebėjimus.

Dar geriausiai būtų, kad laikraščiai, reikšdami dėl šitų pastebėjimų savo nuomonę, atsilieptų ir dėl tų minčių, kurios išreikštos mano ir P. Vaidilos straipsniuose — „Kas čia kaltas“? ir „Dėl rašto paminklo“ (žr. „Viltis“, 1912 m., N 124 ir 1914 m., N 87).

Rygiškių Jonas.

[„Lietuvos žinios“, 1914, Nr. 120]

1915

KAS ČIA KALTAS?

(Iš nepratusio lietuvių kalbos mokytojo pastebėjimų).

Nuo šių metų ir man teko vienoje vidurinėje mokykloje tapti lietuvių kalbos mokytoju.

Zinojau, kad vienas kitas mokytojas, pradėdamas ko mokyti, pirmiausia „kalbą“ savo mokiniams kalba: išrodo jiems moko-mojo dalyko reikalingumą, pasako, kaip ir iš ko to reikalingojo dalyko mokytis, tam dalykui — savo „credo“ pasisako.

Taip padaryti ir aš turėjau noro, eidamas pirmą kartą į savo mokyklą (pernai lietuvių kalbos mokslo joje nebuvo).

Mokiniams (aukštųjų klasių) pirmiausia pabrėžiau, kad mums, kaip ir kitiems žmonėms, būtinai reikia mokėti savo tėvų kalba, kad jos nemokėdami negalime nė savo žmonėms tikrai naudingi būti, kad to mokėjimo — tokio *tėvų kalbos branginimo* ir *gerbimo*, — pagaliaus ir dievas (ketvirtuoju įsakymu) iš mūsų reikalauja... Pasakiau, jog mums, čia susirinkusiems, daugiausia rūpės taip išmokti savo kalbos, idant savo mintis, ką kalbėdami ar rašydami, reikštume taip, kad mus lengvai suprastų mūsų žmonės ir kad mūsų kalba, ką kalbant ar rašant, eitų visada žmonių kalbos taisyklėmis. Mums reikės, aiškinau, išmokti tokios

rašomosios savo kalbos, kuri sutinka su *žmonių* kalbos taisyklėmis: rašytojui, kad nori žmonių visai suprantamas ir mielai skaitomas, reikia tų pačių žmonių kalbos taisyklės mokėti, reikia ta žmonių kalba iširti, išnagrinėti. Taigi mokysimės, sakiau, pirmiausia savo *žmonių kalbos*. Bet norint jos kaip reikiant išmolti, reikės, sakiau, skaityti tie mūsų rašytiniai darbai ir darbeliai, kurių kalba itin graži, gryna, aiški, suprantama; reikės skaityti geresniųjų rašytojų darbai, nagrinėti jų kalba; reikės, sakiau, ir tam tikrais „kalbos vadovėliais“ naudotis.

Aukštųjų klasių mokiniams, kalbėdamas apie tuos kalbos vadovėlius, nurodžiau, kad mums reikėsią, tarp ko kita, naudotis ir tais mūsų kalbos patyrimais, kurie pastebėti ir išdėstyti K. Būgos „Kalbos dalykuose“, Rygiškių Jono „Lietuvių kalbos sintaksėje“, Liet. M. Draugijos „Rašomosios kalbos dalykuose“... Aiškinau, kad mūsų rašomosios kalbos reikalas — sudarymas jai (iš žmonių kalbos) taisyklių — šiuo tarpu rūpūs daugiausia vadinamiesiems kalbininkams, kad tie mūsų kalbininkai minėtuose vadovėliuose kelią tas taisykles, kiek įmanydami, aikštėn ir kad mums reikią todėl tų kalbininkų nurodymais, šiaip ar taip, naudotis. Sakiau, žinoma, ir tai, kad del vieno kito atskirojo kalbos mažmožio, ne visiems vienodai įmanomo ar įtikimo, galį būti ir esą šiuo tarpu įvairių galvojimų... Ką-ne-ką, šitiems savo pabrėžimams išklostyti, aiškinau ir tam tikrais kalbos pavyzdžiais.

Pats aš, pradėdamas šiuo tarpu mokyti kalbos, turėjau, kaip matysite, labai máža praktikos. Todėl mokiau pradžioje vien taip, kaip liepė man mano šaltas, neprityręs protas ir karštas noras tikrai pramokyti savo mokinius tėvų kalbos.

Su mokiniams per pamokas (aukštajame skyriuje) skaičiau *pradžioje* pasakų (ir dainų) rinkinėlį, „Skaitymo knygas“ ir „Visuomenės įnamius“. Skaitydamas aiškinau, kas buvo mokiniams neaišku, tarp ko kita — ir kuriuos-ne-kuriuos mūsų sintaksės dėsnius.

Netrukus, beskaitydami „Visuomenės įnamius“ (Panevėžio mokinių vertimą) mokiniai panoro ir patys imti šį tą versti su manimi iš rusų kalbos. Pagalvojęs, pasirinkęs lengvą, gražų darbėlį, tariau sau — mokiniai verzdami mokysis lietuviškai reikšti rusų rašytojo mintis, mokysis versti savais žodžiais ir pasakymais svetimąjį tekstą — taip, kaip to reikalauja jų kalbos taisyklės. Sutikau.

Taisydamas mokinių vertimus, naudojasi, žinoma, ir tais pastebėjimais, kurie išdėstyti aukščiau minėtuose Būgos ir Rygiškių Jono vadovėliuose.

Paskui, po kiek laiko, pastebėjau, kad tie vertimai šiuo tarpu nieko gera man nelemia: savo tų vertimų taisymu nieku būdu negalėjau įtikti mokiniams, jie, juo toliaus, juo dažniaus išrazdavo, kad man „niekaip negalima“ esą įtikti, kad man, ar šiaip vertus ar taip, vis būsią išversta „nelietuviškai“... Jie pyko, pūtėsi, šiaušėsi.

Po kelių pamokų, kiek vėliaus, pasirodė, kad mano mokinių skaitoma ir įvairūs šių dienų raštai, ne tiktai minėtieji kalbos vadovėliai, kad jų skaitoma ir... visoki *laikraščiai*.

Vieną dieną ėmė ir prinešė man, kaip susitarę, visokių ištraukų, iš tų savo skaitomųjų laikraščių išrašę. Tuojau negalėjau nė sumesti, ko jie tomis ištraukomis iš manęs nori:

Štai žiupsnelis tų ištraukų:

1. Ir tenai kilo dabar *visoki ginčai* dėl šitos bylos. 2. Buvo atvažiavęs ir tardytojas *tam nusižudymui* ištirti. 3. Nusipirko lentų *apmušti sienas*. 4. Nuėjo gultų, *duoti atilsį* savo privargintam kūnui. 5. Visi iš *jo iškalbingumo stebėjosi*. 6. *Iš jų priešasties* bus mums, žiūrėk, dar įvairių priekaištų. 7. *Kas link* tautybės, tai jie visi esą lenkai. 8. Dabar ir *pas Vabalninkiečius yra* „Blaivybės“ skyrius. 9. Lietuvių dailė ir *pas lenkus* branginama. 10. *Pas jį* nė sąžinės *nebuvo*. 11. *Sulig jų nuomonės*, „Lietuvos“ čionai, įvedus Lenkams Kristaus mokslą, — nebėr. 12. Ir ėmė peštis, bartis *už tas B-tos laižybas*. 13. Ir tie kunigai, *ką* „Aušros“ nė akyse *nebuvo* matę, pradėjo į mūsų darbą šnairomis žiūrėti. 14. Jis, *kad nepasirodyt kvailu*, ims dabar kitaip elgties. 15. Jie, *kad* veikiaus *atlikti tą darbą*, nė pinigų nesigailėsią. 16. Ir aš tenkinau skatiką, *kad* pinigų *susidėti*. 17. Jų buvo *daučiau šimto* tenai; svėrė ne *mažiau pūdo*. 18. *Kur nepažiūrėsi*, visur pilna jo gudrybių. 19. Apie *ką* jis *nekalba*, visa gyviausiai nupasakoja. 20. Visi jie, lietuviai ir *kitataučiai*, vieną teturėsią atstovą. 21. Mūsų atstovui visaip *prisieina* darbuoties. 22. Jis ir tau *prielankus*. 23. Čia buvo jų *savastis*. 24. Jo *siekis, dėja*, buvo kitoks. 25. Ir mus jie *skaito lenkais*. 26. Šiuo kartu *skaitlingas* buvo susirinkimas. 27. Vakar *tūlas* vaikas, pribėgęs, kai duos man į šoną! 28. Ir čia jie keta *uždėti* tos draugijos skyrių, mokyklą. 29. „*Varpiečių*“ būrelis tebėr tvirtas, kaip buvęs. 30. Jį visi *vienbalsiai* rinko; jie visai *bešaliai* tenai kalbėjo. 31. Ir Lietuvos žem-

lapį turėjo. 32. *Zemvaldžiai* išsirinko visą dešimtį įgaliotinių. 33. Kunigai, nerazdami *Kudirkoje savo siaurai luominiams siekiamis prielankumo, neatsižvelgia į jo milžiniškus nuopelnus* tauotos dvasios *kėlime padėtus*. . .

Pakišdami man šituos ir dar kiek kitų „rašomosios“ kalbos pavyzdžių, mokiniai lyg šypsojos į mane žiūrėdami, lyg mane, savo mokytoją, kritikavo, lyg pasiteisinant manęs laukė. Tūlas lyg norėjo tiesiok pasakyti: „Matai pats, jog *niekam* tų tavo teikiamųjų Rygiškių Jono dėsnių nereikia! Kam gi mums kvaršini jais galvą, taisydamas mūsų vertimus?!“

Keli mokiniai, kur rodėsi palankesni, sukalbamesni, atkišę vienas vieną, kitas kitą vadovėlį, rodė, kad reikia, turi būt, sekant kalbininkų patarimais, kitaip rašyti, kad čia patys rašytojai būsią parašę kitoniškai, taisyklingai, tik Vilniaus, Kauno, Seinų spaustuvės esančios, matyti, netikusios, nemokančios kaip reikiant mūsų rankos raštų išspauzdinti. . . Vienas mokinyš matė čia tiesiok „lenkų darbą“!

Visas tas atsitikimas išvarė mane iš vagos.

Turėjau, žinoma, dabar, bent jaučiausi turįs ir savo „verbum magistri“ būtinai pasakyti — pasiteisinti, visa griežtai išaiškinti.

Sakiau, kad čia ne spaustuvės esančios, turi būt, kaltos, kad čia kalti būsią patys straipsniarašiai, kada pačios redakcijos, jei tie pavyzdžiai ne vieno laikraščio, ar patingėjusios, matyti, ar tiktai nesuskubusios ištaisyti atsiųstų joms spauzdinti straipsnių; sakiau, kad ne visi, kurie leidžia rašo laikraščius, moką tuo tarpu kaip reikiant rašyti. Mes, sakiau, iš savo laikraščių dar negalime pasimokyti savos kalbos. . . Mes laikraščių kalbos pavyzdžiais negalime savo reikalui, kalbos mokslui nė naudotis.

Taip „pasiteisinęs“, stengiausi varyti savo pamoką, kiek begalėdamas, toliaus.

Po valandėlės suskambino, susiėmiau laikraščių ištraukas ir atsisveikinęs dūlinau, it musią rijęs, namólei. . .

Po trijų dienų, ateidamas į klasę, į tą patį skyrių, atsinešiau ir minėtuosius kalbos pavyzdžius. Lyg baigdamas nelaimingąjį incidentą, pasakiau, kad tos mintys, kurios susakytos jų pakištuose man pavyzdžiuose, reikia, einant žmonių kalbos nurodymais, šiaip maž-daug pasakyti:

1. Ir tenai kilo dabar *visokių ginčų* del šitos bylos. 2. Buvo atvažiavęs ir tardytojas *to nusižudymo* ištirti. 3. Nusipirko lentų

sienoms apmušti. 4. Nuėjo *gultų, atilsio duotų* (nuėjo *gulti, atilsio duoti*) savo privargintam kūnui. 5. Visi *jo iškalbingumu* stebėjosi. 6. *Del jų (del jų priežasties)* bus mums, žiūrėk, dar įvairių priekaištų. 7. *Tautybės* — jie visi (*kai tautybės*, tai jie visi; *del tautybės* — jie visi) esą lenkai (plg. „gerumo, del gerumo jie visi geri; kai Petras, tai šis nieko neišmano...“). 8. Dabar ir *Vabalninkiečiai (Vabalnykiečiai) turi* „Blaivybės“ skyrių. 9. Lietuvių dailė ir *Lenkuose* (lenkuose, lenkų tarpe, lenkų) branginama. 10. Jis *nė sąžinės neturėjo*. 11. *Jų nuomone* (galva, supratimu), Lietuvos čionai... nebėr. 12. Ir *ėmė peštis, bartis del tų B-tos lažybų, derybų*. 13. Ir tie kunigai, *kur* „Aušros“ *nė* akyse nebuvo matę, pradėjo į mūsų darbą šnairomis žiūrėti. 14. Jis, *kad nepasirodytų kvailas* (kad neimtų kiti jo kvailiu laikyti, nenorėdamas pasirodyti kvailas), ims dabar kitaip elgtis. 15. Jie, *tam darbui veikiaus atlikti* (kad tą darbą veikiaus atliktų), *nė* pinigų nesigailėsią. 16. Ir aš tenkinau skatiką, *kad* pinigų *susidėčiau* (susidėčia). 17. Jų buvo daugiau *kaip šimtas*, per šimtą... tenai; svėrė *ne mažiau kaip pūdą*. 18. *Kur tik pažiūrėsi*, visur pilna jo gudrybių. 19. *Ką jis kalba, ką tik sako (kalba)*, visa gyviausiai nupasakoja. 20. Visi jie, lietuviai ir *nelietuviai*, viena teturėsią atstovą. 21. Mūsų atstovui visai *tenka* (atsitinka, reikia), mūsų *atstovas* visai *gauna* darbuotis. 22. Jis ir tau *palankus, įtaikus*. 23. Čia buvo jų *nuosavybė, turtas*. 24. Jo *tikslas, de-ja*, buvo kitoks. 25. Ir mus jie *lenkais laiko*. 26. Šiuo kartu *didelis (didis), gausingas, gausus, apstingas*... buvo susirinkimas. 27. Vakar *vienas* (koks, kažikoks) vaikas, pribėgęs, kai duos man į šoną! 28. Ir čia jie keta *įsteigti, įkurti* tos draugijos skyrių, mokyklą. 29. „*Varpininkų*“ būrelis tebėr tvirtas, kaip buvęs. 30. Jį visi *vienu balsu* rinko; jie visai *bešališkai* tenai kalbėjo. 31. Ir Lietuvos *žemėlapį* turėjo. 32. *Žemininkai, dvarininkai* (savižemiai, savažemiai, ūkininkai) išsirinko visą dešimtį įgaliotinių... 33-ojo sakinio *nė* netaisiau.

Tiesą sakant, ir dabar nesuprantu, kam mokiniai tą „*siaurai luominį, kuniginį*“, taip sunkiai surazgytą sumazgytą sakinį — man kišo. Del jo pasakiau tik, kad amž. atm. Kudirka yra — mano mokslo draugas, kad toks biaurus sakinyš — su ta brangia man ir mano tautiečiams pavarde — tiesiok sunku čia man nárplioti... pats Kudirka gražiai ir lengvai rašė, jam tikrai rūpėjo kalbos žmoniškumas...

Savo pataisymus mokiniams ir vėl aiškinau tam tikrais, man žinomais, žmonių kalbos pavyzdžiais ir tais nurodymais, kurių taip daug yra dabar įvairiuose „Kalbos dalykuose“.

Šiuo kartu savo taisymais mokinių visai neįtikinau, juos tik dar labiau suezinau. Pasirodė jie man dabar visai nesukalbami, lyg pasiryžę — kovote su manimi kovoti. Jų kurie-ne-kurie ėmė pagaliaus čia-pat tvirtinti, kad mano kalbos taisyklės esančios, turi būt. . . iš oro pagautos, kad jomis niekas, tikrai sakant, nesinaudojās, bent nesinaudoją tomis taisyklėmis jų skaitomųjų laikraščių rašytojai. Kam čia reikia, girdi, jiems mokytis tų „kalbos dėsnių“, kurie nerūpi nė patiems žmonių rašytojams? Gramatikoms ir šiaip jau kalbos vadovėliams gana esą ir tokių kalbos dėsnių, kurie iš rašomosios kalbos tėra sugaudomi. Taip rašą savo gramatikas rusai (Smirnovskis, Kirpičnikovas), lenkai, taip reikia ir mūsų kalbininkams rašyti savo vadovėliai. . . Mūsų kalbininkai patys einą — prieš savo tautos rašytojus ir prieš tą visų didįjį dėsni, kurį žmonės „sveiku protu“ vadina. . .

Aiškinau, kad tarp laikraštinių ir rašytojų kalbos, bent mūsų raštijoje, yra daug skirtumo. . . kad kai-kurie mūsų laikraštinkai esą patys didžiausiai nutolę nuo žmonių kalbos, nuo jos taisyklių, kad jie perdaug akiai seką rusų ir lenkų laikraščių kalbos dėsniais ir todėl mokytis iš jų kalbos mums nereikia. . . Sakiau, kad mūsų laikraščių kalbos dėsniai esą tiesiok nesuvaikomi, kad mūsų laikraštinkai perdaug įvairiai rašą. . .

Šitas aiškinimas irgi nekiek tepadėjo. Trys mano mokiniai, patys didieji „laikraštinkai“, ėmė ir. . . pametė mane — su visais mano „dėsniais“!

— Neprivalom mes tų kalbos dėsnių, — drožė man vienas, drąsesnis: — kad jų mūsų rašėjams nereikia, tad nereikia nė mums! Daugiau mokėti, kaip mūsų rašėjai, mes, Lietuvos jau nuomenė, negi galime! . .

Taip sudrožęs, ėmęs ir išėjo pro duris. Po valandėlės pasiprašė dar du mokiniu „laukan“. Paskui į klasę, ligi pamokos galo, jie — tie trys mokiniai — jau nebegrižo.

Šitie jų žodžiai, šitas pasielgimas, kaip perkūnas mane trenkė. Neišmaniau nė kas bepasaką mokiniams, žinoma, tiems, kurie klasėje bebuvo likę.

Pagaliaus, aprimęs, sakau:

— Skaitysime toliaus pasakas, žmonių dainas, tuos mūsų literatūros raštelius ir šiaip jau straipsnius bei rašinius, kuriuos

turime savo „Skaitymo knygose“ ir „Visuomenės įnamiuose“. Tos *medžiagos* mūsų darbo reikalui labai ganės. Kaip ir ką rašo, *taisyklingai* ar su paklaidomis, mūsų laikraščiai, mums, per lietuvių kalbos pamokas, rūpėti, kaip sau norite, negali! Rūpintis tiktai nagrinėti tekstą gramatikai ir kaip reikiant suprasti savo vadovėlių kalbos *medžiagą*, mokyšimės tiktai, lietuviškai ką sakdami ar rašydami, reikšti savo mintis *taisyklingai* — taip, kaip geresniųjų, *talentingųjų* rašytojų kalbos taisyklės, kaip jie patys savo raštų pavyzdžiu mums liepia. . . Taigi mūsų tikslas bus dabar siauresnis ir tikiuosi — tikresnis. . . Mokykloje dirbsime nuo šios dienos tokį-pat darbą, kokį dirba ir kitų kalbų mokytojai su savo mokiniais. . . Skaitysime, apskinėsime, nagrinėsime, rašysime ir tiek. Iš *rusų kalbos lietuviškai nieko nebeversime*.

Išsiskirstėme, nieko tą dieną nesimokę, tiktai be galo susijaudinę.

Ką galvojo apie mane išsiskirstę „laikraštininkai“ ir kiti mokiniai, — nežinau. Man tik sukosi galva, buvau baisiai piktas, parėjęs namo bariausi su pačia, bariau vaikus. . . Kad būčiau pamatęs tą dieną Rygiškių Joną ar kurį laikraščio redaktorių, būčiau tikrai susipešęs ar bent išsiplūdęs — už visus jų „kalbos dalykus“ ir tų „dalykų“ niekinimus.

Kitą dieną klasėje susirinko vien mažesnieji mokiniai (tos dienos pamoka jiems tebuvo paskirta). Susirinko visi: „sergančių, negaluojančių“ tą dieną nebuvo.

Skaitėme, apskinėjome, rašėme. Visi klausėsi akis ištempę, ausis pastatę. Klausiami mielai atsakinėjo. Darbas ėjo labai sklandžiai. „Laikraštininkų“ ir šiaipjau „protestantų“ jų tarpe, kaip ir pirma, nebuvo. Po pamokos visi išsiskirstė linksmi, čiauškėdami, kad ir nuvargę: mano valanda tą dieną, kaip ir visuomet, buvo šeštoji.

Padirbėjęs su mažaisiais, jaučiausi, namo eidamas, beveik laimingas, buvau vėl linksmas.

Tas džiaugsmas betgi buvo neilgam. Parėjęs namo, radau laiškėlį.

Skaitau. . . svaigsta galva, akys reibsta, rankos dreba, mintys nebesitvarko.

Laiškelyje buvo parašyta:

„Garbus Mokytojau! Tamsta esi, matomai, karštas p. Rygiškių Jono šalininkas — atkakliai vartoji ir jo absurdiškas kal-

biškas bjaurybes, pavyzdin: *taisyklingas, talentingas, medžiaga*. . . Tamsta pamiršti, kad ir mes šiek tiek kalbos mokame, ir mūsų visų Tamsta — nesuklaidinsi. Juk *taisyklingas, talentingas* tėra „pilnas taisyklių, talentų“, *medžiaga* — idiotiškas Jauniaus naujadaras (žr. „Draugija“, Nr.Nr. 57 ir 68)! . . . Ir mes dar nėsam, kaip galėjai Tamsta patėmyti, visiškai nustoję kalbiškos uoslės. Mums tokių žodžių Tamsta neįbruksi. Kadangi tečiau jais nori Tamsta varu prikimšti mums galvas ir esi, matomai, neprielankus pagaliaus tokiai žinomajai autoritai sulig kalbos, kaip p. Druskus (jis savo kalbiškose kritikose yra kaip ant delno visiems priparodęs netikimą mūsų raštijai daugybės to suvalkiečių kalbininko-autokrato kalbiškų bjaurybių), tai ir mes, keturi mokiniai (aš ir trys mano draugai), nutarėm nebesimokyti pas Tamstą lietuviškai. Vienok, kad viešai neužgauti Tamstos taip, kaip vakar tie trys mokiniai, kurie išėjo iš klasės ir tuomi atsiskakė mokytis lietuviškos kalbos, mes iš kalno pasisakome, kad mūsų Tamsta daugiau ant lekcijų nebelauktum. Tamstą gerbiantis V., buvęs Tamstos mokinyš“.

Ką galvojau, skaitydamas šitą laišką, ką jaučiau savo sielos gilumoje, — nemokėčiau dabar, turi būt, nė pasisakyti. Tiek teatsimenu, kad svyrinėjau, kaip paklaikęs, visai nebesivaldydamas, galvą, širdį sopamas.

Jau aišku buvo, kad prieš mane dar viena srovė kyla, kad klasėje nauja prieš mane „partija“ yra susidariusi. Jai galutinai sudaryti bus padėję, tariu sau, nelaimingieji žodžiai, mano pavartoti klasėje, tuojau išėjus „laikraštininkams“.

Pietų tą dieną nevalgiau. Pačios klausiamas, kas gi rados, tik išpūčiau akis. Paskui, po valandėlės, sakau:

— Tai pasiutimas! Dabar jau prieš dvi srovi reikės plaukti!

Ir ėmiau keikti, paleidęs nasrus, — nervai buvo jau visai iširę, — mūsų laikraščius, kalbininkus, ypačiai Rygiškių Joną, Liet. Mokslo Draugiją, paskui Druskių ir, rodos, dar kažin-ką.

Iš to keiksmo, ji, žmonelė, visa, matyti, suprato. Apsiverkė. Ir tiek.

Mano antroji auditorija — didžiųjų (aukštųjų klasių) mokinių skyrius — po tos dienos vėl žymiai sumažėjo: be tų septynių mokinių, kurie jau pažymėti, lietuvių kalbos nustojo mokėsi dar trys vaikinai, ir tuo būdu iš 17-kos to skyriaus mokinių — 7 beliko!

Paskui patyriau, kad tų trijų mokinių, kur prisidėjo prie anų „protestantų“, versti tenorėta per pamokas iš rusų kalbos. Jų norėta Panevėžio mokinių (1908 m.) pėdomis teėti — išversti gražus, reikalingas, suprantamas mūsų žmonėms svetimosios raštijos darbelis ir beverčiant bent didžiosios savos kalbos taisyklės suvokti. Pradėjus nieko nebeversti, mano ir jie nuo savęs atstumta!

Dabar klasės darbas eina jau apyramiai, lygiai.

Zemųjų klasių mokiniai, kaip ir pirmiaus, ateina pamokų neštraukdami, atėję klausosi, ką patyrę dedas į galvą. Kad kas ką apskatinėdamas negražiai, „ne lietuviškai“ pasako, visada išsiranda vienas kitas, kurs jį tuojuo pataiso, „subara“. Skaitome, apskatinėjame, nagrinėjame, rašome.

Aukštųjų klasių skyriuje dirbame beveik tapat, tiktai, ką aiškindamas, klostydamas, neiškenčiu ir mokslingiaus (kiek ta, žinoma, įstengiu) šio to neišdėstęs. Be to, aukštųjų klasių mokiniai, būdami didesni, daugiau galvoję, girdėję, lengviau sumina kalbos dėsnius, labiau gilinas į žodžių etimologiją, geriau supranta sintaksės taisykles ir šiaipjau kalbos ypatybes. Taigi jiems daugiau ir šiokių tokių kalbos nurodymų duodu, — bet visa tatai darau dabar labai atsargiai. Mūsų tekstų kalba gana taisyklinga, jų turinys paprastas, knyginis, opiųjų kalbos dalykų liesti dėl tų tekstų netenka, ir todėl trukšmo niekas nebekelia. Iš rusų kalbos, kaip jau sakiau, nieko nebeverčiame.

Vieną dieną, nesenai, neiškenčiau betgi ir vieno „opesnio“ kalbos dalykėlio nepalietęs.

Nagrinėjamame tekste buvo tokių žodžių, kaip antai: *išmintingas, protingas, teisingas* ir *plaukuotas, lapuotas (lapotas), duobėtas*. Ėmęs ir parodžiau tų galūnių reikšmės skirtumą. Nurodęs pasakiau, kad reikią sakyti taigi ir „*talentingas* žmogus“ (plg. „*išmintingas, protingas* žmogus“), *taisyklingas* raštas, pasakymas, *taktingas* žmogus, *taktingas* pasielgimas.

Kai pasakiau, kad „*taisyklingas*“ yra ne tiktai „turįs taisyklių“, bet ir „daromas tam tikromis taisyklėmis, tokis, kokio taisyklė privalo“ (plg. „*išmintingas, protingas* žmogus = žmogus, kuris turi kiek reikiant proto, išminties“ ir „*išmintingas, protingas* pasakymas = toks pasakymas, kokio išmintis, protas privalo, iš kurio matyti žmogaus išmintis, protas“), — mokiniai ėmė vėl

šypsotis, bet šypsojosi dabar nebe piktai. Kai pasakiau paskui, kad „*taisykliškas* pasakymas, raštas, *taktiškas* pasielgimas“ tuomet tetiktų mūsų kalbai, jei būtų sakoma ir „*išmintiškas*“ (?) pasakymas, *protiškas* (?) raštas, pasielgimas“, — mokiniai nė nešypstelėjo.

Kitą dieną, užėjęs knygoje „medžiagą“, vėl neiškenčiau — lyg tas vilkas nekaukęs: ėmęs ir paaiškinau, kad *medžiaga* yra rytų Lietuvos žmonių žodis, ne naujadaras, ne rašytojų prasimanymas, kad tą žodį vartodavę ir mūsų senovės rašytojai (Daukša, Širvydas), — mokiniai vėl nė šypt, tik paklausė, ar esą kur sakoma „*medega*“. Kai pasakiau, kad aukštaičių (ir rašomosios kalbos) „medžiaga“ žemaičių tarmėje tegali skambėti „mediga, medega“ (žemaičiai taip tesako), — mano mokiniai klausėsi visai rimtai.

Per savo pamokas „mokau“, žinoma, ir rašybos. Bet kadangi mūsų paprastuosiuose leidiniuose ir laikraščiuose yra rašoma labai įvairiai, kadangi mokiniai skaito ką-ne-ką neraginti ir patys, ne tiktai klasės vadovėlius, kadangi jie mato visur didžiausią „laisvę“ čia viešpataujant, tad ir mes, aš su klasės mokiniais, ką rašydami, tenkinamės moką parašyti taip, kaip yra mūsų rašytojų rašoma. Taip elgiantis netenka bent man, mokytojui, įsišokti — „aukštai šokus žemai nutūpti“.

Mano mokiniai rašo:

1) *Būtas* daiktas, *nutrūko* pantis, *užtrūko* karvė (pieno nebeduoda), *būk*, *supūk*, *šūvis*, *dūris*, *dūžis*, *mūšis* (šovimas, dūrimas, daužimas, mušimas), *supūs*ite jūs, kaulėliai ir b) ta pat reikšme — *butas* daiktas, *nutruko* pantis, *užtruco* karvė, *buk*, *supuk*, *šūvis*, *duris*, *dužis*, *mušis* (dabar, nuo 1914 m., spauzdinama jau ir „mūšys“, Red.), *supusite* jūs, kaulėliai; 2) *aluje*, *sodžiuje*, *skyriuje* ir b) *alūje*, *sodžiūje*, *skyriūje*; 3) *trūksta*, *pūsta*, *lūšta*, *grįšta*, *grįš*, *luš* (žem. *lūš*; *ž+s* ir *š+s=š*) ir b) *truksta*, *pusta*, *lužta*, *lūžta*, *grįžta*, *grįž* (?) *luž* (?); 4) visi *mūsų pietūs*, *trys sūnūs*, *trys mūsų pirtys* ir b) visi *musų pietūs*, *trīs sunūs*, *trīs musų pirtīs*; 5) *skystas*, *gysla* ir b) *skįstas* (?), *gįsla* (?); 6) *gerįsiu*, *dailįsiu*, *kalbįsiu*, *išgįsiu* (išvysiu, išvarysiu), *sutįšta*, *pažįsta*, *pažįstamas* ir b) *gerinsiu*, *dailinsiu*, *kalbinsiu*, *išginsiu*, *sutinsta*, *pažinstas*, *pažinstamas*; 7) *samprotis*, *samplata*, *sambrėškis* ir b) *sanprotis*, *sanplata*, *sanbrėškis*; 8) *indas*, *inkilas*, *intakas* (Nebenfluss), *ižiemiai*, *įnamys*, *įnašos*; b) *indas*, *inkilas*, *intakas*, *iņziemiai*, *innamys*, *innašos* ir c) *indas*, *inkilas* ir

įkilas, intakas ir įtakas, įžiemiai, įnamys, įnašos; 9) įkalbėti, įkalbėjimas, įkalbus, įtekėti, įtakus, įstabus, įnešti, įjunkti, įjunkinys, išauti, išerti; b) inkalbėti, inkalbėjimas, inkalbus, intekėti, intakus, įstabus, įnešti, įjunkti, įjunkinys, išauti, išerti ir c) inkalbėti, inkalbėjimas, inkalbus, intekėti, intakus, instabus, innešti, injunkti, injunkinys, inšauti, inžerti; 10) čia mes del jo žūstam, žuвам, dabar nebelįja ir b) čia mes del jo žustam, žuвам, žūвам, dabar nebelyja; 11) kad atsikeltų, dangų paremtų ir b) kad atsikeltu, dangų paremtu; 12) bauzdamas, vezdamas, jauzdamas, mezdamas ir b) bausdamas, vesdamas, jausdamas, mesdamas; 13) biaurus, piauti, labiau (labiaus), labiausiai, avių, lobio, paupio, apjoti, tuojau, šiaipjau ir b) bjaurus, pjauti, labjau, labjausiai (ir labiau, labiausiai), avių, lobio, paupio, apjoti, tuojau, šiaipjau; 14) bėk, sprogk, sujunkk, bėkite, sprokite, sujunkkite, pirk, suk, rėk, pirkite, sukite, rėkite ir b) bėgk, sprogk, sujungk, bėgkite, sprokite, sujunkkite, pirkk, sukk, rėkk, pirkkite, sukkite, rėkkite; 15) žiūrėk į mane ir b) žiūrėk (žiurėk) į manę; 16) aukštas, aukštaitis, Aukštuolis, sluoksnis, tiesiog, gūšta ir b) augštas, augštaitis, Augštuolis, sluogsnis, tiesiog, gūžta. . .

Bristi iš mūsų leidinių rašybos mišinio — klasėje bijau: tarp manęs ir mano mokinių vėl galėtų kilti didžiųjų nesusipratimų.

Taip rašydamas, ir rašytojų neskaudžiu ir mokiniams nenusidedu. Mokiniam patariu tikrai būti kantriems. Kai išeis, sakau, rašybos vadovėlis ir jį priims mūsų rašytojai, tada vienodai ir mes rašysime, tada ir mokysimės kaip reikiant savo rašybos. K. Būgos ir Rygiškių Jono vadovėlių, įvairių jų kalbos ir rašybos dalykų — dabar nebevartojame, tai mokiniai nė neima nieko rašybai iš jų vadovėlių ir tų jų dalykų. Mano mokiniams nežinomos ir Vydūno rašybos ypatybės.

Pats aš, mokiniams ką rašydamas, rašau visada tikrai — *luš, griš, gysla, skystas, įnešti, įmesti, įžiemiai, įnamys, įnašos*: a) lytys *luš, griž* pasitaikina laikraščiuose ir šiaipjau rašiniuose labai retai, gal vien atsitiktinai, b) rašymo *gįsla, skįstas* pats nebemoku dabar kuo-nors pateisinti ir c) rašymas *innešti, inmesti, innamys, inžiemiai, innašos*, — man pačiam yra tuo tarpu ne visai įmanomas dalykas (rašomojoje kalboje).

Sipaila.

KALBOS DALYKAI.

(Del šių dienų sveikatos knygelijų: „Kas tai yra dezinfekcija ir kam ji reikalinga“. „Apie geriamąjį vandenį“ ir „Pragaro rauplė“).

Maskvos studentai sumanė gerą darbą padirbti — išleisti ke-lias sveikatos knygeles laukiamoms šių metų ligoms pasitikti. Jų norima, kad žmonės, juos auklėję, laiku išmoktų gintis nuo tų baisiųjų ligų, kurios šiuo sunkiuoju karo metu gali ir jų tėvų žemę ištikti.

Prieš mane guli trys tos rūšies knygelės. Jose, kaip rodo ir patys knygelijų vardai, mokoma, kaip reikia gintis nuo vi-sokių limpamųjų ligų.

Knygelės verstos iš rusų kalbos.

Vertimas, apskritai imant, visai geras, įmanomas. Vertėjų tiesiok rūpintasi, kad jų darbelių ir kalba būtų graži, taisyklinga, žmoniška. Pasakysiu dar daugiau: rašto darbas, atliktas taip sąžiningai, kaip šie vertimėliai, šiuo metu — reta, tikrai sa-kant, ir rasti mūsų raštijoje. Vertėjų pasielgta visai *demokratin-gai*.

Man, kalbininkui, norint kas pataisyti šiuose vertėjų darbe-liuose, reikia tiesiok „galva sukti“ — taip reta rasti viena kita jų vertimų kalbos klaidelė.

Liekti šiuo tarpu del pačių mažmožių rašyti, o rašant apie mažmožius, teks kai kas, žinoma, — ir labai subjektingai nusa-kyti.

Vertimuose atsitinka vietomis ir tokių dalykėlių: 1) „Ir van-denyje yra visokių *augmenėlių* (Pflanzen); yra daug *baladonės*; mikrobai patenka į *baltinius* (бѣлые); *darylai* (Färbestoff); *gyvu-nėliai* (mikrobai) panašūs į mažytes lazdeles; *kiekvienerių* namų žmonės semiasi vandenį savu kibiru; *liga* dar *neįsivyravusi*; kas *pavieniui*⁴² neišsigali gero šulinio insitaisyti; nežinai, kur mikrobai *slepiasi*; *sodžiala* (kūdra, tvenkinys); ligos žmogų *užpuola*; 2) tamsiose, *purvino*se ir drėgnose vietose mikrobai gerai tarpsta; valgo *purvinais* pirštais; ima bėgti *krovina* sunka; 3) pagadintas vanduo *veikia* į geriančių žmonių sveikatą; 4) de-guto šarmas mikrobus *užmuša*; mikrobus *užmušimas* (dezinfekci-ja); maras kartais prasideda *plaučiu uždegimu**; 5) Pirogovo

* Šis sakinytis paimtas iš leidinio Nr. 11.

draugija *sveikatos žinias* platina; dezinfekciją daro prityrę ir *žinantys* žmonės; 6) *gyvenantys* jame mikrobai daugiausia patys savaime žūva; *sergantis* gyvulys nuolat laižosi; *tekantis* vanduo kur kas geresnis; *telkšantis* vanduo kenkia žmogaus sveikatai.“

Del visų tų kalbos mažmožių šit ką norėčiau „prikšti“ vertėjams:

1) *Augmuo* yra, man rodosi, tiktai *metūgė, ūgis* (plg. „medis *ūgius* leidžia“), *antauga* (наростъ). Čia sakyčiau: „ir vandenyje yra visokių *augalėlių*“.

Žodis *baladonė* suvalkiečių kalbos tėra padaras (ryt.). Rašomajai kalbai jis savo sudarymu netinka. Kitur ši žodį atstoja: *balda, darbas*. . . (yra daug *baldos, darbo*. . .).

Baltinius, žodį dirbtą iš „бѣлье, bielizna“, Prūsuoje ir Pa-prūsėje atstoja žmonių žodžiai: *skalbiniai, dangóvė*.

Žodžiai „*darylai, juodylai, margylai*“ (plg. бѣлила, чернила. . .) yra ne mūsų pačių padaras: galai jiems gauti iš rusų kalbos, jie vartojami labai neplačiai. „Darylus“ kitur *dažai, dažyvės*. . . atstoja: „*mildažis* (Färber, Suv. Paprūsės žodis) gijas. . . juodai, raudonai. . . (*nu*)*dažo, (nu)*daró“.

Žodis *gyvūnas, gyvūnėlis* — dirbtinis⁴³. Sufiksas *-ūnas* — iš būdvardžio liemens, mažulėliui gyviui pavadinti — rašomajai kalbai netinka. Žmonės čia sakytų: *gyvis* (= *gyvas* daiktas, plg. *plikis, žalis, žilis*; kas to *gyvio* gyvis, visoks *gyvis* atgis pavasarij; *gyviai* jį apteko), *gyvuliukas, gyvulėlytis* (tie *gyvuliukai, gyviai* yra lazdelečių pavidalo, panašūs į lazdeletes).

Skaitvardžio *vieneri* nevartojo nė Jaunius. Jis sakydavo: *vieneri* marškiniai, *dveji* ratai, *treji* metai (žr. jo „Liet. k. gram.“, p. 121). Ir man šis žodis yra keistas. Pats aš, nevartodamas žodžio „*vieneri*“, nevartuju nė „*kiekvieneri*“ (= kiekvienis)⁴⁴.

„Įsivyrauja“ tiktai žmogus (vyras). Sakyčiau: „liga dar neįsigalėjusi“.

Esu girdėjęs sakant tiktai: „*vienas* jis neišsigalės to padaryti (gero šulinio įsitaistyti)“.

„Slėptis“ mánąs, galvojęs padaras tegali, o to apie mikroba žmogus lyg nesakytų. Reikėtų, man rodosi, sakyti: „nežinai, kur mikrobu yra, *tebėr*, kur mikrobai *dingsta, lindi*. . .“.

Sioželka, sodžialka ir gal *sodžiala* (sadzawka, сажалка) yra „kapsų“ žodis, gautas iš rusų ir lenkų kalbos, kitur ir suvalkiečiuose nežinomas; vartojamas vietomis ir Lietuvos rytuose.

Sakyčiau „ligos žmogų *ištinka* (kam *prisimeta, įsimeta, pri-limpa*)“; pasakymas „liga žmogų *užpuola, užklumpa*“ yra, mano galva, ne visai žmoniškas.

2) *Purvinas* tėra „Mit Strassenkoth beschmutzt, kothig, voll Koth, nasser Erde, pokryтый грязью“, *kruvinas* — „blutig, въ крови, kraujais aptaškytas...“

Patys vertėjai vienoje vietoje rašo: „ima bėgti *kraujo* putas“. Žmonės sako: „*pieno* puta, *kraujo* puta, *pieno* sruba (Milchsuppe), *pieno* tyrė (Milchbrei), *vištos* sruba, *kiaunės* kepurėlė, *purvo* žemelė“; sakytų, man rodosi, ir „*kraujo* sunka“ (plg. „*pieno* sru-ba“). Žmonės, rods, sako: „tu visas *purvinas, kruvinas*, tavo pirš-tai ir marškiniai *purvini, kruvini*“, bet vertėjų ne šitas *purvinu-mas, kruvinumas* turėta, man rodosi, galvoje. Žmonių kalbos „purvinas, kruvinas“ tėra „apdrėbtas purvais, buvęs purvynė, apipurvintas, sukruvintas, kraujais apšlakstytas“ (plg. *dumbli-nas, mėšlinas, snieginas, šiukšlinas*. . .); „*purvina* vieta“ — tėra vieta, kur stojus pačiam lengva *susipurvinti*, kur yra matomo pa-viršėje *purvo*; „vandens *purvino, kruvino*, sunkos *kruvinos*“ ne-gali, man rodosi, nė būti (purvai, kraujai vandenyje, sruboje tuoį *pasileidžia*); „*kruvino* vandens“ savo krašte nesu girdėjęs.

Mūsų *purvinas* ne visur atstoja rusų žodį грязный (plg. грязныя руки, грязное бѣлье, грязная вода, грязное дѣло) Tam rusų žodžiui išversti, mums dažnai tenka kitais savo žodžiais naudotis. Aš čia turiu galvoje tokius žmonių kalbos pasakymus, kaip antai: *balti* ir *juodi, įjuodę* marškiniai, *juodos* rankos, *pri-dulkėjusi, nešvari, suteršta, priteršta, biauri, pribiurusi, negraži, netyri* vieta; *netyrus, negrynas, miešinas, praustas, mazgotas, ilgai stovėjęs vanduo*. . . Vertėjų žodis *purvinas* vartojamas kar-tais, man rodosi, ir ten, kur jis visai netinka; tuo žodžiu jų lyg norima išversti tiesiog rusų žodis грязный — ir ten, kur šis žo-dis savo reikšme neatitinka mūsų žodžio „purvinas“ (kur pačių „purvų“ paviršėje nėra).

3) Žodį „veikti“ mūsų laikraščiai ima labai įvairiai sakyti: „*veikia* į jį, į jo sveikatą, draugija jau *veikia, veikiančioji kariuo-menė, veikiantieji* įstatymai, mūsų *veikėjai* (дѣятели)...“ Rei-kia minėti, jog sakiniai: „Ką *dirba* tėvas, ką *dar*o tėvas, ką *be-veikia** tėvas?“ — labai žymiai skiriasi nuo vienas kito ir savo reikšme. Antra vertus, „veikti į *ką*“ yra vienas prasimanymas.

* Žmogus, paklaustas: „ką *veikia* Jonas?“, dažnai ir šiaip atsako: „*Te-beserga, guli, vargsta* ir tiek, jau *vaikštineja*.“

Laikraščių prasimanoma vartoti šis žodis ir reikšmė „дѣйствовать, dzialać, wirken“ — ten, kur mūsų „veikti“ to nereiškia.

Pats aš, ką sakydamas lietuviškai, rūpinčiausi tiktai savo skaitytojų ar klausytojų visai suprantamas ir šiam reikalui tokiomis maž-daug tesinaudočiau sakiniiais: „nelygu vanduo, kitas vanduo *sveika* gerti, kitas — *nesveika, kenkia* žmogaus sveikatai, ligą žmogui įvaro; vanduo geriančio žmogaus ir sveikatai turi įtakumo, eina arba neina jam į sveikatą; netikęs vanduo *jį, jo sveikatą veikia* (plg. „aš *jį įveikiau*; skolos, žiūrėk, ir *jį priveiks*“); jam, jo sveikatai paskui *atsilieps* (plg. „ir tau *atsilieps* kuomet visi tie prasimanymai“); geriamas vanduo turi būti sveikas, tyrus; draugija jau *dirba, darbą dirba, darbuojasi*; ir *kovos* (kovojamoji) *kariuomenė*, ir *kovos lauko kariuomenė*, ir *darbo kariuomenė* (kuri skiriama, paskirta *kovos laukui*, tam tikram *darbui*), ir *kariaujamoji* armija dabar įvargsta; *gyvenamieji* įstatymai (į—mai, kuriais gyvename), visi *dirbėjai, darbo dirbėjai* (plg. „visi *šieno piovėjėliai*“) renkasi pasitartyti; žmonės, kurie *šieną piauna, darbą dirba*, vadinasi *šieno piovėjai, darbo dirbėjai, darbadirbiai*“. Tarp *veikėjo*, kurs gali ir nieko nedirbti, ir *darbo dirbėjo, darbadirbio* yra — didžiausia skirtumo! „Veikėjas“, daugių daugiausia, yra „дѣйствующее лицо“ (plg. „Parduotosios laimės“ *veikėjai*).

4) Žodį „užmušti“ vartojame dabar beveik visur, kur tas žodis lenkų „zabić“ atitinka. Tos rūšies žmonių kalbos žodžiai betgi ką kita mums sako: plg. *mušė, mušė* ir *užmušė; troškino, troškino* ir *užtroškino*. . . Žodžiai su priešdėliu *už* reiškia čia didelio, ilgo darbo (*mušimo, troškinimo*) padarinį, pasiektą galą. Sakydami: „*neužmušk* jo, *neužtroškink*“, turime galvoje matomą ar tik jaučiamą darbą ir pagaliaus jo padarinį; taip sakome tik ten, kur turime galvoje ir patį *mušimą, troškinimą*. Kur to galvoje neturime, reikėtų sakyti: *nežudyk* jo, *nedaryk* jam *galo, nešauk, nenušauk* jo, *nedobk* jo, žiūrėk — *nenudėk* jo. . . * Kalbant apie *kovą, karą*, žodis *mušti* irgi lyg netinka (plg. „tėvelis *nukovė* žvirblę, *nutrinkino*. . .“). Sakyčiau (su žmonėmis): „*kovoje krito* šimtas vokiečių. Petras su Jonu, priešininkai, *susikovė*; šimtą vo-

* Dievo įsakymas „*neužmušk*“ yra dirbtas labai nemokamai iš lenkų „*nie zabijaj*“. Man, lietuviui, lyg suprantamesnis būtų įsakymas visuomenei: „*Nežudyk* kito žmogaus (savo artimo), *nedaryk* kitam *galo*“.

Įsakymo kartų kartoms, visuomenei, amžių amžiams, ne vienam kuriam žmogui ar vienam kuriam kartui — *lietuvis* nieku būdu negalėtų išleisti taip. kaip *dabar* leidžiamas mums šis *dievo* įsakymas! — R. J.

kiečių rusai *nukové* (plg. *nušové*, *nudéjo*, *nudobé*, *nužudé*“); *nukautų* (kritusių kovoje) suskaitė šimtą žmonių; juos *nukariavo*; ilgai jie *kovojo*, tris dienas tenai *iškovajo*, nedaug ką *iškovos* (iš mūsų, nedaug ką laimės *kovodami*)“.

Kur nuo mūsų darbo mikrobai *nyksta*, *žūva* (žūsta), *gaišta*, *galą gauna*, kur nėra *mušama*, linkęs būčiau sakyti kitaip: „deguto šarmas mikrobus *naikina*, *išnaikina*, *žudo*, *išžudo*, *gaišina*, *galą* jiems *padaro*; mikrobus *naikinimas*. . .“

„(Plaučių) *uždegimą*“ žmonės vadina „(plaučių) *karščiais*, *karštine*, *karštlige*, *šiltine*“. Taigi reikėtų sakyti: „Maras kartais prasideda plaučių *karščiais*, *įkarštėjimu*.“

5) Dabar, ėmus eiti Rusuose mūsų laikraščiams, nebemokame skirti spaudoje nė „mokėjimo“ nuo „žinojimo“. Laikraščiuose nuolat randame: „jis *žino* rusų kalbą (ir „jis yra kalbos *žinovas*“*, *žino* ir visą namų apyvoką („žinojimas“ varo dabar laukan palengvėle visą „mokėjimą“).“ Mūsų žmonės tuodu žodžiu skiria nuo vienas antro kaip reikiant: „jis kelią *žino*; čia *žinomas* žmogus (kurs kelią gerai *žino*, *žinovas*) tepervaziuos; dabar *žinosi* — nenaikinti žvirblių (jog žvirblių nereikia naikinti); *nesižino* ką daręs; jis savo darbą (amata) *moka*; *moka* austi, *nemoka* nė žagrės įsitverti.“ Su žmonių kalba sutiktų, man rodosi, ir šie pasakymai: „jis *moka* ir visą namų apyvoką (*moka* eiti ir. . .); ar tu ką apie ūkį *išmanai*? dezinfekciją daro prate ir *išmaną* apie ją žmonės, prate ir *moką* tą darbą dirbti žmonės; karo *žinias* platina (sako rašo, kaip kur karas eina, kaip kur dabar kariaujama); sveikatos *žinias* platina (praneša, kaip kur sveiki žmonės, kas kam sveika, kas nesveika); kalbos *mokslą****, *mokslo dalykus* platina; sveikatos *mokslą* platina (skelbia moko, kas darą, kad žmonės sveiki būtų); *sveikatos dalykus* (visa, kas surišta su sveikatos mokslu, reikalu) platina; karo *mokslą* platina (moko kitus, kaip reikia ruošti į karą, kariauti).“

* „Vairas“ pradėjo skirti dabar *mokėtoją* nuo *žinovo*. Reikėtų sakyti, tur būt: „Jaunius didis buvo kalbos *mokėtojas*.“ Žmonės skiria vietomis ir: *gėrėją* nuo *gėrovo*, *ganytoją* nuo *ganovo* (kurs ką genasi), *gulėtoją* nuo *gulovo*, *lydėtoją* nuo *palydovo* (*lydovo*), *vedėją* nuo *vadovo*, *žinotoją* nuo *žinovo*, *mokinį* (Schüller, Lehrling) nuo *mokytinio* („mokyto žmogaus, tilingento“)... Bet „*mokovo*, *šokovo*“ (šalip *mokėtojo*, *šokėjo*) žmonėse, turi būt, nėra.

** Mūsų „mokslas“ yra *наука, учение* ir *знание* (приобрѣтаемое *учением*).

6) Yra rašoma (ir sakoma): „*Augąs* šuo rajus; *augą* šunes rajūs. Eina *gaunąs*, eina *negauąs*. Žmogus, ilgai *patenkąs*, daug ko pikta padaro. *Norįs* kanduolą suvalgyti turi kietą nuolupą perkrimsti. Jis sakosi daug *žinąs*; jie sakosi daug *žiną*.“

Šituos dalyvius, kur jie sakinio tariniais eina (*žinąs*, *žiną*), taip rašo ir knygelių vertėjai; kur šie dalyviai eina sakinio veiksniais arba pažyminiais (*augąs*, *gaunąs*), vertėjai rašo, matyti: *augantis*, *gaunantis*, *augantys*, *gaunantys*... Taip skiria šituos dalyvius kaikur, turi būt, ir žmonės.

Vertėjų šios rūšies naujiena man, žinoma, netinka. Jų tos rūšies sakinius ir toliaus rašyčiau: „(Tą darbą dirba) pratę ir *išmaną* apie jį žmonės; *gyveną* ligonyje mikrobai... patys savaime žūva; *sergąs* gyvulys nuolat laišosi; *tekąs* (bėgąs, bėgamas, tekamas) vanduo kur kas geresnis; *telkšąs* (stovįs, stovimas) vanduo kenkia žmogaus sveikatai.“

Taip rašyti patarčiau toliaus ir šių knygelių vertėjams.

7) Vertimuose yra ir sintaksės kiek klaidelių ir šiaip jau ne visai paprastų žmonių sakinių.

Čia norėčiau šiuos tepažymėti sakinius: a) „Daug lengviau gydyti, *kuomet dar liga neįsivyravusi*; b) telkšantis vanduo gali kenkti net ir *tada, kuomet niekas to vandens nė nemano gerti*; c) daug rečiau darbininkai *užsikrečia, kuomet prieš imdamies darbo juos* (šerius) *išvirina*; d) *kuomet ligonis pasveiksta, tai jame gyvenantys mikrobai daugiausia patys savaime žūva*; e) gydytojai, *kuomet ligonis suserga*, gydo jį; f) *kuomet pelenai nusistos*, vanduo reikia atsargiai nupilti; g) mikrobai nešvariomis rankomis gali būti pernešti ant duonos — ir tokiu būdu užkrėsti sveiki žmonės; h) tik švarumu ir atsargumu tegalima *išsigelbėti* (išsisaugoti) *nuo užsikrėtimo* (jei namuose yra ligonis); i) jie *turėjo reikalą* su plaukais...“

Daug paprastesni žmonių knygėlėms būtų, man rodosi, šiokie sakiniai: a) „Daug lengviau gydyti, kol liga dar neįsigalėjusi; liga, ligi neįsigalėjusi, daug lengviau, daug lengvesnė gydyti. b) Telkšas (stovįs) vanduo kenkia žmogui ir negeriamas; kenkia ir tada, kada niekas jo negeria; kenkia žmogui ir negeriančiam jo. c) Darbininkai, kurie šerius, prieš imdami dirbti, virinte išvirina, daug rečiau (jais) apsikrečia*; šeriais darbininkai daug

* Prūsų Lietuvoje žodžio „užsikrėsti“ (заразиться), nėra. Prūsų lietuviai sako: „jis mane liga *apkrėtė*, ten jis liga *apsikrėtė*“ (plg. „apsirgti“). Jie sako ir: *apipenai*, *apipenėti*, *apšerti*, *apsišerti*, nuodais *apduoti*...

rečiau apsikrečia, jei, prieš imdami dirbti, juos virinte išvirina. d) Kai ligonis pasveiksta, mikrobai, kurie buvo jame sergant, daugiausia patys savaime išgaišta, žūva, galą gauna. e) Gydytojai, kai žmogus suserga, gydo (žmogų susirgus gydo). f) Kai nusistoja pelenai (nusistojus pelenams), vanduo reikia atsargiai nulieti (nupilti?). g) Mikrobai nuo juodų, negrynų rankų gali patekti ant duonos ir paskui apkrestti žmones. h) Švarumu ir atsargumu tegalima išsisaugoti (išsigelbėti) neapsikrėtus (plg. „išlikti kailio neįkišus“). i) Jie turėjo reikalo (plg. „darbo“) su plaukais (vertimuose yra ir „turi reikalo su gyvuliais“).

Šitos mintys galima, žinoma, ir kitoniškai išreikšti; reikia tik rūpintis visada, kad jos žmonių kalbos taisyklėmis būtų nusakomos.

Del šitų „taisymų“ tiek tegaliu šiuo tarpu pasiteisinti: .

aa). Žodis „kuomet“ yra *prieveiksmis* (adverbium); jo vartojimas *sąjungai* (coniunctio) yra labai abejojamas; pavyzdžių tam iš žmonių kalbos savo sintaksei nesu suvaikęs (žr. p. 56). Pavyzdį tam vienutėlį iš Žemaitės raštų teturėjau („kuomet kas svečių atsitiko vasarą, toje klėtyje viešėjo“), bet ir to paties sakinio sąjunga „kuomet“ yra, tikrai sakant, „*jei kuomet*“. Pasakymuose: „ir tu *kuomet* prašysi; pasakyk, *kuomet* ateisi“ — tas žodis yra ne sąjunga, bet *prieveiksmis*. Vertėjai tą žodį vartoja dažnai be kokio reikalo (*sąjungai*).

bb). Šios rūšies knygelės reikėtų rašyti visai „žmoniškai“. Šių knygelėlių vertėjus kur-ne-kur, reiškiant atskirasias originalų mintis, lyg varžė, matyti, atskirieji rusų kalbos žodžiai ir rusų sakinių sudėtis. Reikšdami pačias originalo mintis ir turėdami galvoje tiktai mūsų žmones, savo skaitytojus, jie galėjo, man rodosi, kai ką ir paprasčiau parašyti, — taip, kaip kad patys kalbėte kalbėtusi su žmonėmis (apie įvairius rūpimus jiems sveikatos dalykus).

8). Vertimų rašyba šiuo tuo skiriasi nuo „paprastosios“. Vertėjai rašo: „*netik* gydo ji, bet dar moko. . .; *netaip* gerai, kaip čia; *nevisose* ligonies atmatose yra mikrobu; *nevisuomet* galima deginti.“ Kodel jie rašo čia „ne“ drauge su „tik, taip, visuose, visuomet“, man labai neaišku. Pats aš tuo tarpu rašau: „*ne gydo* jį, bet moko; *ne tiktai* (ne gana, ne tik) gydo jį, bet ir (dar) moko; *ne taip* gerai, kaip čia; *ne toks* geras, kaip Petras; *ne visose* ligonies atmatose yra mikrobu; *ne visuomet* galima deginti.“

Vertėjų rašoma: *dirbti ir dirptuvė, bėgti ir vešti, plugdyti, trugdyti, dvėzdamas, suplūkkite, pjausto, pažįsta, sutinsta, išsiplatins, innešti, įvairus, inžiūrėti*. . . Bet apie šituos jų rašymus, kaip ir apie kitas jų rašybos ypatybes, ne visas tuo tarpu man aiškias, reikėtų, gerokai pagalvojus, dar skyrium kada norint pasišnekėti.

Rygiškių Jonas.

[„Vairas“, 1915, Nr. 17, 273—276 psl.]

1917

Vainikėlis skaitymui knyga antriems mokslo metams. Po mokytojų sekcijos Maskvoje priežiūra sutaisė: M. V a s i l i a u s k a s, K. A m b r o z a i t i s, V. A r m i n a i t ė ir I g n. S t a t k e v i č i u s (pp. 1—108). Lietuvių Komiteto Maskvoje nukentėjusiems nuo karo aukoms šelpti leidinys. 1916 metai.

[. . .]

IV. „Vainikėlio“ autoriai mėksta auklėti mokyti vaikus ir eilėraščiais. Tos rūšies dalykų pirmajame skyriuje randame 12, antrajame — 19.

Eilėraščių kalba, ypačiai mokyklų vadovėliuose, turi būti graži — vaisdinga, aiški, visai įmanoma, taisyklinga. Jei poetas menkas, jei vaisdelis, kurį jis piešia, sunkus suprasti, jei poetas neduoda vaiko supratimui nieko gyva, nieko vaisdinga, tad aišku, jog tas jo vaisdelis mokyklos vadovėliui netinka.

Poeto eilininko darbelis, būdamas jo vaisduotės ir dailės dalykas, yra daromas tam tikromis dailės taisyklėmis. Bet vieny tų taisyklių mokėjimas žmogų poetu, kaip yra žinoma, dar nepada- ro; geras poetas tų taisyklių, tur būt, ir nesimoko, jo eilės lyg savaime darosi, veršte veržiasi jam iš širdies ir tiek.

Parodyti, kaip daro savo eiles tie mūsų poetai, kurių eilėraščių tiek daug duoda vaikams „Vainikėlis“, imame čia visą eilę atskirų jo tos rūšies dalelių. „Vainikėlyje“ yra daug šiokių eilių:

- 1) Kas paguodžia, kas *apdengia*?
Rūpinasi, kiek *įstengia*? (p. 6).
- 2) Kas jums ašaras *nušluosto*?
Kas palinksmin, kas *paglosto*?

Prie istorijos mūsų rašybos. Parasė
dr. J. Basanavičius. Tiltėje, 1899.

Šitoje knygutėje dr. J. B. us išrodo visą
šaurų mūsų rašybos žovala (p. 5) ir iškia
mums tokius rašybos ženklus, kuriuos galėtis
skaihtyti savotiškai žmonis yvainiausiu, lietuvišoa-
lektis (p. 9). Knygutės autorius norėty, kad
mūsų rašytojai, pametę išvyravusis dalar ra-
šyboje „mišini“, pritaikintis prie mūsų kalbos
įstatymų lotyniškas raides visai savotiškai,
aklai nesekdami lenky, čekis ir kitis tomtis
rašybos. Tam tiklui jisai pataria visiems
laikraščiu, redaktoriams ir spaustuviniokams
susitarus vienu laiku pradėti laikraščius ir
knygas spausdinti su ypatingais, jo įvedamais
ženklais. ^(p. 13) Taigi, rašant savotiškai, reiktis
pagal dr. J. B. aus nmsmonę šitiep rašyti: rekia
bega (= rekia, bėga), veda, našu (= veda, našų),
vena, veta, rašyti - rašyti (= vienai, vieta, rašy-
tie, rašyti), čimpinetė - čimpineti, čiaudėtė - čiau-
detė (= čimpinėti, čiaudėti), jautis, mačiau,
Basanavičius (= jautis, mačiau, B-čius), bar-

Kas save del jūs užmiršta?

Del jūs kenčia, del jūs varksta? (p. 7).

- 3) Našlaitėlį ji išgirdo,
Pieneliu paskiau pagirdė (12).
- 4) Kaip poną, veža per pusnis,
Pakreipęs galvą, kaip arklys (42).
- 5) Aš, mažytis paukštužėlis,
Dainėles dainuoju
Savo vargus, rūpestėlius
Jose apraudoju (63).
- 6) Teisybę pasakė. Vos varsną nuėjo,
Jau šunes mažumą nutilti pradėjo (19).
- 7) Drapstydamas sniegą, skrend, kaip vėjas.
Bajoras važy ir vežėjas
Įlindęs vilnos kailinių
Su juosta raudonų gijų (42).
- 8) Naktuganiai už upelio
Siaudžia gražiai ant ragelio (58).
- 9) Aš pavargėlio pastogėj
Noriu lisdą susivyt
Ir šeimyną jo patologiai
Ketinu mylėt, lankyti (65).
- 10) Tose pievose per dieną
Peteliškių vis pulkeliai
Laksto, gaudo kita vieną,
Gražios, kaip žiedų lapeliai (70).
- 11) Jaunam, mat, berneliui
Reik protą plėtot,
Kad vėliau išaugus
Naudingu pastot (4)...

Nesu poetas, žodžio dailės dalykų stambmenos tėra man su-
prantamos, bet vis delto grieštai tvirtinu, jog eilių galai: a) viską
daužo — lasdą laužo, b) ji supranta — duoki vantą, c) ten juo-
das skrido varnas — ji juodas matė varnas, d) ten toksai kar-
tis — tokia kartis, e) pieną košė — ir ji puošė, f) vaikas dyks-
ta — žolės dyksta, g) dūmai rūksta — pienas rūksta — čia ne-
sudera, dermės tarp jų nėra. Eilių galus čia grieštai skiria ilgujų
skiemenų kirtis (tvirtagalys — tvirtapradis), balsė o ir dvibalsė
uo (plg. e). Taigi nematau eiliagalių dermės, įmanomos kalbos —

ir eilėse, anksčiau mano išrašytose. To nematau eiliagaliuose: 1) *apdengia* (tvirtagalis kirtis) — *įstengia* (tvirtapradis); 2) *nušluosto* — *paglosto*, *užmiršta* — *varksta* (uo ir o, ir ir ar jokios dermės nesudaro eiliagaliuose); 3) *išgirdo* — *pagirdė* (čia skiriasi ir kirtis ir pati žodžio galūnė); 4) *pusnis* — *arklys* (skirtumo čia daro ir pati galūnės balsė); 5) *dainuoju* — *apraudoju* (čia turime uo ir o galūnėje); 6) *nuėjo* — *pradėjo* (toji pat kirčio nedermė; be to, „mažumą nutilti pradėjo“ yra tokia pat kalbos nesąmonė, kaip ir „mažumą atdaryti, padaryti pradėjo“); 7) *vilnos kailinių* (paprastajam skaitytojui nesuprantamas bus visas pasakymas „įlindęs vilnos kailinių“); 8) *naklygiai* už upelio — *siaudžia ant ragelio* (yra sakoma „naktigoniai, naktigoninkai“; jie ne „siaudžia“, bet „birbina, švilpina, žaidžia, groja“ ir tą darbą dirba ne „ant ragelio“, bet „rageliu, švilptuku“...); 9) *pastogėj* — *patogiai*, *susivyt* — *lankyt* („pastogėj“ ir „patogiai“ skiriasi kirčiu ir pačia galūne; lisdą mūsų paukščiai ne „veja“, bet „suka, krauna“; nesuprantu, kas yra „*patogus ketinimas* mylėt, lankyt“ arba „*ketinimas patogiai mylėt, lankyt*“); *dieną* — *vieną* (tuodu žodžiu skiria čia kirtis; be to, daryti iš *vieną kitą* — „*kitą vieną*“, mes, būdami lietuviai, negalime; teisės tam neturi, žinoma, *nė mūsų* eilininkai); 11) berneliui reik *protą* plėtot, kad *naudingų pastot* (tikti galėtų čia šiaip taip tiktai pasakymas: „kad naudingas pastotų, pasidarytų, taptų“; eilėraščiui netinka čia ir „*proto plėtojimas*“).

Šitos rūšies klaidų tik knipšda, tik knipšda „Vainikėlio“ eilėraščiuose! Jų daugumas yra ne poetų, bet eiliadirbių dariniai. Mokyti iš jų vaikas, kur rūpi kalbos, grožio, dailės, auklėjimo dalykas, man rodosi, nereikėtų. Negi galime eilėraščiais griauti mokykloje tą kalbą, kurios patys joje mokome; negi galime dildyti per mokyklą gimtosios kalbos ypatybes ir vaiko kalbos dailės skonį! J. Murka, „Vaikų darbymečio“ autorius, visą šitą taisyklę, tur būt, gerai žinojo: savo vadovėlyj labai maža jis duoda mūsų eilinių darbelių, bet daug ima mokinių reikalui, eilėraščiams tuo tarpu atstoti, mūsų žmonių dainelių. Ir „Vainikėlio“ autoriai gerai būtų padarę neimdami į savo vadovėlį taip daug abejojamos vertės „poezijų“.

Del atskirųjų „Vainikėlio“ eilėraščių tiek tegaliu šiuo tarpu pasakyti: 1) „Vienas ir du“ (p. 15), „Žuvytė“ (32), „Pavasario rytas“ (66), „Kalinys ir lakštingala“ (81) — tinka ar beveik tinka, pakenčiami ir vaikų vadovėlyje; 2) „Vaikas ir vyturys“

(63) — eilėraštis turinio gerokas (vadovėliui), bet atskirosios to darbelio vietos, imant darbelis į vadovėlį, reikėtų poetui pačiam ištaisyti; 3) „Vakarinė daina“ (49) būtų, gali būt, nei šio nei to, bet antrųjų mokslo metų vaikai jos, man rodosi, neatjaus, ir varginti jų galva tokiomis neįmanomomis, abejojamos vertės „dainomis“ — argi reikėtų mokykloje? Kiti „Vainikėlio“ eilėraščiai yra beveik visi tokios mažos vertės, jog kišti jie dailiosios mūsų literatūros pavysdziams, išmoktinam paveikslui, nagrinėti su vaikais ir sukti dėl jų galvos vaikams mokykloje — būtų, man rodosi, mažių mažiausia nenaudinga.

Reikėtų, kad mūsų rašytojai literatai patys sudarytų kaip norint mokytojams rinkinėlių tokių eilėraščių, kurie tinka ir mokyklos reikalui; to turėtume laukti bent iš vieno kito pedagogaujančio mūsų literato arba poeto. Iš tos daugybės mūsų poetų darbų ir darbelių — skaičiaus turime jų didelę daugybę — turėtų atsirasti sveiko peno juk ir pradedamosios mūsų mokyklos reikalui.

V. „Vainikėlio“ kalba irgi negera — tiek žodyno, tiek sintaksės, tiek stiliaus atžvilgiu. „Vainikėlis“ rašo: 1) *apturėjau* nuo tavęs laišką; 2) sėklas *augmenų* išsėjo; ir tu sėsi *augmenis*; 3) saulutė pasiuntė savo *auksuotus* spindulėlius; 4) *balana* žiba; *metė balaną*; 5) merginos *baltinius* skalbė; 6) *tetušis* krovė šieną į *bertainį* (84); 7) jo *gričiutėje* visuomet buvo *betvarkė*; 8) vilkas daro mums *blėdį*; 9) iš smilčių daro *bonkas*; 10) *drūčiai* užsirūstino; 11) sėmė iš *dubinio*; 12) iš *visos galės* verkė mergaitė; 13) avinas labai *godojo arklių*; 14) išbėgo iš *gričios, gričiutės*; 15) negali *išpasakyti, neišpasakytai* gražu ten buvo; 16) jis gražiai *išrodo*; 17) senesnis esu už storus medžius, *ką* šale tavęs auga; atsisėdo piemenukas pavėsyje berželio, *ką* augo ganykloje; dilgėlė liko *katik* begyva; 18) *keliauninkas* sustojo; 19) išsiėmė iš *kišenius*; 20) nusipirko *knygą, skaitymui knygą*; 21) šalta, *kuomet* saulutė pasislėpusi; pelėdos vaikai jau buvo dideli, *kuomet* Adomukas atėjo jų išimti; 22) *kuris* iš mudviejų karalius; to (iš dviejų) bus viršus, *kuris* nuvilks rudinę nuo keleivio; 23) sukirto *laižybomis* (53); 24) pirkelės *langinyčiu* nuplėšta; 25) *liuosu nuo darbo laiku* linksmindavo savo draugus; darbininkas *liuosu noru* pasisiūlė nešti pintinę; 26) badas paukščius *marino*; 27) *mažai* žuvikių beliko; turėjo *nemažai* pelno; 28) tu jau *du metu* mokiniesi; palauk dar *septynis* metus; 29) aš taip *mylėjau* rūtą; mišką visi mes *mylime*; 30) *paišelis* nulūžo; 31) išėjo *per* duris

laukan; 32) *persitikrino* ir berniukas, jog reikia mokintis; dar labiau *tame persitikrinau*; 33) *prisieis badą* kęsti; ilgai *prisiėjo* linams gulėti; *prisieis* man čia nakties sulaukti; 34) buvo apkaltas *retežiais*; 35) vaikai miško gėlėms *rėdos*, buvo *apsirėdę*; visus matė *apredytus*; 36) *be skriaudos* buvo, *nenuskriauzdavo*; 37) pasiėmė *spatą*; 38) ir *šeimyninkas*, *-kė* pasirodė; 39) medyje tupėjo *tetervinas*; 40) *tėmyk*, tik *patėmyk*, ką jis dirba; 41) *turčius* vargdienio nesigailėjo; *turtuolis* to nenorėjo; 42) *tūlas* pirklys išėjo kartą į miestą; 43) ji *truputį užpyko*; *užmanė* katinas nugalabinti erelį; *užsimąstė* vaikai; jie *užsigeidė* pačiuožinėti; *užklause* berniukas; 44) nusijuokė *užganėdintas* berniukas; sumurmėjo dilgėlė *neužganėdinta*; 45) miestas didelis, *užėsį* ir *bildėsį*—nieko daugiau negirdi; 46) ėjo ir *antgalo* sustojo; 47) *ant jo balso* sujudo visi šunes; 48) *ant nelaimės* atsirišo tuo tarpu naginė; 49) visi stebėjosi iš *jo gudrumo*; gali *su tavim* nelaimė atsitikti; 51) kur ne kur sužibo *viena už kitos* žvaigždelės; 52) kas *už viską* geriau; 53) pasakyk, *kame dalykas*; 54) apie ją kalbėjo, *būk* ji viską žinanti; 55) jis apsimetė *sergančiu*; 56) ar sutiktum *aklu patapti?* . . .

Kalbos vadovėlio reikalui, šių pasakymų vietoje geriau tiktų, man rodo, šiokie maždaug sakiničiai (vietomis žymiu tiktai atskirus žodžius): 1) *gavau, paėmiau* iš tavęs, tavo laišką; 2) *augalų* sėklas išsėjo; ir tu sėsi *augalus*; 3) savo *aukso* spindulėlius; 4) *skala*, metė *skalą*; 5) *skalbinius* skalbė, *skaras velėjo*; 6) *tėvelis* šieną krovė į *šalinę, daržinę*; 7) jo *trobėlėje* visumet buvo *netvarka*; 8) vilkas daro mums *žalos (žalą), žalingas, kenkia* mums; 9) iš smilčių daro *butelius*; 10) labai *susirūstino, įsirūstino, įpyko, supyko, įširdo*; 11) sėmė iš *dubens* (bliūdo); 12) *žliumbė, verkė paleidusi* visą *gerklę* mergaitė (del „galės“; plg. „kieno *galia*, to ir valia“); 13) avinas *gerbė* arklį; 14) išbėgo iš *trobos, trobelės, pirkios, pirkčios, pirkelės*; 15) negali *apsakyti, neapsakytum, neapakomai* gražu; 16) gražiai *atrodo*; 17) senesnis esu už drūtuosius medžius, *kur* (kurie) šalia tavęs auga; atsisėdo berželio, *kur* (kurs) augo ganykloje, pavėsyje; dilgėlė *vos* begyva liko, rados; 18) *keleivis, keliautojas* sustojo; 19) iš *kišenės*; 20) nusipirko *knygas* (plg. „žmogus įsidėjo ir *maldų knygas, garbinukes, knygeles*“), *knygas skaityti*; 21) šalta, *kai* (kad) saulutė pasislėpusi; pelėdos vaikai, pelėdžiukai buvo jau dideli, *kai* Adomukas. . . ; 22) *katras* mudu, iš mudviejų karalius; to tebus viršus, *katras* nuvilks rudinę keleiviui; 23) *lažybomis*, (iš) *la-*

žybu; 24) *langinė*; 25) *atspėjamu* laiku, *atspėdamas* nuo darbo, *pats, neraginas, neprašomas*; 26) badu paukščiai dvėsė, stipo („*ne badas* marina paukštį“, „bet *paukščiai* dvesia badu“); 27) *maža* žuvikių, žuvelių beliko, turėjo *nemaža* pelno; 28) tu jau *duoji metai* mokiniai, mokaisi...; palauk dar *septynerius* metus; 29) aš taip *mėgau* rūtą (rūtą); mišką (mišku) *mėkstame*; rūta, miškas mums *patinka*; 30) *pieštukas* nulūžo; 31) išėjo *pro duris*; 32) *apsityrė, įsitikino, suprato*... mokintis, mokytis; *tu įsitikinau*, tą dar labiau *supratau*...; 33) *teks* badas kęsti, badauti; ilgai *teko linams* gulėti, ilgai *gavo linai* gulėti; *teks* man, *gausiu* čia...; 34) buvo apkaltas *geležiniais, grandiniais, grandinėmis*; 35) vaikai *gėlėmis puošias*; buvo *apsitaisę, apsilikę, apsipuošę, pasipuošę*; visus matė *apvilktus, aptaisytus, aprenktus, papuoštus*; 36) be *nuoskaudos, neskausdavo, nenuskausdavo*; 37) pasiėmė *lopėtą (kastuogą, mentę)*; 38) ir *šeimininkas, -kė* pasirodė; 39) medy tupėjo *tetirovinas*; 40) *dėmėkis, dėkis* į galvą, tik *įsidėmėk, dėmėn įsidėk, stebėkis, įsistebėk*...; 41) *turtininkas, didžiaturtis, lobininkas*...; 42) *vienas* pirklys...; 43) ji *pyktelėjo, papyko; sumanė, sugalvojo; susimąstė* vaikai; jie *įsigeidė, panoro* pačiužinėti; *paklausė* berniukas; 44) *patenkintas, nepatenkinta*; 45) *ūžiant* ir *bildant, ūžesį* ir *bildesį* girdi; 46) ėjo ir *pagaliau* sustojo; 47) jo *balsan, į jo balsą* sujudo visi...; 48) *nelaimė*, atsirišo *nelaimėi*; 49) visi stebėjosi jo *gudrumu*; 50) gali *tau* nelaimė atsitikti; 51) *po viena kitos* žvaikšdelės; 52) *kas visų geriausia, kas geriausia, kas gerų geriausia*; 53) pasakyk, *kas yr, kas kaip yra, kaip kas yra*...; 54) *sakė ją viską žinant, sakė, kad* ji viską žinanti...; 55) jis apsimetė *sergąs, liga*; 56) ar su tiktum *apakti*?

Mano čia parodyta tik mažutytė vadovėlio kalbos ydų dalelė. Čia, kalbėdamas apie vadovėlį apskritai, negaliu nė išrodyti, kodėl man „netaisyklingi“ tie pasakymai, kuriuos čia aukščiau iškėliau iš vadovėlio aikštėn: tam reikėtų tinkamesnės progos, tiesiog — mokyklos, auditorijos, tam reikėtų paliesti, besikalbant su mūsų žmonių mokytojais, visa mūsų žmonių šnekamosios, rašomosios ir mokslo vadovėlių kalbos struktūra ir iškelti aikštėn bent didžiosios jos ypatybės — žodyno, sintaksės ir stiliaus atžvilgiu.

„Vainikėlio“ kalba šlubuoja ypačiais tuose straipsniuose, kurie pačių jo autorių pagaminti. Bet autoriai „taiso“ kartais, dėdami į „Vainikėlį“, ir tų straipsnių kalbą, kuriuos imasi iš kitų vado-

vėlių. Ją betaisydami kartais betgi ir pagadina. Jie rašo: 1) ir puolė (abi oški) *viena ant antros* (p. 20); 2) *vienoje vietoje* du papjausiu gaidžiuku (16); 3) sulaukė *pagelbos* (13)... Tuose vadovėliuose, iš kur paimti straipsniai su šitais sakiniais, yra išspausdinta: 1) ir puolė *ant viena antros*; 2) *vieno vietoje* du parėšiu gaidžiuku; 3) sulaukė *pagalbos*.

VI. „Vainikėlio“ (1916 m.) ir rašyba nepaprasta — skiriasi nuo kitų mūsų mokslo vadovėlių. Jo rašyba *garsinė*: ištisiniuose žodžiuose rašo jų priebalses tokias, kokias girdime, tarydami tuos žodžius. „Vainikėlio“ rašoma: *laušti, lauždamas; košti, koždamas; mesti, mezdamas; veisti, veizdamas; zirsti, zirzdavo; lipti, libdamas; drėpti, drėpdamas; miešti, mieščiau; meščiau, veščiau; raštas, raščiukas; aukštas, aukščiau, aukščiausias; drapstyti, drapščiau; žvaigždžių (mokslas), bergždžias*.

„Santaros“ rašyba (1917 m.) irgi garsinė, bet čia rašoma jau kitoniškai. Šituos „Vainikėlio“ žodžius „Santara“ rašytų: *laušti, laušdamas; košti, košdamas; mesti, mesdamas; veisti, veisdamas; zirsti, zirsdavo; lipti, lipdamas; drėpti, drėpdamas; miešti, miesčiau; mesčiau, vesčiau; raštas, rasčiukas; aukštas, auksčiau, aukščiausias; drapsyti, drapsčiau; žvaiksdžių (mokslas), berksdžias*.

Garsinė rašyba tuoj pradžioje, kaip matome, jau gerokai suskydo; vieni garsininkai rašo vienaip, kiti kitaip, ir to skydimo dar galo nematyti.

Mokslo vadovėlių rašyba turi būti tokia, kokia yra vartojama ir kituose kalbos raštuose, tik čia turi ji būti visai sutvarkyta, eiti tam tikromis aiškiomis taisyklėmis. Rašybos sutvarkymas reikalingas, žinoma, ir kitiems kalbos raštams, bet vadovėlyje toji tvarka yra jau būtina reikalinga. Platinti kalbos vadovėliu rašyba, kuri nėra įsigalėjusi paprastuose raštuose — nieku gyvu nereikėtų. Taigi peikiu šiuo tarpu „Vainikėlio“ ir rašybą.

Lieka atsakyti dar į vieną klausimą: ar tinka kalbamasis vadovėlis pradedamosios mūsų mokyklos reikalui — tos mokyklos antriesiems mokslo metams? Užuot atsakęs į tą opųjį klausimą, šiuo tarpu pažymėsiu, jog mūsų mokytojams jau metas yra imti iš tikrųjų rūpintis, kad laisvoji mūsų tautos mokykla tikrai gerų susilauktų netrukus kalbos mokslo vadovėlių auklėjamųjų vaikų reikalui: jų mums gyvai reikia, jei norime rimtai kalbėti apie savo mokyklos, savo tautos ateitį, jei brangu mums mokykla, jaunoji mūsų karta, tėvų žemės gyvybė ir laimė... J. Murka „Vaikų Dar-

bymečio“ gale (p. 213) sako, kad „Vainikėlis“ tinkąs kalbos mokslo reikalui (pirmajam mokslo koncentru). Su tuo aš nevisai sutinku. . . del tų priežasčių, kurios išdėstytos šitame straipsnyje.

J. Jablonskis.

[„Santara“, 1917, Nr. 22, 24, 26 ir 27]

Vaikų knygynėlis, Nr. 7. *Padangėse*. (Kaip žmonės laksto oru). Iš įvairių raštų sutaisė B. Masiulis. 32 p., 24 kap. Petrapilis 1917 m.

Čia turime visą įvairių pasaulio orlaivių istoriją (nuo senų senovės ligi šių dienų). Toji istorija parašyta čia labai suprantamai, visai gražiai; betgi visai suprantama bus ji ne tiek „knygynėlio *vaikams*“, kiek einančiam jau mokslą, įpratusiam gerokai skaityti ir galvoti *mokiniui*. Pratęs mokinys tegalės kaip reikiant suprasti ir baigiamuosius autoriaus žodžius: „Dabar žinosite, kaip žmogaus protas, amžių amžius dirpdamas, iškėlė pagaliau žmogų į padangių aukštybes. . . Ir vis delto protas savo darbo nepabaigė dirpti. . . Deja, šituo proto ir išminties vaisiumi tuo tarpu žmonės vienas kitam žudyti tesinaudoja. Bet, tikėkim, ateis kada laimingos dienos. . . ir šitie daiktai — oro lekiamosios pūslės, laivai ir mašinos — ne kraujui lieti, tik žmonių gyvenimui lengvinti tebus (p. 32)“ . . .

Knygelių kalba graži, beveik visur taisyklinga, gryna. Autoriaus rūpintis ir mokama gyvai ir taisyklingai kalbėti su skaitytoju. Įtikti skaitytojui padeda jam šiuo tarpu ir knygelių paveikslėliai (6).

Rašomoje mūsų kalboje yra paprastai tiek daug klaidų, rašytojas ir skaitytojas apsipranta su kalbos klaidomis, jog ir atsi-kratyti jomis yra labai sunku — ir skaitytojui ir rašytojui. Tokių neatprantamų klaidų yra šiuo tarpu, žinoma, kad ir nedaug, ir B. Masiulio kalboje.

„Padangėse“, tarp kitų mažmožių, randame: 1) *aras* (p. 4); 2) *vanduonis* (водородъ); 3) maišelis išbuvo palubėje, ligi oras jame *neataušo* (8); 4) oralaivį pildė *žibinamosiomis dujomis* (14); 5) laktotojams dar *maža težinoti* oralaivį kylant ar leidžiantis, reikia kartais žinoti, ar labai greit jis lekia (15—16); 6) vienas žmogus *rangus jau buvo lėkti* (17). Šitų žodžių ir sakinių vietoje mūsų žmonėms geriau tiktų, man rodosi, šiokie pasakymai: 1) *erelis*; 2) *vandenilis* (?); 3) maišelis išbuvo palubė-

je, ligi oras *ataušo, atvėso* (plg. „daug bėdos turėjau, *iki jį suieškojau*; būkit čia, *ligi aš pareisiu*; tegu būva, *iki aš parvažiuosiu*“); 4) į oralaių leidu *žibinamųjų dujų*; 5) lakiojams *maža yra* (neužtenka, nepakanka) *žinoti*, ar kyla oralaivis, ar leidžiasi, jiems kartais reikia dar žinoti, ar labai greit jis lekia; 6) vienas žmogus *rengėsi jau lėkti, buvo belekiqs*. Žodis „aras“ mūsų poetų tėra prasimanytas; žodis „vanduonis“ šalia vanduo nėra man suprantamas *vienoje* raštų tarmėje; darausi čia pats žodį „vandenilis“ (plg. *dagis* ir *dagilis*, *vagis* ir *vagilis*, *vingis* ir *vingilis*),— gal ir klystu.

Šios rūšies knygelėse, kaip ir kitur, dažnai atsitinka ir korektūros klaidų, kažin kodėl neatitaisomų knygelių gale. Jų yra ir „Padangėse“. Turiu pastebėjęs: 1) *sugadinūsios* (11); 2) *sketis* (15); 3) *ta* jų išmetę patiria (15); 4) *en* tarp debesų (19); 5) lyg *baltós, spalvós* (19); 6) *padirbos* (25); 7) nei kristi *neitiesiai* lėkti (26); 8) *pristatyk* (26); 9) *nė* kraujui lieti (32); 10) jo sumanymas *netuoj* buvo įvykdytas (21). Reikėjo, tur būt, spausdinti: 1) *sugadinusios*, 2) *skėtis*, 3) *tad, tai?* . . 4) *ten* tarp debesų, 5) lyg *baltós spalvós*, 6) *padirptos*, 7) nei kristi, *nei tiesiai* lėkti, 8) *prisistatyk*, 9) *ne* kraujui lieti, 10) . . *ne tuoj* buvo įvykdytas.

Šias knygeles, baikdamas savo šio tarpo „recenziją“, teikiu mūsų mokiniais ir šiaipjau žmonėms (bernaičiams ir mergaitėms), pratusiems jau skaityti ir galvoti ne tiktai apie „vaikų dalykėlius“. Knygeles pats aš skaičiau gėrėdamasis; skaitant teko ir pagalvoti apie tuos šių dienų karo pabūklus ir apie tuos mūsų laimingosios ateities skristuvus.

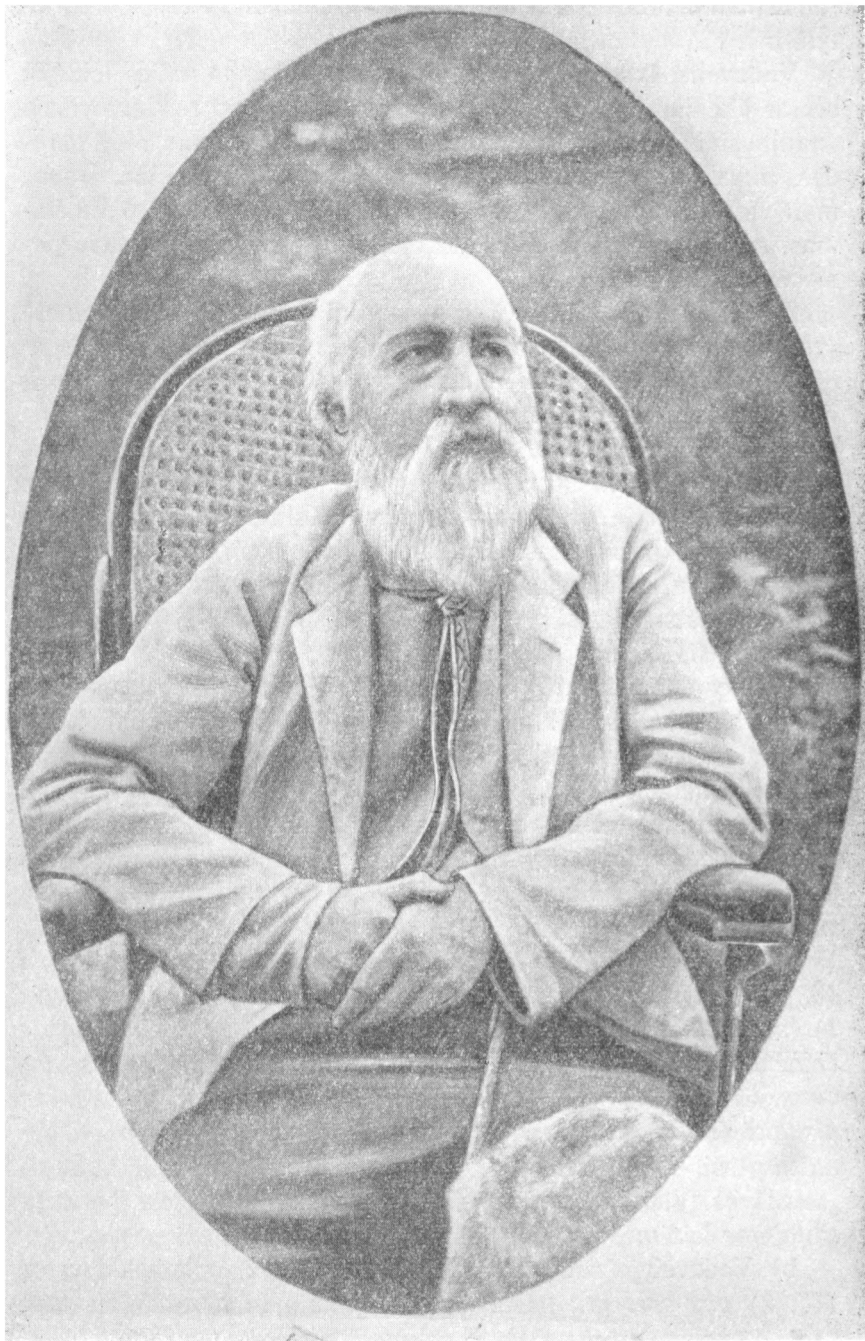
I. Jablonskis.

[„Santara“, 1917, Nr. 40]

1919

A. J a k u č i o n i s. „**Kelias į šviesą**“ skaitymo ir rašymo mokslas. Septintasis leidimas. Vilnius, 1920 m.

Čia turime abėcėlę, skiriamą, matyti, mokyklos ir namų reikalui. Pats leidėjas sako viršelyje, kad abėcėlė esanti „sutaisyta remiantis naujausiais pedagogikos ir metodikos reikalavimais“, kad per vienus metus jos išėję keturi leidimai, kad dar nėra vienas vadovėlis neturėjęs tokio pasisekimo, kad didžiausia pagalbos,



Jablonskis 1919 m.

ruošiant ir leidžiant tą vadovėlį, esanti suteikusi Aldona Didžiulytė ir t. t.

Vadovėlis, kaip matome, labai reklamuojamas paties leidėjo; bet ar čia tikrai pasinaudota ir pasinaudota kaip reikiant visais „naujausiais pedagogikos ir metodikos reikalavimais“, — parodys, tikiuosi, netrukus mūsų mokyklos vadovėlių kritika. Dabar man viena tēr aišku: jis yra gerokas, šiuo metu visai pakenčiamas. Aš šiuo tarpu, kritikos vietoje, duosiu tiktai kelis savo pastebėjimus.

Abėcėlės pirmajame (1) ir paskutiniajame (64) puslapiuose yra duota A. Jakšto poezijos trupučių. Pirmojo puslapio eiliagaliuose rimuojami žodžiai — „daug žinosi“ ir „papasakosi“: norima, vadinasi, kad vaikas skaitytų *papasakósi*. Galo puslapyje randame: „Padėk, dieve, vaikeli, tau... *knygą pamylėti*.“ Žodis *pamylėti* poetui čia buvo reikalingas tiktai rimui (prieš jį tam tikram eiliagalyje yra žodis *stiprėti*). Kalbos atžvilgiu geriau tiktų, rodosi, pasakymas: „Padėk dieve, vaikeli, tau... *knygas pamėgti!*“ Su mūsų šių dienų eilėraščiais ir abėcėlių autoriams reikia būti atsargiems!

Vadovėlis išeina „1920 m.“. Kad šis septintasis jo leidimas būtų buvęs dabar rinktas, kad jis nebūtų iš seno stereotipo spausdintas, būtų kelios jo klaidos — rašybos ir kalbos — dabar jau atitaisytos. Bent toliau, mano supratimu, reikėtų atitaisyti šie vadovėlio mažmožiai:

a) Autoriaus teberašoma: 1) *sėzdamasis* (p. 3), 2) *peraukšta* (4), 3) *mažas-mažas* arklelis (46), 4) *šarkele-varnele*, keli tavo vaikai (63), 5) *sąsiuvinys... sąsiuvinis* (46), 6) *šyla* (49), 7) *kai pažįsi* (53), 8) *abecėlė* (54), 9) *palesįsiu* (59), 10) *nevisuomet* (60), 11) *šunį suturėjo* (62), 12) ar daug *pešei senasai* gluši (62). Mokyklos vadovėliams dabar rašyti, rodosi, reikėtų: 1) *sėsdamas, sėsdamasis*, 2) *per aukšta*, 3) *mažas mažas (mažas, mažas) arklelis*, 4) *šarkele varnele*, 5) *sąsiuvinis*, 6) *šyla*, 7) *kai pažįnsi*, 8) *abėcėlė*, 9) *palesinsiu*, 10) *ne visuomet (ne visuomet)*, 11) *šunį sutūrėjo*, 12) ar daug *pešei, senasai* gluši, — taip bent turėtų būti, rašant mūsų Mokslo Draugijos rašyba. Viena kita klaida bus čia įsibrovusi netyčia, bet *septintajame* leidime, vis delto, metas buvo jos atitaisyti.

b) Vadovėlyje randame: 1) *knygą*⁴⁵ laikyk, nelaikyk *knygos* (4), 2) *pas mus yra* pašaro (22), 3) kaip man *žydėt žiemužę* (46), 4) *bėkit gelbėtų* (51), 5) mergaitės *uždainavo* (57), 6) lau-

ke *gi* sėja (60), žmogus *gi* išlipo (61). Autoriaus rūpintasi, kad jo vadovėlio kalba būtų visai graži, taisyklinga, tad reikėtų, mano nuomone, toliau ir šios vietos atitaisyti. Jas patarčiau šiaip pataisyti: 1) *knygas* laikyk, nelaikyk *knygų*, plg. eidamas į bažnyčią pasiimk *knygas*, *garbinukes*, turiu ir *knygeles* (pasą), 2) *mes turime* (*mums yra*) pašaro, 3) kur (kaip) *aš žydėsiu* žiemužę (žr. „Liet. k. gram.“, p. 138, sak. 16—22), 4) bėkit *gelbėti*, 5) mergaitės *sudainavo* (plg. *suriko*, *sužvingo*, *suvaliavo*), 6) lauke (*o lauke*, *ė lauke*) sėja, *žmogus* (*o žmogus*, *ė žmogus*) išlipo. Pasakymas „bėkit gelbėtų“ yra senovės mūsų kalbos ir kai kurių rytų aukštaičių tarmės ypatybė⁴⁶; bet kadangi visas vadovėlis parašytas ne tam tikra rytų aukštaičių tarpe ir gramatikos siekinys, jau nykštąs rašomojoje kalboje, gali klaidinti *abėcėlės mokinį*, — ir vadovėlio autorius toliau rašo: „išjojo lauko *arti*“ (ne *artų*), — tad patarčiau nebevertoti siekinio lyties mūsų visų abėcėlėse.

Leidžiant vadovėlis toliau, reikėtų panaujinti ir kurie-ne-kurie jo paveikslėliai: paveikslėliai, kuriais autorius vaizduoja *šilą* (12), *akį* (25), *kelmą* (25), *korį* (27), *kelnes*, *snapą*, *sparną* (28), *mulą* (40), *akėčias* (48), *ėdžias* (49) ir kai kuriuos kitus dalykus, yra jau gerokai nudildyti, sudėvėti, — jie bus labai neaiškūs rodyti mokiniams, kuriems skiriamas visas šitas vadovėlis. Yra ir visai neaiškių piešinių: p. 23 yra paveikslėlis, kurio nė mokytojas nemokės, man rodo, paaiškinti mokiniams. *Aštuntajame* leidime šitas dalykas būtinai reikėtų pagerinti.

Abėcėlės kaina nepažymėta, nors jos eina, kaip sakyla, jau septintasis leidimas. Jau metas būtų autoriui (leidėjui) ir kaina žymėti: atskiro leidimo kaina jam yra nesunku paskaityti, o provincijos pirkėjams tikrai galėtų būti iš to naudos.

R. J.

[„Svietimo darbas“, 1919, Nr. 2—3, 7—8 psl.]

J. P a l u k a i t i s. **Ziburėlis**. Pirmos po elementoriaus knygelės skaityti (psl. 1—96). Vilnius, 1918 m. (kaina nepažymėta).

Vadovėlis skiriamas mokiniams, išėjusiems jau abėcėlę. Visą jo turinį sudaro dešimtis skyrelių: 1) *Tarp savųjų*, 2) *Mokykloje*, 3) *Aplink namus*, 4) *Darželyje, darže, sode*, 5) *Laukuose, pievose*, 6) *Paupyje*, 7) *Miške*, 8) *Kalnuose*, 9) *Prigimtyje* (metų laikai) ir 10) *Žmonių tarpe*. Vadovėlyje turime visą eilę auklėjamų, pamokomų straipsnelių ir šiaip jau lengvų mokslo pradžiai

skaitymėlių. Tarp straipsnelių randame gana daug mūsų dainelių ir nesunkių eilėraščių — vis dalykų, kuriuos turėtų suprasti pirmojo ir antrojo skyriaus mokiniai. Visi skaitymėliai, kaip jau sakyta, suskirstyti tvarkingai, ne mišrai sudėti.

Vadovėlis buvo spausdinamas tada, kada Lietuvoje viską vokiečiai tesprendė: jo pradžioje tebėr pasakyta, jog „zur Verbreitung... zugelassen“ (jog Vokiečių valdžios leidžiama jam į Lietuvos žmones eiti). Dabar, atsimainius aplinkybėms, jo leidėjas ir redaktorius (A. Jakučionis), gali būt, ką-ne-ką ir pats išras reikalinga visame rinkinyje pakeisti.

Kai tolesnis eis vadovėlio leidimas, patariu leidėjui šį tą būtinai pataisyti, ką-ne-ką pridėti, šį tą ir visai išmesti. Taip sakydamas, turiu galvoje *straipsnelių kalbą*, jų *turinį*, *eilėraščius* ir vadovėlio *rašybą*.

Autoriaus ar leidėjo tikrai rūpintasi, kad kalba būtų taisyklinga, įmanoma ir suprantama vaikams. Bet kai kas ir šiuo atžvilgiu reikėtų toliau ištaisyti ir pagerinti.

Vadovėlyje rašoma: 1) *matušė, tetušis, paišiuukas, sąsiuvinys*; 2) jie *nebeskriaudė* senolio (15); 3) labai tat graži *knygelė* (19); Petriukas pasiėmė *knygelę* (21); (duok) man *knygą* (22); pa-uostė šunelis *knygą* (22); 4) *stipriau* įsidėmiu (25); 5) (motina) *išmigdindavo* (21); 6) kai *pragiesta* gaidys (33); 7) ji *užsimanė* pasigirti (36); 8) lakštutė *užgiedojo* savo giesmelę (50); 9) *kviečių mylėtojas* (52); 10) *užklausė* Joniukas šaipydamasis (54); 11) *rankavietas* (57); 12) *jokio skonies* (68); 13) *juomi prausiamės* (68); *kuomi* jie minta (74); 14) *praeinantis* žmogus išvydo (59); 15) vėversėliai *čiulba daineles* (81); 16) apsakyt apie savo *mylimiausias* vasaros pramogas (82); 17) mokytojas *sėdi ant kėdės* (20); (mokinys) *ant lentos rašo* (20)⁴⁷; *ant* kiekvieno elementoriaus *puslapio* yra daug paveikslėlių (19); karvelis pasiskundė *ant gaidžio* (34); 18) *stebisi* draugai iš Petriuko (10); 19) išėjo į *lauką* rugių *pasiziūrėtų* (58); 20) ateidavo *pas jį lipdytų* (10); eikit *pas mane viešėtų* (36); nusivedė ją *daržan pas kopūstus* (44); 21) *už visus daugiau* darbuojasi tėtis (5); tavo prašymas *už visus išmintingesnis* (22); jį sulaikė *už jį jaunesnėsės* mergikės (40); *už visa* geriau (69); 22) *laike jo* (pasikalbėjimo) rodomi vaikams paveikslai (93); 23) eiti kur *svečiuosna* (11); 24) skaitymų pamokos *geriausiai* atlikti šiokiu būdu (93); 25) *panudo* visi dangun *liptų* (17); 26) ims gėlės *žysti-žydėti* (38); 27) kurios gyvulius *matėte* (savo amžyje) pievose (64);

28) Vinciukas *dėdavo atmintin* kiekvieną žodį (21); 29) noroms nenoroms linai *mintę nusiminė* (60); 30) *prieš mirsiant* tėvas turta paskyrė sūnui (15); 31) jis išmoko lipdyti antelių, arklių ir *šiaip kitokių* žaislelių (10); 32) visas *gi* jos kūnas apaugęs plaukais (27); avinėlis *gi* sau vienas kalbėjo (31); pyragus kepa iš kvietinių miltų, *gi* kviečius sėja (54); ilgios dienos, naktys *gi* trumputės (80); *būtų gi* tokia, kaip lapės, kas reiktų ir daryti? (74); 33) *viršutinis žemės sluoksnius vadiname* dirva (77); 34) *mudviem esant amatninkais* tu be kepurės vaikščiosi. . .

Autorius, neturėdamas savo tarmėje siekinio lyties, naudojasi ja vadovėlio reikalui be saiko ir nemokamai; vartodamas tą lytį, nemoka su ja vartoti kitų posakių, kurie turi su ja kalboje eiti. Vadovėlio pradžioje ir gale autorius vartoja žodį *knygos* (daugiskaitos lytis), bet vadovėlio viduryje beveik visur palieka žodį *knyga* (to žodžio vienskaitos lytis), tik viename puslapyje (20) *vieno* daikto vardui pavartoja kartą vienskaitą, antrą-kartą — daugiskaitą. Taip eina tekste ir kitos jo klaidos, viena po kitos: autoriaus būta labai darbštaus, bet nepratusio rašyti vaikams, ne visai atsargaus, jo nemokėta ir kalbos kiek reikiant (vadovėliui rašyti).

Minėtąsias klaidas šiaip taisyčiau, jei reikėtų, „Žiburėliui“: 1) *močiutė (motutė, motinėlė), tėvelis (tėvutėlis, titis), pieštukas, sąsiuvinis*; 2) jie *nebeskaudė* senolio; 3) labai tat gražios *knygelės. . . knygeles. . . knygas*; 4) *geriau (labiau, didžiau)* įsidėmiu; 5) (motina) *išmigdydavo (išmigindavo)*; 6) kai *pragysta* gaidys; 7) ji *įsigeidė* (įsimanė, panoro) pasigirti; 8) lakštutė *sugiedojo, ėmė giedoti* savo giesmelę; 9) *kviečių* mėgėjas; 10) *paklausė. . .*; 11) *rankena* (rankenutė); 12) *jokios* skonio (jokio skonio); 13) *juo* prausiamės; *kuo* jie minta; 14) *praeivis, eįęs pro šalį* žmogus išvydo; 15) vėversėliai čiulba *giesmeles* (paukščiai „gieda“, ne „dainuoja“); 16) . . . *mėgstamiausias, mėgstamąsias* vasaros pramogas; 17) mokytojas *sėdi kėdėje* (kedėje); (mokinys) *lentoje rašo*; kiekviename elementoriaus puslapyje yra daug paveikslėlių; karvelis *gaidžiu* pasiskundė; 18) *stebisi* draugai *Petruku* (Petriuku); 19) išėjo į *lauką* rugių *pasižiūrėti (laukan* rugių *pasižiūrėti, pasižiūrėtų)*; 20) atėdavo *pas jį (į jį) lipdyti (į jį, ing jį lipdytų)*; eikit *pas mane (į mane) viešėti (į mane, ing mane, manęsp viešėtų)*; nusivedė ją *daržan į kopūstus*; 21) *daugiausia* (visų daugiausia, daugių daugiausia) darbuojasi (dirba) *tėtis (titis)*; tavo prašymas išmintingiausias (visų

išmintingiausias); jį sulaikė (sutūrėjo) *jaunesnės už jį* mergikės (mergaitės); *visų geriausia*; 22) *jo metu (tuo metu, jo laiku, per jį, pasikalbant)* rodomi vaikams paveikslai; 23) eiti kur *kieman, viešėti, pasikieminėti, viešnagėn*; 24) ... *geriausia* (geriausia yra) atlikti...; 25) *panūdo* visi dangun *lipti* (kopti); 26) ims gėlės *žydėti, sužydės*; 27) kuriuos gyvulius *esat matę* pievose; 28) Vincukas *dėdavosi* galvon (dėmėn, į galvą) kiekvieną žodį; 29) noroms nenoroms linai *nusiminė*; 30) *prieš mirdamas* tėvas turtą paskyrė sūnui; 31) jis išmoko... *ir kitokių (ir šiaipjau, ir šiaip)* žaislelių; 32) *o* visas jo kūnas apaugęs plaukais; *o* avinėlis...; (*o*) kviečius sėja; dienos ilgos, *naktys (o naktys)* trumpės; *o* kad būtų tokia, kaip lapės, nežinau nė kas bereiktų daryti; 33) *viršutinį* žemės sluoksnį vadiname *dirvožemiu* (dirva); 34) *kai, jei būsim amatninkai* (amatininkai)...

Šitos rūšies klaidų yra vadovėlyje ir daugiau. Šitos klaidos mano paimtos iš vadovėlio tiktai jo kalbos pavyzdžiui; yra, žinoma, vadovėlyje nemaža ir visai taisyklingos, visai geros kalbos dalykėlių. Autoriaus, kaip jau sakiau, kalba rūpintasi gerokai, tik gaila, kad daugumas vadovėlio straipsnių yra nepratusio rašytojo lyg verste versti ar dirbte dirbti vadovėlio reikalui: didelio jų gyvumo, savos literatūros padarų, skiriamų vaikams, lyg nematyti, nesuvartota vadovėlio reikalui ir toji mūsų pačių literatūra, iš kurios rašinių arba tų rašinių rinkinėlio daug kas dabar, mokamai renkant, galima būtų surankioti vadovėliui.

Be to, autorius, pasirinkdamas vadovėliui straipsnelius ar pats juos tam reikalui gamindamas, vietomis be reikalo nutolsta nuo tiesos. Jo žvirbliai įskrenda kartais *arklidėn* (p. 31), naikina joje muses, ir arklys susilaukia arklidėje iš jų netikėtos pagalbos. Čia, rodosi, pamirštama, jog žvirblis tą savo darbą dirba ne tvartuose, ne arklidėse, ne tamsoje. Kitoje vietoje (p. 51) *bitė lyjant* tupi kur lauke po lapu ir kalbasi su drugiu; pasisako jam norinti iš tos palapės lėkti į darbą — medaus rinkti. Kad bitė lyjant tupi kur lauke po lapu, apie tai nereiktų, rodosi, vaikams ir darytinėje pasakoje šnekėti: prieš pradedant lyti, bitės lekia kiek galėdamos namo, ir tas dalykas, jog bitės ir lyjant lekia kartais iš avilio į lauką, reiškia, rodosi, bitininkui tik tai, jog lis neilgai arba tuoj nustos liję.

Yra vadovėlyje straipsnelių, kuriuos patariu tolesniuose jo leidimuose visai išleisti arba kitais, turiningesniais, tinkamesniais ir gyvesniais, pakeisti. Čia turiu galvoje straipsnelius:

Nepaklusnus berniukas (13), *Vištos* (32), *Darbininkės ir gaidys* (33), *Karveliai ir vanagas* (34), *Pelė po svirno grindimis* (36), *Ežys ir kormis* (62), *Kuprio kerštas* (67), *Ne piniguose laimė* (88), *Radybos* (90) ir kelis kitus.

Tarp gyvesnių straipsnelių vadovėlyje yra ir viena kita pasakėlė: *Voras ir skruzdėlė* (73), *Pasaka* (17)... bet ir jų kalba nudailinta vietomis ne visai kaip reikiant: pirmojoje pasakėlėje tam tikroje vietoje turėjo būti pasakyta: „išmetę netyčia“, „o piemenims įsakė“, ne „išmetė netyčia“, „piemenims gi įsakė“, kaip rašo tą pasaką vaikams „Žiburėlis“; antroje pasakėlėje be reikalo įsprausti bedailinant žodžiai: „ir panudo visi dangun liptų,“ — taip nepasakys ir to krašto žmonės, kurie kalboje dažnai siekiniais naudojami. Straipsnelis „Gėlėlės“ (38, Svirno Žvynės), kad ir rodosi gražus mažmožis, bet vis delto jis labai panašus į dirbtinį: jo žodžiai: „jaunužė pasisėjau, ims gėlės žysti-žydėti, saulutėmotutė raudonoji“ yra čia lyg ne vietoje, lyg be reikalo išsvajoti.

Vadovėlio eilėraščių kalboje irgi yra nemaža trūkumų. Pavyzdžiui iškeliu čia šiuos dalykėlius: 1) *aštriausiai* sopa širdį (3); 2) *per* vieną tik langą regėti šviesa (22); 3) *o pas mane* nér kam sėti, *o pas mane* visur plika, *pas mane gi* (namai) nori griūti (56); 4) (vyturėlio) kasdien skamba *dainelė*; aš, mažutis paukštuzėlis, *daineles dainuoju* (57); *dainininkai* paukšteliai (69); *dainutes* čiulbės mūsų paukšteliai (78); linksmas vėversėlis *daineles* jau gieda (81); 5) (baravykas) po beržu *sėdėdamas* (70); 6) gal jūs *nemylit* balto *sniegelio* (84)... „Neįkvėptųjų“ žmonių kalboje pažymėtuosius pasakymus galėtų atstoti, rodosi, ir šiokie žodžiai: 1) *didžiausiai, baisiausiai, labiausiai* sopa širdį; 2) *pro* vieną tik langą regėti šviesa; 3) *o mano* nér kam sėti (nér kas sėja), *o mano* visur plika, *o mano* nori griūti; 4) (vyturėlio) kasdien skamba *giesmelė*; aš... *giesmeles giedu; giesmininkai* paukšteliai; *giesmeles* čiulbės mūsų paukšteliai; linksmas vėversėlis *giesmeles* jau gieda; 5) (baravykas) po beržu *tupėdamas, lindėdamas, stypsodamas*; 6) gal jūs *nemėgstat* balto *sniegelio* (gal jums *netinka* baltas *sniegelis*). Labai tolti nuo žmonių kalbos ir eiliarašiams neturėtume leisti!

Mokyklos vadovėlių autoriams su mūsų eilėraščiais reikia būti labai atsargiems: ne visa, kas eiliadirbių per akis rimuojama, tinka mūsų žmonių vaikams, ne visi jų pasakymai sutinka su mūsų tautosakos ir kalbos dėsniais.

Mūsų eiliarašiams tenka dažnai sukti galva del eiliagalių dermės, del jų sangarsumo, rimo. Ir apie tą dalyką, deja, mūsų eiliarašiai ne visada kiek reikiant nusimano; mūsų vadovėlių autoriai neapsižiūrėję ima jų rašinius tuojau į savo vadovėlius ir tais rašiniais dažnai tik kalbos jausmą šipina vaikams. „Žiburėlio“ eilėraščiuose randame derinamų, arba rimuojamų, ir tokių eiliagalių: *širdį* ir *girdi* (3), *džiūvo* ir *buvo* (27), *prikankinę* ir *negynė* (29), *draugą* ir *raugo* (53), *nespaudžia* ir *graudžiai* (57), *kits kito* ir *iškaišyta* (61), *kits kito* ir *pavaikytų* (62). Čia eilėraščių autoriai nieku verčia eilėgalyje žodžių *kirtį* ir kertamo skiemens *ilgį*. Jei eiliarašys, ką kurdamas ir rašydamas, tuos dalykus visai niekina, jei jisai pats tokių tėra ausų, jog tų dalykų skirtumo ir reikšmės visai nejaučia kalboje, tad jis yra mažas, labai mažas poetas: jo kūriniams vadovėlių autoriai nieku būdu neturėtų naudotis mokomųjų vaikų reikalui. „Žiburėlio“ autorius čia buvo labai neatsargus.

Geresni „Žiburėlio“ eilėraščiai yra, rodosi, šie: *Beraštis* (18, šešios eilutės), *Darbšti paukštytė* (35), *Gulbė, gaidys* ir *vėžys* (65), *Vienybėje* (92, keturios eilutės).

„Žiburėlio“ kalba daug geresnė už „Mūsų Dirvos“ kalbą; ji beveik prastesnė už „Vaikų žvaigždutės“ kalbą, menkesnė už „Žiupsnelio“ ir žymiai menkesnė už „Žinynėlio“ kalbą.

„Žiburėlio“ rašyba arčiausia yra „Mokslo Draugijos“ rašybai. „Žiburėlis“ rašo: 1) *visako* (4); 2) *visuomet* (11); *nėkuomet* (23); 3) *draugė-sesyte* (8); *motina-maitintoja* (77); 4) knygos *neplėšyti* rašomos (21); *kasdieną* (49); jau buvo *pervėlu* (31); 5) *paėjęs* (25); *gūšta* (35); 6) dieve, duok Jonelį užauginti (6); lygiame lauke, arba prieš kalną (74), sveikas, gyvas, seni (90)... Mokslo Draugija yra linkusi, rodosi, rašyti: 1) *visa ko*; 2) *visuomet, niekuomet*; 3) *draugė sesytė, motina maitintoja*; 4) knygos *ne plėšyti* rašomos, (bet skaityti); *kas dieną*; jau buvo *per vėlu*; 5) *paėjęs, gūšta*; 6) dieve duok Jonelį užauginti; lygiame lauke arba prieš kalną; sveikas gyvas, seni... Yra vadovėlyje keliolika ir korektūros klaidų, neatitaisytų jo gale.

Visas vadovėlis, — kol maža tėra mokamai sudarytų mokyklai vadovėlių, — yra pakenčiamas ir gali būti tuo tarpu vartojamas mūsų mokyklų reikalui; bet tolesnį jo leidimą leidėjas turi būtinai pataisyti.

Rygiškių Jonas.

DEL „GAMTOS PRADŽIAMOKSLIO“ PASIRODYMO.

(Kalbos dalykai).

Gamtos vadovėlio senai laukėm ir pagaliau susilaukėm — bent mokslo pradžiai*. Kalbu apie J. Barono rašinį (I dalis, negyvoji gamta — žemė, vanduo, oras).

Esu ne specialistas gamtos mokslui, apie patį vadovėlį man sunku čia kas spręsti. Tiek teaišku ir man, jog jis labai reikalingas mūsų mokyklai. . . Vadovėlis, aišku, rašytas pratusio mokytojo, tik nieko ar maža terašiusio ligi šiol lietuvių mokyklai ir gyvenusio tolokai nuo mūsų raštų darbo.

Vartant ir skaitant vadovėlį, man, buv. kalbos mokytojui, vienas dalykas krinta ypačiai į akį: jei kitų vadovėlių, skiriamų mokyklai, būtų tokia pat nesklandi, netaisyklinga kalba, jei mokyklos mokytojai ir su mokiniais šito vadovėlio kalba tųkalbėtų, tad tikrai sunku būtų mokyti lietuvių kalbos toje mokykloje. Kalbos klaidų yra čia tokia daugybė, visa vadovėlio kalbos sudėtis tiek skiriasi nuo paprastosios mūsų kalbos, jog to vadovėlio kalbai ištaisyti reiktų. . . visai naujo, nemažo darbo.

Kad nepasirodytų kam, jog kalbu čia visai neturėdamas pagrindo, išrašau pavyzdžiui kelias dešimtis vadovėlio klaidų; visos vadovėlio klaidos iškelti aikštėn ir čia pat pataisyti yra tiesiog negalimas dalykas laikraštyje.

Kalbėdamas apie klaidas, stengsiuosi suskirstyti jas rūšimis: kelsiu čia aikštėn atskirus netaisyklingai pavartotus sakinyje žodžius ir šiaipjau kalbos posakius (A), dirbtinius, labai negyvai, neįmanomai išreikštus kalbos sakinius (B), netaisyklingą vartojimą rašte kalbos padalyvių, dalyvių (C), linksnių (D) ir prielinksnių (E). Stengsiuosi tas klaidas toliau ir pataisyti, nors pataisymas išimto iš teksto vieno kito sakinio ar žodžio, be paties teksto, maža teturi, rodosi, vertės skaitytojui, turinčiam darbo kalboje paprastai su *ištisu* tekstu, ne su atskiromis teksto dalelėmis.

Vadovėlyje yra rašoma:

A. 1) *Balanytė* neįsidega (94 psl.). 2) Drėgnas *baltinys* (46); *bendrakeleivis* (85); vandens *galė* (56). 3) Vanduo būva standus,

* Jau parašęs šį straipsnį, patyriau, jog yra išėję dabar (1920 m.) Vilniuje ir keli kiti gamtos vadovėliai: Zoologija, *Borodino* Botanika. . .

skystas ir *dujiškas* (44). 4) Moliu *plukia gryčių* laitus (8). 5) Rankena *išrodo* mums šaltesnė (37); *išrodo* itin keista (86). 6) Taisyklingos *išvaizdos* mineralai (16); vanduo skiriasi savo *išvaizda* nuo kitų kūnų (43). 7) Piaulai ima *juodauti* (102). 8) *Kaspijaus* jūra (27); *korka* (68). 9) *Matomai* iš jų susidarė naujas kūnas (95); čionai, *matomai*, oro dar ne tiek daug (101). 10) *Miešiamoji* vandens *galė* šildant didėja (56). Oras, kaip ir vanduo, turi *miešiamąją galę* (62). 11) *Nemylimas* artojų smėlys (7). 12) Savo šaltiniais *pragarsėjęs* miestelis (55). 13) Jie yra geri šilimos *praleidėjai* (37). 14) Mums *prisieina* žinoti (47); *prisieina* kasti (32). 15) *Reiškia*, oras slėgia daiktą (84). 16) Ežeras *skalsinas* tuo vandeniu, kurs iškrenta žemėn lietaus pavidalu (55). Miešimas, kuriame duotasai kūnas daugiau nebetirpsta, vadinasi *paskalsintas* (25). Atmieškim lig *skalsumui* stiklinėje vandens alūno (57). Vandenį *paskalsinkim* alūnu (56). Karštas *paskalsintas* miešimas nepastovus: jam *miešiamoji* vandens *galė* mažėja (56). Vanduo *įsiskalsina* ir daugiau alūno nebepriima (55). 17) Uolų padermės, kurios skeldėja, vadinasi *skalūnai*, akmeninės uolų padermės, kilusios iš molio, vadinasi moliniai *skalūnai* (10). 18) Smėlys *skenda* (5); akmuo ūmai *skenda* (8); ledas *skenda* karštame vandenyje (67). 19) Stipri *speiga* (64); *speigota* diena (67). 20) *Švarus* smėlys (5), *nešvari* druska (25); druska *iššvarina* (29). 21) Gamta *tveria* savo padarus (21). *Tveriasi* ir čionai naujas kūnas (95). Medžiaga degdama *tveria* vandenį (106)...

B. 1) *Kokia* lazdelė ilgesnė, ar varinė, ar geležinė? *Koks* kamuolys svaresnis, stiklinis, ar toks pat akmeninis (51 puslapis)? 2) *Žemė sutaupė* anglio *pavidale* tuos augalus, kurie senovėje dengė jos paviršių. 3) Žmogus per metus *sunaudoja* apie 20 svarų druskos. Tokios didelės druskos *išlaidos* tik dėl to yra galimos, kad ir gamtoje randasi jos neišsemiamos *atsargos* (26). 4) Apatinį sluoksnį, iš kurio dirvožemis *ir yra* pasidaręs, mes vadiname podirviu (11). 5) Kitos duobės yra naujesnės kilmės, o dar kitos *ir yra* atsiradusios mūsų laikais (24)...

C. 1) *Stiklui minkštam* *tebėsant*, duoda *jam* kokias nori formas (7). 2) *Įpylus* dubenėlin *vandens*, *jis* neprasisunkia pro jo šonus (8). 3) *Liejant* ant negesyty kalkių *vandenį*, *jos godžiai vandenį* geria (19). 4) Nustojus *vandenį* šildyti, *jis* vėl susitraukia (44). 5) *Pilant* vandenį *indan*, *indas* prisipila pilnas (73). 6) *Pučiant* orą į vidų, *oras* ten susispaudžia (79). 7) Nugramzdi-

nus stiklinę *vandenin*, *vanduo* jon nejeina (73). 8) Alvas *šildant* lydosi; *šildant* alvą, galima *jį* ir garais paversti, padaryti *dujišku* kūnu (44). 9) *Nuėmus vandenį* nuo ugnies, *jis* pasiliauna viręs (61). 10) Kalkes vartoja odas *dirbant* ir daug kur kitur (20). 11) Šilima *tam* susivartoja, *kad* sniegą *pavertus* skystu kūnu (65). 12) *Prieš vartosiant* akmeninę druską, ją sumala (28). 13) *Prieš sudegsiant juodu* (tuodu daiktu) anglėja (98).

D. 1) *Molis* esti visokios spalvos: baltos, geltonos... (9). 2) Gi visų tukniausias *juodžemis* randasi svetimuose kraštuose (13). 3) Grynoji *Klintis*, kaip ir kiti *mineralai*, kai kada pasitaiko *pavidale* kristalų (21). 4) Kai kur pasitaiko tokie didžiuliai *akmens*, kad jų jokia dalba išversti nebeįstengia (13). 5) *Vandėnilis* yra visokių kūnų sąstate (107). 6) Viršutinį žemės sluoksnį vadiname *dirvožemis* (11). 7) Anglis turi *savybę* atimti iš rūdos jos priemaišas (39). 8) Žemių dalelės daro vandenį *drumstu* (55). 9) Priemaišos daro *jį pavojingu* sveikatai (56); padaro kirvį *kietesniu* (42). 10) Pripildo jas *skysta* mieline *tyre* (24); tas krosnis jie pripildo *rūda* ir *angliu* (39). Stiklą pripildo *vandeniu* (44), *gyvuoju sidabru* (45), *smėliu* (53); pripildykim *vandeniu indą*; jo veidas pritvinksta *krauju* (86). 11) Kalnas 50 *sieksniais* pakilęs aukščiau žemės. 12) Medžiai darėsi *gausesni angliu* (31). 13) *Mus tame įtikrina* (37). 14) Palaikysime ranką *šulny* pasemtam vandeny (45). 15) Auksas, sidabras ir dabar pasitaiko *gryname pavidale* (38). 16) Mūsų kūnas daugiau trijų *ketvirčių* yra susidėjęs iš vandens (43).

E. 1) (Grifeliais) rašydavo *ant* juodų lentelių (10). 2) *Ant* žemės pasitaiko kai kur *sūrūs šaltiniai* (27). 3) Tie medžiai kitados augo *ant* žemės (29). 4) Porą kartų *į parą* atidaro kiaurinę, kiaurinę (39). 5) Oras be paliovos veikia *į granitą* (18); deguonis veiktų *į mus* persmarkiai (95). 6) Ciklonai *pas mus* ateina iš tolimesnių kraštų; bet esti ir *vietiniai vėjai*, gimę iš vietos priežasčių... (91). 7) Smėlio dirvos *pas mus geriausia* žinomos, nes jos kuone visur išsiplatinusios Lietuvoje (13). 8) Kitus daiktus *per* vamzdžius išpučia (7). 9) Tų ežerų gilumas nedidis, bus *sulig juostai* (27). 10) *Sulig* tokia įžymia geležies reikmė, jos ir gauname labai daug (38). 11) *Už* ką juodžemį *skaito* geriausia čirva (13)? 12) Šaltiniai gavo savo vardą *už* šaltą vandenį (52). 13) Sidabras netemsta, *už* ką jis skaisčiaja nauge yra vadinamas (41). 14) Tyrė *neužilga* ima *tirštėti* ir *už* kelių minučių virsta kietu kūnu (24). 15) *Už* kelių dienų ledas ima spaustis pro

kaklą (68). 16) Sluoksniai *virš* jų sugulę (8). 17) Išsikišusios *virš* briaunos dalys reikia nukirpti (20). 18) Atmosfera siekia *virš* 200 varstų į aukštį (76).

Tų pasakymų (A—E) vietoje daug geriau tiktų mokslo vadovėliui taisyklingesni ir labiau įmanomi kalbos pavyzdžiai. Visai gerai ištaisyti jie, neduodant ištiso teksto, yra, žinoma, nelengva, juo labiau, kad taisant daugelyje vietų tenka tiksliai sava nuomone dėl įrašytųjų pasakymų taisytojui išreikšti. Tie pasakymai taisyklingesni ir suprantamesni būtų, mano supratimu, jei būtų tam tikrose vietose pasakyta šitaip:

a. 1) *Skalelė (skalutė, skala)* neįsidega. 2) Drėgnas *skalbinys; kelionės (kelio)* draugas; vandens *galia* (žr. 10). 3) Vanduo esti standus, skystas ir (arba) *dujų pavidalo*. 4) Moliu *plūkia trobų (pirkių, pirkčių)* laitus (aslas). 5) Rankena *rodosi, atrodo* mums šaltesnė; *atrodo, rodosi* itin keista. 6) Taisyklingo *pavidalo (t-os lyties)* mineralai; vanduo skiriasi savo *pavidalu* nuo kitų kūnų. 7) Piaulai ima *juoduoti*. 8) *Kaspijos* jūra; *kamštis*. 9) Iš jų yra susidaręs (susidarė), *matyti*, naujas kūnas; *naujo kūno* iš jų susidaryta; čionai, *matyti*, oro dar ne tiek daug. 10) Vandens *įmaišumas* šildant, nuo šilimos didėja. Oras, kaip ir vanduo, yra *įmaišus* (plg. *mieštis, imiešti, įsimiešti*, šita duona gerai *riekiasi*, ta duona *neraiki*, jo gerklė *įlaidi, įstabus* daiktas, *taikus, įtaikus* vaikas, *nuotaki* vieta, *nuolaidus* medis, *nuolaidus* žmogus...). 11) *Netinkamas, nepatinkamas* artojams, artojų *nemėgstamas, nebranginamas* smėlys. 12) Savo šaltiniais *įgarsėjęs, išgarsėjęs* miestelis. 13) Jie (tie daiktai) yra *laidūs* šilimai, gerai *praleidžia* šilimą, geri šilimos *leidikai, vadokliai*...⁴⁸ 14) Mums *tenka, reikia*, mes *gauname* žinoti; *tenka (atsitinka...)* kasti. 15) *Vadinas*, oras slėgia daiktą. 16) Ežeras *sotinas (pasisotina, prisotina)* tuo vandenių... Miešimas (miešinys)... yra (vadinas) *prisotinęs (prisotintas)*, pritirpęs... Paimkim stiklinę vandens ir *pritarpinkim (pritirpdykim)* jos vandenį *ligi soties, prisotinkim* jį *alūno*. Vandenį *prisotinkim alūno* (plg. „*pridėkim alūno*“), *pasotinkim* alūnu. Karštas *prisotintas (sotus, prisotintinis)* miešimas nepastovus: jo vandens *įmaišumas* dabar mažėja... Vanduo *prisotina* ir... 17) *Uolienos (uolynės, uolynai)*, kurios skeldėja, vadinasi *skalynės (skalynai)*, yra vadinamieji *skalynai* (plg. *skruzdėlynai, molynai, akmenynai, akmenynės*); akmenų uolynės, susidariusios iš molio, yra vadinamosios molio *skalynės*... 18) Smėlys *skęsta*; akmuo tuoju, bema-

tant *skęsta*; ledas *skęsta* karštame vandenyje. 19) Didelis *spėigas*; *spėiguota* (labai šalta) diena. 20) *Grynas, tyrus (tyras)* smėlys, *negryna*. . . druska („švarus“ yra tiktai „padorus“, vok. *sauber*); druską *gryną padaro, ištyrina (išvalo)*. . . 21) Gamta savo padarus *daro (padaro, kuria, leidžia*; plg. „*padaras, dievas pasaulį įkūrė, žmogų leido*“). *Pasidaro (susidaro, darosi)* ir čia naujas kūnas. Medžiaga degdama vandenį *daro, dirba, padirba*; iš medžiagos degant *darosi* vanduo.

b. 1) *Katra* lazdelė ilgesnė, varinė ar geležinė? *Katras* kamuolys svaresnis, stiklinis ar akmeninis (tokio pat didumo)? 2) *Žemė yra išlaikiusi, pavertusi anglimis*, tuos augalus, kurie senų senovėje jos paviršiuje augdavo (augo). 3) Žmogus per metus *suvartoja*. . . Druskos tiek daug galim *vartoti* tik dėl to, kad ir gamtoje yra jos be galo, neapsakomai daug.⁴⁹ 4) Apatinį sluoksnį, iš kurio *kaip tik* yra pasidaręs dirvožemis, mes vadiname *podirviu*. 5). . . o kitos (duobės) yra atsiradusios *kaip tik* neseniai, mūsų laikais. . .

c. 1) Stiklui ligi minkštam, kol yra minkštas, duoda kokio nori pavidalo. 2) Vanduo, įpiltas dubenėlin (į dubenėlį), neprisunkia pro jo šonus. 3) Negesytos kalkės tuoj sugeria liejamą ant jų vandenį. 4) Vanduo nebešildomas (nustojus šildyti) vėl susitraukia. 5) Indą, pildami vandens, galim pilną pripilti. 6) Oras, pučiamas į vidų, susispaudžia. 7) Vanduo į nugramzdintą stiklinę neįeina. 8) Alvas šildomas leidžiasi, pasileidžia (lydosi); alvą šildydami galim ir garais, dujomis (dujų kūnu) paversti. 9) Vanduo, nuimtas nuo ugnies, nebeverda, nustoja viręs. 10) Kalkes *vartoja* žmonės *ódoms (kailiams) dirbti*, dirbdami kailius. . . 11) Šilima *susivartoja (išsieikvoja) sniegui paversti* skystu kūnu. . . 12) Akmeninę druską, *prieš vartodami*, sumala (žmonės). 13) *Prieš sudegdami*, prieš sudegdamu, juodu anglėja.

d. 1) *Molio* yra, esti visokios spalvos: baltos, geltonos. . . (visokio: balto, geltono. . .). 2) O geriausio (riebiausio. . .) *juodžemio* yra svetimuose kraštuose. 3) *Grynosios klinties*, kaip ir kitų *mineralų*, kai kada pasitaikina kristalų pavidalo (bet „*grynoji klintis* gali būti, gali turėti ir kristalo pavidalo“). 4) Pasitaikina, pasitaiko (atsitinka matyti) tokių didžiulių *akmenuų*, jog jų neįstengsi jokia dalba išversti. 5) *Vandenilio* yra visokiuose kūnuose (visokių kūnų sudėtyje). 6) Viršutinį žemės sluoksnį vadiname *dirvožemiu*. 7) Anglis atima, turi *savybės* atimti. . . (plg. „jis

turi drąsos ir skeryčioti, turi kantrybės jo klausyti“). 8) Žemių dalelės daro vandenį *drumstą* (drumsčia, sudrumsčia vandenį). 9) Priemaišos daro jį *pavojingą* sveikatai; padaro kirvį *kietesnį* (pakietina). 10) Pripildo jas *skystos* mielo *tyrės*; krosnis jie pripildo *rūdos* ir *anglių*. Stiklą pripildo *vandens*, *gyvojo sidabro*, *smėlio*; pripildykim indą *vandens*; jo veidas pritvinksta *kraujo* (pasidaro pilnas kraujo). 11) Kalnas penkiomis dešimtimis, penkiasdešimt (50) *sieksnių* pakilęs... 12) Medžiai virto labiau anglimis, medžiuose radosi, susidarė daugiau anglių. 13) *Mus tuo įtikina*. 14) Palaikykim ranką vandenyje, pasemtame *iš šulinio* (šulinio vandenyje). 15) Aukso, sidabro... ir dabar pasitaikina, pasitaiko, atsitinka rasti *gryno pavidalo* (bet „kalnų auksas, žemės auksas gali būti ir gryno pavidalo“). 16) Mūsų kūno daugiau *kaip trys ketvirčiai* yra susidėję iš vandens.

e. 1) (Grifeliais) rašydavo *juodose lentelėse*. 2) *Žemėje* pasitaikina, pasitaiko kai kur *sūrių šaltinių*. 3) Tie medžiai (tų medžių) kitados augdavo *žemėje*. 4) Porą (dvejeta) kartų paroje (dienoje) atidaro *kiaurymę* (*kiaurynę*). 5) Oras be paliovos *veikia granitą*; deguonis *veiktų mus* (mums) per smarkiai. 6) Ciklonų (ciklonai) ateina į *mus* iš tolimesnių kraštų; bet yra vėjų, pakylančių ir del vietos (vietinių) priežasčių... 7) Smėlio dirvos *mums geriausiai* yra žinomos, nes jų kuone visur turime Lietuvoje. 8) Kitus daiktus pro vamzdžius išpučia. 9) Tie ežerai negilūs, bus *sulig juosta* gilumo. 10) Geležies, kai tiek daug privalome (reikalaujame), labai daug ir randame (gauname) iš gamtos (gamtoje). 11) *Kodel (del ko)* juodžemį *laiko* (*laikom*), *išranda* geriausia dirva? 12) Šaltiniai yra gavę savo vardą *nuo (del)* šalto vandens (*del* savo vandens šaltumo). 13) Sidabras netamsėja, *todel (del to)* jis skaisčiau nauge yra laikomas (vadinamas). 14) Tyrė *netrukus* (po kiek laiko) ima tirštėti ir *po kelių minučių* virsta kietu kūnu. 15) Po kelių dienų ledas ima sprautis, spaustis pro kaklą. 16) Sluoksniai *viršuj* (*viršum*, ant) jų sugulę. 17) Išsikišusios *už (iš)* briaunos dalys... 18) Atmosfera yra *per 200 varstų* aukštumo...

Autoriaus ne visur vartojami tam pačiam reikalui visai vienodi žodžiai (terminai). Taip antai, pradžioje (41.) kalbama, tarp ko kita, apie *gyvąjį sidabrą*; bet vėliau rašoma jau tiksliai apie *gyvasidabrį* (84, 85). Vienoje vietoje pavartotas terminas „visas *grynanglis*“ (101), bet kiek toliau (105) rašoma: „junginys *grynanglies*, iš *grynanglio*“. Knygoje yra ne visai paprastų

tam tikram reikalui kalbos žodžių: medis *išsidėsto* į kitus kūnus, *perrūgis, sąlydesnis, šluonumas, sausas medžio varymas*... Del jų čia tyčia nekalbu: jų reikalingumas ar tinkamumas pradžios vadovėliui man neaiškus.

Yra vadovėlyje nemaža spaudos klaidų, kurios kažin kodel neatitaisytos vadovėlio gale. Čia pažymiu jų dalį: 1) *pūčiant* (3 psl.); 2) *vėlei* (5); 3) Jie *netįžta*, kad *netįžtu* (9); 4) *pasilai-ko* (38); 5) *puvėnos* (12); 6) dirvožemis... *susimaišydama* (12); 7) *plaišėja* (17); 8) granito *grimas* (18); 9) *užpludęs* (28); 10) patirsim, persisunkus (25); 11) *žydrios* (44); 12) pro *spilgį* (45); 13) *sugniūžta* (45); 14) lig *ataušiant* (45); 15) pastebime, vandenį pasikėlus (49); 16) *suaizėti* (52); 17) *piovenos* (59); 18) *garsa* (63); 19) atšalęs (66, 67); 20) *besiskėčiančio* (67); 21) *skambėsis* (73); 22) ir be to jo, dalelės (80); 23) svoris (85); 24) *pūvimas* (100); 25) *piūvenų* (102); 26) *gryras* (106)... Turėtų būti: 1) *pučiant*; 2) *vėliai* (vėl); 3) jie *netyžta*, kad *netįžtu*; 4) *pasitaiko*; 5) *puvenos*; 6) dirvožemis... *susimaišydamas*; 7) *pleišėja*; 8) granito *irimas*; 9) *užplūdęs*; 10) patirsim persisunkus; 11) *žydros*; 12) pro *spilgį* (pro *spilgas*, segtukus); 13) *sugniūžta*; 14) lig *atauštant*; 15) pastebime vandenį pasikėlus; 16) *sueizėti*; 17) *piuvenos*; 18) *garas*; 19) *atšalęs*; 20) *besiskečiančio*; 21) *skambesys*; 22) ir be to, jo dalelės; 23) *svorį*; 24) *puvimas*; 25) *piuvenų*; 26) *grynas*...

Iš visa, kas čia mano pažymėta del vadovėlio kalbos, padarau ir kelias bendresnes išvadas tolesniam laikui:

a) Ministerijos Knygų Leidimo Komisija, prieš spausdindama vadovėlius *mokyklai*, turi tikrai rūpintis, pasirūpinti kaip reikiant, kad jų visai įmanoma ir taisyklinga būtų kalba. Tuo dalyku šiuo tarpu, man rodosi, nepasirūpinta.

b) Vadovėlių klaidos turi būti atitaisomos knygų gale. Komisija tą dalyką turi prižiūrėti pati ar per tam tikrą, nužiūrėtą tam reikalui, žmogų.

c) Vadovėlio kaina reikia žymėti jo paties viršelyje. Šito vadovėlio kaina nepažymėta, nors tas dalykas svarbus yra mokiniams ir šiaipjau vadovėlių (knygų) pirkėjams.

Kitų tautų švietimo įstaigos, leisdamos vadovėlius savo mokykloms, šituo dalyku (a, b, c), man rodos, tikrai pasirūpina. Iš to samprotauju, jog šitie mano norai ir mums yra įvykdomi.

Rygiškių Jonas.

Botanika. Bendroji dalis (su 49 piešiniais). Parašė A. Ž y g a s. Mariampolė („Šešupės“ knygyno leidinys, 1920 m.). Pp. 1—42. Kaina 8 auks.

Šitas vadovėlis, kaip pažymėta antraštėje, yra rašytas iš J. Polianskio rašinio. Autorius kalba jame apie augalų sudėtį, sėklą, šaknį, vaisius ir kitus tokius galus. Apie atskirus augalus jis nieko nesako, palikdamas tą dalyką turinčiai vėliau pasirodyti „ypatinei botanikos daliai“. Savo „Žodyje skaitytojams“ (3 psl.) apie tą II-ją dalį autorius tiek tepasako: „Išgirdęs šio mano darbo kritiką gal griebisiuosi antrąją dalį rašyti.“

Vadovėlis trumputis, nepilnas. Autorius kalba tiktai apie *sėklinius* augalus. Apie kitus augalus jis pasako tiktai, kad jie savo veislę „sporomis“ platiną (7 p.), kad jie vadinasi *sporiniai* (7). Kas yra tos augalų sporos ir kaip augalai savo sėklą sporomis platina — autorius apie tą dalyką visai nutyli, nors mokiniui tas dalykas kaip tik gali būti labai įdomus.

Čia turime sąžiningą neįsidirbusio žmogaus darbą. Autorius dar visai nepratęs rašyti mokyklai. Jo kalba negyva, nesklandi, lyg varžytinė. Barono gamtos vadovėlio kalba vis delto gyvesnė, panašesnė į šnekamąją kalbą. Kalbos vadovėliai autoriaus, matyti, neskaitomi, del kalbos ir rašybos jo nemokama dar kaip reikiant galvoti savo rašinio reikalui.

Autoriaus kalboje yra nemaža labai nesklاندžių, klaidingų pasakymų. Pabrėžiame kelis: 1) „Žemesnieji (sporiniai) augalai, užuot *platinus* savo veislę sėklomis, platina sporomis“ (7). 2) „Augalai *vienskiltiniai*, *dviskiltiniai* ir *daugskiltiniai*“ (8), „augalai *viensėkliniai* ir *daugsėkliniai*“ (40). 3) „Labai svarbu skirstyti augalus į vienskiltinius ir dviskiltinius, nes šio skirstymo *priklauso* daug svarbių ypatybių. Vienskiltiniams *priklauso* visi jėvai, nendrės, viksvos. . . bambukai ir k.“ (8). 4) „Kaikurios sėklos sausai laikomos nenustoja *galimybės* net dešimties metų būdamos; kaikurios-gi tik vos kelias dienas išbūna nenustoję *galimybės*“ (11). 5) „Ir žolinių augalų nemaža tokių, kurių po žeme yra 2—3 kartus ilgiau negu viršuje žemės“ (13). 6) „Anglies deginio ore labai maža, — *nedaugiau* 0,04% (25). 7) „Tokiu *pragumu* dviskiltiniai augalai turi maisto pačiame gemale“ (9). „Šaknis dažniausiai būna pasislėpus žemėje, tokiu *pragumu* laiko augalą, kad nepavirstų“ (11). „Ta visa atsitinka tokiu *pragumu*: vieni lapai įsikerta į kitus. . .“ (24). „Kokiu *pragumu* atsiduria dulkielių žiotelėse ir kam reikalingos kitos žiedo dalys —

vainikėlis ir apyžiedė?“ (35). 8) „*Kuomet* visa yra įvykę, kiaušinėlis pradeda didėti“ (35). *Kuomet* vaisiai ir juose sėklos nunoksta, privalu, kad būtų visur išnešiojama“ (40). 9) „Vaisių būna labai įvairių. *Destis kiek yra užmazgoje* bręstančių sėklų, skaidome į vienasėklius ir daugisėklius vaisius“ (40).

Suprantamai ir įmanomai rašant mokiniams, nesirūpinant rusų tekstas versti pažodžiui, turint tiktai prieš akis mūsų mokinių reikalas, reiktų daug kas čia, rodosi, kitaip pasakyti. Mūsų pažymėtąsias vietas mes mėgintume šiaip atitaisyti, eidami mūsų pačių kalbos dėsniais:

1) Žemesnieji... augalai veisiasi ne sėklomis, bet sporomis (auga ne iš sėklų, bet iš sporų). Ž-nieji augalai, užuot dygę iš sėklų, savo veislę platina sporomis (?). 2) Augalai *vienaskilčiai*, *dviskilčiai* ir *daugiaskilčiai* (plg. vienaaragis, dviragis, daugiaragis, vienpirštis, šešpirštis... vienakis, vienaarankis...), augalai *viensėkliai* ir *daugiasėkliai*. 3) Augalus skiriame vienasėklius ir dviskilčius. Tas skyrimas yra labai svarbu: nuo to, kiek yra skilčių augalo sėkloje, pareina daug svarbių jo ypatybių. Mūsų javai, nendrės, viksvos ir kiti tokie augalai yra vienasėkliai... 4) Kai kurios sėklos nenustoja *gyvybės* (gali dygti), net dešimtį metų sausai stovėjusios; kai kurios (o kai kurios) vos kelias dienas išbūna (išbūva) sausoje vietoje nenustojusios gyvybės. 5) Ir žolių yra nemaža tokių, kurių šaknis (apatinis, augęs žemėse, stiebas) yra dviem trimis kartais ilgesnė negu pats stiebas (auganti ne žemėje augalo dalis). 6) Anglies deginio ore yra labai maža, ne daugiau kaip 0,04%. 7) *Taigi (tuo būdu)* dviskilčiai augalai turi maisto pačiame augalo gemale. Šaknis dažniausiai lindi žemėse ir tuo būdu laiko augalą... neleidžia augalui parvirsti. Ta visa (tas viskas) *šiaip* atsitinka... Kaip (iš kur) atsiranda dulkelių žiotelėse... apyžiedė (apižiedė; plg. apikaklė, apinasris). 8) *Kai** visa... Kai vaisiai ir jų sėklos nunoksta (nunokus vaisiams ir jų sėkloms), reikia, ... (?). 9) ...Skiriame vaisius vienasėklius ir daugiasėklius. Jei augalo *mezgale* (=daigmazgy, plg. gemalas, gimulys, mezgalias ir заподышь завязь) bręsta daug sėklų, tad ir jo vaisius bus daugiasėklis...

Kalbininkas (Rygiškių Jonas, A. Jakštas arba kitas kuris) galėtų čia kalbos atžvilgiu ir daugiau ką pastebėti arba, gali

* Zodis *kuomet* tėra prievieksmis, vok. wann, lot. quando; žodžiai *kai*, *kada* eina ir *jungtukais* ir prievieksmiai.

būt, ir kitaip pažiūrėt į visą šio rašinio kalbos dalyką, bet mes tenkinamės iškišę šiuos kelis savo pastebėjimus.

Autoriaus *rašyba* beveik nesiskiria nuo paprastosios vadovėlių rašybos, tik nesuprantame, kam jis rašo savo vadovėlyje kai kurias ypatybes: baltimas, vuosis (9 p.), šaknesticiai, šaknegumbiai (19) augalai, nelabai leidžia, nevisi (8), jie nevisas (dalis) turi (39), nekiekvienas (8)... Vadovėliuose įprasta, rodosi, rašyti tie žodžiai kiek kitaip: baltymas, uosis, šakniasticiai, šakniagumbiai augalai, ne labai leidžia, ne visi, jie ne visas dalis turi, ne kiekvienas. Jog autoriaus maža turima reikalo su kalbos vadovėliais, matyt ir iš to, jog jis ir kalbos mokslo terminus vartoja savotiškus („skirsneliu“ vadina kablelį...).

Rašinio gale atitaisytos tiktai septynios spaudos klaidos, bet jų yra rašinyje devynios galybės; balsių ilgumas arba trumpumas, skirtukai ir kiti tokie „mažmožiai“ gale jo neatitaisomi. Antras vadovėlio leidimas turėtų būti ir šiuo atžvilgiu geresnis.

Apskritai imant, autoriui, rašant mokyklai ir šiaip jau žmonėms, reikia toliau kiek kitaip žiūrėt į rašomąją kalbą: reikia ne žodžiai verst iš kitos kalbos į mūsų kalbą, bet atskiros mintys ir dėstyti jos taip, kaip mes papratę kalbėtis paprastajame gyvenime su žmonėmis ir einančiais mokslą vaikais.

Rusų kalbos dėsniai, atskiri jų vadovėlių žodžiai, rašant vadovėlius, negali mums turėti kokios nors reikšmės arba kuo nors varžyti rašytoją, rašantį mokyklai. Rašydamas *antrąją* savo darbo dalį, autorius, tikimės, daug labiau rūpinsis tuo, kad visa vadovėlio kalba būtų gyvesnė ir sklandesnė.

Vadovėlio kaina (8 auks.) mums rodosi labai didelė: „Mūsų raštų istorijos“ šis vadovėlis yra tiktai trečdalis, bet jo kaina beveik tokia pat, kaip tos „Istorijos“.

[„Svietimo darbas“, 1920, Nr. 10, 71—74 psl.]

Prabočių Anūkas. *Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai* ir žymesnieji lietuvių kalbos mylėtojai (pp. 1—127), Tilžėje, 1920 m.

Čia turime ar 77-nių Prūsų Lietuvos rašytojų biografijas ir paminėjimus. Pažymėta, ką kas gera yra padaręs Prūsijoje lietuvių raštams ir lietuvių kalbai. Be rašytojų keliama aikštėn ir vieni kiti Prūsų žmonės, pasižymėdinę Prūsijoje ne raštais, bet šiaip jau nuopelnais raštams ir kalbai. Kalbėdamas apie kai kuriuos rašytojus, autorius kartais ir neigiamai apie juos nukal-

ba; taip antai, rašydamas apie kun. Kristupo Jurkšaičio darbus, tarp ko kita sako apie jį (113): «Jurkšaitis, nors lietuviu vardą nešiojo, bet, kiek galėdamas, stengėsi lietuvių dvasią slopinti. Tarnaudamas vokiečių atžagareivių partijai visokioms priemonėms lietuvių tautišką ir politišką gyvenimą trikldino. . . Tačiau jo darbas liko bergždžias. Lietuvių atgijimo jis neįstengė su-
laikyti». Tiems, kurie naudosis «Mūsų raštų istorija» mokslo reikalui, patariame skaityti ir šitą Prabočių Anūko darbą: čia yra žinelių kiek platesnių apie pirmuosius ir senesnius mūsų rašytojus; skaitytojas, naudodamasis tomis žinėlėmis, gaus kiek aiškesnio supratimo apie mūsų rašytojus, dirbusius Prūsijoje, ir apie jų gyvenimą. Autorius dažnai, kalbėdamas apie rašytojus, visai neliečia jų gyvenimo dalykų, to gyvenimo smulkmenų, dažnai surištų su jų raštais. Rašinį, šiaip ar taip, patariame skaityti mūsų raštų istorijos reikalui, teikiame jį ir mokinių skaitykloms, juo labiau, kad čia skaitytojui duodamos ir kai kurios tų raštų ištraukos.

Rašinys išspausdintas lotynų raidėmis — norėta, kad jį skaitytų ypačiai šios pusės žmonės ir didesnio mokslo Prūsų lietuviai.

Rašinio kalbai daug įtakos turėta šios pusės raštų: daug yra kalbos dalykų, kurie be reikalo paimti iš mūsų raštų kalbos, iš mūsų klaidų į kalbamąjį rašinį. Rašytojas čia besistengdamas daug ką nusakyti gražiai lietuviškai, ima visai be reikalo į savo rašinį ir mūsų raštų šių dienų klaidas, eidamas vietomis ir prieš tos kalbos taisykles, kurias duoda mums Kuršaitis ir kiti Prūsų kalbos mokytojai.

Tarp kitų kalbos klaidų randame čia ypačiai šios rūšies kalbos iškrypimų:

- 1) Mokės Vilniuje, *tada* Krokuvoje (5 p.).
- 2) *Apsivedė* ir gyveno Karaliaučiuje (5).
- 3) *Gegužio* 10 d.; Pirmoji *knygelė*, ši *knygelė*.
- 4) Jis *skaitomas* vertėju šv. rašto; *tūli skaito* jį vokiečiu; Ostermeyeris kalbasi del savo giesmių su *tūlu* Mielkaus šalininku (39).
- 5) Vienas *apskritys*, trys *apskričiai*.
- 6) Jo vertimas pradžuvo *septynių* metų kare.
- 7) Jis parašė *virš* dvidešimt raštų.
- 8) *Kuomet* susieidavo tokie kunigai, tai retai išgirsdavai juos kalbant apie mokslus (31).
- 9) Jis kalbėjo lietuvių ir lenkų *kalbas* (6).
- 10) Išmokinti *į kunigus* (6).
- 11) *Rapagelaną* gedėjo visas miestas (6).
- 12) *Idant* lietuvius prie to mokslo *prilaikius*, įsakė kunigaikštis tik paskirtas bažnyčias telankyti (13).
- 13) Jie eina

į žemaičių bažnyčias ir ten *sulig* popiežiško būdo ir *pajunkimo* duoda aliejumi teptisi ir venčiovotisi (15). 14) Bretkūnas, *sulig* Rezos ištarimo — tai lietuvių Lutėrius (16). 15) Kantas, *sulig* Jono Mačio *išvedimo*, buvo lietuvis (34). 16) Viešpatie, užmokėk jam *sulig* jo *darbų* (31). 17) Jokūbo Perkūno poetiška dovana, *sulig* G. Ostermeyerio *išsitarimo*, buvusi menka.

Prūsų lietuviai, eidami mūsų šnekamosios kalbos ir savo žmonių kalbos taisyklėmis, turėtų, rodosi, šiaip sakyti ir rašyti:

1) Mokėsi Vilniuje, *paskui* Krokuvėje. 2) *Vedė* ir (*vedęs*) gyveno K-je. 3) *Gegužės* m. 10 d.; pirmosios *knygelės*, šios *knygelės**. 4) Jis *laikomas* (jį *laiko*) šv. rašto vertėju; kai kas (kurie ne kurie) *laiko* jį vokiečiu („tūlas“ yra „daug kas, dažnas“); Ostermeyeris kalbasi dėl savo giesmių su *vienu* Milkės (Milkaus) šalininku. 5) Viena *apskritis*, trys *apskritys*. 6) Jo vert. . . *septynerių* metų kare. 7) Jis parašė *per* dvidešimtį raštų (dvid. raštų *su viršum*). 8) *Kai* (*kada*) susiedavo. . . , tai. . . 9) Jis kalbėjo lietuvių ir lenkų *kalbomis* (mokė lietuviškai ir lenkiškai kalbėti, kalbėjo liet. ir lenkiškai). 10) Išmokinti (*išmokyti*) *kunigu*. 11) *Rapagelionio* (*R-nies*) gedėjo. . . 12) Kunigaikštis, norėdamas tame moksle juos išlaikyti (idant išlaikytų. . .), įsakė. . . 13) Jie eina ir ten popiežininkų būdu ir *įpratimu tepdinas* aliejumi ir tuokiasi, jungiasi. 14) Bretkūnas, kaip sako Rėza (anot Rėzos betariant), buvo lietuvių Liuteris (Br-s buvęs, kalbant Rėzos žodžiais, liet. Liut. . .). 15) Kantas, Jono Mačio *išvedimu* (nuomone), buvo lietuvis. 16) Viešpatie, išmokėk, pamokėk *pagal* jo darbus. 17) J. Perkūno poeto (poetinė) dovana buvusi, anot G. Ostermeyerio betariant (kaip sako Ost-ris), menka. Ir žodžius „mokyti, mokinti“ autorius vartoja viename rašinyje mišrai, be kokio skirtumo: reikėtų ko viena laikytis, — taip daro ir mūsų kalbininkai, vartodami, rodosi, dažniausiai savo reikalui žodžius „mokyti, mokytojas“ (ne „mokinti, mokintojas“).

Šio rašinio ir rašyba kiek skiriasi nuo mūsų šių dienų įprastinės rašybos. Prabočių Anūkas rašo: drysti, gryžti, siūsti, skūsti (= drįsti, grįžti, siųsti, skųsti) — raidžių *į*, *ų* žodžio viduryje nevartoja. Nosines raides (*į*, *ų*) jis vartoja tiksliai keliose tam tikrose žodžių galūnėse. Ir šioje pusėje mėgina (me) kai kas vers-tis rašyboje be *į*, *ų* žodžio viduryje. Raides *į*, *ų* rašome nuo senovės, šalia jų jau vokiečių kalbininkai yra įvesdinę mums rašymą

* Kuršaitis savo žodyne sako, kad Prūsų lietuviai to žodžio tiksliai *dau-giskaitą* vartoja.

ir *y*, *ū*.⁵⁰ Galimas daiktas, jog rašymas *i*, *ų* ir visai išnyks kada nors, rasit, netoliausiai, iš mūsų raštų; dėl jo nesispyriuoja, rodoši, nė mūsų kalbininkai. Tik jie sakosi nenorį kelti šiuo metu vieno kito rašybos klausimo: palaukime, girdi, kiek nusistojant mūsų gyvenimo, tada imsime rimčiau ir rašybos dalyką spręsti.

[„Svietimo darbas“, 1920, Nr. 10, 59—60 psl.]

Nuostabūs skruzdės gyvenimo atsitikimai. Iš Skvorcovo vertė B. Grigaitytė. Šviet. Min-jos kn. leid. Komisijos leidinys. Spausdinta Tilžėje 1920 m. (sudėta „Svyturio“ Bendrovės sandėlyje). Psl. 1—72. Kainą viršelyje nepažymėta.

Autoriaus kalbama, kaip rodo knygų antraštė, apie skruzdėlės gyvenimą skruzdėlyne (savo „mieste“) ir kitur, apie skruzdėlių maistą, atsiradimą, visą jų gyvenimo santvarką, apie višokias jų gudrybes, kovas su priešininkais, laimes ir nelaimes. Apie savo gyvenimo ypatybes nusipasakoja rašinyje žmogui pati skruzdėlė apsakydama jam įvairių įvairiausių, labai nepaprastus savo nutikimus.

Rašinys duoda daug supratimo vaikams apie mūsų skruzdėles, jų rūšis ir visų jų „valstybių“ santvarką. Rašinys išleistas su gana gražiais *paveikslėliais* iš skruzdėlių gyvenimo; tais paveikslėliais parodytos jos pačios, jų vaikai, laukai, žolės, krembliai... Vaikas matys iš rašinio ir pačių paveikslėlių, kaip pradeda ir baigia savo margąjį gyvenimą skruzdėlės, kaip mokamai rūpinasi jos savim, ginasi, mušasi, melžia savo „karves“, tręšia savo daržus, auklėja savo vaikus ir t. t.

Leidinys skiriamas, matyti, tarp ko kita, žemesniųjų klasių mokiniams. Mokykloms patariame jį įsigyti, mokiniams — skaityti ir iš jo suprasti, kaip eina visas tų nepaprastųjų gyvulėlių gyvenimas. Šituo rašiniu naudosis, tikiuosi, savo reikalui ir pradedamųjų mokyklų mokiniai.

Teikdamas šiuo tarpu mokyklai šitą skruzdėlės „pasipaskojimą“, turiu betgi šį tą pabrėžti apie patį vertėjos darbą — iškelti aikštėn kelis mūsų šios rūšies vertimų dalykus, kurie kiek mažina paties darbo vertę, daro jį ne visai produktingą ir sunkina mokiniams, šiaip ar taip, jo skaitymą, supratimą ir kartais grasyte graso nuo jo.

Šios rūšies vertimai, mano supratimu, turi būti rašomi visai gyvai — taip, kad skaitytojas, turėdamas prieš save „ver-

timą“, jaustūsi esąs visai namie, turįs darbo su rašiniu, skiriamu tiesiog Lietuvos vaikams, mūsų žmonėms. Šiuo atžvilgiu čia yra daug kas, deja, prikiština vertėjai ar išleidusiai jos vertimą knygų Komisijai.

Savo straipsnį pradėdau nuo smulkmenų. Apie svarbesnius dalykėlius kalbu straipsnyje tik toliau.

I. Prieš skaitant rašinį, patariu kelias vietas atsitaisyti (yra korektūros klaidų). Išspausdinta: 1) lysk (6), 2) štaisysiu (8), 3) į žemesnyjį miestą (12), 4) jokį namą (21), 5) drąskė (49), 6) vilko šašlavas (60), 7) kojales (62), 8) sudarymos (62), 9) musirių (63), 10) ūpės (67), 11) kruzdė (68). Yra, gali būt, ir daugiau klaidų, bet jos, kaip ir šitos, bus nedidelės. Reikėjo išspausdinti: 1) *lysk*, 2) *ištaisyti*, 3) *į žemesnįjį miestą*, 4) *tokį* namą, 5) *draskė*, 6) vilko *sašlavas*, 7) *kojeles*, 8) *sudarydamos*, 9) *musmirių*, 10) *upės*, 11) *skruzdė*. Leidinyje toliau yra rašoma *grįžti*, *skūsti*, todėl dvi pirmąsias (1, 3) klaidas laikau čia tikta korektūros klaidomis.

II. Leidinio rašyba yra ta pati, kuria Ministerijos leidžiami ir mokslo vadovėliai, skiriami mokyklai. Yra pataisyti, gali būt, tikta keli mažmožiai: 1) buvau per daug silpnutis (5); per daug mitra (41); 2) sienos nėkiek nesijudino (5); 3) O gi čia kas (14); 4) tat paakiui (31); 5) padidykit (45). Mūsų įprasta dabar, rodosi, rašyti mokyklai: 1) buvau *perdaug* silpnas (visai silpnutis); *perdaug* mitri (mitra); 2) sienos *nė kiek* nesijudino (nejudėjo); 3) *Ogi* (gi, ėgi) čia kas; 4) *tad* paakiui (*tad* čia yra prieveiksmis, ne įvardis, beveik = *todel*, *tada*); 5) Padidinkit.

III. Vertėjos (ar jos kalbos taisytojo) stengiasi nusakyti kai kas gana nepaprastai, savo tarpe, ne taip, kaip rašo dabar mūsų žmonėms daugumas rašytojų. Kai kurie jos pasakymai bus, man rodosi, skaitytojams daug kam ne visai įmanomi, juo labiau, kad tie pasakymai vartojami ne nuosekliai — jie sumišę rašinyje su paprastaisiais mūsų raštų kalbos žodžiais (a—e).

a) Čia yra rašoma: 1) *man* labai *pasinogėjo* sužinoti (59); 2) jai *norėjosi* pasišildyti (27); man *norėjosi* paskraidyt (13). „Klaidos“ čia nėra: vertėja, pavartojusi čia kartą savo tarmės žodį *nogėtis* (=įsigeisti, panorėti...), kitose teksto vietose vartoja tam pačiam reikalui žodį *norėtis* (lenk. chcieć się), — ir skaitytojui gali pasirodyti, jog tas *nogėtis* ir reikšmės atžvilgiu reikia skirti nuo „*norėtis*“. Kad vertėja būtų rašiusi visur *nogėtis* ir tikta paaiškinus mažmožiu to žodžio reikšmę paprastajam

skaitytojui, nieko negalėčiau pasakyti. Bet vartoti tam pačiam reikalui vieną kartą vienas žodis, antrą kartą antras žodis, nè kiek neaiškinant teksto mažmožiu jų skirtingos reikšmės — lyg nereikėtų.

b) Vertime yra rašoma: 1) *Jūs*, mamyte, be reikalo rūpinatės (14); 2) *Tamsta* atsilsėsit ir... keliausi sveika (53).

Reikia kas viena vartoti rašinyje šitam (krypties) reikalui — *tamsta* arba *jūs*. Kas sako: „*Jūs*, mamyte, be reikalo *rūpinatės*“, tas turi sakyti tam pačiam rašinyje ir šiaip: „*Jūs* atsilsėsit ir... *keliausit sveikos*.“ Kas sako rašo: „*Tu*, mamyte, be reikalo rūpiniesi (mamyte, *tamsta* be...)“, tas turi sakyti vienam asmeniui (moteriškai) tame pat rašinyje ir šiaip: „*Tamsta* atsilsėsi (ne *atsilsėsit!*) ir... keliausi sveika.“

Čia yra, man rodosi, kas dailinta, taisyta, skubėta ir sumaišyta.

c) Vertėjos mėgstama vartoti žodis *suroti*: „Viskas reikdavo *suroti*, laiku padaryti (6), *nesurojau* pasislėpti“ (13); bet tam pačiam reikalui rašinyje vartojamas, rodosi, ir žodis *suskubti* (paprastojo mūsų *suspėti* vietoje). Vertėja gali mėgti ar vartoti tam tikrus savo tarmės žodelius, daug kam nesuprantamus, bet vis delto nereikėtų jie brukte brukti į vertimą, skiriamą mokyklai: jie sunkins teksto supratimą.

d) Aukštaičiai sako paprastai: *išdygti*, *išdigs*, *atsigręžti*, *aš atsigręžiau*. . . Bet šitame rašinyje, parašytame aukštaitiškai, randame: *išdygti*, *išdygs* (64), *atsigrįžti*, *aš atsigrįžau* (66). . . Čia sumaišytos kelios tarmės: kai kurių rytinių aukštaičių (*atsigrįžti*, *atsigrįžau*) ir žemaičių su kai kuriais pažemaitės aukštaičiais (*išdygs*).

Patarčiau eiti čia, rašant mokyklai, įprastine raštų kalba ir rašyti: *išdygti*, *išdygsiu*, *išdigs* (plg. *lis*, *truks*. . .), *atsigręžti*, *atsigręžiau*.

e) Vienai tarmei taikinami ir šie vertimo pasakymai: *liposi* (=lipo, kopo) per savo drauges (59); mes nutarėm savo grobinį likti vietoje, kad paskui su kitomis *parneštum* (=parneštumėm, -mim, -me) namo (25); mes daug dirbam, kad *sutvarkytum* (=sutvarkytumėm, -mim, -me) savo daržus (63).

Pirmajai daugiskaitos lyčiai (šitai nuosakai) rytų aukštaičiai sako vietomis *būtūm*, *parneštūm*, *tvarkytūm* (su ū).

Vertime yra ir šiokių vietų: po medžioklės *aš atnešiau* tave namo (34), mūsų vaikai *tapo nunešti* (43), audiniai *tapdavo su-*

traukti (62). Rašomojoje mūsų kalboje, pabrauktųjų žodžių vietoje, įprasta yra sakyti šios rūšies reikalui — *parnešiau, buvo nunešti, būdavo sutraukti*.

Ar šiaip ar taip, patariu toliau vertėjai (ir kalbos taisytojams) stengte nesistengt rašyti mokyklai tarmėmis — kelte nekelti aikštėn neįprastas raštams jų ypatybes. Tarmės ypatybės raštuose ir kelte nekeliamos išeis aikštėn, tik mokėkime jomis naudotis savo ir raštų kalbai.

IV. Vertėjos ne visur pasirūpinta, kad mūsų žmonėms ir jų vaikams būtų rašoma visai žmoniškai — taip, kaip jie yra įpratę kalbėti savos kalbos posakiais apie rašomus čia „atsitikimus“. Man, skaičiusiam dabar apie tuos atsitikimus, yra visai aišku, jog rašinys verstas iš *rusų* kalbos; tas dalykas aišku ir be pradžios pažymėjimo apie tą vertimą. Vertime yra pasakymų, kurie žmogui, nemokančiam kaip reikiant rusų kalbos, bus ir ne visai aiškūs. Tokiais rusiškais ar svetimais mūsų vaikai pasakymais laikau, pavyzdžiui, šiuos vertėjos sakinius:

1. *Ot, tai gudri* (15). 2. *Ot, aš tai negaliu jums padėt* (28). 3. *Bet ką jūs, ot juokdarė* (44)... 4. *Mes žūsime iš bado* (63). 5. *Būčiau žuvusi, jei būčiau nustojusi ūpo* (65). 6. *Metas ir saikas žinot* (18). 7. *Neminėkite nelabu žodžiu* (42). 8. *Sykį aš panorėjau ištaisyti sąnarius ir atsilsėti, kaip pastebėjau tarpe savo bendradarbių kaž-kokį tai judėjimą* (45). 9. *Duokit pavalgyt, pastiprint savo jėgas* (46). 10. *Nutariau ištrūkti iš plėšikių lizdo. Bet prieš patenkinant savo troškimą, man teko būt matytoja baisaus atsitikimo* (48). 11. *Aš ėmiau visomis galiomis priešintis* (13). 12. *Na gi ir tvirta* Nenuorama (13)! 13. *Toliau vaiku kambario žiūrėk, kad neitum* (8). 14. *Aš pastebėjau, jog mes visos skruzdės siekiame vienokio tikslo* (61). 15. *Liaukis, kam nusimint lig laiku* (54)? 16. *Didžiausias rūpesnis buvo išvalyti ko didesnis plotas žemės nuo visokių šiukšlių* (55). 17. *Aš buvau laikoma iš darbščiųjų skruzdžių šeimos* (61). 18. *Palik ją ramybėje. Alkis mane kankino. Ją iš alkio surijau. Taip nedaug tetrūksta ir iki nelaimės...*

Kad vertėja, dirbdama savo darbą, būtų turėjusi prieš save sodžiaus vaiką ir reiškusi jam tiktai rusų teksto *mintis*, užuot vertusi jam atskirus rusų teksto *žodžius*, ji būtų suprantamiau ir gyviau su tuo vaiku kalbėjusi. Pats aš šiuo tarpu rusų kalbos teksto, deja, neturiu. Čia įsikišdamas, stengsiuos pasakyti tam tikras *vertimo* mintis mūsų žmogui taip, kad jam tos *mano* min-

tys būtų kiek suprantamesnės arba aiškesnės. Savo mintis reiškiau čia turėdamas prieš save tikrai viso vertimo tekstą. Esu linkęs šiaip jas reikšti tam tikriems savo krašto vaikams:

1. Tu, mat, gudri... 2. Aš (o aš) negaliu jums padėti. 3. Bet ką tu čia prasimanai? Tai juokdarė! 4. Mes badu mirsim (žūsim). 5. Būčiau žuvusi, kad nebūčiau susigriebusi, susiprotėjusi (kad būtų man drąsos pritrūkę). 6. Metas ir susiprasti. 7. Dovanokite, jei ką pikta padariau. 8. Sykį panorau kiek patysoti (pagulėti) ir atsilsėti, tik (bet) staiga pastebėjau mano bendradarbes kažin ko sujodus. 9. Duokit pavalgyti, pasistiprinti. 10. Bet prieš pabėgant (išstrūkstant), man teko baisus atsitikimas pamatyti (bet prieš pabėgdama, baisų atsitikimą pamačiau...). 11. Aš ėmiau kiek galėdama (visomis keturiomis) priešintis. 12. Tai tavo stiprios (tvirtos) esama (tai tu stipri), Nenuorama! 13. Žiūrėk, kad man neitum toliau, kaip į vaikų kambarį. 14. Esu pastebėjusi, jog mūsų visų skruzdžių yra vienoks tikslas (jog mums visoms vienas dalykas rūpi). 15. Liaukis, nereik nusiminti (kam nusimeni) pirma laiko. 16. Joms daugiausia rūpėjo išvalyti (iškuopti) kuo didžiausias plotas žemės (išvalyti, iškuopti šiukšlės iš kuo didžiausio ploto). 17. Aš buvau pati kilusi iš darbščiųjų skruzdžių šeimos (aš, kaip ir visa skruzdžių giminė, buvau darbšti...). 18. Nesuk (nekvaršink) jai galvos, mesk (palik) ją. Buvau baisiai išalkusi (alkana). Ją, būdama alkana, surijau. Kad dar kiek, ir nelaimė atsitiktų...

Šitas mintis tam tikrose vertimo vietose vertėja galėjo, žinoma, labai įvairiai išreikšti, nelygu vaikai, jos skaitytojai, nelygu ir pati vertėja. Rašytojui čia yra daug laisvės, tik nereikia stengtis rašant pažodžiui versti kitos kalbos žodžiai.

V. Vertime yra kiek ir sintaksės klaidų. Vertėjos rašoma: 1) *pajuto* (skruzdė) esanti laisva (21); 2) *mielu noru* (54); 3) pamačiau, *kokiu malonumu* skruzdės rovē kremblius (65)...

Pirmajame sakinyje reikalingas įvardžiutinis veiksmažodis (su *si*). Mūsų vertėjai ir laikraštininkai dabar mėgsta vartoti tam tikram reikalui vieną įnagininką (plg. 2, 3) — ir ten, kur mes tą įnagininką vartojame paprastai su prielinksniu *su*. Šituose pavyzdžiuose lyg geriau sutiktų su mūsų kalbos dėsniais pasakymai: 1) *pasijuto* laisva (esanti laisva); 2) *mielai* (su mielu noru); 3) pamačiau, *su kokiu malonumu* (kaip *maloniai*) rovē skruzdės kremblius.

Baigiu. Skaitytojas galėtų pasakyti, kad recenzentas tik be reikalo čia sukelia tiek triukšmo dėl mažo nieko, dėl to skruzdės pasipasakojimo. Skaitytojui, kuris gali taip pažūrėti į mano šios vietos pastebėjimus, tiek tepasakau: vertėjai, kurie rašo mūsų mokyklai, turi būti atsargesni ir rašyti laisviau, gyviau, nenutoldami, beversdami atskirus žodžius, nuo tų žmonių kalbos, kuriems jie rašo. To tenorėjau savo pastebėjimais. Jei knygos mokyklai bus rašomos kitų kalbų dėsniais, tad pati savos kalbos gramatika maža tepadės lietuvių kalbos mokslui mokyklose. Būkim atsargesni! Nepamirškime ir patys mokytis tos kalbos, kuria rašom, mokydami mūsų vaikus.

R. J.

[„Svietimo darbas“, 1920, Nr. 11, 68—73 psl.]

1921

A. Alekna. Lietuvos istorija. Trečioji laida (trumpesnioji) su 11 paveikslų ir 4 spalvotais žemlapiais (21—30 tukstantis). Kaunas (Švento Kazimiero Draugijos leidinys), psl. 1—79, 1920 m. Leidinio kaina nepažymėta.

Rašinio „Įžangoje“ (1—6) kalbama apie gyvenusias senovėje lietuvių kilmės tautas, apie senovės lietuvių tikėjimą, jų pilis, vargus, apie latvius, prūsus, įsikūrimą vokiečių ordino Lietuvos pakraščiuose... Toliau kalbama apie Lietuvos valstybės pradžią, Mindaugo, Vytenio laikus ir apie visą tolesnę Lietuvos gyvenimą. Apsakymas baigiasi Lietuvos taika su Rusija (1920 m.). Iš paskutiniųjų Lietuvos gyvenimo įvykių pažymėti tarp kitų didysis Vilniaus seimas 1905 m., lietuvių konferencija 1917 m., mūsų karas su lenkais dėl Vilniaus ir kitų mūsų krašto galų...

Vadovėlis, matyti, plačiai eina, parašytas suprantamai. Kito istorijos vadovėlio, geresnio už šitą, rodosi, neturime ligi šiol mokyklai. Mūsų istorikai specialistai vis dar neduoda visai rimto mokyklai ir šiaip šviesuomenei Lietuvos istorijos vadovėlio. Jų laukiame. Lauksim iš jų, kaip ir iš pačių istorijos mokytojų, ir recenzijos šitam vadovėliui. Negalėdamas čia jos duoti, pats aš pasitenkinsiu tikrai keliais mažmožiais, mano pastebėjais dėl šio vadovėlio pasirodymo.

1. Autorius gerai daro, kad nekalba pradžioje apie atskirus mūsų senovės dievus, nieko nesako apie lietuvių kilmę — neperkelia jų į šių dienų Lietuvą iš Azijos, Padunijos.

Kalbėdamas apie tolesnius mūsų krašto įvykius, autorius, man rodosi, ne visur stengiasi būti aiškus ir objektingas. Rašydamas apie katalikų tikėjimo atgijimą antroje XVI-tojo amžiaus pusėje, apie jėzuitų sėkmingą kovojimą su protestantais, autorius neiškenčia (55) nepažymėjęs, kad tada „įsitikėjimas į *tariamąjį* protestantų mokslingumą žymiai krito žmonių nuomonėje“. Sakydamas čia apie „*tariamąjį* mokslingumą“, autorius be reikalo vadovėlyje savo nuomonę ar simpatiją išreiškia. Kalbėdamas kiek toliau apie mūsų raštų pradžią (XVI-ajame amžiuje), autorius turėjo, rodosi, pažymėti, jog pirmuosius raštus mums yra davę protestantai ir paskui katalikai, ėmę energingai kovoti su tais protestantais; kad mūsų raštų istorijoje tiek daug reikšmės turėjo protestantizmas (jo platinimas ir paskui kovojimas su juo) — apie tai autorius nutyli (56). Mūsų knygų atsiradimą Prūsijoje jis saviškai aiškina: „Prūsų kraštas nuo senovės turėjo daugiau mokyklų, todėl ir knygų spausdinimas tenai turėjo anksčiau prasidėti“ (56).

2. Autoriaus kalba gana suprantama, aiški. Toliau šituo atžvilgiu patarčiau betgi kai ką pataisyti.

Autorius rašo: 1) *Bremenas* (5), *Slonimas* (8), *Mažvidis*, *Širvidas* (56); 2) *žemlapis* (1), *prieupis* (4), *išgręstas* (4), *įtekmė* (87), *įtaka* (46), *sumaištis* (64, 65), *apskričiuose* (65), *tvarinys* (72), *vykdinti* (64); 3) dalis latvių gyveno *savistoviai* (5); nutarimai turi būti daromi *vienbalsiai* (64); laikas buvo *bėgaliniai* sunkus (74); gyventojai *suballgudėjo* (72), ėmė kalbėti *baltarusiška* kalba (72); 4) vyskupas turėjo *priklausyti* ne nuo *arkivyskupo*, bet stačiai nuo *popiežiaus*; 5) lietuviai darydavo tolimus *kariškus* žygius (7); 6) vergus iškėlė ir *apgyvendino* sodžiuose (44); tuomet *apgyvendino* miškais apaugusius *užnemunio* plotus (44); *apgyvendino* Lietuvos dalį *vokiečiais* (74); 7) *kuomet kiti išvažinėjo*, nauja konstitucija įteikta seimui (65).

Šitos rūšies pasakymų vietoje, — jų yra daug, — patariu toliau rašyti šiam vadovėliui, tam tikrose vietose, kiek kitaip. Teikiu tuo tarpu: 1) *Brėmai*, *Slanimas*, *Mažvydis* (*Mažvydas*), *Širvydas*; 2) *žemėlapis*, *intakas*, *išgrįstas*, *įtaka* (*įtakumas...*), *sumišimas* (*sąmyšis*), *sukilimas*, *apskirtyse*, *kūrinys*, *vykdyti* (*vykinti*); 3) dalis latvių gyveno *saváiminga* (*nepriklausoma*,

laisva); turi būti nutariama *vienu balsu (visų vienu balsu)*; laikas buvo *be galo (baisiai)* sunkus; gyventojai *sugudėjo*, ėmė kalbėti *gudų (gudiška)* kalba; 4) vyskupas turėjo *priklausyti ne arkivyskupo*, bet stačiai *popiežiaus* (buvo ne *arkivyskupo*, bet stačiai *popiežiaus valdžioje*...); 5) lietuviai darydavo *tolimų karo žygių* (tolimus *karo žygius*); 6) vergus iškėlė (iškeldino) ir *įkūrė* (*įkurdino, įgyvendė, įgyvenino*) sodžiuose; tuomet *įgyvenino* (*įgyvendė*) apaugusius miškais užnemunės plotus, *įkūrė* (*įkurdino*) žmonių apaugusiuose miškais užnemunės plotuose; *prikūrė* (*prikurdino*) Lietuvos dalį *vokiečių, atkėlė į Lietuvos dalį vokiečių* (v-ų gyventi), *įgyvendė* (*įgyvenino*) Lietuvos dalyje *vokiečius*...; 7) *kitiems išvažinėjus* (*kai kiti išvažinėjo, kada*...), naują konstituciją *įteikė* seimui (seimui *buvo įteikta* nauja konstitucija). Šitais (1—7) pasakymais autorius, man rodosi, mažiau nusidėtų mūsų žmonių ir kitų vadovėlių kalbos dėsniams. Kodel čia „taisau“ autorių — aiškintis, kad ir reikėtų, tuo tarpu negaliu: tam daug laiko reikia...

3. Autoriaus kalboje yra ypačiai daug šiokių pasakymų: 1) žemaičių pasisekimas padarė *įspūdį* ir *į Mindaugą* (9); *vadinta juos kryžiuočiais* (6); (taip) buvo daroma vien *su tikslu pasipelnyti* (8); kariuomenės leista laikyti ne *daugiau 30 tukstančių* (64); ordinas *numanė negalėsiąs* Lietuvos užkariauti (17); 2) *buvo* tuomet lietuviai *viešpataujantys* visoms tautoms, gyvenančioms tuose kraštuose (7); (jie) buvo didesnieji žemės valdytojai, *galintieji pastatyti* daugiau kariuomenės (7); (seimeliuose) turėjo balsą *netiktai žemę valdantieji* bajorai, bet ir bežemiai (64); (į seimą) atstovus renkant teturi balsą *žemę valdantieji* bajorai (65); 3) tokią pat laisvę turėjo ir lietuviai, *priėmusieji katalikų tikėjimą* (16); (tą pat sako) lenkų rašytojas, *nemėgusis Lietuvos kunigaikščių* (17); (vyskupais buvo skiriam) žmonės, kuo nors *sugebėjusieji įtikti karaliui* (54); didelį bajorų pritarimą buvo įgijęs karalius Leščinskis, *gyvenusis Prancijoje* (63); 1914 metais *prasadėjusis* karas jį (tą darbą) beveik visai sustabdė (73); 4) Kazimieras atsisakė nuo žemių, *delei kurių atgavimo* jo tėvas buvo padaręs sutartį su lietuviais (13).

Šitos rūšies pasakymus (1—4) taip tetaisau šiuo tarpu vadovėliui: 1) žemaičių pasisekimas padarė *įspūdžio* (*įspūdį*) ir *Mindaugui; juos vadino* (*jie buvo vadinami*) kryžiuočiais (kryževiais); (taip) buvo daroma tiktai *del pelno* (*ieškant pelno; tik tam, kad pelno iš to būtų*...); kariuomenės buvo leidžiama laiky-

ti ne daugiau kaip 30 tūkstančių; ordinas nusimanė (jautėsi) negalėsiąs Lietuvos užkariauti (nukariauti); 2) lietuviai tuomet viešpatavo visoms tautoms...; (jie) buvo didesnieji savižemiai (žemininkai, dvarininkai...), galį (kurie galėjo) pristatyti daugiau kariuomenės; (seimeliuose) turėjo balsą (balso) ne tiktai savižemiai bajorai, bet ir bežemiai; renkant atstovus (į seimą) savižemiai bajorai teturi balso; 3) tokią pat laisvę turėjo ir lietuviai, priėmę katalikų tikėjimą (tikybą); tą pat (šako) lenkų rašytojas, nemėgęs Lietuvos kunigaikščių; (v. b. sk.) žmonės, sugėbėję kuo nors įtikti karaliui; d. b. pr. b. jg. karalius Leščinskis, gyvenęs tuomet Prancijoje; prasidėjęs 1914 m. karas (k., pr. 1914 m.) jį (tą darbą) sutrukdė (sugaišino, sustabdė); 4) Kazimieras atsisakė nuo žemių, kurioms atgauti jo tėvas buvo padaręs sutartį su lietuviais.

Šitaip (1—4) taisydamas noriu tiktai pažymėti, jog autoriaus čia klystama kalbos atžvilgiu. Vadovėliui tiktų, žinoma, ir įvairūs kiti posakiai šiam reikalui. „Lietuvos istorijos“ autoriui reikėtų pasikalbėti šiuo atžvilgiu su lietuvių kalbos mokytojais arba žymesniaisiais mūsų beletristais. Pats aš nemoku čia keliais žodžiais pasiteisinti, kodėl išrandu, jog minėtieji ir kiti vadovėlio tos rūšies sakymai tikrai yra taisytini tolesniam jo leidimui. Patariu dėl to pasikalbėti: istorijos vadovėlio turi būti graži, visai taisyklinga kalba.

4. Vadovėlio rašyba kiek skiriasi nuo įprastinės (?) mūsų rašybos. Vadovėlyje rašoma paprastai ar beveik visur: prusai, jura, buvo mušis, susidurė, ištrukti, isikūrimas, jo sūnūs, visos žąsįs, aukštasis vietas (37), pilekalis (4), netiktai, netik, delei, taip pat (13, 23), iškišla (7), užšla (8), kad butu atvykę... Kituose vadovėliuose tam pačiam tikslui yra rašoma dažniausiai: prūsai, jūra, buvo mūšis (kova), susidūrė, ištrūkti, isikūrimas, jo sūnūs, visos žąsys, aukštasis (aukštosias) vietas, piliakalis, ne tiktai, ne tik, deliai (del), taip pat, iškyla, užšla, kad būtų atvykę.

Vadovėlyje yra kiek ir korektūros klaidų, neatitaisyty gale. Čia pažymiu tiktai kelias kritusias man į akį atitaisytinias klaidas: 1) karaliukais, Tais (7); 2) kap pripažintu (25); 3) Žmonėse paskleistaj garsas (19); 4) atgijanti tauta (53); 5) patrauti (54); 6) sviruojančius (55); 7) sukurstė (64); 8) pripažistamą (69); 9) Dydisis karas (74); 10) tame darbo (72); 11) kariuomenės,

dalys (75); 12) Didysis kovas (79)... Norėta, tur būt, išspausdinti: 1) karaliukais. Tais; 2) kad. . .; 3) Žmonėse buvo paskleistas (pasklydo) garsas; 4) atgyjanti tauta; 5) patraukti; 6) svyruojančius; 7) sukurstė; 8) pripažįstama; 9) Didysis karas; 10) tame darbe; 11) kariuomenės dalis; 12) Didysis karas. . .

Visas vadovėlis *stambesnėmis* raidėmis reikėjo spausdinti: kad jo rašmens būtų daug stambesni, jis geriau tiktų mokyklai, mokinių akims.

J. J.

[„Svietimo darbas“, 1921, Nr. 5—6, 156—159 psl.]

J. B a r o n a s. **Gamtos Pradžiamokslis. I dalis.** Negyvoji gamta: žemė, vanduo, oras (psl. 1—112). Svetimo Ministerijos leidinys. Tilžė, 1921 m. Kaina viršelyje nepažymėta.

Pernai „Svietimo Darbe“ (Nr. 4) teko man dėl šito vadovėlio kalbos smarkokai bartis. Dabar čia turime antrąjį to pat vadovėlio leidimą. Šito leidimo kalba žymiai pataisyta. Bartis dėl jo kalbos šiuo tarpu nė kiek nereikia: visu juo dabar džiaugtis teturiu ir mielai atsiimu pasakytus pernai jo adresu piktuosius savo sakymus. Autoriaus (ar jo kalbos taisytojo) naudotasi šiam leidimui tais nurodymais, kurie buvo pernai išreikšti spaudoje, ir keliais kitais kalbos pastebėjimais (K. Būgos), išspausdintais šiemet „Sviet. Darbe“.

Turiu beįgi k a i k a p r i k i š t i ir dabar vadovėlio kalbai. Vietomis čia randame pasakymų: 1) išgaravus visiems jūrių vandenims, *sektųs* visas žemės paviršius nukloti druskos klodu (26); tiek daug, kada visas grynanglis *rotų* sudegti (101); 2) *vadinamasis* grynanglis (96); *grynanglies* dalelės baltai įkaista (101); iš *grynanglies* ir deguonies (105); *grynanglis, atskilusi* nuo angliarūkštės (106); 3) Kaspijos *jūrių* žemumoje (27); *jūros* vanduo (55); Ledynas nusileidžia į *jūrą* (71); ledynai nusileidžia lig pat *jūrių* (71); mus nuo anų kraštų skiria Baltijos *jūrios* (14); 4) kiti grūdai pilkšvi, *póskaidroki* (15); grynanglis, vandenilis ir deguonis *įvairiopai* susijungdami sudaro nevienodus kūnus (109); 5) jeigu laikysite popierinį aitvarą, *pasodintą* vietoje, jis ima suktis (87); *abiесе* vietose (90); 6) žmogus. . . *vėzdu* rankoje sau maisto ieškojęs (14); 7) žemė nelaiko ilgai *gautosios* iš s a u l ė s šilimos (89); *vandeniui* auštant, jo įmaišumas mažėja (56).

Del pabrauktų šituose posakiuose žodžių turiu čia ką-ne-ką skyrium pastebėti (1—7).

1) Kalbos taisytojui nereikėjo čia kišti žodžių *sekti, sektis, roti*: jie retai kur sakomi šiam reikalui ir bus ne visai suprantami pačiam vadovėlio autoriui. Del tos rūšies žodžių buvo kiek rašyta taisytojų adresu jau ir pirmiau „Šviet. Darbe“. Pirmajame vadovėlio leidime, pabrauktųjų žodžių vietoje, buvo pasakyta: *galima būtų* visas žemės paviršius (26)... visas grynanglis *spėtų* sudegti (101). Tų teksto vietų taisyti nereikėjo: kalbos mokytojas del jų nesibars...

2) Pirmajame leidime žodis *grynanglis* buvo moteriškosios ir vyriškosios giminės. Čia jis be reikalo sakomas vėl šiaip ir taip; be reikalo jis linksniojamas čia kaip *anglis, -lies*: tas žodis (*grynanglis*) yra, rodosi, tiktai vyriškosios giminės (plg. *juodžemis, baltmiškis, žalgiris, trečdalis, šventadienis*). Sudurtiniai žodžiai, susidarę iš būdvardžio ir daiktavardžio, jei turi galūnę *is*, yra, rodosi, tiktai vyriškosios giminės (*grynanglis, -lio*).

3) Pirmajame leidime buvo kalbama apie „Baltijos *jūrą*, Kaspijos *jūrą*“. Niekas, rodosi, nereikalavo, kad „jūros“ vietoje šitam reikalui būtų rašoma toliau *jūrės* arba *jūrios*. Rašomojoje kalboje paprastai skiriame apibrėžtą vieną kurią *jūrą* nuo neiškių, neapibrėžtų *jūrių* (vandenyno). Autoriaus arba jo kalbos taisytojo skyrimas *jūros* nuo *jūrių* man čia ne visai įmanomas.

4) Sakoma: *gerokas, senokas, stiprokas, skaidrokas; apygeris, apysenis, pójjuodis, póbaltis*... Bet ar sakoma kur plačiau: *pogerokas, poskaidrokas, pogiedrokas* (porkis) — tuo tarpu labai abejoju.

Žodis *įvairiopai* man ne visai įmanomas šalia žodžio *įvairiai* (tikrai vartojame tiktai žodžius: *dvejopas, penkeriopas, devyneriopas, šimteriopas, keleriopas, daugeriopas, tūleriopas*...). Gal klystu. *Įvairiopai* buvo rašoma ir pirmajame leidime.⁵¹

5) Geriau tikty, man rodosi, mokyklos vadovėliui: „...popierinį aitvarą, padėtą (pastatytą) vietoje...abiejose vietose“.

6) Patarčiau rašyti toliau: žmogus...su vėzdū rankoje...žemė nelaiko ilgai gautos iš saulės šilimos; vandens įmaišumas auštant mažėja. Sakoma: buvo baltais kailiniais, su kailiniais, su šaudykle, medžiojo su šaudykle ant pečių... Įvardžiuo-

t i n i s būdvardis (dalyvis) čia, šalia „iš saulės“, rodosi, netinka. Apie posakius „*vandeniui... jo*“, apie jų kalbos ligą, buvo mano kiek kalbėta ir pirmiau, rašant del pirmojo šio vadovėlio leidimo.

7) Autoriaus ir jo kalbos taisytojo ar jų vieno katro tikrai daug padirbėta šitam leidiniui. Kalbos atžvilgiu man tenka kalbėti čia tiktai del mažmožių, del kai ko, gal būt, ir nereikalingai... Šitas vadovėlis ir kalbos atžvilgiu visai įmanomas, teiktinas mokyklai.

Korektūros klaidų yra palyginti nedaug; tik gaila, kad jos šiuo tarpu neatitaisytos vadovėlio gale. Čia pažymiu kelias ir tos rūšies klaidas: 1) *Celcijus* rodo (46); 2) *žasies* (79); 3) šaltesnis ir svaresnis, žemai (87); 4) *nebetokia* (93); 5) *jie neturi* pranykti (95); 6) paklausti ar ir čia susidaro (95); 7) grynanglis... daro nematomas dujas, kurios drumsčią kalkinį vandenį (96); 8) išsiskirsto į kitokios medžiagos (102); 9) tos medžiagos negalima kala (104); 10) *ne menkia u*, kaip ore (106); 11) *skorbylą* (109). Norėta, jei neklystu, išspausdinti: 1) *Celsijus* rodo; 2) *žasies*; 3) šaltesnis ir svaresnis žemai; 4) *nebe tokia*; 5) *jie neturi* pranykti; 6) paklausti, ar ir čia susidaro; 7) grynanglis... daro nematomas dujas (nematomų dujų), kurios drumsčia kalkinį vandenį (?); 8) išsiskirsto į kitokias medžiagas (į k—os m—os dalis); 9) tos medžiagos negalima kalti; 10) *ne menkia u*, kaip ore; 11) *skrobylą*. Tam tikroje pirmojo leidimo vietoje (žr. 7, psl. 96) buvo kalbama apie „nematomas dujas, kurias mums paryškina kalkinis vanduo“. Kas ten buvo tikrai taisytina antrajam leidimui — pasakyti be autoriaus čia nemoku.

Rygiškių Jonas.

[„Svietimo darbas“, 1921, Nr. 7—8, 141—143 psl.]

Gamtos Pradžiamokslis. II dalis. Gyvoji gamta: augalas ir jo gyvenimas. Parašė J. Baronas. Kalbos žiūrėjo Dabušių Stasys. Švietimo Ministerijos leidinys (psl. 1—114). Tilžė, 1920 m. Kaina viršelyje nepažymėta.

Rašinio įžangoje autorius kalba apie „Augalą ir jo gyvenimą“; apie tai kalba vis smulkiau ir smulkiau, vis giliau ir giliau, autorius ir toliau mokiniams ir kitiems, kurie nori iš vadovėlio gauti supratimo apie mūsų augalus. Vadovėlis toks įdomus, toks

turingas, jog man, nesimokiusiam kitados botanikos mokykloje, džiaugtis tereikia, kad mūsų mokiniai, daugiausia artojų vaikai, gauna pagaliau visai gerą botanikos vadovėlį, taip reikalingą artojų krašto mokiniams. Vadovėlį esu jau porą kartų skaitęs, ir vis dar negaliu atsigailėti, kad niekas mums pirmiau nekalbėdavo mokykloje apie tuos gamtos dalykus, kurie sudaro šio vadovėlio turinį.

Kad ir toks gražus ir turingas tas vadovėlis, aš ir čia kalbėsiu tiktai apie jo kalbą: turinio atžvilgiu apie jį turi kalbėti gamtininkai ir gamtos mokytojai. Pats aš jį teikti tegaliu mokyklai ir šiaip Lietuvos žmonėms.

I. Visas vadovėlis lengvas skaityti, parašytas ar ištaisytas visai įmanomai. Tik gaila, kad šiuo tarpu *daug* yra jame *korektūros* klaidų ir kad tos klaidos kažin kodėl neatitaisytos vadovėlio gale. Čia pažymėsiu *tiktai* kelias *įžymesnes* jo korektūros klaidas.

a) Pirmojo lakšto puslapiai (1—16) spausdinant supainioti: du puslapiu ne savo vietoje išspausdintu (9 ir 3). Tas puslapis, kur dabar yra *Įžangos* pradžia (*Augalas ir jo gyvenimas*, psl. 9), turi eiti tekste tuoj po antrojo (2) puslapio, o po aštuntojo (8) puslapio — tas, kurs tuoj pradžioje prasideda dabar antraštės žodžiais „Augalo atsiradimas iš sėklos“. Neatsitaisius sunku bus sumesti, kaip čia turi eiti skaitant puslapius.

b) Čia pabrėžiu ir kelias paties teksto klaidas: 1) dažnai galime užtikti (4); 2) su šnaknele (10); 3) išbriksta (10); 4) seikėmąja stikline (11); 5) gemaliui (15); 6) išsiplėšti (28); 7) savo rėžtų (30); 8) rodiklio esšia (34); 9) augalo neskiaudžiant (42); 10) rezgenys (51); 11) plūduriuoja (53); 12) atpaleiduodamas (55); 13) jame esame (57); 14) kad sumirtų (57); 15) kulė (64); 16) apvyturiuoja (67); 17) tosies dešimtinės (67); 18) privalydami šviesos (78); 19) visų—standžiausi (78); 20) braskė (91); 21) atvažomis (91); 22) vaisus (95)... Čia pažymėta daugių daugiausia tiktai ketvirta dalis visų korektūros klaidų. Norėta, tur būt, išspausdinti: 1) dažnai galima užtikti; 2) su šaknele; 3) išbrinksta; 4) seikimąja (seikėjamąja) stikline; 5) gemalui; 6) išsiplėsti; 7) savo rėžtu; 8) rodiklio ašies; 9) augalo neskiaudžiant (neskriaudžiant); 10) rezginys; 11) plūduriojo; 12) atpalaiduodamas; 13) jame esama; 14) kad sumirktų; 15) kulė; 16) apvyturiuoja; 17) tosios dešimtinės; 18) privalydami šviesos; 19) visų standžiausi; 20) braškė; 21) atvažomis; 22) vai-

sius... Klaidos vietomis sunku ir suprasti; plg. eglės, maumedžio, *kenio* (?) — psl. 15.

Komisija turėtų pasirūpinti, kad vadovėlio klaidos būtų toliau atitaisomos pačiuose leidiniuose. Šiuo tarpu Komisija gerai padarytų, kad šito vadovėlio korektūros klaidas ėmusi pati netrukus atitaisytų ar atitaisydintų „Švietimo Darbe“: jų yra daugoka...

II. Vadovėlio kalba, apskritai imant, taisyklinga, tik atskiri žodžiai ar tam tikros žodžių lytys rašomos be reikalo ir šiaip ir taip, kaip kur atsitinka, lyg kad darbas būtų dirbamas vietomis skubotai, bet kaip. Čia, tarp ko kita, išspausdinta: *atvirsčioje* pusėje (13), *atvirkšti* pusė (13); *prasikečia* (9); *skečiasi* (10, 11); *glūdančio* (11), branduolys *glūdi* (15); per išlisą *dvejetą* savaičių (10), *dvejetai* dienų praslinkus (58); lapai turi *dveitą* priedėlių (50), prieš *dveitą* šimtų metų (55); *grynangliu* (57), *grynanglimi* (57); *padriksta* jos (47), plokštelėje *padrinka* (79); *išsiklesčia* (73), *išsiklėsčia* naujas augalas (90); lapelis, *kurs* buvo buvęs šviesoje (57); lape, *katras* stovėjo šviesoje (58); *keleris* metus (46), *kelis* mėnesius (71), *kelius* lašelius (53); žydi anksti pavasarį, *kaip* pučia stipresni vėjai ir *kai* tie augalai dar nėra apsikloję lapais (105)...

Mano pabrauktose vietose autoriui ar jo kalbos taisytojui taip dvejoti lyg nereikėjo. Autorius, kiek žinau, yra rytų aukštaitis: jam lyg labiau tiktų rašyti — *atvirkščias*, *kečiasi*, *glūdi* (glūdėti) šalia *glūdinčio* arba *glūdo* (glūdoti) šalia *glūdančio*, *dvejetas*, *grynangliu*, *padrikkti*, *-inka* (*padrykti*, *-ksta*), *klestėti*, *katras* (ypač teksto vietoje, kur kalbama, kaip ten, apie *du daiktu*), *kelerius* (keleri); *kelius* (keli), žydi... *kai* pučia... ir *kai*... Atskirus žodžius arba jų atskiras lytis autorius galėjo rašyti *vienodžiau* — taip, kaip jo yra įprasta taryti tie žodžiai sava tarme.

Labai svyruoja autorius ir dviskaitą vartodamas linksniuojamiems žodžiams. Vadovėlyje rašoma: 1) *šitos* dvi jėgi (85), *tos* dvi *tėkmi* (84), abu *nukreiptu* į *atvirkšti* *pusi* (13), *jiedvi* vienam gale *susijungusi* (9), *išgręžtos* dvi *skylutės* (20), naktį du lapelio *sklypeliu* *susiglaudę* (5), *tiedu* *organai* bręsta (102), *abu smailėliu* turi *ilgas dulkinės* (103)... Su dviskaita reikėtų elgtis atsargiau: rytų aukštaičiuose ji nyksta ar yra beveik išnykusi. Vartoti ji bet kaip, ne taip, kaip ji tikrai vartojama vienoje kurioje šnekamojoje mūsų tarmėje, autoriams ar jų kalbos taisytojams nereikėtų. Iš duotų aukščiau dviskaitos pavyzdžių sunku rasti viena kuri autoriaus taisyklė jai vartoti rašomojoje mūsų kalboje.

Autoriams, kurie jos neturi patys savo tarmėje, patariu jos arba visai nevertoti, arba vartojant „neimti jos vardo be reikalo“.

III. a) Botanikos terminologija, matyti, dar nenustatyta visiems to mokslo galams. Reikia tikėtis, kad gamtos mokytojai ir tuos savo mokslo terminus nustatys pagaliau, pasitarę tarp savęs ir pasikalbėję, jei bus reikalo, su kalbos mokytojais ar kalbininkais.

Kai kurie autoriaus terminai botanikai vargu galės prigyti. Čia turiu galvoje terminus: *sėklų atkaitas* (46), *atkaitinas* apdulėjimas (101), *kurčioji* dilgėlė (103), *sporaugiai* (112)... Vartojami šiam reikalui kitur, rodosi, ir *sėjokaita* (= „sėklų atkaitas“), *sporūgiai*, *sporūgės* (plg. *metūgiai*, *metūgės*)...

b) Su terminais vartojami rašinyje ir kai kurie kiti žodžiai ne visai paprastai vadovėliams. Čia rašoma vietomis: 1) *sektųs* pakeisti (42); 2) stiebas *suroja* atsipeikėti (75); 3) deganti *bala-nytė* gęsta (66); 4) susidaręs iš *baltimo* (15); 5) *dvejemečiai* augalai (95); 6) *įvairiopam* darbui (20); 7) *kukalis* (75); 8) *pupuolės* (94); 9) *purėna* (76); geltonosios *purėnos* (3); 10) *sėtinis* (38); *slėnyse* (3); 11) žalių *lapelių*, *sėdinčių* ant trumpo steverio (74); yra trys gūžtos, kur *sėdi* mažos baltos *kruopelytės* (97); eina ilgas steverys, kuriame tankiai *sėdi* plaukuoti *žvyneliai* (99); apatinėje jų (polaiškių) pusėj *atsisėda* rasos *lašelis* (111); 12) žemė neišdžiūsta *sausymečiu* (38); ateina *sausymetis* ir išdžiūsta žemė (71); jų vaisiai atsidaro *sausymety* (107); *šaltymečio* aplinkybės (70); 13) cukrinės *švindros* stiebuose (59); 14) priberkime lig *trečdalies* žirnių sėklų (20); 15) *žemininė* (oro, išorinė) atžala (88); 16) *nuo* kurių *pridera* jų tolesnis ūgis (75); 17) *taip tat* del mažylių chloroplastų gali dirbti fabri-
kų mašinos, *vaikščioti* garvežiai ir garlaiviai (60); *taip tat* lapai ir žiedo dalys yra vienodos kilmės (94); 18) gamtoj yra nemaža (*virš* 30 000) augalų (62)...

Tekstas būtų įprastesnis mokyklos vadovėliui, jei šitos rūšies žodžių ir posakių vietoje būtų išspausdinta vadovėlyje: 1) *galima būtų* pakeisti; 2) stiebas *suspėja* (*suskumba*) atsipeikėti; 3) deganti *skalelė* gęsta; 4) susidaręs iš *baltymo*; 5) *dviejų metų* (*dvejamečiai*?) augalai; 6) *įvairiam* darbui; 7) *raugė*, arba *kūkalė* (*kūkalis*); 8) *pūpuolės* (*pūpėlės*); 9) *puriena*, geltonosios *purienos*; 10) *sėtinys*, *slėniuose*; 11) žalių *lapelių*, *augančių* (*glūdinčių*)...; yra trys gūžtos, kur *glūdi* (*yra*, *pupso*, *kūpso*...)...; ...tankiai *išauga* plaukuoti *žvyneliai*; ... *atsiranda*

rasos *lašelis*; 12) žemė neišdžiūsta *sausmečiu*; ateina *sausmetis*...; jų vaisiai atsidaro *sausmety* (*sausmečiu*); *šaltmečio* aplinkybė; 13) cukrinės *švendrės* (*lendrės*) stiebuose; 14) priberkime lig *trečdalis* žirnių sėklų; 15) *žeminė* (oro, išorinė) atžala; 16) *nuo* kurių *pareina* jų tolesnis ūgis; 17) *taip tad* (*taigi, tuo būdu*)... mašinos, eiti garvežiai ir garlaiviai; *taigi* (*todel*...) lapai...; 18) gamtoj yra nemaža (*per* 30 000) augalų...

IV. Vadovėlyje yra ir sintaksės šiek tiek klaidų. Bet tos rūšies klaidos labai sunku skyrium pažymėti. Ne visai taisyklingais laikau, šiaip ar taip, vadovėlio sakinius:

1) *Kalbos žiūrėjo D. St.* (1); 2) augalo gyvybei yra reikalingos *visos tos 30 įėjusios* į augalo kūną *medžiagos* (44); 3) medis teturi vieną stiebą, *vadinaimą liemenį* (76); 4) *krūmui nėra* didžiojo stiebo; nuo šaknų eina aukštyn keli vieno drūtumo stiebai, kaip antai, *erškėčiui, šeimamedžiui, gudobelei, serbentui* (76); 5) kas toliau darosi lape *grynanglimi?* (57).

Žiūrėdamas šituos sakinius kalbos atžvilgiu, turiu galvoje tiktai kelis mūsų kalbos posakius (vieną paimtą iš paties šio vadovėlio):

Dar *pažiūrėkime* kartuolės *žiedą* (104). — Tavo *rašinį* rytoj *žiūrėsiu*. — Jonai, *pažiūrėk* ir mano *rašinį*. — *Pažiūrėk klaidų* (ar nėra klaidų). — *Paieškok* man *galvą*. — Vakar *ieškojo* man *galvą* („*kiškių*“ *ieškojo* galvoje). — Kas *tau* darosi? Kas darosi *mėšlui, iš mėšlo?*

Aukščiau pažymėtus sakinius (1—5) taip mėginčiau taisyti (tolesniām vadovėlio leidimui): 1) Kalbą *žiūrėjo* Dabušių Stasys. 2) Augalo gyvybei yra reikalingos *visos tos 30* (*trys dešimtys*) jo kūno *medžiagų*. 3) Medis vieną teturi stiebą, *vadinaimą liemeniu* (*vadinaimąjį liemenį*). 4) *Krūmas neturi* (*krūmo nėra*) didžiojo stiebo; *krūmo* — *erškėčio, šeimamedžio, gudobelės, serbentos* (*krūmui* — *erškėčiui*...) — nuo šaknų eina aukštyn keli vieno drūtumo stiebai. 5) Kas toliau darosi lape *grynangliui* (*iš grynanglio*)? Ką toliau *dar*o lape *grynanglis?* ...

Tuos pataisymus (1—5) teikiu vadovėliui betgi labai nedrąsiai: ką griežta galėtų pasakyti šiam tekstui tiktai pats autorius arba žmogus, mokąs kaip reikiant galvoti šiam dalykui. Kalbu čia, šiaip ar taip, tiktai del mažmožių; vadovėlio tekstas, apskritai imant, šiuo kartu, kaip sakiau, gana lengvas skaityti, parašytas ar tik ištaisytas visai įmanomai.

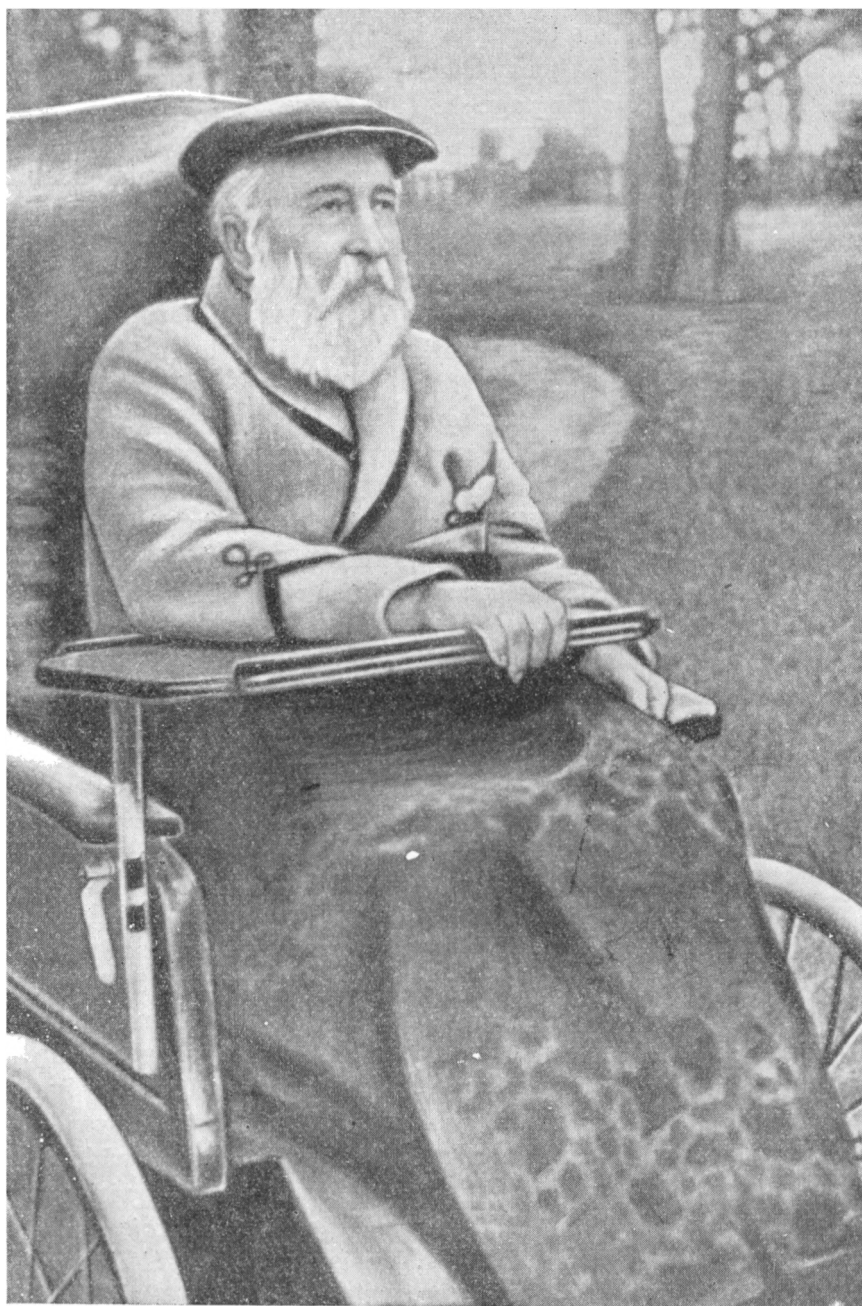
V. Čia duodu dar kitų pastebėtų vadovėlio kalbos dalykų. Turiu pasibrėžęs šiuos taisytinus sintaksės mažmožius:

1) Tą vietą turi paėmęs *išėjusis iš lapo* deguonis (57). Lape-
lis, *buvusis tamsoje*, tik pagelsta (57). *Likusioji šakelėje* jo (la-
po) dalis užtraukia žaidą (71). 2) Mes užtinkam jų (kremblių)
pačiuose tamsiuose miško užkampiuose (64). 3) Augalai ir tų
kiautų raštus turi nevienodus, *jog* iš jų net galima pažinti, kuriam
augalui dulkelės priklauso (96). Jis (snaputis) vardą savo gavo
del to, *jog* jo vaisius panašus į gandro snapą (108). 4) Mes sa-
kėme, *jog* augalai vis delto *nesugebą*, kaip gyvuliai, jausti ir lais-
vai judėti (4). 5) Mokslininkai ištyrė, kad visos tos medžiagos,
nuo šilimos *susitraukiančios* (18). 6) Žmonėse seniau laikyda-
vosi nuomonė, *esą* augalas savo kūną darąs iš žemės (43).
7) Draug su ja (su organine medžiaga) *prie tos progos* augalai
pašalina nebereikalingas medžiagas (71). 8) Kitų pumpurų ran-
dasi *del viso pikto* ir kiūti lyg apsnūdę po medžių žieve (76).
9) Vienos sėklos teturi vieną skiltį, kitos — dvi skilti, pagaliau
trečios — daug skilčių. *Sulig tuo* ir visi augalai skirstomi viena-
skilčiais, dviskilčiais ir daugiaskilčiais (16). 10) *Aukščiau už tą*
temperatūrą sėklų ūgis eina lėčiau (22). *Sėdi* prisiseigusios *po*
dviese prie stiebelio mažos baltos kruopelytės (97).

Pabrauktosioms šitų sakinių (1—10) klaidoms taisyti teikiu
tuo tarpu šiuos pasakymus:

1) Jo (jos) vietoje rados dabar *išėjęs iš lapo* deguonis. Lape-
lis, *buvęs tamsoje*, tik pagelsta. *Likusi šakelėje dalis*. . . 2) Mes
užtinkam jų *tamsiausiuose* miško užkampiuose. 3) Augalų ir tie
kiautų raštai nevienodi; iš pačių tų raštų galima pažinti, kurio
augalo yra dulkelės (?). Snaputis savo vardą yra gavęs *nuo* to,
jog. . . 4) Mes sakėme, *jog* augalai vis delto *nesugeba*. . . 5) Moks-
lininkai yra ištyrę, kad visos tos medžiagos nuo šilimos *susi-*
traukia. 6) Žmonės seniau manydavo, kad augalas savo kūną
darąsis iš žemės. 7) Drauge su ja augalai pašalina ta pat próga
nebereikalingas jiems medžiagas. 8) Kiti pumpurai atsiranda
del visa ko, be kokio matomo reikalo, ir kiūto lyg apsnūdę. . .
9) Vienu sėklų viena tėra skiltis (dalis). . . *Pagal tai* ir visi au-
galai skirstomi. . . 10) *Aukštesnėje už tą temperatūroje* sėklų
ūgis eina lėčiau. *Lindi (kiūto)*. . . prisiseigusios *porelėmis (po*
loi) prie stiebelio mažos baltos kruopelytės.

Autorius ar jo „kalbos žiūrėtojas“ bus per daug dailinęs kal-
xuriuos teksto sakinius: sakiniai, skyrium paimti, rados lyg tai-



Jablonskis račiukuose

syklingi, bet tas sakinių taisyklingumas kiek pakenkė, man rodo, jo kalbos sklandumui ir lengvumui. Vadovėlio kalba, apskritai imant, vis delto įmanoma, gana sklandi ir tolesniuose leidimuose bus, tur būt, ir visai lengva, visai graži.

VI. Baigdamas atskirus savo pastebėjimus del antrosios dalies **Gamtos Pradžiamokslio**, neiškenčiu nepažymėjęs dar vieno mažmožio: vadovėlis ir savo rašyba kiek skiriasi nuo kitų vadovėlių. Čia rašoma: 1) sudėga *nevisa* (44); 2) *nevisumet* pasisekdavo (55); 3) sudaro *nedaugiau*, kai $\frac{1}{60}$ *dalies* (54); 4) matom indų, bent kiek *nebetokių*, kaip medienos indai (80); 5) tarp narvelių *kur ne kur* išmėtyti (53). Kituose vadovėliuose rašoma, rodo, paprastai: 1) ne visa; 2) ne visumet (ne visuomet); 3) sudaro *ne daugiau* kaip $\frac{1}{60}$ dalį; 4) *nebe tokių*; 5) *kur-ne-kur*.

R. J.

[„Svietimo darbas“, 1921, Nr. 7—8, 143—148 psl.]

Senovės Istorijos Apsakymėliai. II dalis. *Roma* (psl. 1—234). Švietimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisijos leidinys. Iš rusų kalbos vertė J. J a b l o n s k y t ė. Kalbos žiūrėjo *St. Dabušis*. Kaunas, 1921 m. Spausdinta Tilžėje („Spaudos“ spaustuvėje). Kaina viršelyje nepažymėta.

I.

Šitame Ministerijos leidinyje yra 19 atskirų apsakymų iš senovės R o m ė n ū gyvenimo. Apsakymuose paliečiamas ir Romėnų kaimynų — kitų Italijos tautų, graikų, kartaginėnų — gyvenimas. Atskirais „apsakymėliais“ čia pasakojama, kaip darėsi ir koks buvo susidaręs senovėje visas Romėnų visuomenės gyvenimas... Matome čia, kaip gyveno Romėnų žmonės, kaip jie valdėsi rikiavosi, kaip vieni kitus plėšė, teisė, koks buvo susidaręs ir kaip darėsi jų gyvenime valdžios aparatas; matome, kokia jų buvo mokykla, kiek turėjo tai mokyklai įtakos graikai; matome, kaip buvo susidarę tenai atskiri krašto gyventojų luomai, kaip ir ką tikėjo tuomet jų žmonės, kaip buvo surištasi su tuo tikėjimu jų namų ir visuomenės gyvenimas, ką skelbdavo žmonėms ir aiškino visokiais būdais apie dievų ir žmonių dalykus įvairiausi dievų tarnai ir kiti dievų valios aiškintojai...

Istorijos vadovėlis, kuriame aprašomas senovės Romėnų gyvenimas, nieku būdu negali duoti to, ką čia duoda skaitytojui tie „apsakymėliai“. Šitie „senovės istorijos apsakymėliai“ sudaro čia visą *chrestomatiją* senovės Romėnų istorijai. Be tokios chrestomatijos senovės istorijos vadovėlis mokiniui labai máža teturėtų reikšmės, — taigi į ją pirmiausia kreipiu mokinio ir mokyklos akį. Bet ši chrestomatija įdomi bus ir šiaipjau skaitytojui, ne tiktai mokiniui, einančiam ar ėjusiam senovės istoriją. Taigi teikiu ją ir jau ėjusiems mokslą žmonėms, ir savamoksliams, ir šiaip mokytiniams, norintiems gauti gilesnio supratimo apie tą senovinę tautą, kuri visais savo gyvenimo padarais yra turėjusi tiek daug įtakos tolesniam kitų tautų gyvenimui ir jo santvarkai.

Istorijos mokslo specialistas galės, žinoma, ką-ne-ką ir prikišti chrestomatijos autoriui, bet bus tat — mažmožiai, o šiuo tarpu mokiniui ir šiaip skaitytojui, maža teturinčiam rimtesnių skaitymų savo reikalui, kaip tik ne mažmožiais reikėtų rūpintis.

„Apsakymėlių“ kalba, apskritai imant, geroka, gana taisyklinga, nesunki. Šituo atžvilgiu turiu betgi kai ką ir p r i k i š t i,— apie tai kalbu toliau.

II.

Šituos „Senovės Istorijos Apsakymėlius“, kaip pasakyta jų antraštėje, yra vertusi į lietuvių kalbą J. Jablonskytė, jos kalbą, prieš spausdinant, yra žiūrėjęs ir taisęs St. Dabušis; visą tą darbą yra, kaip ten pasakyta, išleidusi Švietimo Ministerija. Iš to turėtų būti lyg aišku mokiniui ir šiaip skaitytojui, jog tas darbas yra tikrai gerai padirbtas. Taip, darbas yra ne peiktinas; bet aš čia toliau kalbėsiu apie jį tiktai kalbos atžvilgiu, tik tiek, kiek jis yra tuo atžvilgiu nepaprastas, kiek jis išsiskiria iš kitų knygų, skiriamų mūsų mokyklai ir švietimo darbui.

1. Pirmiausia vartojama čia gana daug nepaprastų vadovėliui žodžių. Pavyzdžiui pažymiu šiuos sakinius (ir posakius) su tais žodžiais:

1. Fabiją Maksimą ėmė vadinti Kunktatorium, arba Nesku-bėtoju (vilkintoju, *dylėju*, psl. 104). 2. *Džiūgaujamoji* procesija (199), *džiūgautės* vainikas (164), *džiūgautinė* procesija (199, 135), *džiūgautinis* triumfo vainikas (165). 3. Romėnai įtraukė į savo skaičių lotynų, *giminiuočės* jų tautos, dievus (41). 4. *Konsuluoiant* (=konsulaujant?) Tiberijui Korunkanijui ir Publijui

Valerijui Levinui, konsulas Tiberijas Korunkanijas tarėsi .su senatu. . . (73). 5. Sunku buvo senam *lidui roti*, eiti judriam ir linksmam berniukui (225). 6. Berniukas nubėgo, palikęs toli užpakaly *lidą* (225). 7. *Mergingoji* Zeuso duktė (31). 8. Priešinin-kai krito, *nerodami* perbėgt ir pusės kelio (97). 9. Roma *rosianti* atsipeikėti (232). 10. Ejo ir piliečiai, *paroję* sugauti vagį (65). 11. Gajus *surojo* pereiti tiltą (196). 12. Turi tiksliai tarti žodžius su tam tikrais *mostais* (62). 13. Greitai ėjo po viena kitos *skundos* (=po vienas kito skundai, p. 65). 14. *Nesekė* nutildyt (101). 15. Nuolat *sekėsi* sutikti pirklių (11). 16. Ligi šiol *sekas* matyt aukuras (40). 17. Nuo *sekmingojo* (=sėkmingo?) karo *sekėsi* gauti naujų žemės sklypų (46). 18. Etruskai nebuvo *savarankūs* (15, 14). 19. Ypač svarbus kunigų *vaidmuo* (39). 20. Orato-rius turi susigyventi su savo *vaidmeniu* (232)...

Beveik visi pabrauktieji šitų pavyzdžių žodžiai pačios vertėjos nebuvę vartojami vertime; jos buvę pasakyta iš tų žodžių, gal būt, tiktai „skunda“; beveik visus tuos žodžius bus įdėjęs čia, betaisydamas vertėjos tekstą, tiktai „kalbos žiūrėtojas“. Vadovė-lyje arba skaitymuose, kurie skiriami ypač mokyklai, tokių maž-možių nereikėtų kište kišti į taisomąjį tekstą: tokiais taisymais „žiūrėtojas“ tik sau darbą *sunkina*, jie esti dažnai ir nereikalingi, jie kartais ne visai sutinka ir su įprastine, jau kiek nusistojusia vadovėlių kalba. Smarkauti „kalbos žiūrėtojui“ čia, šiaip ar taip, nereikia: taisyti reikia tik tie dalykai, kurie tikrai yra taisytini.

2. Kalbos žiūrėtojas ne visada pats, matyti, vienaip taria, rašo ir taiso atskirus vertimo žodžius. Jo paties svyrinėjimas at- siliepia ir visame šitame jo žiūrėjime.

„Apsakymėliuose“ spausdinama: *Hanibalas, Hanibalis. . . ; konsulas* (95, 149, 187), *konsulis* (186, 191); *kvestoras, liktoras* (202, 207, 209); *kvestoris* (64), *kvėstoris* (211), *pretoris* (61, 62, 63), *prėtoris* (209), *senatoris* (55); *kvestorius, prėtorius* (168), *senatorius* (144); *edilas* (43), *ėdylas* (210), *aidilas* (168), *ėdylis* (210, 211); *plebejai* (27), *plebejų edilai* (43), vienas *plėbėjas* (208); *forumas* (46, 47, 160), *foras* (161, 194); *ytalai* (97, 114, 120), *ytaliečiai* (105), *italai* (10, 192); *Kapitoliumas* (41), *Ka-pitolijumas* (42), *Kapitolijus* (15), *Kapitolija* (133) — *Kapitoli-jos* skardžius, *Kapitolijos* aikštė (133), *Kapitolijas* (?) — buvo *Kapitolije* (193, 195), aukojo *Kapitolijy* (202), galėsime pietaut *Kapitolijy* (232); *Eladė* (141), *Elada* (148); *Kartaginas* (11, 75), *Kartagina* (232); *privilegija* (29), *pryvilėgija* (190); *pūblika-*

nas (202); *pūblikonas* (205); *keleris* metus (209), *kelerius* metus (208); *Metelas* (161), *Metélas* (163, 164, 165); *Antiochas* (111), *Antijochas* (113)...

Moteriškosios giminės žodžiams, ypač tikriniams vardams, duodama nóromis galūnė *é* (šalia *a*): *Diané* (41, 42), *Vesté* (35), *Junoné* (31), *katakombé* (18), *Minervé* (42, 230), *Minerva* (41), *mūzos* (139), *mūzės* (228), *Sibilé* (145), *Sivilé* (42, 43)...

Apskritai sakant, šios rūšies žodžiams teksto vertime galūnės duodamos visai nesuprantamai (vieną kartą vienos, kitą kartą kitos); ilgosios balsės ir priebalsės (*j*, *k*) vartojamos tam reikalui ir šiaip ir taip... Tam pažymėti, imu dar keiis pavyzdžius: *pūblika* (209, 211), *decemvyrai* (42), *démokratas* (205), *centurionas* (111), *centurijonas* (125), *legionas* (120), *legijoninkas* (206), *mulas* (46), *mūlas* (212), *prefektas* (121), *préfektas* (207), *gladiatoriai* (13, 121), *gladijatoriai* (206), *triarai* (111), *mytologija* (11), *mitologija* (14), *specijalistas* (202), *sèstercijų* (209), *ūncija* (229), *mūnicipijas*, *municipijų* (206), *mūnicipijai* (207), *mūnicipiais* (206), *mūnicipijose* (169), *mūnicipijuose* (213); *Pyrėnėjai* (109); *Skėvola*, *Skypijonis*, *Ciceronis* (*Kikeronis*), *Apolonas*; *Apeninai* (8), *Apenynas* (97), *Palatinas* (19), *Aventynas* (146), *Flaminynas* (113), *Henucijas* (67), *Akvilijus* (67), *Atlasas* (161), *Tunisas* (75), *Laciumas* (10), *Tuskulumas* (41, 141), *Hadesas* (115), *Janusas* (35, 216), *salosai* (198), *ritorius* (226, 231), *ritorika* (231)...

Tam tikrų žodžių rašybos atžvilgiu St. Dabušio žiūrėta čia į savo darbą labai keistai: galvota vieną kartą vienaip, kitą kartą kitaip, mėtytasi, kišta vertimui ir šio ir to, — tų jo svyravimų pilnas ir visas šitas žiūrėtasis vertimas. Kalbos žiūrėtojui, prieš imantis darbo, reikėjo pačiam kiek labiau nusistoti — įgyti kiek tvirtesnių šiam reikalui pažiūrų ir jų laikytis jau visame savo darbe. Atsiminkite, jog čia tų svyravimų nė galo nėra, jog jie eina per visą vertimą. Čia svyruojama ne tik tose vietose, kurios mano pažymėtos: mano pabrauktas čia vienas kitas žodelis, ištrauktas iš teksto, tiktai pavyzdžiui.

3. „Apsakymėliuose“ nemaža yra žodžių, kurie senovėje buvo rašomi su dviem vienodom priebalsėm (*ll*, *nn*, *rr*, *kk*, *ss*...). Tos rūšies žodžiai, patekę čia į lietuvių kalbos tekstą, kalbos žiūrėtojo leidžiami į mūsų žmones tiktai su viena tokia priebalse. Rašoma čia: *Apijas*, *Flakas*, *galas* (*Galas*), *Kanai*, *Krasas*, *Piras* (Epiro karalius), *Sula* (Romos diktatorius), *Sibilé*, *Sivilé*, *Tulas*,

Varonis. . . Čia randame rašant: venk *galų* (83), *galų* liekanos nuėjo už kalnų (97); įkūrė kolonijas *Galijoje* (92); vienas *galas* giliai įsmeigė jam į krūtinę (103); kyla prieš Romą *Galai* (219)...

Kitos tautos (rusai, lenkai, vokiečiai. . .) tuos žodžius rašo senoviškai, su dviem priebalsėm. Dviejų vienodų priebalsių, rašomų po viena antros, mes, tiesa, neturime savo kalbos žodžiuose, bet ar jų neturėsime ir kitų kalbų žodžiams — reikia dar labai abejoti: turėdami tų žodžių garsams įvairių svetimų mums raiščių (*f, h. . .*), argi nesurasime *ll, rr, kk. . .* žodžiams: *gallas, Mekka, Pirras, Sulla, Šilleris, motto, manna. . .*? Kam čia turime taip skirtis nuo kitų tautų?⁵²

4. „Apsakymėlių“ kalba, kaip jau sakiau, nėra peiktina — geroka, gana sklandi. Bet toje kalboje, skubotai dirbant darbą, susakya nemaža sakinių ir posakių ne visai tinkančių mokslo vadovėliui, neaiškių, dažnai ir klaidingų, pasakytų bet kaip, labai nepaprastai, painiai. Pavyzdžiui imu iš kalbamojo teksto kelis vertimo sakinius, kelias jo „sintaksės pilnatis“:

1) Lambardų ūkininkai jau senai atkreipė akis į nedideles paupių kalvas, iš tinkamiausios tręšti, riebios žemės (5). 2) Ir kad dar geriau išaiškintų visą dievoto Numos įsakymų svarbą, kunigai papasakotų pamokomą pasakojimą apie trečiąjį Romos karalių Tulą Hostilijų (20). 3) Bet jau svarbu buvo tai, jog šeštasis karalius pripažinęs, jog einasi ne aukšta kilme, ne tuo, jog esi patricijus, bet svarbu tai, kad kiekvienas pilietis dalyvautų savo valstybės gyvenime, žiūrint į jo turtą ir nekreipiant dėmesio į jojo kilmę (28). 4) Ir žiūrėdamas į jį, Kvintas Klaudijas negalėjo nepasisakyti, jog tokio didžio žmogaus tokių prakilnių norų nebūta tarp jo amžininkų nobilių, nors jie ir gyveno dabar iškilniau, turtingiau, daugiau rodydami savo iškilmę (165). 5) Visiems atsakinėjo į pasveikinimus, visų vardus žinojo, nelyginant tu jam būtum lygus! (212).

Šituose pavyzdžiuose yra kiek, gali būt, ir korektūros klaidų. Bet vis dėlto geriau būtų, kad tos sintaksės pilnatys kiek sklandesnės, gyvesnės, taisyklingesnės būtų tekste.

5. Vertimo sakiniuose ir linksniai kartais (su bendratimis, dalyviais, padalyviais), bedailinant tekstą, pavartoti, man rodosi, ne visur kaip reikiant. Šit keli tos rūšies posakiai:

1) *Kalbos* žiūrėjo St. Dabušis (1). 2) Romėnai ėmė leisti prekybos *tikslams* į tolimąsias keliones (25). 3) Rinkosi draugėn *hendroms šventėms* (25). 4) Mamurijas padarė tai *todel*, kad nepagrobty kas nors Marso skydo (34). 5) Mes leidom jiems rinktis jiems apginfi tribūnus (49). 6) Vos nepasivėlavau pono *išėjimui pietums* (198). 7) Savo *įsakymui* vyktint jis nusiuntė į mūsų kraštus legijonų (199). 8) Jis stovėš *ginklu* rankose (73). Atvyko pasiuntiniai lauro *šakelėmis* rankose (126). Belaisvius apsiautė kareiviai *ietimis* rankose (135). Jų tarpe stovėjo *rimbu* rankoje prievaizdas (180). 9) Aslos *plytomis* vergai primėtė šafrano druožlių (163). 10) Kokių tiktai neišgalvojo kandidatai priemonių. . . pasidaryti rinkimų dienai *garsiais ir populiariais* Romoje (168). 11) (Jiems) reikėjo padėti pastangų, *kad pritraukti* piliečių *dėmesį* (70). 12) Galėjai manyti, jog tai *esą* tikri broliai (63). 13) Jam rodėsi, jog *nugalėsiąs* būtinai jo miestas (73). 14) Romėnamis rodėsi, jog Skypijonis *mokėsiąs* nugalėti Hasdrubalą (109). 15) Ligi šiol jūs nemokėjote mokėsių išdui, o dabar, *tarnaujant* kariuomenėje, jūs būsite apsunkinti mokesčiais karo reikalams (53). 16) *Stalė* jau gulėjo keli prašymų ritiniai (203). 17) Daugybė valgių padėta *aukure* (208).

Kalbos žiūrėtojas, paskaitęs kelis tautosakos rinkinėlius arba kelias chrestomatijas, skiriamas kalbos mokslui, ir pasitaręs, jei bus reikalo, su vienu kitu kalbos mokytoju, tikiuosi, ir pats supras, kas čia tikrai yra negera šitos rūšies sakiniuose. Čia tiek tepasakysiu, jog su lietuvių kalbos dėsniais lyg geriau sutiktų pasakymai:

Kalbą žiūrėjo St. Dabušis (plg. „veizdėjau *vištą*, rytoj tavo *rašinį* žiūrėsiu, dabar savo *avilį* žiūrėsiu“). Jie leidžiasi prekybos *reikalais*, renkasi *pietų*, išaina *atostogų*, *į atlaidus*, *į šv. Petrą*, *į darbą*. Padarė *tam*, kad aš nežinočiau. Leidom *jiems rinktis* tribūnus apsiginti. *Galvijų* ganyt jis nusiuntė piemenį. Jis stovėjo su *lazda* rankoje. Atvyko keli žmonės *su lauro šakelėmis*, *su ietimis* rankose, stovėjo *su rimbu* rankoje, *rimbą nusitvėrę*. Kandidatai ėmė pinigus kišti, norėdami pasirodyti *geri*, *garsingi*. . . Jiems reikėjo

daug pasistengti, kad *pritrauktų* piliečių akis (dėmesį) į save (daug pasistengti, piliečių dėmesiui į save prisitraukti). Galėjai manyti, jog jie *yra* t. broliai (galėjai juos tikrais broliais palaikyti). Jam rodėsi, jog Petras *nugalės, mokės* nugalėti. Jūs dabar, *tarnaudami* kariuomenėje, turėsit ir didelius mokesčius mokėti. *Ant stalo* gulėjo keli sąsiuviniai (bet „kiaulė lauke dvokia, *stale* kvepia“). *Ant aukuro* buvo daug kas padėta.

Šitais *savo* sakiniais duodu tik kiek pasakymų aniems teksto sakiniam pataisyti: savo sakinėliais *neatstoju* paties teksto sakinį. Kelių teksto sakinį nė tuo būdu nemėginu taisyti (plg. 6, 9), neturėdamas prieš akis paties originalo (ar nesuprasdamas kaip reikiant tų sakinį reikšmės).

Čia yra, šiaip ar taip, labai opus kalbos dalykas. Spręstinai kas spręsti keliais šitais pasakymais yra labai sunku. Man rūpėjo tiktai kiek paakinti tolesniam reikalui šio teksto kalbos žiūrėtojas: noriu, kad toliau jis būtų atsargesnis ir akylesnis.

6. Šių apsakymėlių vertėja ar jos kalbos taisytojas vartoja dažnai be kokio reikalo ir *įvardžiuotinius* dalyvius (būdvardžius) Iš tos rūšies klaidų, taip dažnai atsitinkančių mūsų vertimuose, čia irgi turiu pasibraukęs kelias „Apsakymėlių“ vieteles:

1) Iš laivų lipo ateiviai, *atplaukusieji* iš tolimų kraštų (9). 2) Žmonės, *vaizduojantieji* sentėvius, susėdo į kėdes (165). 3) *Norinčiųjų* būti konsuliais pasirodydavo nedaug (168). 4) Pasklysta trimitų garsai *šiaukiantieji* piliečius į susirinkimą (172). 5) Čia pat ir *laukiantieji* savo laimės kandidatai (174). 6) Iš ūkininkų galėjo atvykt tik *gyvenantieji* prie pat sostinės (184). 7) Patarnaus žmogui ir išbrauks jį iš *moکانčiųjų* duoklę sąrašo (202). 8) Toliau ėjo bičiuliai ir *priskirtieji* prie prėtoriaus (202). 9) Ėmė rinktis... komisija, nelyginant mūsų valdyba (?), *rengusioji* medžiagos svarstyti senate (212)...

Čia visur reikalingi *neįvardžiuotiniai* dalyviai: prie jų yra vadinamųjų papildinių, aplinkybės žodžių, pareinančių nuo jų pačių... Kam čia pavartotas *įvardžiuotinis* dalyvis (būdvardis)? Čia dar geriau sutiktų su mūsų kalbos dvasia „pilni“ šalutiniai sakiniai, bent vietomis jie būtų geresni už tuos teksto dalyvius.

7. Rašinyje yra, deja, nemaža ir korektūros klaidų. Kieno čia pasielgta neatsargiai — nemoku pasakyti. Spaustuvės daug kaltinti dėl šio dalyko negaliu: rašinio redakcija, taip daug svyrinėjusi, nesilaikiusi kokių aiškių taisyklių žodžių rašybai, negalėjo spaustuvei darbo palengvinti.

Pirmuosiuose puslapiuose (1—50) man krito beskaitant į akį šios korektūros klaidos: 1) malkomis (11) — malksnomis; 2) smilkinimuosiuose (13) — smilkomuose (smilkinamuosiuose); 3) pagerbt apeiga (19) — pagerbt — apeiga; 4) Numo (20) — Numos; 5) sužiedota... sūlaikyti... sužiedotinio (23) — sužieduota (sužadėta)... sulaikyti... sužieduotinio (sužadėtinio); 6) pasidarusių... (jis) tardavęsi... gręsia (24) — pasidariusių... (jis) tardavęsis... gresia; 7) dėmėsį... gręsia naujos... gręsia žvėrys (30) — dėmesį... gresia naujos... gresia žvėrys; 8) šviesiajame... akymirksnis... kurio viršūne (31) — šviesiajame... akimirksnis... kurio viršūnė; 9) gręsia (35), gręsiant (50) — gresia, gresiant; 10) Nors, jų valios nėra (38) — Nors jų valios nėra.

III.

Tūlas, turėdamas prieš akis šituos pastebėjimus, pasakys, gali būt, kad recenzentas čia tik kliaučių ieško. Atsakydamas jam, tariau: ne, ne, su tuo nesutinku, čia ne viskas padaryta kaip reikiant.

Koks buvo *vertėjos* darbas prieš pakliūdamas į žiūrėtojo rankas, pats aš, matęs tiktai spausdintą dalyką, spręsti negaliu, todėl... dėl jos pačios darbo dabar tylėti tegaliu. Bet vis dėlto jai patariu toliau atsargėnei būti — ne visada pasitikėti kalbos žiūrėtoju, reikalauti, kad jis, taisydamas jos kalbą, nesvyrinėtų taip, kaip čia vieno žmogaus svyrinėta ir mėtytasi, ir kad betaisydamas kalbą neprikaišiotų į ją visokių jam vienam tetinkančių tam tikru laiku naujybių. Vertėja, žinoma, dar geriau padarytų, pasirūpinusi taip dirbti savo darbą, kad jo kitam ir taisyti ar žiūrėti nereiktų prieš spausdinant.

„Kalbos žiūrėtojui“, prieš taisant kieno kalbą rašinyje, skiriamame ir mokyklai, toliau patariu pačiam tvirtai laikytis kokių nors vienių aiškių taisyklių, nusistojusių kalbos mokslo praktikoje ir rašyboje. Mėtytis viename rašinyje, taisyti ir šiaip ir taip — rimtam darbo žmogui netinka. Rašto darbas taip reikia dirbti, kad jis ir patį meistrą paskui girtų.

„Apsakymėlius“, apie kuriuos čia kalbu, teikiu šių dienų mokyklai ir mokinių skaitykloms: tie priekaištai, kurie mano pažymėti (žr. II), sprendžiamos reikšmės negali čia turėti. Linkiu „Apsakymėliams“ susilaukti netrukus antrojo leidimo ir pasitaisyti jam visa, kas tikrai yra taisytina.

J. Jablonskis.

[„Svietimo darbas“, 1921, Nr. 11—12, 133—140 psl.]

M o l i e r. Vertė R. Iešmanta. Šykštuolis, 5-ių veiksmų komedė (1—111). «Liaudies teatro» B-vės leidinys. Mariampolė, 1920 m. Kaina 20 auksinų.

Čia turim visai nepaprastą rašinį (vertimą), skiriamą mūsų žmonių scenai. Ar jį pamatys kada tas teatras, kuriam jį skiria vertėjas, labai abejoju: visas vertimas yra toks netikęs, jog drovu jam turi būt ir pasirodyti žmonių scenoje.

Zodį «tamsta» tuoj pradžioj tas pats žmogus kartoja ir šiaip ir taip — įvairiems galams; šalia «tamstos», kalbant į vieną žmogų, pasakoma čia pat ir «jūs». Kalbos taisyklės, jos posakiai, vartojami labai laisvai, ne taip, kaip juos žmonės pasako ir gramatika reikalauja. Čia randame begales visai naujų kalbos taisyklių — tokių taisyklių, kokių nė vienas jaunas dabar kalbininkas neišgalvos. Čia šios kalbos iliustracijai duodu skaitytojui tiktai keliolika ištraukų iš vertimo pavyzdžių:

a) *Tamsta* liusti (7). *Jūs* dūsaujat (7). Ė, tai *jūs* bijot, Eliza, kad buvot taip man gera (7). Kuo norit įtarkit mane, Eliza (7). *Jūsų* sūnus, *tamsta*, įsakė čia palaukti (12). *Jūs, tamista*, jūs teisūs (26).

b) Žmonės tik galima pažinti jų *elgesiais* (8). Turi prisitaikint *jais* (9). Tie, kur nor, kad *juos* meilikautų (9). Tačiau *jūs, savo puse*, pasistenkit *veikt į brolių* (9). Šitas drabužis labai patogus slėpti *pavogtus daiktus* (14). *Kagi* tu *šitokius* supranti (15) Laimingi tie, *pas kuriuos* dešimt tūkstančių yra (18). Aš, matot, masčiau, kas dabar sunkumas pinigų gaut (18). *Pas jus* yra pinigų (19). Išeisim iščia, k a d p a b a i g t mūsų pasikalbėjimą. Suvienysim jėgas, k a d k o v o t su jo būdo žiaurumu (12). Ryžotės gelbėt mane iš įsiutusių vilnių siauties (8). A—a, kaip tik toks žmogus būtinas to (?), ko jis bijos (14). Tu sutiksi jo išsprendimu (25). Sutiksiu visakuo j o p a s a k y s i m a (25).

Bet, atvira būnanti (=būdama), susirūpinau gera klotim (7)...

Vertėjo rašyba irgi žymiai skiriasi nuo paprastosios. Čia rašoma: manes, salyga, spresti, spreskit, tu drysti, gazdina, vakar man gražintus (=gražintus), skūsti, šyryt...

Vertėjui reikėtų gerai įsidėti į galvą, jog versti kas scenai iš kitos kalbos yra kiek sunkiau, nekaip... ropės graužti. Mokėti daug kas norime, bet ne visi pasimokyti turime noro. Vertėjui reikia to noro įgyti. Patariu vertėjui, prieš verčiant ką scenai ir šiaip literatūrai, dar pačiam pasimokyti kalbos. Literatūros vardo neimkim be reikalo!

R. J.

[„Lietuva“, 1921, Nr. 232 (759)]

1922

KELI KALBOS DALYKAI.

Šių dienų raštuose yra labai nepaprastų kalbos dalykų: atsitinka ir taip, jog žmogus parašo laikraščiu straipsnelį, kuriame pavartoja žodžius *pedagogas, ekonomistas, psichologija, fakultetas, galutinai, spaudinys...*, bet laikraščio korektorius ar kitas kuris laikraščio žmogus ima ir ištaiso tuos žodžius saviškai — liepia rašyti straipsnio autoriui kitaip: *paidagogas, oikonomistas, psikologija, fakultas, galūtinai, spausdinys...* Čia daugiausia nusveria, kaip sakiau, korektoriai ar „kalbos taisytojai“. Žmogui, kurs prižiūri laikraščio kalbą, sunkiau yra padaryti, kad visas rašytojo straipsnelis būtų suprantamesnis skaitytojui, kad jo žmoniškesnė būtų kalba, — ir jis, dirbdamas savo darbą laikrašty, ima brukti į straipsnelį tam tikrus *savus* ar kieno įsakytus žodžius. Kalbos reformų matome laikraščiuose, žinoma, ir del kitų priežasčių.

Čia duosiu kelis pastebėjimus del krintančių man šiuo tarpu į akį tūlų šio meto laikraštinės kalbos dalykų. Visko vienam straipsny neapreprsi: reikės ir toliau del jų kalbėti; del šito dalyko prabilis, gali būt, ir vienas kitas mokslo žmogus arba rašytojas. Imu čia pradžiai tiktai kelis įprastus man, senam žmogui, žodžius ir, kiek galėdamas, ginu jų dalyką „Lietuvos“ skiltyse.

I. *Galutinis, galutiniai, mugė; spaudinys (leidinys)*...

Žmonių kalboje nėra žodžių — *galūtinas, galūtinai, mūgė*. Ta raidė **ū** čia yra iš piršto išlaužiama tiems laikraščio rašiniams, kuriuose tie žodžiai rašomi su **ū**.

Sakome: *mezginys, siuvinys, kūrinys*... , priesagą *-inys* dedame čia, tos rūšies žodžiams daryti, prie žodžio šaknies; darome tuos žodžius ne iš žodžio liemenų, turimų veiksmažodžiuose *mezgdinti, siūdinti, kurdinti*, bet iš tų jų šaknų, kurias turime lytyse *mezg-ė, siuv-o, kūr-ė*. Jei žodis „spausd-inys“ yra naujas, darytinis, tad ir jis reikėjo daryti iš lyties *spaud-ė*, ne iš žodžio liemens, turimo veiksmažodyje *spausdinti*. Žmonių kalbos dėsniai reikalauja čia mūsų raštams žodžio *spaud-inys*.

II. *Chemija, psichologija, chalva, scholastika, chloroformas; fizika, fiziologija, faršas, Faustas; histologija, humanistas, humanizmas, hipnotizmas*...

Mūsų mokytiniai, ėję kitur mokslus, yra jau įpratę taryti ir rašyti šitos rūšies žodžius su nepaprastais mūsų žmonių kalbai garsais **ch**, **f** ir **h**. Bet tūlas dabar, kažin kodel, rašydamas šituos žodžius su **f** ir **h**, neduoda jiems rašte, kur reikiant, rašmens **ch**: yra žmonių, kurie rašo ar rašydina laikraštį tikrai — *psikologija, skolastika, kloroformas, hipnotizmas, fizika*... Kodel tūli mokslo žmonės nenuosekliai čia elgiasi — visai nemoku suvaikyti. Nuostabu, kad taip nenuosekliai šituos žodžius rašo ir keli žmonės, kurie kiek pirmiau gražiausiai išstardavo juos su **ch**, **f**, **h**. To nesuprasdamas, patariu rašytojams būti nuoseklesniems — rašyti, kaip ir pirmiau buvo rašoma: *chalva* (tam tikri gardumynai...), *chloroformas, psichologija, faršas* (su **ch**, **f**, **h**)... Šituos žodžius mes imamės į savo raštus ir kalbą ne iš pirmojo tų žodžių šaltinio, bet iš kultūringųjų savo kaimynų, tad ir rašykime juos taip, kaip esame įpratę juos taryti iš tų kaimynų. Rašymas „psikologija“ greta su „fizika“ visai nepateisinamas.

Mūsų žmonės, imdami šituos žodžius į savo kalbą, būtų, man rodos, bent nuoseklūs: kaip visus juos patys tarytų, taip linę būtų ir rašyti.

III. *Pedagogas, ekonomija, ekonomistas, estetika, anemija*...

Yra žmonių, kurie nusižiūrėję, jog senovės graikai, iš kurių kalbos turi pradžią šitie žodžiai pasaulio kalbose, rašydavo juos su **oi** ir **ai**, ima dabar rašyti ir *paidagogas, oikonomika, aistetika* („*anaimijos*“ dar neteko matyti raštuose). Vokiečiai, prancūzai, anglai ir mūsų kaimynai savo tų žodžių tarimu ir rašymu

neduoda kokio pateisinimo tiems mūsų reformatoriams. Jei imtumėm šitą rašymą tiesiai iš senų *senovės* graikų, jei taip būtumėm jau įpratę ir taryti rašyti tuos žodžius, sunku būtų kas prieš tai pasakyti; bet dabar imamės tuos žodžius tiktai iš savo kaimynų, esam įpratę ir taryti juos iš savo kaimynų; antra vertus, patys gerai nežinome, kaip tuos žodžius tarydavo graikai tada, kada iš jų buvo imami tie žodžiai į kultūringų dabar tautų kalbas. Pats aš rašau, negaudydamas čia vėjų — *pedagogas; pedagogiškas, ekonomistas. . .*, rašymas ir tarimas čia *ai, oi* yra neįprasta mūsų daugumai ir dabar nepateisinama *naujiena*. Neberašysim, man rodos, nė bandytų pirmėliau rašyti „Kroisas, Kaisaris (kaisaras), pusikė (=fizika). . .“

IV. *Fakultetas, autoritetas, komitetas, suverenitetas, universitetas. . .*

Šitos rūšies žodžius tardavom ir rašydavom taip, kaip tardavo juos mūsų mokytojai ir rašydavo pirmieji mūsų laikraščiai. Taip, ne kitaip, įpratusi yra tarti ir rašyti juos ir senoji mūsų karta. Jų galūnę *-etas* tardavome paprastai taip, kaip tą pat galūnę tariame savo žodžiuose „*kerepetas, lanketas, verpetas. . .*“ Vokiečiai, lenkai ir kiti mūsų kaimynai taria juos savotiškai: „Universitāt (vok.), uniwersytet (lenk.), université (prancūz.). . .“ Jie nepasidaro tų žodžių tiesiai iš lotynų kalbos *vardininko* (iš „*facultas, comitas, universitas. . .*“) — pasidaro juos savotiškai iš tam tikrų tų žodžių *liemenų* (iš „*facultat-, comitat-, universitat-“*). Pirmiau ir mes imdavomės tuos žodžius į savo kalbą eidami tų savo kaimynų pėdomis. Taip esam įpratę daug kas juos ir rašyti.

Svetimųjų žodžių, kai imami jie į mūsų kalbą, imamas paprastai žodžio liemuo (kamienas), ne jo vardininkas: plg. *Kalchantas, Ksenofontas, gigantas, Ciceronas (Ciceronis)*. Kad mūsų kalbai būtų imamas tų senovinių žodžių vardininkas, jie skambėtų mums labai nepaprastai (gal būt: „*Kalchas, Ksenofonas, gigas, Ciceras*“). Kelis tos rūšies žodžius, kaip ir mūsų kaimynai, daromės, tiesa, ir ne iš žodžių liemenų (plg. „*drama, programa, teorema, divizija, komisija*“), bet ir čia esame tiktai kitų *mokiniai* (nieko *nauja* nedarome) — einame savo kaimynų keliais. . . Kas kita su „*universitu, fakultu*“: čia mes esame *visai vieni*, imame taip nepaprastai tarti tiktai mažą dalelę tos rūšies kalbos žodžių. Mūsų gyvenimui reikia *didesnių* reformų!

Daiktavardžių su galūne *-itas* mes savuose žodžiuose neturime; turėjom ligi šiol tą galūnę tik tokiuose paimtuose į mūsų

kalbą žodžiuose, kaip antai: *banditas, kreditas, meningitas, sibiritas*. . . su kirčiu tuoj prieš skiemenį *-tas*. Esu jau girdėjęs žmonių tariant „universitas“ su kirčiu irgi *priešpaskutiniame* žodžio skiemenyje: jie gretino, matyti, tą žodį, kirčio atžvilgiu, ne su lotynų kalbos žodžiu „universitas“, bet su jau vartojamais mūsų kalboje žodžiais „banditas, kreditas, sibiritas“, nors to žodžio teikėjai taria jį, žinoma, su kitu kirčiu. Ar kaimo žmonės tikrai tars jį kaip reikiant — labai abejoju.

Del visų šitų priežaščių patariu laikraščiams tenkintis ir toliau jau įsigalėjusiais mūsų kalboje žodžiais „fakultetas, komitetas, universitetas, autoritetas. . .“

Dar mažmožis šlam reikalui. Mes turim savo kalboje tokių žodžių, kaip antai: „akmuo, ruduo, vanduo. . .“; jei kitos kurios tautos žmonės imtųsi iš mūsų tuos žodžius į savo kalbą ilgesniam, paprastam savo gyvenimo reikalui, tai darytųsi juos, man rodos, taip pat ne iš mūsų tų žodžių vardininkų, bet iš pačių jų liemenų, iš to, ką duoda kalbai tų žodžių kilmininkas, arba bent suderintų juos visiškai, tarimo atžvilgiu, su kitais savo kalbos žodžiais. Mūsų mokslinės kalbos reformatorių elgiamasi čia, man rodos, ne visai atsargiai, gal skubotai.

V. Kiek laiko smerkėsi, veržte veržėsi į mūsų raštus vieno kito spraudžiami jai žodžiai: *cyvylicacija, cyvylistas, pūblicitas, rėspublika, ūniversantas, Kikeronis, kiklas, enkiklopedija, institūtas* (su y ir ū). Buvo nusižiūrėta į senovės tų žodžių tarimą, į jų kilmę, ar tiesiai į senovės kalbų žodynus — ir imta tas nusižiūrėjimas ar atsiminimas teikte teikti mūsų raštų kalbai. Tų teikėjų žiūrėta, kaip tuos žodžius tardavo kitados senovinės tautos, ir norėta tas jų tarimas dabar mums savotiškai įteikti. Šiuo metu tas jų noras, rodosi, mažėja ar visai likviduojamas. Apie jį ir aš nebekalbėsiu. Tik patarsiu: prieš spręsdami ką nauja kalbos reikalui, gerokai pagalvokim. Pats aš esu čia. . . konservatorius.

VI. Yra terminų, del kurių tikrai reikėtų ko viena visiems laikytis. Mokiniai, matydami rašant ir šiaip ir taip, negali įprasti vienais naudotis terminais. Vienoje programoje, einančioje iš labai rimtos mokslo įstaigos, teko neseniai rasti žodžiai „*sintaksė, filosofija*“, kitoje programoje, kitame tos pačios įstaigos skyriuje, buvo išspausdinta (tame pat rašinyje) jau „*sintaksis, filozofija*“. . . Yra ir keistesnių dalykų. Vienodi terminai reikalingi ypačiai įvairių rūšių mokykloms. Tam reikalui daugiausia galėtų pada-

ryti, man rodosi, Terminologijos Komisija, susidėjusi su keliais kalbos specialistais ir, gal būt, laikraštininkais.

Padarykit ką viena ir tvirtai!

R. J.

[„Lietuva“, 1922, Nr. 67 (889)]

J. M u r k a. **Vaikų Darbymečiui.** Pirmoji dalis. Knygos I-jam pradžios mokyklos skyriui. Trečioji laida (psl. 1—180). „Švyturio“ bendrovės leidinys. Kaunas (Vilnius), 1921 m. Spausdinta Tilžėje. Leidinio kaina nepažymėta.

[...]

VI. Vadovėlyje yra kiek ir sunkokų vietų (klaidų): autoriaus ne visada būta atsargaus, vietomis ir skubotai šis tas nusakyta — sakyta ir šiaip ir taip. Pats autorius kalbą, aišku, moka gerokai: jo kalbos ydas aiškinu tiktai jo paties neatsargumu ir kartais neapsižiūrėjimu (A—J).

A). Rinkinėlyje vietomis pasakoma:

1) Ne visi šiose knygoose sukrautieji raštai reikia klasėje skaityti (2). 2) Mokinių savarankiškai skaitytieji raštai reikia dar laikas nuo laiko klasėje tikrinti (2). 3) Ir čiulba... kvepia sodas per linksmąją medžiams pavasario šventę (130). 4) Mums belaukiant — žiūrime beparvažiuoja visi trys (104). 5) Kurių žaislų mokate? (14). 6) Mokslinius dalykus tegu tyrinės vaikai savo laiku (2). Jei išraus, tai žaislas pabaigtas (21). 7) Motutė verkia už savo vaikelius (5). 8) Pasruvo ant sniego pirmosios srovelės (102). 9) Sekmadieny nuėsiu į bažnytėlę (33). Penktadieny ir šeštadieny kepė pyragus (104). Palaukit, aš sekmadieny jus nuvesiu į pievelę (157). Didžiajame šeštadienyje sesuo išėjo į bažnyčią (104). Pavakarį nustyplino gužutis (114). 10) Mielu noru ečiau (153). Tiktai jos (rupūžės) dėka aš myliu tėvelį gardžiais saločiais (137).

Čia, keliose rinkinio vietose, autoriaus taip sustatytuose sakiniuose, ne visai tinka, rodosi, įvardžiuotiniai dalyviai ir būdvardžiai (1—3), netinka ir padalyvis (4). Autoriaus lyg galvota ne visai lietuviškai, lyg stengtasi labiau sve-

timas tekstas pažodžiui išversti į lietuvių kalbą, lyg pamiršta, jog reikia su vaikais kalbėti paprasčiausiai, bet aiškiai ir taisyklingai.

Pats aš, nutoldamas kiek nuo paties teksto ir turėdamas reikalo su žmonėmis, nepratusiais reikšti savo mintis ilgesniais posakiais, linkęs būčiau kitaip pasakyti įdėtus aukščiau rinkinio sakinius. Šiam ir kitam reikalui, duodamas kiek kalbos patarimų vadovėlio autoriui, linkęs būčiau šiaip kalbėti pradžios vadovėlyje:

1) Ne visi šių knygų raštai (ne visi raštai, patekę į šitas knygas, sudėti į šitas knygas) reikia klasėje skaityti. 2) Pačių mokinių skaitymai tarpais (tam tikrais tarpais, kai kada) reikia dar klasėje tikrinti: mokytojas turi žiūrėti, ar mokinių gerai suprasti skaitytieji dalykai. 3) Ir čiu!ba... kvepia sodas pavasarį linksmojoje medžių šventėje (per linksmąją savo, per linksmąją medžių šventę). 4) Gi žiūrime (mes belaukdami žiūrime) — visi trys parvažiuoja. 5) Ar moki giesmių? Kurias tu giesmes moki? Aš moku tik šv. Jono giesmę. Kurie žaislai yra tau žinomi? (žaislas yra Spielzeug, играшка). Ar moki žaislų? (žaislas yra ir Spiel, žaismas, игра). Kuriuos žaislus moki? (plg. „kurias tu giesmes moki?“). Ar jau moki rytojais pamoką (gramatikos pamoką, gramatiką)? 6) Mokslo dalykus teininie (teeina, tegu tyrinėja) vaikai vėliau, savo laiku. Jei išrauja... 7) Motutė verkia dėl savo vaikelių. 8) Pasruvo sniege (toj vietoje, kur tebėr sniego) pirmosios srovelės. 9) Sekmadienį nueisiu į bažnytėlę (plg. „ateik dieną, kitą dieną, šventą dieną, šventadienį“). Kur buvai aną šventadienį? Penktadienį ir šeštadienį kepė pyragus. Tas dienas nedaug tenudirbot. Palaukit, aš sekmadienį jus nuvesiu į pievelę. Didįjį šeštadienį (?) sesuo išėjo į bažnyčią. Pavaikare nustypino (nustyplino) gužutis. 10) Jį su džiaugsmu visi sutiko, su varpais, su didžiausiomis iškilėmis išlydėjo. Ne savo valia jis taip daro. Mielai (labai mielai, su mielu noru) eičiau. Tiktai dėl jos (dėl jos darbo) gauna iš manęs tėvelis gardžių saločių (salotų), galiu duoti tėveliui valgyti salotų („vaišiname kuo, arba mylime kuo“, rodosi, tiktai svečią).

Tarmėse ne vienaip šį tą pasakome, šiuo tuo skiriamės ir atskiruose pasakymuose (ir sintaksės atžvilgiu). Gali kuo skirtis ir mano tarmės ypatybės nuo to, ką čia duoda kalbėtaisiais saki-

niais rinkinio autorius. Savo pasakymais aš čia, žinoma, dar ne-
pasakau, jog taip tereikia reikšti, taisyklingai rašant vadovėlyje,
pažymėtieji rinkinio sakiniai. Duodu čia tiktai kiek, gali būt, tai-
syklingesnių, lyg paprastesnių vadovėlio skaitytojui ir jo moky-
tojui pasakymų. Šio vadovėlio autorius, man rodosi, galėjo ir
papasčiau arba sklandžiau ką-ne-ką pasakyti vadovėlyje, jei būtų
turėjęs prieš save, rašydamas vadovėlį, gyvą žmogų, mažą moki-
nį, nepratusį dar painiai reikšti savo mintis.

B). **D v i s k a i t a** nyksta, matyti, ir mūsų kalboje, kaip ji
yra išnykusi jau ir kitur. Šito vadovėlio autorius ją lyg gelbėda-
mas vartoja nei šiaip nei taip, labai nelygiai. Šit keli jo dviskait-
tos pavyzdžiai:

1) *Du oželiai* (71). Liemens *du vyrai* neapkabintų (160). Man
ir Kazytei motutė davė po *du gražius margučius* (160). 2) (Bu-
vo) *du juokdariu* (91). Ir daug metų gyveno *broliu* (93). Vieną
kartą ėmė kalbėtis *broliu* (93). Taip *broliu* ir negalėjo susipykti
(94). Pamatė, kaip *žariji dvi aki į jį žiūrinti* (92).

Zemaičiai ir, rodosi, Prūsų lietuviai dviskaitos lytis vartoja
labai dažnai: buvo *du vyru, dvi mergi*, mačiau *du vyru, dvi mer-
gi*. Mano paties tarmėje yra sakoma: buvo *du vyrai* (du *vyru*),
atėjo *dvi mergos*, mačiau *du vyru, dvi mergas*. Bet tokio miš-
nio, kokį čia duoda dviskaitai rinkinio autorius, niekur, rodo-
si, nėra: niekas nesako „atėjo *broliu*, susipyko *broliu*“ ir „atėjo
du broliai, davė *du margučius*“. Neturintiems savo tarmėje dvi-
skaitai pagrindo arba nemokantiems jos vartoti nuosekliai —
taip, kaip ji yra tikrai kur vartojama, reikėtų jos beveik vengti,
bent pradžios vadovėlyje. Čia autoriaus būta neatsargaus.

C). Autorius ne visur laikosi vienos kurios pagrindinės tar-
mės vadovėlio kalbai; todėl jo vadovėlio kalboje yra posakių,
kurie lyg netinka viename straipsnyje arba yra negalimi, būda-
mi suimti draugėn, rašomojoje kalboje. Ir šituo atžvilgiu turiu
pastebėjęs kiek autoriaus nenuoseklumo. Autorius rašo:

a) *U ž e i k pas mane* (153), mėgino e i t i *pas Paugžlelį* (154)
ir b) e i k geriau *į mane* (154). a) *Juodu* vežasi (29), eina *juodu*
(88) ir b) susitinka *jiedu* katę (116). a) Per *dve jus* metus
(143) ir b) auga *kelis* (=kelerius) metus (143); a) lietus *lys*
(159) ir b) *bus; pietumis... pietais... pietai* (168).

Tos rūšies „klaidų“ yra betgi labai nedaug. Vadovėlyje, kurs
skiriamas pirmajam kalbos mokslui, reikėjo čia ko v i e n a lai-
kytis.

D). Ne visame rinkinėlyje autorius vartoja vienam reikalui tuos pačius žodžius. Rinkinėlyje rašoma:

1. Ožys *išsikabaravo* (72). 2. Ar *išsikabarosi* (73)? 3. Geriausias *draugas* (=šuo, 64). Žmonių *draugas* (=ežys, 149). 4. Žmogaus *bičiuliai* ir priešininkai (=įvairūs gyvuliai, 165). 5. Ima pūsti *balaną* (117). 6. Prismaigė *skalelių* (150). 7. Šiaurys vėjas *tvankas* ir upes tiltais išgrindo (36). Antis šaukia ančiukus į *tvankelę* (109). Atsidūrė *tvankos* pakraštyje (109). Antis nusivedė vaikelius į vidurį *tvankos* (109). 8. *Tvenkinyje* kurkia varlės (130); kerčioje — *tvenkinėliai* (133). Nusivedė Miką į *tvenkinį* (152).

Autoriaus čia pradėta vartoti žodžiai vienaip, toliau taisyti. Mokslo vadovėlyje geriausiai tinka, rodosi, šiam reikalui: *išsikabaruoti, bičiulis, skala, tvenkinys*, arba *kūdra* („tvanka“ yra t v a n k u s, troškus, labai sunkus arba karštas o r a s).

F). Autoriaus kalboje yra šiek tiek rusicizmų (rusybių), imtų iš rusų tautosakos. Mano pažymėta:

1) Jonukas *ir* sako Antanukui (12). 2) Išeidama žynė *ir* sako (21). 3) Išlipusi *ir* sako (73). 4) Gužutis *ir* galvoja (116). 5) Musė *ir* prašos (147); žuvytė *ir* prašosi (150); kažin kas *ir* šaukia (118); Antanas *ir* klausia (120). 6) Simutis to *ir* telaukė (105). 7) Naktimis *taip ir* traukia miegas (95). Pirmųjų sakinių (1—6) jungtukas *ir* yra gana įprastas, rodosi, tiktai rusams su mūsų rytų aukštaičiais; kitoms mūsų tarmėms jis čia yra visai svetimas. Du paskutiniu sakiniu linkęs esu taip reikšti pradžios vadovėliui: „Simutis to telaukė; naktimis be galo ima miegas, be galo noriu miego...“

G). Vadovėlio kalboje yra ir kitų visai smulkių klaidų. Jos labai įvairios. Mėginu ir jų dalį nurodyti tolesniam vadovėlio leidimui:

1) Vincukas ėmė gardžiai *vėtėti* (=šveisti, šutinti, velėti, vėtyti) šližiką (55). 2) Vincukas pasistojo ant jos kojos *plank-sno* (55) — ant jos *plesno* (pleksno, kojos letenos). 3) Buvo ožys *gaurotas* (72) — *gauruotas*. 4) Balandžiukai *noriai* lesa (79) — *noroms, godžiai, mielai* lesa. Rupūžė *labai noromis jį* (pienelį) gerdavo (137) — *labai godžiai, labai mielai jį* gerdavo, *labai gardžiai jį* gerdavo. 5) *Tat* bėk (91) — *Tad* bėk. 6) Marytę siunčia pas *ligonę* (98), *Marytė ligonę* slaugo (99) — pas *ligonį, ligonį* slaugo („ligonis“ yra, rodos, ir vyras ir moteriškė). 7) *Matė* jo *apyda-*

ra (101) — apidarą (apdarą). 8) Gandras dar *pasiplėtavo* (103) — išskėtė sparnus (?), pastypčiojo (?). 9) Žvirblis *išrodo* (102) — atrodo. 10) Kepė *varškėčius* (104) — varškėčius. 11) *Tetervinas... lizdą suka* (107) — tetirvinas (*Rt. tetervinas*)... lizdą krauna („lizdą suka“ tik tam tikri paukštyčiai). 12) Prisivirė *kunkulienės* (114), mėgina prisiekti *kunkulienę* (114), *kunkulienė* kvepia (114) — kankólienės, kankólienė, *Žem. kankólynės*...; gruzulių, kukulių... 13) Ūkininko laukuose *įviso* (=įprato, įjunko, įsmilo) į javus gervės (114). 14) Katė atsigulė *tarpkrosnyje* (117) — ant krosnies, ant krosnies kaklelio, už krosnies (?): troboje buvo, tur būt, tiktai *viena* krosnis. 15) pilimėlį. Pilimėlio, pilimo, pilimai... (150, 151, 169, 171) — pylimėlį. Pylimėlio, pylimo, pylimai (pylimėlį. Pylimėlio...). 16) Karvės ėmė *gromulioti* (150) — gromuliuoti (gromuluoti). 17) Dar *sluogas* gausi (155) — slogomis susirgsi, slogą (slogas) gausi. 18) *Ot* kurmis (157) — tai kurmis; *ot*, biaurybė (52) — *mat (tai)*, biaurybė. 19) Susiginčijo saulė ir lietus, *kuris* jų (=katras juodu, katras jų) naudingesis. 20) *Rodyklėlis, rodyklėliai* (169) — rodiklėlis, rodiklėliai. 21) *Pasičiūžinėjame* (8), *čiūžinėjomės* (8), *čiūžinėtis* (36) — pasičiūžinėjame, čiūžinėjomės, čiūžinėtis.

H). Rinkinėlių autoriai, imdamiesi ką savo reikalui iš kitų autorių, turi kartais imamą dalyką „kiek taisyti“ tam savo reikalui. Taiso vietomis tokius tekstus ir šio rinkinėlio autorius, bet ir čia jis pasielgia kartais skubotai, ne visai taip, kaip reikėtų. „Taisyti“ tokių rinkinėlių autoriams tenka dėl įvairiausių priežasčių: jie prastina tekstą, daro jį suprantamesnį savo skaitytojams, kartais ir jo kalbą turi tikrai pataisyti.

Vienoje šio rinkinėlio vietoje (52) pasakyta: „kur be užsiglausi, kiškeli“? Tekste, iš kurio paimtas rinkinėlio straipsnis, pasakyta: „kur be prisiglausi, kiškeli“? Čia taisymas buvo, gali būt, ir nereikalingas. Vienoje rinkinio dainelėje (104, psl. 124) pasakyta: „Auk, obelėle, aukščiau už *dvarą*, skleisk šakelės plačiau už *dvarą*.“ Tautosakos rinkinyje, iš kurio paimtas šitos dainelės tekstas pradžios mokslo rinkinėliui, yra: „Auk, obelėle, aukščiau *dvaro*, skleisk šakelės plačiau *dvaro*.“ Tautosakos tekstas yra čia ne visai paprastas, skiriasi nuo įprastų mums kalbos posakių, bėt ir autoriaus taisymas rinkinėliui yra, man

rodosi, nevykęs: d a i n e l ė reikia imti ir vaikų skaitymams tokia, kokia ji d a i n u o j a m a. Šituo taisymu dainelė beveik pagadinta: jos tekstas dainai netinka. Vienoje rinkinio vietoje (33) pasakyta: „Milašių šeimyna tursamiegio gulėjo“, nors Žemaitės tekste, iš kurio imtas ir žymiai perdirbtas šiam rinkiniui tas straipsnelis, žodžio „tursamiegis, tursomiegis“ visai nėra ir tuo „tursamiegiu“ nieko čia nepataisyta: žodžiai „tursintis, pasitursinti, tursamiegis“ bus dar nesuprantami šio rinkinio skaitytojui (vaikui), jų reikšmė yra ir ne visai p a d o r i pačiam rinkinėliui.

J). Rinkinio gale (179) autorius keliais žodžiais peikia rusų gramatikų s k y r y b ą, paaiškindamas tuo kelias savo skyrybos klaidas, ypač kablelių vartojimą savo teksto sakiniuose. Bet autorius tuo neaiškiu savo aiškinimu nieko griežta ir pamókoma nepasako mokytojui. Einant tomis rusų gramatikomis, rinkinio skirtukai toki turėtų būti (tam tikrose jo teksto vietose):

1. Marytė ėjo pas motutę ir, atsisėdus suolely prie jos kojų, ėmė mokyti (98).
2. Ką pati Marytė dirbo, ir Onytę mokė (98).
3. Pasimatė tikrai galinti daug kuo padėti dideliems, ir mielai padėdavo (99).
4. Sesuo atsikėlė anksčiausiai, kai mes dar tebemiegojom, ir ėmė plakti dainuodama (104).
5. Po kiek laiko motina pastebėjo, kad pridėta daug kiaušinėlių lapeliuose, ir įsakė vaikams (127).
6. Tėvelis matė, kaip Katrelė susirūpinusi, ir tarė (135).
7. Vai eisiu į pievas laukus pabraidyti (141).
8. Tą šalį vadina š i a u r e, arba ž i e m i a i s (168).

Rusų gramatikų autoriai, tiesa, skirtukus deda sakiniuose kiek kitaip, ne taip, kaip lenkai arba vokiečiai; jų skyryba daug kuo skirias ypač nuo prancūzų skyrybos. Lietuviai šituo atžvilgiu elgiasi ne visi ir ne visada vienaip, ko viena dar nesilaiko griežtai. Šio rinkinio autorius, jei neklystu, stengias čia ką nauja savo rinkinio skirtukais duoti. Skaitytoją, kuriam įdomu tat žinoti, siunčiu tiesiai į kalbamąjį rinkinį.

VII. Teksto klaidos rinkinio gale atitaisytos. Prie autoriaus atitaisymų (179) pridedu dar kelis: 1) iš paties (26) — iš peties; 2) dar paėėjo (72) — paėjėjo; 3) būdėjo (94) — budėjo; 4) lig rados (102) — lig tiktai rados; 5) jis rodos (102) — jis rados; 6) mūsų tėta (104) — mūsų teta; 7) Jie gyvena (111) — Jie gyvena; 8) džiaugiasi tėva (127), obelelei (127) — džiaugiasi tėvas, obelėlei; 9) runguojas (129) — ranguojas; 10) besisirdama (144) — besiskirdama (besisirdama?); 11) tetu-

kui... Tetuk (156) — tètukai... Tètuk; 12) kirminių (167) — kirminių.

VIII. Duota čia daug įvairių mano pastebėjimų. Autorius gali su kai kuriais, žinoma, ir nesutikti. Keliais šitos recenzijos pastebėjimais patariu jam betgi pasinaudoti tolesniam rinkinėlio leidimui. Autorius dar geriau padarytų pasitaręs dėl įvairių rinkinėlio dalykų su draugais, dirbančiais toje mokykloje, kuriai skiriamas kalbamasis rinkinėlis, ir pasinaudojęs keliais jų pastebėjimais, jei išras, žinoma, jog tie pastebėjimai ką tikrai gera ir gyva duoda šių dienų mokyklos reikalui.

Tiek šiuo tarpu dėl to vadovėlio.

Labai gaila, kad mūsų mokytojų laikraščiai („Lietuvos Mokykla“, „Gyvenimas ir Mokykla“) taip maža kalba savo skiltyse apie vadovėlius, skiriamus mūsų mokyklai. Man pačiam, gyvenančiam jau toli nuo mokyklos, kaip ir tebedirbantiems mokytojams, labai malonu būtų žinoti, kaip žiūri į šį vadovėlį kiti mokytojai, tie m-jai, kurie juo savo darbui naudojami mokykloje. Žinodamas tą dalyką arba pasikalbėjęs dėl jo su dirbančiais mokykloje mokytojais, gal būt, ir aš šitą recenziją būčiau kiek kitokią parašęs. Kur jaučiat mane klystant, neklausykite.

Rygiškių Jonas.

[„Svietimo darbas“, 1922, Nr. 1—2, 93—104 psl.]

1923

Batuotas Katinas. Vertė J. T - k a s. Paveikslėliai E u g. O s - v a l d o. „Kultūros“ b-vės leidinys. Šiauliai.

Brolukas ir sesutė. Vertė J. T - k a s. Paveikslėliai F r. M ū l e r - M ū n s t e r. „Kultūros“ b-vės leidinys. Šiauliai.

„Kultūros“ bendrovė čia duoda mums dvi pasakas — vieną Perró, antrą — Grimmo (dviejų pasakų vertimas į lietuvių kalbą). Abu leidiniu pilnu tam tikrų paveikslų įvairių spalvų. Sunku būtų ir pasakyti, ko čia yra daugiau, tų paveikslų ar teksto. Didumo abu leidiniu vienodu: be viršelių, taip pat spalvotų, tom dviem pasakom paskirta čia po aštuonis didelio formato lapus. Patys leidinių puslapiai nepažymėti; kur ir kada leidiniai išleisti — iš jų pačių nematyti, gal būt, tik per daugybę paveikslėlių.

Abu leidiniu skiriamu, tur būt, mūsų vaikams skaityti. Kreipiu į juodu ir aš vaikų tėvų dėmesį. Tarp kitų pasakų, skiriamų

vaikams, ir jos įdomu bus daugeliui vaikų pasiskaityti, juo labiau, kad daug ką sako čia vaikams ir nepaprasti paveikslėliai. Abi pasakos labai žinomos kitur, apie jų turinį netenka čia nė kalbėti.

Pasakų kalba gana gyva ir taisyklinga, bet šituo atžvilgiu yra šis tas ir taisytina: vertėjas vietomis įneša mūsų vaikams ir svetimybų, ko pasakų vertimuose, skiriamuose vaikams, reiktų ypačiai vengti. Šitų pasakų tekste, tarp ko kita, randame: 1) Jonas to *ir* telaukė; 2) sesytė *ir* sako; 3) senė ragana *ir* sako; 4) upelis *taip ir* tvaksėjo saulaitėje; 5) mano širdis *taip ir* veržias tenai; 6) vos jis atsigulė, *kaip* kiškis įsilindo į maišelį; 7) *kuomet* sužinojo, vėl ėmė augti jo širdyje pyktis; 8) *kuomet* sugrįžo karalius, labai nudžiugo; 9) *katinas atsisėdo* smiltyne; 10) ir *tarėsi* našlaitė *apsigyventi* jame; 11) *apie kitą nesirūpink*; 12) įlindo į *drėvę, apykaklėlis*...

Geriau tiktų vaikų pasakoms ir šių dienų raštams, rodos, kiek kitoki pasakymai, pavyzdžiui: 1) Jonas to telaukė; 2) sesytė (jam) sako; 3) senė ragana sako; 4) upelis tik tvaksėjo saulaitėje; 5) mano širdis tik veržias, tik veržias tenai; 6) vos jis atsigulė, tuoj kiškis įsilindo į maišelį...; 7) kai (kada) sužinojo (sužinojus) vėl...; 8) kai (kada) sugrįžo karalius, sugrįžęs karalius labai nudžiugo; 9) katinas atsitūpė smiltyne; 10) ir ketino (ketėjo, nusprendė, ryžosi?) našlaitė apsigyventi jame, 11) kitu kuo (kitkuo) nesirūpink; 12) įlindo į drėvę (duobą...), apykaklėlė... Gal būt, ir klystu kiek: apie tuos pasakymus tenka čia kalbėti be ištiso teksto. Vis dėlto, taip mėgstamą vertėjų žodį *kuomet* patariu vartoti raštuose tiktai kalbos *prieveiksmiui*, ne sakinių jungtukui. Vertėjo darbe yra, man rodos, kiek rusicizmų: iš kai kurių pasakymų spėju, kad vietomis jo galvota per daug rusiškai arba verstos tos pasakėlės iš rusų kalbos vertimo. Vertėjui patariu toliau kiek atsargesniam būti.

R. J.

[„Lietuva“, 1923, Nr. 20 (1137)]

KELI KALBOS MAŽMOŽIAI.

Kažin iš kur, tur būt, iš anos pusės Nemuno, į rašomąją kalbą skverbiasi keli nei šiokie nei tokie sakymai: *ar tamsta matėt? Gerbiamasis Tamsta, verčiau nutilkit*...

Kiek žinau iš kalbos mokytojų ir mūsų žmonių kalbos, mes, į ką kreipdamiesi ir nenorėdami žmonių kalbos darkyti, turime sakyti: ar *tamsta matei? ar jūs matėt? Gerbiamasis, gerbiamasis tautietė, g. mokytojau, verčiau nutilk.* . . Žodis *tamsta* yra tik tam tikras į v a r d i s, žodžio *ponas* jis neatstoja; žodis *tamsta* pasakomas tik vietoj žodžio *tu*, kada kreipiamės į kiek didesnę asmenį. Sakydami: „ar *tamsta žinai?*“, kreipiamės į vieną asmenį; sakydami: „ar *tamstos žinote?*“, kreipiamės į kelis asmenis, ne į vieną žmogų. Sakymas „*tamsta žinote*“ (*tamstos* viena-skaita su veiksmą ž o d ž i o daugiskaita) yra didžiausia nesąmonė, naujausias naujųjų inteligentų iš piršto išlaužtas prasimanymas.

Žodis *jūs*, kitų vartojamas kreipiantis į vieną asmenį, nėra kalbos prasimanymas arba koks vengtinas rusicizmas: sakymas vienam žmogui „*jūs matote*“ yra toks pat geras, kaip ir sakymas „*tamsta matai*“, ir daug žmoniškesnis už dabar įprantamą kažin iš kur vieno kito pasakymą „*tamsta matėt*“.

Dabar daug kas, užuot mokėsi žmonių kalbos iš vadovėlių ir šiaip taisyklingesnės kalbos raštų, iš savęs prasimano reikalui ir ne reikalui visokias kalbos ligas, teikia jas į raštus, tomis ligomis užkrečia kitus žmones, mokytiis senu papratimu tingime — ir palengva griaute griauname savo kalbą, darome tą, ko nesuspėjo prieš karą rusų valdininkai padaryti.

Man, seniui, dabar ypačiai dažnai tenka girdėti pasakymų iš kalbančių lietuviškai inteligentų: kaip ten nebūtų; kur nepažiūriu, visur tave matau; jis gerai žino kalbą; rytoj bus varžytinės; į Pabaltės kraštą išvažiavo. . . Iš kur taip sakoma? Žmonės, rodosi, sako: kad ir kažin kas būtų, ar šiaip ar taip. . .; kur pažiūriu (kur tik pažiūriu), visur tave matau; jis gerai moka kalbą; rytoj bus varžytynės, (plg. peštynės, galėtynės. . .); į Pabaltijos kraštą išvažiavo (plg. Vilkija ir Pavilkijys, Baltija ir Pabaltijys). Daugiau skaitykite geros kalbos raštus ir daugiau turėkit reikalo su žmonių kalba ir jos taisyklėmis.

Senis.

[„Lietuva“, 1923, Nr. 80 (1197)]

D a n t ė s „Dieviškoji Komediija“ („Pragaro“ I—IV giesmės). Vertė kan. Jurgis Narjuskas (žr. „Skaitymai“, XXIII kn. psl. 3—22). 1923 m.

Dantės veikalas parašytas, kaip yra žinoma, eilėraštinė kalba, tam tikromis „tercinomis“. Tokia pat, pažiūrėti, eilėraštinė kalba verčia tą veikalą šiuo tarpu ir kan. J. Narjauskas.

Vertėjo rimai, tiesa, „dantiški“ (tercinos), bet drauge ir visai savotiški, „lietuviški“: mūsų kalbos priegaidės, balsių ilgumai ar trumpumai ir šiaip garsų skirtumai kalboje vertėjui čia lyg visai neturi reikšmės; jam gana to rimuojant, kad rimuojamųjų žodžių tam tikri garsai gauna žodžių rašyboje kiek panašumo. Eilėgaliai vėrtime derinami rimams ir toki, kurie tik pažiūrėti kiek panašūs — pašaliečiui ar šiaip žmogui, neturinčiam supratimo apie mūsų kalbos garsus ir jų skirtumus žodžių tarime.

Šit keliolika vertėjo rimo pavyzdžių: mirtį *ūmą* (I, 7) ir *domumą* (I, 9); *apsakyti* (8) ir *atminti* (10), *kryptį* (12); *suka* (23) ir (baimės) *rūką* (25), *veltui ką* (27); (prieš mane) *stovi* (32) ir (trukdyti) *nesidrovi* (34), (bandė koja) *nepastovi* (36)*; *pašiaušus* (35) ir jau *išaušus* (37), *atsigniaužus* (39); (tarp žvaigždyno) *plauko* (38) ir (beribės) *lauko* (40), (žvėrį dailaus) *plauko* (42); *ūpo* (41) ir *supo* (43); *padainuoti* (73) ir (Iliono) *rikiuotė* (75); *pamokinęs* (86) ir *piktos vilkienės* (88); kad *raudu* (92) ir tau *graudu* (94), *išmaudo* (96); *mergytė* (107) ir *gyti* (=ginti, 109), *atvyti* (111); *palydovė* (122) ir *valdovą* (124), *stiprovė* (126); *pastatytas* (134) ir *prirakytas* (=prirakintas, 136); *tikybos* (II, 29) ir *ribos* (II, 31); *negailėčia* (35) ir *norėjčia* (=norėjo čia, 37), *neišplėčia* (=neišplečia, 39); *judėjimas* (52) ir *rupėj* (=rūpėjo) *jiems* (54); *norėjau* (71) ir *noriai? jau* (73); *surasi* (109) ir *drąsiai* (111); *jauties* (121) ir *liauties* (123); *surutė* (130) ir *imu ten* (132); *palaikyti* (137) ir *vykdyti* (=vykdyti, 139); *abiejų* (140) ir *sujudėjo* (142)...; *kadaisia* (*kadaise*, III, 46) ir *n'išeisią* (48); niekad *nesigaili* (III, 95) ir *gaurotą* (=gauruotą) *kailį* (97); (tremtiniai) *užgaudę* (130) ir (prakaitas) *išmaudė* (132)...

Visas vertimas pilnas tokių „rimų“ ir tam padarytų ar iš vienos kitos tarmės, kartais tik iš piršto, išlaužtų žodžių ir posakių. Visas jis, gali būt, vienam kitam gerai skambės, bet daugumai bus sunkiai įmanomas: vertėjo rūpintasi jame, rodosi, daugiausia tuo, kad eilės „poetiškai“ skambėtų. Paprastajam skaitytojui dažnai sunku bus sugaudyti ir atskirų veikalo sakinių

* Skiemenu priegaidės mano paties težymimos cituojamuose žodžiuose, pačiame vertime jų nėra.

prasmė (reikšmė); gyvos ir skambios poetiškosios kalbos veltui čia skaitytojas ieškos... Dantės veikalas dėl tų vertėjo „lietuviškųjų rimų“ daug, labai daug šiuo tarpu nukentėjo.

Pati vertėjo k a l b a, dėl tų rimų ir dėl jo savotiškai suprasto šiuo kartu poezijos dalyko, irgi daug nukentėjusi — ji ne visur aiški, dažnai dirbtinė, netaisyklinga ir net neįmanoma. Šit keli pačios tos kalbos pavyzdžiai: *turėj'*, *rūpėj'*, ir *turėjo*, *rūpėjo*; *vykdyti* (II, 139), *vykdinti* (II, 38, 80), *gyti* (=ginti), *pradangyt* (III, 15), *prirakytas...*; *kreipiau domumą* (I, 9), *baisumas spiria minėt nejaukiai raistų kartumą* (I, 4, 5), *neišplėčia...*; *puikias*, *puikis* (plg. „*puikio* Iliono“, I, 75), *šturkščias* (plg. „*šturkščio* vairininko“, II, 98); pamačiau, jog tau ne *juokis* (=juokai, juokas, II, 51); kitiems *užkenkti* skaudžiai gali (II, 82); išgirsi sunkųjį *beviltį* žadą (I, 115), *beviltis* lūkesys pakerėjo (IV, 42); eina į amžių *keikmę* (III, 2); vyksmas jėgą *sema* (III, 135);ėjo į pirmą aukštą pragaro *apsodo* (IV, 24); *gaila* visur yr spyrus dejuoti čion (IV, 28); pagalba *jam* *teveikia* (II, 99), ašaros į *mane* veikti ima (II, 116); (slaptys) širdy pritūnę (III, 21); palikt, maniau, man reiks į aukštį *taką* (I, 54); aiškink prasmę *drūtą* (III, 12); veidą suka į šmėklą pavojaus *banginio* (I, 24); omeny turėjo paruošti iš jo ir ši ir tą *didybės* (II, 17—19)...

Šitie ir kiti tolygūs pasakymai didžiojo Dantės poezijai lyg netinka: „skambūs“ vertėjo garsai skaitytojui labai maža teduos... Žmogus, prozos kalba kalbėdamas, daugelį vertėjo pasakymų, stengdamasis tiktai Dantės mintį aiškiai išreikšti skaitytojui, turėtų visai kitaip pasakyti. Vertėjas, jei varžiusi jį eilėraštinė kalba su savo ritmais ir rimais, būtų ir pats daug ką, gal būt, kitaip pasakęs savo vertime. Vienoj savo vertimo vietoj (I, 7) jis pasako: „(Toji giria) tokia nyki — l a b i a u už mirtį ūmą“, — prozininkas originalo prasmę toj vietoj kitaip išreikštų: „jinai tokia baisi (klaiki), jog viena mirtis tėra kiek baisesnė už ją.“ Šitkių vertimo negerumų, nutolimų nuo teksto yra ir daugiau kan. Narjausko darbe, ir visi tie negerumai, drauge su minėtaisiais kitos rūšies negerumais, labai žymiai mažina visą šito darbo vertę...

„Skaitymai“, pradėję šitą vertimą spausdinti, bus klaidą padarę: juose kalbamasis vertimas neturėjo sau vietos rasti. Jo pradžią (kelias dešimtis eilučių) „Skaitymai“ galėjo duoti tiktai

pavyzdžiui, kaip nereikia didžiųjų pasaulio poetų darbai versti į lietuvių kalbą. Mano supratimu, kan. Narjauskas, jei gerai moka Dantės kalbą, geriau būtų padaręs ėmęs versti šitą veikalą prozos kalba: verčiant toks dalykas eilėraštiškai, reikia vertėjui ir apie poezijos dalyką nemaža supratimo turėti ar pačiam būti poetui.

Norėčiau, kad mūsų literatai, ypačiai poetai, dėl sukeltųjų mano minčių ir patys savo žodį tartų skaitytojui: mūsų literatūros dalykas ypačiai jiems turėtų rūpėti — žmonėms, kurie geriau apie tą dalyką nusimano ir gali apie jį ką griežta ir ženklinga pasakyti savo visuomenei. Visai autoritetingai pats aš kalbėti čia negaliu, gal ir klystu kiek. . .

J. Jablonskis.

[„Vairas“, 1923, Nr. 8, 23—24 psl.]

Panteonas (Nr. 1.). **Oscar Wilde. Granatų pavėsy.** Vertė K. P u i d a. II laida. „Vaivos“ B-ės leidinys (psl. 1—126). Kaunas. 1923.

Šitos antraštės kilmininkas „Granatų“ yra padarytas iš vardininko „Granatas, -tai“ (ne iš „Granata, -tos“), — ne apie baidisius daiktus čia kalbama; antraštės „II laida“ reiškia čia tą patį, ką, paprastai kalbant, pasakome žodžiu „II leidimas“ (*laida* yra vok. *Lieferung*, rus. *выпускъ*). Šitą vertėjo antraštę čia yra gavęs tam tikrų Wilde'o pasakų rinkinėlis. Iš kurios kalbos verstas tas rinkinėlis — antraštėje nepasakyta.

Pačioje vertimo pradžioje mano pastebėta nemaža kalbos klaidų. Pirmoje pasakų dalyje yra rašoma:

I. Visi juo *gerėjos* (5) — gėrėjos; (kregždė) buvo *pamylusi* (6) — pamilusi; sužavėta jos *tenvumu* (6) — tėvumu, laibumu; *rengiamajam* (8) baliui; buvo savo *miegamajame* (22); *paž-velgė* (9, 10) — pažvelgė; *šale* (=šalia) pirščiuko (10); *šale* jos stovi, bėgo *šalia* jo (29); *tirinėja* (11) — tyrinėja; noriu *atsisveikinti* (12), be *samonės* (14); papasakojo jam, ką *mačiausi* (14) — ką mačiusi; *Vifinijos** vergas (19), *skiptras* (20); *ji* savo *godumi* (?) patenkinti, jis išsiuntinėjo daug pirklių (20); *irėjai* pradėjo matuoti (22); pririšo prie dviejų *vašų*, *žemčiugas* (23); *devėsiu*, *nedevēsiu* (27); *muzikai* (=muzikantai, griežėjai...) sėdės choruose ir *griež* stygų instrumentais (34)...

* Šis Bitinijos rašymas lyg nurodo, jog vertimą čia turime iš rusų kalbos. — J. J.

II. Princo *stovyla* (5) — statula (statulas); gaidys *vėjaro-dis* (5) — vėjapūtos gaidys; (sūnelis) *užsigeidė* (=įsigeidė, panoro) mėnulio (5); *užklausė jo galiausia* (6) — paklausė jį galiausiai (pagaliau); jis *užklausė audėjo* (22) — jis paklausė audėją; jos *egoistinis* (=egoistiškas) jausmas (7); stovi *sukripusi bakužė* (8) — sukrypusi trobelė, lūšnelė. . .; aš *paeinu* (=esu kilusi. . .) iš šeimos (9); ji aplankė visus *visuomenius* (=visuomenės) paminklus (10); sumanymas *pakėlė* jos ūpą (10) — ją padrąsino, paskatino, gerai nuteikė; tas dvirikiui *skaitoma* (=laikoma. . .) nusidėjimu (17); *medėjo* (=medžiotojo, medžioklio, šaulio) sugautas, surado *medėjas* (17); *strusis* (21); būtų *virš* (?) tamsių namų (21). Vergai *žingeidžiomis* (=smalsiomis. . .) akimis pažvelgė (23); sėdėjo *akulų* ramintojas ir *monotoniai* mušė būgną (23). Negrai *balsiai* (=balsu, garsiai) plepėjo (23); lakštutė (paukštis) tylėdama *sėdėjo* (=tupėjo. . .) ąžuole (34). Berniukai *manė* (=tarėsi) susišildysią (14) . . .

III. *Vieton akių* (=akių vietoje) įstatyti du sapfyrai (5); nerėjo pagarsėti *meno reikaluose nusimanąs* (5) — nusimanymu apie meno dalykus. . .; bijodamas, kad jo kas *nepalaikytų už nepraktinę žmogų* (5) — . . .nepalaikytų nepraktišku (nepraktingu) žmogum; ji *pasijuto vienatvėje* ir jos meilužis *pradėjo* jai *nusibosti* (6) — ji pasijuto viena (bedraugė. . .) ir pradėjo bodėtis savo meilužiu; *ant dangaus nei* debesėlio (7) — danguje nė debesėlio. *Ant nelaimės* (=deja, nelaimė, nelaimei) aš neturiu daugiau (11). Motina *nieko kita, kaip tik vandens, negali* jam duoti (8) — nieko kito negali jam duoti, kaip tik vandens, motina jam vandens tegali duoti. . . Išspausdino *iš tos priežasties* (=del tos priežasties, del to. . .) straipsnį (10). Visi *ties ir tekalbėjo, ką* apie tą laišką (10) — visi apie tą laišką tekalbėjo. . . Ji neturi *nė kuo* apsiauti, *nė kuo* apsidaryti — nei, nei. . . (plg. „nėra nėvienos rožės“, 33 = nėra nė vienos. . .). Visi atsisveikino su juo, *sulig* tų laikų *ceremonialo* (17) — tų laikų ceremonialu (papratimu. . .). Dažniausia (=dažniausiai) mėgdavo jis būti vienas, *sulig* įgimto *instinkto* jausdamas (19). . . O aš maniau, kad *yra karaliai žmonės* (28) — kad yra žmoniškų karalių, kad ir karaliai yra žmonės. . . Jis buvęs *kelioms valandoms* (=kelias valandas) pražuvęs (19). Pirkliai seka kuprių karavanus, gintaro *ražančiais* rankose (13) — . . .su ražančiais rankose. Pažai *dideliomis ceremonijomis* (=labai ceremoningai. . .) nuvilko jį (21). Jis *birbyne* (=su birbyne) rankoje ganė bandą (17). Mergaitę

pražudęs nusiminimas *į vieną valandą*, jai pabudus (18) — mergaitę pabudus pražudęs per vieną valandą... (visa posakio mintis labai įmantri ir neaiški). Jis atsistos *gražiuose* karaliaus rūbuose (20) — gražiais rūbais (gr. r. apsilkęs). Stovėjo jis karaliaus rūbuose (32) — stovėjo jis (su) karaliaus rūbais, plg. „stovi su kepure, buvo ilgais marškiniais“... Rankoje laikė jis *svarstyklės iš drambliakaulio* (22) — dramblio kaulo svarstyklės (plg. „turėjo aukso žiedelį, rūtų vainikėlių“...).

Čia mano pažymėta kiek įvairių vertimo klaidų — rašybos (I), žodyno (II) ir sintaksės, posakių, sakinių mokslo (III). Iš mano pažymėtųjų klaidų skaitytojui bus, man rodos, aišku, jog vertėjas beveik nesilaiko čia jokių kalbos ir rašybos taisyklių, jog jis savo vertimams naudojami daugiausia tuo kalbos mišiniu, kuriuo jam teko netyčia apsišarvoti įvairiose pasaulio vietose ir aplinkybėse begyvenant. Mokyklų skaitymams reikalingi padoresni vertimai. Kitose valstybėse šitos rūšies vertimai negalėtų rasti sau vietos tose mokinių skaityklose, kurios yra pačių mokyklų žinioje.

Kaip gaila, kad mūsų literatai (K. Puida ir keli kiti) nė kiek nedisciplinuoja savęs kalbos atžvilgiu, nesilaiko savo vertimuose ir šiaip raštuose žmonių kalbos ir gramatikos taisyklių! Raštuose, kuriuose yra daug klaidų, reikalingi gale ir klaidų atitaisymai: tų atitaisymų čia visai nėra, o klaidų rašinyje — visur pilna!

J. Jablonskis.

[„Svietimo darbas“, 1924, Nr. 11, 1048—1050 psl.]

1924

LAIKRAŠTINIAI KALBOS DALYKAI.

Šių dienų mūsų rašytojai, bent daugumas, jauni ar maži būdami, nėjo mokyklose lietuvių kalbos mokslo, o dabar, suaugę, neturi laiko ar kantrybės patys imtis kalbos mokytis: rašydami į laikraščius, jie daugybę daro kalbos klaidų ir tuo sunkina kitiems savo raštų supratimą arba atgraso skaitytoją nuo mūsų raštų.

Čia iškelsiu aikštėn kelias jų kalbos klaidas ir stengsiuos kiek galėdamas jas trumpai taisyti. Kodėl mano taisomosios klaidos tikrai yra taisytinios, kodėl tam tikrus raštų dalykus laikau

klaidomis — to čia neaiškinsiu: aiškinant reikėtų kalbėti apie dalykus, surašytus įvairiuose kalbos vadovėliuose ir aiškinimams daug vietos skirti. Šalia laikraštinės kalbos pavyzdžio duodu tik, po brūkšnio (—), pataisytą sakymą ir toliau kartais kokį žmonių kalbos pavyzdį, galintį kiek pateisinti taisymus.

Tuo tarpu savo straipsnyje turėsiu galvoje daugiausia *etimologijos* ir *žodyno* klaidas. Palengva nusileisiu ir į laikraščių *sintaksės dalykus*.

I

1. Jų pasielgimas buvo labai *patriotingas*. Jų ir vyresnybė *nepatriotinga*. Tik patys *patriotingieji* žmonės ten tetarnauja kariuomenėje. — Jų pasielgimas buvo labai *patriotiškas*. Jų ir vyresnybė *nepatriotiška* (plg. „žmoniškas, nežmoniškas, šuniškas darbas, pasielgimas...“). Tik didžiausieji (didžiausi) patriotai, tik patriotiškiausieji žmonės... (plg. „jis ir už šunį šunesnis, ir už mane ponesnis, demokratesnis...“) tetarnauja ten kariuomenėje.

2. Vakar skaičiau vieną poetingą aprašymėlį. Ten labai poetingai viskas aprašyta. — Vakar skaičiau vieną poetišką aprašymėlį. Ten labai poetiškai viskas aprašyta. Mūsų kraštas labai poetingas (—jame yra daug „poetų“: plg. žuvingas ežeras, vargingas kraštas...).

3. Jo žodžiai buvo pranašingai pasakyti; bet tų pranašingųjų žodžių mes niekas į galvą neįsidėjom. Pasakojo apie jo niekšingus darbus. — ...pranašišškai (pranašaujama) ... pranašiškujį ... niekšiškus darbus.

4. Jie ir *asmenišką* dievą pripažįsta. Ir aš *asmeniškai* mačiausi su juo. Aš jam *asmeniškai* parašysiu. — Jie ir dievą *asmenį* pripažįsta (dievą gyvu, atskiru asmeniu laiko, sako dievą esant asmenį...). Ir aš *pats* mačiausi su juo. Aš jam *pats* (savim) parašysiu (plg. „aš savim suvešiu“).

5. Kunigai *dievmaldystę* atlaikę ten *esamiems maskoliškiems* kareiviams ir belaisviams. Šis susirinkimas yra šaka Baduose *esamos* bendrovės. — Kunigai dievo tarnybą (pamaldas, šventimą) atlaikę *esantiems* (stovintiems) tenai (vietiniams) rusų (maskolių) kareiviams ir belaisviams. Šis susirinkimas yra šaka *esančios* Baduose bendrovės.

6. Girdime šauksmų apie stagnaciją Klaipėdos *prekybinio* ir *pramoninio* judėjimo. — Girdime šauksmų apie prekybos ir pramonės sustingimą (stagnaciją, apsnūdį) Klaipėdoje (apie Kl-os pr-os... sustingimą...).

Dalis *tėnykščių* lietuvių įgavo *tautinį* užsnūdį. — Dalis vietos (vietinių) lietuvių tautiškai apsnūdo (apsnūdę), ėmė (ima) tautos miegelį miegoti...

7. Krašte eina stipri kova dėl *vidujinio* kariuomenės sustiprinimo. Žmonių *dvasinis* gyvenimas nepagerėjo. — Krašte eina smarki kova dėl kariuomenės sustiprinimo viduje, dėl kariuomenės vidaus (dėl v. kar.) sustiprinimo. Žmonių *dvasios* (*dvasiškas*) gyvenimas nepagerėjo.

8. Vyriausybės sutartis su Rusija atstato *diplomatinius* (=diplomatiškus) su tuo kraštu santykius.

9. To reikia Europos *ekonominiam* atsistatydinimui. — To reikia Europos *ekonomiškam* atsistatydinimui, to reikia Europos ekonomijai atsistatydinti; to reikia tam, kad Europa galėtų ekonomiškai atsistatydinti; to reikia Europai ekonomiškai atsistatydinant... (plg. daržiškas lauko išdirbimas, daržo laukiškas išdirbimas...).

10. Čia yra jų *galutinas* atsakymas. — Čia yra jų *galutinis* (plg. paskutinis, viršutinis, paviršutinis) atsakymas.

11. Archeologai jau darė *galutinas* (plg. galutines) išvadas.

12. Kaip galėjo įvykti tokia pažanga *kultūriniame* krašto gyvenime? — Kaip... krašto kultūroje, krašto kultūros gyvenime, kultūriškame krašto gyvenime? Bet „tas kraštas kultūringas“ (plg. „tas žmogus protingas, išmintingas, ta upė žuvinga...“).

13. Ką tu jiems *galutiniai* (=galutinai, plg. paskutiniai, paviršutiniai...) atsakysi?

14. *Kultūriniai* aukštesnės lietuvių gentės greitai įveikė suomių. — Lietuvių giminės, būdamos aukštesnės kultūros (būd. kultūringesnės), veikia (greitai) įveikė suomių.

15. *Psichologiniai* ji gerai pasielgė. ... Žmonijai teks *evoliuciniai* priartinti žemei tą idealą. Apie tai rašyta daug *propagandiniai* priešingo nusistatymo spaudoje. Greitumo jis (cepelinas) vystė

vidutiniai po 130 klm. į *valandą*. Jinai (Vokietija) nei *tiesioginiai* nei *netiesioginiai* nedalyvaus priešingoj Rusijai pusėje. Tagorės kūrinis jis nagrinėjo *literatūriniai-kritiniai* (=literatūriškai, literatiškai, kritiškai žiūrėjo...). Senovės padarai turi būti žiūrimi *chronoginiai* (=chronologiškai). *Protiniai* imant, jie (vakai) yra dabar gyvesni (=proto atžvilgiu, protiškai jie d. g-ni, proto jie dabar gyvesnio...). Aš *asmeniniai* (=pats) jaučiuosi *sveikas*. — Psichologiškai... pasielgė... Žmonijai teks evoliucijos keliu priartinti tas idealas prie žemės. Apie tai rašyta propagandinėje priešingo nusistatymo (priešingos nuostatos) spaudoje. Greitumo jis lėkė vidutiniškai 130 (po 130) klm. per valandą... Jinai nei tiesiog nei netiesiog (nei tiesiogiai, tiesioginai nei netiesiogiai, netiesioginai) nedalyvaus...

16. Po ilgų *bevaisių* (=bevaisiškų) šauksmų buvo gautas atsakymas iš vado (plg. „jis begėdis, begėdiškas jo šauksmas...“).

17. To priežastis buvo *pusbadis* jų maitinimas (=pusbadiškas jų maitinimas, plg. „jis pusbadis, begėdis, mažaprotytis ir jis pusbadiškai maitinamas, begėdiškas pasielgimas, mažaprotytiškas darbas, begėdiškas darbas...).

18. Jam *betarpiai* pranešiau. Jo *betiksliai* tai padaryta. Jų reikalai *beviltčiai* (=beviltiški, nepataisomi...). Administracija *bejėgiai* kovoja prieš sukilėlius. — Jam *betarpiškai* pranešiau. Jo *betiksliai* (be reikalo, be tikslo, nenormis...) taip padaryta. Administracija *bejėgiškai* (bevaisiškai, besėkmiškai, be sėkmės...) kovoja...

19. Jų *bedarbė* ilgai traukėsi. Tie vyrai tik su *bedarbe* kovojo smarkiausiai. — Jų *nedarbas* ilgai traukėsi (tęsėsi). Tie... su *nedarbu*... („bedarbis, bedarbė yra tik „žmogus be darbo, moteriškė be darbo“, plg. „beturtis, beturtė, begėdis, begėdė, bemokslis, bemokslė“).

20. Toks Vokietijos pasielgimas žymiai sumažintų *galimybę* jai (=jai galėjimą) susitaikinti su Santarve (=žymiai pasunkintų jai susitaikinimą, galėjimą susitaikinti su S-e...)⁵³

21. Karo metu nebuvo *galimybės* kreipti daug *domės* į kariuomenės sąstatą. — K. m. nebuvo galima kreipti

daug dėmesio į kariuomenės sudėtį, daug rūpintis kariuomenės sudėtim.

22. Valdžia neturi *galimybės* (=negali) eiti prie industrializacijos. Ji neturi tam *galimybės* (=to neišgali, neįgali, neįstengia), nes tam reikia kapitalo. Davė ir jam *galimybės* išvažiuoti (=ir jį įgalino..., plg. krutėti ir krutinti, bėgti ir bėginti, galėti ir galinti...).

23. Jų aukštai įvertinta žmonių grupės *galė* (=a. įvertintas žmonių galėjimas, sugebėjimas...) perversti tautos ūkio gyvenimą.

24. Jo *beprotybė* (=beprotiškumas, neprotas...) vėl išsiveržė ir labai ryškiai iškilo aikštėn (plg. turtas ir neturtas, laimė ir nelaimė, dorybė ir nedorybė, sąmonė ir nesąmonė... žr. 19).

25. Į šią žinutę niekas ypatingos *domės* neatkreipė. — Į šią... ypatingo dėmesio, akies neatkreipė; šios žinutės niekas ypatingai nepastebėjo...

26. Liberalai daugiausia *domės* (=dėmesio) atkreipė į jo bylą. — Lib. d. susidomėjo jo byla.

27. Ypatingos *domės* ten kreipiama į kūdikių sveikatą. — Ypatingas dėmesys ten kreipiamas į kūdikių sveikatą: ypatingai dėmimasi ten kūdikių sveikata.

28. *Imant domėn* dabartinius santykius (=dabartiniuose santykiuose, dabartiniais santykiais), mūsų oponentai pasirodė išmintingesni.

29. Jo rinkiniai yra lankomi ir mūsų *įdomaujančios* (=susidomėjusios) gimtojo krašto praeitimi visuomenės.

30. *Skaitlinė* skirtina nuo skaičiaus. Jo buvo *suskaitliuota*. — Skaitmuo skirtinas nuo skaičiaus (skaitmenį turlme skirti nuo skaičiaus). Jo buvo *suskaitiuota* (suskaityta).

31. Gavo *virš* tūkstantį, *daugiau tūkstančio*. — Gavo per tūkstantį, tūkstantį su viršum, daugiau kaip tūkstantį.

32. Taip jis padarė *tikslu* kitus nugąsdinti. — Taip jis padarė kitus gąsdindamas, norėdamas kitus nugąsdinti, kad kiti nusigąstų, kitiems nugąsdinti.

33. Šaudymas į atstovybės namus Kaune buvo padarytas *su tikslu* atstovybę *apiplėšti*. Pirko ir vadovėlių *su tikslu* moki-

nius mokyti. — Kaune atstovybės namų šaudytojų (=šau-
džiusių atstovybės namus žmonių) norėta atstovybė
apiplėšti... Pirkto ir vadovėlių mokiniams mokyti.

34. *Skaitlingas* (=didelis, gausingas) susirinkimas, *skaitlinga* (=didelė, gausinga) draugija.

J. Jablonskis.

[„Klaipėdos žinios“, 1924, Nr. 237, 238 ir 252]

J. I. Krašėvskis. Giesmės iš Lietuvos padavimų. **Vitolio Rauda**. Pirmosios giesmės pirmoji dalis. Iš lenkų kalbos vertė **Faustas Kirša** (psl. 1—149). Kaunas, 1924.

Apie šio rašto turinį ir reikšmę mūsų mokyklų literatūroje čia nekalbėsiu: skaitytojas, tikiuos, to iš manęs šiuo tarpu nelaukia. Vertimas berimėmis (baltosiomis) eilėmis išreikštas.

Čia pasistengsiu tiktai kiek galėdamas duoti vertėjo kalbos vaizdelį. Vertėjo čia rašoma: Krašėvskis, *Vitolio* (1) — Krašėvskis, *Vytuolio* (*Vytulio*)?; *būdėtume*... *bakužė** (7); *virgdys* (9); *pilimai* (10); *apinys, pamyldau* (16); *kojas apovės*... *nasrai ap-tuloja* jo galvą (13); *minys, kap* debesys (14); *braukia mintis svetimasis* (14); *laimė užgęstų* (17); *suįrus* (120), *grįčioj* (62); (tu) *mus vienus virgdi* (47); *pūčia* (17), *išpūčia* (121); prieš *supikimą* (20), *perpikęs* (28), *nusovyrus* galva (131), nuo *antkričio* gynės (26), *driskančiu* apsiaustu (38), *nukrips* (23), *slybinas leidės* (27), *sidabru šarvuos nušvytus* (48); *ji šildina širdis* (24), *niekas neišdildins* (39); *visus priglūstim* rakina, *sąntaikos* (128); *daugiau jų pražįsta* (129); *kraugeringas žvėris* (22); *merdentį kūną* jo siela apleido (29); *pastirę* (30), *dartės*. *savespi* patraukė, *tarpu kalėjančių dvasių* (31), *kūnas suliesęs* (33); *tuoj jį sudriebti* ir mesti į jūrą, arba išmesdinti žvėriai *laukiniai* (39); *jaigu kas kaltas* (41); *dvasia nepalauž* jo (42); *su dvasiom* (49), *dvasioms* paaukojo (51); *lig nakčiai*, *lig žemės* (53); *gal bodeis* galvą nešioti (47); *Tylusonys, Lingusonys* (48), *Nėris* (120), *nagus arų, erelių* (47)...

Iš šito duotųjų žodžių tarimo, iš jų rašybos** matau, jog vertėjas, žodžius tardamas ir rašydamas, nesilaiko savo darbe jokių taisyklių: taria ir rašo žodžius tik taip, kaip kuris žodis yra

* F. Kirša, kaip ir kiti mūsų poetai, yra labai pamėgęs žodžius *bakužė* (=lūšnelė, trobelė), *aras* (=erelis), *Nėris* (=Neris)... J. J.

** Visas vertimas pilnas šitos rūšies rašybos, mano cituotuose žodžiuose duotas tiktai žiupsnelis jos pavyzdžių. J. J.

jam kada įstrigęs į galvą ir akį. Žodžių tarime ir rašyboje vertėjas yra visiškos laisvės šalininkas, priešas kokios nors disciplinos arba kokių nors taisyklių. Tas nenorėjimas pasiduoti kokiai nors disciplinai matyti ir iš to, kad vertėjas ir atskirų žodžių lytis vartoja visai savotiškai. Jis rašo kartais *rito*, *leido*, *pasuko*, *dalyti*, kartais *nuritė*, *leidės*, *susukė*, *dalino*; tariamosios nuosakos antrajam asmeniui vertėjo tariama galūnė *tai* — *lieptai* (16), kad *galėtai*, *pažintai* (35)..., bet kitoms tos nuosakos lytims jo vartojamos jau paprastosios galūnės — kad *norėčiau* (32), *matyčiau*, *budėtume* (=budėtumėm, budėtume)...; daugiskaitai vertėjas rašo kartais *dvasiom*, *dievam*, kartais *dvasioms*, *dievams*...; tam pačiam, rodos, reikalui jis vartoja kartais siekinį, kartais bendratį — „*melstųs* sukluo (23), eitum *medžioiti*“ (14); jis mėgsta tarmės lytis „*viešpatauna*, *badauna*“, bet kartais dėl įvairumo pasako ir „*vergauja*, *tarnauja*“. Vertėjui, jei norėjo jis su savo vertimu ir į mokyklą eiti, reikėjo ir čia (rašyboje) šikios tokios disciplinos laikytis.

Visai laisvai, be kokių sąvaržų, poetas (vertėjas) elgias savo darbe ir su pačios kalbos taisyklėmis. Jo kalbai iškelti aikštėn, imu čia, savo papratimu, kelis rašinio sakinius. Čia rašoma:

Ateik *pranašingais* (=pranašiškais?) žengimais auksinės gairybės šarvuos (5). (Kauno šventovėse) taip *kvapsniai* brangus gintaras kyla, plaukdamas nuo aukuro rožių nuklotą (13). Aukuras jau *sidabriniai* (=sidabru, sidabriškai?) mirgėjo (15). (Aš) nuteistas *kančiai* ir *skausmą* (=kančiai ir skausmui?) regėti (19). Visą pasaulį *kitokiu* (=kitokį) išvydau (18). Ašei nenoriu *bevilčiai* (=be vilties, beviltiškai) kentėti (19). Pūtyš *vesens* (=vėsins?) jį (22). *Švintant man* erdvėj aš juodu regėjau, kai *jie* meilingas *glamones* (?) nutraukė (24) — švisdama (aušdama) aš (Aušra) *juodu* regėjau... kai *juodu*, arba „*juos* regėjau, *jie* nutraukė“ (Aušros žodžiai). Mane *bausmei* išmes *ant jūrių* (34) — ...bausdami išmes *jie* į jūres... Taip *skauda jis* (sūnus) buvo palikti (37) — taip gaila buvo jo palikti... *Tūkstančiais metų* jos *paėmiau* lašą (41). Šitas žmogus *tavo noran* (=noru...) *nukautas* (41). Jis *vietoj* giesmės vestuviniškams *siuntęs* (=užuot... siuntęs) bausmės ženklų *veseliojantiems* rodė (137). Krivis *baltuose drabužiuose* (=baltais drabužiais...) *sėdėjo* (144). Siuntinys *juoduos rūbuos* aplanako (45). Argi dar *jūs nuodėmėms* *abejojat* (145)? Lakštutės

dainuos jam (22) — paukščiai „gieda“, ne „dainuoja“. Reikia jums būti *maldingais, dorais* ir *taikingais* (145) — reikia jums būti *maldingiems, doriems*... Juosta jį juosė *keturiasdešimts devynia kartote* (113); (Krivis) *keturiasdešimts devynia kartote juosta* juosėjo (144)...

Šito vertimo, deja, negalėjau sulyginti su J. I. Kraševskio lenkiškuoju tekstu (to teksto neturėjau rašydamas šituos žodžius). Vertėjo kalbos jokių taisyklių negalėjau susekti: jų nė vertėjas, man rodos, neturi, tas taisykles jam, matyti, atstoja vadinamoji *poeto laisvė* (*licentia poetica*)...

Tą savos kalbos taisyklių neturėjimą, tą „poeto laisvę“, vertėjas, man rodos, ir pats kiek jaučia ne visur vertime tinkant. Bent savo prakalboje (3) jis sako: „*Vitolio Raudą* verčiau ilgai, nutraukdamas darbą, visokiais metais. Dėlto nelygumas labai žymus. Kitus puslapius dabar gal kitaip pasakyčiau; tačiau... leidžiu. Ir leidžiu dėl gyvenimo kliūčių tik pirmąją pusę...“ Autoriaus nenorėta ar negalėta paties nė savo vertimo peržiūrėti ir išlyginti pataisyti; bet gyvenimo „kliūtys“ tokį nemokėjimą ar negalėjimą ne visada pateisina. Man, šiaip ar taip, reikalingas būtų darbas, kurs „meistrą giria“: čia darbas to meistro negiria, ir skaitytojai, bent mokyklų skaitytojai, šituo darbu džiaugtis negalės.

Šito darbo neteikčiau tiems mokinių knygynams, kurie yra pačių mokyklų žinioje: reikia rūpintis, kad mokiniai kiek rimčiau įprastų žiūrėti į literatūros ir kalbos dalyką.

Baigdamas savo recenziją, duodu vertėjui klausimą: kaip žiūrėtų jis į tapytojo darbą, iš kurio matyti, jog to tapytojo nenusivokiama ir nesirūpinama nusivokti apie spalvų reikšmę tapyboje, apie tapinio medžiagą, lytį (formą)? Vertėjui patariu imti pagaliau ir savos kalbos mokytis rimtai: be kalbos nėra literatūros...

Rašinio gale klaidos neatitaisytos, o jų yra — devynios galybės.

J. Jablonskis.

[„Svietimo darbas“, 1924, Nr. 12, 1114—1116 psl.]

J. Trojanovskio. **Gamtos mokslo vadovėlis**. I dalis. Oras, vanduo, žemė žemesnėms vidurinių mokyklų klasėms (p. 1—200). Laisvas studentų „Kultūros“ būrelio vertimas. „Raidės“ spaustuvė Kaune. 1924.

Autorius šio vadovėlio pradžioje pats pasisako ko norėjęs juo pasiekti: jam rūpėjo duoti mokiniams šiuo kartu tokios knygos, kurios savo paprastu ir aiškiu dalyko dėstymu tikrai paskatintų juos tirti aplinkinę gamtą ir jos reiškinius. Vadovėlyje yra daugybė visokių iliustracijų. Antroje jo dalyje duotas „Gamtos mokslo pasakojimų rinkinys“. Į lietuvių kalbą jį verčia šiuo tarpu būrelis studentų gerai nusimanančių, matyti, apie kalbamąjį dalyką ir apie tą kalbą, į kurią jų verčiamas šis J. Trojanovskio vadovėlis. Studentų vertimas nepanašus į kitus vertimus: verčia jie laisvai, nepažodžiui, rūpindamiesi duoti skaitytojui visai sklandų, aiškų, taisyklingą ir tikslų to vadovėlio turinio išdėstymą.

Mane šiuo tarpu džiugina labiausiai du dalyku: a) visas vadovėlis išleistas visai kultūringai ir b) jį yra išvertęs į lietuvių kalbą būrelis jaunimo, mokančio kaip reikiant savo tėvų kalbą.

Vadovėlio kalbos klaidos labai nedidelės, korektūros klaidų jame maža tėra — vadovėlio gale jos beveik visos atitaisytos. Iš kalbos klaidų vertėjams ši tą, savo papratimu, ir prikišu (a—c).

a) P u s r u t u l i vertėjai be reikalo vadina „pusiaurutuliu“ (147, 148...). Turėdami galvoje „puskepalį, pusbernį, puskunigį“... jie turėjo šiam reikalui pasitenkinti jau įprastu mūsų kalboje p u s r u t u l i u.

b) Vertėjai rašo „ketveris, trejis, keleris metus“ (dg. gal.). Rašomojoje kalboje ir jos vadovėliuose labiau įprastos šiam reikalui lytys „ketverius, trejus, kelerius metus“ (dg. gal.). Pasakę vienoje vietoje „t r e j u s metus“ (156), vertėjai „žymesnių klaidų atitaisymuose“ net atitaiso jį be kokio reikalo pasakymu „t r e j i s metus“.

c) Sakoma „d a l i j a k ą į tris dalis, p a d a l y k šitą sumą iš 5 (iš penkių)“. Vertėjai visai be reikalo vartoja čia tiktai prielinksni iš. Jų vertime yra tokių pasakymų: „Metras d a l i j a s i iš dešimties decimetrų, kiekvienas decimetras — iš dešimties santimetrų (11)... Metrą d a l i j a m iš decimetrų, santimetrų ir kt., litrą ir gramą d a l i j a m iš decilitrų, decigramų ir kt. (11)... Jie p a d a l i j o ketvirtąją dienovidinio dalį iš dešimties milijonų lygių dalių (11). Dviejų taškų tarpą d a l i j a iš 80 arba 100 lygių dalių“ (16)... Reikėjo sakyti: metras dalijamas į dešimtį decimetrų, decimetras — į dešimtį santimetrų (centimetrų), jie padalijo į dešimtį... dalių...

Yra ir daugiau kalbos mažmožių taisytinų, bet jie toki maži, jog dėl jų neverta čia nė kalbėti: vertėjai ir patys juos pastebės, dėl jų su kuo pasitars ir bus toliau visai atsargūs.

Reikia tikėtis, kad savamoksliai ir gamtos mokytojai tikrai atkreips savo akį į šitą vadovėlį: jis to yra tikrai vertas.

J. Jablonskis.

[„Lietuva“, 1924, Nr. 290 (1792)]

1925

Butkų Juzė. **Palaidūnas**. Dviveiksmis kaimo gyvenimo vaizdelis (p. 1—27). „Kultūros“ b-vės leidinys. Šiauliai, 1925 m.

Vaizdelio turinį sudaro gana gyvas šių dienų gyvenimo dalykas. Vargšo trobelninko vienturtis išdykėlis sūnus Dūditis, motinos išlepintas vaikesas, dideliu „Kauno ponu“ pavirsta — beplevėsuodamas žmonėse gauna pagaliau Kauno restorane „aukštą liokajaus tarnybą“; betarnaudamas didžiavaldžiams restoranų žmonėms, ima jaustis ir pats toks pat ponas esąs, visai ištvirksta, ima, su ponais nuolat sueidamas, ir savo būkle didžiutis; taip žiūri į save ir namo ką rašydamas.

Kartą, prieš parvažiudamas namo paviešėti, įsako laiškų tėvams viską įtaisyti namie taip, kaip didžiam svečiui priimti tinka. Parvažiavęs namo, ir su tėvais tik „liokajiškai“ pasisveikina — tik liokajiškai jiems iš tolo palinkčioja. Tėvas, kaip ir Kaune sūnui gyvenant, vis nusiminęs, motina ir dabar tik sūnaus „laimė“ džiaugiasi. Palaidūnas, niekų prišnekėjęs ir pridaręs namie, išvažiuoja netrukus nebegrįžtinai; išvažiuodamas prižada savo kaimynams Kaune šį tą dėl jų padaryti — prižada juos kada nors užtarti Kaune, susitikęs su „Mokesnių Ministracija, Akcýžiaus Prezidentu, Girių Departamentu“ ir kitais šių dienų didžiavaldžiais ponais.

Kiek tinka visas dalykėlis mažajai scenai — apie tai tegu scenos žmonės sprendžia. Pats aš matau čia tik gana gyvą, ne visai apdirbtą gyvenimo dalykėlį. Kelios vaizdelio dalelės, šiaip ar taip, gerokos, nors veiksmuose ir silpnokų yra vietelių.

Iš to, kas man krito į galvą beskaitant vaizdelį, pažymiu čia kelis mažmožius (a—c).

a) Lietuvoje dabar daug kas įmantriais vardais (Laimė, Dievė, Eglė, Dievenė, Algys...) ima savo vaikus krikštyti. Butkų

Juzė šitame vaizdelyje ir kaimo žmones, savo veikėjus, tais vardais pažymi: palaidūnas, jo trobelninko sūnelis, yra vardu „Dūdutis“, to paties kaimo mergaitė vardu „Nijolė“, kaimo moterėlė — „Auskė“. To jam lyg nereikėjo daryti.

b) Autoriaus veikėjų kaimo gyventojų kalboje yra šiek tiek ir nereikalingų klaidų. Veikėjų ir autoriaus kalboje yra ir tokių pasakymų:

Cia pat ir virimui *plyta* įrengta (5). Verpėja mėto į *plytą* smilkalus (19), žiūri į *plytoje* padėtą dubenėlį (19). Negalima koku p o n u *skaityti* (10). Dūdutis nustoja *lygsvaros* (20), *atydžiai* klausosi (21). Dūdutis *nenoriai* jai ranką duoda (24). *Vietoj*, kad rimtai *pasikalbėtume*, jis sau dūksta (25). Juk *buvova* sviesto vaikui *pataisiusi* (27). Rymas sviesto *kodelį nešinąs* išbėga pro duris (27). Rymas *skaudančia širdimi* sako (27).

Pabrauktųjų posakių vietoje lyg labiau tiktų mūsų žmonėms sakymai: virtuvėlė (mūris, pelenas, ugniakuras)...; ponu laikyti, pusiausvyros, atsidėjęs (su atidžia), nenoromis; užuot rimtai pasikalbėjus...; buvau pritaisiusi (buvova pritaisiusiu); kodeliu nešinas; Rymas (=Rimas?) širdį sopamas (skaudamas) sako.

Iš rašybos klaidų pažymiu tiktai vieną: užuot rašius „*netoks išvažiavai*“ (25), reikėtų rašyti lietuviškai „ne toks išvažiavai“.

c) Dūdutis, pabuvęs šalia didžiųjų Kauno ponų, įgauna iš jų ir kiek charakteringos (?) tiems ponams kalbos. Jo daug kas, kalbant su kaimo žmonėmis, sakoma jau visai „tiligentiškai“:

O dabar p a r v a ž i u o s i u trumpam *laikui* viešėti (9) — kiek laiko paviešėti... Kaune į *trumpą laiką* (=greitai...) puikiausius mūrus pastato (9). (Jo laiške pasakyta) G e r b a m e j i T a m s t a s ! (8). Labas vakaras, g e r b i a m i e j i *tamstos!* (19). Dumsiu iš čia *kaip galima greičiau* (26) — kuo greičiausiai, tuojau, beregint, bematant...

Baigdamas savo straipsnelį, pasakysiu, jog skaičiau jį, šiaip ar taip, noromis, netingėdamas, akis įsmeigęs. Ir dabar nesigailiu atkreipęs į jį savo akį: randu kiek ir maisto sau tame gyvenimo vaizdelyje.

Rygiškių Jonas.

[„Lietuvos žinios“, 1925, Nr. 98]

KELI KALBOS DALYKAI.

Šį kartą, recenzijos vietoje, pažymėti ketinu tiktai kelias mūsų raštų klaidas.

Turiu prieš save „*Tarzano*“ romaną, J. Trečioko verstą „Kultūrai“ (1924 m.). Šis raštas, reikia tikėtis, bus daug kieno skaitomas: skaitymų mokykloms turim labai maža, o gyvų ir turiningų dalykų tarp jų yra dar mažiau. Nesileisdamas į kalbos painiavas, pažymėsiu čia tiktai kelias vengtinas raštuose kalbos klaidas, gana paprastas tuo tarpu mūsų visuomenės raštuose. Apie pačias mūsų kalbos taisykles čia beveik neteks kalbėti: dienraščiui lyg ne visai tinka tos rūšies dalykai. Dar mažmožis: kalbėsiu čia daugiausia apie įprastinius mūsų raštų kalbos sintaksės dalykus ir juos tekelsiu aikštėn iš kalbamojo romano.

Tam tikrose romano vietose yra pasakyta:

1. Mykolui pritiko *vadovauti galvažudžiai* (14 pl.). *Skaudėjo visi raumens, visi kaulai* (186).

NB. „Tarnaujame, atstovaujame, bernaujame“ kam (vadovauja kas *galvažudžiams, draugijai*...). Rašomojoje kalboje (aukštaičiuose) yra sakoma: man *šonus* skauda, *kojas, rankas* gelia (*skaudėjo visus raumenis, visus kaulus*).

2. Galėsi tamsta telegrafuoti *ne vėliau dviejų savaitių* (220) — ne v. kaip po dviejų savaitių... Jau *daugiau dvylikos* (=daugiau kaip dvylika...) mėnesių praėjo (33). (Jis) *ne visuomet galėjo suderinti jų būsimų santykių* (239) — ne v. g. s. jų būsimus santykius.

3. Kreiseris *pasilieka dar kelioms dienoms* (196). Aš *valandėlei išėisiu* (223).

NB. Šitam reikalui labiau tiktų galininkai (pasilieka dar *kelias dienas, valandėlę* išėisiu, pasitrauksiu). Vertėjas šiam reikalui vartoja ir pats vietomis galininką: a) Kreiseris *įlankoje pasiliks dar visą savaitę* (198); b) žmogus nustebeš *kurį laiką sustojo* (227); c) *kurį laiką visi užmiršo Tarzaną* (233)*.

4. Tie darbai Tarzanui *atrodė pačiais niekniekais* (211) — *buvo, rodėsi patys niekniekiai*.

5. Visa tat *veikė* į jo (=veikė jo) išvargusius nervus (192). Jis gerokai *į mane* (=mane) įsimylėjo (142). *Pas mus nėra* (=mums nėra, neturime, mes neturime) pakankamai įrody-

* Viena rūšis kalbininkų čia net reikalauja naudininko. Man čia visai suprantamas tėra galininkas.

mų (195). Tamsta būtumei paveldėjęs kai kurias bezdžionių ypatybes, kurių *pas tamstą* visai nėra (207) — kurių tamsta visai neturi. . . (Tamsta) *per kurį laiką* (=po kiek laiko) išsiilgsi laisvės (232). *Už valandėlės* (=po valandėlės) krito ir kiti karininkai (13).

6. Bezdžionių giminė *apėmė* (=turėjo apėmusi, buvo apėmusi) plotą keturiasdešimt kilometrų pajūriu (39). Per *kelis* (=kelerius) metus oda visai pasikeičia (217). Nuomininkai geriausia (=geriausiai) gyvena (222). Aš būčiau pasirūpinęs įtaisyti (222) visa kuo puikiausia (=puikiausiai). Jau reikėjo pasisukti į krūmus, *kad* išlindus į vakarus *apeiti* ugnį (228) — kad išlindus į vakarus galima būtų *apeiti* ugnį, kad žmonės, išlindę į vakarus, galėtų *apeiti* ugnį. . . Lasdelė išmokė juos laikytis tykiai, *kad* jos *nenubudinti* (28) — kad ji nenubustų, kad jos nenubudintų.

7. Ką ji padarė? Nusigandus, kad ne sutikti milžinui prašant, ji sudegino savo laivus ir nesąmoningai bijodama padaryti klaidą, ji dar baisiau suklydo (241).

Cia yra visai nesuprantama man vieta: sunku ji kaip nors ir taisyti. Man rodos, šitos rūšies tekstai (7) ir kitiems skaitytojams yr neįmanomi. Rašytojams, vertėjams ir leidėjams reikėtų atsargesniems būti.

Rygiškių Jonas.

[„Lietuvos žinios“, 1925, Nr. 104]

J. F. Cooper. **Medžiotojas**. Sutrumpintas jaunuomenei vertimas. 13 paveikslų. Vertė K. Karklys (psl. 1—93). „Vaivos“ B-vės leidinys. Kaunas. 1923.

Sutrumpinimo kalba varginga, be kokių aiškių žmonių kalbos ir rašybos taisyklių, nesutinkanti su tuo, ką mokinui turi kalbos mokytojas aiškinti savais žodžiais ir klasės arba mokyklos skaitymais. Sutrumpinime yra nemaža ir korektūros klaidų, jo gale tos klaidos neatitaisytos.

Tai savo nuomonei patvirtinti, duosiu čia tikslai kiek ištraukų iš kalbamojo K. Karklio rašinio.

I. Gįslotos rankos (6); turėjo septyneris metus (6); tave delavarai netik išauklėjo (6). Tai netaip (7); netaip greitai padarysi (33); netoks gražus, nebetoks gražus vardas (15); nei kiek nesivaržydamas (14); nėra nei vienos tautos (7); neparduodu nei vieno kailio (7);

apie būvusią galybę (9). Siek tiek pasiirę (10), irės Medžiotojas (21); baltajam žmogui (19); žod-žius (31), med-žiotojas (31), med-žiototojo (28), griuvančią eglę (32), vėjas pūčia (33)...

II. Bendra indėnų *savastis* (8); *priguli nuo to* (8). Tomas žiūrint to, ką esu apie jį girdėjęs, turi būti *stebėtinas* (=sprendžiant iš to... nuostabus) žmogus (8). *Draugingai* (=maloniai, bičiuliškai...) į mergaitę žiūrėdamas (14); *draugingai* atsakė mergaitė (14); tą vardą *skaito nelabai* (=laiko ne labai) garbingu (15); taip pat *noriai* imu pinigų (18); jis *nudavė* (=apsimetė, dėjos) esąs sužeistas (22); ir *neatsigrįždamas* jis nuėjo; jis nejučiomis *atsigrįžo* (24). Papratęs į bėgantį briedį *pataikinti* (24), jisai nepataikė (25); papratęs *išskaitliuoti* briedžio šuolį (24). Pirmą kartą man teko *pakelti žūtbutinė* kova (28); tuomet iškiltų *žūtbutinė* kova (29); būdamas *kajutėje* (29), neikite iš savo *kajutų* (29); suprato, kad *kas tai* išoko į arką (31); *kas tai* padėjo jai ant pečių ranką (24); labiausiai *susiindomavo* (=susidomėjo...) Cingachgukas (39). Medžiotojas ėmė *įtardinėti* (39).

*Jūs vienas** tegalite apginti (21); galite būti ramus, Huteri (21); *jūs* ėmėtės visai *vienas* (28). *Jumis* (Medžiotojų) nepasitikiu (28). O, Medžiotojau, nors aš *tamstą* tiktai vieną dieną (=viena diena?) pažįstu, bet pasitikiu kaip savo broliu (28). *Jūsų* vardą aš esu girdėjusi (28)...

III. Huris drąsiai buvo galima sakyti *gražų* esant. 6) Buvo galima matyti *jį* linksmą, atvirą, ir nepaprastai teisingą esant (6). Šautuvu esi pasirodęs *vyru esąs* (6). Huris *per* (=pro) savo teleskopą žiūrėjo į ežerą (12). *Greičiausia* ir dabar jis *tuo užsiima*. Rytoj prieš saulei *nusileisiant*, jis atvyks (=Rytoj, prieš saulei nusileidžiant, jis atvyks) prie tos uolos (17). *Pačią* *pavojingiausia* vietą mes turėsime (18). *Pirštai* man *niešti* (20) — *pirštus* man *niešti*. Čia juk yra mažiausia *koks* keturiasdešimt (=yra, mažiausia, keturios dešimtys, keturiasdešimt) indėnų. *Nenusimana* aš *kare* (23) (=apie karo dalykus). *Už akimirksnio* (=bematant, tuojau...) atsidarė durys (31)... *Nežiūrint tamsumos* (=kad ir tamsu buvo, ir tamsumoje...), ji pamatė arką (34). Judyta labai *džiugu iš jo* pagyrimo (39);

* *Zodžius jūs* ir *tamsta* vertėjas, kalbėdamas į vieną žmogų, vartoja visai anarchistiškai, nesilaikydamas jokios žmonių kalbos ir gramatikos taisyklės. J. J.

nusistebėjimas iš tokių padarų (39) — džiaugės jo pagiriama, jo pagyrimu, jo pagirta... nusistebėjimas tokiais padarais (plg. „džiaugiuos *kuo*, stebiuos *kuo*...“). Mes turime atsikratyti nuo to padaužos (40) — tuo padauža...

Čia mano pažymėtos tikrai vertėjo ar trumpintojo klaidos, mano pastebėtos rašinio pradžioje. Kaip tos klaidos yra taisytinios, to uždavinio savo pažymėjimuose neturėjau: tikrai vieną kitą mažmožį neiškentęs mėginau taisyti. Man rūpėjo čia pabrėžti, jog vertėjo ar trumpintojo kalba — jo rašyba (I), jo kalbos žodynas (II), kalbos sudėtis, posakiai, sintaksė (III) — yra tikrai netaisyklinga, netinkanti mokyklos skaitymams.

Pats aš kitados rusiškai ir lenkiškai išmokau tikrai iš geros kalbos skaitymų. Man rodos, kad mes tikrai turime rūpintis duoti mokyklai turiningų geros kalbos skaitymų, juo labiau, kad patys mes savo kalba, bent daugumas, neduodam jai tuo tarpu gero pavyzdžio: iš vienos gramatikos mokiniai neišmoks taisyklingai kalbėti ir rašyti apie įvairius parūpusius jiems literatūros ir mokslo dalykus.

Kaip čia reikėtų kas daryti, tespren die žmonės, turį savo rankose mokyklos ir visuomenės švietimo vadeles. Reikia tuo rūpintis neatidėliojant...

J. J.

[„Svietimo darbas“, 1925, Nr. 1, 53—54 psl.]

H. Beecher - Stowe. **Dėdės Tomo Trobelė**. Sutrumpintas jaunuomenei vertimas. 8 paveikslai. Vertė K. Karklys (psl. 1—150). Jaunimo Skaitymai Nr. 6. „Vaivos“ B-vės leidinys. Kaunas, 1923 m.

Prieš ką spręsdamas apie šitą K. Karklio vertimą ir jo vertę mokyklai (mokinių skaitymams), čia išrašysiu iš jo pradžios kiek nepaprastų, bet charakteringų „sutrumpinimui“ kalbos klaidų.

I (rašyba, žodžių perkėlimas eilutėse ir šiaip mažmožiai). Valgomąjame, didžiąjame kambaryje (3, 37); paduodamas nepažįstamajam vaiką (48), jaunąjais (51), nelaimingąjam (66); apistorį (3), buvo apiaklė (21) — plg. *apygeris*, *apysenis*, *apytikris*; pastumė puodą (5), ne kliūdomi (6), jis iš tūrkio (7); į šį darbat linkęs (9); Linkonas giriasi būk jo Džimi geriausiai mokanti kepti (11) —

giriasi, kad (būk) jo Džimi geriausiai mokanti kepti; Alvinas, jausdamasis, daug reiškias, pasižadėjo paskaityti (13) — Alvinas, jausdamasis daug reiškias, pasižadėjo...; pas-prukome (15); jiiššliaušė (16); jie upe nuvež ir ten užrakin (17); neturi šūnų, turime šūnų (23); gįslas (25); sunkas darbas (29); dvejatą vaikučių turėjau (30), su septyniata vaikų (41); senatoris padeda pabėgėliamas (31); šianakt triumpiausia kelią, atsis-veikino (33). Vakare apsistijo viešbuty, širyje nuliūdo, vienuoliktą vlandą (43); kulą (=kaulą?) paveržti (41); gražus berninkas, sunkobabus, šalyn (44); priėjo prie laivo karšto (=krašto, 46). Pamatė moteriškę balant (=bąlant, 46). Pati pribėgo pasižiūrėti, ar nepamatys, kur nors savo vyro (=nepamatys kur nors savo vyro, 48). Garlaisis ėmė plankti, rado sėdentį Halėjų (48); skepeta dengė jas (=jos) krūtinę (49); moteriškė dardu (=vardu) Rūtė (50); pak-liūti (54). Džordžas džiu gės (=džiaugės, 58); kokio liūdėsio apimti, pris-paudė (59)...

II (vertėjo žodynėlis, atskiri žodžiai). Amerikos *Suvienytose* (=Jungtinėse) Valstybėse (3). Tegul *įsivaizdina* (=įsivaizduoja) skaitytojas (3). *Bedroviai* (=nesidrovėdamas?) išėjo Halėjus (4). Jis, *matomai* (=matyti) patenkintas, žaidė (4). Sis, *matomai* (=matyti), nudžiugo (4). Šis planas *matomai* nelabai tiko (=planas, matyti, ne labai tiko, 28). Jis sėdi su pirkliau ir apie *ką tai* (=ką, kažin ką...) tarias (5). *Kas tai* staiga padėjo ranką (5). Džordžas buvo vieno kaimyno *savastis* (=savybė, 6). Šelbienė, *reikalui esant* (=reikale, prireikus...), *noriai* (=noromis, mielai) padėdavo (6). Mes *noriai* sutiktumėme (9). Jis *noriai* būtų atidavęs (15). Prie kamino sėdėjo keletas ponų, padėję kojas ant kamino užtvaros (37) — prie židinio, ugniakuro... Verkdamas, jis *atsigrižo* ir (=V. jis atsigrėžė, ir) ašaros riedėjo jam per veidą (17).

Jūs nemokate pasinaudoti! — tarė Halėjus Šelbiui (4). Ponas Halėjau, ar tam sta nematai...? Jūsų piktumą aš suprantu (18). Jūs esate mylėjusi, turėjusi (30). Ar tam sta* manęs nepaminate (40)?

* Vertėjas, apie vieną žmogų kalbėdamas, mišrai vartoja, be kokio skirtumo, žodžius *Tamsta* ir *Jūs*; čia jis lyg tyčia jokių taisyklių nesilaiko; veiksmožodis (tarinys) prie tų žodžių jo dedamas kartais vienaskaitos, kartais daugiskaitos, be kokio aiškaus skirtumo. *J. J.*

Nei vienas (=nė vienas) laivas nedrįs plaukti (22); Chloë nei klausyti (=nė klausyti) nenorėjo (22); jūs galite n ė* neieškoti (53)...

Samas papurtė garbanuotą (=garbiniuotą, garbanotą) galvą (19). Ar tas ponas tavo sandarbininkas (=bendradarbis, 27)? Ją žmonės gali imti įlardinėti (21). Pirklys skaitliavo (37); iš skaitlingos (=gausingos, didelės šeimynos, 44). Mulatas gal būt norės (=M., gal būt, norės) nuoduoti baltąjį (38) — baltuoju dėtis. Jis pusbalsiai (=pusbalsiu) perskaitė (38). Mėgo balsiai (=balsu, garsiai)⁵⁴ skaityti (43), savystoviai (=savarankiškai...) gyventi (45). Jis mane išnuomavęs (=išnuomojęs) į Luivillį (46). Skeveldros davė galimybės (=galino, leido...) gerai pasislėpti (54)...

III (sakinio dalykai, sintaksė). Šelbienė rūpinosi vien savo sūnaus Alvino auklėjimu, kuris (=auklėjimu s. sūnaus, kuris) buvo labai panašus į tėvą (3). Jo norima būti protingesniu (3) — jo n. protingesnio būti. Paprašykite jį geru būti (17) — gerą būti, kad geras būtų. Jį buvo galima spręsti ispanu esant (39) — jis buvo, matyti, ispanas... Visi nuo jos priklausantieji (=kurie nuo jos parėjo...) jautės laimingais esą (5) — jautės laimingi, esą laimingi. Mes turime melstis, jeigu norime būti tikrais krikščionimis (22) — j. n. tikri krikščionys būti, j. n. krikščionimis vadinami.

Bet juo labiau jas kankinama (=jos kankinamos, jas kankina), tuo labiau jos prisiriša (27). Mergaitė yra tokia, kokia (=kokią) Halėjus ją piešia (27). Kodel tu tai (=to) klausai (14)? Tu esi tam (=tuo) kaltas (20). Ji jautės kalta esanti Elizos nelaimėje (28). Sustojus garlaviui ilgesniam laikui (=s. ilgiau, ilgesnį laiką)⁵⁵, Halėjus išlipo į krantą (46). Aš juos siunčiau į Cincinatį arklius parduoti (=arklių parduoti, 39). Daugiau šešerių metų (=daugiau kaip šešerius metus) jis dirbo mano dirbtuvėje (39). Iš keleivio odos jį galima buvo spręsti ispanu esant (39) — keleivis ant (iš) odos (iš odos sprendžiant) buvo ispanas. Yra

* Vertėjas tik šitoj vietoj vartoja, rodosi, žodelį *nė*; kitose vietose visiems galams jis sako vertime tik *nei* (ir ten, kur laukiamas kalboje žodelis *nė*).

pabėgęs mulatas, atrodąs protingu (=atrodąs protingas...). Lempą (=lempa) nešinas, Trompas atėjo (32).

Selbienė labai džiaugėsi iš laimingos poros (6) — džiaugėsi laiminga pora, poros laime. Enolis ką tik nemirė iš juoko (24) — kuone juokais leipo, mirė... Per langus (=pro langus) ūžė vėjas (37). Per kokį mėnesį (=po kokio mėnesio) jis bėgios kaip koks vilkelis (47).

Samas, pats juodžiausias (=juodžiausias, pats juodasis) viso dvaro negras, galvojo (19)... Chloė maitino patį jauniausią (=jauniausiąjį, patį jaunąjį, 12...). Jie, laukdami susirinkimą prasižėsiant (=susirinkimo prasidedant, pradžios susirinkimo), plepėjo (13). Aš maniau (=tariausi)⁵⁶ savo gerumu tai atitaisysianti (15). Maniau (=tariausi, dingojaus, maniaus...) danguje esąs (41). Atsakė Eliza, jiesanti (=E. atsakė esanti, pasisakė esanti) Harienė (50).

Mes turime kuo greičiausia (=greičiausiai, veikiausiai) bėgti (16). Nežiūrint susijaudinimo (=kad ir susijaudinusi...), Eliza suprato (21).

Kuomet* jis ėmė mane botagu čaižyti, paėmiau jį už rankų ir sulaikiau (7). Kokia nauda iš krikščionių tikėjimo, kuomet visur neteisybė (7). Kuomet šis išgirdo, kaip dirbtuvės savininkas jo vergą branginą (=savo vergą brangina?), jis tuojau nusprendė atsiimti Džordžą iš dirbtuvės (8) — šis, išgirdęs..., tuojau nusprendė... Kuomet namuose nurimo, visas būrys išdykėlių laukė Halėjaus atvykstant (18). Kuomet rytas ėmė aušti, ji jau buvo išėjus iš dvaro sodybų (21)...

Kaip gaila, kad šitas gražiosios apysakos sutrumpinimas taip negražiai išreikštas šiuo tarpu lietuviškai! Vertėjas, visai nepasirūpinęs savo vertimo kalbos dalyku, neišmokęs jos tiek, kiek reikia kultūringam Lietuvos darbo žmogui, šiuo savo vertimu nedaro nei garbės nei naudos Lietuvos mokyklai. Jei Vokiečiams, Lenkams arba Latviams išverstų kas tokia netaisyklinga kalba gerą dalyką iš kitos kalbos, jie, žinoma, neįsileistų to dalyko į savų mokyklų skaityklas: K. Karklio vertimas ar sutrumpinimas šiuo kartu visai nesutinka su tuo, ko turi mokytis mokinys per savos kalbos pamokas.

* Vertėjas beveik visur žodį *kuomet* vartoja ir ten, kur žmonių ir gramatikos kalboje sakoma *kada, kai*... Žodžio *kada* vertėjas, rodos, visai nevartoja.

K. Karkliui, beletristikos knygų vertėjui, patariu dar pačiam rimtai mokytis lietuvių kalbos ir paskum, ką verčiant į lietuvių kalbą, rūpintis laikytis kalbos taisyklių — daug žmoniškiau rašyti tai visuomenei, kuriai skiriamas vertimas.

Čia pravartu bus dar kartą priminus, jog ir leidėjams reikia atsargesniems būti— rūpintis, kad jų leidinys šlamštu nepavirstų, kad leidinio ir kalba būtų žmoniškesnė; jiems, leidėjams, reikia žiūrėti, kad leidinyje ir korektūros klaidų mažiau būtų ir kad leidinio korektūros klaidos būtų gale atitaisomos. Šiuo kartu jokio korektūros klaidų atitaisymo nėra paties leidinio gale.

J. Jablonskis.

[„Svietimo darbas“, 1925, Nr. 1, 54—57 psl.]

KALBA IR LITERATŪRA.

I.

Mūsų *literatūros kalba* dažnai nesutinka su tais kalbos daviniais, apie kuriuos rašo mums šių dienų gramatikos ir įvairūs „kalbos dalykai“. Man šiuo tarpu kaip tik yra parūpusi mūsų tos rūšies nesantare.

Mano šiuo tarpu bus turimas galvoje V. Krėvės „Skirgaila“ (jo „Raštų“ 6-tasis tomas, psl. 1—219, 1925 m. leidimas).

I. Šitoje dramoje yra nemąža netinkančių jai, dabar teatsiradusių kalboje žodžių, nereikalingų naujadarų arba metamų iš rašomosios kalbos provincializmų ir šiaip „naujienu“. Dalį šios rūšies žodžių savo straipsnyje aikštėn keliu (a—i):

a). (Protėviams) gimė toki *ainiai* (p. 34). Pily *tapo apgyvendinta* kunigaikštystė (68). *Apižilas* (5) vyras. Katrie *aršesni*, ateitis parodys (93). *Aršiausi* mūsų *nedraugai* (33). *Aršiausi* stojo kareiviui laikai (87). Visi trys turite vieną *aršų* priešą (93). (Riteris) nori *asmeniškai* pareikšti tau savo pagarbą (53). Jie keičia savo drabužius *atatinkamesniais* jų *ūgiui* ir darbui (55). Skirgaila, su *atyda* į jį pažvelgęs (53), sako. *Atydžiai* (115) sako. Vai, kad aš žinotau, kaip tas *atsiekti* (112)? *Atsigrižęs* į ją (85), sako. Skirgaila *atsigrižta* į juos (48). *Atsižymėjimas* manęs neišvengs (100). *Atsižymėjimų neješkau* (100)...

=*vaikaičiai, vaikų vaikai* (...*pālikuonys*); *buvo įkurdinta*; *Apyzilis* vyras; *biauresni* (*niekesni, piktesni, žiauresni*);

Didžiausi mūsų priešai (nenáudėliai, nėvidonai); *Biauriausi* (*prasčiausi, sunkiausi*...); *didį* (*smarkų, piktą, biaurų, žiaurų*...); *pats* (*savim*); *labiau tinkančiais* (*pritinkančiais*) jų ūgiui ir darbui; su *atidžia* (*atide*), *pasistebėjęs* į jį, sako; *Atsidėjęs* (*su atidžia*) sako; *tat padaryti* (*pasiekti*); *Atsigrėžęs* į ją; *atsigrėžia* į juos; *Nepasižymėjęs* aš neišliksiu (nebūsiu)... *Pažymybių* neieškau, *pažymimas netrokštu* (nenoriu)...

b). Tu ėmei *beprotauti* (208). (Tamsybėje) nėra tvarkos ir *betvarkės* (209). Dangščiu uždenkit... pridengia dangstimi (212). Protėviai *dausuose pasigėdės* (34). Vergausi lenkams ir vokiečiams jų *dausoje* (181). Ji skubinosi *dausų* šalin, kur gyvena dievai ir visi mirusieji (181). Dievas atkreipė į tave *domesį* (73). *Meldžiu* atkreipti į mano žodį domesio (47). Aš *neimu domėsin* grasinimų, kurie nevykdomi (51). Nematėva mūsų ordeno *draugo* (53). Ar mes esame *draugai*, ar priešai, ateitis turi dar parodyti (53). Mes, kryžiuočiai, tikri tavo *draugai* esame (53)...

= *bepročiauti* (*kvailioti*); nėra tvarkos nei *netvarkos*; *Dangčiu*... *dangčiu*; *dausoje susigės* (*gėdysis*); jų *dausoje*; *dausos* šalin; *dėmesį* (*savo akį*); *Prašau turėti galvoje* (*paboti, įsidėmėti*) mano žodį; *neboju* grasymų (grasinimų), nesidėmiu gr-mais (grasomas); *bičiulio*; *bičiuliai* ar priešai; tavo *bičiuliai**...

c) ...jei sutiksiu *eiti santaikon* prieš lenkus (173). Jie tik *ieško galimybės* mus pražudyti (65). Didis karas *grėso* tautoms (77). Aš nebijau, nors tu man *gresai* (90). *Įsivaizdžikit*, kiek turėjau nusidėti bažnyčiai (10). Skirgaila sėdi, *įpėręs* akis ugnin (153). Aš *įsivogiau* čion (187)...

= jei sutiksiu sudaryti su jais *sąjungą* (susidėti su jais) prieš lenkus. Jie tik *žiūri, kaip čia galėtų*; *graso, gresia, grasai* (*grasini*). *Įsivaizduokit*; *įsmeigęs* (*įdūręs*) akis, *įsistebėjęs*; *įsiskverbčiau* (nejučiomis įlindau)...

d). Tau brangiai *kainuos* šis pasielgimas (136). Ji *kankinasi siela* (148). *Karčiai* nusišypsojęs (34). Jį gerbia senas *karvedys* Daugaila. Žiūri į juos ir apie *ką tai* kalbasi (47). Kurį laiką stovi lyg *ką tai* galvodamas (193). *Katras jūsų sumanė* išvogti mano sužadėtinę (127)? Oligė, matyti, *kreiva* koja atsistojo iš patalo (158). *Laužydama* rankas⁵⁷ (85), sako... *lengvabūdžiai* klausiau

* „Dievų ir numirėlių kraštui“, kaip ir „rojuj“, labiau tikty, man rodos, šito žodžio vienaskaita (plg. „*dausos paukštis*“), daugiskaita čia paprastai ką kita reiškiamo (plg. „*paukščiai rudenį į dausas* lekia“). „*Draugą*“ pats aš žinau tiktai „*tavorščiaus*“ reikšme.⁵⁸

(119). Tu — *lėbi* gėlė (120). Tu turėsi *jaukinti* girtus *niūraus* stabmeldžio *lėbavimus* (121)!...

= *atsieis* (*mokės*); *sielojasi*; *Gailiai*; *karo vadas* (*karāvadis*, *karavada*, *karžygyt.*...); *ką* (*šitą*, *kažin ką*); *ką.*...; *Kuris jūs sumanėte*, *katras judu sumanėta.*...; *kaire*, *kairiāja* (?); *Grąžydama* rankas; *būdamas lengvo būdo* (*lengvapėdiškai*, *mažvaikiškai*, *kaip koks lengvabūdis*, *mažvaikis*, *vėjavaikis*, *lengvatikys.*...); *trapi gėlė*; *Tu sotinti* (*tenkinti?*) turėsi girto *niauraus* stabmeldžio *įgeidžius* (*įnorius*, *geidulius?*)!

e). Tu *manai* mane apgausiąs (212). Jis *mano* galįs mane niekinti (159). Kurį laiką stovi *nejudomas* (193). Skirgaila vėl *nejudomas* sėdi (153). Ji taip *nejudomai* klūpo (204). Tas *nejudomai* stovi (116). Aš juk *nesiriečiu* (191) del arklių. Tu kalbi, lyg tau *nevisaimėja* (160). *Nuduok*, *kad miegi* (189). *Nugrižo*, *kaip tiltą* (179). *Nusigrįžęs* (85) sako. Ar tu *omeny* turi tą vokietį (174)?

= *tariesi* (*tikiesi*, *viliesi*); *tariasi*; stovi *nejudėdamas*; *nejudėdamas* sėdi; *nejudėdamas* klūpo; *nejudėdamas* stovi; *nesiginčiju* (*nestėrežiuoju*, *nesibaru*; *nesiplūstu*, *nesiriesiu?*); lyg tau *ko* (*vieno šulo*) *trūksta*, *nesivaimėja* (?), tu lyg *k:okterėjusi*; *Apsimesk* (*dėkis*) *miegąs*; *nuklojo*, *nugrindo* (?) *kaip tiltą*; *Nusigręžęs* sako; *galvoj*, *akivaizdoj.*...

f). *Meilužio pakasynosna* atėjai (219). *Liaudis*, jus *pamėgdžiodama*, išsižadės senų papročių (33); *Visos mergelės*, kurios jį mato, *pamila* (115). Tas *pervėlu* ateina galvon (155). *Nematėva prielankaus* veido (53). *Ordenas* jam *prielankiai* teikia pagalbą (173). *Teismo bausmė* įžeidusiam viešnagystės *prievolę* patenkins tavo rūstybę (130). Tai buvo jo (*doro* ir *ištikimo kareivio*) *prievolė* (146). Apie *prievolę* žmonės galvoja tik tuomet, kai ji liečia kitus (146). Nuo tavęs *priklauso* (209). Man pavesta atlikti reikalas, nuo kurio *priklauso* net mano likimas (109). Galiu tai *praparodyti* (54). Mes *privalome* tėvynę gelbėti (33). Mes *privalome* daryti, *ką* mums įsako (216). Aš kiekvieną darbą *privedu prie galo ir kerštą irgi* (218). *Pusbalsiai* (27) sako.

= *laidotuvėсна*, *pakastuvėсна* (į *laidotuves*, į *pakastuvės*); jumis *sekdama*; *įsimyli* (*pamyla*, *pamilsta*); *per vėlai*; *palankaus* (*malonaus*) veido; *palankiai* (*mielai*, *noromis*) teikia pagalbos; vaišingumo, vaišumo (?) *pareigą*; jo *pareiga*; Apie *pareigą*; *pareina*; *pareina*; *įrodyti* (*išrodyti*); *turime*; *turime* (*mums reikia*); darbą *dirbu ligi galo*, *padirbu visą*, *taip pat yra ir su kerštu*

(ir kerštą, kai turiu, visada įvykdu); *Pusbalsiu* (*pašnabždoms. . .*) sako. . .

g). *Reiškia*, veltui aš kalbu (35). Aš jį *retėžiu* prikaustytau (83). Tu pakenkei jo *siekiam*s (49). Ordenas *reiškia* tau draugiškus jausmus ir *sąjungą*, jei tavo *siekiai* jos reikalautų (125). Tu laikai mane, kaip kalinę, nors savo žmona *skaitai* (172). Turiu jų (arklių) *skaitlingas* bandas ir panorėjęs galėtau dar *skaitlingesnes* turėti (91).

=*Vadinas*; *grandiniu*, *geležiniu* (g. *pančiu*), *grandine* (g. virve), *gelžiniais. . .*; jo *tikslams* (*dalykui*); ir *teikia savo sąjungą* (tinka su tavim sąjungą sudaryti). . . *tikslai*; Tu su manim kaip su kaline elgiesi (mane tu čia kaip kokią kalinę laikai), nors drauge ir savo žmona mane *laikai* (mane per savo žmoną *turi*, per žmoną *laikai*); *gausingas*; dar *gausingesnes. . .*

h). *Tiesiame* (kambario) kampe (37). *Ten gi* meta savo skraistę (39). *Tengi*, Vilniaus aukštoje pily (90).

=*dešiniojoje* (kambario) *kertėje* (dešinėsios pusės kertėje, d. p. kerčioje); *ten pat* (ten jau); *Tenai pat* (ten pat, ten jau), aukštoj pily. . .

i). Likimas nori pagadinti man *ūpą* (94). Aš noriu tau sutvirtinti gerą *ūpą* (94). Kurį laiką stovi, *užsimąstęs* (111). Daugaila sėdi, *užsimąstęs* (153). Jis vėl mane *užvylė* (197). Tu ją *vieku* sulaikei kelionėje (48). Skirgaila *vieku* yra suėmęs kunigaikštystę (17). Vokiečiai ketino *Zemaitijos* atsižadėti (173). Mergos išeina, *žingeidžiai* pažvelgdamos į Oligę (61). Tavo *žydrios* akys (118).

=*nuoėaiką*; tave sutvirtinti ir gerai *nuteikti. . .*; sėdi (stovi) *susimąstęs* (susirūpinęs); *apvylė*; *varu* (*laikyte*), *per prievartą, smurtu, prievarta*; *Zemaičių atsižadėti* (*išsižadėti, nebelaikyti*); *smalsiai* pažvelgdamos; *žydros* akys. . .

NB. Mano surašytuose kalbos pavyzdžiuose (I) nemaža yra ir tokių žodžių (*mano, pamėgdžioti, prievolė, priklausu, privalome, skaitai, ūpas. . .*), kurie čia, kalbamajame rašte, tik ne savo vietoje pavartoti. Patys tie žodžiai kalboje vartojami.

II. Šitame darbe yra ir tokių *žodyno* (?) klaidų, kurias linkęs esu daugiau etimologijos, žodžio sudėties, klaidomis laikyti. Čia turiu galvoje daugiausia kelias dalyvių lytis ir kelis žodžius su priesaga *ing-as* (a, b).

a). *Erzinančiai* (110) sako. *Grasančiai* (13) pasako, *įtikinančiai* (109) sako. Atsikelia ir *maldaujančiai* kalba (115), *maldau-*

jančiai (34) sako. *Niekinančiai* pažvelgęs (31), sako. *Nuraminančiai* (108) sako. *Paniekinančiai* (12) žiūri. *Paniekinančiai pažvelgęs* (27), sako. *Užgaunančiai* (162) pasako. — Tavo *skaudančioji* širdis dejuoja (154). Tavo siela, mano vaikelį, *serganti* (156). Rūsčiai, *grasinančiu* piršto gestu (157), ima kalbėti. Matai, kaip gerai gali patarnauti Ordenui *gundančioji* nuodėmė gražios mergelės pavidale (99)...

= *erzinamai* (erzindamas); *Grasydamas*, grūmodamas pasako; *įtikinamai*; *maldaujamai* (maldaudama, maldaudamas); *Niekinamai*; *Nuraminamai* (nuramindamas); *Paniekinamai*; *Užgaunamai* (užgaudamas), *ižeidžiamai*; — *skaudamoji* širdis. Tavo siela, mano vaikelį, *serga*, *nesveika* (tu, m. v., *sielą sergi*; tau, m. v., *sielą skauda*...). Rūsčiai, *grasydamas* (*grūmodamas*) pirštu; *pagundos* (*gundamoji*) nuodėmė gr. m. pavidalo (g. n., gražia mergele pavirtusi)...

b). *Nedraugingi* čia žmonės gyvena (12). Tebūna pirmoji mano taurė už *draugingą* mums grosmeisterį (56). Meldžiam dievą sustiprinti *draugingumo* jausmus tarp valdovų (60). Eikite iš mūsų krašto, *kraugeringi* ir žiaurūs žmonės (66)!

= *Nedraugūs*, *nedraugiški* (?)... , *nepalankūs* čia mums žmonės, čia mūsų *priešai* gyvena; už *bičiuliškai gyvenantį* su mumis gr-rį, už *bičiulišką* (palankų) mums gr-rį; *bičiuliškumo* (bičiulystės), *bičiuliškus* jausmus; *kraugeriai*.

III. Šios dramos autoriaus ir linksniai vartojami kalboje ne visai taip, kaip reikalauja kalbos ir literatūros dalykas. Šit kelios dešimtys tos rūšies pavyzdžių (a-e):

a). *Rankos niešti* (9). Būtai pažinęs, *kas* reiškia be jo patarimo pasielgti (19). Argi *aikštus kunigaikštis* dar nežinai (125)? Vėl daryk taip, kad ir tau būtų iš to *nauda* (150). Kareivių tarpe yra *bailiai* (198).

= *Rankas niežti*; *ką* reiškia; Argi tu, *švoiesūsis kunigaikšti*, dar nežinai? iš to *naudos*; yra *bailių*...

b). Ir *tikslo* lengviau pasieksim (19). Tuomet galėsiva pasiekti *tikslo* (101). Tik leisk man paliesti tavo *kojų* (188). Nusikratyk sielos *nuskurdimu* (209). Kiekvienas žmogus prieina *tos nuomonės* (153). Prieina *stalo* (153). (Tų) žemių neužteks dabar atlyginti Lenkijos garbei *padarytų skriaudų* (136).

= *tikslą*; *tikslą*; *kojas*; *nebūk toks nuskurdęs* siela, *taip nenusimink* (nūsikratyk *nuskurdimu*?); *tą nuomonę*; *stalą* (*prie*

stalo, į stalą?); padarytoms Lenkijos garbei skriaudoms atlyginti (atlyginti už padarytas L. g. skriaudas, nuoskaudas). . .

c). Susilaikė *minutėlei* (41). Duryse *akimirksniui* susilaikė (44). Žiburys *akimirksniui* sumirgėjo (198). Tavo pasielgimas *atatinka žodžiams* (162). (Duonutė) *prisiklausydama vis didėjančiam triukšmui* (189). . . Toji mirtis turi jo vardui *amžių amžiams* suteikti garbę (207).

= Susilaikė (sustojo) *minutėlę; akimirksnį* (akimirką, valandėlę); atitinka (atatinka) *žodžius (sulinka su žodžiais); klausydama (klausydamosi, klausydamos) vis didėjančio triukšmo; amžiną (amžinąją). . .*

d). Esu pasiuntęs žmones *jį* surasti (11). Grosmeisteris, pasiųsdamas tokius riterius *mus* pasveikinti, suteikė man garbės (56). Jis ir čion atvyko *nesantaiką sėti* (87). Vokiečiai atvyko *kunigaikštį* pasveikinti (88). *Mane* pajuokti tu čion atėjai (119). Štai ateina *laidotuves* pagerbti (208). . . Velniai siuntinės *jį* pasaulin *krikščioniškas sielas* baidyti (180). Aš įsivogiau (?) čion *tave* pamatyti (187). — Tepasigaili dievas mano *sielą* (141). Jis laukia *mus* pargrįžtant (89). Tau nėra kito išėjimo, jei turi *drąsą* gyventi, kaip nori (119). Aš tau suteiksiu *progą* pažinti moters meilės *saldžius jausmus* (209). Tu pasinaudojai savo jėga nuskriausti *tą*, kur silpnėnis (156). Ji atėjo padėkoti *aukščiausių* už tavo gyvybės išgelbėjimą (205). Lenkų *karalių* aš atstovauju (48). Ordeno *grosmeisterį* atstovauju (57). Sekti *tave* aš negaliu (188). Aš jau *pusę* mėnesio laukiu (47). Toji pati menė, *ką* trečiame vaizde (87).

= išsiuntęs žmonių (?) *jo* rasti; *mūs (mūsų); nesantaikos* skleisti (plėsti, diegti. . .); *kunigaikščio; Manęs* pajuokti; *laidotuvių* pagerbti; *krikščioniškų sielų* baidyti; įsiskverbčiau (nejučioms įlindau) čion *tavęs* pamatyti; mano *sielos; mūs (mūsų)* pargrįžtant; turi *drąsos* (drįsti) gyventi kaip tinkamas (kaip nori); duosiu (rasiu, suteiksiu) *prógos. . . saldiesiems jausmams, saldumynams* (?) pažinti; nuskriausti *tam*; padėkoti *aukščiausiam; grosmeisteriui* (karaliui) atstovauju; sekti *tavim; pusė; kur, kuri* (trečiojo vaizdo menė). . .

e). Ar verta bus kunigaikščiui būti man *dėkingu* (101)? Kareiviui nedera būti *žiauriu* (218). Ir aš *tokiu* *jį* manau (174). Jis *tave* (mergaitę) *drąsia* išauklėjo (42). *Tokiu* dievas *jį* sutvėrė (158). Ten tu ją rasi, *kokia* nori surasti, *skaisčia, tyra* (206). Dievas išlaikys ją *tokia* amžinai (208). — Taip miršta ne tie,

kurie *savimi* aukoja (200). Ar nepasiaukojo ji *šavo laimę* (19)? Vienas gerai valdo *kalaviju*, kitas *protingu patarimu*, o trečias *balsu* ir *žodžiu* (24). Tau lėmė likimas valdyti *tautomis* ir *žmonėmis* (151). Nemanyk, kad gerai valdo *tavinį* (208). Dievas žmonėms leido vartoti *kalaviju*, *kirviu* ir *kiekvieną ginklu* (11). Tu vis dar tiki *senais dievais* (91). — Sveikinu tave *pasisekusia medžiokle* (52). Aš noriu, kad ir tu tiek būtai narsi *siela* (22). (Tu) nenori amžinai degti pragaro ugnyje, netikėliams ir heretikams *dievo apvaizda* pagamintoje (65). Tu *nenusimeni siela* (79). Ten ilsisi *siela* nuvargę (206). Kam duota gyvybė *siela* nuvargusiems (206)? Nuvargau *kūnu* ir *siela* (218). Bet ne *meile* vedei mane (171). (Vokietis) daugiau *lape atrodo, nekaip narsumi vyrų* (131).

=būti man *dėkingam*; būti *žiauriam*; *tokį* jį; *drąsiai* išauklėjo; *Tokį* . . . ; *kokią* nori surasti, *skaisčią, tyrią*; išlaikys *tokią*; — *save* aukoja; *savo laimės (laimę)*; Vienas gerai *moka kalaviju naudotis* (badytis, svaidytis. . .), kitas *moka kitus pamokyti (duoti gerų kitiems patarimų)*, kitas *savo balsu ir žodžiu esti kitiems naudingas*. . . ; *valdyti (rikiuoti) tautas ir žmones (viešpatauti tautoms ir žmonėms)*; gerai *tave valdo*, pamoko; *vartoti kalaviją, kirvį ir kiekvieną ginklą (mokamai naudotis, prireikus, kalaviju, kirviu ir kiekvienu ginklu)*; tiki *senus (senuosius) dievus**; — sveikinu tave *sėkmingai medžiojus (sveikas sėkmingai medžiojęs)*; *narsios sielos*; *apvaizdos pagamintoje (patiektoje, leistoje)*; *nesisieloji, nenusimeni (nenusimeni sielos?)*; *sielą* nuvargę; *sielą* nuvargusiems; nuvargau *kūną ir sielą*; ne *iš meilės (ne mylėdamas)* vedei; *panašesnis į lapę, nekaip į narsų vyrą*. . .

f). Kas *tame* kaltas, aš nenusimanau (82). Ji nekaltą *tame*, ką tu buvai padaręs (209). (Mes) nesame kalti lengvabūdžio jaunuolio *pasielgime* (130). — (Aš) *mirtin* išeisiu (188). Lenkai (*Vienan žodin*) — amen (55). Tavo vardo *garbėn* nukausiu tiek bažnyčios priešų (192). Mes statom *naktin* pieną dubenyse, kad mirusios vėlės turėtų ko valgyti ir gerti (183).

=*tuo* (del to); *tuo* (del to); *del* jaunuolio *pasielgimo*, jaunuolio *pasielgimu (kad jaunuolis taip pasielgė, elgiasi)*; išeisiu *mirti, mirtų (galo gauti, g. gautų)*; (*Vienu žodžiu, vienu balsu*); *garbei; nakčiai*. . .

* Reikia čia du linksniu skirti: a) Tikiu *dievą tėvą, tikiu dievą (dievus)*, *ką* tikiu ir b) *juo* ir aš tikiu, tikėk *manim, melagiais* netikėk. R. J.

IV. Šitoje dramoje ir *prielinksniai* vartojami ne visada taip, kaip reikalauja įprastiniai mūsų žmonių ir rašomosios kalbos dėsniai. To pavyzdžiui cituoju:

Tas *pas dievą prašo* taikos, kuris bijo (61). Taikos *pas dievą prašo* kunigai (61). Matai, *pas mane yra* svečių (47). Kad tu būtai mačiusi, kokis *pas mus atvyko* riterius (68). Tik *atleisk* mane *pas* mano *sužadėtinį* (80). *Atėjau* aš *pas tave* (171). Aš *atėjau pas tave* su geru žodžiu (172). Ar jis nematė, ką leido *per* vartus (197)? Jis *per* šitą plyšį išlindo (198). Ir šoko *per* duris (44). Duonutė įeina *per* kitas duris (183). *Po kuriam laikui* įeina Daugaila (217). Kreipdamasis *prie* jų (53), Skirgaila sako. Prieidamas arčiau *prie* jos (70), Skarbekas sako. Eidamas *prie* jos (75), sako. Atsikėlęs prieina *prie* jos (76). Kreipdamasis *prie* palydų (126), Skirgaila sako. Skarbekas kreipiasi *prie* kunigaikštienės (162). Mes meldžiam dievą neprileisti *prie* krikščioniško kraujo *praliejimo* (60). Aš nesu pasiruošusi *prie* tokios paslapties *atlikimo* (163). Karas prasidėjo ir baigsis, o tu *ne prie ko* (173). Aš kiekvieną darbą privedu *prie galo* (218). Pamanyk, ar tas atsitiko *su* tavimi (208). Daryk, kas reikia, *sulig* tavo *tikyba* (133). Liepia elgtis *sulig* mano *patarimų* (41). Dievas tau *už gerą* tai paskaitys (166). Nelaikyk man *už gėdą* (191), kad prašau mane gelbėti. Šalia lovos *pas* sieną klaupykla, *virš** kurios kryžius (179).

= *Tas dievą prašo*; Taikos *dievo prašo* kunigai; *aš turiu svečių* (man yra svečių); *į mus atvyko*; leisk (išleisk) mane *į* mano *sužadėtinį*; *atėjau į tave*; *pro* vartus; *pro šitą plyšį* išlindo; šoko *pro duris*; įeina *pro kitas duris*; *po kurio (po kiek) laiko*; Kreipdamasis *į juos*; arčiau *į ją* (arčiau jos); eidamas *į ją*; prieina *į ją*; kreipdamasis *į palydus (į palydovus)*; kreipiasi *į* kunigaikštienę**, prašom (meldžiam) dievą *neleisti* krikščioniško kraujo pralieti; nesu pasitaisiusi išpažinties eiti (?); o tu *nekišk čia nosies, tau čia nėra darbo, tau nėra čia ko kištis, čia ne tavo dalykas. . .*

* Šitas prielinksnis mūsų rašytojams tėra žinomas: gramatikos apie jį nieko nesako.⁵⁹ — R. J.

** Autoriaus kalboje (joje plačiai vartojamos lytys *girion, giriosna, miestan, miestuosna, šalysna. . .*) prielinksnis *į* (=in, int, un) yra ypačiai plačiai vartojamas: ten sakoma — *einu miestan kunigop* (toliau rytuose) arba *einu miestan į* (in. . .) *kunigą* (Merkinėje ir kitur). Prielinksnius *pas, prie. . .* autorius vartoja šitoje dramoje, rodosi, ne taip, kaip turėtų būti jo krašto tarmėje. Taisydamas jį čia ir pats kiek toliau nuo rašomosios tarmės.

Darbą pradėjęs padirbu ligi galo visą; atsitiko (yra atsitikę) tau; pagal savo tikybą; elgtis mano patarimais, iš m. p-mų (kaip aš patariu); geru darbu tai palaikys; man gėda (man per gėdą); ant kurios (viršuj kurios), kurios viršuje. . .

V. Šitame rašte yra ir kitų taisytinų kalbos ir gramatikos dalykų. Jų pavyzdžiai:

a). *Žmogui nesuprasti dievo paslapčių* (10)! Aš manau, kad jam nieku būdu *neišvengti* pragaro ugnies (60). Aš tos garbės imuosi, kad turėti progos drauge su malda pasiūsti *atsidusimą* už sielą (59).

= *Žmogus negali suprasti, nesupras. . .*; kad jis *neišvengs, negali išvengti*; tą garbę prisiimu tam, kad *turėčiau* progos (primdamas tą garbę, tikiuosi gausias progos) *atdūsį nusiūsti, atodūsiui nusiūsti. . .?*

b). Juos suguldė vienoje vietoje, greta, *pirm negu palaidoti* (179). Tik *pirm, negu mirtin išeisiu*, leisk man paliesti tavo kojų (188). Leisk man tai atlikti *pirm, negu* šią taurę *išgersi* (56). Atstok nuo manęs, kad aš kiek nusiramintau, *pirm negu nueisiu nebegrižtant* tamsybės šalin (209).

= prieš *palaidodami**, prieš *palaidojant*; prieš *išeinant mirti (galo gauti)*, leisk man tavo kojas paliesti; prieš *išgerdamas* šią taurę; prieš *nueidamas nebegrižtinai. . .*

c). Ji nusizudė, kad tik *nepatekus* priešų rankosna (82). Ko atėjai čion? Ar kad *suteršus* mano paskutinę valandą (140)? Mes čia tam ir esame, kad jį *sutikus* (89).

=kad tik *nepatektų*; Ar mano paskutinės valandos *suteršti? . . .*; *jo sutikti* tesame atvykę, čia *tam (to) tesame, kad jį sutiktumėm. . .*

d). Bet jeigu negalite atlikti, kas reikia, *teatliks* popas Jonas (57). Panele, saugok jį, apgink jį, arba *tenumirsiu* jau ir aš (190)!

= *teatliekie (teatlieka)*; *tegu (lai) numirštu, tesie* jau ir man *galas. . .*

e). *Tesie prakeiktas tu ir piktas* tavo dievas (141)! Vykstu protėvių šalin, *atmintį apie kuriuos* išginėte iš šito krašto (141). Paspalpa, su *pagalba kurios* laikome savo rankoje valdovus, visuomet naudinga (101). Nelaiminga toji šalis, toji *tauta ir jos valdovai, kuriuos* jis patrauks *atsakomybėn* už įžeidimą (127).

* Taip sakoma, jei „suguldė“ ir „turėjo laidoti“ tie *patys žmonės*.

= *Būkita prakeiktu abudu* (abu judu), tu ir piktasai tavo dievas (būk prakeiktas pats su savo dievu). Vykstu savo *protėvių šalin* — *tų protėvių, kurių atminimą* išginėt iš šito krašto; *su kurios pagalba*; toji tauta, *nelaimingi ir tie jos valdovai*, kuriuos *nagan* jis ima. . .

Šitos dramos *kalba*, deja, yr visai nevykusi, netinkanti rimtam *literatūros* dalykui. V. Krėvė šitoje dramoje labai nutolsta nuo savosios kalbos dėsnių. Savo veikalų kalboje autoriui patariu laikytis *tų taisyklių*, kurias turi jam, mūsų rašytojui, duoti mūsų tautosaka ir įprastinės mūsų gramatikos taisyklės.

Šitame veikale, kažin kodel, išeina aikštėn ypačiai didelis autorius įpratimas reikšti savo mintis *rusų* literatūros posakiais, vietomis ir *lenkiškais* sakymais. Tuo savo įpratimu autorius šiuo tarpu užkrečia ir visus „Skirgailos“ *veikėjus*, tiek lietuvius, tiek Lenkų atstovus, tiek vokiečių kryžiuočius, išeinančius mums aikštėn šioje dramoje su savo *kalbomis*.

V. Krėvė, kiek žinau, buvo ilgą laiką nutolęs nuo savo žmonių kalbos; jis ilgokai gyveno ar turėjo gyventi ir dirbti Rusijoje, ten gavo ir progos gerokai primirkti *tų svetimybių*, kurių pilnokos beveik visų šios dramos veikėjų kalbos. Toli nuo Lietuvos gyvendamas, per maža, gali būt, kreipdavo autorius dėmesio ir į savo gimtosios kalbos taisykles, į jos skirtumus.

Autorius, reikia tikėtis, iš šitos savo bėdos, neilgai laukęs, išbris: kalbos dalykas rašytojo darbui yra gana artimas ir brangus.

Autoriui patariu, šiaip ar taip, budėti ir tikrai rūpintis savo raštų kalba: be kalbos nėra literatūros, literatūrą žmonių įprastinė taisyklingoji kalba tesudaro, literatas visur, rodosi, pasaulyje turi mokėti tą kalbą, kuria jis savo krašto visuomenei rašo. . .

Šitais savo tvirtinimais vienam kitam rašytojui, gali būti, pasirodysiu tiktai vienašalis kalbininkas. Šiaip ar taip, šituo reikalu labai norėčiau ir jų, rašytojų, nuomonę išgirsti.

Savo taisy muose (=) beveik niekur nesiteisinu, beveik niekuo neaiškinu skaitytojui taisy mujų klaidų: šitame straipsnyje, ir be to padidėjusiame, sunku buvo ir vietos rasti visokiems kalbos aiškinimams. Jei autorius ar kas kitas tikrai nesutiktų su kuriais mano šios vietos taisy mais ir norėtų viešai del jų pasispyriuoti su manim, galėčiau del jų taisy mų ir teisintis arba, jei reikės, nuo jų ir atsisakyti arba kur-ne-kur nusileisti ir, gal būt, su savo „priešininku“ sutikti.

Rygiškių Jonas.

II.

Šitam mano straipsniui maisto duoda du d-ro Pr. Augusta-
taičio raštu: 1) *Pierwiastki litewskie we wczesnym romantyz-
mie polskim* (Kraków 1911, p. 1-89) ir 2) *Lietuvybės elementai
lenkų romantizme*. Leidinys lietuvių kalba (Vilnius,
1921, p. 1-56).

Kalbėdamas apie šitą *literatūros dalyką*, jo *kalbos dalyką* tu-
rėsiu daugiausia galvoje.

Lenkiškąjį savo rašinį (1) autorius paskiria Stan. Dobrzyckiui, savo lenkų literatūros profesoriui (Friburgo universitete): į šio darbo temą tas profesorius atkreipęs savo mokinio (šio rašinio autoriaus) dėmesį ir davęs jam, rašant šitą rašinį, daug naudingų patarimų. Iš rašinio kalbos matyti, jog ir mokykloje autoriaus kiek mokytasi lenkų kalbos: kalbamasis rašinys kad ir ne visai sklandus kalbos atžvilgiu, bet parašytas, rodos, pakenčiamai, be didelių kalbos klaidų. Šituo raštu savo straipsnyje naudojuosi tiktai palyginimams — vietomis lyginau jį savo reikalui su „*Leidiniu lietuvių kalba*“.

Lietuviškajame leidime (1921 m.), jo prakalboje, pasakyta, kad autorius šitą savo *disertaciją* ir 1911 m. norėjęs išspausdinti lietuvių kalba išreikštą, bet Friburgo filosofijos fakultetas su tuo jo noru nesutikęs — nepanoręs turėti reikalo savo sprendime su lietuviškuoju raštu, ir todėl autorius šitą savo mokslo darbą (disertaciją) turėjęs lenkiškai parašyti, taip ją ir išspausdinęs (1911 m.). Kodel tas darbas spausdintas ne vokiškai, ne prancūziškai — iš tos prakalbos nematyti.

Lietuviškasis šito rašinio leidimas yra daugiausia laisvas lenkiškojo rašinio vertimas į mūsų kalbą; gal būt, ir visai atžagariai buvo. Jo *kalba* daugeliu atžvilgių yra labai nepaprasta. Tas autoriaus kalbos nepaprastybės čia stengsiuos parodyti keliomis kalbos ištraukomis ir šiaip pažymėjimais. Autoriui ką prikišdamas, imsiu nagan jo rašinio žodyną (I), gramatiką ir kitus kalbos galus. Mano pabraukiamuosius kalbos dalykus inu, žinoma, ne iš eilės, juos savaip suskirstau.

I. D-ro Pr. Augustaičio lietuviškai rašoma:

a). *Apskričio* valdybos raštininkas (p. 23). Iš dailės tobulumo laipsnio pažįstamė tautos *apšvietą* (17). (To) pažanga *praparodo* tiktai *apšvietos* laipsnį (17). (To) *prirodymų* mes turime rašinyje (31). Pergalėtojas šaukiasi *arų* (21). Antras raštas kalba apie *baltgudžius* (19). *Baltgudžių* (52) kalba. . . Narbutas kreipia

domės į gyventojų etnografinius dalykus (40). Istorijos mokslų *pražydejimas* ypatingai atkreipia *domėsio* XVIII šim. pabaigoje (8). (Draugija prašo), kad jisai atkreiptų *domėsio* į tą veikala (32). Ir kaip gi aš tai *įvykdinsiu* (22)?

= *Apskrities*; patiriame apie tautos *apšvietimą (išmokslinimą, švietimo dalyką)*, *apšvaitą (?)*; *išrodo (parodo)* tiktai *apšvietimo (išmokslinimo)* laipsnį; *išrodymų, įrodymų; erelių*; apie *gudus; gudų kalba*⁶⁰; atkreipia savo ir kitų *dėmesį (akį)*; mokslų *pražydimas* (subrendimas, išaugimas) ypatingą atkreipia į save *dėmesį*; kad atkreiptų *dėmesį (akį)* į tą reikalą, kad *imtų* tuo reikalu *dėmėtis (domėtis)*; *įvykdysiu (įvykinsiu)*...

b). Lenkų istoriografija *plėtojasi kiekybėje ir tobulinasi kokybėje* (8, 9). *Begalo mylinti* dainuoti tauta, dainuoja *prie* kiekvienos aplinkybės (21). *Antgalo* patsai *kurinio užvardinimas paeina* iš *baltgudžių* kalbos (52). (Jis garsus buvo literatūroje) savo *poetingais kuriniais* (48). *Fantastingos* apeigos (daug ką jam) kalbėjo (53). Herderis visai *nepriklausomai nuo* Lessingo kreipėsi į liaudies poeziją (27). Čackio *užsiiminėjimo* etnografija *prirodymų* mes turime jojo rašinyje (31). *Kaip kurių* šaltinių trūkstant, *prisieina* vientik pasitenkinti pačio rašto išleidimu lietuvių kalba (3).

= *auga (didėja, eina didyn)* ir *gerėja (tobūlėja, tobulėja, eina geryn. . .)*; Lietuva, būdama *be galo dainuojamas (mėgstas)* dainuoti kraštas, dainuoja kiekvienoj aplinkybėj (lietuvių tauta be galo *mėgsta* dainuoti: lietuviai dainuoja labai dažnai, beveik *kiekvienoj aplinkybėj. . .)*; *pagaliau* patsai *kūrinio vardas yra kilęs (pradžią gavęs, eina)* iš *gudų* kalbos; *poetiškais (poetiškaisiais)* kūriniais; *Fantastiškos (. . .kosios)*; *nepareinamai* nuo Lessingo (*be L—go įtakos*); *Kad Čackio dirbta etnografijai*, kad jo *verstasi* ir etnografija (k. jo *tirta* ir etnografija, etnografijos *dalykai*), to *įrodymų*, to *išrodymų* mes turime. . .; trūkstant *tūlų (kai kurių)* šaltinių, noroms nenoroms *pareina (reikia)* tenkintis lietuviškuoju paties rašto išleidimu. . .

c). *Tame laike* lietuviai buvo *skaitomi kaipo slavių* šaka (19). Juos (lietuvius) *skaito* labai slaviams artimais (19). *Bogušas* patsai save *skaitė* (21) lenku. Lelevelis platino savo *skaitlingų* mokinių tarpe. . . (9). *Skaitlingi* straipsniai liudija (47). Tie raštai savo turiniu ir *skaitliumi* užima labai svarbią vietą (46). Lietuvių ištisos *dalys susilenkino* (21). Pasirodo. . . lenkų romanas pirmutiniuose *trejuose* XIX šimtmečio dešimtmečiuose (9).

=*Tuo laiku (tuo metu)* l. b. *laikomi* slavų (slavėnų) šaka; *laiko slavų giminiečiais*, labai artimais slavams žmonėmis. *Bohušas... laikė; gausingų...; Gausingi* straipsniai; *gausingumu* (daugumu); ištisi *plotai* (?) *sulenkėjo*; XIX amžiaus pradžioje, pirmosiose trijose dešimtyse (pirmosiomis trimis dešimtėmis) metų, pasirodo...

d). Šio veikalėlio *užduotė* (5). Savo žodžius autorius remia raštų *užvardinimais* apie lietuvius tų laikų laikraščiuose (19). *Antgalo* patsai *kurinio užvardinimas paeina* iš *baltgudžių* kalbos (52). (Tos) mintys *veikė* į poetų ir apysakų rašytojų *vaizdenas* (47). Dainos *vaizdena* padėjimą (17). (Tos) apeigos labai *stipriai* kalbėjo į mano *vaizdeną* (53). Tų laikų žmonių *įsivaizdinimai* yra geresni (8). Romantizmas *išplėtojo* tą, kas prieš jį jau pradėjo *vystytis* ir *atsirasti* (8). Tų apysakų *veiksmas* yra Lenkija (9). Net tie, kurie lietuvių kalbą *žino, vienog gėdysi* ją vartoti viešai (22). Mickevičius, *turbūt*, lietuvių kalbos *nežinojo* (53). Brodzinski lietuvių kalbos *nežinojo* (43). Tas kyla iš kalbos *nežinojimo* (39). Jie girias esą lietuvių kalbos *žinovai* (39).

=uždavinys; Savo tvirtinimą autorius paremia kelių laikraštinių straipsnių *antraštėmis*, tokių straipsnių, kuriuose buvo šis lietuvių dalykas pažymimas (?)...; *Pagaliau kūrinio vardas yra kilęs* iš *gudų* kalbos; *veikė poetų... vaizduotę (vaizduotes); vaizduoja*; labai *garsiai* kalbėjo į mano *vaizduotę*, didžiai (žymiai) *ją veikė; įsivaizdavimai*; tiktai *sutvirtino* tą, kas jau prieš jį (pirmiau) *buvo pradėję* (rastis ir) *kiek rodytis literatūroje*; T. ap. *veiksmo (veikiamoji) vieta* yra Lenkija; Lietuvių kalbą ir tie *gėdysi* viešai vartoti (gėdis viešai lietuviškai šnekėti net tie), kurie paprastai ja kalbasi ir ją *moka; turbūt, nemokėjo*; kalbos *nemokėjo*; kalbos *nemokėjimo*; girias *moką* lietuvių kalbą kaip reikiant, esą liet. kalbos *mokėtojai (mokovai)*...

Šio rašinio *žodynas* visai vargingas. Apie literatūros dalyką autoriaus čia kalbama ne literatūriškai. Autorius savo mintis dėsto nei šiaip nei taip, kaip ir visai užsimiršęs turįs prieš save rimtą mokslo ir literatūros visuomenę.

II. Čia pažymiu toliau kelias autoriaus *sintaksės klaidas*, kelis jo šios rūšies kalbos nemokėjimus:

a). Leidinys *lietuvių kalba* (1). (Prierašų) nebuvo *lenkų kalba* leidinyje (3). Vokiečių literatūra... krypsnį *prie* lietuviybės elementų sustiprino ir padarė *pastovesniu* (29). *Kad parodyti*, kaip yra ritmingos eilės, jų *skambėjimą* ir kalbos *miklumą*

paduoda (jų) keletą lietuvių kalba tekstų (39). Jisai *visgi* tvirtai buvo įsitikinęs senovės lietuvių turtingos literatūros *buvime* (40). Stengtasi *priparodyti* toje baladoje didelės Karpinskio *įtakos* (53). Apysakoje asmenys *perdaug išrodo* „civilizuoti“ *negu ištikrųjų taip buvę* (55). Šie klausimai tų laikų poezijoje nėra taip griežtai su *taip vadinamu* krypsniu *prie Lietuvos surišti* (49). Mickevičius *arti stovėjo* lenkų literatūroje *krypsnio prie Lietuvos* (51).

= *Lietuviškasis* (*lietuvių kalbos*) leidinys; *lenkiškajame* (*lenkų kalbos*) leidinyje; *palinkimą* į lietuviybės elementus (*pamėgimą* operuoti lietuviybės elementais) sustiprino ir padarė pastovesnį. *Parodyti* (norėdamas parodyti), kaip y. r. lietuvių kalbos eilės, *kaip gražiai jos skamba ir kokia graži gali būti jų kalba*, autorius duoda kelis lietuvių *kalbos* (*lietuviškus*) tekstus. Jisai, *vis delto* (*visgi*) b. iš—nęs, *kad* senovėje lietuvių literatūros *būta* turtingos. Stengtasi įrodyti, kad *tai baladai* Karpinskio *didelės įtakos turėta*. Apysakoje. . . *atrodo* (*rodosi*) *perdaug* „civilizuoti“ (*asmenys atrodo „civilizuotesni“ nekaip iš tikrųjų buvo*); taip *glaudžiai susiję* su literatūros palinkimu į Lietuvos dalykus (su *vadinamąja* lietuviškąja literatūros linkme). . . Mickevičius lenkų literatūroje buvo *glaudžiai susijęs* su ta literatūros linkme, kuriai Lietuvos dalykai labai rūpėjo (kuri Lietuvos ir lietuvių dalykus savais, artimais savo širdžiai laikė). . .

b). Jų (tų salų) negalima atrasti *ant žemėlapyio* (8). Antroje dainoje kalbama apie Kauno medų, trečioje, *ano!* *Neliubavičiaus*, teismų metai buvo skaitomi pagal naktis (31). Negalima *nesistebėti* iš Mochnackio. Pas Mickevičių pastebime *nenoro* *prie* senesnio šabloninio *elgimosi* su istorinėmis tėmomis (9). Walter Scott yra padaręs didelį žingsnį pirmyn, *sulyginus jį su iki tų laikų romanu* (8).

= *žemėlapyje*; trečioje, *pasak* *Neliubavičiaus* (*sako* *Neliubavičius*), t. m. *buvę* skaitomi. . . Sunku būti nesislebėjus (iškęsti nesislebėjus. . .) *Mochnackiu*. Mickevičiaus, matyti, *nenorėta* (*M-aus nenorėta*), *neturėta* *noro šabloniškai*, — kaip kad seniau buvo daroma, — *elgtis* su istor. tėmomis (iš Mickevičiaus raštų matyti, kad jo neturėta *noro*. . .); žingsnį pirmyn *to meto romane* (?). . .

c). Juos čion *išdėstant* pasitenkinome tiktai labai bendrais bruožais (18). Viską krūvon *suėmus* turime įsitikinti (25). *Suglaudus* visas mūsų išvadas matome, *kad* į lenkų rašytojų *užsiėmimą* Lietuva veikė įvairios priežastys (29). *Norėdami* prieiti

tame klausime *prie* kokios nors išvados, reikia dirstelėti į tų laikų lietuvių literatūrą (22). *Norėdami* apie ją išgirsti, reikia kreiptis į *Bogušo* (41). Mickevičius sako, kad jis *negali* kęsti poezijos karalių (7).

=*išdėstydami*. . . ; *suėmę*. . . *Suglaudę* visas mūsų išvadas, matome, kad lenkų rašytojus įvairios priežastys *spyrusios tirti* Lietuvą, apie ją rašyti, jos dalykus aikštėn kelti lenkams. . . *Norint* prieiti kokią nors išvadą. . . *Norint* apie ją išgirsti. . . Mickevičius *sakosi negalįs*. . .

III. Rašinyje yra vietų, kur tiesiog sunku pasakyti, kas ten klaidinga, kas neklaidinga: aišku tik viena — rašinio mintys išdėstytos jose sunkiai, labai netaisyklingai, neliteratiškai. Vietomis klaidingieji teksto dalykai sunku ir suprasti; yra ir tokių vietų rašinyje, kur sunku pasakyti, ar čia sintaksės ar tik korektūros klaidą turime. Čia žemiau duodami keli ir tos rūšies kalbos pavyzdžiai:

a). Tų aplinkybių geresniam supratimui ir išaiškinimui, kuriose lietuviybės elementai galėjo įgyti tokios vertės, kaipo artistinė medžiaga, dirstelkime šiek tiek į lenkų ir vakarų *Eiropos* romantizmą (7). Pirmiau negu pradėsime užsiiminėti mūsų klausimu, dirstelkime (7). . .

=Norėdami geriau suprasti ir išsiaiškinti tas aplinkybes, kuriose liet. elem. galėjo įgyti kokios vertės lenkų literatūrai, dirstelkime. . . Dar nepradėję (prieš pradėdami) žymėti ir tirti parupusį mums lietuviybės dalyką, dirstelkime. . .

b). Tai yra. . . *stipriausia* priežastis, *kuri* pakreipė prie Lietuvos, *kurį tą krypsnį ankstybesniame lenkų romantizme* pastebime, *kuris* apsireiškia ir tolimesnėse jojo *pasekmėse* (21).

=Tai. . . didžiausia (svarbiausia) priežastis, pakreipusi (nukreipusi) Lenkų rašytojus į Lietuvos dalykus. Tą lenkų rašytojų palinkimą (nukrypimą) į Lietuvos dalykus pastebime labai anksčiau, dar tada, kada lenkų romantikai savo galvas bekišą buvo iš miego patalų. Lietuvos dalykas lenkų raštuose ir vėliau šiaip ar taip išeina aikštėn (?!) . . .

c). Prasidedąs Lietuvos tautinis atgimimas, be abejonės, turėjo paveikti ir į tą lenkų literatūros krypsnį prie Lietuvos, apie kurį čion kalbame (25).

=Pr. tautiškasis Liet. atgijimas turėjo paveikti ir tą lenkų literatūros palinkimą į Lietuvą (ir tą lenkų literatūros susidomėjimą Lietuva), apie kurį čia kalbame. . .

d). Krasinskis, sekdamas Mickevičių, parašė legendą „Gastold“, kurios turinys paimtas *Zemaitijoje, kurioj karžygis* šaukiasi perkūno ir t. t. (54). Bogušo veikalu prasideda taip pat lenkų kalba raštuose, lietuvių kalba, kaip liaudies taip ir knyginė literatūra smulkmeniškias užsiėmimas (40). Atskirų lietuvių, gudų, lenkų dainų randame į *prieš* 1830 metus labai dažnai tų laikų laikraščiuose (18). = ?!

IV. Tūlas gali man prikišti, kad aš čia savo priekaištuose išrenkęs tikrai netyčia pasitaikančius autoriaus rašte netaisyklumus ir jais vienais teoperuojęs savo pikčiurniškoje kalbos recenzijoje. Kiek pasiteisindamas ir dėl šito priekaišto, duodu čia savo ištraukose dviejų šio rašinio skilčių kopiją. Tiedvi skilti imu iš pat rašinio pradžios ir iš pat galo. Jų čia netaisau, į jas savo nosies visai nekišu. Skaitytojas, kuris, tikiuosi, bešalis bus žmogus, pats jas (1, 2) saviškai įvertins ir tuo bent kiek išsilygins pikčiurnos recenzento samprotavimus:

1. *Pirmiau negu pradėsime užsiiminėti mūsų klausimu, tų aplinkybių geresniam supratimui ir išaiškinimui, kuriose lietuviybės elementai galėjo įgyti tokios vertės, kaipo artistinė medžiaga, dirstelkime šiek tiek į lenkų ir vakarų Eiropos romantizmą* (7).

2. *Vienog pasilieka neužginčijamas faktas, kad lietuviybės elementai XIX šimtmečio pradžioje padarė labai žymios įtakos į lenkų literatūrą, per tai visai buvo rimtas pamatas išskirti juos iš kitų lenkų literatūroj veiksnių ir gvildenti juos atskirai, kaipo atskirą literatūroje krypsnį* (55).

Abi tiedvi šio teksto skilti (dvi sintaksės pilnati), pačią rašinio pradžią ir patį jo galą, pavedu išnagrinėti kalbos atžvilgiu pačiam skaitytojui, turėjusiam mokykloje reikalo su kalbos ir literatūros dalyku.

V. Be minėtųjų rašinio negerumų (I—III), čia turiu dar du pažymėti: a) rašinio skirtukai autoriaus sužymimi dažnai labai netaisyklingai, korektūros klaidų visur rašinyje pilna, jų maža dalelė rašinio gale tēr atitaisyta ir b) svetimosios pavardės rašinyje išreikštos be kokios sistemos, be tvarkos, labai nevienodai.

Rašinio gale atitaisytos tikrai *devynios* teksto klaidos, bet jų visame rašinyje yra bent dešimt sykių tiek. Kelias tos rūšies klaidas čia ir skyrium pažymiu, pavyzdžiui: vienog (5), *kuri*niuose (5), į *pastoves* formas (5), *nustūmdamas* (7), *tamtikrais* (7)... *saujalė* (20), *tverė* (20), *neišsiamiamų* (21), *priežaščių*

(21), *grieštesnėje* (18), *ties sieną* (18), *pažįstamė* (17), *gailėščio* (22), *gesta* (22), *kuryboje* (23), *kurinis* (23), *ižsižadėję* (23), *vadavaudomasis* (25), *pastumėję* (25), *išsivystimas* (27), *turime ir gi* (37), *negalėją* (41), *tesinys* (46), *be abėjo* (47)...

Tikriniai kitų vardai rašinyje iškyla aikštėn skaitytojui nei šiaip nei taip: Kollontajus (15), Kollontaj'us (15), Bogušas (15, 22...); Zorjan-Dolenga Chodakovski (15), Krašiausio epopeją (55), Černockis (15), Stašicas (15), Brodzinski-gi sako (16), ir Brodzinskis (16), apsiniaukusioje Škocijoje (16), Lach'as (16), Lach Širma (16), Kristino Lach Širmos laiškas (16), Jogėlų karta (22), anot Neliubavičiaus (31), Niemcevičiaus medžiaga (31), Neliubavičius (31), Ostermeger'o gramatika (32), Schlegel'is (14), Homer'as (17), Šekspyras (17), Makpterson (17), Herderis (17)...

Žmogui, rašančiam disertaciją, reikia ir čia, tikrinių vardu rašyme, kiek nuoseklesniam būti: rašyba, kalba ir kiti tos rūšies dalykai disertantui juk perkaklį atstoja ar gali atstoti padoriame žmonių susirinkime.

Iš to, kas mano anksčiau pasakyta, samprotauju, kad Friburgo filosofijos fakultetas gerai pasiėlgė neleidęs šitos disertacijos išspausdinti lietuviškai: jos autorius pačia tos disertacijos kalba būtų galėjęs susikompromituoti 1911 metais. Autoriaus doktoratui (ne protui, ne galvai) iš šios disertacijos nelietuviškumo (ji buvo spausdinta pradžioje lenkiškai) galėjo būti tiktai naudos. Jei ši disertacija tuoj pradžioje (1911 m.) būtų buvusi spausdinta lietuviškai, disertantas ir lietuvių tarpe būtų kiek nukentėjęs: lietuviai, matydami savo tautietį, mokslo žmogų, taip negarbingai kalbant lietuviškai apie rimtą mokslo dalyką nelietuvių tarpe (kultūringame krašte), būtų ir patys autorių pabarę už tokį nešlovingą pasielgimą...

Dar mažmožis. Jei mūsų švietimo ministeriui ateitų kada į galvą imti ir paskirti šio straipsnio recenzentą gimnazijos direktorium ir jei šios *lietuviškosios* disertacijos autorius panorėtų toje gimnazijoje literatūros mokytojo vietą gauti, tad nieko jis ten iš to pikčiurnos direktoriaus nelaimėtų. Pati ši disertacija su visa savo kalba jam toje gimnazijoje kelią užkirstų. Tas direktorius tik nustebtų, kaip gali išdrįst ieškoti literatūros mokytojo vietos žmogus, nemokąs paprasčiausių savos kalbos taisyklių ir nesugebąs literatūriškai kalbėti rašyti apie literatūros dalykus. Lenkų arba latvių gimnazijoj iš literatūros mokytojo,

man rodos, tikrai reikalautų, kad jis ir savos literatūros kalbą kaip reikiant mokėtų. Mūsų mokiniams šito rašinio kalba pavyzdžiu negali eiti: jie turi daug geriau savo rašinius rašyti.

J. Jablonskis.

[„Svietimo darbas“, 1925, Nr. 11, 1208—1224 psl.]

1926

KALBA IR LITERATŪRA.

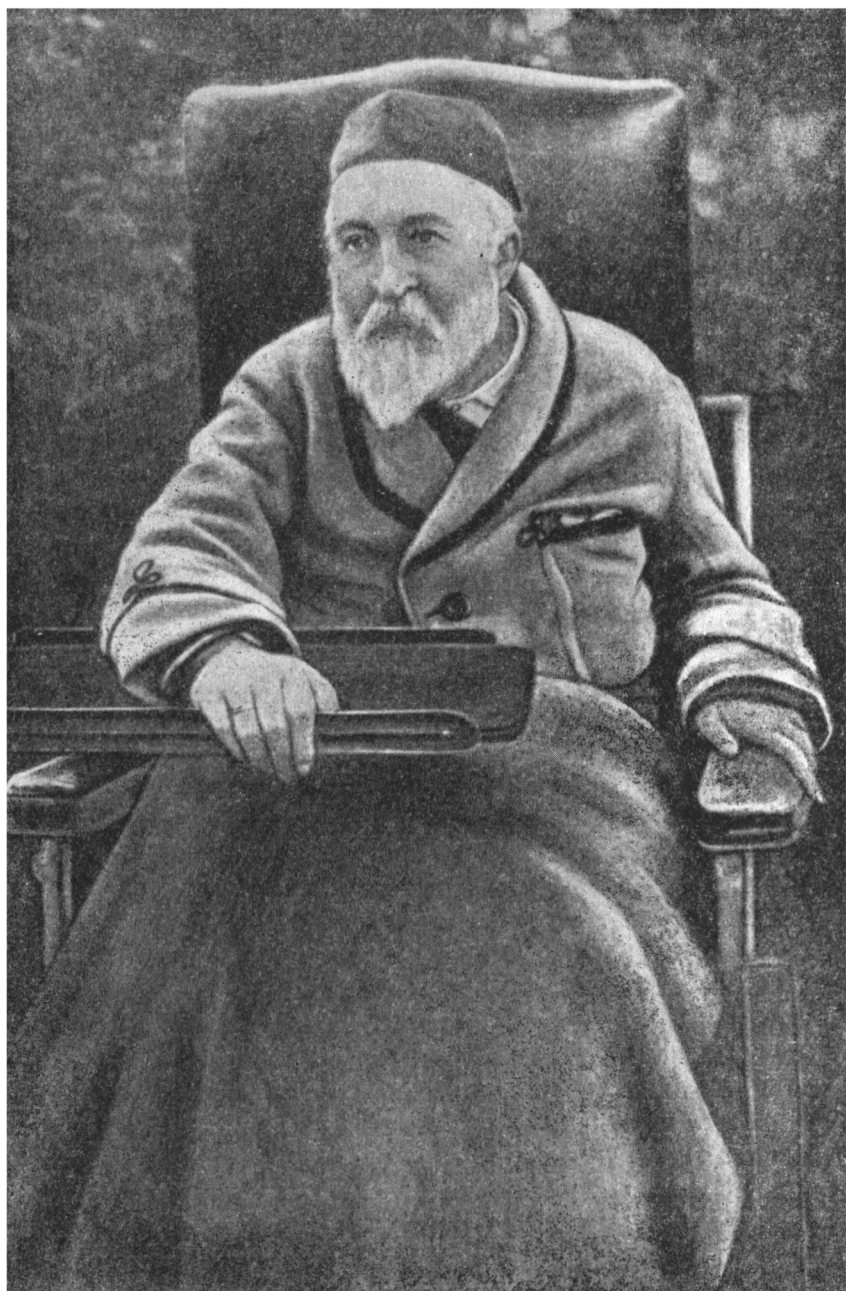
Svetur iš literatūros kūrinių žmonės geriausiai išmoksta kalbos. Ir mes rusiškai ar kaip kitaip esam išmokę ne tiek iš gramatikų, kiek iš įžymių literatūros raštų, gera taisyklinga kalba parašytų.

Siaip ar taip, literatūros dalykai skaitytoją ir *kalbos* moko. Mano rusų kalbos mokytojas gimnazijoje, kai pastebėdavo kurį mokinį negerai ir negera kalba rašinius rašant, tuoj patardavo pastebėtajam mokiniui literatūros raštus skaityti. Ir skaitėm, ir mokėmės. . .

Kad mūsų literatūros kūriniai moko visi mus ir kalbos — to, deja, negalim sakyti: mūsų rašytojai daug kas, prieš rašydami savaip, kalbos yra mokęsi tiktai iš svetimų raštų, parašytų nelietuviškai. Iš svetimųjų mokyklų jie yra gavę daug svetimų kalbos taisyklių, kuriomis jie dabar, ir lietuviškai ką rašydami mūsų žmonėms, dažnai ir Lietuvoje naudojasi. Šituo atžvilgiu jie yra ir kiek svetimi mums: jų raštuose yra nemaža ir tokių kalbos dalykų, kurie visai nesutinka su mūsų krašto žmonių ir su mūsų tautosakos kalba.

Šito dalyko mūsų rašytojai, deja, daug kas patys nesupranta — jie nesijaučia esą šituo atžvilgiu kiek nuodėmingi ir nesirūpina mokytis dabar tų savos kalbos taisyklių, kuriomis jie turi savo kūrinius kurti.

Prieš save turiu „Barą“, literatūros ir meno žurnalą (1925 m., IX—X). Čia to *literatūros* dalyko *kalbą* kiek paieškosiu — pažiūrėsiu, kiek ji yra visa kilusi iš mūsų žmonių, iš mūsų tautosakos taisyklių, kiek ji sutinka su tais kalbos dėsniais, kuriais rašytojai, rodosi, naudotis turėtų ir savo literatūros reikalui.



Jablonskis 1926 m. Palangoje

I. Mūsų raštuose lengviausias dalykas yra, rodosi, *rašyba*: ją daug kas mėgina ir šiaip ir taip savaip rikiuoti, neilgai sau sukę del jos galvą. Patiko rašybos darbas ir „Barui“. Jo be kokių paaiškinimų imta tarti ir rašyti taip: *in* saulę, *in* šieną, *in* mišką, *in* ežerą, *instaiga*, *invairus*, *invykis*, *innagis*, *inrankis*, *inspūdis*, *insakymas*, *instatymas*, *inarti*, *invežti*, *innešė*, *inmano*, *inniršo*. *inpylė*, *inirtimas* (125), *innirtusiai* (61)... Jo rašoma ir *uogauna*, *studentauna*, *viešpatauna*, *viešpatauname* (ir *meluona*, *rikiuona*?). Mūsų (kalbos ir mokyklų vadovėliuose) paprastai tariama rašoma: *į* saulę, *į* šieną, *į* mišką, *į* ežerą, *įstaiga*, *įvairus*, *įvykis*, *įnagis*, *įrankis*, *įspūdis*, *įsakymas*, *įstatymas*, *įarti*, *įvežti*, *įnešė*, *įmano*, *įniršo*, *įpylė*, *įnirtimas*, *įnirtusiai*. . . *uogauja*, *studentauja*, *viešpatauja*, *viešpataujame*, *meluoja*, *rikiuoja*. . .

„Bariškai“ rašo mūsų literatai tiktai „Bare“; jei „Baro“ rašytojai ima kur kitur rašyti (laikraščiuose ar šiaip leidiniuose), tad jie (S. Čiurlionienė, Vaižgantas, V. Krėvė...), bent daugumas, vadovėlinės laikosi rašybos.

„Baro“ rašyboje ir kitų yra savotiškumų. Jo autoriai, ar tik redakcija, taria rašo, kiek esu pastebėjęs, ir šiaip: *squaitė* (30), *išgastis* (32), *gręsianti* (145), *užgesta* (59), *toliai* ji nebus (128), *Genrietta* (140), *bugalterija* (18), *gerojingas*, *garmonizuoti* (152), *agranomas* (142, 143)... „Baro“ rašoma ir *heroiškas* (27), *hypnotizuoja* (27). Čia gali būti kiek kalta ir žurnalo korektūra arba neapsižiūrėjusi redakcija. Redakcija, šiaip ar taip, jei kiek reformuoja mūsų rašybą, turėjo ir pasiaiškinti: negi gali, kaip dabar yra, vienas žmogus rašyti „Bare“ vienaip, o kur kitur kitaip. „Baras“ geriau padarytų visai nesikišdamas į mūsų rašybos dalyką: rašytojams (literatams) labiau pritiktų pačiu savo kūrinių dalyku rūpintis, ne jų rašybos menkniekiu. *Bendrajį* rašybos dalyką rašytojai galėtų palikti „rašybininkams“, mokytojams ir šiaip visokiems, anot vieno rašytojo betariant, „*utinėtojams*“; „Baro“ redakcijai reikėtų čia įprastinių *rašybos* (kalbos) vadovėlių laikytis. Naujai kvaršinti sau šituo reikalu galva jiems lyg nepritiktų.

II. Kalbos taisyklės, jos gerumai ir negerumai, išeina aikštėn daugiausia kalbos žodyne ir šiaip sudėtyje. Čia pradedu nuo *žodyno*. „Bare“ rašoma:

a). Su juo *angštai* susijusi yra *instaigos* istorija (109). Teatro pradai yra *ankštai* sujungti su tragedija (137). Tik *ankštūs ryšiai* su masėmis laiduoja dvasios nemirtingumą (132). Man *asmeniškai* jau ramu ir šviesu (117). Vieną kartą man buvo duo-

ta laimės *asmeniškai* susipažinti su dvasiomis (33). *Atydžiai* klausau svečio apysakos (34). Jis klausėsi *atydžiai* (50). *Atydžiai* abu in dangų žiūri (51). Visuomenė Čiurlionies *atminties* visai nepagerbė (152). O palaidojęs *atsigrįžau* in rytus (120). Ministerija meno reikalus *beapeliaciniai* sprendžia (150)... ir kitos rūšies *dirbtini* „misticizmai“ (33). Žmonės jų *esimą* menkai tepastebėjo (50). Scenos menas neturi toš *galimybės* (135). Tame teatro sąryšy su gyvenimu slepiasi ir visiškai *išimtiną* teatro intaka žmonijai (135).

=*glaudžiai*... *glaudžiai* susiję (sujungti, susijungę)... *glaudūs sąryšiai*... Man *pačiam* (mano asmenybei)... *pačiam* (savo asmenim)... *Atsidėjęs* (su atidžia, atidžiai)... *atsidėjęs* (atidžiai). *Atsidėjusių* (atsidėję, atidžiai) abu... *atminimo*... *atsigręžiau*... *be apeliacijos, beapeliaciškai* (neapeliuojamai, neapeliuotinai)... *dirbtiniai*... *buvimą*... to *galėjimo* neturi, *negali* būti taip atvaizduojamas... *slypi* (slepiasi) ir visiškai *išskirtinė* (išimtinė)...*.

b). Susidarius Petrapilio *Labdaringajai*** Draugijai, Zubrickas čia sekretoriauna (111). Čia vieta tiems, kurie *myli* labiau tvartą, negu Šventovę (115). Kas *myli* muziką, tas širdies balsą supranta (116). Jis *miriop* pasmerktas (118). „Vilkolakis“ Kaune *nebeveiks* (153). Žmonės in teatro spektaklius stačiai laužės, *nežiūrint* reklamos *nesimo* (153). Jie išsipagirioję *priešaikauna*, kad jie tikri lietuviai (121). Literatūros leidinių reikalas *priklauso* nuo šitokių aplinkybių (148). Visa tai... tai *sanveiksmas* žmogaus su gamtos poezija (130). *Savažudžiai! Nusidėjėliai* (39)!.. Reikia patiems mažiau *skundotis* kitais (149). Stalčius išėjo pro duris (47), *stalienė* paleido visą gerklę (48). Šeimynos in *stubas* susispietusios vakarieniauna (45), *stubose* vakarieniauna (45). Jų sostus perkūnais *suskaldink* (38)! (Numirėliai) nutarė *vienbalsiai* kūdikėlių nukryžiuoti (37). (Senelį duobkasį) laikiau *viršžmogiū* (23). Nicšės *viršžmogus* nežino užuojautos (131). Dabarties žmonės yra tik koptai, tik perėjimas prie *viršžmogaus* (131). To *viršžmogaus* idealas neaiškus (131). Tragedija turi baigtis

* Duodu čia tik vieną kitą pataisų pavyzdį. Griežtai čia ko nesprenžiu. Žodžiai *dirbtinis, -nė, išimtinis, -nė, išskirtinis, -nė*, šiaip ar taip, reikia griežtai skirti nuo dalyvių *dirbtinas, -na, išimtinas, -na, išskirtinas, -na*;rieveiksmių *begėdiniai, beprotiniai, beapeliaciniai*... lietuvių kalboje tikrai nėra. R. J.

** Taip, anuo laiku šitoji draugija taip tikrai dažnai vadindavosi. R. J.

katastrofa, nors kovotų su ja *viršžmogysta* (137). (Vyrai) insidėję ratuosna *lėtu žingsniu* nukeliavo (55).

= *Labdarių... mėgsta* (brangina)... *mėgsta* muziką... *mirti* (nužudyti). „*Vilkolakio*“ Kaune *nebebus*, „*V-kis*“ Kaune *nebevaids*, savo darbo *nebedirbs*... laužės, kad ir *nebuvo reklamos*... *prisiekia*, siekle *siekia* esą (, kad jie esą) t. l... *pareina*... — yra *susidraugavimas* (bendras darbas, draugės darbas...)... *Nusižudėliai* (*savižudos*)... *skųstis* (*skundinėtis*)... *staliuviene* (plg. *račius* ir *račiuviene*, *puodžius* ir *puodžiuvienė*...)... *į trobas* (*į pirkias*)... *trobose*, *pirkiose*... *suskaldyk*... *vienu balsu*... *antžmogių* (*pranašyžmogių*)... *antžmogis*... tik *antžmogio pereiga* (pėrėjimas). To *antžmogio*... *antžmogysta* (*antžmogis*)... *žinginėle*, *pėstelėms* nukeliavo...

III. Žodyno klaidos „Bare“ kartais glaudžiai susijusios su *etimologijos*⁶¹ ir šiaip klaidomis. Tokiomis klaidomis laikau, pavyzdžiui, šias:

a). Šis vaidinimas būtų invykęs prieš *penkis metus* (141). Rolė kitaip suvaidinta, kaip prieš *kelius metus* (135). *Du metu* aš gulėjau lovoj (21). Per *tuos du metu* aš persapnavau 33 amžių visą istoriją (21). Po *dvejų metų* aš pabudau (21).

b). (Paneigia) jojo *meniniai* kūrybinius uždavinius (138). Nors Džeromo ir Moljerio veikalai *esminiai* panašūs *viens kitam*, bet grynai teatralinės (*komediniai* konstruktyvinės) veiklą ypatybės daro juos griežtai skirtingais (139).

c). Kas negali *gerojingai* gyventi, tas negali *gerojingai* mirti (117). Juk tos mano *gerojingos* mirties jau senai išsižioję žmonės laukia (117). Iš „*pliuškių*“ daugelis moterų Moljerio laikais pamažu ėmė virsti *enciklopedininkėmis*, būdamos kaip seniau *romantingo* nuotaikoj (139). Kingserų *šeimyniški* nesutikimai pasibaigia tuo, kad... (138). Tuodu teatru *kūrybiškai* merdi, negalėdamu išsivaduoti iš *gyvenimiškai optimistingo* trafareto, pažabojusio kūrybos ekstazę *gyvenimiškai sceniškojo* etiketo tradicijomis (138).

= a) *penkerius metus*... *kelerius metus*. *Dvejus metus*. Per tuos *dvejus metus*... Po *dvejų metų*... b)... *meno*... iš *esmės* panašūs į *vienas antrą* (kitą)... *komediskai*... *skirtingus*. c) Kas negali *herojiškai* gyventi, tas negali *herojiškai* mirti... *herojiškosios* (*herojiškos*)... *enciklopedistėmis*, būdamos, kaip seniau, *romantiškai* nusiteikusios. Kingserų *šeimos* nesutikimai (n... šeimoje)... *Kūrybai* tuodu teatru merdi, negalėdamu (Tų

teatrų kūryba merdi, negalėdama) išsivaduoti iš *optimistiškojo* trafareto, pažabojusio kūrybos ekstazę *gyvenimiško scenos* etiketo tradicijomis (?)...

IV. „Baro“ rašytojų ir *linksniai* vartojami ne visada taip, kaip liepia mums juos vartoti žmonių kalba, mūsų tautosaka ir kalbos vadovėliai. Čia toliau duodu kelis taisytinus jų linksnių pavyzdžius (a—f):

a). *Kas tai reiškia* (119)? Jame visai nėra neigiamų tipų. Yra (tik) *žmonės* su didesnėmis ar mažesnėmis ydomis (139). O kur ir kada galima apie tai kalbėti, jeigu ne karčiamoj *pasigėręs* (123). Jiems *galva* neskauda (147). Suskaudo rudžiui *širdis* (55)⁶². Geriau būti paskendusiu varpu, negu šakalų gauja, *staugiančioji* ant kapų (117).

= *Ką... žmonių... pasigėrus... galvos... širdį... staugiančia...*

b). Šis „Fondas“ yra insteigęs *daugiau* 900 knygynėlių (146). Visuomenė turi teisės piktintis ir prieiti (*tos*) *išvados* (148). Ji *aukščiau* viso vertina savo „aš“ (131). Tokia yra *padėtis*⁶³, *atsižiuirint* knygų *storumo* ir *skaičiaus* (145).

= *...per 900 (daugiau kaip 900)... (tą) išvadą... visu (visų) aukščiausiai... Toks yra mūsų padėjimas* (tokios yra mūsų tokelės, taip eina mūsų dalykai, toki yra mūsų dalykai) knygų *storumo* ir *skaičiaus atžvilgiu...*

c). *Dėka* jo *aukai* kapinynas *taps* išganytas (137). *Dėka patyrimams*, iš vaikų galvos išgaravo ir tie principai (53). Nutarė čia *pasilikti nakčiai* (54). (Jie) atvykdavo pas mus *ilgesniam laikui* atsilsėti (24). Gulk jos vieton 3 *valandoms* (27). Laikiniai (tik *trims dienoms*) atidaryta Čiurlionies vardo galerėja (152). *Neaiškumams* nesistebėk (27). Greitai kalba, mintis seka *minčiai* (133). O kai kurios „tiesos“ tame veikale veik *žodis žodin atatinka* *Henriettos* „moterų išsivadavimui iš vyrų verguvės“ *obalsiams* (139).

= *Del jo aukos, jo aukos dėka... bus... Del patyrimų, po kelių prityrimų... naktį, per naktį... ilgesnį laiką (ilgiau)... tris valandas... tik tris dienas... Neaiškumais* nesistebėk... mintis *mintį* veja (seka)... *pažodžiui* atitinka *Henriettos* „moterų iš-mo iš v. v.“ *obalsius* (pošūkius)... sutinka su H... *obalsiais* (pošūkais)...

d). Jie jau *3-čią dieną* geria (121). Dvasios atvyko pasveikinti mūsų *senelį* *vyskupą* (33). Teatre aš rasdavau *nusiraminią* ir

linksmumą (32). *Vaiką* nusikratyti jau sunku (49). Vienas *atstovauja meilę*, o kitas *kerštą* (128).

= *trečia diena... senelio vyskupo... nusiramino* ir *linksmumo*. *Vaiku... Vienas meilės*, antras *keršto atvaizdas* (*vaizdas, atšvaitas, atstovas*), vienas *meilei*, antras *kerštui* atstovauja (*vienas meilę, antras kerštą* atstoja)...

e). Mūsų kredito sąlygos knygų leidimo reikalą daro visai *negalimu*, *privatiniams* leidėjams *nepakeliamu* (145). Aš ne šventas ir *tave šventu* nenoriu daryti (124). Veikalų ypatybės daro juos griežtai *skirtingais* (139). Abu autoriu charakterių neigiamuosius bruožus pažymi esant ne *pripuolamais*, bet *esminiais* ir *pastoviais* (139). Rudis, *matydamas* save *kaltininku*, tylėjo visą naktį (47). Jis turėjo nelaimės *kuprotu* gimti (49). Ją žinojo visas kaimas sunkios rankos *boba* esant (8). Mes valdysim *pasauliu* (125). Ilgiau negalėjau *savim* valdyti (38). Jau *savimi* negalėjau valdyti (38). Sylfas pasirodė mums *dangišku šokėju* (*pas jus „baletmeisteriu“*) ir išmokė mus naujų šokių (34). Aš pabudau *siela* subrendęs (21). Aš visas drebu *širdimi*, — kūno jau nevaldau (27). Spektakliai ėjo *didžiausiu pasisekimu* (152). Nakties dvasios, savo nakties šokį bešokdamos, daro tai lyg *viesulo greitumu* (133). Jiems beliekti vien ilsėtis ir gėrėtis *saugumu berimtim* (60).

= daro *negalimą, nepakeliamą paskiriems* (*privatiems, privatiems*) leidėjams... ir *tavęs švento... skirtingus... ne atsitiktinius*, bet *esminius* ir *pastovius*. Rudis, *matydamasis* pats *kaltas* (*matydamasis esąs pats kaltas, mat. kaltininkas*), tylėjo... *kuprotas* gimti... *bobą* esant... *pasaulį... nebegalėjau valdytis, savęs* valdyti, *nebesusivaldžiau... Jau savęs* nebegalėjau valdyti, nebegalėjau *valdytis, nebesusivaldžiau... dangiškas* (*esąs dangiškas*) *šokėjas* (*jūsiškai „baletmeisteris“*)... *sielą* subrendęs (plg. „*rankas* sušilęs, *sprandą* nutrūkęs, *pilvą* sušlapęs“)... *širdį* drebu (plg. „*visi* skaitydavom *kinkas* drebėdami“), *man* (*mano*) *širdis dreba, kūno* nevaldau... *sėkmingiausiai, kuo sėkmingiausiai... viesulu sukasi, sukasi greitai kaip viesulas... gėrėtis bepavojišku ramumu* (?), *bepavojiška rimtim* (?)..

f). Patsai veikalas pasidarė apysaka *asmenyse* (140). (Tie žmonės) jų *atsiradime* visai nekalti (46). Greta manęs sėdi moteriškė — balta, *baltuose rūbuose* (43).

= *asmenų* apysaka... *del jo atsiradimo... balta, baltais apdarais* (*b. drabužiais apsilvilkusi...*).

V. Ir *prielinksniai* „Baro“ autorių ne visai taisyklingai vartojami. Čia *tris* jo prielinksnius teturiu pasižymėjęs:

Kitos firmos tesugeba išleisti *in metus* vos vieną kitą knygelę (145). Naujiems paveikslams ingyti *in metus* skyriama 1000 litų (150). Tavo akys taip *in mane veikia* (124). Daug numirėlių *in jį įsimylėjo* (34). Be Darvino *in Hauptmaną* didelės intakos turėjo dar Marksas (131). Mane kankindavo *ilgesys in aną „aukštesnį pasaulį“* (31). Mūsų mokyklos *miršta iš dvasios bado* (148). *Pas Česną* obuolių daug (52). *Pas autorių nėra* minties stiprybės (142). *Pas mus nėra religinio gyvenimo* (122). Visas pasaulis susirūpinęs religijos problema... , *o pas mus dvasia pūva ir smirda iš tolo* (122)! Jo sielos garsus skleidžia *jie virš kaimų ir laukų* (130).

= *per metus... per metus (metams) skiriama... mane veikia... jį įsimylėjo... Hauptmanui... ano „aukštesnio pasaulio“ ilgesys (pasiilgimas, išsiilgimas), išsiilgimas (ilgėjimasis) ano „aukštesnio pasaulio“... dvasios badu miršta... Čėsnos yra (Čėsna turi) daug obuolių. Autoriaus kalboj nėra (autorius nėra, autorius neturi) minties stiprumo (stiprybės)... religija mes negyvename, religijos gyvenimo mes neturime, gyvi mes esame ne religija, ji mūsų gyvenime be reikšmės tėra... o mūsų dvasia pūva ir iš tolo smirdi... skleidžia jie per kaimus ir laukus, kaimais ir laukais*... .*

VI. Toliau eina čia eilė įvairių, smulkių ir stambesnių, teksto klaidų:

a). *Labiausia* mane kankindavo *ilgesys* (31). In šį reikalą turėtų *kuoveikiausia* insikišti valstybė (146). Šiai firmai gyvuoti *sudaryta* ypatingai palankios sąlygos (145). Nusibodo ta jūsų *vadinama* meilė (124).

= *Labiausiai... kuo veikiausiai... sudarytos... vadina- moji... .*

b). Laikrašty yra paduota, *pasigiriančiu* tonu parašyta, Komisijos darbų apyskaita (147). *Cypiančiu* balsu jis pareiškė (147). Jisai spraudžia veikiamiesiems asmenims ilgiausius *pamokinančius* monologus (139).

= *pasigiriamu* tonu (*pasigiriamai*)... *Cypiamu* balsu... veikėjams duoda sakyti savo ilgiausius *pamokomuosius* monologus... .

* *Prielinksniui* v i r š žmonių kalba jokio pagrindo neduoda, jis mūsų rašytojų iš kieno pirštų tēr ištrauktas. Antra vertus, mūsų žmonių ir šiaip dainuojama: *kalnais* (įnag.) *lakiojau* (strazdas), *dauboj lizdelj kroviau...—R. J.*

c). Viešpatie, atleisk jiems, nes jie *nežino*, ką *daro* (138). Jis pareiškė, kad *turi* tų pat teisių (147). (Jie) atsiliepė, kad „*ieško* kodekso“ (126). *Tegul bus* leista ir man (129).

= *nesižino* ką *darą*. . . *turįs*. . . „*iešką* kodekso“ . . . *Tesie* (*tegu būva*) leista, *tesie* leidžiama. . .

d). Melodrama tas dramos savybes *išplėčia* iki maximum, *pataikauant* viešajai opinijai ir auditorijos nuotakai, bet *paneigiant* teatro ingimtį, jojo *meniniai* kūrybinius uždavinius (138). Mokiau (m. numirėlius) prisirengti keliauti ten, kur garbingai mirusieji — mums *juos lydint* — jau iškeliavo (136). (Buvo vaidinama) pasaka-drama „paskendusis Varpas“ K. *Glinskiui režisuojant*, K. Džerono komedija „Miss Gobbs“, *Dauguviečiui režisuojant* ir J. Tarvydo drama „Per audrą“, *Dauguviečiui rež.* (153). Nekaltos panelės laukdavo tos žvaigždelės nukrintant, *kad* ją nukritusią *paėmus* suastratintų savo skaisčia meile (36). Ir prieš ją galandami dantys, *kad* ją *nuvedus* tais pačiais keliais, kuriais nuėjo kitos firmos (146).

= *išplečia*. . . , *pataikaudama*. . . , bet *paneigdama*. . . teatro įgimtį (prigimtį), jojo *kūrybinius* meno uždavinius. . . , mirusieji *mūsų lydimi*. . . , K. *Glinskio režisuojama*, *Dauguviečio režisuojama*, *Dauguviečio rež-ma*. . . *paėmusios* suastratintų. . . *kad* ją *nuvestų* (kad ir ją galėtų *nuvesti*, *kad* ir *ji nueitų*). . .

e). Visur *priimta* vaizduoti, kad nakties dvasios, kas jos *bebūtų*, *daro* tai (133). . . žodžio kūrinys, kaip *materialinis fenomenas nėra sukurta ant visados* (134). *Ganriettos grožis* (*kaip pasirodo*) *bebuvęs* reikalingas tik tam, kad indrąsintų Volfą eiti lažybų (140).

=nakties dvasios, *šiekios* ar *tokios* (*kad* ir *kažin kokios* jos *būtų*, *visokeriopų rūšių*). . . žodžio (=vaidybos) kūrinys, jo mat. fen., nesukuriamas *visam laikui, amžinai*, kūrinio garsų fenomenas vaidyboje nesukuriamas tolesnėms kartoms *amžinai* (?). *Henriettos grožio būta reikalingo* tik Volfui įdrąsinti lažybų eiti (tam bebūta reikalingo, kad. . . , tik tam, kad Volfas išdrįstų pagaliau lažybų eiti).

VII. Ne visi mūsų rašytojai visai vienoda tarpe rašo. Kitaip, žinoma, nė būti negali. Bet kartais vieno rašytojo kalba išeina „Bare“ perdaug marga. Taip antai, žemaitis M. Vaitkus „Bare“ rašo:

1). Insiutusių srovių ritinami *bedugnėsna*, jie kopia iš lėto vis aukštyr ir aukštyr (60). 2). Jinai (žemė) griūva *gelmės-*

na (63). 3). Nehlio vanduo nebeplaukia *pietuosen* (61). 4). Dienos vidum pradėjo grūstis *neapsemtojon* dar miesto *dalin* būriai pabėgusiųjų iš anapus kalnų (62). 5). Jased inbėgo *kažkokian* urvan (60). 6). Iš visų pusių visa apylinkė dar lieja *jan* miešinas vandens bangas (61). 7). Ir tylomis ėmė kopti *kalnan* (50). 8). Nuo skardžių puola inšėlė kriokliai, viską tremdami *bedugnėsna* (59). 9). Uždusę atbėgo šie *atkalnėsna* (59). 10). Ir leidos bėgti *namon* (59). 11). Inpylė kiekvienam *in* gražiai naugėmis padabintą *ragą* (61). 12). Ir davė jis insakymą dirbti didelius plaustus, krauti *in juos* maisto (64). 13). Šią naktį miegas aplenkė sostinę, lėkdamas *in vakarus* (16)...

Vienoje rašytojo tarmėje visos šitų įvairių tarmių lytys sutikti negali. Rašytojui nereikia nutolti per daug nuo savos kalbos pagrindo ir taisyklių. Tas pats rašytojas (*M. V.*) kažin kodėl mėgsta nebuvėlius žodžius *gaudėsys, užėsys* (61), *siutėsys* (62)...: jų nėra nei žemaičių nei kitose mūsų tarmėse (= *gaudesys, užesys, siutesys, galesys, pašnekesys*...).

VIII. „Baro“ raštų pažymėtina dar viena yda. Kartais jų skirtukai ir naujosios eilutės lyg kitaip reikėtų suskirstyti. Tam iškelti aiškėn, turiu čia pasižymėjęs kelias (3) jų teksto daieles:

a). *Jei* (Zubrickas) *mini Vilnių, o Vilnių jis mini dažnai, nes kas gi dabar artimesnis begali būti už Vilnių, kuo labiausiai* (= kuo labiau) *susisieloję esame, jei ne Vilniumi? tai apie jį kalba, kaip apie* —

Kadaise tėvų mūsų prarastą rojų. — Mylėdamas tėvynę, jis myli kiekvieną jos sūnių, nes jau (= juo?) pati tėvynė dalimi pasireiškia. Apie Pr. Mašiotą jis sako:

Siandien didžiuojas Tavim suvalkiečiai:

Garbę ir vardą Tu jų palaikai! O apie aušrininkus kalba net lig pavydėdamas jiems tos laimės, kad jiems teko būti aušrininkais —

Palaiminti jūs, kurie „Auszrą“ išvydot (114).

b). *Dramoje kaip ir, apskritai, mene svarbu ne kas duota, bet kaip duota* (141).

c). *Dar Lessingas prikiša jaunam dramaturgui maždaug taip, girdi, nors tu ir genijus būk, bet pradedant tave vis yra už ką barti, nes visų pirma reikalinga daug dramų suplėšyti, suaugti su scena, susigyventi su savo dramos asmenų charakteriais* (141).

Tris tuos teksto gabalėlius cituoju čia (pirmąjį iš doc. J. Tumo, antrąjį ir trečiąjį iš Fausto Kiršos) iš straipsnių — iš raštų,

išspausdintų mano kalbamajame „Bare“. Kalbos mokytojas gimnazijoje turi kiek kitaip išdėstyti čia skirtukus (skiriamuosius ženklus, brūkšnius) ir kitaip suskirstyti tekstą eilutėmis: mokyklų vadovėliai kiek kitokios skyrybos reikalauja iš rašomų mokyklose tekstų. Čia iškenčiu nedavęs savų pataisų literatams: „Bare“ čia turime darbo, gali būt, ir su korektūros klaidomis.

Visi kalbos pavyzdžiai, kurie čia mano cituoti ir kiek taisyti, nėra geriausi: mūsų gramatikų vadovėliai jų neims, tur būt, kalbos mokslo pavyzdžiams, jie nesutinka su tuo, ką duoda mums žmonių kalba ir mūsų tautosakos kalba. Apie kitų kraštų rašytojų kalbą, apie nusistojusių rašytojų kalbą, to pasakyti lyg negalima būtų. Mūsų rašytojai turėtų ir kalbos atžvilgiu, man aišku, sužmonėti — išsimokyti tos kalbos, nuo kurios jie yra, šiaip ar taip, nutolę, kuria jie dabar savo tautai rašo. „Barui“, literatūros žurnalui, turėtų ir kalba parūpti: jos nieku versti tam žurnalui nebereikėtų. Iš jo rašytojų darbų skaitytojai turėtų galėti ir kalbos kiek pasimokyti. Kad jau dabar iš jo raštų skaitytojas gali ir kalbos mokyti, aš šiuo tarpu neįžiūriu.

Rygiškių Jonas.

[„Svietimo darbas“, 1926, Nr. 1, 46—55 psl.]

DEL SUDURTINIŲ MŪSŲ KALBOS ŽODŽIŲ.

„Svietimo Darbe“ (p. 1189—1200, Nr. 11) šitam kalbos dalykui P. Butėnas ilgoką savo straipsnį paskiria. Tas jo straipsnis yra vardu „Sudurtinžodžių sudėtinė dalis“. Straipsnio autorius turi ten galvoje tokius žodžius, kaip antai: a) atsiminti, bedirbti, nebedirbti, tebedirbti, beprotis, bežadis, dvigubai, nuolat, pamotė, posėdis... ir b) baltarāgis, žalگیرis, ilgasnāpis, saulėlydis, saulėtekis, šešpirštis, vienarankis...

„Sudurtinžodžių sudėtinė dalių“ autorius jaučiasi čia, matyti, svarboką mūsų kalbos dalyką sukėliąs skaitytojui.

Čia P. B-nas tam tikrais atskirų žodžių pavyzdžiais parodo, kuri kalbos dalis sudaro pirmąją sudurtinio žodžio dalį, kai antroje jo dalyje yra „daiktavardis, būdvardis, veiksmažodis,rieveksmis...“ Taip antai, straipsnio pradžioje geroku skaičium žodžių autoriaus pažymėta, jog ten, kur ant-

rojoje sudurtinio žodžio dalyje turime daiktavardį (1190), pirmąją žodžio dalį galinčios sudaryti šios „sudėtin-dalės“: daiktavardis, būdvardis, skaitvardis, įvardis, veiksmažodis,rieveiksmis, prielinksnis, jaustukas-ištiktukas. Žodžių *mėšlavež-tis* (*mėšlavežis*), *saulėlydis*, *saulėtekis* (1190) ir kitų tokių antro-joje dalyje autorius įmato daiktavardžius, tik neparodo, su kuriais čia tų „sudurtinžodžių“ daiktavardžiais turime darbo (žodžių gale). Žodžio *glaustašakis* pirmojoje dalyje (1191) P. B-nas mato būdvardį, bet pirmojoje žodžių *vogtaduonis*, *drožtaliežuvis*, *rauktasnukis* dalyje (1192) tas pats autorius, ka-žin kodėl, mato jau veiksmažodžius. Iš kur tas skirtumas? — Žodžiuose *pamotė*, *pamyna* (1192), *apydailis*, *apygeris* (1194), *pridėti*, *atsistoti*, *nusilenkti*, *pasigūžti*, *praeiti*, *bedirbti*, *tebedirbti*, *bejoti*, *tebejoti* (1196), pirmajame dėmenyje, straipsnio autorius mato prielinksnius, nors jie, tie prielinksniai, mokiniams ir šiaip žmonėms labai sunku bus, man rodos, įžiūrėti. . .

„Su kalbos dalimis“, kalbant apie sudurtinių žodžių dėmenis, yra gana daug painiavos visame šitame P. Butėno straipsnyje. Žodžių *dvigubai*, *trigubai* (1196) antrojoje (galinė-je) dalyje autorius matorieveiksmį; bet kad žodžių *dvi-gubas*, *trigubas*, *trilinkas* antrojoje dalyje turime darbo su tam tikrais būdvardžiais, iš paties kalbamojo straipsnio lyg nematyti. Antrajame žodžio *nuolat* dėmenyje (-*lat*) P. B-nas kažin kaip įmatorieveiksmį (1197). Pirmosiose žodžių *niekur*, *beveik* dalyse (1197) autorius matorieveiksmius (*nie-*, *be-*) ar jų liekanas. . .

Autorių aš, tur būt, ir ne visai gerai suprantu. Jei turėtume reikalo su žodžiais *juokdariškai*, *veidmainiškai*, *begėdiškai*, *išga-mišškai*, *beprotiškai*, *betaktiškai*, *neprotingai*, *netaktingai*, klausiu autorių: kurias čia „kalbos dalis“ jis matytų antrojoje tų žodžių dalyje? Juk šitierieveiksmiai yra susidarę iš būdvardžių *juok-dariškas*, *veidmainiškas*. . . *neprotingas*, *netaktingas*, o šie būd-vardžiai — iš einančių jau daiktavardžiais žodžių *juokdarys*, *veidmainys* (*veidmainis*), *begėdis*, *išgama*, *beprotis*, *betaktis*, *ne-protas*, *netaktas*.

Pačiame straipsnyje gana daug yra ir korektūros klai-dų. Tos klaidos vietomis gana žymios. Vienoj straipsnio vieto-je (1196) pasakyta: „Jei pirmoje (=antrojoje) sudurtin-žodžio dalyje yrarieveiksmis, tai pirmoje dalyje gali būti:

daiktavardis, būdvardis,rieveiksmis“ ir t. t. Man, sprendžiant šitą dalyką, tuoj, rodos, ateitų į galvą žodžiai *pernai — užpernai, vakar — užvakar, ryt — poryt, užporyt; protingai — neprotin-gai* . . ., bet autoriui ten, matyti, kas kita rūpėjo, ir jis ką kitaip galvojo (žr. 1196 ir 1197).

Baigdamas šitą savo pikčiurnišką straipsnelį, neiškenčiu ne-pažymėjęs dar kelių mažmožių (a—d).

a). Kalbėdamas apie sudurtinius žodžius ir jų sudėtį (atskirus jų dėmenis), autorius *n u s i k a l a* jiems ir tokių terminų, kokių neleidžia jam, man rodos, daryti gyvieji tos rūšies žodžių pavyzdžiai, iškelti jo paties straipsnyje skaitytojui. Tų kaltinių terminų ypačiai pilnas paskulinis kalbamojo straipsnio puslapis (1200). Ten jo pasakyta:

„Reikia dėsnių suvaikyti ir *sudurtinžodžių sudurtindalėms* aiškinti. . . *Sudurtinžodžių* klausimas *sudėtin-dalėmis* ir jų aiškinimu nesibaigia. Tuo tarpu aš teliečiu tik *sudurtindalių* dalyką. . .“

Autorius čia bus kiek ir pats, man rodos, susipainiojęs. Jei kalboje būtų *pasiūtinsvarkis, nukaltindaikčiai, pasiūtindaikčiai, numegztintinklis* (plg. *kaltas, nukaltas, kaltinis, nukaltinis* ir *kaltindaiktis, nukaltindaiktis, pasiūtindaikčio nukaltindalė!*?), — jei kalboje būtų kiek ir kitų tos rūšies įmantrių žodžių, jei tie žodžiai būtų gana įprastas mūsų žmonėms dalykas, — tad autorius galėtų ir apie „sudurtinžodžių, sudėtindalių, sudurtindalių“ dalyką čia kalbėti (tik ne taip tankiai, žinoma, juos minėdamas). Man, senam žmogui, *šitos* straipsnio naujienos yra tuo tarpu gana keistos; jos, man rodos, ilgiausiai nepatvers mūsų kalboje.

b). Autorius savo straipsnio *pavyzdžius* suskirsto, žinoma, rūšimis, būriais. Vienoje kurioje vietoje jo kalbama apie vienos rūšies pavyzdžius. Vietomis viename būryje tų pavyzdžių yra duota dvidešimt ir daugiau eilučių, kiekvienoje eilutėje po 5—6 pavyzdžius, ir visi tie žodžių pavyzdžiai autoriaus duodami *be kokios aiškios* skaitytojui *tvarkos*, ne paraidžiui, tik taip, kaip jie pačiam autoriui, besukant del jų galvą, buvo iškilę aikštėn. Autorius, duodamas ir tuos pavyzdžius, turėjo laikytis kokios tvarkos ar eilės: tuo jis būtų skaitytojui ir darbą sumažinęs ar palengvinęs.

c). „Sudurtinžodžių“ pavyzdžiams autorius ima ir žodžių kaltinių arba nei šiaip nei taip atsiradusių mūsų kalboje, dabar

tik vieno kito nemokėlio raštuose tevertojamų: *sauvalia*, *svavalia* (1191), *lygsvara* (1192), *žingeidus* (1193)... Jie pramanytas tėra kalbos dalykas; jais operuoti savo straipsnyje, rašant apie mūsų žmonių kalbos sudurtinių žodžių dalyką, autoriui lyg nereikėjo... Autoriaus abejojimai vietomis dėl jų („?“) skaitytojui dalyko neišaiškina.

d). Autoriaus statistika gana menka. Pirmajame savo straipsnio puslapyje (1189) jis, kaip ir pasibardamas su gramatikos vadovėlių autoriais, sako, kad mes ne tik tai dvišaknių, bet ir trišaknių žodžių turį: „*sudurtinžodžiais*“ autorius laiko ir žodžius *ateiti*, *bekalbėti*, *nebekalbėti* ir t. t. Priešdėlius ir įvairias kalbos dalelytes paprastai skiriame nuo tų žodžių, kurie kalbos dalimis laikomi; gramatika, kalbėdama apie „dvišaknius (sudurtinius) žodžius“, neturi savo akivaizdoje priešdėlių ir kalbos dalelyčių. Jei, kalbant apie „sudurtinžodžius“, autoriui reikėjo turėti galvoje ir tie kalbos mažmožiai, tad vis delto, neilgai galvojus, galima būtų mūsų kalboje ne tik tai „trišaknių“, kaip autorius sako, žodžių rasti: plg. *nesusiprato*, *nebesusiprato*, *tebeveidmainiavo*, *nebeat-sipalaidavo*...

Autoriui ir „Šv. Darbui“ patariu toliau atsargiau elgtis: kalbos dalykų straipsnius patariu tik tuos spausdinti, iš kurių matyti, jog iš jų gali būti naudos mokytojams ir šiaip skaitytojams. „Sudurtinžodžių“ dalykas autoriui tebėr pačiam, matyti, ne visai aiškus...

J. Jablonskis.

[„Svietimo darbas“, 1926, Nr. 1, 56—58 psl.]

LITERATŪROS DALYKŲ KALBA.“

Šiam straipsniui maisto turi duoti literatūros dalykas, paskirtas „prancūzų romantizmo tėvui“. Pilna jo antraštė yra — V. D u b a s, Lietuvos Universiteto docentas. C h a t e a u b r i a n d'a s. Kursas, skaitytas L. Universitete per 1924 m. rudens semestrą (p. 1—319). „Dirvos“ b-vės leidinys. 1925 m.

Savo veikale autorius aprašo Chateaubriand'o gyvenimą, giliau pažymi to romantiko reikšmę literatūros istorijoje, įvertina atskirus jo darbus... Viso rašto gale (312), prisikalbėjęs apie tą didįjį prancūzų rašytoją, doc. V. D u b a s tiesiog pasako: „Cha-

teaubriand'as paliko savo žymių ne tik dailingai literatūrai, ne tik istorijai ir kritikai — jis paliko jų visai XIX amž. prancūzų raštijai, visokių rūšių poezijai ir prozai. Su jo įtaka gali lygintis tik XVIII amž. literatūros dievaitis — *Rousseau*.“ Ten pat autorius pabrūkta ir žymi vieno didžio kritiko nuomonė apie šitą rašytoją: „Kas yra, sako *Giraud*, Dante italams, Shakespeare'as anglams, Cervantes ispanams, Goethe vokiečiams, Mickevičius lenkams, Gogolis rusams, . . . Chateaubriand'as tuo buvo ir ilgai dar bus prancūzams“ . . .

Turime prieš save, vadinas, raštą apie labai įžymų literatūros žmogų. Čia pat pridėsiu, jog visas tas raštas parašytas moksliskai, įdomiai ir gyvai. Bet čia pat, neįsileisdamas į patį literatūros dalyką, kalbėsiu, savo papratimu, tiktai apie jo kalbą.

Doc. V. Dubo, šio veikalo autoriaus, stilius — lengvas, beveik visur trumpasakis, kalba — įmanoma ir gana sklandi, beveik visur taisyklinga. Autoriaus šiuo tarpu apie literatūros dalyką kalbėta literatiškai. Pats aš, skaitydamas šį raštą, ir jo kalba, kas man retai atsitinka, gėrėjausi: mūsų literatūros raštai, bent kai kurie mano skaitytieji, yra įpratinę mane turėti darbo gana dažnai su daug prastesne ir ydingesne kalba.

Kadangi kalbos klaidos mūsų literatūros raštuose yra beveik paprastas, bendras visiems rašytojams dalykas, tad ir šio rašto autorius negalėjo visiškai išvengti tų kalbos klaidų — ir čia vietomis išlenda iš maišo senieji ar bendrieji mūsų literatūroje kalbos negerumai. Bet tų kalbos negerumų čia yra, palyginti, nedaug. Iš paties rašto matyti, kad tie negerumai, ėmę labai žymiai mažėti autoriaus kalboje, netrukus ir visai išnyks.

Padėdamas šituo straipsniu autoriui, pabrėšiu čia tik savo pastebėtas jo rašte kalbos klaidas. Keliais mano pažymėjimais autorius, tikiuosi, pasinaudos tolesniam savo reikalui.

Čia, kaip ir kitur, turėsiu galvoje atskiras klaidų rūšis, mano pastebėtas autoriaus kalbos *žodyne* (I) ir *linksnų* (II), *prielinksnų* (III), *dalyvių* (IV) vartojime. . . Mažmožį kalbėsiu, žinoma, neiškentęs ir apie kitus savo pastebėtuosius kalbos dalykus.

I. Kalbamajame veikale netaisyklingai ar ne visai taisyklingai, kiek turiu pastebėjęs, vartojami vietomis šie žodžiai: a) *antšpalvis, apgyvendinti, apvesdinti, atmintis, atsivežti; betarpis, betvarkis; dailingas, dienynas; esminis (neesminis); b) galimumas, indijonas, indijoniškas, judėjimas; keli, kritimas; c) nemarumas, nemirštamumas, nemylėti; prievolė, pusnaturalistas, pus-*

realistas, pusromantikas; d) ryšys (užmegsti ryšius), svetingas; užsiimdinėti, užsiimti; žinija, žinovas.

Šit keli sakiniai ir posakiai su pažymėtais žodžiais:

a). Turi uždėti kitą *atspalvį* praeities atsiminimams (10). Autorius, *apgyvendinęs* Missisipi krantus papūgomis, niekuomet nėra matęs Missisipi (41). Giminės jį *apvesdino* (52). Motinos *atminčiai* (3). Chateaubriand'as tikrai *atsivežė* iš Amerikos savo užrašus (69). *Betarpis* jo širdies reikalavimų padaras (73). Rankraštis buvo margas *betvarkis* mišinys kelionės įspūdžių, visokios „*dailingos medžiagos*“, *dienyno* užrašų (70). Chateaubriand'as paliko savo žymių *dailingai* literatūrai (312). Tasai kritiko nuolaidumas labai *neesminis* (46).

= *atspalvį (atšėšėli)... apgyvendęs, apgyveninęs (krantus privaisydinę papūgų?)* krantuose papūgas... jį *vedino* (bet „*ją vesdino*“)... *atminimui... parsivežė* (plg. „*sąsiuvinį iš miesto parsinešiau*“)... *betarpiškas* padaras... *betvarkiškas* mišinys (plg. „*jis betvarkis, ji betvarkė, jo darbas betvarkiškas, šita krūva betvarkiškai sukrauta, betvarkiška; jis bedievis, bedieviška ir jo kalba...*“)... *dailinės (meno) medžiagos, visokių meno dalykų, v. dailybių (dailienų)... dienoraščio (dienraščio)... gražiajai literatūrai**... labai *neesmingas* (mažos tėra reikšmės)...

b). Išgauti pinigų iš skolininkų tais laikais buvo lygiai toks pat *galimumas*, kaip ir mūsų laikais (52). Čia jam teko susidurti su *indijonais* (37). Iš *indijonų* karininkas nusiperka lokio kailį, *indijonišką* diržą, ragą (37)... Monografijų, skirtų prancūzų romantizmo *judėjimui*, yra nemaža (301). Literatūros reiškiniai *yra nuolatiniam judėjime* (302). Taip praėjo *keli metai* (191). Jis bevelijo klausyti *lietaus kritimo* ant medžių lapų (191).

= buvo tiek pat *galima (sunku)*, b. tiek pat *galėjimo... su indėnais... Iš indėnų* nusiperka lokeną (lokio kailį), *indėninį* diržą (plg. „*švediniai dobilai, prūsinės prekės...*“)... *ūgiui (sq-jūdžiui), dalykui... Literatūros reiškiniai nuolat auga, mainosi, kitėja... keleri... lietaus lijimo, lietaus lašų kritimo...*

c). Sainte-Beuve'as atvirai neigęs sielos *nemarumą* (72). Kartą pradėjo kalbėti apie sielos *nemirštamumą* (73). Pirmą kartą sielos *nemirštamumas* aiškiai iškilo prieš mano akis (192). (To reikalo) jis visiškai *nemylėjo* (52). Jis tvirtina, kad tai jam

* Dailus, dailingas gali būt tik tas meno (tapybos, plastikos...) kūrinys, kurs „akį veria“ ir yra kiek apčiuopiamas. Literatūros, kaip ir muzikos, dalykas gražus (ne dailus) tegali būti. J. J.

liepusi padaryti *pricvolė* karaliaus atžvilgiu (39). Bet toji *prievolė* nebuvo jam tiek svarbi (39). (Flaubert'as) buvo *pusnaturalistas pusromantikas* (309). (Jis yra) *pusromantikas pusrealistas* (308).

=neigęs sielos *nemirtingumą*... apie sielos *nemirtingumą*... sielos *nemirtingumas**... *nemėgo, nekentė*... jo pareiga karaliui, jo karaliaus *pareiga* (plg. „bent jam turėk kiek meilės, dievo ir *artimo meilė* kiekvienam žmogui įsakyta; tam *begėdžiui dievo* baimės (meilės) neįkvėpsi“), *pareiga*... *pusnatūralistis, pusrealistis, pusromantikis* (plg. „*kepalas ir puskepalis, bernas ir pusbernis, kunigas ir puskunigis*“...)).

d). (Jis) galėjo dabar *užmegzti ryšius* su keliais emigrantais (60). Rene pradėjo galvoti dėl žmonių *artimiausių ryšių nepastovumo* (193). Dvylika dienų išbūna pas *svelingus indijonus* (37). Jis atliekamu laiku *užsiimdinėdavo*... grafologija (64). Jis pasiryžo *užsiimti* bent tyrinėjimu miškų (37). Sena patarlė ypačiai pritaikintina literatūros istorijos *žinijai* (7). (Tą) yra davęs prof. Brunot, žymiausias mūsų laiku prancūzų kalbos istorijos *žinovas* (303).

=*imti santykiuoti, žinotis, galėjo turėti santykių*... *santykių* nepastovumo... pas *vaišingus (vaišinguosius, vaišiuosius) indėnus (vaišinguosiuose, vaišiuose indėnuose, tarp vaiš. indėnų)*... *manydavos* grafologija... *imti* bent girias tyrinėti (tirti), *manytis* bent girių tyrimu... istorijos *mokslui (tyrimui)*... kalbos istorijos *mokėtojas (tyrėjas)*...

Doc. V. Dubo veikale šitos rūšies (žodyno) klaidų yra, kiek turiu pastebėjęs, tiksliai kur-ne-kur: autorius dar ne visiškai yra įpratęs kalbėti literatūriškai, jo tekste vietomis pasitaiko ir šiek tiek kalbos klaidų. Su šitomis klaidomis jo tekste rasi dažnai ir visai taisyklingų tos pat rūšies posakių: šalia „*kelių metų*“ autoriaus kalboje dažnai randi ir „*dvejus, devynerius, kelerius metus*“...

II. Kalbamajame rašinyje vietomis pasitaiko ir netaisyklingai vartojamų *linksniių*. Tos rūšies klaidų yra labai nedaug. Savo reikalui turiu pasižymėjęs šias tos rūšies klaidas:

* Plg. „peilis — marus daiktas (juo tuoj galą kam gali padaryti), katė — nemarus gyvulys (ji neveikia galą kur gauna); dievas *nemirtingas*, žmogus *mirtingas*; jo liga *nemirštama*, išgis; *mirštamoji* nuodėmė“... „*Prievolė*“ tėra, rodos, reikmenė, vok. *Bedürfnis* (plg. „jis *privalo duonos gauti*“). J. J.

Bédier priėjo *išvados*, kad autorius naudojosi (kitų) kūriniams (44). Chateaubriand'as tikrai tebuvęs tik kiek *toliau Niagaros* (46). — Chat-as atvyksta *kuriam laikui* į tėvų pilį (20). Ch-as *kuriam laikui* tapo komivojažierium (30). Keleiviai apsistoja *trumpam laikui* prie salelės (38). — *Vaike*, bebūnant *jam kolegijoj*, *pasireiškia* laikina religinė egzaltacija (19). Jis net *skolon* sugrižo į tėviškę: motina turėjo sumokėti jo kelionės išlaidas (52). Jis *parodo* puikiai nusimanąs visose kojinių *ypatybėse* (30).

Kam reikalingas spausdinimas *lietuvių kalba* kūrinio (5)? Kam rašyti originali monografija, jei yra *prancūzų kalba* geresnių veikalų (5)?

=priėjo (*tą*) *išvadą*, kad autoriaus naudotasi... toliau (kiek toliau) *už Niagaros, nuo Niagaros...* atvyksta *kurį laiką...* *kurį laiką* (kiek laiko) buvo tapęs... apsistoja *kiek laiko* (*kurį laiką*)... *Vaikas*, bebūdamas kolegijoj, *buvo* religinės egzaltacijos *pagautas; vaiką, esant kolegijoj* (kai buvo kolegijoj), kiek laiko religinė (religijos) *egzaltacija buvo suėmusi* (?)... *net skolin-tais* (skolytais) pinigais sugrižo... Jis pasirodo nusimanąs *apie visas k-ų ypatybes* (*apie visus k-ių ypatumus, apie jų gerumus ir negerumus*)... Spausdinimas *lietuviško kūrinio* (*liet-ko kūrinio sp-mas*)... jei yra prancūziškų geresnių veikalų, jei yra geresnių veikalų, *prancūziškai* (*prancūzų kalba*) *parašytą*.

III. Autoriaus kartais ir keli prielinksniai vartojami ne visai gerai. Šit kelios tų *prielinksnių* „klaidelės“:

Jis *padaręs tą kelią* į 76 (*į 63*) *dienas* (41). Keliauninkas *darė* į *dieną* po 50 kilometrų (42). Tektų *daryti* į *dieną* per 150 kilometrų (45). (Skyrė) tam darbui nuo 12—14 valandų *į parą* (59). — Ch-o įtaka ypačiai aiški *pas Loti*, egzotiškų romanų autorių (309). *Pas Ch-q* galima rasti ne tik *russoistinio* romantizmo (313). — *Reikia prie progos* pažymėti (65). Atsiminkim *prie progos* Chat-o biografiją, seserį Lucilę (192).

=Tą kelią sukeliavęs per 76 (63) *dienas*, sukeliavęs 76 (63)-mis dienomis (plg. „*viena diena, trimis dienomis...* to nepadarysi“). Keleivis ėjo *kasdien, per vieną dieną...* keliauti (eiti) *viena diena* (kasdien, per dieną)... per dieną... — *aiški Loti'o*, egz. rom. autoriaus, raštuose... Ch-o raštuose galima rasti ne tik *rūssoistiško* romantizmo... *ta pat proga* (ta proga)... ta pat proga (šia proga, ta proga)...

IV. Tarp kitų mažmožių pažymėsiu čia ir kelias autoriaus *dalyvių ir padalyvių klaides*:

Apie šį šatobrianistą bus tuojuo *kalbėta* (44). *Nesigilinant į* kitus klausimus, pažymėsime, kad... (44). Jis nutarė pasistatyti kur nors trobelę ir gyventi joj *stebint gamtą* (195). Jis pagilino, praplėtė „aš“, *palyginus su* Rousseau (312).

=bus kalbama (*kalbėsiu*)... *Nesigilindami*... nutarė gyventi joj, *stebėdamas gamtą*... dar *labiau už Rousseau ėmė aiškinti* apsakyme atskiro žmogaus reikšmę, jo „aš“, visuomenės gyvenime(?), *labiau už Rousseau praplėtė* žmogaus „aš“ gyvenime(?).

V. a). Veikale tik retkarčiais pasilaiko vietų ne visai suprantamų, sunkokai išreikštų. Labai neaiškus bus skaitytojui, man rodos, šis kalbamojo teksto turinys: „Jo (Chateaubriand'o) rolės nušvietimo romantikos judėjime, prancūzų romantiškoj mokykloj reikia ieškoti, tuo būdu, pas kritikus, kurie paskyrė ištisus savo darbus prancūzų romantizmui, to romantizmo istorijai“ (301).

Šitos rūšies sintaksės pilnačių kalbamajame veikale esu tik šitą beskaitydamas užėjęs: kitų tokių sakinių neįžiūrėjau, sunkūs sakiniai, apskritai imant, čia yra labai retas dalykas. Pažymėtąją sintaksės pilnatį esu linkęs tuo tarpu šiaip savotiškai išreikšti:

Atsakymo į klausimą, ką jis yra davęs romantikai (jos istorijai), prancūzų romantinėj mokykloj tercikia ieškoti raštuose tų kritikų, kurie ištisus savo darbus yra paskyrę prancūzų romantizmui, to romantizmo istorijai (?).

b). Ką versdamas į lietuvių kalbą iš kitų kalbų, autorius kartais per dažnai, man rodos, be kokio reikalo vartoja veiksmažodžio asmenų lytis su asmeniniais įvardžiais: plg. „Aš pasiskubinau... Aš pamačiau... Aš įėjau“ (38)... Tie mūsų asmens žodžiai kalbamajame tekste autoriui reikėjo, man rodos, kiek rečiau vartoti: juos savo kalboj ir veiksmažodžių galūnėmis atstojame.

VI. Klaidų atitaisymų veikalo gale nėra. Tų klaidų, kad ir ne daug, vis delto yra: pav. *apsritai* (11), *pasaūlymas* (57), *įrodime* (185), *pastebėjo* (195), jausmų *monotiškumą* (196)... (= *apskritai*, *pasiūlymas*, *įrodyme*, *pastebėjo*, jausmų *monotoniškumą*).

Šios rūšies veikalų gale autoriui patariu duoti toliau ir klaidų atitaisymus.

Rašybos klaidų šitame veikale beveik nėra. Savo reikalui turiu pastebėjęs jame tik vieną jo rašybos „polonizmą“ — *nevisuomet* (49) eina (=ne visuomet, ne visumet, ne visada eina).

VII. Prieš dvejus metus buvo pasirodęs šio pat autoriaus

„Įvadas į bendrąją literatūrą“. To „Įvado“ kalba, atsimenu, buvo daug klaidingesnė už šio veikalo kalbą: autoriaus, matyti, jau didelis žingsnis padarytas raštų kalboje. Reikia tikėtis, kad tolesnieji autoriaus šito ir kitų raštų leidimai bus ir kalbos atžvilgiu visai geri: autorius supranta, tur būt, jog apie literatūros dalyką reikia ne kitaip, kaip literatūriškai kalbėti ir rašyti.

Šitas raštas turinio ir kalbos atžvilgiu turėtų tikti, man rodos, ir aukštesniajai mūsų mokyklai, ne tiktai studentams ir šiaip mokybinei visuomenei. Mokyklai dar didesnės turės jis reikšmės, kai bus išspausdintas vieno kito žymesnio Chateaubriand'o apsakymėlio ar apsakymo vertimas į mūsų kalbą. Apie tai jau pradedama, rodos, ir galvoti.

J. Jablonskis.

[„Svietimo darbas“, 1926, Nr. 6, 741—746 psl.]

LITERATŪROS DALYKO KALBA.

II.

Vyskupo M. Valančiausko laikais mūsų žmonėse labai plačiai buvo žinomas „Šiaulėniškis Senelis“, kun. Juozapo-Silvestro Dovydaičio pasakojimai apie blaivybės ir šiaip dorą gyvenimo dalykus. To „Senelio“ buvo tam tikrais laikais išėjusios *keturios* dalyš. Tų pasakojimų autoriaus būta labai žymaus žmogaus. Kalbėdamas tam tikroje vietoje apie „pavyzdinę dvasiškąją literatūrą“, doc. J. Tumas jį ir žymiu mūsų *literatūros talentu* laiko.

Kun. J. S. Dovydaičiui per Lenkmetį teko daug ir nukentėti — šešiolika metų būti ištremtam į Sibirą. Jis, ir toli nuo Lietuvos būdamas, dirbo apaštalavo mūsų tremtiniams ir šiaip žmonėms. *Doc. J. Tumas* tam tikroje vietoje šiaip apibrėžia šitą nepaprastąjį mūsų anų laikų (1825—1882 m.) žmogų: „Jei tai būtų atsikėję kur kitur, seniai būtų buvęs pakeltas klausimas apie *beatifikaciją* tos rinktinės vėlės — kunigo Juozapo-Silvestro Dovydaičio“ (žr. *Doc. J. Tumo Paskaita*. Kun. Juozapas-Silvestras Dovydaitis — *Šiaulėniškis Senelis*. „Dirvos“ leidinys, 1924 m., p. 43).

Kun. J. S. Dovydaitis, iš savo kelionės į Sibirą ir paskum ilgą laiką gyvendamas Sibire, daug laiškų siuntinėdavo savo pažįstamiems į Lietuvą. Iš tų laiškų aiškiai matyti visa to mūsų tremtinio asmenybė ir ta aplinkuma, kurioj teko tam mūsų žmogui gyventi, vargti ir dirbti svetur. Laiškai buvo rašomi kiek laiko

lenkiškai, paskum jų autorius, norėdamas, kad jie veikiau pasiektų be kokių kliūčių adresatus, — tie laiškai per *cenzurą* ėjo, — ėmė tuos laiškus rašinėti rusiškai. Doc. J. Tumas, to „Senelio“ (1925 m.) dabartinis redaktorius, pridėjo dar vieną (*penktąją*) to rašto dalį, skirdamas ją pačiam ištremtajam J. S. Dovydaičiui, to mūsų žmogaus charakteristikai. Tą dalį sudaro redaktorius iš kun. J. S. Dovydaičio laiškų, laisvai paties redaktoriaus verstu dabar į lietuvių kalbą („lietuviškai atpasakotų“). Vietomis prie tų laiškų duota ir paties redaktoriaus paaiškinimų.

Taigi *penktoji* „Šiaulėniškio Senelio“ dalis yra tam tikras *literatūros dalyko vertimas* į mūsų kalbą. Pačių tikraraščių ar pirmaraščių (originalų) matyti man, žinoma, netenka. Sprendžiant iš pačių vertimų, kun. J. S. Dovydaičio būta didelio krikščionies, evangeliškai mylėta savo artimas ir juo tikrai krikščioniškai rūpintasi. Bet čia toliau, savo papratimu, kalbėsiu tiktai apie vieną tų vertimų dalyką — tiktai apie pačią *vertėjo kalbą*: paskutinį laiką man ypačiai parūpusi yra *mūsų rašytojų ir mokslo žmonių kalba*. . .

I. Vertėjas, kiek turiu pastebėjęs, šiuo tarpu ne visai taisyklingai operuoja šitame rašte keliais kalbos žodžiais: a) *akylumas, atmintis, begėdybė, daugingas, dirbtinas, esybė*; b) *įdominti, susiįdominti; manyti, mirtinas, nemirtinas, nelaisvis, nepadorėti, neturtis*; c) *padėjimas, padėtis, palaidoti, pamatingas, priderėti, puolęs; raitainė, romansas, savabaudis, savimeilė, stebėtinus, stiprus, tatai; ūpas, užsiimti; viršgamtinis, viršprigimtinis*. . .

Šit keli vertėjo sakiniai ir posakiai su tais žodžiais, kuriuos mėginu kiek taisyti vertime:

a) (Žmonės) pavyzdingu *akylumu** klausė Kristaus gyvenimo istorijos (192). *Atminčiai* to susirinkimo savo vardą įrašiau (189). *Begėdybės* didvyris nebepراسižiojo (183). (Prisidėjo) ir *nedauginga* partija iš Kauno (191). Kalbėjo *gyvu* tikėjimu ir *nedirbtinu* supykimu (211). (Vaikui) labai lengva tą (motinos) meilę perkelti ant *esybės*, kuri esanti kuo verčiausia meilės (201). (Reikia) apsiginti nuo *esybių*, kurias iš mandagumo tepavadinsiū vienu skiemeniu „wesz“ (213).

B. =paveikslingai *atsidėje*, paveikslingai *dėmėdamiesi* klausė. . . *Atminti* tam susirinkimui (to susirinkimo atminimui). . . Nešlo-

* Akylumo su klausymu (su ausylumu) čia nereikėjo sakinyje sudėti: *ausylumui akylumas* nė kiek nepadeda. — J. J.

vės (negarbės, begėdis)... negausinga... su gyvu tikėjimu ir nedirbtiniu supykimu, taip gyvai tikėdamas ir aiškiai supykęs... ant būtybės... nuo būtybių.*

b) Mane gyvai *įdomino* visa draugė (184). Tverė *įdomina* daugybe savo bokštų ir cerkvių (192). Jei koks *susiįdominęs* keliauninkas užsigeis pasiekti šią apylinkę (214)... Jis buvo išviręs iš savo tikėjimo, *manydamas* taip išsigelbėsiąs nuo ištrėmimo (182). (Gaudio paukščius) *mirtinajam* kūnui maitinti (205). (Žmogus) turi gaivinti *nemirtingąją* vėlę amžinajam gyvenimui (205). Vežė *nelaisvius* (204). Net nedrįstu sakyti, *buk* kitas *nepadorėjęs* žegnotis (187). Malda jungs šeimyną su *neturčiu* žmonių akyse, bet turtingu pas dievą (185). *Neturčius* tik *neturčiai labiausia* užjaučia (194). Prieš *tai gi* jis, žmogus *neturtis*, tarnavo (216).

=*domino* (plg. *domėtis, juoktis* ir *dominti, juokinti*)... *domina*... (*akį į save kreipia*)... *susidomėjęs pakeleivis (keleivis)* įsigeis... *tardamasis (dingodamasis, nes tarėsi** ...mirtingajam (mirtingas) ... nemirtingąją* savo sielą... *belaisvius... kad* (būk) kitam *nepadoru buvę*, kad kitas *nepanorėjęs* (?)... *šeima(?) su beturčiu (neturtėliu)*... *Beturčius* tik *beturčiai (neturtėlius* tik *neturtėliai) labiausiai*... O prieš *tai* jis, *būdamas beturtis*, tarnavo...

c) Bet kokiam *pamaldumo padėjimui* atatinka įvairios pamaldos (190). Čia žmonės apverktinoje *padėtyje* (206). Tokia *padėtis* iš to pasidaro, kai iš pat pradžių auklėjimo vaikas nieko daugiau negirdi... (201). Lyg kitos dienos *palaidoja* liežuvį *niekus* taukšti (183). Berniukas buvo *pamatingai* dievolas (191). (Nuo dievo) visa betarpiškai *pridera* (200). *Puolusios* žmonijos reginys (209). (Kunigai) kalėjimuose ir *ratainėse* aukoja dievui tyriausią auką (207). Klauso apie įvykusius atsitikimus, skaityto *romansus* (188). Gyvenau aristokratų kameroje, kur žmonės *savabaudžiai**** (187). Rodžiau gerą dozę atkakybės, *savimeilės* ir egoizmo (193). Džiaugsmas ir linksmybė turi *stebėtinąs* harmonijos (190). Senis rimtas, *stipraus* tikėjimo, didelės rezignacijos (201). Kiti stiprūs, net laimingi, nors *stipriau* nuteisti (188).

* Cia, kaip ir kitur, dalį teduodu pataisymų, reikalingų kaibamajam vertimui. — J. J.

** Cia ypačiai sangrąžos veiksmazodis tinka; plg. „jis jautėsi gyvas išliksiąs, sakėsi grįšiąs“. — J. J.

*** Šito žodžio reikšmė ir kilmė čia man ne visai aiški. — J. J.

Jau turėdami galvijų, gavome parūpinti jiems ir šieno; *tatai* pagalvoti apie pievas (216). Nenustodami *ūpo* dainavome linksmas ir nelinksmas Ukrainos dainas (204). Taip rūpestingai buvau *užsiėmęs šienavimu* (217). Kaip liūdna matyti žmones ta viena žeme *teužsiėmusius!* Žemėje neranda laimės, nes jos čia nėra, o apie dangų negalvoja (201). Visi dėjosi *viršgamtinėmis* priežastimis (182). Garbinau tą (jį), kurs į *viršprigimtinę* šviesą savo sielos akim aiškiai žiūri ir mato (192). Paskatina į tai *viršprigimtinės* priežastys (194).

= *Visokio (įvairaus) pamaldumo žmonėms, maldingiems ir nemaldingiems, naudingos yra (dera) įvairios pamaldos (n-gas įvairus šventimas)*. Čia žmonės *verksmingai gyvena*, čia *verksmingas* žmonių gyvenimas. Toks žmogaus *indiferentumas (indiferentizmas)* toks *betikybiškas gyvenimas, visiškas jo atšalimas tikėjime* iš to tesusidaro, kad vaikas... *atpalaiduoja* liežuvį *niekam* tausti (*atpalaiduoja* liežuvį *tam*, kad žmogus juo *niekus* galėtų tausti)... buvo *reikiamai* (visai, visiškai, labai) maldingas, religingas... *pareina*... *Nusigyvenusios (nusigyvenėlės, nuslydėlės, nusmukėlės...)* žmonijos reginys... *kareivinėse(?)... romanus... stamantresni, nenulaidūs (?)... gerą daugį atkaklumo, savimylės... nuostabios (įstabios)... tvirto (gilaus) tikėjimo... smarkiau, skaudžiau (didžiau) nuteisti... tad (todėl) teko* pagalvoti... Nenustodami *nuotaikos* (būdami vis *nusiteikę*), *dainavome*... Taip rūpestingai *šienavau (šieną pioviau)*... *žemės dalykais (šio pasaulio gyvenimu) tesusirūpinusius*... Visi taip darė lyg *antgamtiškai (?)... į antgamtinę* šviesą... *antgamtinės* priežastys... .

Tarp mano *taisytyjų* šios vietos (I) pavyzdžių yra, žinoma, ir tokių, kurie kalbamajam vertimui ir kiek kitaip yra taisytini; bet jie, šiaip ar taip, tikrai reik taisyti. Čia, išrašytuosiuose pavyzdžiuose, turėjom reikalo ne tikslai su *žodyno*, vieny žodžių, dalyku. Šitas mano taisyčių dalykas skaitytojui, tikiuos, visai paaiškės tikslai iš *viso* šito straipsnio.

II. Vertėjui lyg ne visai būta aišku, kam kurios pagrindinės mūsų žodžių *priesagos* vartojamos kalboje. Darydamas savo vertimui naujus žodžius, jis šituo atžvilgiu kiek nusideda, man rodo, žmonių kalbai. Čia randame parašyta:

Skaičiau *dvasiškių* laikraštį straipsnį (206)*. Teko apmislįti-

* Šitos sąvokos reikalui autorius vartoja vienoj savo spaudintinėje paskaitoje tris žodžius: *dvasionis, dvasininkas, dvasiškis*. — J. J.

mai daryti su *pasauliečiais* (200). Mūsų broliai Lietuvoje tuo žvilgsniu neapsileidžia *koronininkais* (200). — Kaip gaila, kad neturiu nė krislelio *poetinio* gabumo (217). ... Iš to *poetingojo* koncepto nemanykite, jog pasiilgimas pradeda imti viršų (200). Jo sūnus atšalo tikėjime ir *paleistuingai* gyveno (219).

= *Dvasininkų* (plg. *mokslininkas, ūkininkas*...)... mąstymai (apmąstymai) daryti su *pasaulininkais* (=su žmonėmis, kuriems daugiau šio pasaulio dalykai rūpi)... *Koronos žmonėmis* (*koroniečiais, koronėnais*)... gabumo *poezijai, poetiškojo, poetiško* gabumo... *poetišką konceptą**... *paleistuviškai* gyveno...

III. Vertėjas dažnai *dvejoja*, taria rašo ką vieną kartą vienaip, kitą kartą kitaip. Jo tekste čia randame: *dėkojau* gubernatoriui (182), *dėkavau* dievui (183, 185), užmiršau *padėkoti* (186), *dėkoti* išganytojui (195), pakartojau *padėkavimą* (186); *pavasarojant* (200, 202), *pavasaroti* (202), *pavasaraavimas* (200), *pavasaraavimo* (200)... Kuriuos čia veiksmazodžius taria jis skaitytojui, „*dėkoti, padėkoti, pavasaroti*“ ar „*dėkuoti, padėkuoti, pavasaruoti* (*pavasarauli*)“? Su žodžiais „*dėkoti, padėkoti, pavasaroti*“ juk visai nesutinką ar bus visai keisti skaitytojui daiktavardžiai „*dėkavimas, padėkavimas, pavasaraavimas*“ ir veiksmazodžių lytys „*dėkavau, padėkavau, pavasaraavau*“... Kam čia, rodos, reikalingas buvo šiam literatūros dalyko vertimui tas kelių šitų žodžių tarimo ir rašymo įvairumas *viename vieno autoriaus rašinyje?*

Savo vertimo kalbą autorius ir kitaip *įvairina* — sukiša kartais į vieną maišą po kelis katinus, sumaišo viename autoriaus rašinyje skirtingus tarmių tarimus. Čia, parašytame rašomąja tarme rašinyje, randame ir tokių lyčių: *atenčio* šeštadienio (186), *išbirėjo* (198), *pasukė* (198), *nėkad* (193), *aimanoti* (206), visai *neatmina* (219), *kai kurius* (202)...

Ir gražiojoje literatūroje reikia šiokios tokios tvarkos laikytis rašytojams ir vertėjams; čia turiu galvoj, žinoma, pirmiausia kalbos dalyką.

Kalbos *mišinio*, ne visai suprantamo skaitytojui, yra čia ir teksto *sintaksėje* (linksnių vartojime). Vienoje kalbamojo rašto vietoje (203) vertėjo pasakyta: „Tiesa, (tas miestas) turi *turtinių gyventojų, didelius kapitalus, puikių arklių gašavotis*“. Ko-

* Bet yra sakoma: *poetingas* kraštas, jei *nemaža* jame yra *poetų, žuvingas* ežeras, *protingas* žmogus, *išmintingas* vyras. — J. J.

del čia vertėjas vartoja *du* kartu kilmininką (*turtingų gyventojų, puikių arklių*) ir *vieną* kartą tam pat, rodos, reikalui galininką (*didelius kapitalus*) — man labai sunku būtų išaiškinti mokykloje mokiniams. Tokį pat mišinėlį turime, man rodos, ir šitame vertėjo sakinyje: „Pranešta, kad aš atvykau, *p. K. A.*, kurį *apveizda* pastatė, pakeliui toliau į Sibiriją, kad būtų *patarėju, globėju*, ir *jungė* tarp tremtinių, ypač nesugebančių apsirūpinti (206). Čia lyg reikėjo būti: a) p-nui *K. A.*, *apvaizda* ir b) *patarėju, globėju* ir *junge* (*jungikliu, junginiu, jungu*)...

IV. Mūsų kalboje dažnai vartojamos veiksmazodžio lytys, gramatikų vadinamos *dalyviais, pusdalyviais* ir *padalyviais*. Ir šituo atžvilgiu vertėjas nėra be nuodėmės. Jo rašoma ir šiaip:

a) Rodžiaus lyg generolas priekyje armijos, pasiruošusios mūšin ir *tikros nugalėsianti* (182). Taip karšta malda jungs šeimyną, *esamą* už tūkstančio varstų, su *neturčiu* žmonių akyse (185). Pirmą vakarą, ligi tik čia *atvykus**, mačiau jį nusiminimo *blaškantį* (188). Rastas yra pasikalbėjimas su *neesamais* (203). Godi jos širdis ryja šv. rašte *esamas tiesas* (215).

= Atrodžiau kaip generolas, vedęs armiją, kuri pasiryžus yra kovoti ir *jaučiasi* tikrai savo priešą *nugalėsianti*. . . , jungs *šeimą, esančią* kur už tūkstančio varstų, su *beturčiu*. . . mačiau jį nusiminimo *blaškomą*. . . pasikalbėjimas su *nesančiais* (*su kitur esančiais*) . . . *esančias* šv. rašte tiesas. . .

b) *Ieškodami* kėsnio duonos, atsirado ten apie 100 katalikų (221). — Rytą, *pasilsėjęs* lovoje, pasiskubinau į bažnyčią mišių *palaikyti* (207). Esu tikras *poniū* V. tai man *atleisiant* (185). . . o *gyvenant* savo ūkyje, visi šeši galėsime išmisti (216). (Tasai žmogus), piktajai dvasiai *padedant*, nusižudytų, kad jo. . . (188). Kunigas *pavelijo* (=palinkėjo), kad jie laimingai sugrįžtų, *lydint* dievui ir jo angelui sargui (189). Ar jis žino, kaip *gaudant* žuvis ir *paukštis mirtinajam* kūnui maitinti, turi gaivinti *nemirtingąją* vėlę amžinajam gyvenimui? (205).

= *Ieškančių* kėsnio duonos. . . *pasilsėjęs* lovoje. . . mišių *laiškyti* (*atlaikyti*). Esu tikras (tikrai žinau), kad *ponia* V. man *atleis*, *tikrai žinau* *poniū* V. man *atleisiant*. (Tasai žmogus), piktosios dvasios *padedamas* (gundomas). . . sugrįžtų, dievo ir jo angelo sargo *lydimi*. . . kaip žmogus, kurs *mirtingąjį* savo kūną

* Čia tinka ir *atvykus* ir *atvykęs*, nelygu prasmė: a) plg. „*važiavom* visi; *bevažiuojant* mums (mums *išvažiavus*), kiškį pamačiau“ ir b) „*važiavau, važluodamas* (*išvažiavęs*) kiškį pamačiau“.

žuvimis ir paukščiais maitina, turi nemirtingąją savo sielą (vėlę) gaivinti amžinajam gyv-mui; kaip *žmogus, gaudydamas* (kuris gaudo) žuvis ir paukščius *mirtingajam* kūnui maitinti, turi...

Vertėjo, man rodos, ne visai gerai skiriamos šitos trys veiksmažodžio lytys, bent jas vartodamas jis kartais ir suklysta, pavartoja ne taip, kaip mūsų žmonės jas vartoja.

V. Čia ir mūsų kalbos *linksniai* ne visada reikiamai vartojami, nors šios rūšies klaidų kalbamajame vertime yra, palyginti, mažoka. Tų klaidų pavyzdžiui turiu tuo tarpu šiuos sakinius pasizymėjęs:

a) Jau ir *miškai egliniai, kedriniai ir beržiniai* pasitaiko (213). *Skepticizmas* iš to atsirado, kad nebe vienas... dvejus metus prasėdejo... (221).

=Jau ir *eglynų, kedrynų ir beržynų* pasitaiko (?). *Skepticizmo (skeptiškumo)*... metus išsėdėjo (?).

b) Kelionėje... ne tik *girdėjimo muzikos*, bet ir *giedojimo* reikėjo atsisakyti (207). Lengva atspėti, jog *tokio ūpo* negali būti nė kalbos *apie ėjimo* išpažinties ir *prie* šventų sakramentų (220).

=ne tik *nuo muzikos klausymo*, bet ir *nuo giesmių giedojimo* reikėjo atsisakyti, ne tik muzikos reikėjo nebeklausyti (nebegirdėti), bet ir giesmių nebegiedoti (dainų nebedainuoti)... *taip žiūrint* į dievo ir tikybos dalykus, negali būti nė kalbos apie išpažinties *ėjimą* ir šventų sakramentų *priėmimą*...

c) Ir jei dievo malonė nors *valandėlei* atsitrauktų, mano paties menkumai mane sutraiškytų (199). Vilniuje norėjo mane sulaikyti *dviem savaitėm* (181). *Tokios privilegijos — vienam* sėdėti nedaug kas teturėjo (186).

=nors *valandėlę* atsitrauktų... sulaikyti *dvi savaiti (dvi savaites)*. *Tokią privilegiją — vienas* sėdėti... (plg. „jis turėjo *valią vienas sėdėti*“)...

d) Esame trys kunigai ir visi vienas už kitą karštesni *ginti tiesą* (187). Juo spaudžia *jį* nelaimės, juo jie suktesni yra reikšti savo *dievotumą* (204). Jų sūnelis *atstovavo geriausią* mūsų jaunimo *sluoksnį* (215). Taigi jo *tikima* dievo *teismą*, pamaniau (204).

=ir visi vienas už kitą *karščiau ginam tiesą*, karštesni *tiesai ginti*... spaudžia juos nelaimės, juo jie *sukčiau reiškia* savo *maldingumą* (juo jie suktesni yra savo *maldingumui, dievotumui*

reikšti). . . atstovavo *geriausiam* m. j. *sluoksniui*. . . jo dievo *teismas tikima* (plg. „bene ką jie tiki? Tikiu dievą tėvą. Žiūrėk, jau jo *stogas dengiama*“).

e) (Ji) *dalimi* atlygino man tai, ko buvau nustojęs (215). (Prieš gailestingumą) nors *dalimi* griuvo visos kliūtys (193). *Mielu noru klausė* (207). *Mielu noru* būčiau su jais keliavęs (89). *Didžiausiu malonumu* klausiau jos pasakojimų apie sielvartus (215). *Kokiuo akylumu* klausė istorijos (192). Lieja; tik *tu skirtumu*, kad šv. Monika apverkdavo. . . (219). Dvejus metus prasėdėjo, žinoma, *dideliais nuostoliais bet kuriuo žvilgsniu* (221). *Siela* nebegyvi sugrįšime (209). Visi buvo tvirti *dvasia* (189). Atsisveikinau su jais *suspausta širdimi* (189). Silpnas tikėjimas arba *ir joks tikėjimas* daro jį *aplėpusiu* (184). Jausmai kyla į dievą, pripildydami širdį *saldybe* (207). — Pirmą turime dieną šiltą *pilnoje prasmėje* (213). . .

= iš *dalies* davė (atidavė, atlygino). . . nors iš *dalies* griuvo visos kliūtys. . . *Mielai* klausė. *Mielai (noromis)* būčiau. . . *Maloniausiai (didžiausiai gėrėdamasis, labai mielai)*. . . klausiau. . . *Kaip atsidėjęs (kaip įdėmiai. . .)* . . tik tiek yra *skirtumo*, tik *su tuo skirtumu*. . . išsėdėjo, žinoma, *su dideliais visokiais nuostoliais*. . . *Nebegyvi, nebegyvos sielos* būsim, sugrįžę. . . buvo *tvirtos dvasios*. . . *širdį suspaustas, sopamas*. . . arba *netikėjimas (visiškas netikėjimas)* daro jį *aplėpusį*. . . *saldybės*. . . šiltą *pilna (tiesiogine) prasme*. . .

Vertėjas be reikalo čia vengia tam tikruose pavyzdžiuose prielinksnio *su*: įnagininkas *su tuo prielinksniu* vietomis būtinai reikalingas jo tekste. . .

VI. Ir keli mūsų *prielinksniai* šitame vertime vartojami, man rodos, ne visai taip, kaip jie žmonių kalboje ir šiaip raštuose yra vartojami: vertėjas kažin kodėl ir čia ne visai sutinka su tuo, kas kalbos vadovėliuose patariama mokiniui ir rašytojui. Čia randame ir tokių posakių:

a) Džiaugėmės geru darbu ir tikėjimu į *skaistyklą* (198). Sunkiausia buvo paveikti į *kriminalistus* (211). Matote, kaip čia tuščia, ir tie patys miškai iš *eglių, pušų, beržų*, ne kaip jūsų miškai (205). (Barža yra) trobesys 30 sieksnių ilgio *su atatin kamu platumu* (213). Suskaičiau *sulig to*, ką pats esu gavęs, į vagoną paduota apie 150 bandelių (194). Visi už *nekrikščioniškųjų* savo *straipsnių* badu numirtų (195). Pasirodė, nabagėlių *dviem dienom* pristigta valgyti, ne jie *virš termino* pralaikyta kalėjime, o būta

išvartytų į darbus (185). Gerbė mane *virš visų mano nuopelnų* (186)...

=ir *skaistyklos* (skaistynės) tikėjimu (*tikėjimu skaistyklos*). *Sunkiausiai galėjau paveikti kriminalistus* (sunkiausiai man buvo kriminalistai paveikti)... ir *tos pačios girios tėra eglynai, pušynai, beržynai*, ne toki kaip jūsų girios, arba *žalgiriai* (?)... 30 sirksnių *ilgio ir reikiamo (atitinkamo) pločio* (?)... *pagal tai (sprendžiant iš to), ką pats... už nekrikščioniškuosius savo straipsnius (del n-jų s. str-ų)*... *Vargšų dvi dienos (dvi dieni) pristigta valgyti, ne kalėjime jie laikyta po rako* (?) ir *porakiu (ilgiau nekaip turėjo jie būti)*⁶⁵, bet jų būta į darbus išvartytų... Gerbė mane *daugiau kaip buvau nusipelnęs (daugiau kaip mano nuopelnai galėjo reikalauti ar leido)*...*

VII. Lieka dar pažymėti kelios lyg *gramatinės smulkmenos*: ...o *labiausia* įnirtę pavelija sau (187). Neapsakomai *menkai rodos* šie piliečiai (210). Mano draugė buvo *kiek kiek* (=šiek tiek, kiek tiek) pavargusi ir aš *nemažiau blogai rodžiaus* (197). Sugrįžimas į tėvynę *tegul bus* paskutinėje vietoje (209). *Tegul bus* dievo valia (221).

=*labiausiai (didžiausiai)*... *menki rodos (menki yra, rodos), menkai atrodo* (?)... *ne geriau atrodžiau... tesie (tebūnie)... Tesie (tebūnie)*...

Pačioje „Šiaulėniškio Senelio“ pradžioje, kur kun. Dovydaičio buvo rašoma: „*tegul bus* pagarbintas Jezus Kristus“, šio leidimo redaktorius tą „*tegul bus*“ ištaiso, bet čia jį pats panašiam reikalui vartoja. Kodėl taip čia yra daroma, man gana sunku suprasti.

VIII. Kalbamajame vertime yra gana daug posakių, kurie tik parodo, jog vertėjas nepratęs *į mūsų visuomenę taisyklingais* mūsų kalbos posakiais ar tiesiog *taisyklinga* mūsų kalba kalbėti. Todėl jo kalba man dažnai rodos lyg koks neaiškus, negirtinas, ne mūsų posakių mišinys. Šit dar keli tos rūsies kalbos pavyzdžiai:

Jie *nupuolusios dvasios* (184). Jis žymiai *augo dvasia*, atminė visus poteriesius, suprato *pačias reikalingiausias* liesas ir ėmė mokytis skaityti (184). Bloga, filosofų nuomone, *netikra yra niekai* ir priešingybė geram (196). Ponas... *palengvindavo patarnauti* mano parapijonams (204). O kas žino, ar mums neteks čia pra-

* Gramatikos nieko nežino apie prielinksinį *virš*; jos nieko nenusimano nė apie vartojamą raštuose su *kilmininku* prielinksinį *sultg*. — J. J.

būti dveji ar *daugiau metai* (216). Ji (žmonija) tiek yra žemesnė už gyvulius, kad *perdeda protu ir kalba* (209). Visi pasijuto *išganingai* sugraudinti; *tikėjimas ašaromis apsipylė*, prisipažino kaltas ir ryžosi darbais *įrodyti savo tikėjimą* (211). Taip rūpestingai buvau *užsiėmęs šienavimu*, taip širdingai *sielojaus*, kad pasisektų, kaip kitados *sielojaus*, kad gera būtų seminarija, atiduota mano globai (217)*.

Vertėjas, brangindamas savo skaitytoją, šitą savo darbą turėjo kiek rūpestingiau nudirbti. Tie laikai, kada lietuviams turėjo „mačyti“ viskas, ką duodavo jiems mūsų „tiligentai“, jau senai yra praėję. Dabar, ką rašydami skaitytojui, turim ir tuo skaitytoju rūpintis, savo darbu jam ir paveikslą iš savęs turim duoti. Vertėjo kalba lyg sakyte sako, kad čia jo *skubos darbas* dirbta. Šitame rašte, šiaip ar taip, jo nesilaikoma tų kalbos taisyklių, apie kurias kalba rašytojams mūsų tautosakos rinkiniai ir vienas kitas mūsų kalbininkas.

Literatūros dalyko dėstytojai ir aiškintojai, kaip ir literatai, savo žmonių kalbos ir tautosakos taisykles, rodosi, tiktai Lietuvoje nieku verčia. . .

IX. Visur rašytojai laikosi šiokios tokios vienodos *rašybos*. Pats jų rašybos vienodumas palengvina mokiniams ir šiaip žmonėms ir rašybos mokslą: mokiniai nejučiomis ir iš to, ką mato nuolat prieš save skaitymuose, įpranta taisyklingai tarti ir rašyti skaitomosios kalbos žodžius. Kalbamasis vertėjas šiuo atžvilgiu nepadeda mokyklai: savo vertime jis nesilaiko vienos kurios rašybos — rašo daug ką ir šiaip ir taip, ne visada vienaip, dažnai visai nepaprastai, skirdamasis tuo nuo rašybos vadovėlių: „Bare“ jis rašo vienaip, čia — kitaip. . .

Tarp jo rašybos nepaprastumų, mano pastebėtų kalbamajame leidinyje, turiu čia šį tą ir skyrium pažymėti. Čia rašoma:

ar gi tokią dieną (199), *argi* pastiprinus (199); *bet-kuris* kalinys (194), kad *bet kuris* (184); *bet gi* „storasta“ (210), *beto* (216); *delto* dažniausiai krinta (213), tik *delto* (184); *iškur* ėjo (189); *jogi* pati (215), turiu *ką ne ką* (213); *kasgi* (204), *kuogi* (183), *kažinką* (183), *kasžin kaip* (188), *kažinkokio* (199), *kai-kurius* (202); *nelabai* sielojosi (202), *nemažiau* blogai (197), atsikvėpti *nebelaikas* (198), *nes gi* (220), *netik* maldos (209).

* Veiksmažodžius *sielotis* ir *rūpintis* vertėjas turėjo skirti: juodu ne vienos yra reikšmės.

ne taip (221), *nevisai* patenkintas (196), *nevisi* linksmi (189), *nėvieno* nebesunkino (189); *permaža* (211), jau *pervėlu* (198), prieš *tai gi* jis (216), *šian ten* (217); *tuotarpu* (209), *turbūt* (204); *tai gi* (194); dėkavau ir *užtai* (183)...

Pabrauktųjų žodžių rašyme kokios tvarkos ir sistemos pats aš nežįūriu. Tos sistemos ir kokios nors tvarkos nematau čia nė daugelio kitų žodžių rašyme: *pergaždino* (182), *nuotikių* (187), *nuotikiai* (191), *užsivilimas* (221), *visokiariopus* (188), *gailėstingumą*, *-mu* (188), *pašnekėšį* (205), *gėluonimis* (213), (to) *neatmina* (219), *kvėpuoti* (193), *vienuodumą* (191), *aimanoti* (206), *atsidunsta* (188)...

Vertėjo ir rašyboje ir kalboje, šiaip ar taip, maža yra reikalingos skaitytojui tvarkos. Vertėjas, skubotai ir apgraibomis versdamas šitą kun. J. S. Dovydaičio dalyką į mūsų kalbą, pats, man rodosi, tuo būdu ne visai krikščioniškai pasielgia su tuo žmogum: vertėjas sako, kad kun. J. S. Dovydaičio laiškai, iš kurių vertėjo padaryta šita penktoji „Šiaulėniškio Senelio“ dalis, esanti labai gražiai parašyta lenkiškai ar rusiškai; apie doc. J. Tumo vertimą, apie to vertimo kalbą ir rašybą, deja, to pasakyti negalima, jo kaip ir ne visai gražiai pasielgta su branginamuoju žmogum. Toliau vertėjas, reikia tikėtis, bus atsargesnis — savo vertimais ar šiaip rašiniiais nebeduos negero pavyzdžio tiems savo klausytojams, kurie iš savo mokytojo rašytojo raštų turi juk ir savos kalbos mokytis. Iš kalbėtojo rašto kalbos pasimokyti ir gauti iš jo geresnių įpratimų literatūros kalbai ir rašybai jie šiuo tarpu, man rodos, nedaug ką galės!*

X. Savo spausdintinėje paskaitoje, paskirtoje kun. J. S. Dovydaičio gyvenimui ir raštams, doc. J. Tumas gailisi, kad Dantės „Pragare“ nėra tam tikros vietos *negeriems* ar *netikusiems* rašytojams. Taip, ir man rodos, kad nerūpestingieji rašytojai, kurie savo darbą dirba skubotai ir apgraibomis arba skelbia savo raštais netikusius žmonėms dalykus, yra baustini: iš tų talento ir mokslo žmonių, kuriems daugiau yra duota, turi daugiau ir reikauti visuomenė.

Jei kada bus „Pragare“ ar kur kitur baudžiami negerieji rašytojai, tad, man rodos, ir Lietuvos *kalbininkai su rašybininkais* ir *kalbos mokytojai bus teisėjų* išklaudyti. Kalbininkai su savo bendradarbiais, girdėti, ketina net į akis liūsti tiems teisėjams ir

* Vertėjas šios rūšies darbo gale turėtų toliau ir *klaidų atitaisymus* duoti: šitame vertime jų nėra.

prašyti, kad jie bent pagąsdintų tuos mūsų rašytojus, kurie savos kalbos dėsniams nusideda. Labai būtų gaila, kad teisėjų akivaizdoje tarp kaltinamųjų rašytojų tektų ir doc. J. Tumui pasirodyti!

Šiuo savo straipsniu kalbėtąjį docentą prašau del viso ko būti akylą, budėti, nepasiduoti šio pasaulio pagundoms ir dažniau minėti, jog iš mokslo žmonių, daug ką reiškiančių visuomenėje, daugiau turi būt visuomenės ir reikalaujama. Tie žmonės, šiaip ar taip, negali duoti savo darbais negero pavyzdžio savo klausytojams ir skaitytojams.

J. Jablonskis.

[„Lietuva, 1926, Nr. 44 (2133) ir Nr. 45 (2134)]

D ž e k a s L o n d o n a s. P a g o n i s (ir kitos apysakaitės). Vertė K. P u i d a (p. 1-96). „Krivulės“ leidinys. Kaunas. 1925 m.

Šito leidinio neturėjau kantrybės viso perskaityti, ir dabar recenzuoju jį kalbos atžvilgiu, tik vieną jo dalelę (apie pustrėčio puslapio) paskaitęs.

Kito tokio netikusio mūsų vertimo dar nesu matęs. Savo kalbos recenzijoje pabrėšiu šiuo tarpu tiktai kelias žymesnes vertimo klaidas, mano pastebėtas skaitytuose (5, 6, 96) jo puslapiuose (pačioj pradžioj ir pačiame gale). Čia parašyta:

1. Be *kamandos* ir *šešerių* kajutų keleivių, ja („Mažąja Žana“) plaukė dar *aštuonesdešimt* keleivių (5).
2. Visi *šešeri* keleiviai buvo *žemčiugo* supirkinėtojai (5).
3. „Mažoji Žana“ buvo be *jokio saiko perpildyta*: teisingai elgiantis, ji *neprivalėjo* imti *daugiau dešimtosios dalies* tų krovinių, kuriuos dabar vežė (5).
4. Visa jos apačia buvo kimšte prikimšta *kriauklais* ir *javais* (5).
5. Dieną jie *susisiekdavo užtvaramis* (5).
6. Mes ją (kelionę) būtumėm *padarę į dvi-tris dienas* (6).
7. Bet *pakeleivingasis* mums *rytys* nutilo pirmąją kelionės dieną (6).
8. Kaitrūs saulės spinduliai spindėjo taip *jakinančiai*, kad nuo vieno noro praverti akis imdavo *galva* skaudėti (6).
9. Mes negalėjome *nė susirgusius* atskirti, *nė juos slauginti* (6).
10. Naktį *ketveri narduoliai* pabėgo *didelioje* banginiams gaudyti *valtyje* (6).
11. Įdomu buvo sekti, kaip įvairiai *atsinešė į tai* įvairūs žmonės (6).
12. Kapitonas Udozas, *francūzas kilimu*, pasidarė labai nervingas (6).
13. *Pas jį prasidėjo nervingi tampymai* (6).
14. Ir ėmėm gerti *lig pasigeriant*, tikėdamiesi, kad *pavietrė* žus *alkoholiu permirkusiame* kūne (6).
15. Tam, kad pamatytum dalykus *tokiais, kokiais*

jie yra, reikia bent kiek pabadauti (96). 16. *Kaip ten nebūtu, aš mačiau tokių dalykų, kokių nesitikėjau esant* (96). 17. *Aš dargi nė sapne nemaniau, kad tokie dalykai galėtų būti* (96). 18. Šorti... įspėja *rengiamą Smoko samojų* (96).

Mano išrašyliams teksto sakiniams taisyti patariu šių apysakaičių vertėjui ir skaitytojui turėti galvoje, be paprastųjų mūsų kalbos taisyklių, dar šiuos gana paprastus, man rodos, taisyklingus kalbos sakinius ir posakius:

1. Be *komandos* ir *šešių* kajutinių keleivių, ja plaukė dar *aštuoniasdešimt* (*aštuonios dešimtys*) kitų žmonių.
2. Visi *šeši* keleiviai... buvo *žemčiūgo* (*žemčiūgu, perlu*) pirkinėtojai (supirkinėtojai).
3. „M. Z.“ buvo be galo prigrūsta visokių *krovinių* (*daiktų*): ji, *iš tikrųjų sakant*, neturėjo imti *daugiau kaip dešimtąją* dalį tų *krovinių*.
4. Buvo prikimšta *kriauklių* (*kriauklų*) ir *javų*.
5. Jie susisiekdavo (susižinodavo...) *per užtvaras* (*pro užtvaras?*).
6. Kelią būtumėm *nukeliauę* (*sukeliauę, atlikę*) *dviem arba trimis dienomis* (*per dvi tris dienas*).
7. Bet *rytys, pūtęs visą laiką mums iš užpakalio, nustojo pagaliau varęs mus tolyn* (*nutilko, nurimo, nustojo mus pūtęs*).
8. Saulės spinduliai taip *apakinaimai* švietė, jog mums imdavo nuo jų *galvą skaudėti*.
9. Negalėjom *nei susirgusių* (*susirgusiųjų*) atskirti *nei jų slaugyti*.
10. Keturi *narai* pabėgo (nuplaukė) didele banginių gaudomąja valtimi (dideliu banginkautu).
11. Įvairiai *žiūrėjo į tai* žmonės.
12. Kapitonas, *kilimo* prancūzas.
13. *Jį ėmė* (*suėmė*) *mėšlungis* traukyti (tampyti), *jis ėmė nervingai tampytis*.
14. Ėmėm gerti ligi *pasigerdami*, tikėdamiesi *galą padarysių jūros ligai alkoholio* primirkusiame kūne.
15. *Norint pamatyti, kaip čia kas tikrai yra, nuo ko čia kas pareina...* (tam, kad pamatylum dalykus *tokius, koki* jie yra?), reikia pabadauti.
16. *Šiaip ar taip*, mačiau ir *tokių dalykų, kokių* niekad pirmiau nesitikėjau matysiąs.
17. *Aš nė sapnuoti nesapnavau, kad tokių dalykų gali būti pasaulyje.*
18. Šorti... įspėja *Smoko sumotą* (*sugalvotą*) *samojį* (?)...

Originalo pats aš, deja, neturiu: šio vertimo negaliu sulyginti su juo ar su kitu kuriuo jo vertimu. Viena aišku: šitokios kalbos vertimai mums netinka, ir skaitytojui negali iš jų naudos būti. Rašytojai, šiuo tarpu vertėjai, kurie, ką versdami į lietuvių kalbą, nepasirūpina išmokti įprastinių jos dalykų, net kalbos vadovėlio, elgiasi, mano supratimu, labai nerimtai, nekultūringai... Kur kitur yra pasaulyje taip daroma?!

J. J.

[„Svietimo darbas“, 1926, Nr. 2, 158—159 psl.]

LAIKRAŠČIO KALBOS DALYKAI.

Mūsų laikraščiai daug kas kalbos liga serga: kas jų rašoma, labai dažnai nesutinka su mūsų žmonių kalba, su tautosakos kalba, su tomis kalbos taisyklėmis, apie kurias rašo mums vienas kitas kalbos vadovėlis, kalbininkai... *Tautininkui* kalbos dalykai turėtų, rodos, ypačiai rūpėti: kalba yra didžiausias *tautos* pažymys... Bet ir *tautininkų* raštai⁶⁶ nėr šiuo tarpu be nuodėmės: ir „Lietuvis“ savo straipsniuose daro šiek tiek kalbos klaidų.

Prieš save turiu „Lietuvio“ Nr. 23. Čia randam ir šiaip parašyta:

1. Prancūzijoje vedamos derybos ir su Amerikos *anglies* kasyklų savininkais. Jo nuomone, *anglies* pramonei subsidijos ir ateity turi būti skiriamos. Kiekviena šeimyna gali pirktis tam tikrą nustatytą *anglies* savaitinę normą. Šalyje *anglio* vartojimas griežčiausiai kontroliuojamas. 2. Mes pakol kas *daugume* švarūs. Tas jau vien rodo (=jau vienas tas dalykas rodo), kad *daugumo daugumos* (?) neturi jokios finansinės programos veikimo, išskyrus kelis dalykus, kuriuos galima *įgyvendinti* per kelias dienas. ... *Imdama domėn*, kad Apygardos komisija neišpildė Rinkimų įstatymo reikalavimų. ... , frakcija siūlo. ... 4. Kiekvienas turi *atsižvelgti*, ar galės jis *įvykdinti* duotus pažadus ar ne. ... 6. Darbininkų išteklius *matomai* visiškai *išsisekęs*. ... 8. Tai ir *prisieina* II vicepirmininką balsuoti du kartu. 9. *Tėmyjant* iš šalies nepadarė (kalbėtojai) gero įspūdžio nė savo kolegų tarpe. — 10. Liaudininkai *kitais rinkimais*, sekdami *krikščionis demokratus*, gali daugiau pralaimėti, nei krikščionys. 11. Ne iš to ką *uždirbami*, bet iš to ką *sutaupomi* liksime *turtingais*. 12. Taupumas padaro žmogų *turtingu*. Lotyniškos kanonų citatos jo kalbą darė labai *nuobodžia*. 13. Frakcija nutaria pasiūlyti Teis. Ministeriui imtis priemonių pašaukti tieson Vyriausios Rinkimų komisijos *narius*. ... 15. Toks palaikymas artimų santykių su savo rinkikais būtų *abiems pusėms* naudingas. 16. Darbininkai sutiks dirbti 8 valandas *į dieną*. ... 19. Redakcijai rūpi koordinavimas jų veikimo, kad tokiu būdu *sukultūrinti* kraštą. 20. Gerbiamas p. Redaktoriau! *Neatsisakykite* padėti *Tamsios* vedamajame laikrašty štai ką: ...

Paprastai, rodos, yra sakoma ir kalbos vadovėliuos iš žmonių kalbos patariama sakyti rašyti: 1) Amerikos *anglių* kasyklų savininkai; *anglių* pramonei subsidijos ir toliau turi būti skiria-

mos; šeimyna gali pirktis tam tikrą nustatytą *anglių normą*; *anglių* vartojimas. . . 2) Mes *daugumas* esam tuo tarpu švarūs. . . *Atskiri daugumos dalyviai*, atskiros sudarančios ją frakcijos (?) savo darbui neturi jokios programos, išskyrus kelis dalykus, kurie keliomis dienomis (per kelias dienas) *įvykdomi*. . . 4. Kiekvienas turi *žiūrėti*, ar galės *įvykdyti*. . . 6) Darbininkų lėšos (išteklius) yra, *matyti*, visiškai *išsekusios* (išsekęs). . . 8) Tai (tad) ir *tenka* II vicepirmininkas balsuoti du kartu. 9) *Žiūrint (stebintis)* iš šalies. . . 10) Liaud-kai *kituose rinkimuose (per kitus rinkimus)*, sekdami *krikščionims demokratais*, gali daugiau pralaimėti, nekaip kad šiuo kartu krikščionys pralaimėjo (prakišo). 11) Ne iš to, ką *uždirbame (pelnome)*, bet iš to, ką sutaupome, liksime *turtingi* (plg. „likit sveiki“). 12) padaro žmogų *turtingą*. . . jo kalbą darė labai *nuobodžią*. 13) nutaria pasiūlyti min-ui imtis priemonių komisijos *nariams* pašaukti tieson (prašyti min-rį, kad *pašaukdintų* vyriausiosios komisijos narius tieson). . . 15) *abiem pusėm* naudingas. — 16) dirbti 8 valandas *dienoje (per dieną)*. . . 19) Redakcijai, *norint kultūrinti kraštas (kad sukultūrėtų kraštas)*, rūpi jų *veiklos (darbo)* koordinavimas; redakcija, *kraštui sukultūrinti (kultūrinama kraštą)*, rūpinasi jų veiklą koordinuoti (suderinti). . . 20) Gerbiamasis Redaktoriau! Neatsisakyk, meldžiamasis, įdėti (išspausdinti) Tamstos vedamajame (redaguojamajame) laikrašty. . . *Neatsisakykite* įdėti *Jūsų* laikrašty. . .

Tūlas pažymėtąsias ir mano taisytąsias klaidas galėtų, žinoma, ir kaip kitaip taisyti, — savo taisytais ir šiaip mažmožiais tik pabrėžiu, kad jos yra *tikrai* taisytinios, — savo taisytais nieku būdu nesistengčiau parodyti skaitytojui, jog tos manaip tēr taisytinios. Daug kas, mokydami Lietuvą savo raštais, patys nemokame jos kalbos. Ir tautininkų laikraščio kalba nēr, man rodos, be ydų, nors jiems ypačiai, rodos, pritiktų *tautos* kalba gerokai mokėti. Šiuo straipsneliu, davęs kiek „Lietuvio“ kalbos pataisymų, pasisakiau tik norįs, kad tautininkai ir *kalbos* atžvilgiu visai tautiškai žiūrėtų savo raštuose į mūsų *tautos dalykus*.

N. B. Pamiršau pasakyti savo straipsnely, jog laikraščio redakcijai reikėtų daugiau rūpintis ir savo *korektūra*. Čia išspausdinta: *gražūs* pageidavimai (3); atstovai turi dėti savo jėgas, kad šaly būtų *gražintos* paneigtos konstitucijos teisės (6); prieš *duosnumą* nukreipta (14); *grąsinimas, grąsinant* (16). . .

II.

Autorius, kurs nori skaitytojo suprantamas, savo rašinį rašydamas turi žinotis ir *kam* jį rašąs. Mažo mokslo žmonėms jis turi rašyti įmanomai; didesnio mokslo žmogui rašydamas, jis gali ir painesniais, įmantresniais posakiais operuoti; lietuviškai rašydamas Lietuvos žmogui, jis turi naudotis daugiausia tais kalbos posakiais, kuriais yra įpratę lietuviai savo mintis reikšti.

Taip kalbu čia pabrėždamas del to, kad mes dažnai be kokio reikalo, apie ką kalbėdami rašte savo žmonėms ar su savo žmonėmis, *tik* lietuviškus žodžius vartojame surazgytuose sumazgytuose kitų kalbų sakiniuose. Vertėjui ir rašytojui, kalbėdamas apie šitos rūšies dalyką, esu dažnai sakęs: rašyk tamsta taip, kad tamstą kaip reikiant suprastų, neilgai sukę sau galvą, tie skaitytojai, kuriuos turi ką rašydamas savo akivaizdoje; dažniausiai rūpinkis, kad tave platesnė mūsų visuomenė lengvai suprastų, ta visuomenė, kuri nér pratusi atitrauktai galvoti rusiškai, vokiškai ar kaip kitaip. Bet del tokių dalykų tenka dažniausiai su *atskirais* žmonėmis tekalbėti: čia mūsų rašytojų ir vertėjų liga yra labai įvairi, su kiekvienu rašytoju ar vertėju mokytojui ar patarėjui tenka *skyrimum* kalbėti. . .

Šiuo tarpu „Lietuvio“ (Nr. 26) du straipsniu man yra tekę išžiūrėti kalbos atžvilgiu (3—9). Mano nuomone, ten yra ir ne visai įmanomų „Lietuvio“ skaitytojui dalykų. Pažymėsiu čia kelias tų dviejų straipsnių žymesnes klaidas, pažymėjęs jas pasakysiu ir savo nuomonę del jų: pažymėsiu trumpai, kaip jos čia, mano supratimu, reikėtų pataisyti, kad tų dviejų straipsnių kalba būtų taisyklingesnė, tautiškesnė ir skaitytojams suprantamesnė. Imsiu tik apčiuopiamesnius kalbos dalykus, visai nesileisdamas į jos gilumas. Čia, kaip paprastai, galvoje turėsiu tik kelis mūsų *žodyno* ir *sintaksės* dalykus, mano pastebėtus šiuo tarpu dviejų žmonių straipsniuose. Ką pats taisydamas, tik vieną kitą pataisos *projektą* duosiu.

I. Kalbamuosiuose „Lietuvio“ straipsniuose ne visai tinkamai vartojami rašomi šie žodžiai: *atydžiai*, *dviprasmė*, *gerbūvis*, *gi*, *išrišti*, *įgyvendinti*, *kas tai*, *koks*, *koks tai*, *lygiagrečiai*, *patėmyti*, *priklausyti*, *sauvalė*, *sauvalis*, *savitarpis*, *siekti*, *tampriai*, *trumparegis*. . .

Čia rašoma: 1) reikia *atydžiai* atrinkti (8). . . Čia turėtų būti pasakyta be jokių *dviprasmių*, be jokių abejojimų (7). . . kas ro-

do tautos *gerbūvio* augimą (8). 2) Lietuva *gi* reikalauja, kad čia būtų daugiau vienybės. Taigi biudžeto atžvilgiu valstybės tarnautojų etatų *sutrumpinimas* yra *būtinai, gi* bendros šaliai naudos atžvilgiu šis *sutrumpinimas* išskirsto tautos jėgas *atitinkamomis vietomis* (8)... galima buvo tą klausimą *išrišti savitarpio* susitarimu (4). Todėl valdžia turėtų pasiskubinti, kad jo byla būtų *išrišta* (5)... Šioms teisėms *įgyvendinti* reikalingas tam tikras įstatymas. 3) Aš jų neimu už gerklės ir neklausiu: Kas esi, *kokios* tautybės? Tuo norėta buvo pasakyti *koks tai* baisus daiktas (4). 4) *Lygiagrečiai* statybos *planui* ir ilgalaikio kredito organizacijoj turi eiti griežta visuose valstybės biudžeto išlaidų straipsniuose ekonomija (7). 5) Tautos likimas *priklausys* nuo tokios baisios koalicijos (4)!... kuriuos (turtus) ir aklas gali *patėmyti* (9). (Senatas) dažnai užkirsdavo kelią administracijos *sauvalei* (9). Mokėtojai nurodo į *sauvalius* dep-to sprendimus (9)... *Savitarpis* susitarimas (4). 6) (Valdininko) galvojimo būdas dar caro *laikų siekia* (9). 7) Valstybės tarnautojų personalo *sutrumpinimas* yra *tampriai* susietas su pagerinimo jo darbingumo ir *gamingumo* lygiu (8). 8) Be abejo, lenkai bus pasmerkti dėl jų *trumparegės* politikos (5).

= 1) reikia *atsidėjus (atidžiai)* atrinkti... be jokių (be kokių) *dviprasmybių*... rodo tautos gerovės augimą, tautos turteįimą... 2) *Juk* Lietuva reikalauja, o Lietuva (Liet-va *juk*) reikalauja... etatų *susiaurinimas (sumažinimas)* yra *būtinai reikalingas*, o visai šaliai šis sumažinimas skaido tautos jėgas *be reikalo* (?). Tas dalykas galima buvo *išspręsti savitarpio susitarus (savitarpio susitarimu)*... kad jo byla būtų *išspręsta*... šioms teisėms *suteikti (duoti)*... *koks (kažin koks)* baisus daiktas... *kurios* esi tautybės?... 4) *Lygiai (drauge)* su statybos *planu*, su st. pl. *lygia greta* (lygiagretiškai) turi ir kredito organizacijoj eiti griežta ekonomija visuose... straipsniuose. 5) pareis nuo tokios... gali *pastebėti (paboti, įžiūrėti)*... administracijos *savivalei (savivališkumui, savavališkumui)*... į dep-to *savivalės* sprendimus, į *savavališkus* dep-to sprendimus... *Savitarpio* susitarimas, susitarimas *savitarpio*. 6) galvojimas iš caro *laikų tēr išėjęs*, (valdininkas) ką *galvodamas gyvena dar caro laikų atsiminimais*... 7) personalo *susiaurinimas, sumažinimas* yra *glaudžiai* susietas (susijęs, sujungtas) su jo *darbingumo padidėjimu* ir *darbo našumo pagerėjimu* (?)... 8) dėl jų *žemažiūrės (žemažiūriškos)* politikos.

II. Ligi šiol (I) kalbėjau del tokių teksto klaidų, kur straipsnių rašytojams prikišu *daugiausia* atskirų žodžių netikusį vartojimą. Bet kalbamuosiuose straipsniuose yra kiek ir tokių kalbos dalykų, kuriuos išskyrę galėtume ir *sintaksės klaidomis* arba tiesiog didesnėmis kalbos svetimybėmis laikyti. Šiam savo reikalui turiu irgi kelis straipsnio sakinius ir posakius įžiūrėjęs:

1) gavo žymiai *daugiau* 100% balsų (3); gali praeiti *daugiau šimto* metų (5); suma visumet yra *mažesnė tos*, kurią mokėtojas siūlo savu noru (9); 2) *kanceliarinis* delsimas viršinininkų, registratorių ir *jiems panašių* valdininkų *dėka* (8); jų nuomonė *pilnai* atitinka *mūsiškei* (6); atsiprašau, kad *jam* čia *nėsant* drįstų jį taip vadinti (3). 3) Juk jis *kaltinamas tame*, kad drįso pavadinti save žydų ministriu (5). Bet kas *tame kaltas* (7)? 4) Aš manau, čia mane niekas *neįtars tame*, kad aš *šitą blogą ginu* (4)... 5) departamentas, vyriausiųjų jo valdininkų *asmenyje*, palaiko savo formales teises (9). Ir tiktai mokesčių departamentas, jo dabartinių vadovų *asmenyje*, galėjo sudaryti tokią nesąmoningą *padėtį* (9). 6) (jie) *tiki* atnaujinsią mūsų krašto išvaizdą (3). 7) Aš mėginau kalbėti su čia *esamais* Klaipėdos atstovais (6). 8) Pirklys mokėti nemėgsta, *tat* jį reikia priversti, o mokėti jis visuomet gali, ir jei ne pelno, tai kapitalo *sąskaiton* (9)... taigi jis galima išsiųsti *pas Lenkus* (5)...

= 1) gavo daug *daugiau kaip* (*nekaip*, nei) 100%; *per šimtą* (*daugiau nei šimtas, daugiau kaip šimtas*) metų... mažesnė už *tą* (*nekaip ta*)... 2) *Kancelerijos* (*kanceleriškas, raštinės*) delsimas (atidėliojimas...) *del* viršinininkų, registratorių ir *tolygių* (*panašių į juos*) valdininkų *nerangumo*... *visai* (*visiškai*) *sutinka su mūsiške, mūsiškę atitinka*... kad jį čia *nėsantį* (*nėsant*) drįstu taip vadinti... 3) *kaltinamas tuo*... *Tuo kaltas*... 4) *neįtars tuo*, kad aš *šitą piktybę* (*blogybę*) *ginąs*... 5) departamento vyriausieji valdininkai *gina* (*palaiko*), *visi didieji* departamento valdininkai... *dabartiniai* mokesčių departamento vadovai galėjo sudaryti jo padėjimą tokį nesąmoningą (*tokių nesąmoningą jo būklę*)... 6) *tikis* (*tikisi*) atnaujinsią mūsų krašto pavidalą... 7) su *esančiais* čia Klaipėdos atstovais... 8) *tad* jį (jis) reikia priversti... jei ne *iš pelno*, tai *iš savo kapitalo* (?)... išsiųsti *į Lenkus* (plg. „išsiuntė į Prūsus, į Žemaičius, į Kudirkus“)...

„Lietuvis“, man rodos, daug pelnytų pasirūpinęs, kad tie jo bendradarbiai, kurie dar nemoka suprantamai reikšti savo min-

čių lietuviškai, imtų pagaliau aiškiai, suprantamai ir visai žmoniškai kalbėti su jo skaitytojais. . . .

Rygiškių Jonas

[„Lietuvis“, 1926, Nr. 26, 12—13 psl. ir Nr. 29, 9—10 psl.]

LITERATŪROS DALYKŲ KALBA.

IV.

Prieš save turiu šiuo tarpu doc. J. T u m o **Paskaitą** (1924 m., 1—44 psl.). Joje smulkiai aprašomas ir charakterizuojamas kun. J. S. D o v y d a i t i s, žinomojo „Šiaulėniškio Senelio“ autorius (1825—1882 m.).

Man čia, žinoma, rūpės minėtosios spausdintinės *paskaitos kalba*. Čia kalbėsiu tiktai dėl tų kalbamojo rašinio dalykų, kuriuose doc. J. Tumas, deja, kiek nusideda žmonių kalbos dėsniams ir kelioms mūsų gramatikos taisyklėms.

Rašydamas čia savo kalbos pastebėjimus, turėsiu galvoje daugiausia docento žodyną, jo kalbos etimologiją, sintaksę ir rašybą. Pažymėdamas, kur *paskaitos* kalba nesutinka su įprastomis man ir kitiems kalbininkams mūsų kalbos taisyklėmis, tuo pat prašysiu, pasisakau, jos autorių toliau atsargesnį ir rūpestingesnį būti. Taigi šiuo tarpu, kaip ir paprastai, rodos, turėsiu prieš save tam tikrą mūsų šių dienų reikalėlį. *Kodel* kas yra čia, mano nuomone, taisytina, visų tų išgalių šitame savo straipsnyje, žinoma, nedėstysiu: reikėtų apie tai labai daug kalbėti. . .

I. Pirmiausia pažymėsiu tuos šio rašto dalykus, kurie tenka lyg *žodyno* ir iš dalies etimologijos klaidomis laikyti. „Paskaitos“ autoriaus vartojami ne visai kaip reikiant, man rodos, šie žodžiai: *aršus, atmintis, atnašauti, bekrašlis, destis, didžiuma, dirbtinas, galimybė, ganytojauti, ganytojavimas, gi, koks, regimai, sugyventi, suokalbis, žinojimas*. . . Šit keli tų žodžių (sakinų ir posakių su tais žodžiais) pavyzdžiai:

a). 1. Paskui ir šis Justinas Dovydaitis virto „Dawidowicz“ ir per visą jau amžių buvo net *aršus* „Dawidowicz“ (p. 5). 2. Čia liūdno *atminties* prelatas Nemekša įprašė gubernatorių. . . (21). 3. (Jis ir aš, mes) *atnašavome* dievui auką (30). 4. Matė *bekraštį* savo vedėjo atsidėjimą (12). 5. (Tenka) ieškoti pirma dievo karalystės ir jo teisybės, *destis*, gaivinti prisirišimą prie šv. bažnyčios, taisyti žmonių papročius. . . (12). 6. Gaila, kad nemoka žemaitiškai, o *didžiuma* čia — Žemaičiai (26). Jų buvo

atdžiūma (39)*. 7. *Dirbtinas* sodietiškumas tikrąjį sodietį užgau-
na (41). 8. Tiesiog nebėra *galimybės* suskaiyti (39). 9. Pašau-
kei mane, viešpatie, *ganytojai*, — *ganytojavau*, ne juokavau
(34). *Ganytojaudamas*, jis tarės nutiesiąs kelią (8). Rimtai ruo-
šės kunigauti, visa siela atsidėjęs *ganytojavimui* (8). 10. *Jis gi*
kriptonimu M. paskelbė dalį Šiaulėniškio Senelio korespondencij-
os (5). Taip buvo užsigrūdinęs per rekolekcijas, kurias vedė *jo*
gi buvusias mokines (21).

= 1. *Net tikras „Dawidowicz“, smarkus „Dawidowicz“;*
2. Nelemta (liūdno) *atminimo*; 3. Dievui auką *aukojome*; 4. *be ga-*
lo (nepaprastai, baisiai) didelį atsidėjimą; 5. teisybės — *gavinti,*
būtent, gavinti (?); 6. *daugumas (dauguma)... daugiausia;*
7. *Dirbtinis*; 8. *nebegalima, nebėr galėjimo*; 9. *piemenauti* (ga-
nytoju būti) — *piemenavau (buvau ganytoju), savo avis ga-*
niau... Ganytojo darbą dirbdamas (piemenaudamas, savo avis
ganydamas)... piemenauti, ganytojo darbui dirbti; 10. *Jis pats... jo paties*
buvusias, buvusias *jo paties... .*

b). 11. Liutostanskis buvo suspenduotas, tik neaišku, *kokiam*
laikui (19). 12. Pranašavimas *regimai* įvyko (6). Valančius jį
regimai ruošė savo įpėdiniu (21). 13. Buvo ištvirkęs, *sugyveno* su
ja (19). Kiti atvirai *sugyveno* be jokių ryšių (25). 14. Nuolat *pri-*
minėjo klierikams, kad nesikištų į pasaulio dalykus; *destis*, neda-
lyvautų paslaptiniuose *suokalbiuose* (12). Jis visados dirbo prieš
revoliucinius *suokalbius* (20). 15. Mokslo objektas jam tačiau ne-
buvo — *žinojimas*; mokslas jam tebuvo priemonė pasiekti kitam
tikslui (7)... .

= 11. *kuriam laikui, ar ilgam (kaip ilgam), kurį laiką, ar*
ilgai (kaip ilgai), kiek laiko... . 12. Pranašavimas, *matyti, įvy-*
ko... . jį, matyti, ruošė (jį aiškiai ruošė?)... . 13. Gyveno *susidė-*
*jęs**... . gyveno susidėję laisvai, nesusituokę* (be jungtvių, nesu-
sivesdinę)... . 14. *primindavo* klierikams (*graudendavo* klieri-
kus)... . dalykus — *nedalyvautų (būtent, nedalyvautų?) sąmoks-*
*luose (susimokymuose)... . sąmokslus (susimokymus)***. 15. pats*
mokymasis (mokslo įgijimas, naujų dalykų patyrimas); mokykloj
jam rūpėjo ne tiek naujų dalykų *išmokti*, ne daug kas *patirti... .*

* Minėtina, jog šalia būdvardžių *bergždžias, didis, tuščias, stačias, ža-*
lias vartojami daiktavardžiams žodžiai *bergždumas, didumas, tuštumas, sta-*
tumas, žalumas (be minkštųjų priebalsių prieš *u*). — J. J.

** Plg. „Ar juodu *sugyvena* (sutaria)? Juodu čia *nesugyvena* — vis ba-
rasi, reikės, tur būt, skirtis.“

*** „Sankalbos“ vietoje rytuose sakomas kame-ne-kame ir „*suokalbis*“.

Savo šios vietos taisymams pateisinti, primenu čia skaitytojui tik du mažmožiu: 1) šalia žodžių *kiaušiniautojas, uogautojas, šienautojas, tardytojas, kirpėjas* nėr kalboje veiksmažodžių „kiaušiniautojauti, uogautojauti, šienautojauti, tardytojauti, kirpėjauti“ su daiktavardžiais „kiaušiniautojavimas, uogautojavimas, šienautojavimas, tardytojavimas, kirpėjavimas“, ir 2) šalia *bedievio, begėdžio, bežemio, bemokslio* (žmogaus) turimi žmonių kalboje „*bedievišką* raštų, *bedievišką* pasielgimą, *begėdišką* padarymą“... Del šitos priežasties negaliu pateisinti kalbamojo rašto naujadarų „*ganytojauti, ganytojavimas, bekraštis* atsidėjimas“.

II. „Paskaitos“ autorius kartais be reikalo *dvejoja* ir net *trejoja* — vieną dalyką vadina ir šiaip ir taip, šalia vartojamo kalboje žodžio sudaro kartais, rodos, ir negalimą žodį arba duoda skaitytojui negalimą jo lytį. Čia rašoma ir šiaip:

(Jam rūpėjo) patapti tuo, kuo jautėsi esąs pašauktas būti; būtent, *dvasioniu* (7)... geriausias būdas žmonėms ir net patiems *dvasionims* dorinti (9). Susišaukė visų *dvasininkų* atstovus (20). Buvo tikrų *dvasininkų* (34). Lietuvai buvo davę gudrių ir prašmatnių *dvasiškių* (34).* — Tarė balsiai, kad ir kiti kunigai ir *pasaulininkai* išgirstų (31). Paskui ėmė ir *pasauliečiai* rinktis taip melstis (23). — (Liutostanskis) gyręs maskolius ir žemai *dėkavęs* jiems (19). Padėkite, mielieji, man *dėkoti* (29); padėkite man džiaugtis ir *atsidėkoti* (29). — *Atgailodamas*, apsiėmiau nebegerti svaigiųjų gėrimų (23). Daug *atgailavimo* (26). — Buvo galima *visiems draugams* nupirkti (29), papranašavęs *tėvam Dovydaičiam* (6), ne *vieniems tėvam* (6). Sumanė taip apsiversiti, kad tų rūbų pakaktų *visiem* (29).

Nesvyrinėjant čia reikėtų, man rodos, sakyti: kuo jautėsi pašauktas, būtent — *dvāsininku* (kunigu)... Šitų sakinių reikalui patarčiau autoriui tuo tarpu tvirtai laikytis šių žodžių: *dvāsininkas, pasaulininkas***, *dėkoti, atsidėkoti, dėkojo, atgailauti, atgailavimas* (plg. *poteriauti, maldauti* ir *poteriavimas, maldavimas*), *visiems draugams*, ne *vieniems tėvams* (plg. *vieni tėvai, Dovydaičiai, Mašiotai...*), *visiems...*

* Kokio aiškaus skirtumo tarp trijų *tų* žodžių „Paskaitos“ autorius lyg nepažymi savo tekstu.

** Plg. *ūkininkas, arkliniškias, mōkslininkas, kalbiniškias, tautiniškias* = žmonės, kurie verčiasi *ūkio, arklių, mokslo...* dalykais, kuriems ypačiai *ūkio, mokslo...* dalykai rūpi.

III. Autorius savo *paskaitoje* ir kelias žodžių priesagas kiek kitaip turėtų, man rodos, vartoti. Čia rašoma:

Pažinau *intelligentą* valstietį (5). Išėjo didžiulis šaltas *intelligentas* jaunikaitis ir tarė (14). Klierikai net savo vyresnybę *skundė ji esanti nepatriotinga* (13). (Jie) nesilaikė tradicinio katalikų bažnyčios *autonomingumo* (8). Kun. Juozapo aukšinė širdis nežinojo ribų *labdaringumui* (32). (Jis) pasakojo tai, garbindamas kun. Juozapo *labdaringumą* (24). — Iš to veido trykšte tryško *nekados* nenykštąs *sangvininis* aukštaičio linksmumas (35). Jos auklėjo lietuvius *religiniai* (39)..

= *mókytinį (intelligentą, inteligentišką)* valstietį... *mókytinis (intelligentas)* jaunikaitis... skundė esant *nepatriotišką* (skundė, kad ji elgiantis *nepatriotiškai*)... *autonomiškumo*. Kun. Juozapo aukso širdis *lābdaroje* jokių ribų nežinojo, jo *labdariškumas* buvo be galo didelis... garbindamas kun. Juozapo *labdariškumą*. — tryško nenykstamas, niekados nenykštąs *sangviniškas* linksmumas... *religiškai*.

IV. Autorius ir *būdvardį, bevardę jo giminę, prieveiksmį* vartoja kartais ne taip, kaip liepia juos vartoti sakinyje kalbos vadovėliai su mokinių chrestomatijomis. Čia randame:

1. Pavedė Juozapui *labiausia* apleistą savo parapijos dalį (8).
2. Kiekvienam skyriui *duota* trumpas jo turinys (37). 3. *Panašiau* į tiesą buvo rektoriaus įtarimas (20). 4. Dorybė *geriau* už gėrybę (43).

= *labiausiai*... *duotas*... *Panašesnis* į tiesą... *geresnė*...

V. *Linksnų dalykas*. Autoriaus šios rūšies nusidėjimų mūsų kalbai matau, pavyzdžiui, jo teksto sakiniuose:

a). Kun. Justinas buvo Petrapilio Kunigų akademijos *profesorius* ir *ekonomas*, o paskui — Žemaičių Kunigų seminarijos *inspektorius*, galop, jos *rektorius* (5). Juozapas tapo kitų, net aukštesniųjų klasių „Diadiuška“, *prižiūrėtojas* ir *vyresnysis* (7). Visi šitie rinktiniai jo auklėtiniai paskui tapo *vyskupai* (7). Varnių seminarijos *rektorius* tuo laiku buvo Motiejus Valančius (7). Ir tapo jis katalikų šeimynų *židiny*s (30).

= *profesorium* ir *ekonomu*... kunigų seminarijos *inspektorium*, pagaliau jos *rektorium*... *prižiūrėtoju* ir *vyresniu*ju... *rektorium*... tapo *vyskupais*... šeimų *židiniu*...

b). Mes tepradedame jo *darbų* ir *asmens* domėtis (36). Maža kas *to* besidomėjo (39). Tada religija pasieks *laukiamojo tikslo* (40).

= *jo darbais ir asmenim domėtis... tuo besidomėjo... laukiamąjį tikslą...*

c). Sustojo *ilgesniam laikui* (29). Tik jo bailinimai nepanašūs *anoms* viduramžių *baisenybėms* (41). ...

= *ilgesnį laiką, ilgiau* (plg. „Važiudamas į Lietuvą, susto-
siu *tris dienas* Berlyne“)... nepanašūs į *anas* (į tas) *baisybės*...

d). (Jis) turėjo progos arčiau pažinti kandidatus *kunigais* (11). Jis kandidatas *vyskupu* (41). (Jis) *ligotu* neapsimesi-
siąs (22). Buvo *kūnu* ligotas (33). Reikėjo tam kartui apsimesti
negaliojančiu (22). (Jis) ir čia pasirodė man *tėvu* (32). Tas
nedideliu vargu galės rasti pirmuosius leidinius (37). Dievybė
pripildo *savim* gerųjų širdis (42). Sudariau iš J. Dovydaičio laiškų
iš ištrėmimo, *dalimi* paskelbtų M... (38). (Jis) mokė ir mo-
kės *neregėtu darbštumu* ir *įstabiu gabumu* (7). (Jis) gražiai,
dideliu tikėjimu, net tiesiog *įkvėpimu* dėstė šv. raštą (12). Šitie
kun. Dovydaičio laiškai buvo plačiai žinomi Žemaičių vyskupi-
joje ir *didele nauda* skaitomi (23). (Jis) jau galėjo *paprastu* sa-
vo *uolumu* sakyti pamokslėlius ir susikalbėti (30). (Reikia rū-
pintis), kad sodiečiai neištvirkautų *gėrimu* (41). Aš *paprastu*
man *drąsumu* pakeičiau tuos žodžius (37).

= *kunigų* kandidatus... *vyskupo* kandidatas (plg. „*vaito*
kandidatas“)... neapsimesi-
siąs *ligotas* (plg. „jis apsimetė *negy-
vas, sergąs*“). Buvo *ligotas, nesveikas*... apsimesti *negaliojan-
čiam* (plg. „tu apsimatei *negyvas, sergąs* — *tau* reikėjo apsimesti
negyvam, sergančiam“)... *pasirodė man tėvas* (plg. Žt. „jis pa-
sirodė man *didvyris, teisingas*“)... *be didelio vargo*... pripildo
savęs (plg. „šaukštu pripildė visą *kibirą pieno, alaus*“)... iš laiškų,
rašytų iš ištrėmimo (?), iš *dalies* paskelbtų (jau skelbdintų,
spausdintų) M... *buvo neregėtai darbštus ir nepaprastai gabus*
*mokytis ir mokyti, buvo jis neregėtai darbštus ir nepaprastai ga-
bus, tiek mokinys, tiek mokytojas*... (plg. „jis rugius sėja *nere-
gėtu darbštumu*“...?!)... *Pilnas didelio tikėjimo, tiesiog įkvėpimo*
pagautas (?) dėstė... su *didele nauda*... būdamas ir čia, kaip
paprastai, uolus, galėjo sakyti (?)... kad sodiečiai *girtuokliau-
dami neištvirkautų, kad negirtautų ir begirtaudami* visiškai *nei-
štvirkutų* (?)... su *paprastu* man *drąsumu*... (aš *drąsiai*, kaip
paprastai, kaip papratęs) pakeičiau...

e). Ji bus išdėstyta tiktai ant popieriaus, o ne žmonių širdy-
se, kurias *pirmon galvon* turi užkliudyti (40).

= Tikrai popieriuje, popieryje, popieroje (?)... kurias *pirmiausia, pirmių pirmiausia (ypačiai, ypatingai)*...

VI. *Trys* šio teksto *prielinksniai* gana klaidingai autoriaus vartojami keliuose sakiniuose:

Lietuvių literatūra *į visuomenę* plačiau ima *veikti* vos XIX šimtmečiuje (39). Vengdami „nususinti“, nuo pr. Būgos betariant, kalbą, mes kai kurias svetimybes tyčia palikome (38). Lenkiškai jo mokėta tesiog tobūlai *sulig anų laikų* (38).

= *visuomenę ima veikti... anot (not) prof. Būgos beta-riant... kaip anais laikais, pagal anuos laikus...*

VII. Kalbamajame tekste vietomis ir *padalyviai* vartojami netaisyklingai:

Varnių klierikai... *numetus* ilgas sutanas, matėme, paliko (14). *Išklausius* išpažinties ir *aprūpinus* kuo *galima*, kunigas paklausęs senelio, už ką jam dievas teikia tokios malonės? (33). *Paskaičius* vieną kurią dalį „Šiaulėniškio Senelio“, negauni nė trečios dalies to, ką gauni, *visa* paskaitęs (37). Nieko daugiau netroškūti, tik, kiek *įmanant*, įkalbėti žmonėms, kad degtinės negertų ir pasakoti apie stebuklingus atsitikimus girtuokliams (43). — Kauno gubernatorius, *vyskupui prašant*, išleido kun. Dovydaitį iš kalėjimo (21). Galų gale, *dievui padedant*, visi pasidavė kunigo įtakai (15)...

= *nusimetę* (?)... *Išklaūšęs* išpažinties ir kuo *galėdamas aprūpinęs*, kunigas paklausęs *senelį*... *Paskaitęs*... visą (?) paskaitęs (perskaitęs)... kiek *įmanydamas*, įkalbėti... ir pasakoti... *vyskupo prašomas*... Galiausiai (pagaliau...), *dievo padedami*, visi pasidavė...

VIII. Čia yra ir tokių kalbos *savotiškumų*, kurie į vieną kurią klaidų rūšį sunku nuskirti. Čia rašoma ir šiaip:

Jis (=Juozapas) jau žinojo, jam buvo aiškus gyvenimo tikslas, į kurį jis tiesiai žengė, niekur šalin nebesidairydamas, neminint, kodėl Juozapas visus gimnazijos mokytojus tesiog nustebino savo rimtumu (7). Iš artimiausių giminių Montviliškyje begyvena Felicija, anojo Jurgio sūnaus Justino — viršilos dukterė, mirusio Alukštoje (5). Dauguma buvo pametę kunigystę ir ėmęsis (=ėmęsi?) paprasto darbo visuose amatuose (35).

Paskutinėje sintaksės pilnatyje turim čia, gali būt, tikrai neatitaisytą leidinio gale korektūros klaidą; pirmosios dvi pilnatys — taip išreikštos, kaip mokiniui neleidžiama savo mintys

reikšti aukštesniųjų klasių rašinyje. . . Žodžiu sakant, ir čia autoriaus turėjo kiek literatiščiau rašyti savo skaitytojams.

IX. a). Autoriaus *rašybai* iškelti aikštėn, paimu irgi kiek pavyzdžių:

lotiniška kalba (3), tik *delto*, kad čia (8), *delko* jūs manim nepasitikite (13), *populerus* tarp sukilėlių ir šiaip jau dvarininkų (15), *angštose* celėse (16), *zambia* kulipkos (16), paduota *tuotaru* jam atsigerti (18), *ištolo* matės (18), kad jie, palaikę (=atlaikę) mišias, *sėstūsi* giedoti (23), *nėkados* (29), *niekados* (31), *niekur* (14), *nelabai* palankų (30), *nevisišškai* į Žemaičius (33), *perlabai* „nususinti“ (38) . . .

Čia yra, man rodos, kiek nutolimo nuo vadovėlinės rašybos. Šita autoriaus rašyba ne visai ir nuosekli.

b). Yra šiek tiek ir aiškių, neatitaisytų rašto gale, *korektūros* klaidų:

metai padarė kun. Juozui *daugybė* palankių žmonių (9), nebuvo kas *dara* (16), *atsakyti* už naikinimą (17), *medinuose* namuose (18), vieni *tegedijo* (23), *o ne tikros* (41) . . . = *daugybė, darą, atsakysi, mediniuose, tegiedojo, ne tam tikros* . . .

Rašte, yra ir tokių klaidingai parašytų sakinių, kurie pačiam skaitytojui sunku bus ir atsitaisyti, pavyzdžiui:

Tremtinys apibarė globėjas, tardamas, joku atžvilgiu jis nepameluosias ir sveikas būdamas, ligotu neapsimesias (22). = Iš-tremiamasis apibarė globėjas (geradares), sakydamasis nieku būdu nepameluosias trėmėjams ir, sveikas būdamas, sergąs neapsimesias (?).

X. Visą suėmus, reik pasakyti, jog doc. J. Tumo būta šiuo tarpu ne visai rūpestingo arba šis darbas dirbta jo skubotai, be reikiamo atsargumo. Literatūros dalyko dėstytojui reikėtų mažiau nusižengti ir tiems kalbos dalykams, kurie būtina reikalingi, kaip sako stilistikos mokslas, kiekvienam literatūros raštui. Doc. J. Tumas turėtų, man rodos, ir kalbos atžvilgiu geresnį pavyzdį duoti savo klausytojams, būsimiems kalbos ir literatūros dalyko mokytojams.

Jei šitą „pamokslėlių“ rašau literatūros ir mokslo žmogui visai be reikalo, kitus prašau mane tėviškai sudrausti spaudoje — parodyti, kuo aš čia niekus kliedu, kišdamasis į literatūros dalyko kalbą.

J. Jablonskis.

Tomo iš Kempių. Apie Jėzaus Kristaus Sekimą keturios knygos, Žemaičių Vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus išverstos, 1852 metais Vilniuje pirmą kartą išleistos, 1925 metais šv. Kazimiero Draugijos Kaune antrą kartą atspausdintos (p. 1—480). Kaunas 1925.

Šv. Kazimiero draugija šitą raštą išleido vyskupo M. Valančiaus sukaktuvėms paminėti. Dabar jį redagavo, naujino ir kurne-kur taisė kun. M. Vaitkus, kurs leidinio pradžioje, „Leidėjo Žodyje“, apie šitą savo darbą sako: „Laikiaus dėsnio: kiek galima, nieko Valančiaus vertime neperdirbinėti, palaisant vien tik *neabejojamai taisytinuosius dalykus*.“

Del pirmojo vertimo (1852 m.) antraštės lape pasakyta, jog keturios to *Kristaus Sekimo* dalys „*iszgulditos* par Jomilestą Kunigą Wiskupą Zemajcziu Motieją-Kazimierą *Wolonczewski*“. M. Valančius, kaip anais laikais, mūsų kalbą mokėjo, žinoma, gerai, bet jo seno rašto „iszguldimas“ ir tada daug kuo skyrėsi nuo jo paties raštų, parašytų (ne „guldyte išguldytų“) žemaitiškai — taip, kad būtų jie, tie raštai, suprantami to laiko žmonėms (žemaičiams ir aukštaičiams): tame „išguldime“ M. Valančiaus rūpintasi, bent vietomis, ne tiek atskirų originalo vietų prasmė išdėstyti aiškiai žemaičiams ir aukštaičiams, kiek atskiri originalo žodžiai ir posakiai išversti į to laiko bažnytinę mūsų kalbą. Tai gi šito „išguldymo“ kalba jau ir Valančiaus laikais negalėjo būti geriausia: kalbamasis vertimas turi ir tokių kalbos ydų, kokių kituose vyskupo M. Valančiaus raštuose, žmonėms jo paties parašytuose, nė su žiburiu nerasi. Kun. M. Vaitkaus darbas negalėjo būti del visų šitų priežasčių lengvas: jam teko turėti reikalo su labai nepaprastu kalbos taisyumu. . .

Toliau kalbu tiktai del pačių kun. M. Vaitkaus taisyimų. Kalbėdamas apie juos, lyginsiu šitą *Kristaus Sekimo* leidimą su senuoju (1852 m.) leidimu ir, jei reikės, su lotyniškuoju jo XV amžiaus tekstu.

I. M. Valančius buvo žemaitis, rašė žemaitiškai, jau nusileidamas kiek ir aukštaičiams. Kun. M. Vaitkus, šio rašto redaktorius, yra taip pat žemaitis, bet išranda, matyti, jog Valančiaus lytys „*jokiu, koku, tokiu, visokiu* ir *jokius, kokius, tokius, visokius*“ yra dabar taisytinios: šitame leidime rašoma beveik išimtinai tiktai „*jokiuo, kokuo, tokiuo, visokiuo* ir *juokiuos, kokuos,*

tokiuos, visokiuos“... Redaktorius labai pamėgęs, matyti, ir nevartojamus Žemaičiuose posakius su vardininku, — bent jo redaguotajame darbe randame: leidžiama *darbas* pertraukti (51); geriau yra savo siela pasirūpinti, nekaip *stebuklai* daryti (72); gražu regėti *broliai* (102), biauru yra matyti neprideramai *gyveną* ir *neatliektą* savo darbų (103); geriau yra *visas pasaulis* prešingas turėti (133); *Jėzus* ypačiai tereik mylėti (133); reik tau *viskas* apleisti; žinok *mirštąs* tau reikiant gyventi *gyvenimas* (161) = tikrai žinok *mirdamas*, jog tau... (tikrai žinok, jog *mirštant* tau) reikia toliau gyvenimas gyventi; reikia *kūnas* niekti (205); reikia *jis* garbinti (264); nieko nėra *panašu* (241)... Nei M. Valančiaus kalboje, nei jo raštuose, nei kun. M. Vaitkaus kalboje nėra tos rūšies posakių, jų nėra nė Žemaitės „Raštuose“ — tad kam gi jie *žemaičio* redaktoriaus brukami dabar garbingojo atminimo *Žemaičių* vyskupui M. Valančiui?! Taisytajame leidime palikta daug žemaitiškumų, su jais galėjo išlikti gyvi ir tie Valančiaus posakiai, kurie minėtuosius šios vietos taisytinius sakinius atstoja. Čia redaktoriaus, man rodos, neatsargaus ir neakyloto būta: dėl šito dalyko reikėjo pasikalbėti su vienu kitu kalbos ir literatūros mokytoju, turėjusiu daugiau reikalo su tos rūšies taisymais mokyklai ir mūsų leidiniams.

II. Redaktoriaus rašyba kiek skiriasi nuo to, į ką esame labiau įpratę iš gramatikos vadovėlių. Jo rašoma ir šiaip: lig *šioliai* (10), *pakoliai* (34); geriau, *nekaip* (45); *dėlei to* (189); *nevisuomet* (286); *nevienaip* krutina (351)... Kokios ypatingos rašybos kun. M. Vaitkus nesilaiko, jis tik netvirtai, matyti, moka šių dienų vadovėlinę rašybą. Mūsų rašoma paprastai: lig *šiolei, kolei, tolei, pakolei, patolei*; geriau *nekaip*; *dėliai to*; *ne visuomet* (*ne visuomet*), *ne vienaip*.

III. Kun. M. Vaitkaus ir *linksniai* ne visada vartojami kaip reikiant. Kalbamajame leidinyje randame:

a) tuo tarpu nėra dar *nė pėda* tikros šventenybės (84). Išsižadėti *patsai* savęs yra tai tapti tikrai *doru* (296).

= nėra nė *pėdos*... *paties* savęs*, *pačiam* savęs yra tikrai *doram* tapti...

b) Kas *mane* seka, nevaikščioja tamsybėse (14)... tegu ima savo kryžių ir teseka *mane* (162)... atsidėjęs sekąs jo *dorybes* neieško palinksminimų (137)... pratinas sekti tavo *gyvenimą* (367). Tau rodos *žmones pasauliečius* maž ką tekenčiant (206).

* Taip pat buvo ir M. Valančiaus parašyta. J. J.

= *manim* seka... teseka *manim*... *dorybėmis*... sekti tavo *gyvenimu*... Tau rodos *pasaulininkai* maž tekenčią (tau rodos, jog *pasaulininkai* maža tekenčia).

c) žodžiai nedaro (žmogaus) *šventu* ir *teisiu*, bet doras elgimos (žmogų) daro dievui *maloniui* (15). *Silpnas dvasia* nespėriai tegali atsitraukti (29)... pavargėlis ir *dvasiu nuogas* galės būti (150). *Neturtingi* buvo *žemiškais daiktais*, bet didžiai *turtingi malone ir dorybe* (59). Ten didžiuliai *visokiu* sugėdinimu bus pripildyti, o gobšai *baisiausiais neturtais* bus pripildyti (94). Tu patsai gali mane pripildyti savo *dvasia* (166)... pripildyk mano širdį savo *malone* (173)... *nauju džiaugsmu* prisipildysiu (195). Nori būti pripildytas *aukščiausiomis gerybėmis* (332). Tavo taro siela prisipildys *linksma giesme* (337). Ateik, nuo pat ryto pripildyk mane savo *paguoda* (363). (Tas) veikiai bus išmintingas ir taps nelygiai *dvasia* karštesnis (306). (Malonė) *elgetą dvasia* apveizi dorybės turtais (363). Reikia, kad vienuolis toks būtų širdy, *kokiuo* rodos žmonėms iš viršaus (61). Didę viltį duoda noras *geresniu* tapti (87). (Mokslus išdėstau) skatindamas juos *doresniais* tapti (172). (Tas) išmoko būti *mulkiu* ir *paniekintu* del Kristaus (95). Dievas labiau veizi, *kokiuo noru* ir *meile* kas daro, *ne kaip* ką daro (51). *Mielu noru* priimu tą malonę (144). (Jie) *mielu noru* klauso (151). Viešpatie, *mielu noru* tau viską pavedu (295). (Tas vyras) *visu* proto *įtempimu* smei-gias prie to geidžiamo (279). Aš pažįstu pirmąjį ir paskutinįjį šventąjį ir visus apkabinu *nepasakoma malone* (375).

= *švento* ir *teisus*... *malonų*. *Silpnadvasis (silpnos dvasios žmogus)*... galėsi ir *bedvasis būti*. *Zemės (žemiškų) daiktų maža teturėjo*, bet didžia (daug) *malonės ir dorybės turėjo* (didžiai buvo *maloningi ir dorybingi*). Ten išdidėliai *visaip bus žeminami (visokios gėdos turės pritirti)*, o gobšai *baisiausiai del neturto kentės*, baisiausių neturtų tebus pilni (?)... pripildyti savo *dvasios*... savo *malonės*... *naujo džiaugsmo* pilnas būsiu (prisipildysiu)... būti pripildytas (pilnas) *didžiausių (aukščiausių) gerybių (gėrybių)*... siela *visa nudžiugusi linksma giesmę gėdos* (?)... savo *paguodos*, *visai* mane *nuramink* (paguosk)... ir taps *daug karštesnės dvasios*. (Malonė) *dvasios elgetą (mažaproty, mažadvasį, bedvasį) aprūpina* (apveizdi)... *koks* rodos... noras *geresniam* tapti, pagerėti... juos *doresnius* tapti, kad jie *doresni* taptų (padorėtų)... būti *mulkį (kvaile, kvaile)* ir *paniekintą*... *su kokiuo noru* ir *meile*, nekaip kas ką daro (?)... *Mielai*,

*nóromis, su noru** priimu... *mielai, nóromis* klauso... *mielai, nóromis* tau pavedu... *visai atsidėjęs, įtempęs (įsirežęs?) visą savo protą*... ir visus apkabinu *su neapsakoma (neišsakoma) malone***...

Ne visur linksnių klaidos nuosekliai daromos: taisytajame tekste yra nemaža sakinių, kuriuose linksniai vartojami kaip reikiant. Šit keli tos rūšies posakiai: *seki kūnu* (93). *Juo* tesekei (103), turim *sekti Kristum* (365); norėk *doresnis* tapti, neleidžia mums *geresniems* tapti (64); parodo jį *tokį* (55), daro žmogų *išmintingą* (27); yra reikalingi mūsų gyvenimui *geresniam* padaryti (64)...

IV. Tenka šis tas prikišti ir del teksto prielinksnių. M. Valančius šitame rašte vartoja ne visai aiškų prielinksinį „kampig, kumpig“, tas žodelis ir čia paliktas keliuose sakiniuose: *kampig* (=be) *manęs* nieko negeisti (307), *kumpig* to viskas yra tuštybė (98)... Prielinksnis „pagal“ kažin kodėl vartojamas čia su *kilmininku* ir *galininku*: a) pagal savo *išmonės* eiti (191); ateina ir praeina *pagal* savo *tikslo* (139); negali vartoti *pagal* savo *noro* (143); b) nori elgtis pagal savo *mintis* (34); lengvas tejaučia pagundas *pagal išmintingą* ir *teisų dievo surėdymą* (47); viskas klojas *pagal jų norą* ir *išmanymą* (49); kitus galėsi turėti *pagal* savo *tikslą* (53)...

Ir keli kiti prielinksniai ne visai gerai vartojami šitame tekste:

a) ir daugel kas *skundės ant manęs* (225); tu dręsi *ant artimo skūstis* (112); *to gi del* kiekvienas gali džiaugtis (244). Bet *del to* atėjo *ant manęs* ta valanda, kad tavo gerumas prašvisių (265); arti esmi... *del to*, kad visas dovanas atnaujinačiau (267). Argi ne *del to* (apleidai pasaulį), kad dievui gyventumei (99)? Veizėk, kad neprisiartintumei, o *tai del to, kad netaptumei jo kaliniu* (111)...

= *skundės manim*... *artimu skūstis; tuo, ir del to, ir to del* (?)... tam užėjo *man* ta valanda (?)... *tam*, kad... Argi ne *iam*, kad galėtumei d. gyventi (kad d. gyventumei)... *nes priartinęs galėtum* jo kaliniu *tapti* (?)...

* Lotyniškąjį žodį *libenter* pats M. Valančius verčia paprastai mūsų posakiu „su noru“.

** Redaktorius prie tam tikro *įnagininko* pats beveik visur vengia prielinksnio „su“, nors M. Valančius jį tais atsitikimais mielai vartoja. — J. J.

b) Į ką jie *tikėjo*, ir aš tikiu (440). Nešdamas *per nenorą*, patsai sau padaugini sunkumą (155)... laime sau laiko būti *po* pojūčių *valdžia* (234)... (jie) dievui gyventi *po šventa drausme* papranta (234)... Tu *po* mažo dalykėlio — duonos ir vyno — *paveikslu* visas esi (401). Nes tikrai turiu tave čia pat, nors ir pasislėpusį *po* duonos ir vyno *pavidalais* (438). (Jie) visu metu dūksauja *prie amžinų daiktų* (177)...

= Ką jie tikėjo... *nenoromis*... būti pojūčių *valdžioje*... gyventi *šventoje drausmėje* papranta. Tu mažo dalykėlio *paveiksle* (*pavidale*) visas esi... pasislėpusį duonos ir vyno *pavidaluose*... dūksauja *amžinų daiktų* (plg. „*dejuoja* kaip karvelis *vaikų*“)...

c) Oi, kad taip *su tavim* atsitiktų... (277). (Pridera ir tau) *su įtempimu melsti* dievo pagalbos (294)... (galiau) atlyginti kiekvienam *sulig jo darbais* (289). Jog mylinčiam visuose daiktuose *juoba už viską* tinka dievas (281). Jėzus patsai vienas *už viską nori* būti mylimas (128). Apie Jėzaus *mylėjimą už viską labiau* (128). (Dievas) neleis jūsų gundyti *virš* jūsų jėgų (47).

= tau atsitiktų... *melste, atsidėjus* melsti, *maldaute* *maldauti* (plg. „jis *prašyte* prašė, jautis *įsirežęs* traukė“)... kiekvienam pagal *jo darbus* (Žt. „pagal *jo darbu*“)... visur (visada, visuose dalykuose) *labiausiai, didžiausiai, gerų (gerų)*, visų (Žt. *visu*) *geriausiai* tinka... nori būti *labiausiai (labių labiausiai)*, *labiau už visus kitus daiktus* mylimas. Jėzų turim *labiausiai mylėti, labiau už visus kitus gyvus ir negyvus daiktus* mylėti... gundyti daugiau *nekaip* jūs *gundomi galit būti**...

V. Kalbamajame tekste yra kiek labai abejojamų žodelių ir posakių (su tais žodeliais), kurie labai sunkins šio teksto skaitymą. Turiu čia galvoje daugiausia šiuos teksto žodžius: *nebe, negi, neigi, juoba*... Čia pasakyta:

1. Iš tiesų neklaus mūsų, ką skaitėm, bet ką darėm; *nebe* kaip gerai bylojom, bet ar dievobaimingai gyvenom (24). 2. Lygia dalim pridera ne kiekvienu žmonių žodžiu tetikėti *nebe* girdėta arba patikėta kitiems tuojau pasakoti (26). 3. Nėra taip šventos vienuolijos *nebe* taip paslėptos vietos, kurioj nebūtų pagundų ir prispaudimų (44). 4. Pakoliai tą silpną... negalim būti be nuodėmės *nebe* gyventi be ilgėjimos ir kentėjimo (83)... nebūtų tiek blogo ir papiktinimų tarp žmonių *negi* tiek išdykimo vienuoly-

* M. Valančiaus tekste, kaip ir mūsų gramatikose, prielinksnio „virš“ nėra. M. Valaus tekste čia pasakyta: „gundinti *daugiaus* neg galite.“ Redaktorius čia pats klaidą padaro betaisydamas tekstą. — J. J.

nuose (24). 5. Turįs meilę niekam nepavydi, nes niekocio šiaip-
 jau džiaugsmo *nemyli negi* patsai savimi nori džiaugtis (52).
 6. Be dvasios karštumo maž teapgins vieta, *negi* ilgam pateks
 išviršinė rintis, jei ji neturi tavo širdyj pamato (260)... nepyk
negi nusimink (270). 7. Nes apie nuopelnus ne pagal to reikia
 spręsti, kaip daugel kas patiria apreiškimų ir paguodų, *negi* pa-
 gal to, kiek kas mokytas yra š. raštuose, nei kaip aukštą kas turi
 vietą (193). 8. Nenorėk tęstis su savo aplankymu *negi* atimti nuo
 manęs savo paguodą (173). 9. Nededžiuokis, *negi* be reikalo pūs-
 kis (137). 10. Neįsiduok į svetimus dalykus *negi* kiškis į vyresniųjų
 reikalus (76). 11. (Mes) *nesutriname* savo *širdies negi* išviršinių
 menkų džiaugsmų visiškai atmetame (77). 12. (Reik), kad tuo
 kartu nešaltumei maldose *neigi* apleistumei kitų paprastų darbų
 (190). 13. Jėzau, leisk man tavieپ atsilsėti *juoba*, negu kad viso-
 kiuose kūriniuose (235). 14. Jog dievuje *juoba* pridera ilsėti, ne-
 gu visokiųse gerybėse ir dovanose (235). 15. *Juoba* kas savieپ
 pasižemins ir dievui atsiduos, juo visuose daiktuose bus išmin-
 tingesnis ir romesnis (27). 16. O juo kas didžiau žemiškų daiktų
 išsižada ir per savęs paniekinimą *juoba* pats sau numiršta, juo
 veikiau ateina malonė (457). 17. Tuokart *juoba* linksminsis gryna
 ir gera sąžinė *už* mokytą *filosofiją* (96). 18. Tuokart *juoba* bus
 vertas turtų paniekinimas *už* visų žemės gyventojų *iždą* (96).
 19. Tuomet *juoba* patiks aštrus gyvenimas *už* visas žemiškas pra-
 bangas (97)...

Šių dienų paprastajam skaitytojui lengvesni būtų suprasti kiti
 posakiai, pavyzdžiui:

1) neklaus *nė to*, kaip... 2) pridera ne kiekvienu žodžiu tikėti
 ir *nepasakoti* kitiems visa (visko), kas mūsų girdėta... 3) *nei*
 taip paslėptos vietos... 4) *ir* gyventi... *ir (nei)* tiek išdykimo...
 5) Turįs *meilės* niekam nepavydi... džiaugsmo *neieško (nemėgs-
 ią) nei* p. s. nori džiaugtis (nenori *nė* pats savimi džiaugtis).
 6) ...vieta, ir *neilgam* tepateks... *nei* pyk *nei* nusimink (nepyk *ir
 nenusimink*). 7) *ir ne* pagal (iš) to, kiek kas moka šv. raštą arba
 kaip aukštą kas turi vietą. 8) *ir* savo paguodą iš manęs atsiimti.
 9) Nesididžiuok *ir* nesipūsk be reikalo, *nei* didžiuokis, *nei* pūskis.
 10) *Nesikišk nei* į kitų žmonių, *nei* į savo vyresniųjų reikalus.
 11) Nenuliūstam (nesusigraudinam) *ir* laukuojų džiaugsmų ne-
 atmetam visiškai (*nei* mes patys nuliūstam, *nei* kitų džiaugsmų
 neatmetam)... 12) *ir* neapleistumei... 13) atsilsėti *labiau* (ge-
 riau) nekaip visokiuose tavo padaruose, 14). Dievieپ *labiau* pri-

dera. .15) *Juo* kas labiau (didžiau) nusižemins ir atsiduos dievui — *juo* bus išmintingesnis ir romesnis visuose daiktuose. 16) *ir save paniekinęs pats sau* nusimiršta — juo veikiau ateina malonė. 17) Tuokart *daugiau (labiau)* linksminsis. . . 18) Tuokart *vertesnis* bus (*daugiau bus vertas*). . . 19) Tuomet *labiau (didžiau)* patiks a. g. už visas. . . (nekaip visos žemiškosios prabangos). . .

VI. Šitame tekste yra ir kitų *sunkybių*. Iš tų sunkybių ir teksto *netikslų* čia tik kelias pažymėsiu:

Ieškoti turim rašte labiau nuopelno, nekaip kalbos dailumo (27). Ir taip reikia skaityti knygos dvasiškos ir menkos, kaip ir gilios ir buklios (27). Būdamas geras, tikėk kitus dar geresnius esant, kad nepakleistumei pasižeminimo (32). . .

Šiam reikalui labiau tiktų, jei neklystu, šie posakiai:

Sv. rašte turim daugiau naudingų sau pamokymų ieškoti, nekaip įmantrių (nepaprastų, naujų, gražių) kalbos posakių. Dvasiškas (dvasios ir maldos dalykų) ir paprastas (ir šiaip) knygas turim taip pat mielai skaityti, kaip skaitom aukšto ir gilaus mokslo raštus. Būdamas geras, . . . esant ir tuo išlik žemesnis už kitus (taip tikėdamas, būk, kaip paprastai, nusižeminęs). . .

VII. Atskiras raštas ir jo puslapiai sudėti esti paprastai iš daugelio *naujarašų*, atskirų teksto *pastráipų*, kuriomis aiškinamos *atskiros* ir žymesnės teksto mintys. Jei rašinys rašomas planingai, tos teksto pastráipos yra ir jo planui žymėti reikalingos. Viena teksto pastráipa turi atskirą, aiškią teksto mintį reikšti; tolesnis naujarašas, einąs po jos, jau kiek naujesnę mintį išreiškia skaitytojui. Šito teksto sintaksės pilnatys ir atskiros teksto pastráipos dažnai labai maža ką reiškia; jos dažnai prasideda ir netinkančiais naujarašams žodeliais „nes“ arba „nes gi“. . . Tų atskirų teksto pastraipų pavyzdžiui duodu čia toliau kelis jo naujarašus (1—11):

1. *Visuomet jautriausiai dabok savęs, save visų pirma įspėję, ne kaip kitą, noris mylimiausį* (76).

2. *Žmogus karštas ir atsidėjusiai doras ant viso ko ryžas* (107).

3. *Nes, jei draug mirėme, draug būsime ir gyvi* (153).

4. *Nes ar kūne sopulį jausi, ar sielos suspaudimų kentėsi* (153).

5. *Ar gi tad bus maži ar dideli tavo kentėjimai, stenkis kantariai pakelti* (228).

6. *Bet, kada vien, kiek vien ir iš kokio vien sutvėrimo teks jam ko priešingo patirti, vis tai iš dievo rankos dailiai priima ir didžiu sau uždarbiu laiko* (229).

7. *Juoba, nekaip visokiose dovanose ir malonėse, kurias tu gali suteikti ir įpilti, nekaip visokiame džiūgavime ir linksmybėj, kokį tik protas mano gali suprasti ir jausti* (236).

8. *Nes gi, tau esant, viskas tinka, o be tavęs niekas netinka* (281).

9. *Kurie, pakilę aukščiau už nepatenkančiuosius daiktus, daboją amžinuosius* (293).

10. *Trokštu džiaugsmo, rimties: glaboju ramybės tavo sūnų, kuriuos pripildai savo palinksminimo šviesa* (337). = Trokštu santaikos (ramybės), džiaugsmo, tos santaikos melste meldžiu tavo sūnus, kurie santaikos šviesoje yra tavo auklėjami arba gonomi (?).

11. *Kristus. Sūnau, nes vis tai skaitai ir žinai, pagirtas būsi, jei to ir laikysies* (367)...

Originale, lotyniškajame šito vertimo tekste, tokių mažučių, mažaprasmiškų teksto pastraipų nėra.

VIII. Del atskirų šio teksto *žodyno* dalykų čia netenka kalbėti. Užteks pažymėjus šiam reikalui, kad kokios aiškios tvarkos ir šituo atžvilgiu redaktorius nesilaiko kalbamajame rašinyje.

Šio rašto redaktorius, prieš redaguodamas kitus mūsų literatūros raštus, turėtų dar pats gerokai pasimokyti kalbos ir stilstikos dalykų ir, taisydamas kokį literatūros dalyką, daug atsargesnis toliau būti. Reikia tikėtis, kad kiti M. Valančiaus raštai bus geriau išleisti mūsų mokyklai ir jos reikalui.

R. J.

[„Svietimo darbas“, 1926, Nr. 4, 407—414 psl.]

M. Gustaitis. P. Kriauciūnas. Monografija (1—159). „Dirvos“ b-vės leidinys. 1926 m. Mariampolė.

Mūsų rašytojas ir mokytojas M. Gustaitis čia aprašo Petro Kriauciūno, žymaus mūsų mokytojo, kėlusio nesena taip smarkiai jaunąją Lietuvą iš miego, gyvenimą, augimą, brendimą ir darbavimąsi (1—49), duoda jo raštus, vertimus, tautosakos rinkinį (50—145) ir aštuonis dokumentus iš įžymesniųjų jo gyvenimo faktų (146—155). Monografiją puošia paaikškina kelios fotografijos: P. Kriauciūno, S. Kriauciūnienės (P. Kriauciūno žmonos),

kelių P. Kriaučiūno giminės žmonių, Kaz. Jauniaus, P. Armino, Jurgio Čėsnos, V. Staniškio, Mariampolės gimnazijos...

Visiems, kam rūpi netolimoji mūsų sunkaus darbo senovė ir įžymiųjų jos darbo žmonių istorija, šis dalykas tikrai patartinas skaityti; visi jie čia ras daug reikalingų mūsų istorijai žinių apie tą didįjį ir energingąjį mūsų mokytoją, budintoją ir žadintoją, apie tą laiką, kuriame taip nepaprastai ir taip energingai dirbo daugelio šių dienų veikėjų apaštalas Petras Kriaučiūnas. Netenka dėl kalbamosios monografijos daug nė kalbėti: daug kas, ypač šių dienų įvairūs veikėjai, jaunieji ir senieji, tikiuosi, ir patys netrukus arčiau susipažins su visa šita, brangiam ir įžymiam jų žmogui paskirta, monografija. Aukštesniajai mokyklai ji, žinoma, reikia turėti. Jos kaina, deja, nepažymėta.

Kaip gaila, kad ir šitame leidinyje yra šiek tiek kalbos klaidų. Čia iškelsiu aikštėn tas kalbos klaidas, kurios man ypačiai į akį krito.

I. a) Autorius savo paties rašinyje (1—49) vartoja netaisyklingai šiuos žodžius: *apystovija*, *apsivesti*, *didžiuma*, *domė*, *entuziastingas*; b) *gėrėti* (*pagėrėti*), *gi*, *grąsinti*; *įtekmingas*; *koks tai*, *kvarkdinti*; *mokytojauti*, *manyti*, *mylėti*; *prievolė*, *prisiekdinti*, *privalėti*, *vaidintuvė*... Jo paties tekste pasakya:

a) tai tokia lietuvybei nepalanki *apystovija* buvo įsigalėjusi anuomet visoj Lietuvoj (21). Botyrius *apsiveda su ruse* (26). Kriaučiūnas 1889 m. *apsiveda su buvusia mokytoja* (30)... *didžiuma* mokytojų... dar tebebuvo lenkai (7, 16)... jo raštų *didžiuma* priklauso šiam laikotarpiui (40)... (Suvalkų gubernija duoda) įstaigai *didžiumą* lietuvių mokinių. Tuo atkreipęs (Kriaučiūnas) visų *dome* (11). *Entuziastingi*, kelią *ūpą*, vaizdai! (34)...

= tokia nepalanki *aplinkuma* buvo įsigalėjusi (tokios nepalankios *aplinkybės* buvo įsigalėjusios)... Botyrius *veda ruse*... *veda buvusią mokytoją*... *daugumas* (*didumas*, *dauguma*) mokytojų tebebuvo lenkai... *daugumas* jo raštų... duoda įstaigai *daugumą* (*didumą*) lietuvių... Tuo atkreipęs į save visų akis (dėmesį). *Entuziastiški*, (*gerai*) nuteikią žmogų vaizdai...

b) Žinoma, ... *pagėrės* mokytojų personalas (24). Paprastai priešai esti baigiama dievo teismo priminimu, *lietuvis gi mokytojas* pavedamas bausmių kodeksui (15)... *užkeikė* vakmistras, kumsčia *grąsindamas* teismui, — *tesužinos*, kaip šiam pasauly

gyventi! (32). Dabar P. K., pasiekęs *įtekmingiausią* lietuvybei platinti vietą, planingai užsibrėžia tikslą (17). *Kokia tai* gili kaip jūra. . . *kokia tai*, rodos, nežemiška paslaptis glūdėjo po jo aukšta ir plačia kakta! (47). Dausas *kvarkdin* (varnos), iš miego *kirkdina* (48).

= *pagerės* m. p., l. m. . . priesaikos gale *sukeikė* vakmistras, k. *grasydamas* (*grasindamas*) teismui (?), — *tesužinai* (*tesužino, tegu sužino*) . . . *įtakingiausią*. . . *Kažin kokia* gili (*kokia* gili) . . . *kažkokia* (*kokia, kažin kokia*), rodos. . . *Dausas kvarkina* (*dausas garbina kvarksėdamos, dausų kvarksi*), iš miego *kirkina*. . .

c) imdamos *mokytojauti* gimnazijoje, prisižadi (15) . . . Jurgis Čėsna, ilgus metus garbingai *mokytojavęs* Mariampolės gimnazijoje, dabar (26) . . . Tegu Kriaučiūnas būtų prašęs kur kitur *mokytojauti* (27). Botyrius *mano* galėsiąs laisvai veikti (26). Yra žmonių, kurie ypatingai *myli* knygas (21). Už nusižengimą visoms šitoms *prievolėms* pasiduodu smarkiai atsakomybei (15). Pirmiausia iškvos tave: ar neturi svetimų dievų? — *prisiekdins* žodžiu bei raštu, jog „nori. . . ištikimai ir *neveidmainingai* tarnauti“ (14, 15). Kriaučiūnas. . . išėjęs mokslą *privalėjo* tarnauti kunigu toje (Mogilevo) diecezijoje (11). (Kriaučiūnas) paleis *vaidintuvės* vadžias (38).

= imdamos *mokytojo* darbą *dirbti* gimnazijoje, *tarnauti* (būti) gimnazijos *mokytoju*, prisižadi. . . garbingai dirbęs *mokytojo darbą*. . . būtų prašęs kur kitur *paskiriamas mokytoju*, kur kitur *mokytojo* vietos. . . Botyrius tariasi (*jaučiasi*) . . . kurie ypatingai yra *pagėgę* (*mėgsta, brangina*) knygas. . . šitoms savo *pareigoms* pasiduodu smarkiam atsakymui, apsiimu smarkiai atsakyti (?). . . *prisaikins* (tave) žodžiu ir raštu. . . *neveidmainiškai* tarnauti. Kriaučiūnas. . . išėjęs mokslą *turėjo* (*privalė?*) tarnauti, Kriaučiūnui, išėjus mokslą (mokslus), *reikėjo* (*privalėjo?*) tarnauti. . . paleis *vaizduotės* vadžias (vadeles, apivarus) . . .

Žodžių mokytojauti, tardytojauti, šienautojauti ir kitų tokių, man rodos, nėra mūsų žmonių kalboje, todėl žodį *mokytojauti* ir čia taisau. Antra vertus, čia mano šis tas, gali būti, ir be reikalo mėginta taisyti, *vietomis* šį tą taisyčiau, gali būt, ir ne visiškai supratęs autoriaus norėtą išreikšti smulkmeną. Taigi ir čia, kaip ir kitur, nesikalbėjęs dėl atskirų teksto vietų su savo „taisytuoju“ autorium, nenoriu būti perdaug griežtas kalbininkas.

Tikrai yra taisytinasi čia dar vienas autoriaus *žodyno* mažmožis, apie kurį šitoje straipsnio dalyje neteko kalbėti: autorius savo

monografijoj visur rašo *mokytojas*, *mokyti* ir *mokina*, *mokino*. Kas taria rašo, kaip autorius ir mūsų gramatikų autoriai, *garbintojas*, *maitintojas*, *ragintojas*, tam reikia tarti rašyti ir *garbina*, *garbino*, *maitina*, *maitino*, *ragina*, *ragino*. Autorius, rašydamas *mokina*, *maitina*, *garbina*, *maitintojas*, *garbintojas*, turėjo rašyti, kaip rašydavo P. Kriaučiūnas, ir *mokintojas*. Kas taria rašo, kaip autorius, *mokytojas*, tas turi vartoti savo rašte ir veiksmožodį *mókyti*, -ko, -kė. Šito dalyko M. Gustaitis nėr, rodos, pabojęs: jis turėtų eiti čia P. Kriaučiūno pėdomis arba imti tarti rašyti tą veiksmožodį taip, kaip jį taria rašo su K. Jaunium ir mūsų gramatikų autoriais žemaičiai ir daugumas rytų aukštaičių — *mókyti*, *móko*, *mókė*, *mókys*, *mókytas*, *mókytojas*...

Kad autorius nėr šituo atžvilgiu kaip reikiant save išdisciplinavęs, matyti ir iš to, jog šalia būdvardžio *įtekmingas* jis vartoja daiktavardžiui, rodos, tiktai žodį *įtaka*: plg. „jo *įtaka* susidarė būrelis“ (21).

II. Autoriaus kalboje turiu pastebėjęs ir kelias *gramatikos* klaidas. Čia pažymėsiu tik šias tos rūšies jo teksto ydas:

a) Kriaučiūnas... pabaigė visą *keturių metų* kursą (12). Kriaučiūnas... dar anksčiau, *kuomet* jaunoji Lietuva vos tepradėjo busti, plačiai skelbė atgimimo idėją (13). Pergalėjo... *pačiais sunkiausiais* atgimimo ir persekiojimo laikais (21).

=*ketverių metų* kursą... *kai* j. L... busti (*vos tepradėjus, lig tik pradėjus, ėmus jaunajai Lietuvai busti*)... *sunkiausiais, pačiais sunkiausiais* atg. ir persek. laikais...

b) prisizadi... *mokinant* vartoti tiktai patvirtintas, vyriausybės nurodytas knygas, *dabodamas* tos pat taisyklės *dalinant* mokiniams knygas skaityti (15). 1918 m. man minėjo d-ras J. Basanavičius, kuriam patsai Kriaučiūnas, laikinai, prieš *važiuosiant* į Rusiją, buvo pasakojęs, kad jisai (Kriaučiūnas) žodyno medžiagą sudėjęs į skrynutę ir paslėpęs (40). Žinoma, žmogus pirkdavais kokių *gaunamas* raštų (20). Kad Kriaučiūnas buvo teisingas ir kyšių *neimdavęs*, matyt, kad ir iš šių padavimų (33).

=*mókydamas* (*bemókydamas*) vartoti... *laikydamosis* tos pat taisyklės *dalydamas* (*dalindamas*) mokiniams knygas... Kriaučiūnas, prieš *važiuodamas* į Rusiją, buvo pasakojęs... kokių *gaudamas* (kokių kur *gaudamas*)... ir kyšių *neimdavo*, ir iš šių matyti padavimų...

c) Kas iš mažens Tamstai giliau įstrigo atmintin, kas vaizduotė labiau sudomino? — kartą paklausiu *Kriaučiūno* (5). Šiuo

žvilgsniu jis *panašus didžiausiems* pasaulio mokytojams (21). Jeigu pasirodytų *mane* pirmiau prie kokios slaptos draugijos *buvus prisidėjusį, o dabar paslėpiau*, tai pasiduodu smarkiausiai valstybės nusikaltėlių bausmei (16). Būtinai reikia, kad Vilniaus mokslo apygardoje veiktų egzaminų komitetas, arba prie esamojo komiteto tam tikra sekcija egzaminuoti *kandidatus* lietuvių kalbos mokytojais vidurinei mokyklai ir mokytojų seminarijai (41). Turėdamas *du diplomu* — gimnazijos ir akademijos, Kriaučiūnas ryžos *jų pagalba* įsigyti aukštąjį pasaulinio mokslo cenzą, reikalingą gimnazijos katedrai (14). Jose mokinys jautėsi kas esąs, jautėsi *atgimęs* protėvių *dvasia, siekiąs* laisvės (18). Ir visi grįžta sustiprėję tautos *dvasia* (30). Jis *vaikščiojo* tuomet dar kunigo *drabužiuose* (11).

=kartą *klausiu, paklausiau Kriaučiūną*. Šiuo atžvilgiu jis *panašus į didžiuosius (į didžiausius)* pasaulio mokytojus. Jei (jeigu) *pasirodyčiau* pirmiau prie kokios slaptos draugijos *buvęs prisidėjęs* ir tik dabar tą dalyką *paslėpęs* (jei pasirodytų, jog *mano* pirmiau *būta* prie kokios slaptos draugijos prisidėta ir dabar tas dalykas *mano slepiama*)... savo darbą dirbtų egzaminų komitetas arba prie dabartinio komiteto tam tikra sekcija *tiems* lietuvių kalbos mokytojų *kandidatams* egzaminuoti, kurie *ketina dėstyti lietuvių kalbą* vidurinėse Apygardos mokyklose ir mokytojų seminarijose (?). Turėdamas *gimnazijos atestatą* ir *dvasinės akademijos diplomą*, Kriaučiūnas ryžos *su jų pagalba (su jais)* įsigyti... protėvių *dvasią atgimęs* (plg. „nušalęs rankas, pavargęs kojas, galvą nuvargęs, veidą nušvites“), *privaląs (ieškąs)* laisvės... sustiprėję tautos *dvasią*... dar kunigo *drabužiais (dar su k. dr-ais)*...

d) per jį *veikia* į kilnesnius pradžios mokytojus (22). Apuchtinas šaukia (jį) *su tikslu perkelti kokios ten* progimnazijos vedėju į Kališą (27). P. Kriaučiūnas pakeltas teologijos kandidatu ir *sulig prašymu*, del stokos pašaukimo, atleistas iš akademijos ir apskritai iš dvasinio luomo (12). (Botyrius) *sulig to* laiko tvarka šventadieniais atlydėdavo mokinius į bažnyčią (26). J. Jasiulaitis iškeltas į Vloclavką, ir jau *sulig gyva galva nesidarbuoti jam* Lietuvoje (28).

=*veikia kilnesnius* pradžios mokytojus. Apuchtinas šaukia į Varšuvą, *būdamas pasiryžęs (norėdamas)* perkelti (iškelti) jį *vienos (kažin kurios)* progimnazijos vedėju į Kališą ir *iš prašymo (pagal prašymą)* atleistas... (Botyrius) to laiko *įprastine tvarka*,

to laiko *toarka* (plg. „to laiko *įpratimu, įsakymais*“) šventadieniais atlydėdavo... ir jau *ligi gyvos (kol gyvas, ligi gyvos galvos) nebesidarbuos (nebegalės darbuotis)* Lietuvoje...

e) Buvo *užduota* 3-is linksniavimas (17). Jie *priimama* ištiestu delnu, maloniai *išklausoma*, dar maloniau *vykinama* (25). (Botyrius), matydamas, kaip *svaržyta* jo (lietuvio) veikimas, priima pravoslaviją (26). 1905 metais *surengta* viešas vakaras „Amerika pirtyje“, sutraukęs apie tūkstantį dalyvių (34)*.

=*užduotas*... *priimami* su ištiesta delna, su ištiestu delnu (plg. „išlydėjo su *varpais, su visais* vietos *varpais, su triukšmu*“)... *išklausomi*... *vykinami (vykdomi)*... *svaržytas* jo veikimas... buvo *sudarytas (sutaisytas)* viešasis vakaras, kuriame „Ameriką pirtyje“ vaidino; tas vakaras apie tūkstantį dalyvių į save sutraukė...

III. Autoriaus *rašyba* nedaug kuo tesiskiria nuo vadovėlinės rašybos. Jo rašoma: *Netik palaikydavo, bet*... (20). *Delto* ir viešbuty gyvenęs (21)... pamokų skaičius lietuvių kalbai būtų *ne mažesnis*, kaip lenkų kalbai (44). Mes paprastai rašome čia, rodos, kiek kitaip. *Ne tik*... *Del to*... *ne mažesnis kaip*... Pirmoji dalis korektūros klaidų leidinio gale atitaisyta. Yra ten kiek ir neatitaisytų klaidų: *įsigys* (24), bus jam *dešinėji* (25), *kelyja* (46), *Mošytėlės* (127) = *Mošytėles*... Bet tat mažmožiai tėra.

IV. Beskaitydamas kalbamąjį leidinį pastebėjau ir du visai nauju jo dalykėliu: 1) M. Gustaičio tekste (26) pasakyta, kad kun. J. Čėsna, matydamasis negausiąs leidimo dėstyti mokiniams tikyba *gimtąja* mokinių *kalba*, pats metęs mokęs gimnazijoje, ir 2) kitoje vietoje (29) pažymėta, kad Plokščių esanti rami *rami* vietelė ir kad del to *ramumo* rusai ją praminę „Blagoslavenstvo“. Plokščius, kaip ir Naumiestį (*Blagoslavenstvo, Vladislavov*), taip yra praminę, kaip matyti iš pačių tų vietų vardų, *patys lenkai*, prieš įsigalint mūsų krašte rusų valdžiai. Rusai, duodami mūsų vietoms naujus vardus, būtų jas *savais* vardais ėmę vadinti. Kun. J. Čėsna iš Mariampolės gimnazijos del visai kitos priežasties bus pasitraukęs, — bent taip leidžia man manyti tie Mariampolės gimnazijos mokytojai (lietuviai), su kuriais man ligi jaunam tekdavo susidurti. Kun. J. Čėsnos, puikaus tikybos mokytojo, del

* Neveikiamųjų dalyvių be varde giminę autorius, kaip ir keli šių dienų rašytojai, labai dažnai vartoja ir ten, kuri ji visai nereikalinga; plg. P y g. Jono *Lietuvių kalbos sintaksė* — § 27, a ir b.

to „atsistatydinimo“ jie negindavo. Šitas dalykas reikėtų kur kitur išspręsti.

Baigdamas šitą kalbamosios monografijos paminėjimą, dar kartą pabrėžiu: ji skaitytina ir įsidėmėtina ne tiktai įvairiems mūsų mokykliniams, bet ir aukštesniųjų mūsų mokyklų mokiniams. Iš jos skaitymo nemaža naudos ras sau, man rodos, ir kurie-ne-kurie vidurinės mokyklos (aukštesniųjų klasių) mokiniai. P. Kriaučiūno gyvenimas daug kam mums gali būti labai pamokomas. . . Kalbos klaidų čia nedaug tėra, ir autoriui antrajame monografijos leidime jos lengva bus pataisyti. Tiek tuo tarpu.

Rygiškių Jonas.

[„Lietuva“, 1926, Nr. 113 (2202)]

„BLUSININKO“ ATSAKYMAS NEBLUSININKUI.

Vincas Krėvė „Praduos ir Žygiuos“ (Nr. 1.) bara mane ir visus kitus „blusininkus“, kurie, „išblusinėję“ mūsų rašytojų kalbos klaidas, sprendžia, ar jie tinką ar netinką mūsų *skaitymams*; kai randą, kad autorius ar vertėjas nemokąs lietuvių kalbos, griežtai pasaką, kad jo raštas netinkąs mokyklos skaitymams. Pirmiau mūsų visuomenė laukė laukdavusi naujų lietuvių kalbos kūrinų, jais džiaugdavusi, mielai juos skaitydavusi. Dabar esą prasčiau: paskutiniaisiais laikais atsiradusi visa eilė *kritikų blusininkų* (10), visa galybė „jablonskininkų, būgininkų, dabušininkų, didelių ir mažų jablonskių, būgų, dabušių, vireliūnų, mokytojų ir mokinių“ (10,11), kurie tik *blusinėja*, tik *blusinėja* literatūros dalykus ir varą „negeros“ kalbos raštus iš skaitytojų rankų. Bet reikalaujami iš rašytojų savotiško kalbos mokėjimo, jie, tie mūsų rašytojų smerkėjai, nė patys negalį kalbos mokėjimu pasigirti, nes šiandien jie statą visiems vienus reikalavimus, o rytoj jau vėl kitus, ir niekas negalįs žinoti, ką jie poryt pasakysią. Tie biauzybės *blusininkai* esą baisiai galingi — jie išvarę iš mokyklos visokių mūsų literatūros skaitymus. V. Krėvė savo straipsnio gale (12) tiesiai pažymi: „Smerkdami kiekvieną knygą, guidami ją iš mokyklos, *blusininkai* ilgam laikui užmušė lietuviškąją knygą. Jei šiandien nesiranda knygai leidėjų, jei nesiranda vertėjų ir mūsų jaunimas, kuris daugumoje nemoka svetimų kalbų, liko be kultūrinio peno, tai tame ponų *kalbininkų* didžiausias kultūrinis laimėjimas, kurį būsimeji laikai atatinkamai invertins.“

Ką gi, smulkiau sakant, daro mūsų raštuose ir kitur tie galin-
gieji „kritikai blusininkai“? Pačiame V. Krėvės straipsnyje ran-
dame ir kiek atsakymų į tą klausimą (I—V).

I. V. Krėvė sako, kad tie „blusininkai“ einą kiekvienas savais
keliais ir vieni kitus smerkią. Kai Dabušis, beblusinėdamas Vaiž-
ganto „Pragiedrilius“, surašęs „Šviet. Darbe“ aštuonis pusla-
pius kalbos klaidų, prof. K. Būga paskum penkiais puslapiais ba-
ręs Dabušio tos recenzijos klaidas (11).

Kai tuodu „blusininku“ taip barėsi, „Šviet. Darbo“ redakto-
rium buvo, rodos, V. Krėvė. Kodėl jis pats priėmė tą ilgąją Da-
bušio recenziją į „Šviet. Darbo“ skiltis, kodėl autoriaus nesu-
draudė? Kaip čia galima lyginti du nesulyginamu daiktu — kal-
bos mokslo pradžia tegavęs jaunuolis Dabušis ir kalbos mokslo
tyrėjas žymus lituanistas Kaz. Būga? Ar gi juodu galėjo *vienaip*
apie žymųjų kalbos dalyką nukalbėti?

II. Į pastatytąjį klausimą atsakykim ir paties V. Krėvės žo-
džiais (11): „Jei insižiūrėsime invairiuosna klaidų blusinėjimuos-
na, tai pastebėsime, kad kalbininkai kritikai *dažniausiai* linkę
klaidomis laikyti *stiliaus niuansus*. *Patys neturėdami apie stilių*
mažiausio supratimo, nieko nenuvokdami, jie laiko klaida visa,
kas prasilenkia su tautosakiniais posakiais. Jiems visai neįma-
noma, kad dramoj ar apysakoj atvaizduoti asmenys privalo tu-
rėti kiekvienas skirtingą nuovoką, ūpą, nuotaiką, ir tai nuotikai
pareikšti būtinas atatinkamas stilius. Jų išmanymu, matyti, kiek-
vienas sakiny, neatsižvelgiant in asmens psichologiją, vienodai
turi būti kuriamas.“

Tokio *blusininko* pats aš nė vieno nepažįstu: dramos didvyris
ir apysakos filosofas, dėstąs mokslo dalyką humanitarams arba
kitų rūšių mūsų studentams, negali, žinoma, taip pat kalbėti
dramoj ar apysakoj, kaip jose kalba skeryčiojās su šluota kieme
sargas arba paprastas darbininkas. Tokių „blusininkų“ (kalbinin-
kų) pats aš vėl visai nepažįstu Lietuvoje: Jei nė jis tokių „blusi-
ninkų“ nēr pastebėjęs raštuose ir gyvenime, tad jis bus čia tą
priekaištą. . . tik iš piršto išlaužęs visokiems mūsų „jablonskinin-
kams, būgininkams ir dabušininkams“ barti. Apie stilių „blusi-
ninkai“ *mažiausia* rašo savo „kalbos dalykuose“. Pats aš apie
lietuvių kalbos stilių straipsnyje, skiriamame mūsų rašytojų kal-
bai, ne daugiau galėčiau pasakyti už patį V. Krėvę. Tautosakoj
kalbininkai ne stilių, bet šiaip kalbos dalykus „blusinėja“. Kad

visų asmenų būtų vienodas stilius dramoj arba apysakoj, to nėra vienas kalbos mokytojas, man rodos, niekur negali reikalauti.

III. V. Krėvė sako tuos „blusininkus“ dar reikalaujant, kad mūsų rašytojai *rašytų* viską taip, kaip yra rašę Daukša, Daukantas, Valančius, Duonelaitis (11, 12). Nesutikdamas su tuo „blusininkų *reikalavimu*“ (?), V. Krėvė ten pat atrėžia jiems (12): „Nerašo ir nerašys, kaip kad nerašo šių dienų rusų rašytojai, kaip rašė Kantemiras, Tredjakovskis, Lomonosovas ir kiti aštuoniolikto amžiaus rašytojai.“

Tokio veiklaus, tokio neišmanėlio kalbininko aš vėl, kad ir jau senas esu, nėra vieno nepažįstu; visi mano pažįstamieji kalbininkai nėra vienas, kiek žinau, niekur nėra lokios nuomonės ar noro išreiškė nei man pačiam nei mano skaitytuose laikraščiuose ar šiaip raštuose. Kalbininkai, apie kuriuos turiu kiek supratimo, kovoja dažniausiai su mūsų rašytojų parsivežtomis iš Rusijos svetimybėmis, panašiomis į šiuos kelis mūsų dienų raštų posakius:

Norėjo *daugiau šimto (virš šimto)* litų gauti. Dėkojam *dievg.* Vyras *pasauliu* valdo. Tu, kur *nenuėini*, visur niekų pridirbi. Kur tu rasi geresnį *manęs*? Jis žiūri akis į mane *įpėręs*. Tylėk, nes tu *nė prie ko*. Štai faktas *ant veido!* Tą klausimą jam dabar *šonkauliu* pastatyk. . .

Ar kovoti su šitos rūšies kalbos svetimybėmis, su tuo, kas rašomoj kalboj nesutinka su *mūsų* tautosakos ir gramatikos taisyklėmis, yra norėjimas grįžti į septynioliktąjį ar aštuonioliktąjį amžių? Apie *stilių* aš nėra čia nekalbu: kalbininkai, rašytojų kalbą „blusinėdami“, tuo mažiausia tēr susirūpinę. Dėl šito V. Krėvės kaltinimo, paleisto savo straipsnyje „blusininkų“ adresu, aš ypačiai nerimauju: kaltintojo pasielgta su savo kaltinamaisiais ne visai sąžiningai.

IV. Apie šių dienų kalbos mokytojus ir literatūros mokslo vadovus, turinčius savo žinioje mūsų mokyklą, V. Krėvė sako (12): „*Naujesni* rašytojai gujami iš mokyklos, o mokinių skonis lavinamas XVII—XVIII amžiaus rašytojų veikalais. Ar galima peikti jaunimas, kad jis, išėjęs lietuviškąją mokyklą, neturi nei skonio nei pasaulėžiūros. Negi pasisems jis skonio ir pažiūrų iš rašytojų, senai savo reikšmę atgyvenusių.“ *Kuriuos* čia mūsų senovės (tų dviejų amžių) rašytojus, tebevarginančius savo veikalais mūsų mokyklą, turi V. Krėvė galvoje?

Pažymėtuosius V. Krėvės žodžius perskaitęs, vieną žmogų, išėjusį aukštesniąją šių dienų mokyklą, paprasčiau, kad man iš

miesto knygynų parneštų kelis XVII ir XVIII amžių mūsų rašytojų veikalus, skiriamus šių dienų mokyklai ar skaitomus nagrinėjamus joje per kalbos pamokas. Parėjęs iš miesto, tas žmogus man pasakė, kad iš senesniųjų autorių vieną Duonelaitį teradęs, bet jo neėmęs, nes aš kitų raštų, tur būt, norėjęs. Tas mano žmogus (studentas padėjėjas) ir apie XVII—XVIII amžių rašytojų kalbą nedaug teturėjo supratimo — man kažin kodėl tvirtino, kad jo kalbos mokytojas (aukštesniojoje mokykloje) dėl tų raštų irgi nespaukęs mokinių, kad iš senesniųjų mūsų rašytojų jis apie Duonelaitį teturįs didesnio supratimo, kad kitų XVII—XVIII amžių rašytojų jis negavęs mokykloje progos skaityti. . . Patį V. Krėvę galiu čia ir kuo kitu nuraminti: visi mano pažįstamieji „blusininkai“, o jų yra nemaža, šventai prižada nei jo, nei kitų rašytojų nebarti, kai jie rašys ne XVII—XVIII amžių stilium ar kalba. Tie „blusininkai“ žada rašytojus tik už ką kita barti; visada reikalaušią, kad mūsų rašytojai ir kalbos vadovėlius mokėtų, kad jie mūsų tautosakos kalba nesibaidytų, kad savos kalbos mokėjimu jie kiek panašūs būtų į tuos literatūros žmones, apie kuriuos bus čia tolėliau kiek kalbama.

V. V. Krėvė tvirtina, kad ir A. Puškinui, ir A. Mickevičiui, ir V. Hugo (10), kaip ir kitiems žymiesiems kitų tautų rašytojams, būvę gerokai tekę tam tikru laiku nuo puolusių juos „kalbininkų“, bet jie, kaip pridera rimtiesiems talento žmonėms, to neboję, savaip ir toliau rašę, nesukdami dėl tokių niekų sau galvos. Jie naujasis raštų kalbas darę ir sudarę be kalbininkų. . .

Mano gimnazinės žinios kalbamajam reikalui man ką kita pasako: Puškiną ir kitus tokius rašytojus bardavo daugiausia įvairūs kalbos senybininkai, kurie anais laikais reikalavo, kad tie rašytojai, savo darbą dirbdami, eitų daugiau *senųjų* savo draugų (savo pirmataky) pėdomis, kad jie būtų tolėliau nuo įprastinės šnekamosios žmonių kalbos, nuo žmonių tautosakinės kalbos. Tie rašytojai patys darė, man rodos, tą, ko dabar reikalauja iš kelių mūsų rašytojų keli *kalbininkai*. . . Tie rašytojai anais laikais juk prastino gražino savo rašomąją kalbą, ją žmoniškesnę darydami, jie *paprastesne, žmoniškesne* kalba ėmė tam tikru laiku savo kūrinčius rašyti. . . Ir kalbininkas, žinoma, nelygu kalbininkui, kaip literatas nelygu literatui, kaip daktaras — „daktarui“. Ar gi V. Krėvės anų laikų „kalbininkai“ (tie kalbos senybininkai) buvo panašūs į šių dienų „blusininkus“?

V. Krėvė savo „kritikui blusininkui“, subarusiam „Šviet. Darbe“ jo „Skirgailos“ kalbą, turėjo, man rodos, ne iš piršto išlaužtais priekaištais atsakyti: jis turėjo pacituoti žymesnius to „blusininko“ priekaištus ir juos tinkamai, kaip pridera rašytojui ir mokslo žmogui, atremti „Praduos ir Zygiuos“ ar kur kitur, parodydamas, kad tas „blusininkas“ daras savo priekaištus tik tą, ką darydavo kalbėtieji kalbos senybininkai tam tikru laiku su Puškino ir kitų tos rūšies rašytojų didžiaisiais literatūros darbais. V. Krėvė savo straipsniu to, deja, nepadarė: jis smarkiai bara šių dienų „blusininkus“ (kalbininkus) ir tuo teisina nesimokančius kaip reikiant savos kalbos kelis šių dienų rašytojus. . .

VI. V. Krėvė kalbamajame savo straipsnyje šių dienų kalbininkams iškelia aikštėn dar kelis mažmožius, dėl kurių noriu čia kiek skyrium pasikalbėti (a—f).

a) Kalbininkai ir, kitaip (Krėviškai) sakant, „blusininkai“ šandie *visiems rašytojams* statą vienus reikalavimus, rytoi — kitus, poryt vėl naujus: vėl kitus priekaištus darą (11). Tas kaltinimas autoriui reikėjo bent keliais pavyzdžiais iliustruoti. Be įrodymų jis man visai tuščias rodosi.

b) Tam tikroje kalbamojo straipsnio vietoje (11) pasakyta, kad Haufo pasakų vertėjas (kalbininkas) savo vertime operuojas labai sunkiais sakiniais, visai netinkančiais literatūros dalykui. Kad mūsų *rašytojai* (nekalbininkai) geriau išverčia į mūsų kalbą kitų tautų literatūros dalykus, kad mūsų kalbininkui, vertusiam vokiečių literatūros dalyką į mūsų kalbą, reikėjo beverčiant nusižiūrėt į verčiančius ką iš kitų kalbų mūsų rašytojus ir labiau jais sekti, — to V. Krėvė savo straipsnyje nepasako, apie tai nutyli. Reikėjo autoriui ir čia, man rodos, šnekesniam būti: jis turėjo parodyti kalbininkui, kuris mūsų *rašytojas geriau* verčia kitų literatūros dalykus į mūsų kalbą.

c) V. Krėvė kalbamajame straipsnyje, gindamas visokių blusininkų skriaudžiamus rašytojus, sako, kad kalbą visada kurdavę *ne kalbininkai*, bet *rašytojai* (10); tik pamiršta ten kažin kodėl pridėti, kad tie *rašytojai* (Puškinas, Mickevičius, Kraševskis. . .) patys daugiausia savo žmonėse gyveno, kad jie tikrai gerai mokėjo savo *tautosakos*, savo žmonių šnekamąją kalbą — tą kalbą, kurią taip brangina mūsų kalbos vadovėliai. Jei mūsų *rašytojai* nori mums *didžiuosius* kitų tautų rašytojus atstoti, tad jie turi ir savo krašto žmonių kalbą su tautosakos ir kalbos vadovėlių taisyklėmis kaip reikiant išmokti, tautosakinės kalbos jie negali

niekinti. . . Patys gerokai atpratę mokyklose ir kur kitur nuo savo žmonių kalbos taisyklių, neįpratę paskum savo darbu į jos taisykles, jie mums tų didžiųjų rašytojų neatstos. Būti „rašomosios kalbos kūrėjais“, kalbininkai, man rodos, neturi nė pretensijos. Nemokant gerai savo žmonių kalbos, savo tautosakos kalbos ir jos taisyklių, *rašytojams* betgi vieniems sunku bus, rodos, sukurti rašomoji kalba: šiaip inteligentai, įvairūs raštų skaitytojai, rašomosios kalbos išmoksta, žinoma, ne tiek iš kalbos vadovėlių, kiek iš tų rašytojų turiningų raštų, kuriuose yra išėję aikštėn didieji žmonių kalbos pažymiai. . . Bet kaip yra ten, kur patys rašytojai mėgsta įprastomis svetimybėmis savo raštuose naudotis, užuot mokęsi kalbos, prieš imdami ką kurti, iš tos tautos, kuriai jie savo kūrinius kuria?

d) V. Krėvė savo straipsnyje gerokai pabara ir mokyklų chrestomatijų autorius (12), kurie taip ištaisą dedamų į savo chrestomatijas rašytojų stilių, jog šie nieku būdu negalį paskum pažinti savo kūrinio. V. Krėvė griežtai prieš tai protestuoja (12): „Netinkamų jūsų mokyklai veikalų nedėkite chrestomatijosna, bet ir negadinkite autorių stilium savo pataisomis. Neprašyti stilium taisytojai šių dienų rašytojams ir poetams visai nereikalingi.“

Ligi šiol, kol dirbom išsisklaidę, kol nebuvo išėję pačių rašytojų redaguotieji raštai, chrestomatijų autoriai galėjo čia ir kiek „negerumų“ pridirbti *rašytojams*. Pats aš, ką imdamas toliau iš gyvųjų rašytojų į kalbos chrestomatiją, kur esu šiuo atžvilgiu nusikaltęs, rūpinsiuos atsargesnis būti. Patariu ir kitiems chrestomatiniams turėti galvoje šį V. Krėvės protestą. Bet kaip bus su tais Lietuvos rašytojais, kurių raštus yra ne tiek autoriai, kiek patys kalbininkai redagavę, arba kurių raštų nėra nei patys autoriai nei kalbininkai redagavę? Kas čia turės sprendžiamos reikšmės chrestomatiniams?

e) Kalbininkai, V. Krėvė sako, norį, kad rašytojai jų klausytų ir rašytų taip, kaip kalbininkai reikalauja; kai rašytojai neseka kalbininkais, šie veją juos iš mokyklų (11). Čia yra, man rodos, kiek kitaip: kalbininkai, naudodamiesi piliečių teisėmis, dažnai ir savo nuomonę reiškia mūsų laikraščiuos dėl mūsų raštų kalbos, kalbininkai kartais ir pabara rašytojus ten, kur šie nusideda, kalbininkų nuomone, mūsų žmonių kalbos taisyklėms. Ar rašytojų raštai leistini į mokyklą ar ne, apie tai sprendžia Kaune tam tikra Knygų Tikrinamoji Komisija, kurioje, kiek žinau, nėra nė vieno nei kalbininko nei „blusininko“. Knygų Tikrinamoji Komisija

kartais kreipiasi į vieną kitą rašytoją, mokytoją, kalbininką, kad jai savo nuomonę apie tūlą raštą išreikštų. Tai Komisijai ir aš esu reiškęs savo nuomonę ne vieną sykį apie vieno kito mūsų rašto kalbą; tą nuomonę esu reiškęs gyvenime ir kur kitur („Šviet. Darbe“, „Lietuvoje“...). Kas gi čia yra nedora? V. Krėvė, maityti, išranda, kad toks kalbininko elgimasis esąs labai pragaištingas mūsų kraštui ir kad jį tikrai pasmerksianti kada nors istorija (12). Pats aš, deja, to istorijos sprendimo nenumatau ir kaltas tuo tarpu nesijaučiu: tas sprendimas laukia, gali būti, ir kitų kalbininkų, bet kalbininkai jo, man rodos, dar nenumato; jį nujaučia, gali būt, tik... mūsų *rašytojai*.

Apie raštų kalbos dalyką vienur kitur rašau tik naudodamasis piliečio teisėmis ir sekdamas savo proto liekanomis ir sąžinės patarimais. Rašau apie vieną kitą raštų kalbos dalyką, kreipdamasis į skaitytojus; jei skaitančioji visuomenė ar Ministerija su Tikrinamąja Komisija nesutinka kur su mano ar kitų pašaliečių nuomone, ji apie tą kalbos dalyką gali ir kitaip kaip nuspręsti; ji atsakys ir ateities kultūros istorijoje. Mes, kalbininkai, ne vieni čia būsim, tur būt, kaltinami: prieš istorijos teisėjus teks teisintis ar meluotis, man rodos, ir šių dienų rašytojams su kitais visuomenės darbo žmonėmis, tai gal... apsiginsime ar bent išsimeluosime?

f) Kalbininkai šitame *rašytojo* straipsnyje labai dažnai ir „blusininkais“ vadinami. Kiek anksčiau tiems patiems kalbininkams „blusinėtojų“ ar „utinėtojų“ vardas buvo kito žymaus *rašytojo* pramanytas; tuo būdu „blusininkas“ bus antrasis kalbininkų vardas, einąs iš *rašytojų* pusės. Šituo prasimanymu patariu *rašytojams* toliau nebesinaudoti, kai jie nori apie „būgininkus, jablonskininkus, dabušininkus“ įžeidžiamai kalbėti, nes žodžio „*blusininkas*“ kiek kita turėtų būti reikšmė: plg. *arklininkas, medininkas, menininkas, mokslininkas, raštininkas, ūkininkas, vištinninkas*... Rašytojai šitą kalbininkų vardą ar pravardę turėtų kuogreičiausiai išbraukti iš tos *rašomosios ar rašytojų kalbos*, kurią jie jaučiasi turį mūsų raštams sukurti. Jei to patys *rašytojai* nepadarys, kalbininkai ims netrukus ir dėl „blusininko“ su jais bartis.

J. Jablonskis.

[„Lietuva“, 1926, Nr. 173 (2262)]

DĖL KELIOLIKOS TARIAMŲJŲ AR ABEJOJAMŲJŲ „KALBOS KLAIDŲ“.

„Lietuvoje“ (Nr. 113) man teko pažymėti M. Gustaičio „Petro Kriaučiūno“ monografija. Su keliais mano recenzijos pastebėjimais monografijos autorius nesutinka (Nr. 162) ir tvirtina nesutikdamas kelis tokius dalykus, kurie man yra visai neįtikimi. Čia žymėsiu kiek tą savo nesutikimą, bet, neturėdamas prieš save pirmojo savo straipsnio (Nr. 113) ir pačios Petro Kriaučiūno monografijos, čia keliais „abejotamaisiais ar tariamaisiais“ kalbos mažmožiais tepasitenkinsiu (1—16).

1). „A p y s t o v i j o s“ patariu nevertoti tuo tarpu rašytojams be reikalo: šalia žodžių *apygarda, apylanka, apysaka, apyskaita*. . . mes juk nevertojam savo kalboj žodžių „a p y g a r d i j a, a p y l a n k i j a, a p y s a k i j a, a p y s k a i t i j a. . .“

2). Žodis „apsivesti“ (lenk. ożenić się) tėra nei šioks nei toks naujadaras, gimęs dabar raštinėse ar laikraščiuose iš „apsiženyti“. Kol buvau ž m o n ė s e, kol skaičiau savo krašto tautosaką, kol galėjau bažnyčios pamokslų klausyti, apie vyro „apsivedimą“ su mergaite ar mergaitės „apsivedimą“ su našliu arba jaunikačiu niekad netekdavo išgirsti. Galėdavau ką tiktai „aplank krūmus, aplink daržus a p s i v e s t i (?)“. Botyrius galėjo tą r u s ė tik „vesti“ arba „parvesti“; sakoma ir „juodu s u s i v e d ė“. Autorius „susivedimo“ čia nenori, nes tas žodis būtų to Botyriaus sakinyje, girdi, k a k o f o n i j a, tik jis, deja, pamiršta, kad žmogaus „a p s i v e d i m a s su ruse“ arba kumelės „a p s i v e d i m a s su eržilu“ yra tik paskutinį laiką kieno iš piršto išlaužti, vien toki dalykai, kurie rimto lietuviio lūpose ar kalboje neturi nė vietos rasti. Autoriui patariu dėl šito žodžio skyrium pasikalbėti su kitais kalbininkais arba kalbos mokytojais.

3). Šalia būdvardžių *bergždžias, šlapias, tuščias, žalias*. . . nesakome daiktavardžių „b e r g ž d ž i u m a s, š l a p i u m a, š l a p i u m a s, t u š č i u m a, t u š č i u m a s, ž a l i u m a, ž a l i u m a s“, tad nesakysime nė „d i d ž i u m a s, d i d ž i u m a“. Tenkinkimės žodžiais „daugumas, didumas, dauguma, diduma“. Čia, kaip ir kitur, stengiuos eiti žmonių kalbos keliais.

4). Kad „domė“ ir „dėmesys“ yra vienos reikšmės žodžiai, to nebuvau iš žmonių girdėjęs, nors ligi šiol skiriu *bėginti* ir *boginti*, *įdomus* ir *įdėmus*, *domėtis* ir *dėmėtis*. Pats aš ir toliau „a k j a r

dėmesį tekreipsiu į ką“. Daiktavardžio „domė“, jei kuris yra gyvas, visai nemoku vartoti.

5). Šalia daiktavardžių *entuziastas, kunigas, poetas, žmonės* (*žmogus*) tam tikram reikalui mokėčiau vartoti tikrai būdvardžius *entuziastiškas, kunigiškas, poetiškas, žmoniškas: kunigiškas* pasakymas, *kunigiškas* straipsnis, *entuziastiškas* vaizdas, *poetiškas* posakis, *poetiškas* kraštas, *žmoniška* kalba... Gali, žinoma, tūlas kalbėti ir apie „poetinę kraštą“, — kuriame yra daug „poetų“, — apie „kuniginingą laikraštį“, kuriame dirba dirba daugybė kunigų, apie „žuvinę ežerą“, kuriame daug žuvų yra... Pats aš galvoju kartais tikrai apie poetišką kraštą, apie žmonišką kalbą ir pasielgimą, apie entuziastišką vaizdą, apie kunigišką ar nekunigišką straipsnį arba pasakymą... Autorius nori „entuziastingo vaizdo“, — to vaizdo, kuriame nemaža entuziastų yra (?), bet jo įsivaizduoti pats aš nemoku.

6). Sakydamas tam tikram reikalui *mažėti, retėti, senėti*... sakau su žmonėmis ir *gerėti, pagerėti* („ar gerėja ligonis, ar eina geryn?“), skirdamas tą veiksmąžodį nuo „gėrėtis“. Iš tų dienų, kada gyvenau tarp žmonių, nėr išlikę mano galvoje posakiai „ligonis jau gėrėja, ligonis jau pagėrėjo...“. Jei žmonės ir „gėrėja“, — man tas dalykas yra svetimas, — tai dėl to „gėrėjimo“ čia nesispyriuosiu. Abejoju.

7). Pavartojus viename puslapyje žodį *įtaka* — niekam nepatarsiu vartoti kitam puslapy tam pačiam reikalui žodį *įtekmė*. Žodžių „įtekmė, pasekmė“, jau senai išėjusių iš mano galvos, vartoti nebemoku ir autoriui patariu neoperuoti rašte žodžiu „įtekmė“. Žodžių *užkeikti, užklausti, užrikti* ir *sukeikti, paklausti, surikti* niekam nepatarčiau laikyti vienos reikšmės žodžiais. Be teksto čia negaliu spyriuotis, gal ir kiek klystu; jei klystu, savo žodžius atsiimu.

8) (11). Iš daiktavardžių *ganytojas, mokytojas, paišytojas, rašytojas, varytojas, šienautojas, skambintojas, žuvautojas, audėja, vežėjas*... mūsų kalba nepadaro veiksmąžodžių „ganytojauti, mokytojauti, paišytojauti, rašytojauti, varytojauti... vežėjauti“. Autoriui patariu ir šitą dalyką įsidėmėti. Jam pasakymas „mokytojo *darbą dirba*“ yra „per gramozdiškas“, bet pasakymai „mokytojauja, mokytojavo, mokytojavimas“ yra ne tikrai ne „gramozdiški“: tos rūšies žodžių neleidžia kalbos įstatymai darytis nei mums, nei lenkams, nei vokiečiams. Šalia žodžio „mokytojau-

ti“ autorius vartoja (Nr. 162) ir veiksmažodį *mokyti*, skirdamas jį nuo veiksmažodžio *mokinti*, nors kalbamojoje monografijoje jis visiems galams vartojo, rodos, tik veiksmažodį „mokyti, mokina, mokino“; veiksmažodį „mokytojauti“ jis vartojo tada tik ten, kur aš savo recenzijoje „perdaug gramozdišką“ posakį paprastai vartojau.

9) (12). M. G-tis m o k y t o j o profesijai žymėti vartoja žodį *mokyti*, *-ko*, *-kė*, o a t s k i r a m tos profesijos ir šiaip gyvenimo darbui dirbti linkęs vartoti veiksmažodį *mokinti*, *-kina*, *-kino*: „jis m o k o Kaune (=tarnauja mokytoju, eina mokytojo pareigas...), jis dabar vaiką m o k i n a“. Vadinasi, jo „mokyti“ yra „mokytojauti“ (mokytojo darbas dirbti gyvenime ar tarnyboje), „mokin-ti“ — daryte daryti tai, ką gali padirbti mokas tam tikrą atskirą darbą žmogus (a t s k i r a t s a t s i t i k i m a i s). Kur taip yra skiriamu tuodu veiksmažodžiu mūsų kalboje? Čia reikėtų, man rodos, tarti rašyti tiksliai jauniškai (m o k y t o j a s m o k o) arba kriaučiūniškai (m o k i n t o j a s m o k i n a): taip darydami, nenusidėsime bent savo kalbos dėsniams. Skirti tuodu žodžiu taip, kaip autorius pataria, pats kitiems nepatarčiau. M. G-tis tų žo-džių rašymą r a š o m a j a i k a l b a i bus susidaręs daugiausia iš t o s t a r m ė s, kur tariama: „maityti, mokyti, mokytojas, moky-siu“ ir „maitina, mokina,okino, mokinimas“. Pats aš sakau rašau įvairiems „mokinimo ir mokymo“ galams, mokyklos ir rašomosios kalbos reikalui, tiksliai „m a i t i n t i, m a i t i n t o j a s, m o k y t i, m o k y t o j a s, m o k o, m o k ė“... Čia sutinku, rodos, ir su kitais kalbininkais.

10) (13). R a š o m a j a k a l b a ką kalbėdamas, ir toliau sakysiu: *ketverių* metų kursas, jis jau *ketverių* metų, jis čia *dvejus* metus tegyveno, jo sūnus tada jau *penkerių* metų buvo. Mano paties t a r m ė j e š i t a m reikalui (rok, Jahr, god) vartojamas ir žodis *metas*, todėl joje yra atsakoma kartais ir „*du metu* išbuvo, buvo jau *dviejų* metų, *keturis* metus gyveno“. M. G-tis be reikalo, man rodos, nori, kad gramatikai čia kiek atlaidesni būtų; jis ir toliau norėtų, rodos, sakyti „*keturių* metų kursas...“ Su tuo autoriaus noru, sakyčiau, kalbos vadovėlių autoriams nereikėtų sutikti.

11) (14). Vartoti „stiliaus dėliai“ padalyvį pusdalyvio vietoje **ten**, kur tų pusdalyvių yra lyg daugoka, pats aš ligi šiol nemoku, ir todėl visada, tur būt, sakysiu: prisiekiu *mokydamas* vartoti p a t v i r t i n t a s, vyriausybės n u r o d y t a s knygas, *laikydama-*

sis tos pat taisyklės ir *dalydamas* mokiniams knygas skaityti. Pasakyti čia *mokant, laikantis, dalijant* būtų duoti toms sakinio dalims ir pačiam tam sakiniui kiek kitos reikšmės; visur čia savo p u s d a l y v i a i s pažymiu ir tai, j o g a š p a t s ir „mokysiu prisiekęs, laikysiuos prisiekęs ir knygas dalysiu prisiekęs“. Čia kiek ir klystu, gali būt: tolokai gyvenu nuo žmonių kalbos.

12) (15). Veiksmažodį „prisiekdinti“, žinoma, negali atstoti sakinyje žodis „prisitaikinti“: ten bus autoriaus ar mano tekste kokia klaida įsibrovusi. Iš žmonių kalbos, iš mano ir kitų tarmių man yra žinomi šie posakiai: jį *prisaikino*, jis žirgelį *ėdino*, juos *sutaikino*, jį *sodina*, *pabėgink* ją... *Saikina, prisaikina, taikina, sutaikina, sodina, ėdina* yra „padaro, kad kas kitas prisiek- tų; daro, kad žirgelis ėstų; padarė, kad jie sutiktų (kad santaikoj, dermėj gyventų); daro, kad jis sėstų; padaryk, kad ji p a b ė g ė t ū (pabėgtų)“.

Aiškindamas ar stengdamasis pateisinti veiksmažodį „prisiekdinti“, autorius be reikalo sako: „Juk tai žmonių kalbos žodis, analogiškas daugeliui kitų, pirmos asmenuotės veiksmažodžių, pv. tariau — *tardinti*, spaudžiu — *spau(s)dinti*, vedu — *ve(s)dinti*, ariu — *ardinti*“. Čia autorių bus kas suklaidinęs: žodžius *tardinu* (darau, kad k a s būtų iš t a r t a), *spausdinu* (darau, kad k a s būtų iš s p a u s t a), *vesdinu* (darau, kad kas vestas, iš- vestas, nuvestas būtų; darau, kad kiti ką vestų), *ardinu*... mes savo raštuose, kaip ir tarmėse, griežtai skiriame nuo žodžių *tardau* (plg., „tirti, spirti, tverti — tardau, spardau, tvardau), *kalbinu* (darau, kad kas kalbėtų), *vedinu* (darau, kad kas vestų)... Juk ir gramatikoje yra kiek kalbama apie šios rūšies veiksmažo- džių reikšmės skirtumus.

13) (16). Jei mano mokinys vienoj savo rašinio vietoje pavartotų tam tikram reikalui žodį *vaizduotė*, o kitoj jo vietoj tam pačiam reikalui vartotų jau žodį *vaidintuvė*, aš jam tą dalyką, tur būt, klaida laikyčiau, — tad klaida laikau jį ir kitiems... Nemokėdamas niekuo dabar pateisinti žodį „vaidintuvė“, kad ir „išgyvenusį mūsų raštuose kelis dešimtmečius, buvusį ligtol vartojamą visos inteligentų kartos“, nemokėčiau jo nė savo raštuose mišrai vartoti drauge su „vaizduote“; nė savo mokiniams nepatarčiau vartoti „vaidintuvę“ dėl įvairumo „vaizduotės“ vietoje. Lietuvių kalbos mokytojams patariu čia griežtesniems būti. K. Būgai tam tikru laiku „vaizduotė“ netiko, bet ir „vaidintuvės“ jos vietoje K. Būga lyg nevartojų savo raštuose.

14) (17). Pasakymo „tarnausiu ištikimai ir *neveidmainai*“ niekaip negaliu pateisinti, nenorėdamas iškrypti iš žinomų man žmonių kalbos pavyzdžių. Ar pabrauktajam prieviksiui sudaryti šitame sakinyje autorius turi bent kiek paramos ir pavyzdžių žmonių kalboje? Pasakymai „jis tarnauja *kuniginai, vaginai, priešinai, ministerinai*“ man būtų tuo tarpu labai abejojami.

15) (18). Iš žmonių kalbos ir iš Žemaitės raštų tam tikram kalbos reikalui po veiksmožodžio *veikti* man galininkas tėra žinomas („m a n e v e i k i a“), kur M. G-tis lyg norėtų prieš tą galininką dar prielinksnio *į* („į m a n e v e i k i a“). Tas prielinksnis šitam reikalui iš žmonių kalbos man yra visai nežinomas.

16) (19). Dėl žodžių *mėgti* ir *mylėti* čia turiu nutilti. Antrąjį veiksmožodį vartuju paprastai ten, kur lenkiškai kalbėdami pasakom „*kochać, czestować*“ (dievą mylime, svečią mylime). Man ne visai aiški ir autoriaus mintis, išreikšta žodžiais: čia knyga sudaro kaip ir metonimiją, mokslo v a r d o k a i t ą, remiančiąsi sąvokų tarpusavio sąryšiu. Antra vertus, aiškiau čia kas ginti dienraščio skiltyse būtų ir sunkoka. Autorius čia, gali būt, tiesą sako.

17). Savo recenzijoj (Nr. 113), ką taisydamas kalbamojoj monografijoj, pasisakiau taisydamas kelis jos kalbos dalykus tik tam, kad autorius galėtų juos antrajame monografijos leidime pataisyti, ir aiškiai pažymėjau, kad ir pirmasis jos leidimas visai tinkamas tiek mūsų v i s u o m e n ė s, tiek m o k y k l o s (aukštesniosios ir, gali būt, vidurinės) reikalui. Kad Knygų Leidimo Komisija, sprendama savo leidimo ar neleidimo dalyką, šiuo žygiu būtų tik mano recenzija pasinaudojusi, tad ji būtų turėjusi tą monografiją ir į mūsų mokyklas leisti. M. G-čio ta recenzija betgi nepatenkino: jo daugiau norėta iš recenzento.

M. G-tis, man atsakydamas „Lietuvoje“ (Nr. 162), pažymi: „T o k i o s (kaip J-kio) recenzijos turi ir n e i g i a m o s reikšmės ne tiek rašytojui, kiek visuomenei, ypač leidėjams, nes pakerta skaitytoją ir stabdo knygos eigą.“ Daugumas nemėgstą patys protauti, tikį recenzento žodžiais ir neskaitę rašto imą niekinamai žiūrėti į taip recenzuotą, recenzento nepagirtą dalyką. . . Ko gi iš manęs nori monografijos autorius? Argi savo recenzijos žodžiais aš kiek atkračiau visuomenę ir mokyklą nuo kalbamosios monografijos?!

Savo atsakymą man monografijos autorius baigia šiais žodžiais: „Aš norėčiau, kad recenzijos žiūrėtų daugiau turinio ir

stiliaus, kad daugiau pareikštų individualios laisvės, žinoma, ribose objektyvių kalbų dėsnų.“ Man mano recenzijose, žinoma, rūpi dažniausiai recenzuojamojo dalyko kalba, ir čia būsiu, tur būt, ir toliau nepataisomas recenzentas. Kištis į rašytojo stilių aš, apskritai kalbant, nemėgstu, — stiliaus dalyką linkęs esu patiems rašytojams palikti, — man dažniausiai pati stiliaus kalba terūpi.

Kad ir jaučiuos esąs čia nepagydomas ligonis, vis dėlto stengčiaus ir šiuo atžvilgiu kiek taisyti, jei pats laikraštis, į kurį ką rašau, mane sudraustų — atmestų mano straipsnelį ir pasisakytų laukias ko kito iš manęs; man čia reikšmės turėtų ir kelių (dviejų, trijų) kalbos mokytojų sudraudimas, tų mokytojų, kurių nesu naganėmęs dėl vieno kito rašto dalyko, — tik ir tas sudraudimas turėtų viešas būti.

J. Jablonskis.

[„Lietuva“, 1926, Nr. 194 (2283)]

MŪSŲ LAIKRAŠČIŲ KALBOS DALYKAI.

Mūsų laikraščiai rašo dažnai taip, jog *skaitytojams*, negyvenusiems ilgesnį laiką Rusijoje ir neįpratusiems rusiškai išreikštas mintis skaityti, kartais ir nesuprantami ar neįmanomi esti įvairūs jų straipsniai, ypač įžengiamieji, ir tie skaitytojai palengva... pratinas nesidomėti neįmanomu jiems tų straipsnių turiniu. Laikraščiai tuo pirmiausia, rodos, patys sau kenkia. Mokiniai ir šiaip žmonės, kurie tuos laikraščius skaito, palengva nenoromis moko savo mintis reikšti nei šiaip nei taip, ne taip, kaip mūsų tautosaka su geresniaisiais mokyklų skaitymais moko juos mokykloje. Skaitytojams viršų turi gauti, žinoma, ta gyvenimo srovė, kuri dažniau... jo *akmenį kala: lašas po lašo ir akmenį*, kaip sako žmonės, *juk prakala*... Šituo atžvilgiu mes daug skiriamės nuo kitų tautų.

I. Viename šių dienų dienraščio egzemplioriuje (Nr. 182), paleistame į Lietuvos skaitytojus, randu ir tokių parašymų:

1. Tai visa galima *kelių valandų bėgijoje* pašalinti. 2. Reikėtų į tokį Apskr. Valdybos apsileidimą atkreipti *domės* savivaldybių D-tui. 3. Visų pirma reikia kreipti *dėmesį* į perkamojo daikto kokybę, paskiau ir į tai, kad kaina tikrai *atitiktų tai kokybei*. 4. Dviejų draugų *pašnekėsiai*. 5. Buvo nusipirkęs ir *atvirutę* (=tokią „gromatėlę“); siuntinį siuntė *apdėtu mokesniu*. 6. Lie-

tuvoje *tebėra* galioje prieškarinis Rusijos įstatymas, *einant kuriuo* gimimo, mirimo ir jungtvių metrikus surašo dvasiškiai. 7. Už atlikimą šitos *grynai valstybinio* pobūdžio pareigos dvasiškiai gauna atlyginimą iš valstybės izdo *nepriklausomai* nuo tų gratifikacijų, kurias ima dvasiškiai iš tikinčiųjų už *atitinkančių reikalui* tikybinių apeigų atlikimą. 8. Ten *skaitlingiems* klausytojams papasakojau apie savo kelionę. 9. Opozicijos spauda *greita buvo* suversti tų žygių iniciatyvą pačiai vyriausybei. 10. Rinkimas aukų *privalo būti* laisvas, bet nepriverstinas... Jie sako, kad Lietuvos Respublika *privalo* dabar mokėti kunigams algas... 11. Opozicija visai neliečia čia bažnyčios, *kaipo tokios*, dalyko.

Taip rašydamas žmonėms laikraštis neina, man rodos, žmonių ir savo skaitytojų kalbos keliais. Laikraštis, — kurs nori pirmiausia, kad skaitytojai ir jo raštą ar jo rašto mintis suprastų, laikraštis, kurio redakcijos atskiri žmonės jaučiasi turį reikalo visur su skaitytojais, pratusiais galvoti ir savo mintis reikšti lietuviškai, — tas savo rašinių mintis turi daug aiškiau ir suprantamiau mums reikšti. Kaip čia kas reikėtų sakyti kreipiantis į žmones, šio straipsnio skaitytojui aišku bus, gali būt, ir pačiam; čia man nereikėtų, tur būt, nė kištis, bet...

Rašant mūsų kalbos vadovėlių taisyklėmis, rašant maždaug taip, kaip yra mūsų žmonių kalbama arba kaip yra reiškiamos mintys mūsų *tautosakoj*, mokyklų *skaitymuose* ir žymesniuose mūsų *literatūros raštuose*, minėtosios mintys galima būtų daug paprasčiau išreikšti Lietuvos skaitytojams. Čia daug pareitų, žinoma, ir nuo to, kuri rūšis skaitytojų turima paties rašytojo galvoje. Mūsų laikraščiui, kurs turi būti skiriamas pirmiausia mažo mokslo žmonėms, geriau tiktų, man rodos, ir šie išrašytųjų sakinų atstovai:

1. Tai visa galima būtų *keliomis valandomis, per kelias valandas* pašalinti. Viskam pašalinti *kelių valandų teuztektų*. 2. Į tokį Apskr. Valdybos apsisėdimą turėtų atkreipti savo *akį* (savo *dėmesį*) Savivaldybių D-tas ir ką prieš jį padaryti arba priversti apsisėdėlę Apskritis Valdybą tikrai pasitaisyti. 3. Pirmiausia reikia *žiūrėti*, koks yra gerumo perkamasis daiktas, ir reikalauti, kad už jį būtų imama *ne daugiau kaip jis yra vertas* (?). 4. Dviejų draugų *pašnekesiai* (plg. *gailėsysis, dėmesysis*...). 5. Buvo nusipirkęs ir *atviruką* (=tokį *laišką, tokį lapelį laiškui*); s. s. *išsimokėtinai*. 6. Lietuvoje tebėr *gyvas* (*gyvenamas*), *tebeturi savo*

galią prieškarinis Rusijos įstatymas, *kuriuo (iš kurio)* visokius metrikus surašo *kunigai* (dvasininkai). 7. Už ėjimą šitos *valstybinės (visai valstybiškos)* pareigos *kunigai* g. atl. iš v. išdo, visai *nepareinamai nuo* tų žmogaus atsilyginimų (. . .iš valst. išdo. Be to, kunigai „visų dienų duonos“ turi juk ir iš tų atsilyginimų) kuriuos jie suima iš tikinčiųjų *už atskirų (tam tikrų)* tikybos apeigų atlikimą. 8. Ten *gausingiems* klausytojams papasakojau apie savo kelionę. 9. Op. sp. tų žygių iniciatyvą *buvo besuverčianti (įmanė suversti)*. . . 10. Aukų rinkimas turi būt laisvas, ne *priverčiamas (nepr., bet laisvas)*. Jie sako, kad L. R. *turinti* dabar. . . 11. Opozicija čia visai *nesikiša į pačios* bažnyčios dalyką (neliečia *pačios* bažnyčios dalyko). . .

Šitos vietos pavyzdžiuose autorių nusidedama daugiausia žmonių kalbos *žodyno* dalykui ir šiaip *kalbos posakiams*: daug kas jų pasakyta žmonėms nei šiaip nei taip, ne žmoniškai. Del kelių šios vietos taisyčių dalykelių autoriai nėr bartini: keli mūsų kalbos terminai (*dvasiškis*. . .) ir šiaip raštuose nėr nusistoję, jie vienu šiaip, kitų kitaip vartojami. Išrašytieji dienraščio posakiai lyg rodo, kad jo autorių su mokyklos ir žymesniųjų mūsų rašytojų kalba visai neturėta niekad rimto reikalo.

II. Minėtajame dienraščio egzemplioriuje yra ir tokių kalbos dalykų, kurių reikėtų ir aiškėmis mūsų *gramatikos*, ypač *sintaksės*, klaidomis laikyti. To egzemplioriaus autorių rašoma ir šiaip:

1. Netoli Raseinių, ant *Raseinių-Kaunas* vieškelio, jau antras mėnuo kai sugriuvęs tiltas. 2. *Kuomet* sugriūšiu, viską apsakysiu paeiliui. 3. Ministerija už butus atsargos sandėliams niekam nemoka *daugiau* 3 000 lt. metams. 4. Tie gandai esą išplatinti *tikslu pakenkti Lietuvos Latvijos santykiams*. 5. Toji žinia yra išpūsta su *tikslu apšmeižti nepatinkamą „Rytui“ asmenį*. . . 7. Piliečiai išklause viešą pranešimą apie vyriausybės daromus žygius *atitaisyti* krikščionių demokratų *padarytas* valstybei *skriaudas*. 8. Čia (Lietuvoje), *turint dvasiškijai didelės įtakos į valstybės tvarkimą, dvasiškijai buvo* nustatyti tam tikri etatai, dvasiškiai suskirstyti tarnybos kategorijomis *sulig* bendros valstybės tarnautojų *lentelės*, ir jiems paskirtos *atitinkančios* jų *kategorijoms* algos.

Šitas vietas linkęs esu maždaug taip taisyti:

1. Netoli Raseinių, *Raseinių Kauno* vieškelyje (ant *Raseinių Kauno* vieškelio), jau antras mėnuo yra sugriuvęs tiltas. 2. Kai

sugrįšiu (sugrįžęs), viską aps. p. 3. . .niekam nemoka *daugiau*, kaip 3000 litų metų nuomos (metams, per metus). 4. Tie gandai esą išplatinti tik *norinčių pakenkti* geriems Lietuvos ir Latvijos santykiams (*tų gandų platintojų norima pakenkti*. . ., tie gandai esą išplatinti *tam, kad imtų irti po jų* gerieji Lietuvos ir Latvijos santykiai. . .). 5. Toji žinia yra paties „Ryto“ išpūsta *apšmeižti nepatinkančiam jam asmeniui*. . . 7. Piliečiai. . . daromus žygius krikščionių demokratų *padarytoms* valstybei *skriaudoms atitaisyti*. 8. Lietuvoje *dvasininkai* daug įtakos turėjo valstybės gyvenimui (*santvarkai, gyvenime*). Čia, *jiems laikyti*, buvo nustatyti tam tikri etatai; *jų* tarnyba buvo suskirstyta *tam tikromis kategorijomis*; jie, *valstybės dvasininkai*, buvo įtraukti į bendrąją valstybės tarnautojų lentelę ir jiems paskirtos buvo *tų tarnybos* kategorijų algos (?). . .

Tokios dienraščio klaidos, kaip: „turiu *daugiau šimto* litų, išplatino *tikslu* pakenkti, daro *žygius atitaisyti skriaudas*. . .“, vartojimas prielinksnio *sulig* su kilmininku ir kitos tokios man tuo tarpu tik rodo, kad dienraščio redakcija nesilaiko nė tų kalbos taisyklių, kurias turi išmokti ir vidurinių mūsų mokyklų mokiniai, jog Lietuvos skaitytojams, to dienraščio supratimu, turi visoks kalbos mišinys „mačyti“, jog apie kalbos visišką suprantamumą ir taisyklingumą tame dienraštyje nė kalbos nėra. . . Kurioj kitoj tautoj yra taip daroma? Kur mes čia einame tais keliais valstybės ir visuomenės gyvenime?! Kad visuomenės organas imtų Varšuvoj rašyti savo skaitytojams: „u mnie bylo więcej dziesięciu złotych, tak mówi celem zaszkodzić“ ir t. t., juk ten redakcijoj tikrai atsirastų žmonių, kurie pasirūpintų tą ydą kaip reikiant pataisyti.

Iš paties laikraščio teksto turi būt matyti, jog laikraščio bendradarbių ar redakcijos bent tiek mokama rašomosios kalbos, kiek jos reikalaujama gyvenime iš mokytinių visuomenės žmonių, gerokai išėjusių bent vidurinės mokyklos kursą ir skaitančių žymesniuosis savo rašytojus. . . Šituo mūsų reikalu tikrai priderėtų susirūpinti žmonėms, turintiems bent kiek supratimo apie visą šitą gresiantį mums ir tolimesnėms mūsų kartoms pavojų.

Rygiškių Jonas.

[„Lietuva“, 1926, Nr. 200 (2289)]

DEL MŪSŲ RAŠYTOJŲ KALBOS.

Keli mūsų rašytojai skersomis žiūri šiuo tarpu į *kalbininkus* („blusininkus, kalbos fetišus“...). Čia reikia mums, šiaip ar taip, pasiaiškinti.

Nespręsdamas šiuo tarpu, kas čia kaltas, kas nekaltas, iškelsiu aikštėn tiktai keliolika mūsų rašytojų kalbos pavyzdžių, mano pastebėtų dviejuose „Pradų ir Žygių“ sąsiuvinuose (I ir III), meno kritikos žurnale. Man čia rūpės tiktai keli mano pastebėtieji to žurnalo *žodyno*, *linksnų* ir *prielinksnų* dalykai. Davęs kelias dešimtis šito žurnalo kalbos ištraukų, kiek toliau, nesileisdamas į kalbos stilių, duosiu tiek pat ir *įprastinės* mūsų kalbos posakių. Iš mano duotųjų posakių skaitytojas matys, kaip kas mano lyg norima taisyti rašytojų kalboje, kuo mano kalbos skiriamasi nuo randamų rašytojų kalboj posakių... Savo *įprastinės* kalbos posakiais duodu tik *medžiagos* įvairiems „Pradų ir Žygių“ taisymams. Ką imdamas iš kalbamojo žurnalo, pažymiu skliaustuose ir tą jo puslapį, iš kurio imamas jų kalbos pavyzdys. Bendresnių sámprotavimų iš manęs prašau tuo tarpu nelaukti. Imamuosius pavyzdžius, žinoma, saviškai susiskirstau.

Dviejuose „Pradų ir Žygių“ sąsiuvinuose parašyta:

1. Jis laisvų dvasių Meilę skelbia visiems *alkaniems* dvasinio peno — „spindulio iš tamsybių“ (89). 2. Visi tie Edipai nebuvo panašūs vienas *antram* (102). 3. Aš nelaukiau, kad tasai, ... kuris ateina prie vaidybos iš bet kurios, gyvai *betarpaus* jos veiksnio pusės — kad tasai galėtų *žioplišku lengvumu* prilyginti vaidybą pramogai, iliuzijonui, negudrios linksmybės vietai (20). 4. Jis (aktorius) buvo laisvas, jeigu *neimti domėn* paprastų ryšių su kitais aktoriais (100). 5. Ji *dvasiniai* veikslinis menas (21). Tada mes su juo *dvasiniai* bendrauname (106). 6. *Materialiniai* militarinės idejos visai sugniužo ir *didžiuma* mąstančių žmonių palinko jei ne mistikon, tai mistiškon nuotaikon (8). 7. Ten *pagrindiniai* paliestos ir tos sritys (32). 8. Be *pedagoginiai* laipsninių žingsnių ten pasaulio neperversi (7, 8). 9. Režisierius, *vidujiniai* rišdamas aktorius, randa to veikalo *gyvendinimo* užmąymą, kuris jungia visus vaidinimo dalyvius (104). 10. Režisieriui kūrėjui ir scenos kūrybai svarbu sužadinti aktoriuose *pergyvenimų*. ... rasti galėjimo ingauti partnerio jausmų ir minčių, viens *kitą* kaip ir užkrėsti savo *pergyvenimais*, *vidujiniai* girdėti ir suprasti vienas *antrą* (105). 11. Čechovo *gerojai* kalba ir veikia

išorinio kasdienio gyvenimo ribose, bet *vidujiniai* gyvena visiškai kitu, savitu, ir savyje paslėptu gyvenimu (107). 12. Teatras padarys *visuomeniniai* kultūrinį darbą (22).

— ([pr. k.). 1. Jie *alksta* ir *trokšta* teisybės. Jis tiesą skelbia visiems *alkstantiems* dvasiško peno. 2. Visi jie *į vienas kitą (į kits kitą)* panašūs. 3. *Betarpiškas* pasikalbėjimas, *betarpis* veiksnys... Galėjai turėti reikalo ir su kuriuo *betarpiu* padaru (?). 4. Jis buvo laisvas, jei *nežiūrėsime čia to*, kad jis su kitais buvo susijęs (kad darbą dirbo drauge ar išvien su kitais). 5. Ji yra *dvasiškas veikšliškas* (?), *dvasiškas veikslas* (menas). Su juo *dvasiškai* te bendrauju. 6. *Materiališkai militariškos (materialinės militarinės)* idėjos visai sugniužo (?) ir *dauguma (didumas, daugumas)* mąstančių žmonių ėmė kažin kaip mistiškai galvoti. 7. Ten *kaip reikiant, nuodugniai* buvo viskas ištárdyta. 8. Nedirdamas darbo čia *pastráipomis, pedagogiškai*, kitų pedagogauti neišmokysi, kitų tuo savo darbu pedagogais nepadarysi. 9. Visus jis *vidujai* jungia (sieja). Sumanė tą veikalą ir *įgyveninti, įgyvendinti, įkūnyti* (?). Radau to dalyko ir sumanymą *įvykdytą*. 10. Režiseriui svarbu sužadinti aktoriuose gyvenimo *patyrimų*, padaryti, kad jų *patyrimai* vieni kitus papildytų, su vieni kitais sutartų, kad aktoriai mokėtų vieni kitiems ne tik tam tikrus žodžius pasakyti, bet ir savo jausmus ir mintis savim išreikšti; tarp režisierio ir aktorių visur turi įsigalėti partnerių jausmai ir mintys, jie vienas kitą turi kaip ir užkrėsti savo patyrimais, *vidujai* vieni kitus girdėti ir suprasti (?). 11. Čechovo *herojai (veikėjai)* kalba veikia *kasdieniškai* — matomi girdimi, bet *vidujai* gyvena jie visiškai kitu, savitu, nepastebimu gyvenimu. 12. Teatras *visuomenišką* kultūros darbą padirbs.

13. (Tas dalykas) *tampriai* susijęs su *giliausia* savo praeitimi (77). 14. Mes jau užmiršom, kad yra Meno kūrybos valia... *geroizmas* ir pasišventimas kovoje (87). 15. Režisierius *privalo* rasti vidaus gyvatos *gerojaus* žodžių slėpiniuose, tarp žodžių ir tarp eilučių (105). 16. (Teatro įkūrėjas) buvo Meiningeno *gercogystės*, teatrą *mylįs* ir jautrus *gercogas* (30). 17. Gyvenimo *gerbuvis*... (7). 18. Logaritmų lentelės kalbai nesudarysi, *gi* (=bet, o) mūsų kalbos mokslo „dii minores“ neriasi iš kailio, žadėdami tokią lentelę sudaryti (84). 19. Jis *privalo ingyvendinti* tą vidaus gyvatą pauza, tyła, kūno ir veido *jūdesiais, garsais*... (105). Tuos *sąprotavimus* ir principus *ingyvendina* (32). 20. Nė viename mūsų literatūros kūrinyje toji lietuvių epo forma nebuvo

panaudota tokiu *intikinančiai* realingu ir podraug alegoriškai *pasakingu* būdu kaip *pas Krėvę* (112). „Panikėje“ *žavėtinai pasakingumas*, yra tikras kūrybos vaizdas (112). 21. Dažnai matome, kad vaidinamieji *klasiniai* veikalai, tik dėl jų „klasiškumo“ iš tradicijos protarpiais scenoje pasirodą, staiga virsta sezono dėmesiu (108).

— (Įpr. k.). 13. Tas dalykas *glaudžiai* susijęs su pačia savo *senų senove*. 14. Meno kūryba turi savo valią. . . *heroizmą* ir mokėjimą pasišvęsti (pasiaukoti) kovoje. 15. Režiseris *herojaus (veikėjo)* žodžių slėpiniuose turi rasti vidaus gyvatos. . . 16. . . buvo Meiningeno *hercogijos (hercogystės) mėgstas* teatrą (*branginąs* teatro dalyką) *hercogas*. 17. Gyvenimo *gerovė*. 19. Jis turi *įkūnyti (įvykdyti, įgyvendyti)* vidaus gyvatą veido *judesiais (sąjūdžiais, pojūdžiais)*, garsais. . . Tuos *samprotavimus* ir principus *įvykdo*. 20. Tą lietuvių epo formą niekas nėra *pavartojęs (suvartojęs)* mūsų literatūros kūriniuose taip *įtikimai*, taip realiai ir podraug *pasakiškai* alegoriškai, kaip V. Krėvė. „Panikės“ *žavus pasakiškumas*. . . 21. Jis sakosi *klasikų (klasikinius)* raštus teskaitąs. *Klasikų* kūrinius ir mes kartais vaidiname ne tik dėl jų *klasikiškumo*, bet ir dėl to, kad jie ir dabar nėra nustoję savo reikšmės teatrui.

22. Vidaus tūris vienos rolės *priklauso nuo* vidaus tūrio antros (103). 23. Aktorius *privalo* ne tik pasirinkti veikalą. . . (101). Jo kūriniškai patys savaime atsiranda, be *paišelio* graužimo (112). 24. Višvilienės pasaka-baladė galėtų būti *paskailyta* tikru pavyzdžiu *geroinio* lietuviško epo (111). 25. Jos rašytoją suves in *tampresnius* santykius su lietuvių visuomene (95). 26. Ten (Meno Mokykloj) *toli* nepatenkinama *padėtis* (81). 27. Kiekvienas kūrėjas *turi (=tūris, laikos)* tos technikos ir formos, kurios daugiausia atitinka jo *individualybei* ir vidaus gyvatai (100). 28. (Kas) buvo sumanyta ir pradėta *vykdinti* (93). . . *Jai* dvidešimtais metais labai buvo sunku *vykdinti* dėl stokos jėgų, tai šiandien tuo pasiskųsti negalim (93).

— (Įpr. k.). 22. Vienos rolės vidaus tūris *pareina* ir *nuo* kitų rolių vidaus tūrio (*priklauso* ir kitų rolių tūrio). 23. Aktorius *turi* ne tik veikalą pasirinkti. . . *Pieštukais* ne tik piešiame, bet ir rašome (plg. *plaktukas, segtukas, teptukas*. . . ; *laukas, vaikas, pirštas — laukelis, vaikelis, pirštelis*. . .). 24. Tą pasaką galėtų kas (galėtume) *laikyti* tikru *heroinio* lietuvių epo paveikslu. 25. Jos rašytoją suves į *glaudesnius (artimesnius)* santykius

su visuomene. 26. Mūsų *būklė anaipiol (toli gražu)* nėra visai gera (visai patenkinama). Sunkus *jo padėjimas*. Ar turit pinigų? — Pagal mūsų *būklę* reiktų turėti, bet neturim. 27. Kirvis *kotą* atitiko. Toji technika *labiausiai (geriausiai)* atitinka *jo individualybę (individualumą)* ir vidaus *gyvatą*. 28. Kas čia sumanyta *vykdyti, vykinti* (plg. *pykdyti, pykinti*)? Jei tuo pasirūpinti (jei pasirūpinti tat įvykdyti) sunku buvo tada dėl nebuvimo vertėjų ir lėšų, tad dabar tuo skūstis, rodos, negalim. . .

29. Tokie *pergyvenimai*, kartais atatiną *žodžiams*, kartais ne *visų daugiausia* pasako žmogaus dvasios *gyvenimo*, kurio *reiškėjas* yra meno kūryba (106, 107). 30. Mums patiems apie meną galvoti „skauda *galvos*“ (32). . . 32. Būdavas nei *savęs* parodė, nei *ko nors* nauja davė (112). 33. Leidinys pasiektų *jo užbrėžtų tikslų* (113). 34. Patys būdami kalti meno *stagnacijai*, neprimeskime kaltės kitiems (82). 35. Kviesdami pas save svetimšalius mes *privalome* gerai patirti jų kvalifikacijas ir būti labai *atsargiems* (99). 36. (Toji technika) atatiną *jo individualybei* (100).

— 29. Šitie *išgyvenimai nesutiną su* *jo žodžiais* (*jo žodžių neatitinka*): *jo žodžiai negeriausiai pasako žmogaus dvasios gyvenimą, kurio reiškėja* šiuo tarpu yra meno kūryba; tie žodžiai *nedaugiausia pasako žmogaus dvasios gyvenimo (?)*. . . 30. Mums patiems, *galvojant* apie meną, ir *galvas* skauda*. Meno dalykai mums patiems dieną naktį rūpi. Mums sunkiausia yra apie meno dalykus galvoti. . . 32. Jis nei *save* parodė nei *ką naują* davė. Nei jis *ką* sakė nei *ką* barė, tik mostelėjo ranka ir atitraukė. 33. Ar pasieki *lubas? Užsibrėžtus tikslus* ar pasieksi?

— 34. Ir mes patys esam kalti dėl meno *stagnacijos* (dėl *jo susmukimo, sustingimo, negyumo, jo susmukimu*. . .). Kad mūsų menas sustingęs, *tu*, žinoma, ir mes esam nusikalte (kalti). 35. Mes *turim* gerai patirti jų savumus (kvalifikacijas) ir būti labai *atsargūs*. 36. Kirvis *kotą* atitiko. Kirvis *koto neatitinka*. (Toji technika) *jo individualumą (individualybę)* atitinka. . .

38. Meno kūrėjas atstovauja tautos dvasios *Garbę* ir tik meilės skausmais minta (39). 39: (Jam) scenos kūryba tėra priemonė reikšti savo *inkvėpimą* (101). 40. Tokius dramos *veikalus* paprastai *vainama* inžymiausiai (101). 41. Kalbininkai norėtų gal, kad menininkai sektų *juos* (11). — 42. Mūsų tauta turtinga senovės *pasakomis, dainomis* (75). 43. Jiems visuomet gresia

* Rašomojoj kalboj sakome paprastai: man galvą skauda, koją niežti. . .

pavojus būti *nušvilptais* ir purvais *apdrabstytais* (99). 44. Anaip-
tol nesame *nusigrįžę nuo* tautos laimėjimų, dėliai kurių mums ir
rūpi būti *tokiais, kokiais* mes norime būti, bet ne *tokiais, kokiais*
norėtų mus matyti atskiros visuomenės srovės (8). 45. Šekspyras
nematė tokio danų princo, *kokiu* buvo Kainc (102). . . .

— 38. Meno kūrėjas yra tautos *garbės reiškėjas*, jis tautos
Garbę čia *atstoja*, jis tautos *Garbei atstovauja*. 39. Kūryba jam
tėra priemonė savo *įkvėpimui reikšti* (aikštėn kelti). 40. Tokius
dramos *veikalus* paprastai *įžymiaisiais vadiname*; toki veikalai
paprastai *įžymieji vadinasi*; toki veikalai yra *įžymiausiai vadi-*
nami. 41. Kalbininkai, gali būt, nori, kad menininkai *jais* sektų.
Ir tu, matau, *tėvu* pasekęs. Šeiminkė *vištą* seka — žiūri, kur ji
nueis kiaušinio dėti. Žandarai ir *studentus* sekdamo. — 42. Mūsų
tautoje *yra daug pasakų, dainų* (mes ir *pasakų* daug turim, ir
pasakų esam *turtingi*. . .). 43. Jiems visada gresia pavojus būti
nušvilptiems ir purvais *apdrabstytiems*; jiems yra pavojaus, kad
nenušvilptų jų ir purvais *neapdrabstyty*. 44. Anaip-
tol nėsam *nusigrįžę* nuo tautos laimėjimų. Mums kaip tik rūpi išlikti *to-*
kiems, koki norim būti, tik ne *tokiems, kokius* mus norėtų atskiros
mūsų srovės matyti. 45. Šekspyras nebuvo matęs tokio Danų
princo, *koks* buvo Kainc. Mums geriau bus *likti neturtingiems*,
bet *sveikiems*, nekaip *turtingiems*, bet *nesveikiems*.

46. Mes esame kalčiausi *tame*, kad menas smuko, smunka ir
toliau dar smuks (79). L. Girą dabar visi yra linę kaltinti *vi-*
suose teatro trūkumuose. 47. *Vieton pasirodyti* su rimtu ir sunkiu
kūrybiniu darbu, jis rado sau naudingiau intikti galią *turintiems*,
darbais nieko su menu bendro *neturinčiais*, ir teatru mažai tesi-
rūpindamas (80). — 48. *Pas mus* dar *nėra* to supratimo (89).
Pas mus viskam *yra* lėšų, tik jų *nėra* knygoms leisti (94).
49. Štai kas atsitiko *su žinomu* ispanų *tenoriu* (98). 50. Ar nejuo-
kinga būtų, jei pianistas, išėjęs koncertuoti, *užuot kūrybos*, visą
vakarą skambintų, kad ir sunkiausiai, *pasaužus* ar *gamas* (28)?

— 46. Mes esam labiausiai nusikaltę *tu* (kalčiausi *tu*), kad
mūsų menas yra labai susmukęs ir sunykęs. L. Girą visi yra linę
kaltinti del visų teatro *trūkumų*. 47. *Užuot pasirodęs* (*užuot ro-*
dėsis) su rimtu darbu, jis rado, kad naudingiau bus (matė
naudingiau būsiant) jam, jei ims bedirbdamas teatre rūpintis
tik *galingiesiems* įtikti, nieko bendro *neturintiems* savo darbe su
menu, *ir nedaug tesikiš* į paties teatro dalyką. Jis matė *naudin-*
giau jam būsiant, jei bedirbdamas teatre ims rūpintis tik su *ga-*

lingaisiais geruoju gyventi, nieko bendro neturinčiais savo darbe su menu ir nedaug tesikišančiais į paties teatro dalyką(?)... — 48. *Mes dar neturim* to supratimo (dar to nesuprantam). *Mes viskam turim* lėšų... 49. Štai kas atsitiko *žinomajam ispanų tenoriui*. 50. Pianistas, išėjęs koncertuoti, *užuot* ką nauja *kūręs*, negali visą vakarą skambinti kad ir sunkiausius pasažus ar gamas. Juk juokinga būtų, jei pianistas, išėjęs koncertuoti, *užuot ką nauja kūręs* koncerte, visą vakarą vienus pasažus, kad ir sunkiausius, ar gamas teskambintų(?)... .

Del atskirų „įprastinės“ mano kalbos pavyzdžių čia turiu ir skyrium kiek pasiaiškinti. Šį tą galėjau ir nesuprasti taisomajame tekste, tad galėjau betaisydamas kur-ne-kur ir nusidėti taisyliams rašytojams. „Pataisose“ tik norėjau, kad mano „taisytojo“ teksto kalba būtų taisyklingesnė, sklandesnė ir suprantamesnė. Būdamas toli nuo teatro ir viso meno dalyko, aš daug ko taisomajame tekste neįmanau: prieš rašant šitą straipsnį neteko man nė pasitarti su redagavusiu mano taisytajį tekstą žmogum... .

Del kelių atskirų pataisų tiek tegalėčiau pasiteisindamas šiuo tarpu pasakyti. Mūsų kalboje nėra žodžių *bedievas, begėdus, benosus, beprotus*... . tad neturim teisės nė *betarbaus* susidaryti, tad, rašydami savo žmonėms, negalim nė apie „*betarpu* veiksnį“ kalbėti (sak. 3). Mes sakom: jis *begėdis*, jis *bedievis*, *beprotis*, *bedieviški* ir jo raštai, *beprotiškas* ir tas pasielgimas, — tad galim, tur būt, ir apie kokį „*betarpi* veiksnį“, apie „*betarpišką* balsavimą“ kalbėti. Veiksmažodis *privalau* žmonių kalboj (Prūsuose...) tiek tereiškia, kiek vokiečių kalbos pasakymai „ich bedarf, brauche“, ne tą, rodos, kas norėta juo „Praduos ir Žygiuos“ pasakyti (mano taisytuose sakiniuose). **P r i e l i n k s n i o** *užuot* nepažįstu, tad negaliu juo nė operuoti įprastinėje savo kalboje (sak. 50)... . Neturim savo kalboj nė **p r i e v e i k s m i ų** *dvasiniai, protiniai, vidujiniai, vidujinai*... : apie tai aiškiai pasakyta ir tame kalbos vadovėlyje, kurs skiriamas pirmosioms vidurinių mokyklų klasėms. Taisytajame tekste, kaip jau pasakyta, yra ir neįkandamų man posakių; čia turiu galvoj tiek sintaksės, tiek stiliaus, tiek kelis paprastuosius etimologijos ir žodyno dalykus. Taisytujų autorių rašymas „geroizmas, gercogas, gektaras...“ juk yra parsineštas, kaip ir daugelis šiaip kalbos dalykų, tiesiai iš anų laikų Rusijos.

„Praduos ir Žygiuos“ (83, 84), samprotaujant apie „kalbos fetišus“, M. Girinio pasakyta, kad rašomąją kalbą ir mūsų rašy-

tojų kalbą baisiai „nususiņę“ po karo įvairūs kalbininkai, kurie net *žmoną* (85) ėmę, kaip ten pasakyta, iš raštų varyti su „kitomis svetimybėmis“! Kaip su ta „žmona“ yra, nežinau, — ji, žinoma, nėra „svetimybė“, — bet vis dėlto rašytojams, kurie apie kalbininkus taip nepaprastai samprotauja, reikėtų ir į save kiek pasižiūrėti: kalbos vadovėlius, šiaip ar taip, turit mokėti; galit vietomis su jais, žinoma, nesutikti, galit ką nauja jų taisyklių vietoj susidaryti sau ir kitiems, bet niekinti taip įprastinės kalbos taisyklės, kaip jos niekinamos ligi šiol „Praduos ir Zygiuos“, lyg nepriderėtų padoriems ir kultūringiems raštų žmonėms, dirbantiems ir norintiems dirbti rimtą visuomenės darbą.

Rygiškių Jonas.

[„Lietuva“, 1926, Nr. 254 (2343)]

KELI MŪSŲ RAŠTŲ SKYRYBOS IR STILIAUS DALYKAI.

Šitą straipsnį rašau perskaitęs *Vaižganto* raštų devintąjį (IX) tomą. Beskaitydamas jį, pastebėjau, kad kurie-ne-kurie mūsų *rašytojai* vieną *rašybos* dalyką, sakinių skirtukus ir šiaip eilių skyrimus, savo raštuose vartoja visai ne taip, kaip juos įvairūs *kalbininkai* savo gramatikose ir mokyklų skaitiniuose pratina mokinius vartoti.

Iš rašytojų tarpo ypačiai išsiskiria šiuo atžvilgiu dabar, matyti, *Vaižgantas*. Jis čia žymiai skiriasi, rodos, ir nuo kitų mūsų rašytojų, ne tik tai nuo mokyklinių *kalbos vadovėlių*. Skiriasi jis nuo kitų ir savo *stiliu*: jo kalboje ypačiai daug randu įvairių nepaprastų man, kažin iš kur atsiradusių kalbos dalykų, lyg panašių į kokias visai neįprastas kitiems ir vadovėliams skyrybos ir stiliaus naujienas.

Devintojo kalbamųjų raštų tomo tekste gana dažnai randam šiaip išspausdinta:

— Kas gi žino... Gydytojas dar nieko nesakė... — 1.

Abejojo ligois (41).

— Oi, prašom, prašom, balandėli-vištytėli! Rodyk šen, kuo greičiausiai, kame dar galima diementų kasyklos užtikti!

Atsikirto Aleksys ir *Jokūbui* aiškiai *matės* iš to žmogaus *nepasidarysiąs* visuomenininko. Vis dėlto mėgino (71). — 2.

— Kam gi tau to bokšto, kad ir dabar pasveikini nuo stogo? — 3.

Tik jam niekas ir neprieštaravo: tai buvo pati gražioji jų laukų vieta; visados jam *vienan balsan* atsakydavo:

— Į Popšutę, į Popšutę! — linksmai baigdami savo seimą. Ir nieko nebetrukę, *ankšta* krūvele gužėdavo keleliu, šalia raisto (96, 97). — 4.

— Mama, ar tamsta buvai kada nors Piliakalny? Paklausė (119). — 5.

— Atvažiuokite, nesigriausite: Taučius jums pavarvins seilių, atsistojęs prieš smulkiojo sodžiaus buržujo stabą...

Pridūrė Niaura (162). — 6.

— O jei bitininkas atsivytų spiečių? Paabejojo Sauliukas (165). — 7.

— Eikiva pasėdėti piliakalnyje! Pagaliau, pamasino Lauruką (165). — 8.

Valeras priėjo ir tarė kitais laikais visai nereikalingą žodį:

— Valgyt!

Nereikalingą, nes visados abudu *žinojo*, kada eisią valgyt (183, 184). — 9.

Apmirusi taip ėmė tampytis, narelius sukioti, laužyti, taip vargo ir kankinos; jog baisu buvo veizdėti ir visi sukės šalin (65). — 10. Visame šiame susirinkime susidarė bent keli būreliai, kurie arčiau kits kito laikėsi. *Tad* Nečioniškiai: Kaušpadas, Sudaras, Bekintis ir Denioniškis Niaura buvo centras vieno būrio; Nečioniškiai: Nenjškis ir Vilbasis — kito; gi prie Dienioniškių: Vizgirdos, Taučiaus ir Marytės lipte prilipo Iešmančiukai su Narviliukais, nors *šieji pastarieji* gana iš tolo ir ne taip drąsiai (161). — 11. Nečirškė nė žiogeliai. *Teplaveno* tas vienas juodas didelis drugys. Pripratus matyti, kaip bent koks darbas virpina oro vilnis ir padaro balsą, tas *bebalsis plavenimas* dideliais sparnais, *kai* ir muselė, oru lėkdama, *zvembia*, dar labiau didino tylos klaikumą, dar labiau kėlė vaikų vaizduotę į vaiduoklių pasaulį, kurs čia aplink Valiulio piliakalnį prasideda; per jį įeinama į tą užkeiktąją valstybę, kur dvasios guli nejuda: gyvos ar negyvos? Kur kad ir bėgioja, nežinai, su tikslu ar be tikslo, gyvom ar negyvom kojom mina; *vygais** ar negyvais sparnais, kaip tas *gedulo* drugys, oru lakioja (167,168). — 12.

* *gyvais*. Čia korektūros klaida tėra.

Vieną sykį susitarė Vanduo su Moliu padaryti augmenims karalių ir išdaigino — Ažuolą, pačiame kalnagalyje; prie vandentakio *viduje* kalno ir vandentakio iš jo šono į upelį (174). — 13.

Čia atkas, čia kirviu pakirs, čia dalbas užkiš; palinguos pasiūbuos iš vienos pusės, iš antros. Dar atkas, dar pakapos, dar pasiūbuos, ir didelė kerėbla, aukštai šaknimis siekdama, nepakabiai apvirsta ant kamiengalio. It iš rankos išrauta karpa, palikusi plačią, nedailią duobę (178). — 14.

Ir kai Juodžius atidavė kalnagaliui paskutinę savo dulkelę, *griežtai* visa, ko tik buvo iš jo pasiėmęs; kai nuvirto paskutinė audrų ir vėjų nusmailinta galiūno kamieno šiekšta, — susidarė nebemaža, iš tolo žymi ir regima kalva: Juodžius-tūkstančiametis, Lietuvos milžinas, augmenų karalius, dievų medis, pats sau susipylė milžinkapį.

Žmonių akims — kapą, tik ne atminčiai, tik ne vaizduotei, ne ominei, ne atsigodimui. Juodžius tebėra gyvas: antai, jo dvasia ant tiltelio... (179). — 15.

Valeras šiepės, meiliai braukė delnais, praeidamas, kamienus, kai jų lapeliai, vos, vos, tingėdami, lyg migo pasaką sakė: tai giedroje ar prieš giedrą; nerimo ir ančiakiais raukė, kai girdėjo lapelius smulkiai drebant ir neberimstant: tai prieš audrą. Suprato, *delko* paukštytei „gerklę peršti“ ir ji visai nebe taip gražiai čirksi: tai prieš lietu, orui sunkiam pasidarius; ir *delko* ji taip susmulkina savo gaidą ar tęsia taip atsidėjus: tai kad myli (182, 183). — 16.

Šitie Vaižganto teksto (IX t.) kalbos pavyzdžiai lyg rodo, kad jo, dedant tekste sakinių skirtukus (skiriamuosius ženklelius), gerokai skiriamasi nuo vartojamų gramatikose įpratimų ir nuo tų šios rūšies ženklelių ar taisyklių, kurių paprastai laikosi savo raštuose kiti mūsų rašytojai. Kiti mūsų beletristai ir šiaip apsakintojai, kad šitie kalbos pavyzdžiai (1—16) tektų jiems patiems skirtukais sužymėti, savo skirtukais daug mažiau skirtųsi, man rodos, nuo tų rašto įpratimų, kurie gramatikose ir tam tikromis taisyklėmis eina mokiniams. Kur-ne-kur (10. . .) čia yra, žinoma, ir kiek korektūros klaidų. . .

Žemiau čia duodu tuos pat kalbos pavyzdžius (1—16) savaip sužymėjęs skirtukais. Tuos skirtukus teturėdamas daugiausia galvoje, neiškenčiu betgi ir vieną kitą pavyzdžių kalbos dalyką savaip neišreiškęs: esu tikras prozos žmogus, turįs rašomajai kalbai savotiškų įpratimų, daugelio Vaižganto kalbos smulkmenų

nemokąs, gal būt, nė suprasti kaip reikiant. Del pačių „kalbos dalykų“ pats aš nesu linkęs čia bartis.

Duotuosius rašytojo kalbos pavyzdžius (1—16), laikydamasis savų įpratimų, linkęs esu šiaip reikšti raštu (apsakyme):

— O kažin... Gydytojas dar nieko nesakė, — abejojo liginis. — 1.

— Oi, prašom prašom, balandėli vištytėli! Ėmęs ir parodyk tuoj, kame dar galima tų deimantų užtikti! — atsikirto Aleksys.

Jokūbas dabar aiškiai *matėsi nepasidarysiąs* iš to žmogaus visuomeninko (visuomenės veikėjo). Vis delto mėgino. — 2.

— Kam gi tau to bokšto, kad ir nuo stogo dabar pasveikini? — paabejojo tėvas. — 3.

Čia jam niekas neprieštaravo: tai buvo pati gražioji jų laukų vieta. Kiti, linksmai baigdami savo seimą, visados jam *vienu balsu* atsakydavo:

— Į Popšutę, į Popšutę! — ir tuoj, nieko nelaukusi, *glaudi* krūvelė žmonių gužėdavo keleliu šalia raisto. — 4.

— Mama, ar esi tamsta kada Piliakalny buvus? — paklausė. — 5.

— Atvažiuokite, nesigailėsite: Taučius, atsistojęs prieš sodžiaus buržujaus stabą, jums seilių pavarvins... — pridūrė Niaura. — 6.

— O kas bus, kai bitininkas spiečių atsivys? — paklausė ėmęs abejoti Sauliukas. — 7.

— Eiva piliakalny pasėdėti! — pamasino pagaliau Lauruką. — 8.

Valeras priėjęs tarė:

— Valgyt!

Kitais laikais tas pasakymas būtų visai nereikalingas buvęs, nes abudu visados *žinojos* kada eisiančiu valgyt. — 9.

Apmirusioji taip ėmė tampytis, narelius sukioję gražyti, taip vargo kamavos, jog baisu buvo ir veizdėti į ją, ir visi šalin nuo jos sukos. — 10.

Visame šiame susirinkime susidarė bent keli būreliai, kurie arčiau kits kito laikėsi. Nečioniškių Kauspadas, Sudaras, Bekintis ir Dienioniškių (?) Niaura buvo vieno būrio centras; Nečioniškių Neniškis ir Vilbasis kitą darė centrą. Prie Dienioniškių Vizgirdos, Taučiaus ir Marytės buvo prilipę Iešmantukai su Narvi-

lukais, nors ir šie gana iš tolo nuo jų laikėsi ir ne taip drąsiai su jais dėjosė. — 11.

Nečirškė nė žiogeliai. Vienas juodas drugys *tepleveno* dideliais sparnais. Tas *bebalsiškas* jo *plevenimas*, — pripratus matyti girdėti, kaip bet koks veiksmas oro vilnis virpina ir balsą išduodina, kaip ir muselė, oru lėkdama, *zvimbia*, — dar labiau didino tylos klaikumą, dar didžiau kėlė vaikų vaizduotę į vaiduoklių pasaulį, prasidedantį čia aplink Valiulio piliakalni: per jį įeinama į tą užkeiktąją valstybę, kur guli nejudą, gyvos ar negyvos, dvasios, kur, kad ir bėgioja jos, bet nežinai, su tikslu ar be tikslo, gyvomis ar negyvomis kojomis žemę mina, gyvais ar negyvais sparnais, kaip tas *gedulio* drugys, oru skraido. — 12.

Vieną sykį Vanduo su Moliu susitarė augmenims (augalams) karalių įtaisyti. Taip susitarusiu juodu pačiame kalnagalyje, prie vandentakio, vidury kalno ir toj pakalnėj, kur buvo į upelį pašlijus, Ažuolą — augmenims karaliauti išdaigino. — 13.

Čia atkas, čia kirviu pakirs, čia dálbas užkiš; palinguos pasiūbuos — iš vienos pusės, iš kitos. Dar kiek atkas, dar pakapos, dar pasiūbuos — ir didelė kerėpla (kerėbla), aukštai iškėlusi savo šaknis, visu kamieniu žemėn nei šiaip nei taip parvirsta, išgraužusi žemę, it karpa, iš rankos išrauta, plačią, nedailią duobę palikusi rankoj. — 14.

Ir kai Juodžius kalnagaliui paskutinę savo dulkelę atidavė, — visai visa, *ką* buvo iš jo pasiėmęs, kai nuvirto paskutinė áudrų ir vėtrų nusmailinta jo kamieno šiekšta, — susidarė nebemaža, iš tolo žymi ir regima kalva: Juodžius, tūkstančiametis Lietuvos milžinas, augmenų karalius, dievų medis, pats sau milžinkapį ten susipylė, žmonių akims — kapą, tik nieko jų galvai, jų vaizduotei, jų širdžiai (?) nesakantį. Juodžius gyvas tebėra: jo dvasia, antai, ant tiltelio... — 15.

Valeras šiepės, meiliai braukė delnomis (delnais) praeidamas kamienus. Kai išrasdavo, kad jų lapeliai lyg migo (?) pasaką tingėdami saką, tai reiškiant giedrą ar tai prieš giedrą esant sakė. Nerimavo ir antakius raukė, kai girdėjo ar matė lapelius smulkiai drebant, kaip ir neberimstant; tada sakė, kad tat prieš áudrą esą. Supratęs paukštytei „gerklę peršint“ ir ją nebe taip gražiai čirksint, sakė, kad tat prieš lietu esą, orui sunkiam pasidarius. Kai paukštytė savo gaidą smulkino giedodama ar tęsė ją toliau atsidedus, Valeras paukštytę mylint sakė. — 16.

Čia mano „taisyta“ šešiolika (1—16) išrašų. Jos mano pa-
imtos iš tam tikro teksto tik Vaižganto, mūsų rašytojo, rašto pa-
vyzdžiui: tokių kalbos pavyzdžių, nepaprastai skirtukais sužymė-
tų, yra ten tiesiog. . . devynios galybės.

Ne visur ir ten *vienodai* nepaprastai vartojami tie skirtukai,
bet tas dalykas matyti, rodos, ir iš mano duotųjų to rašytojo kal-
bos pavyzdžių. Pačių teksto *kalbos klaidų* savo straipsnyje, kal-
bėdamas apie šitas išrašas, beveik neturėjau galvoje: man rašy-
tojo *skyryba* ir keli atskirieji *stiliaus* dalykai terūpėjo iškelti aikš-
tėn ir kiek sudominti jais skaitytojas.

Vaižgantas labai gerai padarytų, kad savo rašto tekste, dė-
damas įvairius sakinių skirtukus, laikytųsi tų rašto įpratimų ar
taisyklių, kurių laikosi paprastai mūsų kalbos vadovėliai, moki-
nių skaitymai ir keli žymesnieji mūsų rašytojai, jo draugai. To
laikydamasis, jis lengvintų savo skaitytojams ir rašto mokslą:
jei beskaitydami raštus dažnai matom ir šiaip ir taip, kartais
labai nepaprastai, vartojamus juose skirtukus, tad palengva ir
patys įprantam negerai jais operuoti savo rašte, laiškuos ir šiaip
praktikos gyvenime. Juk lašas po lašo, kaip yra sakoma, ir ak-
menį prakala. Kalbos ir rašto taisyklės, kurios surašomos tam
tikruose vadovėliuose, nei mokiniui nei mums nedaro tiek įspū-
džio, kiek atsikartojamieji kalbos ir rašto pavyzdžiai, kuriuos
dažnai girdim, matom ir kuriais įprantam šiaip ar taip gėrėtis.
Vadovėlių taisyklės mažas tėra mokiniui lašelis prieš tuos rimtų
žmonių kalbos ir rašto pavyzdžius, su kuriais jis nuolat susitin-
ka beskaitydamas jų raštus.

Ir kiti rašytojai turėtų, man rodos, savo akį į šitą dalyką kiek
labiau atkreipti. Atkreipę į jį akį ir jį turėdami kaip reikiant sa-
vo galvoje, jie mokiniams, kaip jau sakiau, ir rašto mokslą leng-
vins. Tuo susidomėjimu jie. . . tik vykdys tą didįjį dievo įsakymą,
kuriuo liepiama žmogui ir savo artimas mylėti.

Vaižgantas, kalbamasis rašytojas, čia kiek nusikalsta, man
rodos, ir dėl to, kad vietomis lyg perdaug *skubotai* rašto darbą
dirba. . .

Rygiškių Jonas.

[„Lietuva“, 1926, Nr. 275 (2364)]

Wörterbuch der litauischen Schriftsprache. Litauisch //
Deutsch. Bearbeitet von Dr. Max Niedermann, Dr.
Alfred Senn, Dr. Franz Brender 1. Lieferung.

Rašomosios lietuvių kalbos žodynas. Lietuviškai-vokiška dalis. Sudarė prof. M. Niedermann, doc. A. Senn, doc. F. Brender. 1 sąsiuvinis (psl. 1—64). Heidelberg 1926.

Pirmajame sąsiuvinio puslapyje pažymėta, jog šitą žodyną leidžia **Indogermanische Bibliothek**. Herausgegeben von H. Hirt und W. Streitberg †. Fünfte Abteilung: Baltische Bibliothek. Herausgegeben von Georg Gerullis.

Šitas žodyno sąsiuvinis baigiasi žodžiu **atvesti**, sąsiuviniiui paskirti 4 lakštai (64 psl.), viršelyje jo kaina pažymėta Mk. 1.50. Pirmajame viršelio puslapyje pasakyta, kad žodyno kaina, pasirodžius paskutiniam sąsiuviniiui, būsianti didesnė.

Lietuvių kalbos žodžiai ir sakiniai skaitytojui čia aiškinami vokiškais pasakymais. Mūsų žodžiai pačiame žodyne ir jo sakinuose (pavyzdžiuose) spausdinami su kirčiais; kalbos pavyzdžiai, patekę į šį sąsiuvinį, išversti į vokiečių kalbą.

Iš to, kas pačių rašytojų pasakyta sąsiuvinio viršelyje apie šitą žodyną, čia pat yra iškeltina aikštėn, jog jį redaguoja ir turi savo žinioje visą spaudos ir redakcijos darbą Neuchâtelio profesorius M. Niedermann ir du mūsų universiteto profesoriu — doc. A. Senn'as ir doc. F. Brender'is. Žodyno kirčiavimą (mūsų žodžių akcentavimą) turi savo žinioje ir prižiūri A. Senn'as, jo mokslinę ir techninę terminologiją — F. Brender'is. Visi trys žodyno rašytojai darbą dirba bendrai ir visi jie solidariai už jį atsako. Kas turi savo žinioje mūsų šnekamąją kalbą, tautosaką ir literatūros kalbą, apie tai sąsiuvinio viršelyje nieko nepasakyta.

Kalbamojo žodyno turi išeiti apie 12 sąsiuviniių; po jų eis, tur būt, vokiškai-lietuviška dalis, kurioje vokiečių kalbos žodžiai bus aiškinami mums lietuviškai. Dabar, kalbamojoje žodyno dalyje, autoriai rūpinasi sužymėti ypačiai tuos lietuvių kalbos žodžius ir posakius, kurie jiems esą tikrai žinomi; atskirų žodyno žodžių reikšmę autoriai pasisako kelsią aikštėn ir reikalingais posakiais arba ir ištisais kalbos sakiniais gerai žinomais jiems, žodyno rašytojams ir rūpintojams. Žodžiai ir sakiniai, kaip jau sakyta, ir kirčiais sužymimi. Nuo J. Šlapelio žodyno šitas žodynas ketina skirtis ne tiktai raš. k. kirčių žymėjimu, bet ir tuo, jog čia autoriai turėsį galvoje ypačiai mūsų šių dienų rašomąją kalbą: J. Šlapelio žodyne, autoriai sako, išeinanti aikštėn daugiausia rytų aukštaičių tarmė su ta

mūsų krašto kalba, kuri arčiau Vilniaus yra vartojama žmonėse. . .

Čia žymėsiu toliau tik tas kalbamojo žodyno ypatybes, kurios labiau už kitas yra man kritusios į akį beskaitant iškeltus jame mūsų kalbos žodžius (1—64).

I. Pirmajame sąsiuvinyje šalia mūsų veiksmažodžių duodami ir veiksmažodiniai daiktavardžiai su priesaga galūne *-imas* (*-ymas*): **abejojimas, adymas, administravimas, akėjimas, alkimas, apdarymas, apibrėžimas, aprašymas, apsipažinimas, apšaukimas, aptaisymas, apvilkimas, atidarymas, atitaisymas, atplūdimas, atrėžimas, atvaizdavimas, atvėsimas. . .** (ir **abejoti, adyti, administruoti, akėti, alkti, apdaryti, apibrėžti. . .**). Bet šitame sąsiuvinyje, šalia tam tikrų veiksmažodžių, kažin kodėl nėra šių plačiai vartojamų kalboje daiktavardžių: **advokatavimas, antrinimas, apaštalavimas, apavimas, apgrėžimas, apgriuvimas, apibėgimas, apibėrimas, apiblaškyimas, apipasakojimas, apipešimas, aprėkimas, aprengimas, aprėžimas, apriejimas, apsegimas, apsėjimas** (šalia **apsėti**), **apsidžiaugimas, apsipasakojimas, apsipylimas, apsipratimas, apsiprausimas, apsirijimas, apšlubimas, apvogimas, apvožimas, atidirbimas, atidrėkimas (atidrėgimas), atkandimas, atklydimas, atpratimas, atpratrinimas, atsėjimas, atsigerinimas, atsikandimas, atsipratinimas, atvarymas, atvertimas, atvėrimas. . .** Įdomu būtų žinoti, kuo patys autoriai paaiškina ar pateisina šitą savo simpatijos ne lygumą mūsų rašomuosios kalbos žodžiams.

II. Visas žodžių suskirstymas žodyne man labai keistas rodosi. Radęs kur tekste žodžius **atsikračiau, atsipeikėjau. . .** ir steigdamasis surasti juos (jų reikšmę) kalbamajame žodyne, žmogus tų žodžių turi ieškoti ten, kur duoti iš eilės žodžiai **atsikratyti, atsipeikėti. . .** (p. 58). Bet žmogui, turinčiam reikalo su žodžiais **apsimečiau, apsitryniau, atsivėriau. . .**, žodyne ten teik jų ieškoti, kur yra žodžiai **apmesti** (24), **aprinti** (35), **atverti** (64). Ieškodamas žodžių **apsisėjau, apsiriečiau, atsijuosiau, atsikabindamas, atsimiešiau, atsipenėjo, atsiplėšiau, atsispausti, atstatydinti** ir t. t., veltui jų ieškotum ten, kur jie iš raidžių eilės lyg turėtų būti, arba ten, kur duoti žodžiai **apsėti, apriesti, atjuosti, atkabinti, atmiešti, atpenėti, atplėšti, atspausti** (59). . . : ten jų (tų **apsisėti, apsiriesti, atsijuosti. . .**) ieškotojas nesuieškos. Žodžio **apsibristi** reik ieškoti ten (28), kur jis iš eilės parašytas, bet žodžių **apibristi, apibreda (apibrenda), apibrido** („gelmę briste

apibrisk, kad bijai prigerti joje“), *apsibarti* („ir jie vakar *apsibare“*), *apsibiaurinimas*, *apsibiaurinti*, *apsibrėžimas*, *apsibrėžti*, *apsibridimas*, *apsigręžti* nerasi nei tame žodyno puslapyje, kuriame randame žodį *apsibristi* (28), nei ten (17), kur yra *apibarti*, *apibiaurinimas*, *apibiaurinti*, *apibrėžimas*, *apibrėžti*, *apgręžti*... Žodis *apsimesti* ieškotinas ten, kur yra *apmesti* (24), bet *apsimestimas* — ten, kur jam iš eilės reik būti (29). Kurios čia tvarkos laikosi žodyno rašytojai šitame savo žodžių suskirstyme skaitytojams?!

Jau ir iš šitų pastebėjimų skaitytojui turėtų būti lyg aišku, kad čia žodyno rašytojų, dirbant kalbamojo sąsiuvinio darbą, neapsižiūrėta arba pasielgta ne visai atsargiai, nerimtai.

III. Ir iš to, kas pirmiau mano pasakyta, lyg aišku, kad sąsiuvinyje trūksta nemažo skaičiaus žodžių. Čia nėra: *abolucionistas* (*aboliucionistas*), *amerikietis*, *amerikietiškas*, *amerikinis*, *amerikiškas*, *anglas*, *angliškas*, *apibristi*, *apmetimas*, *aprasoti*, *aprauti* („ji mane penkiaais pėdais *aprové“*), *apravėti* („*apravėk* lysvę ir eik sau“), *apsiėsti*, *apsiklausinėti*, *apsikloti*, *apsipirkti*, *apsirašyti*, *apsirijimas*, *apšaldyti* (bet *apšildyti* yra), *apvirtimas*, *apvytimas*, *apžabaldyti* (nors *apžabalti* yra), *aprėžimas*, *apžindymas*, *arinėti*, *armėnas*, *-niškas*, *atbrzdėti*, *atbraukti*, *atmiešimas*, *atrėkauti*, *atrėkti*, *atrūkti*, *atsibėgėti*, *atsiimti*, *atsistatyti*, *atsiūti*, *atsišildyti*, *atstatydinti*, *atšniokštuoti*, *atšokuoti*... Ir šituo atžvilgiu žodyno rašytojų būta ne visai rūpestingų.

IV. Daugelio žodžių tiktai reikšmė pažymėta vokiškai — prie jų nėr duota kokių nors *k a l b o s p a v y z d ž i ū*, kas sunkina aiškų tų žodžių supratimą arba vokiškojo jų vertimo įtikimumą. Čia pažymiu pavyzdžiui šiuos žodyno žodžius:

ābaras, *-o* s. m. (3) *Wirrgarn n.*, *Stocknetz n.*

abarauti v. intr. mit dem *Stocknetz* fischen.

abejā, *-ōs* s. f. (3 *āb-*) *Zweifelhaftigkeit f.*

agnā, *-ōs* s. f. (4) *Energie f.* (phys.).

agnūs m., *-i* f. adj. (4) *energisch*, *tatkräftig*.

akėjimas, *-o* s. m. (1) *Eggen n.*

akiplėšybė, *-ės* s. f. (2) *Zudringlichkeit f.*, *Frechheit f.*

aklūmas, *-o* s. m. (2) 1. *Blindheit f.*, 2. *Dichtigkeit f.*, *dichter Abschluss*.

akmenójis, *-jō* s. m. (1) **Mineral n.**

àkti (*ankù, akaũ, àksiu*) v. intr. 1. das Augenlicht verlieren, blind werden, erblinden. 2. das Augenlicht wieder erlangen, wieder sehend werden.

alldè, *-ès* s. f. (2) Bierschenke f., Bierstube f.

alùdis m., *-è* f. adj. (2) = *alùdinis*.

apývaisis, *-io* s. m. (1) Samengehäuse n., Fruchtkapsel f. (bot.).

apšlòvinimas, *-o* s. m. (1) Kreisen n., Rühmen n., Verherrlichung f.

apšmeižingas m., *-a* f. adj. (1) schmähstüchtig, verleumderisch.

àpšvieta, *-os* s. f. (1) 1. Beleuchtung f. 2. Aufklärung f., Bildung f.

apvèsdinti (*-inu, -inau, -insiu*) v. tr. verheiraten.

asningas m., *-a* f. adj. (1) stachelig.

atàveika s. *àrveika*. Bet **àtveikos** kur reikiant *nèra* (64).

àtgamas, *-o* s. m. (3) Ebenbild n.

atgarà, *-òs* s. f. (3 *àt-*) Luftzug m., Durchzug m., Zugwind m.

àtgrasas, *-o* s. m. (3) Widerwille(n) m., Abneigung f., Abkehr f.

atitinkamybè (und *atatinkamybè*), *-ès* s. f. (2) Entsprechung f.

atjauslùs m., *-i* f. adj. (4) mitfühlend, empfänglich, feinfühlig.

àtmanas, *-o* s. m. (3) Denkzeichen n., Andenken n.

atmatuonìs, *-iès* s. m. (3 *àt-*) = *àtmata* 2.

atòveiksmis, *-io* s. m. (1) Reaktion f. (chem., psychol.).

atpažinti (*-žįstu, -žinaũ, -žinsiu*) v. tr. wiedererkennen.

atstogùs m., *-i* f. adj. (4) entfernt.

àtvaika, *-os* s. m. (1) = *atòveiksmis*...

Tarp šitų žodžių (1—30) yra ir kiek terminų, vieno žmogaus paleistų kadaise į žmones ir netrukus vėl išnykusių iš aki-vaizdos (*agnà, atàveika, atòveiksmis, àtvaika*...). Jei po žodžio **akėjimas** būtų pridėta ir pavyzdžių (jis per akėjimus važiavo...), tad tas žodis būtų ir kitaip į vokiečių kalbą išverstas; kad prie žodžių **aklumas, aludis** būtų įdėta ir kiek reikalingų kalbos pavyzdžių (jis — toks aludis, ji tokia didelė aludė = daug alaus geria, labai mėgsta alų gerti...), tad ir jų reikšmė kiek aiškesnė būtų skaitytojui; kad prie žodžio **akti** būtų įdėta kiek gerų kalbos pavyzdžių, tad ir tas jo vertimas į vokiečių kalbą, kurį duoda mums žodyno rašytojai, su to vertimo dvejopumu būtų mums kiek suprantamesnis. Ir kitiems šitos vietos žodžiams (1—26), kad ir gana abejojamiems ar maža gyvybės teturintiems kalboje, keli kalbos pavyzdžiai pravartu būtų turėti savo gardeliuose.

V. Kalbamajame sąsiuvinyje yra ir kiek neįtikimų arba labai abejojamų žodžių ir posakių, paimtų, matyti iš tamsokų šaltinių:

apišaũkti (-kiù, -ksiu) v. tr. = *apšaukti* (19). Kur vartojamos rašomojoje kalboje ir Lietuvos tarmėse lytys **apišaũkti, apišaukiù, apišaũksiu?** Iš vartojamų rytuose veiksmažodžio lyčių *apšaukiaiu, -kei, -kè* juk netinka daryti rašomajai kalbai ar jos raštams veiksmažodis **apišaũkti**.

aplyti v. tr. = *aplieti* (23). Neskirdami raštuose *lytaus* nuo *lietaus*, rašytojai ir žmonės, rodos, visur skiria tuodu kalbos veiksmažodžiu. Tie žemaičiai, kurie žodį *aplieti* taip taria, kaip savo aplyti, čia nebus, tur būt, padarę šito žodžio kalbamajam sąsiuvininui. Žodis **aplyti** rašomojoje kalboje ir savo atskirą reikšmę turi: „neik — *aplysi (sulysi)*; kad *aplytų...*“

apskritulėlis m., -ė f. adj. (2) kugelrund (31). Jei tat yra būdvardis, reikėjo tame pat sąsiuvinyje ir jo tėvas (**apskritulis**) įrašyti: to tėvo sąsiuvinyje nėra. Ar tik neturime čia reikalo su daiktavardžiais **apskritulys, apskritulėlis?**

apšmeiža, -os s. f. (1) Schmähung f., Verleumdung f. (33). **apšvieta**, -os s. f. (1) 1. Beleuchtung f. 2. Aufklärung f., Bildung f. (34). Prie **apšmeižos** (33) nėra vartojamo kalboje daiktavardžio **apšmeižimas**. **Apšmeižos** atsiradimas čia man yra labai neaiškus. Su **apšvieta** duodamas kiek toliau (34) ir **apšvietimas**. **Apšvietos** (= **apšvaitos?**) susidarymas iš kalbos faktų man irgi neaiškus, prie to žodžio nėra kalbos pavyzdžių, nematyti, kuo tas žodis skiriasi nuo **apšvietimo (švietimo)**; nesuprantama man nė to žodžio tikroji reikšmė kalboje.

āras, -o s. m. (2) Aar m. (38). Šitą žodį, **erelio** vietoje, tikrai keli mūsų eilidariai turi prasimanę; rašomojoje kalboje (prozos raštuose) jo, rodosi, nėra.

Prie žodžių **apsupti** ir **apsvarstyti** (32, 33) yra duotu du kalbos pavyzdžiu: 1) *apsuptas didele žmonių minià* von einer groszen Menschenmenge umringt (32) ir 2) *žmogus neapsisvarstęs, kà jis kalba ein Mensch, der sich nicht überlegt, was er spricht* (33). Iš to, kaip tuodu pavyzdžiu yra išverstu sąsiuvinyje į vokiečių kalbą, numanau, jog mūsų žmonės juodu pratę yra kiek kitaip reikšti: 1) *didelės žmonių miniòs apsuptas* (32) ir 2) *žmogus neapsisvarstęs kà kalbas* (33). Pasakymas *apsuptas žmonių minià* į vokiečių kalbą lyg kitaip būtų verstinas (= mit einer Menschenmenge umringt, umgeben).

Prie žodžio **atnėšti** (53) duotas ir sąngražinis veiksmažodis *atsinėšti*, kurs verčiamas ir žodžiais „sich verhalten“. Ten pat yra duotas ir negirdėtas man iš žmonių kalbos posakis „šaltai atsinešti sich kühl verhalten“. „Šaltai atsineša prie ko arba į ką“, rodos, tiktai kurie-ne-kurie parvažiavę ar atvažiavę iš Rusų mūsų dabartiniai valdininkai. Kam tas mūsų žmonių nesakomasis kalbos posakis reikėjo trims profesoriams kišti į mūsų rašomosios kalbos žodyną?

VI. Šitame žodyno sąsiuvinyje yra ir kitų nepaprastų — aiškiai klaidingų kalbos posakių, žodžių, neaiškių pasakymų...

Prie žodžio **apmėsti** (24), beaiškinant veiksmažodžio *apsimesti* reikšmę, duotas kalbos pavyzdėlis: *apsimesti sergančiu* sich krank stellen, vorgeben, krank su sein, Krankheit simulieren. Kitose vietose ir šiaip pasakyta kalbos pavyzdžiams: *anglis degti* (9) Kohlen brennen (žr. **anglis**), *tėvo 70 metų sakaktuves apvaikščioti* den 70. Geburtstag des Vaters feiern (žr. **apvaikščioti**). Tų kalbos pavyzdžių vietoje linkęs būčiau šiaip sakyti raštų dalykui: *jis apsimetė sergas* (*negyvas*), *nereik apsimesti (dėtis) sergančiam (sergant)*; *eik anglių degti, nenoriu anglių degti, neturiu įrankių ašnglims degti; tėvo 70 metų sukaktuves šventė (kėlė) vaikai; visą lauką apvaikščiojau...* Kur žmonės *sukaktuves apvaikščioja, apsimeta sergančiais...?*

Tam tikroje sąsiuvinio vietoje (16) yra žodis **apgyvendinti** v. tr. ansiedeln. Iš žmonių kalbos šito žodžio nežinau. Šiam trumpučiui kalbos reikalui iš jų laukčiau čia, jei labai reikėtų, tiktai žodžių **apgyvėndyti**, **apgyvėninti**, bet kalbamajame sąsiuvinyje tų žodžių nėra. Kai kurie mūsų žmonės (kurie rusiškai tegalvoja raštuose) „rašomajai kalbai“ galėjo, žinoma, kur ir žodį **apgyvėndinti** pasidaryti šitam savo reikalui, bet ar viskas imtina tuoj į kalbos žodyną?

Vienoje sąsiuvinio vietoje (36) duotas žodis **apvėsti**; jo garde lyje pažymėtas ir žodis *apsivėsti*; sich paaren, sich gatten (von Tieren), heiraten (dafür besser *vėsti*). Ten pat (36) duotas ir žodis **apvėsdinti** v. tr. verheiraten*. Tačiau iš to, kas ten pasakyta apie veiksmažodį **apvėsti**, tokia to žodžio reikšmė (verheiraten) lyg negalėtų susidaryti kalboje: žodžio **apvėsdinti** reikšmė teturėtų būti, rodos, „circumducendum curare, pasirūpinti, kad kas būtų aplink ką apvestas“: generolas kariuomenę aplink tą įtariamąją vietą a p-

* Žodžių **apsivėsti** ir **apvėsdinti** antroje (liet.-vok.) savo žodyno dalyje neduoda šita prasme nė Fr. Kuršaitis. — J. J.

vedino — vedė ją generolo įsakytas pulkininkas... Žodžio *apsivesti* tikrąją reikšmę galėtų paaiškinti ir toks pavyzdys: prisigyręs savo daržovėmis, *tas žmogus mane ir aplink savo daržą apsvėdė*. Bet šitos prasmės abu kalbamuoju sąsiuvinio žodžiu (**apsvėdinti**, *apsivesti*) pačiame šitame sąsiuvinyje neturi, bent ta jų reikšmė niekuo čia nepažymima. Man tiesiog nuostabu, kodėl žodžio **apsvėdinti** nėra nė Jurgio Šlapelio žodyne (33), kodėl jo leidžiamajame žodyne apie žodį **apsivesti** tiek tēr pasakyta (28): *отелиться, родить, принести детей (иногда неправильно употребляется в значении „ожениться“)*. Kada mažas buvau, girdėjau žmones sakant: „karvė jau turėjo, atsivedė, apsveršiao“; bet sakant žmogų „karvė jau apsvėdė (=jau turėjo, jau atsivedė. karvė jau pasibėgo, karvė jautį apėmė?), jis apsvėdė su Ona, Ona apsvėdė su juo, jį (ją) apsvėdino (iš „jį, ją apženijo“),“ ogi mažas ar jaunas, niekad nėsu girdėjęs Lietuvos žmonėse ar bent nėsu tokių posakių įsidėmėjęs. Kam čia reikėjo taip susipainioti žodynų rašytojams?!

Žodžiai **atsakytojas** ir **atsakovas** (56) žodyno rašytojams yra vienos reikšmės — Beklagter, -te (jur.). Pats aš tuodu žodžiu nuo vienas antro skiriu, juodu pratę yra skirti ir juristai, juodu skiria ir mūsų raštai: **atsakytojas** į kieno klausimus atsako (mokykloje ir šiaip gyvenime), **atsakovas** turi darbo teisme su ieškovu („ieškovas“ iš „atsakovo“ ko ieško, ko reikalauja). Iš kur **atsakytojui** gauta čia pagrindinė reikšmė Beklagter (jur.)?!

VII. Žodžių kirčiai žymimi čia gana taisyklingai, tik vietomis žodžiai kažin kodėl ne visai gerai kirčiuojami. Yra mažumėlis ir korektūros klaidų. Šiuo atžvilgiu turiu irgi šį tą pastebėjęs. Čia išspausdinta: 1) *añglies rūgštis (rūkštis)* Kohlensäure (9); 2) *neapkalbinėk Juozo* (20); 3) **aprėpti** (-più, àprėpiau, -psiu) v. tr. umfassen (26); 4) **aptrėšti** (-trėštù, -trėšaiù, -trėšiu)... -trėšė *laužėliai* (35)*, 5) **argumentas** (39); 6) **atàveika** s. *àtveika*; 7) **àtmainingas** (51); **atmainùs** = *àtmainingas* (52); 8) *pusantros myliòs* (62). Man įtikimesnis būtų šis tų žodžių pavidalas rašomojoje kalboje: 1) *añglies rūgštis (rūkštis)*; 2) *neapkalbinėk Juozo*; 3) **aprėpti** (-piu, aprėpiau, -psiu); 4) **aptrėšti** (-trėštù, -trėšaiù, -trėšiu)... -trėšė *laužėliai*; 5) **argumeñtas** (plg. *fundameñtas, kudmeñtas, testeñtas*); 6) **atàveika** s. *àtvaika* (64); 7) **atmainingas**, **atmainùs** = *atmainingas*; 8) *pusañtros mýlios*...

* Vietomis šitam pat reikalui vartojamas ir žodis **aptrėšti**.

Šitais mano pastebėjimais (I—VII) arba bent jų dalimi žodyno rašytojai, tikiuosi, pasinaudos tolesniems kalbamojo žodyno sąsiuviniams. Dar geriau būtų, kad jie ir šitą sąsiuvinį kiek pataisytų prieš spausdindami jį drauge su kitais žodyno sąsiuviniais. Žodyno rašytojai kalbamąjį savo darbą visai taip turėtų toliau dirbti, kaip dirba tos rūšies darbus kiti rimti žmonės savo, mokslo ir visuomenės reikalui.

J. Jablonskis.

[„Švietimo darbas“, 1926, Nr. 10, 1183—1190 psl.]

Lietuvių ir rusų kalbų **žodynas**. Sudarė D-ras J. Šlapelis.—Литовско-русский словарь. Составил Юргис Шлапелис. М. Šlapelienės knygyno leidinys, spausdintas Vilniuje 1921 m. (psl. 1—320).

Šita J. Šlapelio žodyno dalis, prasidėjusi žodžiais — a b e j a i p, a b e j a s..., baigiasi (320) žodžiais:

jūsyjė = jumysė — в вас, jūsump = į jūs — (по направлению) к вам, jūšė = žuvies sriubà — рыбий сúp.

Mūsų kalbos žodžiai surašomi čia alfabetiškai ir verčiami į rusų kalbą. Mūsų žodžiai duoti čia su kirčiais, žodžių reikšmė kartais iliustruojama ir tam tikrais kalbos pavyzdžiais. Žodynas leidžiamas be kokios J. Šlapelio prakalbos; kada ir kuo žodynas baigsis, iš šitos jo dalies (1—320) nematyti.

J. Šlapelis yra tam tikras rytų aukštaitis, jo gimtoji tarmė kiek skiriasi nuo rašomosios mūsų kalbos. Jis ir žodyno žodžius gana savotiškai kirčiuoja, — kalbamajame sąsiuvinyje randame išspausdinta: a) Ąkti, apąkti, apdėgti, apdegu, apdegiau, apkėpti, apnėšti, apnešu, apnešiau, aptėpti, aptepu, atrąsti, atsirąsti, bąksterėjimas, bąksterėti, bėsterėti, bėsti, įbėsti, iškąsti, ištėkti... b) aprašas, aprašymas, ėžeras, gąbalas, gėras, gąlas, gėriamas, gėsymas... c) apnųkti, aprūkti, apšviėsti, atšvėsti, dýkas, dūžis, gniūžis, grąžtas, grōžis, išlįsti...

Rašomosios kalbos žodžius mes tariame ir prireikus kirčiuojame kiek kitaip: àkti, apàkti, apdėgti, apkėpti, apnėšti, apnešu, -šiau, aptėpti, aptepu, -piau, atrąsti, atsirąsti, bąksterėjimas (bąkstelėjimas), bąksterėti (bąkste-

lėti), įbėsti, įbedu, -džiau, iškàsti (iškasu), ištėkti; rāšo, āprašas, grōžis...

Bet nē J. Šlapelio tarmėje nēr vienodo ilgumo kirčiuojamasis balsis žodžiuose *atrasti, baksterėti, apdegti, apkepti, atšvesti, gražtas, grožis, išlįsti...* Kam reikėjo žodyne vienodai žymėti tokių skirtingų garsų kirčiai? Lietuvos rytuose žodžiai *degingti, rašo, tekinti ir degti, apdegu, išrasti, ištekti...* pusilgį kirčiuotą balsį teturi, bet J. Šlapelis jų, tų balsių, kirtį žymi visai taip, kaip savo žodžiuose *aprūkti, atšvesti, grožis, išlįsti...*, kur turime tikrai (visai) ilgą kirčiuojamąjį balsį. J. Šlapelis, vartodamas savo žodyne daugeliui reikalų vieną savo riestinį kirtį, man rodos, gerokai klysta ir savo skaitytojus klaidina. Jis rašo savo žodyne betgi *apsūkti, apsūpti, aptikti, apsirūkti...* (čia turi jis reikalo su balsiais *i, u*). Kad būtų jis davęs riestinį kirtį ir savo žodžiams *apsūkti, apsūpti, aptikti, apsirūkti...*, tad jo, taip savotiškai dedant bendrajam savo reikalui kirčius, mažiau būtų klaidinami skaitytojai: žodyninko būtų iš savo tarmės dedami kirčiai...

Žodynui ir pavyzdžiai duoti su kirčiais, tik tie pavyzdžiai yra labai retas žodyno dalykas: retas žodyno žodis turi čia savo gardelyje kalbos pavyzdį. Pavyzdžiui duodu ir vieną jo žodį su kalbos pavyzdžiu:

apki bti, -kim b ū, -ki b a ū — прицепиться, пристать (кругом), обліпнуть. Vaikai apkibo parvažiāvusį iš miēsto tėvą. Atsikėlė pašas iš mīgio vīsas apkibęs šiaudagaliais.

Žodyno pavyzdžiai neišversti į rusų kalbą. Žodyno pradžioje (3) turiu užėjęs ir porą pavyzdžių, išverstų į rusų kalbą. Pirmajame žodyno puslapyje (3) yra du žodžiu su tokiais pavyzdžiais:

abejī, ā bejos, abejū — обое. Abejī kailiniaī — обе шубы; ābejos žirklės — обое нōжниц.

āči ū (āči uī, āči u, āči u) — спасибо, благодарю. Ači ū táms-tai — благодарю вас. Labai b ūs āči ū — б ūду о чень бл агод арен.

Žodyno žodžiai surašyti dažniausiai be kokių pavyzdžių. Nevykusių naujadarų, leidžiamų kartais raštuose į žmones, čia, rodos, nėra: čia žodžių *agna, akmenojis, atvaika, atoveiksmis...* nerasi kalbamojoj žodyno dalyje. Bet šitas žodynas ir kitų turi savo silpnumą.

Kalbamojoje žodyno dalyje yra ir kažin kaip klaidingai patekusių į jį žodžių. Tokių žodžių pavyzdžiui paimu tik vieną, duotą, kaip paprastai, be kokių kalbos pavyzdžių (28):

apsivēsti, apsivedu, -džiau—отелиться, родить, принести детей; (иногда неправильно употребляется в значении „ожениться“).

Įdėtas yra kur reikiant (56) ir žodis *atsivesti*, kurs kiek pataiso šitą žodyno „apsivedimą“ (28):

atsivēsti, atsivedu, -džiau—привести (себė, с собою); родить, привести детей (отелиться, оягниться, ожеребиться, опороситься, окотиться...). *Kárvė atsivedė veršiūką, avis — du gėriukū, kumėlė — kumeliūką, kiaulė — dvýlika paršiukų, katė — kėturius kačiukū.*

Žodyne yra ir kitų kiek klaidų ar neapsižiūrėjimų. Pavyzdžiui, kalboje paprastai vartojame tris žodžius: *aprepti* („visko vienas neaprepsi“), *aptrėsti* („lavonas jau trėšta, kriaušės jau aptrėšo“) ir *aptrėšti* („kiek įtrėšė, trėšė, àptrėšė žemė“), bet šitame žodyno sąsiuvinyje jų vietoje yra tik du veiksmazodžiu (be pavyzdžių) —

aprepti, -rėpiù, apreptiau—охватить, обнять; справляться.
aptrėsti, -šiu, -šiau—унаво́зить, удо́брить.

Del kitų šio žodyno dalykų čia nekalbėsiu: skaitytojai vienas kitas jį ir patys perskaitys, norėdami kiek naudos sau rasti jame ir arčiau su juo susipažinti.

Šito žodyno, pradėjusio eiti 1921 m. Vilniuje, dabar, pasirodžius kalbamajam žodžių rinkiniui, bus išėjusi (1926 m.), man rodos, viena trečioji dalis. Kai bus baigtas visas kalbamasis žodynas, D-ras J. Šlapelis ims, tur būt, leisti, jei dar neleidžia, ir rusiškąją šito žodyno dalį — „Rusų ir lietuvių kalbų žodyną“.

Žodyno rašytojas į šitą savo žodyną, matyti, daug darbo yra įdėjęs, ir del to jį labai brangina. Žodyno pradžioje (2) kitiems žodynų „sudarytojams“ griežtai pasakyta: „Šio žodyno medžiaga naudotis kitiems žodynams daryti sudarytojas draudžia. Autoriaus teises sudarytojas pasiryžęs ginti.“ Tiek tuo tarpu.

J. Jablonskis.

[„Švietimo darbas“, 1926, Nr. 10, 1191 — 1193 psl.]



Jablonskis su savo anūkais

ŠIŲ DIENŲ NEPAPRASTYBĖS MŪSŲ RAŠTŲ KALBOJE.

Mūsų *rašytojai*, bent kai kurie, gindamiesi mėgdavo ligi šiol reikšti vieną kitą priekaištą *kalbininkams* („blusininkams, kalbos fetišams“...). Ko tikrai nori rašytojai iš kalbininkų, ligi šiol sunku buvo matyti: tie priekaištai bendrais neaiškiais žodžiais tebūdavo pasakomi, su aiškiais priekaištais man nėra tekę susidurti. Bet šiais metais išėjo vienas didžiulis raštas (psl. 1—506), *rašytojo verstas* iš lenkų kalbos, *rašytojo* ir *redaguotas*. Iš to dviejų rašytojų darbo visai aiškėja, man rodos, kaip supranta rašomosios kalbos dalyką tie mūsų rašytojai, kurie savo darbe susiduria su įvairiomis raštų kalbos pėniavomis, ne vien su savų apsakymų, dramos ar eilėraščių kalba.

Savo šios dienos straipsnyje, tiesiai pasisakau, imu kalbėti apie kalbos dalykus, mano užėjus šiame Humanitarų Fakulteto leidinyje:

Lietuvos Universiteto Humanitarinių mokslų Fakulteto leidinys. Bronislovas Chlebovskis. *Lenkų literatūra 1795—1905*. Vertė Petras Vaičiūnas, red. prof. V. Krėvė Mickevičius. Kaunas. Valstybės Spaustuvė. 1926 m.

Apie šią vertimą ir kalbininkas galėtų įvairiais atžvilgiais kalbėti. Kalbininkas galėtų čia savo akį atkreipti į dviejų mūsų rašytojų stilių, pažiūrėti, kiek visas šitas vertimas yra įmanomai išreikštas mūsų kalbos žodžiais ir sakiniais, ar nėra jų darbe kartais „kalbos klaidų“, nesutinkančių su tomis kalbos taisyklėmis, apie kurias turim supratimo iš gramatikų, tautosakos ir kelių rašytojų raštų, skaitomų mokykloje ir šiaip mūsų gyvenime. Bet čia kalbėsiu tik apie vieną dalyką — apie tai, kuo šis vertimas skiriasi nuo visų kitų mūsų literatūros raštų, tarp kitų — ir nuo V. Krėvės ir P. Vaičiūno raštų kalbos. Man čia ypačiai yra kritęs į galvą nepaprastas vertėjo ir jo redaktoriaus *mūsų žodžių kaitymas*. Tie mūsų kalbos žodžiai, kurie šiaip taip kaito savo galūnes ar pavidalą linksniams ir skaičiams žymėti, čia gauna dažnai labai nepaprastų galūnių ar lyčių, bent tokių, kokių nėra ar beveik negali būti rašomojoje mūsų kalboje. Šiuo atžvilgiu turiu pastebėjęs ypačiai *sangražinių* mūsų žodžių (daikta-

vardžių, dalyvių...) kaitymą vertime, jų linksnių ir skaičių sudarymą.

Iškeldamas iš kalbamojo vertimo eilę tos rūšies lyčių, vieto-
mis vertimo sakymus turiu trumpinti, šį tą praleisdamas tekste;
sutrumpinęs gerokai cituojamąjį tekstą, vieto-
mis šį tą iš savęs
įstatau skaitytojui citatos pradžioje, kad aiškesnė jam būtų su-
trumpintojo teksto reikšmė. Tam savo reikalui vartoju čia *skliaus-
telius* (), — juose įstatau skaitytojui vieną kitą savo žodį, — ar-
ba *daugtaškį* (...), kuriuo tiktai išleidžiu teksto žodžius, netu-
rinčius šiam mano reikalui reikšmės. Citatų imu nemaža, jomis
pažymiu ir tai, jog čia tam tikros lytys nėra atsitiktinai pasiro-
džiusios tekste, jog jomis vertėjas (ar redaktorius) įvairiems
galams gana dažnai operuoja. Savo citatose pažymiu ir teksto
puslapį, iš kurio jos paimtos*.

Čia randam išspausdinta:

I. **Vard-kas.** 1. Tik... *nauji*, jaunoji karta... sujudina apmi-
rusį lenkų gyvenimą (233). 2. *Tiek angštus* ir skurdus tolaikinis
lenkų gyvenimas namie... (236). (Rašytojas) yra *akylus*, uolus,
bet dažnai — rūstus sekėjas (238)... literatūra, Lenkijoje *plėto-
jima*, pasitenkins kasdieninio gyvenimo rėmais (237). 3... visuo-
menės *stengimasai* gimdė jai Europos pripažinimą (205). 4. (Sielų
sluoksniai), *reikšdamėsi* draugijos gyvenime, daro jį kultūros
išraiška (132). Poetas... prisipažįsta, kad „mums širdys taip
šypsodamosios ir linktų prie *milžininių* (?), didelių dalykų, bet
čia pat tuojau paprastumas ir kvarksėja (?) ir spaudžia, skver-
biasi lūposna, ausysna, akysna, kiekviename dvasią niekina“
(480). 5... mokykla, *maitinančiosioji* moksle XVIII amžiaus ra-
šytojų veikalais, ... suteiks pseudoklasinei kryptiai rimtą lite-
ratinę, kultūrinę, o drauge ir tautinę reikšmę (21)... 6... poeto
laimės daina, *jungiančiosioji* jo sieloj su visų laimės džiaugs-
minga viltim (163)... 7. Vieta, kurioj eina poemos veiksmas, yra
buvusi Naugardėlio vaivadija, *randančiasi* Nemuno viršutiniuo-
se upyno (= esanti Nemuno aukštupio) plotuose (129). 8. (Jis ta-
rėsi išvaduosiąs) tėvynę per caro Mikolojaus nužudymą, kai jis
vainikuosiąs (= kai šis vainikuosiąs) Lenkijos karalium Varšu-
voj 1829 metais (150). 9. Antras egzotinis tipas yra Grovas, ...
nejaukiai *jaučiantėsis* nesuprantamų jam bajorų tarpe (130).

* Pats aš, prieš rašydamas šį straipsnį, deja, toli gražu *ne visą* vertimą
turėjau kantrybės perskaityti. —

Patriotinis skausmas, ... *randantėsis* vis sunkesnėse tautos gyvenimo sąlygose, ... rado savo *nusakiausia* (=nuosakiausia, nuosekliausia?), galingiausia ir vaizdingiausia išraišką (165, 166). Lenkų teatro išaugimas, *rišantėsis* su augančia Varšuva, ... *užlaiko* (=išlaiko?) 10 teatrų, kasdien perpildytų (458).

II. Kilm-kas. 10. (Rodo jame) sveiko proto ir *prastaus* patriotizmo susitelkimą (131). 11. (Viskas) žadino sekti jaunų dienų kūrybos bandymuose paeiliui *pažinamųjų* poetų stiliaus ir formos savaimingumais (147). 12. (Buvo) ir išėjūnų, *susiskaldusių* į priešingas, kovojančias tarp savęs partijas (172). 13. Skamanderio bangos, priimančios *besinerinčiųjų* iš vandens paveikslų pavidalus, savo kugždėjimu gimdo vizijas (468) 14. Etero bangos... tai vienintelė kalba, tinkanti sielos, *gerinčios* (?) beribiškumą, troškimams (168). 15. (Jis) buvo užėmęs... ne vado, bet tik geros naujienos skelbėjo, *artinančiasio* išsivadavimo pranašo vietą (194). 16. (Nepabijojo) karštuolio Simono, *veržiančiasiojo* už Kristų kovon (157). 17. Mickevičiui skleidėsi vis didesni turtais... paprotinių bruožų, prašyte *prašančiasiujų* juos atvaizduoti ir bylojančių į *ilgenčiasiojo* poeto ir klajūno jausmus bei vaizdeną (131). 18. Poetas visuomet skiria rusų plačiąją visuomenę... nuo jos valdžios ir nuo nepastovios (del *keičiančiasios* politikos) ir kosmopolitinės tų dienų rusų biurokratijos (166). 19. (Stilius) yra labai sunkus... su tais minties *stengiančiosios* išaiškinti bei išrišti dideles paslaptis, tikėjimo nelygumais... (147). (Pradeda) liriškame atvaizdavime lenkų sielos, *stengiančiosios* užgesinti savo skausmą moraliniu kilimu (175). (Poetas) pamaži išmoko giliai suprasti, atjausti ir išreikšti... žmogaus sielos, *randančiosios* tolaikinio Europos gyvenimo pragare, kentėjimus (176). (Pareina) nuo *keičiančiosios* tautos padėties (178). 20. (Lenkų visuomenė buvo atiduota) trijų valdžių asimiliacinių siekimų priespaudai, — valdžių, *stengiančiasiujų* susilpninti... ryšius (8). Noras išaiškinti žydų klausimą... privertė Niemcevičių parašyti laiškų būdu romaną „Leiba ir Sorė arba dviejų *mylinčiasiujų* laiškai“ (55). Dar XIX amž. pradžioj... mačo Mickevičius paskutines to gyvenimo dienas, kurios būdamos *keičiančiasiujų* politikos apystovų ir visuomenės santykių įtakoj, silpnėjo ir blyško (129). Jis turi išspręsti ginčą prašomas *bylojančiasiujų* (=bylinėjančiusi) pusių (129). *Bastančiasiujų*, *kenčiančiųjų* ir *ilgenčiasiujų* tarpe slanko visa tai giliausiai jaučiąs jaunuolis vardu Anhelli (159).

III. **Naud-kas.** 21. (Niemcevičius tarnavo) visų Lenkijos dalių *trijoms* kartoms (233). 22. Slovackio sielos senoji nuotaika užleidžia vietą... , *krikščioniniai* filosofijai (160). 23. Kraševskis turėdavo... solidarizuoti tiems supratimams ir nusistatymams, *plaukiančiams* iš lenkų visuomenės (237). 24. Pietų Krimo jūra, tyruliai, kalnai tarnauja čia poetui savo galingomis grožybėmis... reikšti dvasios *ilgėjimasiems, veržimasiems, troškimams* (90). 25. (Priešingas buvo ir) Krasinskis *platinančiasiam* emigrantų tarpe Tovianskio mokslui (162). Žurnalistui, *gerinčiasiajam* lenkų kaimo ramybe, šitaip atsako: „O kaip mes, tai mes...“ (480). 26. (Toji burtininko daina) stiprino ir guodė nukankintas sielas tiek *ilgentėsiems* Prancūzijoje, tiek kenčiantiems tolimame Sibire (163). (Jie gimdo) sielose pakeltą ūpą, išdidumą, jeigu ne džiaugsmą kankiniams, *ruošiantėsiems* savo kančiomis išvaduoti žmoniją... (169).

IV. **Gal-kas.** 27. (Jis) suprato *viešąją* komedijos svarbumą (58)... „Anafielas“, kas turi reikšti „*amžinąją* kalną“ (236). 28. Ir ji daro tai per... kultūrą ir *valdančiąją* luomą (153). 29. Mirties valandą jis mato plaukiančią nuo kranto valtį, *prisėdusį* žiūrinčių į jį žmonių (470). 30. (Kūrinys) vaizduoja fiktyvius, vaizdenos sukurtus žygius ir *padėčias* (149). 31. Jis liudija patį gyvenimą, *plėtojančiąsi* bekovojant su galinga ištautinimo akcija, kuri naudojosi kasdien stipresnėmis valstybės įstaigų ir kultūros veiksmų priemonėmis (178, 179). 32. (Tas veiksnys auklėja, stiprina ir koncentruoja) *randančiasiąją* poetų sielose palaidumą (145). 33. Krasinskis... atspindi savo liringume karštai sukeltus jausmus, *išsiliejančius* laiškuose ir lirikos kūrinuose ir *spalvuojančius* jo visų veikalų vaizduose bei regėjimuose (164). 34. Aukštesniųjų luomų apsiareiškimus, *slepiančiuosius* po tariamąją Europos kultūrą, ... nucharakterizavo... Juozas Veysenhoffas (456). 35. (Jis turėjo prieš save) tėvynę, *randančiasiąją* baisioj padėty (159). (Poetas regi tėvynės) netolimą ateitį, *reikškančiasiąją* žmonijos gyvenimo naujos gadynės šviesoj (162). (Lenkas) prieš save mato vien „*leidžiančiasiąją* saulę ir galiūnus bei pirklus, keikiančius klajūną“ (176). Vyspianskis polichrimuoja puikią šv. mergelės Marijos bažnyčią, *randančiasiąją* Krokuvos prekiavietį (463). Jo vaizdena, mėgstanti nepaprastumą, perstato (?) jam dvi vaizdžiai *skiriančiasias* vizijas (173). 36. Kraševskio apysakoj... didvyris... savo bevaisius (=bevaisiškus) *stengimuosius* užbaigia girtuoklyste (236). (Rašytojai

ims) vaizduoti paprastą gyvenimą, atskirų geresnių asmenų, *stengiančiasiujų* iš to purvo iškopti, kančias ir *sielojimuosius* (237).

V. **Inag-kas.** 37. (Krasinkis duos lenkų tautai) tapti veikliu žmonijos *narium* (156). 38. (Lenkų liaudis tvirtino) savo moraliniu grožiu, *slepiančiasiuoju* po *rudinia*, savo žmogaus teises, savo kilnumą (238)... 39. (Jie liepė) tikėti *artinančiasiu* išsivadavimu (178). 40. (Jis tapo) mokytojo įsakymų vykdytoju, *besistengiančiasiu* prisiartinti prie jo savo dvasios nuotaika (193). 41. Nuostabia... muzika, *harmonizuojančiasiąja* (=Nuostabi... muzika, harmonizuojantisi?) su gražiu fonu,... yra lirinis vaizdas (468). 42. Kartu su nuolatiniu normališkesniu lenkų gyvenimo sąlygų *darimuosi* lenkų literatūra... yra *privesta* (?) netekti svarbiausios... išraiškos (497).

VI. **Viet-kas.** 43. Žmogaus apribotas protas... žadina jį... plasnoti ten *bekraščioj* beribėj (205). 44. ...jie galės plėtotis tik labai *angščiose* ribose (233). (Ji) buvo priversta tenkintis literatūra ir *angštoj* srity uždaryta publicistika (239). 45. Tas radinys... darė įtakos Vyspianskiui,... sutinkančiam puikiose, *smailiabokščiose* Krokuvos bažnyčiose... įkūnytą juosna turtingą... praeitį (462). 46. ... prisiminimas brangiausių tos meilės valandų, praleistų gražiame *kampeliuj* ties Como ežeru, o lygiai tas dvasios sustiprinimas... — susijungė džiaugsmingame ir kilniame svaiguly (162). 47. (Gyvenimas) reikėsi naujai sužyduosioj literatūroj, mene, moksle, ekonominiame *plėtojimesi** (460). 48. Tie tokį ryškūs skirtumai sąlygose ir *vystymosiuose* senosios ir jaunosios Lenkijos... sudaro svarbiausį veiksnį padalytos Lenkijos dvasiniame gyvenime (8). 49. (Tas nugalėjimas sako), kad ne gyvenimo *šalinimuosi*, bet *įgijime* (=ne *šalinimusi*, bet *įgijimu*?) dvasios jėgų... galima pasiekti išsivadavimo (170). Jis pasiekė didelio grožio liringai reikšdamas savo sielos nuotakas, pareinančias savo *įvairume* ir *keitimuosi* nuo gyvenimo ir turtingos vaizdenos vaizdų ir vizijų (170). Eilėraštis... pradeda savim tą paskutinį ir aukščiausį laikotarpį Slovackio lirikos *plėtojimuosi* ir liriškame *atvaizdavime* lenkų sielos (175).

Neiškenčiu čia pat nedavęs ir kiek *mišrų* pavyzdžių, iš kurių turės būt matyti, kaip laisvai operuoja vertėjas ir jo darbo redak-

* *Sitas* vietininkas mano duotas čia tik *kontrastui* su kitais šio vertimo vietininkais. — J. J.

torius įvairiais kalbos faktais, tarp kitų ir *žodžių galūnėmis ar sudėtim*. Skaitytojas šios rūšies pavyzdžiais kiek pasipildys ir aukščiau duotuosius kalbos dalykus (1—49, 1—VI). Čia pažymėtina:

50. Fredros kūrybos sritis. . . yra siaura ir uždaryta gan *angščioj* lenkų gyvenimo paveikslų ir būdų riboj (59). Susijungimas tautinių jausmų su protine kultūra. . . leido tam poetui. . . suprasti *angščių* poetinės kūrybos su tautiniu gyvenimu ryšių svarbumą (63). Žiūrint tokiomis *akymis* poezija darėsi aukštu tautinio gyvenimo veiksmu (69). Toji *sąkova*, vaduodama poeziją iš *angštų* rėmų, kuriuosna ją spraudė pseudoklasicizmas, atverdama naują, neišsemiamą kūrybos šaltinį, rodydama poetams uždavinius, kurie juos statė tautinio gyvenimo vadais, paragino prie poetinės kūrybos geriausias, turtiniausias sielas, matančias, iš *priežasties negalėjimo* laisvai veikti kitoj tautinėj dirvoj, vien tik literatūroj *galimybų* (?) įkūnyti savo *tautiniams* bei *visuomeniniams troškimams* ir *siekimams* (69). Ligi šiol aš gyvenau tokioj *angštumoj* (479). 51. Fredros artizmo augimas glūdi vis gilesniame *apimime*, atjautime ir išreiškime visokeriopų, bet kasdieniško neviršijančių žmogaus sielų (61). 52. Pseudoklasicams kūrinio reikšmė ir grožis pirmiausia glūdėjo formoj. . . *atatinkume* taisyklėms (65). 53. *Begailestingas* (=negailestingas, beširdiškas, žiaurus?) satiros sarkazmas susijungia čia su nuoširdžiausiu jausmų išsiliejimu (481). 54. Pesimistiškai *bevilčiu* (=visai *beviltišku*?) vaizdu užbaigė Vyspianskis. . . tas dvi visų galingiausias savo dienų lenkų sielos tragedijas (493). Tamsoj, apsupančioj *bevilčiai* refleksijose paskendusį (=beviltiškai paskendusį refleksijose, amžinai p. r.?) Konradą, pasirodo, kaip jausmų nuotaikos išraiška, *čežančiai* slenkančios (=čežančios slenkančios?) erinijos (493). 55. Vėliau jo *vienaamžis* (=jo amžininkas. . .) Delille, turįs *ryšių* (=santykių?) su Čartoryskiais, susilaukia *keletos lenktinuojančių* (=keleto, kelių konkuruojančių?) vertėjų (21). 56. Brodzinskis labiausiai rūpindavosi, kad kūrinį atsispindėtų tautinis gyvenimas, tautos dvasia ir kad *jis* (=kūrinys, gyvenimas?) turėtų tikrą, *nedirbtiną* (=nedirbtinį?) stilių ir formą (65). . .

Kaip mano pabrauktieji ištraukų žodžiai (1—56) reikia tam tikriems teksto reikalams kaityti, apie tai čia, žinoma, nekalbėsiu: tų dalykų mokyti brangiuosius savo rašytojus čia ir nedirštu. . . Apie *sangrąžinius* tų ištraukų žodžius dar kiek vėliau

kalbėsiu. Kitų pabrauktųjų lyčių vietoje rašomosios kalbos žmōnės ir gramatikos kitaip pasako: 1) *nauja (naujoji)* karta; 2) *ankštas* (suspaustas, suvaržytas...) gyvenimas; *akylas*, uolus rašytojas; literatūra, Lenkijoje *plėtojama* (plytinti, plečiama, ugdoma...); 10) rodo *prasto* (tiesaus...) patriotizmo susitelkimą; 11) *žinomųjų (pažįstamųjų)* poetų; 12) *susiskaldžiusių* į partijas; 13) priimančios *kylančių (kilstančių, nirstančių, neriančiųsi)* iš vandens paveikslų pavidalus; 21) tarnavo *trims* kartoms; 22) užleidžia vietą... , *krikščioninei* filosofijai; 23) nusistatymams, *plaukiantiems* iš lenkų visuomenės; 27) suprato *viešąjį* svarbumą (*viešąją* svarbą), turi reikšti *amžinąjį* kalną; 28) per *valdantįjį* luomą; 29) mato valtį, *prisėdusią*...; 30) vaizduoja žygius ir *padėtis* (=būkles); 37) tapti žmonijos *nariu*; 38) po *rudine*; 43) plasnoti *bekraštėje* ėrdvėje (*bekraštybėje*); 44) plėtotis labai *ankštose* siaurose ribose; tenkintis literatūra ir *nedaug tegalinčia skrėrioti (samprotauti) suvaržytąja* publicistika; 45) susitinkančiam *smailabokštėse* Krokuvos maldyklose (šventovėse); 46) praleistų gražiame *kampelyje (kampely, kampelyj)*; 50) uždaryta *siauroj (ankštoj)* riboj; leido suprasti svarbumą *glaudžių (artimų)* poetinės kūrybos santykių su tautos gyvenimu; tokioomis *akimis* (tokiom akim); toji *sankova*, vaduodama poeziją iš *siaurų (ankštų?)* rėmų... (tos *kautynės*, vaduodamos...; tas *susikovimas*, vaduodamas...)... matančias, jog literatūroj tegalima bus įkūnyti savo tautiniai bei visuomeniniai troškimai ir siekimai (?); gyvenau tokioj *ankštumoj*; 51) glūdi vis geresniame *apėmime* (?). . . (*eina iš to, kad jis vis giliau apima*, atjaučia ir išreiškia visokeriopas, įprastines žmonių sielas; *pažymi tuo, jog jis giliau*...); 52) kūrinio reikšmė *pareidavo nuo to*, kiek jis buvo *tam tikras* pseudoklasikų *taisyklės atitikęs* (kiek jis iš *tų taisyklių* buvo *sukurtas*...).

Bet pačios didžiosios kalbamojo vertimo nepaprastybės yra sukauptos, man rodos, jo *sangražinių žodžių* (daiktavardžių, dalyvių, pusdalyvių) kaityme (žr. 1—49). Tiems šios rūšies žodžiams, kurie pasakomi *be priešdėlių* įvairiems sakinio galams, vertėjas duoda, kažin iš kur ištraukęs, ir labai nepaprastų galūnių. Turiu čia galvoj tokius mūsų kalbos žodžius, kaip antai: *maudymasis, elgimasis, piršimasis, maudąsis, elgiąsis, maudydamasis, elgdamasis* (žr. citatos 1—49)... Tų žodžių lytys, tiesą sakant, ne visur vienodai tariamos kalboje, bet čia, kalbamajame vertime, jos išeina aikštėn ir be galo keistos, sunkios ištarti,

tokios, apie kokias nieko nesako skaitytojui *kalbos vadovėliai* ir tie skaitymai, su kuriais jis susiduria paprastuose mūsų raštuose.

Kaip yra taisytinės tos vertėjo lytys, tie sangražiniai jo žodžiai, įvairiems literatūros rašlams, skaitomiems aukštesniojo ir aukštojo mokykloje, šio vertimo skaitytojas, tikiuos, pats supras iš tų kalbos pavyzdžių, kuriuos čia žemiau suimu jam iš įvairių rašomosios kalbos raštų ir iš tos kalbos žmonių sakymų. Skaitytojas, norėdamas orientuotis tuose sakymuose šiam savo reikalui, pasinaudos, tikiuos, ir tais kalbos vadovėliais, kuriuose yra kiek kalbama apie šios rūšies lytis. Rašomosios kalbos žmonės savo raštuose ir šiaip kalbos praktikoje ligi šiol labai dažnai šitaip pasakydavo:

VII. **Vard-kas.** 1. Vienoj panemunės vietoj yra „*Maudymasis*“ ir kiek toliau nuo jo — „*Maudykla*“ (tokios maudomosios vietos, taip bent pažymėta dviejose jų lentose). 2. Mūsų Onai nei jis pats vakar nepatiko nei jo *piršimasis*: besipiršdamas jis daug ir aiškių niekų jai prišnekėjęs. 3. Jūs dažnai baratės... meskit (nustokit, liaukitės) *baręsi*. Kam reikalingi tie jūsų *barimaisi*?! Jūsų barimaisi ir man, tiesiai pasakau, nusibodo. 4. Ją pats tas *ilgėjimasis* parbaigs. 5. Vienoj vietoj buvę parašyta, kad žmonės ten *šaudęsi*... Tik skaitytojui nebuvo aišku, kam tai pagirio vietai reikalingas pats tas *šaudymasis*. 6. *Meldžiąsis* (žmogus), *meldžiąsi* (žmonės) nesijuokia. 7. Ar ir tėvas taip *džiaugiąsis* tuo įvykiu? Ar ji vis tuo savo sūneliu *džiaugiantis*? Tuo ir jos *džiaugiančiosi*. 8. Jis *juokdamasis* man taip pasakė. Ji *juokdamosi*, ji *juokdamasi* į mus pažiūrėjo. Jos *juokdamosi* (*juokdamosios*, *juokdamos*) taip sakė. Jie *juokdamiesi* (*juokdamies*) taip tarė. 9. Dabar jis, vis labiau *ilgėdamasis*, laukia savo pačios. Taip *ilgėdamasi* (*ilgėdamos*) ji dar labiau sunyks...

VIII. **Kilm-kas.** 10. Labai jis *peršas*, bet iš to *piršimosi* (*piršimos*), iš tų *piršimųsi* (*piršimųs*), rodos, nieko nebus: tik prisimylėsime, gražių žodelių vieni kitiems prišnekėsime. 11. Iš to *maudymosi* (*maudymos*) parnešk ir suoliuką, kurį vakar iš namų išsinešei. 12. Ar kas po tų jo *dairymųsi* atsitiko, kad prisidairęs rėkaut pagaliau ėmė? 13. Bet iš to *maitinimosi* (*maitinimos*) vienomis bulvėmis stiprus, man rodos, nebūsi. Iš to tavo *rūpinimosi*, Jurgeli, niekam, tikėk manim, naudos nebus. Aš jūsų *barimosi* (*barimos*) nebijau. Labai nekenčiu tų *barimųs* (*barimųsi*). 14. *Juokiančiosi* kalba negali būti visai rimta (visai įtikima):

ėmęs rimtai su kuo šnekėti, jis nè pats savo kalbos paskum nebeatsimena. *Juokiančiūsi* nevirkydyk be reikalo. 15. Jūs, moters, nè juoktis, man rodos, nemokat! Gražiai *juokiančiosi* (*juokiančios*) moteriškės čia, matyt, nėra (čia nematyti). 16. Mūsų maldykloje, juo labiau šventų šventovėje, *juokiančiosi* žmogaus nerasi, kaip verkiančio, tur būt, nematysi jūsų keliamose rudenį vestuvėse. 17. Gi žiūriu klausau — tas beširdis įsirėmęs klausosi vieno *šaukiančiosi* (*šaukiančio*) pagalbos žmogaus ir žiopso šypsodamasis! 18. *Juokiančio* kalba (plg. sak. 14) verkiančiam niekad netiks. *Juokiančio* žmogaus čia nerasi. . . *Juokiančios* gražiai moteriškės tenai nepamatysi. Aš nei jūsų nei jūsų *barimų* (plg. sak. 13) nebijau. Ar kas po tų nelemtų *dairymų* (*dairymųs*) dar atsitiko?

IX. **Naud-kas.** 19. Padarysiu kada galą ir tam jo *švaistymuisi* (*švaistymuis*). Tam jo *švaistymuis* (*švaistymuisi*) aš niekad, tur būt, nebūsiu dėkingas: del jo nè duonos nebeturiu dabar pavalgyt. 20. Ar negalėtų kas padaryti galą ir tam nereikalingam pagirio *šaudymuisi* (ir tiems pagirio *šaudymams*)? 21. Ji prausias ir prausias, kaip katė svečių laukdama. . . Tam *prausimuis* nebus, tur būt, nè galo. 22. Tam jo *rūpinimuisi*, *rūpinimuis*, tiems jo *rūpinimams* ir aš turiu būt šiandie dėkingas. Tavo *barimuis* nebus, matyt, nè galo: sykį įsibaręs, baries ir baries visą rytą, kaip kalakutas savo šeimoje. 23. Eik sau, čia mes meldžiamės: *šaipančiamsi* (*šaipančiams*) žmogui maldykloje nėra vietos. 24. *Juokiantiems* (*juokiantiesiems*) žmonėms čia nėra suolo. Verkiantiems vestuvėse, *juokiantiems* maldykloj nér, žinoma, vietos. 25. Atiduok tai *juokiančiais* (*juokiančiais*) mergaitei. Atiduok toms *juokiančioms* (*juokiančioms*) mergaitėms. . .

X. **Gal-kas.** 26. Ar esi matęs mūsų „*maudymąsi*“? Mūsų žmonės, kažin kodėl, ne labai šlovina tą „*maudymąsi*“. Kas gali tą jo *švaistymąsi* (*riejimąsi*) girti? Į tą jų *šaudymąsi* ir paskum *bylinėjimąsi* del vienos kitos galvos suskaldymo aš nosies, žinoma, nekišiu. Jis ten tą savo *ilgėjimąsi* aprašo žmonelei. 27. Girdėjau tada ir tą jų *barimųs*. . . ir tuos jų *barimus* (=ir taip juos barantis). 28. Sutikau vakar ir žmogų, *nešusįsi* (ir žmogų nešantis) jau kremblių kraitelę (rėtelį); tai rytoj, man rodos, reik ir mums mėgint pakrembliauti girioje ar dvaro dirvonuose. Kai sutiksi žmogų, *nešanlįsi* (žmogų nešantis) uogų parduoti, kiek pasiderėjęs nupirk. 29. Vakar pas notarą sutikau ir vieną motiną, *rašančiąsi* (*rašiusiąsi*) iš sūnaus išimtinę. 30. Ar tu esi jau

matęs mūsų „pelėdas“, *slepiančiasi (slepiančias)* dieną ne tiek nuo saulės šviesos, kiek nuo pasaulio žmonių? Mačiau vakar ir jų vaikus, daugiau *juokiančius (juokiančiusi)*, man pasirodė, nekaip žiopsančius svečiui netyčia įslinkus.

XI. **Įnag-kas.** 31. Jis labiausiai man įtiko aiškiu savo *rūpinimusi (rūpinimus)* ne vien savo, bet ir kitų gerove. 32. Tuo mano *rūpinimuosi (rūpinimuos, rūpinimus, rūpinimusi)* bent pats nesirūpink. Tuo tavo *gėrėjimus (gėrėjimuos...)* kitų nelaimėmis (kitų nelaimių *gėrėjimus*) aš, žinoma, nesidžiaugiu ir kitiems nepatariu džiaugtis. Vienu *švaistymusi (švaistymuosi)* čia ilgai neišgyvensi; vienais *švaistymais (švaistymaisi)* nieko čia nepelnysi. 33. Su verkiančiu verk, su *juokiančiu* juokis — ir būsi abiem geras. 34. Su verkiančiais verk, su *juokiančiais* juokis, su *barančiais (pešančiais)* nesibark (nesipešk) — ir būsi visiems geras: ir verkiantiems, ir juokiantiems (juokų maišeliams), ir peštukams, ir barnininkams... 35. Pasikalbėk ir su žmogum, *nešančiuosi* tą kremblių kraitelę iš girios. Ėjau vakar su vienu mokytiniu, *rūpinančiuosi*, kaip man pasirodė, daugiau kitais, nekaip savim pačiu. Kalbėjau tada su keliais žmonėmis, *maitinančiais (maitinančiais, maitinančiaisais)*, kaip jie sakėsi, tik grūdais ir vaisiais (=su žmonėmis, kurie maitinąsi tik vaisiais ir grūdais, kurie vaisiais ir grūdais tesimaitiną). 36. Ir pajūry gyvenant reik penėtis: vienu *maudymus (vienu maudymusi)*, ir pajūry vasarodamas, žmogus gyvas nebūsi. 37. Kad netiki, pats pasišnekėk su *maudžiusiais (su maudžiusiais, su maudžiusiaisais)* jūroje žmonėmis: jie tau viską išklostys, man rodos, taip, kaip tu iš manęs dabar girdi. 38. Nustok su savo tuo *lōjojimus*, su savo tuo *barimusi (lojojimuosi, barimuosi...)*. 39. Su *meldžiančiuosi* nejuokuok. Nei su poteriaujančiu nei su *meldžiančiuos (meldžiančiuosiu, meldžiančiu)* nereik juokų daryti.

XII. **Viet-kas.** 40. Kame vakar maudeisi, mūsų „*maudymesi*“ ar kaimyno „maudykloj“? Tokiame jų *šaudymesi (tokiuose jų šaudymuose, šaudymuosiuos)* aš niekad nenorėčiau būti nosį iškišęs iš savo rūšio. 41. Tame jų *sielojimesi* ir nesuprantamų man dalykų *rūpinimesi (ir rūpinimesi nesuprantamais man kitų dalykais)* dar kartą atsidurti neturiu jokio noro: be galo ten nejauku ir graudu gailu... 42. Ir aš buvau tame *mušimės (mušimesi)* tada įsipynęs. 43. Vakara buvau Uljonuos, vis *meldžiančiuos* ir dievą pagalbos *prašančiuos (medžiančiuose... prašančiuose)*, tik darbo vis dar nenusitveriančiuos. Ar esi buvęs kada nuolat

juokiančiuose žmonėse? — Man vis dar netenka ilgiau juose pabūti. 44. Jų kepalas jau skečiasi (pučiasi). Tame (*skečiančiamės, pučiančiamės, sk-mesi*) kepale naujai atsiranda tik pilnų oro akučių; miltų tas kepalas pūsdamasis daugiau neįgauna. Tuos grūdus rastum dabar tik *kapstančiojes* (i) vištoj, jos viduriuos.

Pabrauktieji šios vietos VII—XII žodžiai rašomojoj kalboj ne visų *lygiai taip* kaitomi, kaip tat rodo mano duotieji kalbos pavyzdžiai: šiokių tokių skirtumėlių raštuos ir čia randam; nuo mano duotųjų kalbos pavyzdžių ypač daug kuo skirias žemaičiai ir vieni kiti rytų aukštaičiai, kurie rašomąja kalba dabar visuomenei rašo. Bet visai *taip kaitomų šios rūšies žodžių*, kaip šitame rašytojo vertime jie yra kaitomi (I—VI), — kalbu daugiausia apie tam tikrus sangražinius mūsų kalbos žodžius, — man niekur nebuvo tekę lig šiol užėti mūsų literatūros raštuose; nei V. Krėvė, šio vertimo redaktorius, nei P. Vaičiūnas, šio rašto vertėjas, kituose (neverstiniuose) savo raštuose nevartoja visų šitų kalbos lyčių, juo labiau, kad ir sangražinės tų žodžių lytys, aplamai imant, gana *retas* tėra kalbos dalykas. Tad iš kur čia jų ūmai atsirado visa tokia didelė daugybė? iš kur visos tos naujienos suspito šitame vertime?

Prof. V. Krėvė Mickevičius, dirbęs šitame vertime *redaktoriaus* darba, bus čia kokią *naujieną sugalvojęs* rašomajai kalbai, tolesniam jos gyvenimui! . . . Bet redaktorius *vienas* viso to dalyko savo atsakymu, nepasitaręs su kitais mūsų rašytojais ir su dirbančiais raštuos kalbos mokytojais, pats vienas tokių negirdėtų naujienų (I—VI) rašomajai kalbai negalėjo, man rodos, apriboti — neturėjo valios jų pagirti, redaguodamas vertimą, ir į mokytinę visuomenę išleisti. Jei jis tat padarė su kitų rašytojų žinia, pasitaręs Fakultete su bendrojo kalbos mokslo dėstytoju studentams ir su kitais savo draugais, tad Humanitarų Fakultetui, išleidusiam šį vertimą, reikėtų bent pasiaiškinti dabar: studentai, turėję kiek darbo su bendruoju kalbos mokslu, kalbos mokytojai, įvairūs „blusininkai“, paskaitę šitas Fakulteto kalbos naujienas, jų neužėitas pirmiau mūsų rašytojų originaliniuose raštuose, tik rankas, tur būt, išskės paskaitę šitą vertimą. . . Kurį kalbos dalykų išmoks *studentai*, beskaitydami šitą vertimą savo literatūros kursui eiti, jie patys tespren die!

Fakultetas, išspausdinęs šitą vertimą studentams ir šiaip mokytinei visuomenei, turėtų dabar bent kuo nors pasiaiškinti. *Verstiniai F - to literatūros dalykų raštai* negi gali taip griežtai

skirtis savo kalba ir jos lytimis nuo tų raštų, su kuriais studentai, prieš įstodami vienan kurin fakultetan, yra turėję reikalo aukštesniojoje mokykloje ir paskum bendrajame kalbos kurse, dėstomame, kaip yra žinoma, skyrium Hum-ų Fak-te studentams ir privalomame jiems. Juk šitokios kalbos raštas visai nesutinka su tomis kalbos (jos morfologijos...) taisyklėmis, kurios ligi šiol buvo dėstomos, kiek man tebėr žinoma, studentams bendrajame jų kalbos kurse, eitame Hum-ų F-te. Prof. V. Krėvė Mickevičius, atsidūręs per egzaminus bendrojo kalbos mokslo komisijoje, argi reikalaus iš egzaminuojamų studentų, iš būsimųjų kalbos mokytojų, to kalbos mokslo, kuris jo čia aprobuojamas literatūros kursui, einamam Hum-ų F-te. Taigi įvairiems nenuoramoms ir kalbos mokytojams Fakultetas netrukus, reik tikėtis, šitą dalyką bent kiek paaiškins: įvairūs Fakulteto rašytojai mažmožiais tegali skirtis savo raštų kalboje, o kalbos didmenos su bendrosiomis kalbos taisyklėmis turi būti privalomos visiems Fakulteto raštams.

Anais laikais, prieš didįjį karą, ilgokai tarnavau Rusijos *gimnazijose*. Gimnazijų mokytojai išleisdavo kartais ir bendrą kokią *raštą*, dažniausiai rinktinį, skiriamą tai visuomenei, kurioje tada dirbo atskiros gimnazijos. Tose gimnazijose, kaip yra žinoma, įvairūs dalykai įvairių mokytojų buvo dėstomi; tos visuomenės vaikai su įvairių dalykų pradais susidurdavo gimnazijose. Istorijos ar kito kurio dalyko mokytojas, kurs dėstydavo ką gimnazijoje, jei ką iš savo raštų ar sumanymų dėdavo į tą rinktinį gimnazijos raštą, negalėdavo iš kokių savų taisyklių ar įpratimų rašyti bendrajame gimnazijos rašte — turėdavo, kaip ir savo pamokose, laikytis bendrųjų rusų kalbos taisyklių — tų taisyklių, kurios gimnazijos mokiniams buvo dėstomos ir aiškinamos per rusų kalbos pamokas ir, apleimai imant, tuose kalbos raštuose, iš kurių mokiniai ir kalbos skaitydami mokėsi.

Skaitytojui, kurs skaitydavo tą rinktinį gimnazijos raštą arba vieną kitą kur išspausdintą tos gimnazijos mokytojo straipsnelį, susidarydavo įspūdis, kad įvairių mokytojų kalbos taisyklės dėstomuos gimnazijoje moksluos nesipeša tarp savęs. Man rodos, kad Hum-ų Fak-te taip pat turėtų būti. Vieno to pat fakulteto rašytojo kalba Fak-to raštuose negali kovote kovoti savo taisyklėmis su kito rašytojo kalba: doc. J. Tumo pagrindinės kalbos taisyklės negali griežtai skirtis nuo prof. V. Krėvės Mickevičiaus taisyklių, prof. V. Krėvės Mickevičiaus taisyklės

Fak-to rašte negali griežtai skirtis vienu kitu *įžymiu* kalbos atžvilgiu nuo doc. J. Balčikonio kalbos.

Jei tas rusų fakultetas, kuriame man yra tekę mokyti, būtų taip daręs, kaip dabar mūsų Hum-rų Fak-to profesoriai šituo vertimu daro, tai aš niekad nebūčiau išmokęs savo anų laikų Fakultete rusų kalbos, — tos kalbos, kuria paskum tekdavo man dažniausiai senovinių kalbų taisyklės dėstyti; versdamas ką iš senovės kalbų į rusų kalbą, negalėjau savo pavyzdžiu niekinamai žiūrėti į bendrąją to krašto raštų ir mano mokinių kalbą.

Redaktoriaus darbas šiuo atveju, šiaip ar taip, nėra, man rodos, nudirbtas kaip reikiant. Šito vertimo kalbos taisyklės, — turiu *tuos tarpu*, žinoma, tiktai įvairias mano kalbėtąsias kaitomųjų žodžių lytis, — nėra teiktinos tam studentui, kurs ketina kada nors literatūros dalyką dėstyti savo mokiniams *lietuviškai* ir mokyti juos savo mintis raštu reikšti *literatūriškai* (taisyklingai, sklandžiai, aiškiai, įmanomai...). Mano citatų ir kalba su visu stilium, rodos, — ne tik tos nelaimingosios žodžių lytis, — kiek šlubčioja.

Šitam vertimui kiek padėtų, žinoma, ir klaidų atitaisymas leidinio gale, — jo, to klaidų atitaisymo, čia nėra, nors originale, lenkų kalbos tekste, bespausdinant padarytos tik kelios klaidos ir tos pačios (1—3) atitaisytos pačiame leidinio gale.

Norėčiau, kad kitų Fakulteto leidinių kalba būtų daug geresnė, daug panašesnė į tą kalbą, kurios taisyklės, tarp kitų dalykų, turės dėstyti toliau baigę Fakulteto kursą studentai. Šitas noras nėra, man rodos, neįvykdomas; taip bent sako man tie šios ir senosios kartos žmonės, su kuriais vis dar tenka susidurti. Šiaip ar taip, iš jų tenka ir man išgirsti, kad aš čia nėsąs per daug reiklus. Man aišku, jog visi jie žino ir tai, kad šitą kalbos dalyką ne kitaip supranta mokytinė visuomenė ir Lenkuos, Vokiečiuos, Latviuos...

Tas dalykas, kad mes kitados *rusų* mokyklose tesimokėm daugiausia, kad ir dabar daug kas skaitom daugiausia parašytų svetimomis kalbomis raštų, neatpalaiduoja Fak-tą nuo tų pareigų, kuriomis Lietuvos visuomenė jo profesorius ir kalbos mokytojus, rodosi, saisto.

1926—XII—20.

J. Jablonskis.

[„Svietimo darbas“, 1927, Nr. 1, 44—56 psl.]

V. J. Nemirovič - Dančenko. **Auksinio saulėlydžio šalis** (Slėpiningo Magrebo bruožai). Vertė J. Žiugžda (psl. 1—62). „Dirvos“ b-vės leidinys. Kaunas-Mariampolė. 1926 m.

Čia turime du verstu į mūsų kalbą rinkinėlius: „*Auksinio saulėlydžio krašte*“ (17 apsakymėlių) ir „*Elgeta valdovas*“ (6 apsakymėlius). Juose rusų rašytojas kalba apie labai nepaprastus mums dalykus, jo pastebėtus labai šiltuose ir sausuose dykumų ir oazų kraštuose, labai ypatingose muhamedonių gyvenamose vietose. Apsakymėliai mums įdomūs ir gana lengvi skaityti, juo labiau, kad jie čia ir į mūsų kalbą rūpestingai išversti.

Šitas gana senas dalykas, plačiai skaitytas prieš karą Rusijoje, bus gana plačiai skaitomas, man rodos, ir mūsų krašte.

Iš šito vertimo ištraukiu čia tik keliolika *kalbos klaidų*; jas pažymėdamas, vertėjui patariu tolesniuose šio dalyko leidimuose dar atsargesniam būti. Savo pažymėjimuose, kaip papratęs, turėsiu galvoje daugiausia žodyno ir sintaksės dalykus.

I. Ne visai kaip reikiant vartojami čia rašomajai kalbai šie žodžiai: 1) *antkaklis, pabuvoti, gaivališkas, apgyvendinti, įgyvendinti, kainoti, laižybos, mintinai*; 9) *pasakingas, plunksnuotas, prievolė, privalyti, priklausyti*; 14) *retėžis, retežėlis, sėdėti, sulig, tapti, apsivesti*. . . Šitie žodžiai ne visai gerai, man rodos, vartojami šios rūšies sakiniuose:

1. Mūsiškiai, kurie *pabuvojo* pas „rumi“, pasakojo, kad „španiolai“ smaugią geležiniais *antkakliais* (41). Juk čia šėlo dvi *gaivališkos* jėgos (25)⁶⁷. *Gaivališka* žiūrėtojų minia atrodė, lyg jai nebebūtų buvę kuo kvėpuoti (25). . . šita — buvo kažkoks *gaivališkas* reiškinyš, lyg *įgyvendintas* ligonies kliedėjimas (24). 5. *Įgyvendinta* bedujino svajonė (8). Mane *apgyvendino*, sakyčiau, salėje (25). Sako, jam tatai brangiai *kainoje* (39). Čia, kaip ir pas mus, *laižybos* (32). Karingųjų gaidžių vardus žino *mintinai* (30). 10. . . laiko juose. . . negrų vergų, įtaiso *pasakingus* haremus (33). *Plunksnuotųjų* gladiatorių šeiminkai, matyti, nusprendė (30). Tartum *aras* iš aukštumų dusliu ir žiauriu balsu šaukia kitus *plunksnuotus* grobuonis (55). Tai natūralinė *prievolė* (20). Dar daugiau: jis *privalo* pereiti į kitą gatvės pusę (35). Tuomet Tafilėtas nuo nieko *nebepriklausė* (57). 15. Liūtė prie *retėžio* (21). Betgi iš tikrųjų kokių nuostabių, charakteringų auksinių ir sidabrinųjų *retežėlių*, apyrankių, auskarų,

žiedų buvo galima čia matyti (22). Aš negalėjau atitraukti akių nuo nelaimingų, menkutėlių lizdų, kuriuose *sėdėjo*, lyg vorai, vietiniai izraelitai juodomis feskomis (22). Jis kelioninkui visa atiduotų, elgdamasis *sulig* arabų patarle: „Mylėk keleivį, jis turi tūkstantį burnų, kuriomis skelbs tave visuose pasaulio kraštuose“ (51). Jis persivertė ore ir kirto priešininkui į pilvą, bet pats *tapo* sužeistas (31). Norėjo, kad jis *apsivestų* — atsiskakė (58)...

Sitos rūšies mintis mūsų žmonių kalba, kiek žinau, kitaip yra pratusi reikšti. Čia žemiau duodu ir kiek pabrauktųjų žodžių atstovų: iš jų skaitytojas, jei norės, galės pasitaisyti kaip tinkamas ir aukščiau išrašytuosius sakinius. Žmonių yra sakoma:

1. Mūsiškiai, kurie *buvo* „rumi'uos“ *pabuvē* (kuriems *buvo* *tekę* „rumi'uose“ *pabūti, pagyventi*), pasakojo, kad „spaniolai“ geležinėmis *antkaklėmis* smaugią juos. Juk čia siautėjo dvi *negamtiškos (baisioniškos)* jėgos. Didžiulė (*didžių didžiausia, baisioniška, baisiai* didelė) žiūrėtojų minia... *negamtiškas (baisioniškas)* reiškinys, lyg kliedėjimas *įvykdytas (įkūnytas)*. 5. *Įvykdytas (įvykintas, įgyvendytas, įgyvenintas)* bedujino svajojimas (į-ta...svajonė). Mane *įkūrė (įkurdino)* salėje (25). Jam tat brangiai *atsėję (atsiėję, kaštavę)* (39). Ar jau *įkainojot* tą veršį? *Kainojo, kainojo* ir vis delto pagaliau *įkainojo* tą eržilą. Čia buvo *lažybos*. Juodu *susilažino*. Jų vardus visi *atmintinai* žino. Tas pasakas jie jau *atmintinai (iš galvos)* moka. 10. Jiems įtaiso *pasakiškų (iš pasakų tegirdimų)* haremų (*pasakiškus* h-mus). Gaidžių, tų *plunksnotųjų* gladiatorių, šeimininkai nusprendė jiems visą laisvę duoti. *Erelis* grobia ir kitus *plunksnotus* grobuonis (grobėjus). Rūpintis *privalančiais* mūsų pagalbos žmonėmis yra ir mūsų natūralinė (gamtos, gamtinė) *pareiga*. Jis *turi* (jam *reikia, pareina*) ir kitais rūpintis. Tuomet, kai suaugsi, nuo nieko *nebepareisi*. Seniau tas miestas buvo laisvas — *kitų* pasaulio *valdovų nepriklausydavo, nuo jų nepareidavo*. 15. Liūtė prie *grandinės* pririšta. Ten rasi visokių grandinėlių, apirankių (apyrankių)... Lizduose, kaip koki vorai, *lindėjo (tupėjo)* keli vietiniai žmonės. Jis keleiviui (keliautojui...) viską atidavė, elgdamasis *iš priešodžio (kaip kad liepia jam priešodis...)*: „Mylėk keleivį...“ Priešininkui jis į pilvą kirto, bet pats buvo jo sužeistas. Norėjo, kad jis *vestų* (kad *pačią vestų, kad susivestų, kad parvestų*...).

II. Vertime yra ir sunkokų gyvam apsakymėliui sakinių. Yra kiek ir sintaksės klaidų: ne visi jo sakiniai išreikšti kaip reikiant lietuviškai. Taisytini yra, man rodos, šie vertimo pasakymai:

1. Dabar kas *beatvažiuotų* į Mecaną — vis tiek (18). 2. Kaip ten *bebūtų* karšta, vis delto mūsų vanduo kailiuose neišdžius (53). 3. Kiekvienas žmogus turi savo ribas, kurių jis *nebeperžengs!* (44). 4. Ryto žydrumoj *besitiesia* baltos lieknos dantuotos sienos (45). 5. *Bepučiant* karštam vėjui, smiltys skrenda, krinta aplinkui ir klodais tiesiasi ant žemės (49). — 6. *Tepažymės* tave alachas savo pirštu, *teapšvies* Muhamedas tavo protą (11). 7. Aš jau senas, ir man jau metas keliauti pas alachą, — *tepasielgs* jis su manim taip, kaip aš čia elgiausi su jo žmonėmis (60). 8. Kuris neturi savo namų, *tegu gyvena* taip, kaip ir aš, arba *tegu atsisakys* (58). 9. *Tegu valdyti bus* ne džiaugsmas, ne linksmybės, o sunkus jungas (58). — 10. Nuo šios dienos *amžių amžiams* tu būsi mano papėdininkas žemėje (13). 11. Izmailas tyčia išvažiuo *šiam vakarui*, ir kreiptis nebėra į ką (52). 12. Bet čia nebetoli buvo „Elgetos sultono“ oazas, — viso *šešioms valandoms kelio* nuo Tafilėto (53). — 13. ...mes patys sau *atrodome menkomis drėgnuolėmis, šliaužiančiomis* į jų milžinišką angą (18). 14. Pagaliau... pasidarė... taip nebepakenčiama, jog man *atrodė laime* nukristi nuo kuprio, pagrimzti smėlio bangose ir numirti (53). 15. ...ir čia pat prieš jus *visu įsibėgėjimu* sustoja žirgai (25). 16. Išdidus, *plonu šautuvu* rankose, joja kareivis (26). 17. Sunkiai alsuoja apkrauti asilėnai, *besistumdydami* savo *našuliais* (15). 18. O ten... iškilo šaltinio srovė ir pagirdė ištroškčius Sacharos smiltynus *penkių valandų platumu* aplinkui (61). 19. Patys *bėgte veržiasi* ten (8). — 20. Aplink alkūnę, *galva į tamsią peties bronzą*, apsivyniojo didelė *gyvatė* (9).

Kaip kas yra taisytina paskutiniame šių ištraukų pavyzdyje (20), be rusiškojo teksto, iš kurio turim šitą vertimą, nieko neįmanau pataisyti. Kitiems šių ištraukų pavyzdžiams (1—19) taisyti lyg labiau tiktų šie mūsų kalbos sakiniai:

1. Dabar, kad ir *kažin kas atvažiuotų*, mums vis tiek bus. Mums vieno kito, šio ar tokio, žmogaus atvažiavimas skirtumo nepadarys... 2. *Kad ir kaip bus (būtų)* karšta, vanduo neišdžius (53). 3. Žmogus savo šešėlio (savo ribų) *neperžengs!*... 4. Ryto žydrumoj *tysi (tiesiasi, ima tiestis...)* baltos sienos.

5. Karšto vėjo *pustomos* (*pučiamos*) smiltys lekia ir krinta aplinkui. . . 6. *Tepažymie* (*tepažymi, tegu pažymi*) tave, *teapšvietie* (*teapšviečia*) tavo protą alachas! . . . 7. *Tepasielgia* (*tepasielgie*) jis su manim taip. . . 8. Kurs neturi savo namų, *tegyvenie* (*tegyvena, tegu gyvena*) taip, kaip aš gyvenu, arba *tegu* visai *nustoja* gyvenęs (58). 9. Valdymas *tesie* (*tebūnie, tegu būna*) ne džiaugsmas, bet sunkus jungas (58). 10. Nuo šios dienos *amžinai* (*per amžių amžius*) tu būsi mano atstovas (?) žemėje (13). 11. Izmailas *ši vakarą* išvažiavo. Pasitrauk *kelias dienas* iš namų. Jis *visą vasarą* iš namų išvažiavo. 12. Tas miestelis viso (iš viso) *šešios valandos* kelio tebuvo nuo mūsų sostinės. 13. Mes patys *rodomės* (atrodome) *menkos drėgnuolės, šliaužiančios*. . . 14. Man nukritimas nuo kuprio didžiausia *laimė* pasirodė (rodės). Jam aš *didvyris* pasirodžiau (rodžiaus). 15. Prieš jus ir žirgai, *visiškai įsibėgėję* (*lėkę kiek įkabindami*), staiga sustojo (25). 16. Joja kareivis, *laibutį šautuvą laikydamas* rankoje (*su laibu šautuvu* rankoje). 17. Sunkiai alsuoja krovniais apkrauti asilėnai ir *stumdos*. Sunkiai alsuoja *stumdydamies* krovniais apkrauti asilėnai. 18. Srovė pagirdė ištroškusius smiltynus, penkių valandų aplinkumą (*kelio plotą*). 19. Patys *veržte veržias* ten *bėgti*. Jie *veržiasi bėgte bėgti* ten. . .

Šių apsakymėlių vertėjas įsidirbęs, reik tikėtis, ims visai sklandžiai versti šios rūšies dalykus į mūsų kalbą. Mano nuomone, jis kartais be reikalo tik pažodžiui verčia lietuviškai rusų kalbos tekstą. Jo vertime, to vertimo sakinių sudėtyje, matau ir kiek sunkinančių apsakomąją mūsų kalbą rusiškų posakių, *mūsų žodžiais* tepasakytų skaitytojui.

Šitas vertimas teiktinas, žinoma, ir mūsų skaitykloms, mūsų mokyklų bibliotekoms. . . Jei čia kiek puolu jo kalbą, tad darau taip tik norėdamas, kad ji visai gera būtų toliau. Tikiuos, bent šis vertimas leidžia man tikėtis, kad iš *J. Žiugždos*, šių apsakymėlių vertėjo, išeis toliau visai geras mūsų vertėjas ir kad iš jo, jei dar kiek *pasistengs*, galėsime ir daugiau susilaukti įvairių vertimų mūsų mokyklos ir platesniosios visuomenės skaitymams.

J. J.

[„Svietimo darbas“, 1927, Nr. 2, 175—179 psl.]

DEL LAIKRAŠTINĖS MŪSŲ KALBOS.

Klaipėdos Garsas. Visuomenės, politikos, ekonomijos ir literatūros laikraštis.

Prenumerata: atskiro Nr. kaina 25 ct., 1 mėn. — 1,50 lt.; 3 mėn. — 4,50 lt.; pusei metų 9 lt.; užsieniuose dvigubai. Vokietijai, Latvijai ir Estijai taikomas Lietuvos tarifas. Redakcija ir administracija: Klaipėda, Simano Dacho gatvė 1 Nr., 1927 m. (2-ji metai) Nr. 67.

Atsakomasis redaktorius: Vilius *Augustaitis*. Leidėjas: Jurgis *Lėbartas*. Spaudžia: „Rytas“ akc. b-vė Klaipėdoje.

Visa šito laikraščio *kalba* labai aiškiai primena skaitytojui mūsų raštinių ir tam tikrų Kauno laikraščių kalbą. Gyva ji ir žmoniška, šiaip ar taip, nėra.

Taip negerai nulėmęs apie ją, duodu čia žemiau kiek jos ištraukų:

1. Jų (kaimynų ir kitų valstybių) kultūros *dievinimas* dar toli gražu neduoda *galimybių* mums reikiamai *kultūriniai kilti*. Mūsų kai kurios kaimyninės ir kitos valstybės *kultūriniai* aukščiau stovi. 2. Tuoj krito ant kėdės ir užrašė *dienynan*. 3. Ar į jį (į mūsų kaimą) kreipėme reikiamos *domės*? 4. Nusikrato jo gyvenimas *bevertybės* atgarsių. 5. (Jie) dar ir šiandie *tebelošia* savo rolę mūsų valstybiniame gyvenime. 6. (Linkiu), kad šis projektas kuo veikiausiai *taptų įvykdintu*. 7. (Jame rasi) daugiausiai įdomių žinių iš *Zemaitijos*, Lietuvos ir viso pasaulio. „Zemaičių Prietelius“ leidžiamas *Zemaitijos* sostinėje (Telšiuose). 8. Tie žmonės, kurie tikrai galėjo būt pritraukti *valstybiniui* darbui, buvo visai nuo jo atstumti. Jis buvo reikalingas jų (mūsų valdovų) *partijiniui* bizniui. 9. (Tie žmonės) buvo siunčiami į geresnes *valdiškas* vietas. 10. *Nuo* tokių valdininkų iniciatyvos nemažai *priklausė* krašto pažangos klausimas. 11. (Didysis mūsų darbas turi stovėti) *virš* tuščių partijinių užsimojimų. Viso šiame numery *virš* 40 iliustracijų. 12. O sakyk *kaip* tavo vardas?... 14. Mūsų tautos valdovai, *vieton pešiasi siaurais partijiniais sumetimais*, turi parodyti daugiau iniciatyvos kūrybiniame darbe. 15. Tam pasiekti siūlau — *vieton pirkimo* vainikų iš surinktų lėšų įrengti viršuje paminklo akmens improvizuotą „Amžiną Ugnį“ pravedus *elektra pažeminiais* kabeliais. 16. Rodos, turėjome padaryti didesnę pažangą, nors ne *vieną dieną* viską padarysi, tai tik tačiau per 10 metų turėjome daug *kopasigerėtino*

atlikti. 17. Tas žurnalas ateity pertvarkomas ir padidinamas, taip pat pagerinamas *turiniu*. 18. *Sulyginus* mūsų 10 metų nepriklausomo gyvenimo laikotarpį negalime per daug girtis *kultūriniai pažengus*, tą ypač atvykusieji svetimšaliai pastebi. Jie darė labai liūdno ir visai ne tokio įspūdžio, kurio turėtum gauti karžygių kapus *aplankius*...

Jau iš kelių šios vietos pavyzdžių matyti, jog šio laikraščio straipsniuose nemaža yra ir įvairių *korektūros* klaidų; tarp jų randam gana daug negerai ir *skirtukų*, ypač kablelių, vartojamų. Tarp tos rūšies klaidų čia irgi kelias pažymiu: *literatūros* (antrašės tekste), *žūvosiems Tėvynės meile simoliu*, sau *persisiųsdinti*, *Mažosio Lietuvos*, pas jį *iš buvo*, vienas žuvo *nesupiaustamai* pasauly, Tėvynės *meilės*, *kuria* tautoje amžinai dega, viskas yra laikina...

Kelias kalbos, tik ne korektūros*, klaidas čia mėginsiu ir taisyti, bent vieną kitą projektėlį joms taisyti netyčia skaitytojui duosiu. Šiam reikalui teikiu skaitytojui šiuos kelis savo kalbos pavyzdžius:

1. *Bekeldami* jų *kultūrą* į *aukštybes*, dar toli gražu nepasisa- kom moką ir patys *kultūringai gyventi*... *Kėlimas* jų *kultūros* į *aukštybes* dar toli gražu nepadaro mūsų pačių *kultūringais žmonėmis*, bent neleidžia mums reikiamai (kiek reikiant) *iškilti pasaulio kultūroje* arba tikrai *kultūringai* jame *gyventi*. Tūlos mūsų kaimynų ir šiaip pasaulio valstybės yra daug *kultūringes- nės už mus* (daug aukščiau už mus yra *pakilusios* pasaulio *kul- tūroje*). 2. Tuoj įrašė *dienraštin* (*dienoraštin*, į *dienrašti*...). 3. Ar visada *dėmitės* juo kaip reikiant (ar visada *kreipiat* į jį kiek reikiant savo *dėmesį*, ar *visada esat* kreipę į jį...)? 4. Ir jis kar- tais nusikrato savo *beproliškumo atgarsiais* (*žymėmis*). 5. Jie ir šandie *tebevidina* tą savo rolę. 6. Ir šiam projektui *reikėtų įvykti* (ir šis projektas jau *turėtų būti įvykdytas*, ir jį *turėtų* ko veikiausiai *įvykdyti, įvykinti*...). 7. Mūsų *Žemaičiai Lietuvos* dalis tėra. Nėr tokių kraštų, kurie geografijoje pažymimi „*Žemai- tijos* ir Lietuvos“ vardais! Tilžė su Karaliaučium yra Prūsų (ne „Prūsijos“!) miestai. Mūsų laikrašty rasit daugiausia žinių iš Lietuvos, ypačiai iš jos *Žemaičių* krašto, ir iš viso pasaulio; ja- me pranešama skaitytojui labai daug visokių žinių ne tik iš Lie-

* Korektūros klaidos be pačių rankraščių sunku būtų visos ir ištaisyti man.

tuvos, ne tik iš jos *Žemaičių* ir *Aukštaičių* kraštų, bet ir iš kitų pasaulio valstybių. *Žemaičių* vyskupas M. Valančius apie šiokią tokį „*Žemaitijos*“ (!) kraštą ar apie „*Žemaitijos*“ (!) sostinę niekur, rodos, nebuvo rašęs; apie ją ir aš, senas žmogus, dabar tegirdžiu iš mūsų laikraščių ir mokytinių žmonių kalbos. Lietuvos yra dvi dalį: *Žemaičiai* ir *Aukštaičiai*. Jis čia iš *Kapsų* bus, rodos, parsiradęs dabar. Šitą kunigą netrukus į *Žemaičius* *iškel-sią*; toliau mums duosią, sako, kokį kunigą *aukštaitį* ir atkelsią jį, rodos, ne iš *Žemaičių*, bet iš *Aukštaičių*. Pats aš esu *aukštaitis*, jis yra *žemaitis*, nors kalba dabar beveik visai aukštaitiškai. Tiek *aukštaičiai*, tiek *žemaičiai* yra, žinoma, *lietuviai*. 8. Jie ne-tinka *valstybės* (*valstybiniam*) darbui dirbti, nors ir jie buvo kažin kodėl *į tą darbą* įtraukti. Jo privalė tie žmonės tik savo *partijos*, tik *partiniam* (*partijiniam*) savo reikalui. 9. Jie buvo siunčiami į geresnes *valdžios* vietas (plg. „į geresnes *pradžios* mokyklas, į pradines, *pradedamąsias* mokyklas“). Į „*pradiškas*“ mokyklas mokytojų, rodos, niekas neskiria. 10. Nuo tokių žmo-nių iniciatyvos daug *pareidavo* (*parėjo*) ir visas krašto pažangos dalykas. Jų vaikai kažin kodėl *nepriklauso* (*ne labai klauso*) mokytojų (plg. „*neprigirdi, nebeprimato*...“). 11. Šitas darbas turi mums daugiau už kitus (daugiau *nekaip kiti*) rūpėti. Jis ir tave, rodos, *praneša, viršija**. Šitame puslapyje matote *per de-šimtį* (*daugiau kaip dešimtį*) piešinėlių; gavau dešimtį *su viršum* litų (*su viršum* dešimt litų, šimtą litų *su viršum*...). 12. Ar nežinai, *kuo tu vardu* ir *kuo tu pavarde*?... Tėvams kartais tenka daug ir vargti *del* savo vaikų (*del* jų priežasties, kad paleng-vėtų vaikų gyvenimas...). Jis ir *del* manęs dirba (*del* mano prie-žasties, man gyvenimą lengvindamas). Bernytis *del* mergytės skendo. Jis žuvo *del* laisvės (laisvės ieškodamas sau ir kitiems, *del* laisvės kovodamas); dirba *del* duonos kąsnio (kad duonos kąsnį turėtų dirbėjas...). Jis *už mane* (mano vietoj) padirbės. Jis tik *už* pinigus dirba (tik *del* to, kad jam pinigus *už* darbą moka); dabar darbininkų yra gana daug — eina dirbti kartais ir *už* pavalgymą. 14. Mūsų tautos valdovai, *užuot pešęsi* *del* menkų partijos *dalykų* (*del* vienu *kitų* jų siaurų reikalėlių), turi patys daugiau iniciatyvos rodyti kitiems žmonėms mūsų visuome-nės darbe. 15. Tam įtaisyti patariu kitiems — už surinktus vai-nikams pirkti pinigus (*užuot pirkę* vainikus, iš surinktų jiems

* Gramatika jokio supratimo neduoda mums apie žmonių kalbos (tau-tosakos) prielinksnių *virš*.

pinigų), viršuj tam tikrų paminklų padarykit, pravedę *póžemi-
niais* elektros kabeliais, „Amžinąją Ugnį“ (?). 16. Rodos, dides-
nę turėjom *pažangą padaryti. Viena diena* visko, žinoma, nepa-
darysi. Del nemokėjimo skubiau dirbti kultūros darbą, per daug
lyg nereikėtų mūsų ir kaltinti; tačiau vis delto per 10 metų tu-
rėjom daug ir tokio darbo nudirbti, kuriuo tūlas dabar tikrai
pasigėrėti galėtų. 17. Tas žurnalas toliau bus *pataisytas* ir pa-
didintas, jis ir *turinio* bus geresnio (jo ir *turinys* bus geresnis. . .).
18. Peržiūrėję (giliau apsvartę) visą mūsų 10-ties metų nepri-
klausomo gyvenimo laikotarpį, per daug negalim girtis prieš
kitus daug *pažengę kultūroje* (savo *kultūros istorijoj*). Tą mūsų
negalėjimą girtis ypačiai pastebi, rodos, svečiašaliai, atvykę čion
mūsų krašto pažiūrėti. Ne tokį jie darė *įspūdį*, kokį turėtų gauti
karžygių kapus *aplankę* žmonės (kokį turėtų gauti karžygių ka-
pus *aplankęs* žmogus, kokį *turėtų* gauti *aplankęs*. . .).

Baigdamas šį savo straipsnį, tiek tepasakysiu kalbamojo
laikraščio redakcijai: ką rašydami savo laikraštį, turėkite prieš sa-
ve galvoj ir laikraščio skaitytojus, kurie ir straipsniarašių min-
tis turi aiškiai suprasti; ypač rūpinkitės, kad laikraščio straipsniai
būtų lengvi suprasti ir įdomūs skaityti tiems žmonėms, kuriems
„Klaip. Garsas“ savo skiltis skiria. *Gyvaisiais* žmonių kalbos
dalykais „Klaip. Garsui“, aišku, reikia daugiau nekaip dabar
rūpintis. Laikraščio ir korektūra turi kiek pagerėti.

[„Lietuva“, 1927, Nr. 167 (2550)]

Rygiškių Jonas.

*Elzės Ožieškienės raštai. I tomas. Rašytojos atvaizdas, buit-
raštis ir keturios apysakaitės:* 1) A. . . B. . . C. . . , 2) Geroji po-
niutė, 3) Ponia Luputienė, 4) Etruskų kape. *Stasio Dabušio* ver-
timas. 1927 (psl. I—XI ir 5—132).

(Spaudinio kaina viršelyje nepažymėta).

Pačioj pradžioj vertėjas, davęs Ožieškienės atvaizdą, rašo jos
b i o g r a f i j ą, stengdamasis joje ir pačią rašytoją kiek charak-
terizuoti. Po to apie Ožieškienės n o v e l e s savo žodelį taria
Teodoras Jeskė-Chojniskis (tas jo žodelis čia išverstas į mūsų
kalbą). Ir kiek toliau (7) viename puslapyje eina „Vertėjo pasta-
bos“ del to žodelio; po jų duotas mažėlis pačios rašytojos pa-
žymėjimas (paskyrimas), po kurio eina keturi pažymėtieji Ožieš-
kienės a p s a k y m ė l i a i, vertėjo išversti į mūsų kalbą.

Mano dėmesį šiuo tarpu kreips į save tiktai vertėjo kalba — jos žodynas su keliais naujadarais ar tik retai tepasitaikančiais raštuose žodžiais ir kelios palies vertimo šiaipjau nepaprastybės. Vertėjas mėgsta, šiaip ar taip, dažnai vartoti šitame vertime be aiškaus reikalo savus naujadarus ir kelias savo tarmės ar savo skonio kalbos ypatybes.

Vertimo žodyne turiu čia pasižymėjęs šiuos gana keistus ar tik neaiškius man ir, tur būt, kitiems vertimo skaitytojams žodžius: 1) apysakraša, apysakrašė, bėgamoji, buitais, buitelis, buitpieša, buitrašas, buitraštis, būtoji; 10) dagiai, dailysuolis, deginamas, dėsmė, dialoguotas, didžkuris, domesys, domė, drabužkabiai, drapanstaliai, duojai, ėdus; 22) išjuoka, įtakauti, jaunàkartis, kėstas, lietuvis, litas (šimtalitis), lūžtamasis, mirčioraša, mitęs, -tusi, mokinaitė, -tis, mokytojystė, oratų; 34) paidagogas, pasirinkti, potamsokas, raštatrūsė, -sis, reikmėdėtis, rikmenynas, romantybė; 41) sklaida, spirginamiausias, sprándyti, supatvarinti, susintas, svėtkalbė, veika, viešuomeninkė...

Daugumas šių žodžių man yra suprantami, — plg. *būtoji, bėgamoji, litas, šimtlitis, lietuvis* Ožieškienės kalboje, — tik šito vertimo vietomis gana keistas yra jų vartojimas, dėl to juos čia ir žymiu šitame tų raštų paminėjime. Šituos (1—48) ir kitus tolygius žodžius vertėjas skaitytojui kartais kiek aiškina pačiame savo kalbos tekste (vertime) ar tam tikrose teksto išnašose, savo puslapių apačios prieraštėse, bet labai dažnai jų ir visai neaiškina. Kaip kuriam reikalui tie žodžiai vertėjo vartojami, bus matyti, tikiuosi, iš tų jo teksto ištraukų, kurias čia dabar kiek žemiau duodu. Jei vertėjo tekste yra tam tikra išnaša, kuria jis aiškina naują skaitytojui žodį, tad ir aš beveik visada tą išnašą žymėsiu šito rašto kalbos pavyzdžiuose. Tiems pavyzdžiams ir pats neiškentęs vietomis duosiu savų išnašų. Vertėjo kalboj randam ir šių pavyzdžių:

1. Nustojusi leidusi knygas, Ož-nė atsidavė išimtinai apysakrašai¹ (IV). (Tas dalykas) driekiasi beveik per visus

¹ Ėmė tiktai apysakas (apysakaites, apsakymėlius...) rašyti ir leisti į žmones.

mūsų apysakrašės² kūrinis (IV). Bėgamosios (V) valandos reikalai užleisdavo vietą bendroms žmonijos dėsmėms (tėmoms). Liudvinave (ji) tebevaro toliau tą patį buitą — lanko kaimynus, gentis (II). (Ji nuo realistinės dirvos) nenušlijo per visą savo rašytojos buitę (IV). (Jai) padėjo tai atlikti išgirstos kalbos, perskaitytos knygos, reginiai šiekios ar tokios kaimynų buities³ (12). Elzė Ožeškienės buitpieša⁴ (I). Šitai savo verčiamos apysakininkės buitrašai daugiausia medžiagos paėmiau iš J. Nitausko Ožeškienės buitrašos (XI). Rašytojos atvaizdas, buitraštis ir keturios apysakaitės (I). Trokštu pažinti jojo veikalų būtają ir jojo vardų skambėjimu savo lūpas pradžiuginti (128). — 10. Ožeškienė... ėmė daugiau⁵ studijuoti pirmiausia garsiausių anuomet Europos mokslininkų veikalus (III). (Mečius Lipskutis kiltame kambary) sėdos ant senoviškos kieto dailysuolio⁶ (37). (Jos) dėka Ož-nė daugiau nei kas kitas pajudino deginamų⁷ klausimų ir tapo savo raštijoj milžinu (X). Ož-nė nuo liaudies dėsmės nusikreipė į kitą dalyką (IV). (Čia yra) rinkinys apysakaičių bendru „*Senų vaizdėlių*“ vardu, dialoguota⁸ „*Vaidilytės*“ (= „Vestalės“) kūrinėlis (IX). (Ož-nei galima) priskirti, kaip kad rusų rašytojui didžkuriui (genijui) Dostojauskui, stoka tobulumo apysakos architektonikoj (statyboj), bet reikia... (X). Tačiau... niekad didelis teismo trobesys neatkreipė į save ypatingo jos domesio⁹ (9). (Ji) kasdien praeidavo pro didelį rūmą... nė mažiausia domės⁹ į jį nekrepdama (9). (Ji) niekad mažiausios domės⁹ į jį

² apysakininkės, apysakų rašytojos.

J. J.

³ Neaišku, kuo skiriasi *buitas* nuo *buities* (būties).

J. J.

⁴ „Buitpieša“ čia yra „biografija, gyvenimas, g-mo aprašas (aprašėlis)“. Vertėjo kalboj tą pat reiškia, tur būt, ir žodžiai *buitraša*, *buitraštis*.

J. J.

⁵ uoliai, atsidėjusi, iš tikrųjų.

J. J.

⁶ Čia bus įsibrovusi kokio kalbos klaida: šis sakiny s sunkus ir suprasti.

J. J.

⁷ Opių, gyvų, labai svarbių.

J. J.

⁸ Čia „dialoguotas“ yra ne „turįs savo viršuje dialogų“, ne „apaugęs ar apdėtas jais“, bet „dialogiškas, dialogiškai (dialogais) išdėstytas“.

J. J.

⁹ Iš kelių šitų pavyzdžių tikrai nematyti, kuo vertėjas skiria žodžius *dėmesys*, *domesys*, *domė*. Iš tų žodžių man visai aiškus yra tik *dėmesys*. Aiški būtų ir „domesio“ (domėjimosi) reikšmė. „Jo ir domesys buvo girtinas.“

J. J.

nekreipdavo (29). Kalbėdama apie auklėjimą aplamai, autorė daugiausia savo dėmesio⁹ kreipia į auklėjimą moteries, kuriai skiria be galo svarbų vaidmenį visuomenėj (VI). (To) pilna buvo drabužka biuose¹⁰ ir drapanstaliuose¹¹. . . (58). Fliutė drožinėtoje savo lovelėje pusiau įsikususi į du ojus, balistus ir adinius, jau kietai migdėsi (73). Palygink, šituo atžvilgiu, mano išverstus *Junošos* „Laiškus svetimajai moteriai“¹², tokiai patėdži¹³, kaip kad ir p. Karčinskienė (V). — 22. Kitose apysakose randame. . . vaikų karikatūrų, arba *išjuokų* (VI). Išlepinti. . . josios dirgsniai iro, įtakaujant gaudumui, kurio priežasties ir prigimties ji aiškiai nesuprato (77). Šalia moterų kląusymo ir glaudžiai su juo susijusio **jaunákarčių auklėjimo** klausymo, atsistoja kitas, lygiai svarbus, autorės atvaizduotas. . . „*Dviese Ašigaliuose*“ (VII). Uždavęs šitą kląusymą, iškėtė rankas tokiu kėstu ir taip išplėšė akis. . . (33). Dar didžiau betgi, nes dvigubai, pasipiktins skaitytojas *lietuvis*¹⁴. . . (7) Už šimtą litų¹⁵ išmaitinsime vaiką (96). Jonienė. . . traukė iš vokų šimtą litų¹⁵ bankženklį (95). 1860-tieji metai laikytini *lūžtamąja* válanda jaunos Ožėškienaitės proto gyvenime (II). Šitai. . . apysakininkės buitrašai daugiausia medžiagos paėmiau iš J. Nitausko Ožėškienės buitrašos ir šiek tiek iš Van Der Noot Kijensko josios mirčiorašos (nekrologo, XI). (Ožėškienės apysakose) randame tiksliai ir mitusis¹⁶ ranka nupieštų paskutinio laikotarpio moterų paveikslų (V). Lenkų raštiją dėstė gabus ir mokinaičių labai mylimas mókytojas Ignas Kavaliauskas (II). (Jis) buvo pašalintas iš mokytojų stės, vietos berniukų mokykloje (13).

¹⁰ šėpose, arba spintose.

St. D.

¹¹ drabužstaliuose, drabuždėčiuose, arba kamadose.

St. D.

¹² spaudinsimus šitų (1927-ųjų) m. rudenį.

St. D.

¹³ gaižiai, gailiai (plg. „gailus šarmas, gailios ašarėlės“), priekaištai?

J. J.

¹⁴ Kalbos mokslo vadovėlyje pažymėta, jog rašomajai kalbai težinomi čia žodžiai *lietuvis, liežuvis, linkuvis, raguvis, paleistuis*. . . (ne lietuvis, liežuvys. . . pa-vys). — „Aušros“ laikais „lietuvis“ dar nebuvo žinomas jos rašytojams. Kas sako vardininkui čia -ys, tas turi, rodos, nukeldamas kirtį iš galo, kelti jį į pačią pradžią, į pirmąjį žodžio skiemenį (plg. skaudulys, sopolys, tinginys, pasiuntinys, pavilkinys ir skaudulj, sopolj, tinginj, pa-inj).

J. J.

¹⁵ Ožėškienė mūsų „litų (šimtalčių)“ dar negalėjo žinoti. Tuo du žodžiu nė šiam jos raštų vertimui, žinoma, netinka.

J. J.

¹⁶ prityrusia, įgudusia.

St. D.

Sukuojama ir rengiama, ji rėkdavo dabar beveik o r a t ū, trepsėdavo kojėlėmis, gniauždavo kumšteles (77). — 34. Miesto kapinyne... nekyštėrs iš jo pirma laiko pražilusi p a i d a g o g o galva (13). P a s i r i n k u s¹⁷ vyrui... Ož-nė įsikūrė Gardino mieste (IV). (Tenai) p o t a m s o k a m e¹⁸ vienu langu iš žiemų kambary josios nelytėjo nė jokis saulės spindulėlis (19). 1910-ais m. ... nustojo plakusi didi šitos neatsigailimós r a š t a t r ū s ė s širdis (XI). Ugi mano! Ponia turi tokį pat r e i k m e n d ė t j didesnį, o aš mažesnį... (71). Tai kelionės r e i k m e n y n a s... (71). (Kavaliauskas) supažindino įąsias... su garsesniaisiais lenkų r o m a n t y b ė s atstovais (II). — 41. Ponia Evelina gėrėdamasi žiūrėjo į tą ūmą a i s t e t i š k ū vaiko palinkimų s k l a i d ą (67). Su moterų dalyku glaudžiai s u s i n t a s *áuklėjimo dalykas*, spirginamiausias visų šio laikmečio visuomenės reikalų, kuris driekiasi beveik per visus mūsų a p y s a k r a š ė s kūrinius (V, VI). (Tarp tų sienų) s p r a n d o m a¹⁹ laimė tų, kurie b y l o j a s i²⁰ del turto arba sunkiai kuo prasikalsta (9). (Moteris gali) sukurti ir s u p a t v a r i n t i²¹, arba sudrūtinti, draugės laimę (VI). Čia pirmiausia buvo páisoma p o e l g i ū²², partapijono muzikos ir abiejų svėtkalbų — prancūziškosios bei vokiškosios (1). (Tiems reikalams) trūksta v e i k o s, arba akcijos (X). Publicisté (v i e š u o m e n i n k ė) darėsi su kiekvienomis naujomis knygomis tolydžio didesnė menininkė (5).

Toliau čia duosiu tiktai kelias bendresnio turinio savo p a s t a b a s del šitų raštų kalbos (1—4).

1. Sudurtiniai žodžiai *apysakraša*, *apysakrašė*... lyg negalimi mūsų kalboje: pirmoji tų žodžių dalis yra su priešdėliu...

¹⁷ Pasimirus... žodį „pasirinkti“ (=pasimirti, numirti) šita prasme, daug kam dabar nežinoma, dažnai sakydavo, rodos, savo raštuose ypač vysk. M. Valančius. J. J.

¹⁸ a p y t a m s i a m e, p o t a m s i a m e, t a m s o k a m e. Šalia *dido-ko*, *geroko*, *mažoko*, *sunkoko*..., rodos, neturime rašomojy kalboj žodžių „podidokas, pogerokas, pom-kas, pos-kas“..., tad nereikėtų, tur būt, atsirasti raštus nė „potamsokam“.

¹⁹ Dažnai sprendžiama.

St. D.

²⁰ bylinėjas.

J. J.

²¹ ir p a t v a r e s n ė (tvirtesnę, ilgiau patveriančią) padaryti. J. J.

²² arba vadinamųjų „manierų“.

St. D.

Iš žodžių *apygarda, apyskaita, pokaitis, sandėlis*... lyg negalim pasidaryti daiktavardžių „ap y g a r d v a l d a (apygardos valdymas), a p y g a r d v a l d i s (tas, kurs apygardą valdo...), a p y s k a i t r a š a, — š i s, p o k a i t g u l i s, s a n d ė l k r o v i s, s a n d ė l s t e i g i s“²³. Čia vertėjui reikėjo kiek atsargesniam ir lėtesniam būti.

Jo „mirčiorašos“ vietoje, jei čia naujadaras būtinau yra reikalingas, lyg laukčiau žmoniškiau sudaryto žodžio: plg. a k i v a i z d a, n a k t i b a l d a, n a k t i p i e č i a i, n a k t i g o n i s, a k i p l ė š a, a k i v a i z d a, a v i g a l v i s, a v i k a m š a... a k i s (a k i e s), a v i s (a v i e s), n a k t i s (n a k t i e s). Vertėjui, jei norėjo atsargesnis kalvis būti, reikėjo šiam savo „reikalui“ bent pasitenkinti žodžiais „mirtiraša (plg. mirtis, -ties, naktis, -ties...): šitos rūšies sudurtiniai žodžiai lyg neturėtų gauti jungiamojo balsio -o-. Iš „buitpiešos“ norėčiau laukti bent „buitpaišos (plg. a k i v a i z d a, k r a u j o m a i š a, į s t a i g a, š a n t a i k a, p a š a i p a, p r o š v a i s t a...) ar būtįpaišos, būtįpaišos“.

Vertėjas be reikalo vartoja šitame savo darbe žodį „s u p a t v a r i n t i“. Šalia būdvardžių *atladus, nuolaidus, parankus, pastabus* (visi jie su priešdėliais), rodos, neturim veiksmažodžių su naujais priešdėliais „į a t l a i d i n t i, p a a t l a i d i n t i, s u a t l a i d i n t i, s u n u o l a i d i n t i, p a n u o l a i d i n t i, s u p a r a n k i n t i, į p a s t a b i n t i“, tad kaip vertėjas šalia būdvardžio *patvarus* pasidaro brąnginamosios savo rašytojos reikalui veiksmažodį „s u p a t v a r i n t i“?! Vertėjo ir čia, man rodos, pasielgta ne visai išmintingai.

Vertėjo kalboje yra ir kaltinis daiktavardis *veika*. Mūsų žodžių sudėties mokslas apie šitos rūšies naujadarus nedaug ką yra girdėjęs. Šalia veiksmažodžių *įsteigti, keisti, leisti, pašiepti, peikti, šelpti, teikti, veržti*... neturime daiktavardžių „į s t e i g a, k e i t a, l e i d a, p a š i e p a, p e i k a, p a š e l p a, t e i k a (s a n t e i k a), v e r ž t a (s a v e r ž o s)...“, nors turime žodžius „į s t a i g a, k a i t a, į k a i t a s, l a i d a, p a š a i p a, p a i k a s, -k a (būdv.), p a š a l p a, t a i k a, s a n t a i k a, v á r ž a, s a v a r ž o s...“ Daiktavardžio *veika*, man lyg aišku, beveik negalim turėti rašomoj savo kalboj. Antra vertus, „veikos“ vietoje vertėjas, man rodos, šalia „akcijos“ turėjo geriau pasitenkinti mūsų pačių „veikimu“.

²³ Šiais žodžiais dar nėr smerkiama mūsų „pasauližvalga“ (pasaulio jėvilgis). J. J.

Iš kelių šitų pastabėlių St. Dabušiui, kalbamųjų raštų vertėjui, lyg aišku turėtų būti, jog ir kalvis ne kiekvienas gali mums įtikti: mūsų ir kalviai turi mokėt savo darbą dirbti, o jų darbas, kaip žinom, nėra visai lengvas...

2. Vertėjas negražiai elgias, man rodos, ir su kitų tautų tikriniais daiktavardžiais, su vardais ir pavardėmis. Savo vertime jis rašo: Elzės Ožeškienės raštai, Elžbieta Ožeškienė (5), *Elza Ožeškienė* (VIII), jauna Ožeškienaitė (II), Elzė buvo atiduota auklėti Varšave (I), Varšuva (X), (lenkų kalbos mokytojas Lenkuose) Ignas Kavaliauskas (II), (lenkų rašytojas) Kmieliauskas (X), Nitauskas (XI), („rusų rašytojas didžkuris“) Dostojauskas (X), (didis anglų mokslo žmogus ir rašytojas, III) **Bėklis** (angl. Buckle)... Slavų (lenkų, rusų), bent žinomųjų žmonių, vardus ir pavardes, kaip ir vietų vardus, skiriamuose mokslui raštuose, mokytinių kalboje ir laikraščiuose mes paprastai kitaip reiškiamo — rašome čia beveik visada: Eliza Ožeškienė, jaunutė Ožeškienė (El. Ož.) buvo atiduota auklėti Varšuvoj, Varšuva, Ignotas Kovalevskis, Chmieliovskis, Nitovskis, Dostojevskis... Kalbamoji rašytoja ir Lenkuos ir Rusuos, gyva būdama ir numirusi, eina, rodos, visada tiktai Elizos vardu: tuo vardu ji mums žinoma iš savo namų ir pirmųjų mokyklos dienų, to vardo ir mes negalim saviškai keisti... Lenkų rašytoją J. I. Kraševskį ir rusų mokslo žmogų Sobolevskį, pasirodžius šiam vertimui, neimsim, tur būt, vadinoti J. I. Krašiausku ir Sabaliausku.

Ir čia vertėjo pasielgta be reikalo nei šiaip nei taip: ir tikriniam s kitų daiktavardžiams daugiau apykantos reik turėti.

3. Vertėjo tekste yra gana daug sunkokų ir pósakių, sakinių, sintaksės pilnačių. Kelis jo tos rūšies sakinius čia žemiau tik žymėte pažymėsiu:

1. Elzė Paulauskaitė jau tuomet rodė didelio lengvumo rašyti (II). 2. (Jų idealai) yra, pirmiausia, sektini žmonės, gamtiški stotai (arba pavidalai), iš kraujo ir kaulų, taigi ne be kai kurių ydų, bet jie visu *dangum* prašoka paprastąją minią savo káršta visuomenės meile, savo pareigų jautimu ir savo protu, paremtu įgytuoju mokslu (VII). 3. **Ožeškienė** pirmiausia klausia žmogaus, kuris yra

jojo vaidmuô tarp tos didelės draugės, kuri vadinasi tauta, ką jisai sugebės jai nuveikti ir kurių tam priemonių jis turi savo dvasioje (VII). 4. Vasaros mėnesiais po gražų daržą, apjuosiantį užmiestės namus, nuo ryto komet iki vakaro skledendavo mergaitė, panaši į spalvotą kolibrį (63). O kai taip dėjosi po jojo kojų ir aplinkui orui, žemei, — dulkių debesiai lėkė vienas paskui kitą be galo tas po to užeidami, prašvilpdami, toldami, nykdami beribėse ir bekraštėse ertmėse... (131).

Šios rūšies kalba, šiaip ar taip, ne visai tinka žymiojo literatūros dalyko vertimui.

4. Spaudinio gale atitaisymų nėra mano egzemplioriuje: vertėjo, man rodos, ir šiuo atžvilgiu skubotai buvo visas šis darbas dirbamas. Jo rašyba kiek skiriasi nuo šių dienų mokyklinės rašybos...

Vertėjo išnašų paaiškinimai ne visada įmanomi bus skaitytojui. Vienoje vertimo vietoje (10) yra, pavyzdžiui, tokia sintaksės pilnatis: „Išbalusi ir pavytusi, sumišusi su gátvės minia, savo amžina** juoda suknele, skildavo*** ji miesto gátvėmis visuomet skubotai, truputį kukterėjusi į priešą, galvą šiek tiek palenkusi, o smulkios ir dailialytės jos letenaitės, įautos į storą, bjaurų autuvą, greitai, neatsižvelgiant į judesių graciją, žengdavo gruoblėtais šaligatvio akmenimis.“ Puslapio priedaštėse (išnašose) pažymėta tiktai: „** amžinai (visados) su pačia (ne kita kokia),*** droždavo, dengdavo, kurdavo“. Ką čia pasako skaitytojui pirmoji šios vietos išnaša? Atitaisymai viso teksto gale, dar kartą pažymiu, čia būtų labai reikalingi.

Del kitų šio vertimo dalykų čia lyg netinka man kalbėti. Vertėjas, man rodos, gerai pasielgtų šiaip padaręs: apie šito vertimo ypatumus jis turėtų, neilgai laukęs, rimtai pasikalbėti su rašytojais literatais, kalbos mokytojais ir su keliais kalbininkais ar „blusininkais“. Mūsų kalbos mokslo ir literatūros draugijų nuomonė jam irgi nemaža turėtų reikšmės turėti: patariu vertėjui su jomis artėliau sueiti ir paklaustyti, kaip jos žiūri į šį mūsų visuomenės dalyką.

J. Jablonskis (senis).

Doc. V. Dubas. **Literatūros įvadas.** Antrasis perdirbtas leidimas. „Dirvos“ B-vės leidinys. 1927 (psl. 382).

(Kaina 6.50. Viršelyje toji kaina pažymėta, rodos, pirmąjį šio spaudinio leidimui, — ar neapsirikta?)

Šis „Literatūros įvado“ leidimas yra labai žymiai perdirbtas ir papildytas „Įvado į bendrąją literatūrą“ (1923 m.) antrasis leidimas. Šis leidinys, kaip pasakyta ir jo „Prakalboj“, „turi tikslo supažindinti moksleivį ir šiaip skaitytoją su svarbiausiais, reikšmingiausiais *antikinės ir Vakarų Europos* literatūros faktais bei reiškiniiais“. Rytų Europos tautų literatūros reiškiniai šiam „Literatūros įvadui“ nesuvaruoti: rytų literatūra, apskritai imant, neturėjusi jokios reikšmės bendrajai Europos literatūrai, išaugusiai iš antikinio pagrindo. Šio „Įvado“ autorius matosi turįs suteikti jame skaitytojui ypačiai literatūros informacijų: „moksleivis (skaitytojas), rašo autorius, turi susipažinti iš jo su minimumu to literatūros bagažo, kurs reikalingas kiekvienam išmokslintam žmogui, išėjusiam bendrąją (aukštesniąją) mokyklą“. Del to autoriaus rūpintasi, kad leidinys būtų prieinamas ir daugeliui suprantamas, kad jis įdomus ir lengvas būtų skaityti, kad jo kalba būtų žmoniška ir tinkanti mokyklai ar šiaip platesniam visuomenės reikalui.

Nuo pirmojo leidimo šį „Įvadą“ tikrai daug kas skiria: jo turinys daug didesnis (čia prisidėta bent šimto naujų teksto puslapių), jis visas daug sklandžiau išdėstytas ir daug suprantamesnis bus skaitytojui, jo kalba dabar daug taisyklingesnė. . .

Autorius labai gerai darė rūpindamasis ir savo rašto *kalbos žmoniškumu*: mokinį kalbos pamoko ne tiktai jos, bet ir kitų dalykų mokytojai su įvairiais mokinių skaitiniais (su jų skaitomaisiais rašiniiais).

Tačiau ir čia yra įsibrovę kiek kalbos klaidų. Autoriaus *kur-ne-kur* šis tas ir čia klaidingai ar beveik klaidingai išreikšta — neišvengta to, ką „blusininkai“ neiškenčia nelaikę kalbos klaidomis. Šitam savo reikalui turiu čia pastebėjęs šiuos mažmožius:

1. Toksai suskirstymas turi ir savo *neigiamų pusių* — jis kartais yra lyg *pripuolamas* ar *sauvališkas* (3).
2. (Čia nėra) apriorinės, *iš kalno* nustatytos bendros teorijos (3).
3. *Tos* pastangos nebuvo *sekmingos* (23).
4. Žemė — *nejudomas* pasaulio centras (53).
5. Poetas *sedėjęs* lauke, kaip tik tuo metu, kada skrido *aras* (160).
6. Edipas *kaip sykis* vyksta į Tėbus (163).

7. Sofistinė kryptis... *bevaisiai* ginčai ir sausas skepticizmas — ryškiai buvo išjuokti kitoj žymioj komedijoj (175). 8. Vidurinės durys tragedijoj reiškė *dažniausia* karaliaus rūmų įeigą (159). 9. Ar aš... galiu būti *aukščiau* už dievus (177)? 10. Poezijos tikslas... — grynai *didaktinis* (179). 11. Atlikusi savo pareigas, ji pasiryžta mirti *su* nepaprasta *ramybe* (169). ... 13. Uaildas turi griežtai ginti meno visišką savarankiškumą, *nepriklausomybę*⁶⁸ nuo bet kurių gyvenimo reiškinių (363). 14. Kartais to ryškiausio Atėnų realisto tragedijose girdėti nusiminimo *balsai*, nepasitenkinimo gyvenimu, lyg pirmieji, elementarūs būsimojo Weltschmerz'o motyvai (171).

Pabrauktuosius šios vietos dalykus linkęs esu kiek kitaip reikšti lietuviškai. Šio straipsnelio skaitytojas, jei norės, pabrauktuosius teksto žodžius galės *pasitaisyti* ir iš šių mano pasakymų:

1. Toks suskirstymas turi ir savo *negerumų* (*neigiamumų*) — jis kartais yra lyg *atsitiktinis* ar *savavališkas* (*savivališkas*). Šiandien ir man teko kalbėti apie Žemaitės raštų *gerumus* ir *negerumus*. . . 2. Jo teorijos apriorinės tėra — jos visos *iš anksto* (ne iš gilesnio galvojimo ir faktų) nustatytos, jos ne galvojimu yra prieitos, bet *iš anksto* nustatytos. 3. Jo pastangos nebuvo *sėkmingos*, buvo be *sėkmės*. 4. Dantės žemė yra *nejudamasis* pasaulio centras. Kur dėsi *atliekamus* daiktus? Jis čia mums kokius *nebūtus* dalykus vakar pasakojo. 5. Jis sėdėjęs lauke kaip tik tuo metu, kada *erelis* tenai skrido. 6. Edipas *kaip tik* į Tėbus vyksta. 7. Sofistinė (solistų) linkmė... *bevaisiškus* (*tuščius*) ginčus labai mėgo. Sofistams tekdavo dažnai *bevaisiškai* ginčytis su rimtais savo piliečiais. Jis — *begėdis* (*bedievis*). Kam patinka tie *begėdiškieji* jo ginčai? *To begėdžio* ir straipsnis bus, tur būt, *begėdiškas*. 8. Tos durys reikšdavo *dažniausiai* rūmų angą (įeigą). 9. Ar aš, Neteisingoji, galiu būti *aukštesnė* (*didesnė, galingesnė*) už dievus? 10. Jos tikslas yra visas (grynai, visai) *didaktiškas*. Šitų uždavinių sprendimas turi būti *aritmetiškas*. 11. Ji *nepaprastai ramiai* nusprendė mirtį. Taip ji nusprendė, būdama *visai rami* (taip ji *nepaprastai rami* n-dė). . . 13. Jis griežtai gina meno *nepriklausomumą*, *jo nepriklausymą* bet kurių gyvenimo reiškinių (tvirtiną jį *nepareinant nuo* tų reiškinių). Tavęs jis *neklauso* (*nepriklauso*). Tie vaikai kažin kodėl tėvų *nepriklauso* (nedaug *teklauso* savo tėvų). 14. Jo tragedijoje girdėti nusiminimo *balsų*, jau girdėti jose lyg pirmieji W-z'o motyvai.

Autoriaus tekste yra šiek tiek ir *rašybos* klaidų, *neatitaisyty* leidinio gale. Tokiomis klaidomis laikau, pavyzdžiui, šiuos teksto dalykus: atspėdavo jo *mislę* (163), *ats-toti, sužiedotinis, -nė*, „Tuštybių *mūgė*“ (355). . . Yra kiek ir šiaip aiškių rašto klaidelių, pavyzdžiui: *dengių* Okeano vandenynas (53). Tekste turėjo būti: atspėdavo jo *mįslę, at-stoti, sužadėtinis, -nė, (sužieduotinis, -nė)*, „Tuštybių *mugė*“, *dengių* Okeano vandenynas. . . Korektūros klaidomis laikytini, gali būt, ir teksto parašymai *sekmingas, nejudomas*.

Visas šias klaidas autoriui laikau šiuo tarpu „atleidžiamąja“ nuodėme: jų yra, palyginti, labai nedaug, autoriaus kalba beveik visur sklandi, taisyklinga ir įmanoma žmoniška. Skaitytojas beveik visas tas klaidėles ir pats, draugo patartas, mokės atitaisyti. Švietimo Min-jos „Knygų tikrinimo komisija“ šių metų pavasarį leido šitą „Literatūros įvadą“ į aukštesniąsias mokyklas: ir ji bus pastebėjusi, jog šio leidinio kalbos klaidos čia negali turėti kokios sprendžiamos reikšmės. Tolesniame „Įvado“ leidime, reik tikėtis, ir šitie mažmožiai bus laiku atitaisyti.

Rygiškių Jonas.

[„Lietuva“, 1927, Nr. 210 (2593)]

IR VĖL LAIKRAŠTINĖS KALBOS DALYKAI.

Ūkininko Patarėjas. Lietuvos ūkininkų laikraštis. 1927 m. rugpiūčio mėn. Nr. 8. Leidžia Žemės Ūkio Rūmai Kaune (psl. 329—376). Redaktorius *Ant. Bružas*.

Dėl laikraščio turinio ir kainos viename šio sąsiuvinio puslapyje (373) pasakyta: „1928 metais **Ūkininko Patarėjui** bus duodama priedo 12 knygučių, kas mėnuo po vieną knygutę. **Ūkininko Patarėjas** su 12 priedų visiems metams kaštuos tik 5 litai, o be priedų 3 litai. Jei kas norėtų užsisakyti tik vienus priedus, tai turės sumokėti visiems metams 3 litus.“

Laikraštis išeina kartą mėnesyje.

Čia turime labai nepaprastą *ūkininkų* laikraštį. Prieš susipažindamas su juo, tikėjau, daug rasiąs jame ir *žmoniškiosios* mūsų kalbos, suprantamos mūsų ūkininkams, visai lengvos suprasti paprastajam kaimo skaitytojui, kaimo mažamoksliui žmogui. Bet apsirikau. Dėl jos daug ką galiu prikišti laikraščio redakcijai: laikraščio kalbos nei žodynas, nei jo kalbos taisyklės, nei vadi-

namasis stilius negali patenkinti kalbos mokytojo, rašytojo ir, man rodos, tų žmonių, kuriems jis skiriamas. Stengsiuos toliau kiek pasiteisinti.

I. Šį laikraščio sąsiuvinį esu skaitęs, pasisakau, dar ne visą. Jo *žodyne* tuoj man krito į akį keliolika labai nepaprastai vartojamų šitame sąsiuvinyje žodžių: 1) *atydžiai, atsakanti jėga, beviltingas, bėgis, dirbtinas*, 6) *finansiniai* (prieiv.), *galimybė, galimumas, gi, iminys*, 11) *įgyvendinti, kaipo toks, kirmėlaitės, medojimis, nustodinimas*, 16) *privalyti, sekąs (sekantis), skaityti, tampriai, vienbalsiai* (prieiv.), 21) *viršaprašytas, virš išdėstytas*. . . Čia toliau duodu nemaža laikraščio sakinių ir posakių su vartojamais juose šitais (1—22) žodžiais:

1. Baigiantis didžiajam *iminiui* bitės ne taip *atydžiai* belakioja, kaip didžiojo *iminio* metu (353).* 2. Reikia, kad būtų *atsakanti* bičių *jėga* (355). 3. Vis tik šiame reikale padėjimas nėra *beviltingas* (347). 4. Tiek jis jų gavo *bėgy* 20 savo ūkininkavimo metų (362). 5. Bet pamatinis čia, visuose suminėtuose atvejuose yra prisilaikymas kuo didžiausio švarumo ir medaus *dirbtinas* valymas bei tinkamas ir sveikas medui laikyti indų parinkimas (354).

6. Jeigu mūsų valstybė *finansiniai* būtų tvirta. . . , gal ir galėtume be kultūrinių ūkių apsieiti (330). 7. Čia mes *turime galimybės* palikti bitėms medaus tiek, kiek joms reikia (354). 8. Turint tai galvoje ir tenka prie šio svarbaus darbo pritraukti visus ūkininkus, kurie tiktai moka, nori ir *turi galimumą* prie jo prisidėti (329). 9. Žiemos metu jos (=bitės) tesunaudoja tik po 3 svarus per mėnesį, *pavasarij ir vasarą gi* joms reikia beveik po pusę svaro per dieną (355). (Bitėms) žiemai daugiau medaus reikia palikti lizdo galuose, *viduryje gi* kiek mažiau (355). 10. Didžiojo *iminio* pabaiga (353). Paprastai Lietuvoje didysis *iminys* dažniausiai baigiasi rugpiučio mėnesio pradžioje (353). Aplamai čia tenka atsakyti, kad medus imamas iš avilių tuojau *iminiui* pasibaigus (354). Kai kurie bitininkai tvirtina, kad tuojau didžiajam *iminiui* pasibaigus, išėmus magazinus, gali lizde *permaža* medaus *bepasilikti* (354).

11. Tiktai tokie gamybiniai ūkiai turės *teisės* gyvuoti, kurie minėtus uždavinius stengsis *įgyvendinti* (321). 12. Nei tuberku-

* *Skliaustuose* čia visur tik vieną kitą teksto dalyką paaiškinu (pačiame tekste tų *skliaustų* nei įterptų juose dalykų nėra). — J. J.

liožas nei kitos ligos, *kaipo tokios*, nepersiduoda paveldėjimo keliu (350). 13. (Avilio rėmuose) buvo *kirmėlaitės* (354). 14. Naudinga yra ir po *medojimio* jį (spiečių) papenėti sirupu, skystu (356). 15. Tie įsakymai apima tokius dalykus, kaip medaus pribrendimą, košimą, sunkimą, *nustodinimą*, valymą, rūšiavimą, pilstymą į indus ir t. t. (354).

16. Vokietijoje bitininkams — medaus gamintojams yra išleista dešimtis įsakymų, kurių *privalo* laikytis kiekvienas medaus gamintojas, norėdamas *pakelti* gaminamojo medaus rūšį (354). 17. Galiu patarti ūkininkui gydyti susirgusias kiaules *sekančiu* lūdu (352). (Reikia) ištrinti visa kiaulė *sekančiu* skiediniu (352). 18. Vokietijoje *skaitomas* tinkamesnis tam tikslui laikas — rugpiūtis (350). 19. Su medaus išėmimu iš avilio *tampriai* yra susijęs ir tolimesnis medaus gaminimas (354). 20. Amerikos ir Danijos tyrinėtojai *vienbalsiai* pripažino, kad priežastis kiaulių tuberkuliozo išsiplėtimo yra infekcija jų iš pusės paukščių *tuberk. kurstytojo** (350).

21. Iš *viršaprašytų* ligos žymių ne būtina *pas kiekvieną susirgusią* raudonlige *kiaulę* jos visos apsireiškia (351). 22. Taigi iš *virš išdėstyto* galima padaryti išvadą... (350).

Pabrauktieji šitos vietos (1—22) posakiai, šiaip ar taip, yra išreikšti labai nepaprastai: mūsų žmonių kalba, jos tautosaka, mokinių skaitiniai, mūsų kalbos vadovėliai... daug ką visai kitaip nusakytų šitos rūšies sakiniuose. Kalbamojo laikraščio autoriai, jei šių sakinių mintis būtų panorę išreikšti savo skaitytojams visai žmoniškai, — rūpindamiesi, kad jų kalbos mintys būtų lengvos suprasti mažo mokslo kaimiečiams arba šiaip darbo žmonėms, — būtų jas daug paprasčiau ir taisyklingiau išdėstę savo skaitytojams laikraštyje.

Čia toliau tas pačias mintis (1—22) stengsiuos savaip išreikšti skaitytojams, taisydamas ypač *pabrauktąsias* tų sakinių vietas. Tam tikrose savo *taisymų* vietose duosiu kalbos pavyzdžiui ir savų sakinių: kalbamojo laikraščio skaitytojai ir patys galės mano aukščiau pabrauktus posakius (ir laikraščio mintis) pasitaisyti — išreikšti juos žmoniškiau ir taisyklingiau. To laikraščio skaitytojams neklaidingi ir suprantamesni būtų, man rodos, šie sakiniai ir posakiai:

* Šito sakinio galas visai nesuprantamas.

1. Baigiantis didžiajam *medunešiui**, bitės nebe taip *smarkiai* (*atsidėjusios, atidžiai, stropiai, uoliai*) lakioja (skraido), kaip per didįjį *medunešį*. 2. Reikia, kad bičių spiečius būtų *stiprus*, — kad jis tikrai galėtų išgyventi žiemą avilyje. Bičių spiečius turi būti *stiprus*, šiaip jis žiemą neišmirs (išmirs). Bitės turi būti *reikiamo* stiprumo: šiaip jos žiemą išmirs, galą gaus. 3. Jo padėjimas nėra *beviltiškas* (jo būtis nėra *beviltiška*). Tie raštai nėra *bedieviški* (ne „bedievingi, begėdingi“...). 4. Šitas ūkininkas nedaug ką tēr laimėjęs *per tą dešimtį metų*. „*Bėgis*“ yra kas kita: *bėgiais* ir relsus arba pačiūžas vietomis vadiname. 5. Visais tais atvejais svarbiausia yra žiūrėti, kad avilys visada būtų ko tyriausias, kad jo medus būtų visada grynas (tyrus), kad jis tinkamai būtų induose laikomas, kad jis ir žmogui sveikas būtų valgyti**. 6. Kad valstybė *tvirtų būtų finansų* (kad ji *sutvirtėtų finansus*, plg. „*ji rankas, kojas nušalo, galvą pavargo, sveikatą sustiprėjo*...“), galėtume ir be kultūrinių ūkių, gali būt, apsieiti (šiaip taip verstis, išsiversti) savo visuomenės gyvenime. Toks ūkininkavimas nėra sveikas (geras) *finansams*, nėra geras (naudingas) paties ūkininko ir jo valstybės finansams***. 7. Čia mes *galim (išgalim, išsigalim...)* palikti bitėms medaus kiek reikiant. 8. Įtraukiami į šį darbą visi ūkininkai (žemininkai), kurie moka, nori ir *gali (išgali...)* prie jo prisidėti. 9. Žiemą bitės po tris svarus tesuvartoja per mėnesį medaus, o *pavasari* ir *vasarą* joms reikia beveik po pusę svaro per dieną. Lizdo galuose palikt joms daugiau medaus, *viduryje* (o *viduryje*) mažėliau (kiek mažiau). 10. *Medunešio* (didžiojo *medunešio*) pabaiga. Lietuvoje didysis *medunešis* baigiasi dažniausiai rugpiūčio pradžioje. Medus imamas iš avilio (bitės kopinėjamos...) tuoj pasibaigus *medunešiui*. Jei tuoj pasibaigus *medunešiui* išimsit iš avilio bičių sankrovas ar sandėlius (*magazynus?*), tad lizde per maža gali likti medaus (mažoka gali medaus belikti).

11. Gyvuoti tokie (toki) *teturės teisę (t. tiesą, tegalės)* ūkiai, kurie stengsis (*galės*) *išpildyti* minėtuosius reikalavimus (kurie

* *Eminy* (ne „iminy“) *kitam reikalui*, gali būti, ir tiktų. Šalia „rugiavežio, mėšlavežio, bulviakasio (bulbiakasio)“ ir kitų tokių žodžių sakau čia ir „medunešį“.

** Ką čia turi reikšti teksto medaus *dirbtinas* valymas, ne visai suprantu: plg. a) „dirbk, kas *dirbtina*, ne kas norima dirbti, b) jis ir *dirbtinius* pinigų brangina, jo ir juokas *dirbtinis* tėra“. — J. J.

*** Prieveiksmių „*finansiniai, mediniai, miestiniai*...“ mūsų kalba neturi. — J. J.

stengsis *įgyveninti, įgyvendyti* min. r-us). 12. Nei tuberkuliozas nei kitos ligos *nėr paukščių paveldimos iš tėvų**. 13. Avilio rėmuose *kirmius (perai)* tebuvo. Avilyje daug *kirmiaus (perų)* radau. *Kirmium* (perais) rūpinas avily pačios bitės (bitys). 14. Avilį *iškopinėję (iškopę)*, bites papenėkit skystu sirupu (siropu). Kuomet prasideda jūsų krašte *medaus ėmimas* iš avilio (*meduėmis, bičių kopinėjimas, bitkopis*)? 15. Tuose įsakymuose kalbama ir apie medaus *nustodymą (nustovinimą)*, valymą, jo skirstymą rūšimis, pylimą (pilstymą) į indus ir t. t.

16. Bitininkai, kuriems tikrai rūpi medaus dalykas, *turi* laikytis tam tikrų mokslo įsakymų. Jiems *reikia* laikytis tų įsakymų, nes šiaip jie maža teturės naudos iš savo bičių. Tie vargdieniai jau duonos *privalo* (jie *privalo* pagalbos ieškoti, šiaip galų gaus). 17. Gydykit kiaules *šiuo būdu*. . . Kiaulės reikia ištrinti *šiuo* skiediniu. . . 18. Vokietijoje geriausiu tam laiku *yra laikomas* (yra, eina) rugpiūtis (r-čio mėnuo). Ten rugpiūtis *yra geriausias* tam laikas, taip bent bitininkų įsakymai skelbia. 19. Su tuo yra *glaudžiai* susijęs (sujungtas) ir kitas bitininkų darbas. *Taip tampriai* nesiveržk diržo. Šitas lankelis labai *tamprus* (atsparus). 20. Jų tyrinėtojai visi *vienu balsu* tą pat sako (tvirtina).

21. *Aprašytieji, minėtieji (aukščiau aprašytieji, čia aprašytieji)* ligos požymiai ne būtinai *kiekvienoj susirgusioj* raudonlige *kiaulėj, ne kiekvienos kiaulės odoj* išeina aikštėn, matyti (*ne kiekviena susirgusi* ta liga *kiaulė turi* visus šios ligos požymius)**. 22. Iš *to, kas aukščiau išdėstyta* (iš išdėstyto aukščiau dalyko), daug ką galim numanyti.

Galima, žinoma, *pabrauktosios* vietos ir kiek kitaip „taisyti“, bet, šiaip ar taip, vis dėlto jos yra žymiai taisytinės: *pabrauktieji* laikraščio teksto dalykai nesutinka nei su mūsų žmonių kalbos posakiais, nei su mūsų kalbos vadovėliais, nei su įprastiniais mūsų literatūros raštais.

II. Ir *sakinių sudėtis* kalbamajame laikraštyje gerokai šlubuoja, yra ydinga: čia *linksniai su prielinksniais* vartojami gana dažnai ne visai žmoniškai, čia randame ir kitų nesutikimų su bendrąja mūsų žmonių kalbos sudėtim, su jos sintaksės taisyklėmis. . .

* Ką čia turėtų reikšti šitam sakinyje teksto posakis „*kaipo tokios*“, nemokančiam rusų kalbos žmogui sunku yra, man rodos, ir suprasti. — J. J.

** Plg. „*jis susirgo, jam veidą ėmė skaudėti, jam seilės drimba, jo rankos ilgos*“ (prielinksnis *pas* čia mums netinka). — J. J.

Kalbėdamas apie to laikraščio netaisyklingą *linksnių* ir *prie-linksnių* vartojimą, čia taisyčiu pavyzdžiui šiuos jo sakinius:

23. Tad, norint, kad valstybė ekonomiškai būtų stipri, *pirmon galvon* tenka sustiprinti jos pamatus, . . . (329). 24. Valstybė nėra taip turtinga, kad galėtų savo *sąskaiton aprūpinti* visus krašto ūkininkus (330). 25. (Dabar), *pirmon eilėn*, reikalinga šiuos trūkumus pašalinti (350). 26. (Papenėkit avilio bites) *nevėliau* rugsėjo mėnesio *pusės* (356). 27. Liepos mėnesį esti geriausias laikas bitėms *medų* nešti (353). 28. (Ten) restoranas laukia *gausesnį* svečių *būrį* atsilankant (364). 29. Visi jie laukia progos savo „*krovinius*“ atiduoti (364).

30. (Reikia paukščiai) tuberkulinizuoti 1—2 *syk į metus* (350). 31. Į *juos paveikė* paprastas pasipelnymo veiksnys (364). 32. Pažinti tuberkuliozo *susirgimų* ir *pas paukščius* net specialistui yra labai sunku (349). 33. Tuomet jokio paraudonavimo odos *pas ją* (= *pas tą kiaulę*) nerasime (351). 34. Reikia sumažinti *pas susirgusių kiaulę* karštį (352). 35. Reikia (bitėms) palikti lizdą *sulig bičių* ne perdidelį ir ne permažą (355).

Tų pavyzdžių (23—35) klaidoms taisyti, duodu čia šio straipsnio skaitytojams šiek tiek ir savų sakinių:

23. Kad valstybė *sutvirtėtų finansus*, *pirmiausia* tenka sutvirtinti jos pagrindas, . . . — Jis *galvą pavargo* (jo galva pavargo). Ar jau *sustiprėjo* tėvas *sveikatą* (ar jau sustiprėjo kiek tėvo sveikata)? 24. Valstybė negali pati *savo lėšomis* (iš *savęs*, iš *savo sąskaitų*) visus mus aprūpinti. 25. *Pirmiausia* reikia mums šie trūkumai pašalinti (iš šių bėdų išbristi, iš šių bėdų patiems išbristi). 26. Papenėkit avilio bites *ne vėliau* kaip r. m. *pusėje*. Ateisim *ne vėliau kaip šį vakarą*. 27. Liepos mėnuo bitėms yra geriausias laikas *medui* nešti; to mėnesio ir medus yra labai branginamas. 28. Jie laukia *gausesnio* (*gausingesnio*) svečių *būrio* atsilankant. 29. Visi jie laukia progos savo „*kroviniams*“ atiduoti. Jie laukia tik tos progos, kada savo „*krovinius*“ galės atiduoti.

30. Pažinti, kada (kuomet) paukščiai ima sauslige (tuberkuliozu) sirgti, ir specialistui yra labai sunku. Pastebėti paukščius ėmus sirgti ta liga — ir specialistas retai kada gali. Paukščius tuberkulinizuoja (iš tos ligos pagydo, apdraudžia nuo tos ligos) vieną arba *du sykiu* (*du kartu*) *metuose* (*per metus*). 31. *Juos veikė* (*įveikė*) paprastas pelno noras (noras pasipelnyti). 32. Tuomet *jos* (*tos kiaulės*) *oda* visai nebus paraudonavusi (tuo-

met jokio *jos ódos* paraudonavimo nematysime). Nė daktaras *jo* tos ligos nepastebėjo. *Šalia jos (prie jos, pas ją)* paršiukas knisinėjo. 33. Tuomet jokio *jos odos* paraudonavimo nerasime (nematysime). 34. Reikia sumažinti *susirgusios kiaulės* karštis. 35. Bitėms paliekamas lizdas, ne per didelis ir ne per mažas, *nelygu avilio spiečius (bitynas, bičių šeima)*: didesnei bičių šeimai (didesniam bitynui) didesnis lizdas reikia palikti, mažesnei — mažesnis.

III. Kalbámajame laikraštyje yra ir *kitų sintaksės (ar šiaip kalbos) klaidų*. Šiam dalykui iškelti aikštėn arba pažymėti, duodu dar kelis to laikraščio kalbos pavyzdžius:

36. Priešingu atveju nuomojamieji žemės plotai turės būti pavesti tiems, kurie mokės ir norės žemę dirbti, *kad sustiprinti mūsų krašto ekonominę būklę* (331). 37. *Kad supažindinti suinteresuotus ūkininkus, paukščių augintojus ir šiaip visuomenę*, reikalinga plačiai apie tai informuoti, jog paukščių tuberkuliozas yra *viena pavojingiausių paukščių (ypač vištinių) liga* (350). 38. Raebiger'o manymu nebūtų tai sunku, *jeigu* organizuotuose ūkiuose *padaryti* vienkartinę tuberkulinizaciją visiems paukščiams (350). 39. (Reikia) kritusius paukščius būtinai skrosti, *kad sužinotus* kritimo priežastį (351). 40. Nors Suomija ir 8 kartus didesnė už *nepř.* Lietuvą, bet gyventojų *mažai* daugiau turi (361). 41. Visur, kur *tik nepažiūrėsi* Suomijoje, matysi ir jausi, kad tai suomių kraštas (364). 42. Tokias bites *geriausiai* priskirti prie kitų šeimynų (355 ir 356). 43. Tam tikslui reikia nesivėluoti bitėms lizdus sudėti, *vėliausia* tą reikia padaryti rugpiūčio antroje pusėje (355). 44. Tuo laiku yra *pats medingiausias* periodas, pats bičių darbymetis, nes tuo metu sužydi *patys medingiausieji* augalai (353).

Kodėl čia vienoje sintaksės pilnatyje (44) pasakyta kartą „*pats medingiausias*“, o antrą kartą tam pačiam reikalui jau pavartotas įvardžiutinis būdvardis „*patys medingiausieji*“? Kodėl paprastajai tikslo aplinkybei žymėti laikraštis kartą pasako nežmoniškai jungtuką *kad* su bendratim ir galininku (36, 37), kitą kartą tam pat reikalui — jungtuką *kad* su padalyviu (39)? Mes skiriame du žodžiu (dvi žodžio lyti) — *sveikiausia* („čia *sveikiausia* gyventi“) ir *sveikiausiai* („*sveikiausiai* pavalgiau“), bet čia tokio aiškaus skirtumo tarp tų dviejų lyčių laikraštis lyg nedaro (žr. 42 ir 43)... Šito savo skyrelio sakinius kiek taisydamas, duosiu ir čia žiupsnelį taisyklingsnės kalbos pavyzdžių:

36. Tie plotai bus pavesti žmonėms, kurie tikrai moka žemę dirbti, nes šiaip nesutvirtės mūsų krašto ekonominė būtis. *Ekonominei* mūsų krašto būčiai (*būklei*) *sutvirtėti* (*kad sutvirtėtų krašto ekonominė būtis*), tie žemės plotai bus pavesti žmonėms, kurie gerai nusimano apie žemės darbą ir tikrai nori ją mokamai dirbti. 37. *Kad* susirūpinę tuo ūkininkai, paukščių augintojai ir šiaip visuomenė galėtų apie tai žinoti (*kad visi jie turėtų reikalingų tam žinių*), reikia plačiai apie tai skelbti — skelbiant sakyti, jog paukščių tuberkuliozas yra *didžiai pavojinga* paukščių liga. 38. *To* mokslininko nuomone, nebūtų tat sunku įvykdyti, *jei* tam tikruose ūkiuose būtų padaryta visiems paukščiams vienu kartu tuberkulinizacija (*jei* tam tikrų ūkių visi paukščiai būtų vienu kartu tuberkulinizuojami). 39. Paukščių kritimo (nugaišimo) *priešasčiai sužinoti*, kritusius paukščius (nugaišę, kritę paukščiai) reikia skrosti. *Kad žmogus galėtų žinoti, kodėl* (kuo) kuris paukštis yra nugaišęs (kritęs), jis turi tą paukštį būtinai skrōsti arba skrosdinti. *Zmogui*, paukščio kritimo (nugaišimo) *priešasčiai sužinoti*, reikia būtinai tas paukštis skrosti (skrosdinti). 40. Suomijoje gyventojų yra *nekiek daugiau* (*tik kiek, tik šiek tiek daugiau*) kaip (nekaip) dabartinę nepriklausomojį Lietuvoj. 41. Visur, kur *tik pažiūrėsi*, Suomijoje matysies ir jausies suomių krašte (Suomiuose) esąs. — *Dieve*, kur *tik pažiūriu*, visur tavo darbus matau. Ir akylas žmogus nieko nemato ten, kur pats *žiūrėti negali* (kur jis *nežiūri*). 42. Tokios bitės *geriausia* yra priskirti prie kitų avilių. 43. Tam tikslui reikia nesivėluoti bitėms lizdus sudėti; tat reikia padaryti *vėliausiai* rugpiūčio mėnesio gale. 44. Tuo laiku yra *pats gerasis* (*visų gerasis, ko geriausias. . .*) metas *medui* nešti, tuo laiku yra pats bičių darbymetis, pats jų medunešis, tuomet bitės *daugiausia* prisineša medaus, nes tuo metu sužydi (esti sužydę) patys *medingieji, patys gerieji* bičių augalai.

IV. To laikraščio kalboje yra ir klaidų, kurias galėčiau pavadinti tik *sunkiais suprasti nelietuviškumais* arba *sunkios rašto kalbos neliteratūriškumais*. Čia turiu galvoj tam tikras jo *sintaksės pilnatis*. Tų sintaksės pilnačių *stilius* yra dažniausiai *nesklandus, sunkus, neliteratūriškas, ne visai taisyklingas. . .* Žemiau čia duodu kiek ir tos rūšies kalbos pavyzdžių. Laikrašty išspausdinta:

45. Tačiau kai kas gali pasakyti, kad stambūs žemvaldžiai sugebą ir moką savo ūkius gerai — racionaliai tvarkyti gali prisidėti

prie šio kuriamojo darbo ir ūkininkaudami ant savo 80 hektarų ir* gal nebūtų reikalo išnuomoti jiems dar tam tikrus žemės plotus, taip vadinamiems, gamybiniais arba kultūriniais ūkiams vesti (329 ir 330)? 46. Reikia prisipažinti, jog su importuotais veisliniais paukščiais pas mus ir išsiplėtė taip kalbama liga, nes pagerinimą bet kurios gyvulių rūšies pradėdame nuo importo kultūringų veislių (349). 47. Dėliai šito išsižadėti kultūringų veislių, norėdami palaikyti savo krašto gerovę atatinamoje aukštumoje, mes visgi negalime (349). 48. Kadangi pažinti tuberkuliozo susirgimų ir pas paukščius net specialistui yra labai sunku, o kartais ir neįmanoma be tam tikrų tyrinėjimų, kas atima laiko iš vienos pusės, iš kitos gi — nieks neleis tyrinėti svetimam krašte; tai patartina vietoje gyvų paukščių pirkti kiaušinius, nes nei tuberkuliozas nei kitos ligos, kaip tokios, nepersiduoda paveldėjimo keliu (349 ir 350). 49. O tas pernešimas yra dvigubai negeistinas, nes be reikalo vargina bites ir, antra, kad pernešamas medus iš magazininių rėmų, kur jis yra baltas ir švarus, į lizdinius rėmus, kuriuose buvo kirmėlaitės, nustoja savo švarumo ir skanumo bei spalvos gražumo ir tampa blogesnės rūšies, nes susimaišo su pasilikusiomis kirmėlaičių korių akelėse išmatomis (353 ir 354).

Su kaimų ūkininkais taip kalbėti nepriderėtų: šitokia kalba (45—49) jiems ir neįmanoma bus, iš tokių tekstų skaitymo jie mažai ir naudos teturės. Mokiniai ir mokytiniai žmonės, kiek paskaitę šitokius tekstus, tuojau pastebės, jog čia kalba daug skiriasi kažki kodėl nuo rašomos vadovėliuose kalbos ir jų pastebėtos ar turėtos prieš save kalbos mokyklų skaitiniuose. Šita kalba be kokio reikalo skiriasi ir nuo tų literatūros dalykų, su kuriais jie — mokiniai ir mokytiniai žmonės — susiduria beskaitydami pačius grožinės literatūros dalykus arba įvairias mokslo populiarizacijas, skiriamas daugiausia mokyklų knygynams ir žmonių savimokai.

Jei dirbčiau kurį laikraščio redakcijos darbą ir man rūpėtų daugiausia mažo mokslo skaitytojais lietuviai, dirbą paprastai žemės darbą Lietuvoje ar juo verčiąsi, tad, rūpindamasis ir to laikraščio suprantamumu jiems, daug paprasčiau turėčiau savo laikraščio straipsnius redaguoti — taip juos suredaguoti, kad laikraščio skaitiniai būtų visai įmanomi kaimų žmonėms ir

* Laikraščio skirtukai labai šlubuoja: juos ten deda kiekvienas, rodos, kaip tinkamas.

neerzintų savo kalba ar bendrąja jos sudėtimi mūsų kalbos mokytojų.

Pats būdamas ne ūkininkas ir beveik nebesueidamas gyvenime su ūkininkais, stengčiausi dirbdamas tame laikraštyje vis dėlto daug *paprasciau* ir *taisyklingiau* kalbėti jame skaitytojams. Minėtasias (45—49) sintaksės pilnatis mėginčiau kiek paprasčiau jiems išreikšti. Tas pilnatis ir *skaldyčiau*, turėdamas savo skaitytojų reikalą. Dabartinių to laikraščio pilnačių suprantamesnė ir sklandesnė, man rodos, būtų kalba, jei ir šiaip jos būtų išreikštos tos rūšies žmonėms*:

45. Tačiau tūlas gali pasakyti, kad stambieji žemininkai (ūkininkai), kurie sugeba mokamai išdirbti savo žemės plotus ir turėti daug naudos iš jų, gali prie šio valstybės darbo prisidėti ir ūkininkaudami tuo pat metu savo 80 hektarų ūkiuose. Žmonės, kurie taip sako, galėtų ir šiaip imti tvirtinti: „Nėra reikalo, gali būt, nė išnuomoti jiems dar atskirus žemės plotus vadinamiesiems gamybiniams, arba kultūriniais, ūkiams žiūrėti (tvarkyti, vesti).“ — 46. Reikia pasisakyti, jog su atvežtiniais veisliniais paukščiais mūsų krašte kaip tik yra išsiplatinęs tas paukščių „tuberkuliozas“, ta nepaprastoji jų liga. Kurios nors gyvulių rūšies pagerinimą mes pradedame, mat, nuo to, kad imame į savo kraštą gabentis arba gabendintis kultūringesnes tų gyvulių veisles; su jomis ir tų ligų, visokių tuberkuliozų, parsigabename iš kitur. — 47. Norėdami, kad mūsų kraštas tikros gerovės kada susilauktų ėmęs kaip reikiant, visai kultūringai, verstis žemės darbu, jos ūkiu, mes vis dėlto negalime išsižadėti tų kultūrinių veislių: jos mūsų ūkiams naudingos, tikrai naudingos, tik, žinoma, ne tais savo tuberkuliozais, ne tomis įvežamųjų gyvulių veislių ligomis. Reikia tik rūpintis neįsivežti su sveikaisiais gyvuliais ir sergančių įvairiomis sausligėmis, tais vadinamaisiais tuberkuliozais. — 48. Kadangi ir specialistui yra labai sunku atskirti paukščių tuberkuliozo liga nuo kitų jų ligų, — tam reikia skirti daug laiko, tą darbą retas žmogus tegali mokamai nudirbti, į tą darbą reikia daug tam tikro mokslo įdėti, antra vertus tas kraštas, iš kurio gabenamas į mus gyvulys (paukštis), neleis, gali būt, nė tyrinėti savo krašte gabentųjų specialistui, — tad prityrę agronomai, mokytieji žemės darbo žmonės, pataria čia kiek kitaip elgtis su tais

* Apie naują tų pilnačių susakymą *pažodžiui* skaitytojams ir čia negali būti, žinoma, kalbos: elgsiuosi ir čia laisvai, gana savotiškai... — J. J.

veisliniais paukščiais: kultūrinių paukščių vietoje jie pataria mums pirktis užsieniuose tik tų paukščių kiaušinių. Taip patardami, tie agronomai, mat, žino, jog nei paukščių tuberkuliozo nei kitų jų ligų su pačiu kiaušiniu mes negalim parsigabenti į savo kraštą: kiaušinyje tų ligų nėra, jomis nesuserga nei išriedėjęs iš kiaušinio paukštelis nei suvalgęs tą kiaušinį arba paukštelį žmogus. — 49. Tas medaus pernešimas yra labai sunkus darbas: jis be reikalo bitės vargina, antra vertus medus, pernešamas iš sándėlinių avilio rėmų į lizdinius, kuriuose jo kirmius yra brendęs, nustoja savo grynumo, skanumo, spalvos gražumo ir darosi daug prastesnis (blogesnis). Naujose akelėse tas medus susimaišo su tomis išmatomis, kurios yra pasilikusios kirmiaus (perų) korių akelėse. *To* reikia vengti juo labiau, kad sándėlinių rėmų medus esti paprastai baltas grynas ir yra visų labai branginamas, sveikas, geras. . .

V. Redakcijai patariu paklausti šiuo tarpu senio „blusininko ir kalbos fetišo“: kultūringesnių kraštų žmonės, kurie ima laikraščio darbą dirbti, visur turi mokėti ir kalbą to laikraščio, kuriam jie ką rašo arba kurį jie redaguoja. Tik Lietuvoj kažin kodėl redaktoriais, rodos, jokio cenzo nėra reikalo dabar turėti. Lietuvoj bent šiaip reikėtų šiuo tarpu padaryti: žmonės, kurie imasi valdžios laikraščius redaguoti, turėtų ir tam tikrą kalbos egzaminą išlaikyti arba prisizadėti tikrai pasirūpinti, kad jų redaguojamojo laikraščio kalba bus taisyklinga, žmoniška, įmanoma, visai suprantama tiems skaitytojams, kuriems skiriamas laikraštis. Tą savo prižadėjimą, jei valstybė juos atleis nuo egzamino, jie tikrai turi ir pildyti; dabar turi būti valstybėje ir žmogus, kuris tą dalyką prižiūri. Kitose valstybėse apie tokius egzaminus, žinoma, nėra kalbos: ten tas „egzaminas“ yra kaip ir savaime suprantamas, ten į valdžios laikraščių, kaip ir kitų, redakcijas stoji tik žmonės, moką, tarp ko kito, ir redaguojamojo laikraščio kalbą. Redaktoriaus darbas, rodos, niekur nėra taip negerai suprantamas, kaip šiuo tarpu Lietuvoj.

Baigdamas šį straipsnį, turiu prie jo ir vieną mažmožį šiuo tarpu pridėti. Labai malonu būtų, kad ir be manęs vienas kitas atsilieptų šiuo reikalu laikraštyje. Esu, gali būt, perdaug reiklus. Jei pasirodys, jog šitie mano reikalavimai iš laikraščių redakcijų yra tuščias dalykas, jei tikrai taip žiūrės į šį dalyką dėl aiškių motyvų mano oponentai, tad ir pats, žinoma, turėsiu nutilti — nustosiu dėl jų, dėl laikraštinės kalbos dalykų, burną aušinęs

laikrašty. Man ypač svarbu būtų išgirsti, kaip žiūri į šitą dalyką kiti kalbos mokytojai, vienas kitas laikraštininkas ir šiaip rašytojas.

J. Jablonskis.

[„Lietuva“, 1927, Nr. 246 (2629) ir Nr. 247 (2630)]

1928

KALBOS DALYKAI.

A. Vireliūnas. **Mūsų kalbos ugdymas.** Atspaudas iš „Svietimo Darbo“ (p. 1—48). Kaunas 1925 m.

I. Šio dalyko autorius tam tikru laiku buvo didis kalbos naujadarų šalininkas. Tarp neįprastų ligi šiol mokyklai ir šiaip visuomenei žodžių skaičiuojamos čia ras ir šiuos: 1) *agna* (energija), *atsijas* (abstraktus, atitrauktas, -tinis), *auklyba* (pedagogija); *būtovė* (istorija), *būtovininkas* (istorininkas, istorikas); 6) *daiktininkas*, *drauguoti* (=draugauti?), *dvikalbis*; *elgsenos būdas*, *įdarba*, *įdarbė* (kultūra), *įvardas*; 11) *kityba* (ėjimas pakaitais, kaitaliojimas, kaita), *kūnojas* (organas, padargas, įnagis...), *lytelė*, *mokysta*, *mostas* (gestas); 16) *narija* (nariai), *neveika* (nedarbas, neveikimas, neveiksmas), *orovė* (klimatas); *panaša*, *panašia*, *prodžioviškas* (pirminis, pirmakštis), *provaikis* (vaikaitis, vaiko vaikas); 22) *raštuomenė* (literatūra), *reikšlas*; 24) *saiknas*, *savykiškas*, *sąsaja*, *sielotyrys* (psichologas), *skaidoti*, *sugintrinti* (suelektrinti, suelektrizuoti), *supanašinti* (bendrakilmiu laikyti, bendros kilmės žodžiais laikyti, suartinti, sugretinti), *suprasdinti* (ką kitą pamokyti, kam kitam padėti suprasti...); 32) *tariškai*, *tvarkovas*; 34) *vaidykla*, *veikdinti* (suraginti, sužadinti, ką veikesnį daryti ar padaryti), *veiksmiškas* (darybinis), *vyksmiškas* (savaiminis, nedarybinis), *visas visetas* (visi daiktai, daiktų visuma?), *visetiškas* (visų galų, visumōs), *visovė* (suma?), *visų daiktų visovė* (v. d. suma, daiktų visuma); 42) *žodininkas* (žr. *daiktininkas*)...

Kur šitie žodžiai niekuo nepaaiškinti skliaustuose, reik jų prasmės ieškoti duotuose čia žemiau kalbos pavyzdžiuose, ištrauktuose iš kalbamojo rašinio:

1. (Tam) turėčiau padėti kur kas daugiau protinės *agnos* (14). (Senovės graikams) nebūdavo skirtumo tarp įgyjamų

jausminių įvykių kalbos ir *atsiėjo* galvojimo kalbos (42). Tuo tarpu pagrindinis *auklybos* dėsnis — kuo mažiausia neišaiškintų, nesuprantamų dalykų! (42)...

6. Mes turim auklėti tikrus galvotojus-*daiktininkus* (realistus), o ne *žodininkus* (formalistus, 43). (Nė žinios), kaip jie (tie žodžiai) su taisiais sudera, „*drauguoja*“ (15). Platono *dvikalbiuose* (dialoguose) nėra ne (=nė) vieno posakio, kurio nežinotų jaunikaitis, išeinąs iš gimnazijos (42). Ir vienas ir kitas *elgsenos būdas*... yra negeras daiktas (12). Tačiau vieno tokio prisižiūrėtinio mokslo neužtektų žmonių *įdarbai* plėtotis (5). Žodžiu tariant kalba yra būtina *įdarbos* sąlyga (5). Juk *įdarbės* ne tiktai *įdomumas*, bet ir našumas žmonijai yra kaip tiktai ne tas, kad ji visų tautų būtų ta pati, ar kuo mažiausiai skirtusi (40).

11. Naudotis... stambinių balsių *kityba*, priesagomis... mums — negalima! (44). Pojūčių ir vaidinių tik tada žmoguje sukyla, kai ima dirginti jo juntamuosius *kūnojus* tam tikro stiprumo ir greitumo kai kurie aplinkos reiškiniai (5). Tiesa, čia naudojamosi ir... visokiomis *lytelėmis* (formulomis, 21). Kalbos *mokystų* (metodikų) rašytojai sako, kad tuo būdu lavinama, pratinama (= -a mi) vaikai kalbėti (18). Tatai yra lyg koks vienu *mostu* padarytas minties atvaizdas (38).

16. (Tas padaras) padarytas, prisiderinant į mūsų kūnų *narijos* ydingumą (11). (Ten) įstangumas, smarkumas pasikeičia su *neveika* (17). Gabumas pastebėti ir išskirti dalinos *panašios* (analogijos) iš daiktų ir iš jų santykių yra galingiausia priemonė žmonei dvasiai daryti, plėsti ir jutrinti (9). Tyrimai parodę, kad mokinių, ypač jaunesniųjų, nepažįstamieji žodžiai steigiamasi pakeisti kalbos garsinėmis ar prasminėmis *panašiomis* (analogijomis, 14). [Tuos įvardus (terminus)] kadaise žmogus suprasdavo be vargo, galvodamas paprasta *panaša* (41). Visa tat dar aiškiau matyt *prođzioviškose tautose* (4). Be abejojimo, daugelis jų *provaikių* tebegyvena, kalbėdami kitomis kalbomis (24).

22. Dargi protingi pasikalbėjimai apie meną, *raštuomenę* ir k. teturi vieną tikslą, praleisti laiko (4). Tiesa, čia naudojamosi ir savotiškais, prasimanytiniais *reikšlais* (21). (Mokiniai) ima vartoti kalbos lytis kaip atstojamus *reikšlus* (simbolus, 43).

24. Bet argi galima tarti žydų tautą gyvenant tikrai *sai kną* (normalų) gyvenimą? (26). Kalba yra *savykiškas* (subjektiškas) tautos daiktas (22). (Tie žodžiai) jo atminty neturi jokių dides-

nių *sąsajų* (asociacijų, 42). Garsingas *sielotyrys* Vilimas Džemis sako (. . .). (Turim) panagrinėti juos *skaidodami* (analizėdami, 5). Jiems dar neaišku, kad Nemuną *sugintrinus*, Lietuvos gyventojų gyvenimas kur kas labiau, negu šandie, *priklausytų* (=parėitų) *nuo* Nemuno, ir todėl nuo krašto *orovės* (28). Kai mes girdime tariant žodį „suolelis“, tai ši būtinai *supanašiname* su „suolu“ (13). (Galim) ryškiau kitą *suprasdinti* tuos skirtumėlius pagauti (22).

32. Tatai nė nereikia *tariškai* (teoriškai) kalbėti (9). Jei tariamoji kalba būtų tokia, kokios *tariškai* (teoriškai) norėtumėm, tai gal jau senai būtų praradus savo vertumą arba jo dalį (11).

34. Kalbėtojas įsidėmi, kurie žmogaus jautriausi jausmai, *vaidyklos* (teatro) *tvarkovas* (direktorius) — kad jis tenori tiek, ne brangiau mokėti už bilietą vakarui praleisti (6)*. Kiekviena tikrai įgyta atvaizdybė turi judomųjų (=judamųjų, judriųjų?) pojūčių. . . ramiai skatinte suskatina ir *veikdina* žmogų (42). Pavyzdžiui, turim žodžius: pilnas, pilti, -liū, pyliau, pildyti; jie turi *veiksmiškas* prasmes (=jie yra d a r y b i n ė s reikšmės), o reiktų turėti ir *vyksmiškosios* prasmės (=reiktų ir s a v a i m i n ė s, n e d a r y b i n ė s reikšmės žodžių); jos (=tos rūšies žodžių) lytis, rodos, turėtų būti šiokios: pilti, pila, pilo (34)**. (Yra) pasakyta, kad pilnai (=visai gerai) pažinti vienas daiktas reikštų pažinti *visas visetas* (*visata*, 5). Toks *visetiškas* daiktas yra žmogus (5). Bet iš visų jo s a v y b i ų *visovės* štai virėjas įsistebi savo tikslui tik tai, kad jo per dieną suvalgoma tiek ir tiek svarų (6).

Tarp šitos rūšies pavyzdžių yra ir tokių, kuriuose ir kalbos sintaksė kiek šlubuoja. Mes sakom: „turim *veistis*, *prisi-veisti gerų gyvulių*, *jorkširų*“; tad reiktų, rodos, sakyti ir — „turim a u k l ė t i s savo reikalui *tikrų realistų*, ne *formalistų*, arba *daiktininkų*, ne *žodininkų* (plg. sak. 6).

Dėl atskirų šio teksto naujadarų čia tiek tepažymėsiu: 1) Jei „realistui“ ir „formalistui“ turi geriau tikti, autoriaus supratimu, žodžiai „daiktininkas, žodininkas“ (sak. 6), tad ir žodžius „*rea-*

* Ne visai suprantamas, ne visai taisyklingas ir visas šitas sakiny. — R. J.

** Autorius čia turi savo akivaizdoj tokias žodžių lytis, kaip antai: *skilti*, *skiliu*, *skyliau* (*skelti*, *skeliu*, *skėliau*) ir *skilti*, *skyla*, *skilo*. Pirmieji žodžiai čia yra darybinės reikšmės, antrieji — vykstamosios (nedarybinės, savaiminės) reikšmės. R. J.

lus, realinė mokykla, formalus, -lybė“ jis turėjo, jei būtų suspėjęs, imt keisti žodžiais „*daiktus, daiktinė mokykla, žodus, žodybė*...“. 2) Autorius savo tekste kalba apie *e l g s e n o s b ū d ą*, bet kalbant ką apie „eisenos, bėgsenos, rašysenos būdą“ man, kažin kodėl, dar nėra tekę girdėti. 3) Žodžiu „lytelė“ čia pavadintas bendrasis mūsų šių dienų kalbos žodis „formula“; bet kaip autorius pasakytų „lietuviškai“, jei kaip į mus dar kada prakalbėtų, šių dienų „formelę, formutę“? 4) Jei „raš u o m e n ė“ (literatūra) turi kuo skirtis nuo „raš i j o s“, tad kodėl tokio teturi mums užtekti skirtumo tarp tų dviejų kalbos žodžių? 5) Jei vartotinas yra tam tikram kalbamojo teksto reikalui žodis „s a v y k i š k a s“, tad reikėjo autoriui turėti šiam tam reikalui sudarytas ir žodis „s a v y k a s“, — šio žodžio kalbamajame tekste užteiti man neteko. 6) „Psichologui“ atstoti autorius vartoja žodį „sielotyrys“ (su kirčiu, matyti, p a s k u t i n i a m e žodžio skiemenyje), bet kito tokio žodžio (su jungiamuoju balsiu *o* arba *é* be kirčio tame balsyje) aš tuo tarpu neturiu galvoj — neatsimenu kur su juo susitikęs. 7) Žodis „s u p r a s d i n t i“ turi mums reikšti tai, ką pasakom ir žodžiais „darau, kad k a s s u p r a s t ū“. Kuria čia kalbos taisykle yra autoriaus einama šitame naujadarų kalime? Mūsų „k a l d i n u žiedelį, tiltą s t a t y d i n u“ yra juk beveik „rūpinuos arba darau, kad būtų n u k a l t a s žiedelis; viską esu padaręs, kad būtų tiltas p a s t a t y t a s“. 8) Pasakymas „v e i k d i n a k a s žmogų“ prasme „daro jį v e i k e s n į, s u r a g i n a“ argi bus paimtas iš kurių nors žmonių kalbos taisyklių? Nabašninko ir čia būta, man rodos, neatsargaus arba labai skubėta. 9) Šalia dabartinio „įvardžio“ (pronomen), „termino“ žodžiui pakeisti, autorius vartoja (41) žodį „į v a r d a s“, nors šalia daiktavardžių „įtėvis, įsūnis, įkalnė“, rodos, negalim turėti žodžių „į t ė v a s, į s ū n u s, į k a l n a s“. 10) Jei „teatro direktorių“ vadinsime toliau, lietuvindami tuodu žodžiu, „vaidyklos tvarkovu“, tad „gimnazijos direktorių“ turėtume vadinti toliau, tur būt, „ž o d i n i n k ū mokyklos, arba l a v y k l o s, t v a r k o v u“? . . .

Ar šitie ir kiti tokie žodžiai prigis kuomet bendruose mūsų raštuose, tat parodys ir jau, tur būt, kiek rodo artėjanti ateitis. Pats aš nesitikiu sulauksiąs kuomet jų tikrai prigijusių mūsų raštuose.

Ir autorius vienoje kitoje savo rašinio vietoje beveik sutinka, man rodos, su mano čia išreikšta nuomone dėl tokios daugybės naujadarų. Bent vienoje savo rašinio vietoje, lyg sutikdamas

su Er. Majevskiu, jis sako: „Jei tariamoji kalba būtų tokia, kokios tariškai (teoriškai) norėtumėm, tai gal jau senai būtų pradus savo vertumą arba jo dalį“ (p. 11). Sutikdamas čia su citavusiu šituos Majevsckio žodžius autorium, lyg pats laukčiau iš jo žodžių: „Kad mūsų kalba būtų tokia, kokios patys t a r i š k a i norėtumėm, kad jos ž o d ž i a i būtų lygiai visi tokie, kokių jai duoda „kalbos ugdytojai“, tad ji, mūsų šių dienų kalba, jau seniai nebeturėtų kultūringam žmogui vertės arba bent jos dalies.“

Supratę šitą dalyką, leiskime jai augti saviškai, savomis tautos taisyklėmis, kište nekiškim į ją be kokio reikalo v i s o k i ų n a u j a d a r ų, bent tų, kuriuos mes patys vienas vienaip, kitas kitaip, trečias trečiaip galim pramanyti, neduodami kokio tikro palengvinimo dėstomam ta kalba visuomenės dalykui.

II. Šio „kalbos ugdymo“ autoriaus rūpintasi, matyti iš viso šito teksto, ypačiai įmantriais naujadarais ir posakiais. Bet, eidamas ypačiai šituo savo darbo keliu, autorius vietomis kažin kodėl nutolsta ir nuo kelių įprastinių šiaip kalbos dalykų — d a r o vietomis ir kiek s i n t a k s ė s k l a i d ų: labai įmantriai, ne visai taisyklingai, vartoja jis kartais mūsų kalbos l i n k s n i u s ir mėgsta tarpais operuoti savo tekste, nutoldamas nuo įprastinės kalbos, įvairių svetimybių mišiniu. Ir tos rūšies pavyzdžių kiek ištrauksiu čia skaitytojui iš kalbamojo teksto; tuoj po tų ištrauktųjų sakinių duosiu skaitytojui, po savo b r ū k š n i o, ir vieną kitą savo posakį cituotiesiems sakiniams pasitaisyti. Čia taisytini yra, man rodos, šie autoriaus teksto kalbos dalykai:

1. V a r d. *Tiesa* pasakius, n ě n ě ž i n o m e kiek jų turį (35). — T e i s y b ė (t i e s a) pasakius, n ě n e s i ž i n o m kiek jų turį.

2. Norintiems *jis* (ž o d i s) suprasti, t ě r a du keliu (40). — Norintiems jį (r y t. j o) suprasti du t ě r a keliu.

3. Taip pat visai netikęs pavyzdys s e k t i ir *romaniškosios tautos*, nes joms. . . (40). — Taip pat netinka (netikęs yra dalykas) s e k t i r o m a n i š k o s i o m i s t a u t o m i s (plg. „jis yra savo t ě v u p a s e k ė s; j i v i š t a s e k a, žandarai *mane* sekė“)*.

4. *Kilm.* Tačiau kai kurių visuomenių n a r i a i kalba *tokio panašumo*, jog savo tarpe susikalba ir sudaro tautas (7). — Tų visuomenių narių k a l b à t o k i o y r a p a n a š u m o, jog,

* Įnagin. linksnis, kaip rodo mūsų tarmės, čia n ě r b ū t i n a i r e i k a l i n g a s.

jie vienos visuomenės nariai, savo tarpe susikalba ir atskirą tautą sudaro. Tų visuomenių nariai kalba taip panašiai, jog...

5. *Galina*. Sakoma žodžių *derinimą* kaip tik ir esant tikrąja kalbos dvasia (45). — Yra sakoma, kad žodžių *derinimas* esąs kaip tik labai svarbus dalykas, kad iš jo esą matyti tikroji kalbos dvasia. Žodžių *derinimą* sako esant kaip tik svarbų kalbos mokslo dalyką (sako jį einant svarbiu mokslo dalyku...).

6. Del g. V. D-bo minčių daug kas būtų pakalbėtina, tik *ką* čia būtų per daug iš kelio (20). — Dėl jo minčių... , tik čia tas kalbėjimas toli mus iš kelio nuvestų (tik nėra reikalo apie jį kalbėti: toks iškrypimas mus...).

Vietomis kalbamajame tekste yra lyg kokio kalbos taisyklių sąmyšio. Kalbos atžvilgiu čia yra taisytini, man rodos, šie teksto sakiniai (žiūr. 7—15):

7. Tie dalykai gali būti labai įvairūs: pasakyti kam nors kitam sužinotą naujieną, perspėti kitas, ką nors ko paprašyti ir k. (3). — Kodėl čia šalia pabrauktųjų galininkų vartojamas ir mano pabrauktasis vardininkas (kitas)? Reikėtų ko vieno laikytis.

8. Gabumas pastebėti ir išskirti *dalinos panašios* (analogijos) iš daiktų ir iš jų santykių yra galingiausia priemonė žmonei dvasiai daryti, plėsti ir jutrinti (9). — Gebėjimas (sugebėjimas) pastebėti ir išskirti šio kias tokias analogijas (?) iš daiktų... gabumas analogijoms pastebėti galima suvartoti ir žmonių dvasiai ugdyti (?). Man čia ir teksto mintis ne visai aiški.

9. Kadangi ji (kalba) yra tautos padaras, tai ištirtina, ar tos galdynės tautiečių karta tebėra gyva tautiškai, vadinas, ar tebetaiko aplinką savo įgimtiesiems palinkimams, ar tebelavina savo protą, valią ir jausmus, ieškodami pasaulin įeiti tautiškų patogiausių sau kelių, ar, pagaliau, rūpinasi sąmoniškai kelti žmonijos įdarbą, naudodamies savo įgimtaisiais tautiškais palinkimais (9). — Žodžio „sąmoniškai“ vietoje laukčiau lyg prieveiksmio „sąmoningai“. Visas šitas teksto sakinyš man neįmanomas; sunku jis man kaip nors ir pataisyti.

10. Rusų Petras Didisai pridarkė rusišką kalbą visokių svetimybių, kurių rusai ir *po šiai dienai* nėra visų iškuopę (10). — Lyg taisyklingsnis ir natūralesnis būtų mums sakinyš: „Rusų Petras Didysis sudarkė rusiškąją (rusų) kalbą

visokiomis svetimybėmis, kurių patys rusai ligšiol negali iš jos iškuopti (nuo kurių negali jos išvalyti, kurių negali iš jos išveisti...).

11. Ir stambo balsio tvirtapradiškas priegaidėjimas su *-aupriesaga* kaip nebereikiant atvaizdžiau parodo, kad yra vyksmas ar veiksmas, kuriame įstangumas, smarkumas pasikeičia su neveika, per kurią tarytum susigriebiama naujų jėgų kitam įstangos šoriui (17). — Ir stambo balsio... ko (visų) atvaizdžiausiai (visai aiškiai) parodo...

12. Skirtumas yra tas, kad kalboj žodžių ir posakių netaupumas kenkte kenkia ir pačiam minties aiškumui, *tuot tarpu kai* šiaip jis paprastai nekenkia daromajam daiktui (18). — Žodžių ir posakių netaupumas sakinyje kenkia ir pačiam jo reikšmės aiškumui, nors šiaip jis, tas netaupumas, rodosi, nekenkia pačiam tam daiktui, apie kurį yra kalbama sakinyje (?!).

13. Atlikti kultūriniam kiekvienos tautos uždaviniui — padauginti dvasinių vertybių — padeda *klasinės* filologijos studijavimas (19). — Kodėl čia tikslo aplinkybei pavartotas vienoj vietoj naudininikas su bendratim, antroj bendratis su kilmininku, to pats aš nieku būdu negaliu čia suprasti. „Klasinis“ (klasės) dalykas čia be reikalo neskiriamas nuo „klasikų (klasikinio)“ dalyko.

14. Bet jei apskritai svarbu studijuot kuri nors svetimųjų kalbų, tai studijuot *klasinės* (=klasikų...) kalbos, pav. lotynų, lyginimui *be galo svarbiau* [=tad klasikų kalbų studijavimas kalbos lyginimams (kalboms lyginti) yra kur kas (daug) svarbesnis].

15. *Nesileidžiant* su plikažodžiu tvirtinimu ginčytis, norėčiau tik paabejoti, be visos žemės skritulio kalbas g. V. D. yra pakankamai pažinęs (20)? — *Nesileisdamas* į ginčus su pagrįstu vienais žodžiais tvirtinimu, norėčiau tik paabejoti tuo, ar tikrai V. D. yra pakankamai ištyręs visas žemės rutulio kalbas (paabejoti tuo, ar V. D. tikrai moka visas ž. r. kalbas).

Rašinyje ir daugiau yra kalbos nepaprastybės. Rašinio rašytojui, matyti, rūpėjo daugiau jų iškelti skubotai aikštėn Lietuvos skaitytojams: rašant kalbėtąjį rašinį autoriui giltinė jau į akis žiūrėjo, darbas reikėjo ir tikrai skubėt dirbti. Iš jo

daug šiuo tarpu nereikalaukim: pasimokykim tik atsargiau dirbti kalbos darbą toliau.

„Švietimo Darbo“ redakcija, sutikusi spausdinti savo skiltyse šį rašinį, turėjo aprūpinti jį skaitytojui, dažniausiai mokytojui, ir tam tikromis savo pastabomis. Mokytojas turėjo matyti, ar jo Ministerijos organas pats tikrai sutinka su visu rašinio autoriaus galvojimui apie šį naują mokyklai kalbos dalyką.

Apie kalbamąjį rašinį rašau tik dabar dėl to, kad nebuvau jo anksčiau pastebėjęs.

Rygiškių Jonas.

[„Lietuvos aidas“, 1928, Nr. 48 (262) ir Nr. 49 (263)]

MŪSŲ KALBOS ŽODYNĖLIO DALYKAI.⁶⁹

Atskiri pastebėjimai dėl V. Kamantausko „Trumpo kalbos netaisyklingumų ir barbarizmų žodynėlio“ (Kaunas, 1928 m.).

Šitame „žodynėlyje“ stambiomis raidėmis pažymimi paraidžiai I) įvairūs žodžių rašybos, tarimo ir kirčio netaisyklingumai arba šiaip taisytinieji tos rūšies dalykai, II) įvairūs mūsų kalbos barbarizmai arba žodžiai, kuriuos be reikalo, autoriaus nuomone, taisą įvairūs mūsų savanoriai taisytojai arba kurie yra, matyti, tikrai taisytiniai, III) įvairūs taisytinieji mūsų kalbos posakiai (keli mūsų sakinių mokslo dalykėliai). . . Žodynėlyje po stambiojo žodžio tuoj eina dažniausiai patys autoriaus taisymai; po tų taisyimų dažnai eina dar vienas kitas autoriaus (V. Kam.) pastebėjimas dėl jų. Tuoj pradžioj (p. 3) autorius pasako, kad tie taisyimai esą „mūsų žymiausių kalbos taisytojų sugalvoti ir į rašomąją kalbą įvesti“ ir kad jis, kalbamojo žodynėlio parašytojas, už tuos taisyimus neatsakąs.

Gana dažnai, kur autorius su taisytojais nesutinka, juos šiaip ar taip sudraudžia ir sudraudęs savaip nugalvoja: čia jis jaučiasi (p. 3) atsakąs prieš skaitytojus ir už savo taisyimus ar atskiras pastabas. Duodamas kiek savų pastabų, autorius pažymi dažnai ir šaltinius, kuriais remiasi savo pastaboj, jei tie šaltiniai yra „lengvai“ prieinami skaitytojui. Šaltiniams žymėti jis naudojami šiais žodžių sutrumpinimais: Bg. — *Būga*, Bg.¹ — (Būgos) Kalba ir Senovė, Bg.² — (Būgos) Žodyno 1-asis sąs., Bg.³ — (Būgos) Žodyno 2-asis sąs., Dknt — *Daukantas*, Dkš — *Daukša*,

K — Kuršaitis, RJ — Rygiškių Jonas, Sk — Skardžius, Š — Sirvydas, ŠD — Sovietimo Darbas, Šl — Šlapelis, V — Valančiauskis.

Kalbamasis žodynelis autoriaus yra skiriamas mokslieiviams (einančiam mokslą ar mokslus jaunimui) ir paprastajai mūsų visuomenei, turinčiai reikalo savo darbe ir su žymesniaisiais mūsų raštų kalbos dalykais (3).

Pirmiausia čia išreikšiu žodžiais kelis savo priekaištus dėl kelių žodynelio žodžių tarimo ir rašybos. Autorius rašo ir teikia rašymą (5, 6 p.) — *ekėčios, ekėti*, ne *akėčios, akėti*, nors aš, Lietuvos vakarų (paprūsės) aukštaitis ir rašomosios kalbos žmogus, įpratęs esu iš mažų dienų tarti visada: *akėčios, akėti, apakėti, išakėti, išakėjimas, suakėjo* ir šalia jų *eketė, erzina, suerzino, ežia, eiti, eina, išeiti, esti*... Taip įpratęs buvo, matyti, tarti rašyti šituos žodžius ir Fr. Kuršaitis su Prūsų lietuviais. Kuršaitis, duodamas žodžius *akėčios, akėti* su *ekėčios, ekėti*, rašo tiktai *eketė* („ein in das Eis gehauenes Loch zum Wasserschöpfen, eine Wuhne“), *erzina*; jam, matyti, įprastesnis buvo tarimas *ekėčios, ekėti*. Į rytus nuo manęs aukštaičiai (kapsai) taria: *akėti, išakėti, arzinti, suerzinti, asti, išesti, aiti, aina, išeiti, išeina, aketė*... Autoriui čia reikėjo, man rodos, atsargėlesniam būti. Dėl kitų tos žodynelio vietos žodžių čia nesibarsiu.

Kalbėdamas apie kitus autoriaus žodžio tarimus ir apie tos rūšies kalbos teikiamumus, čia stengsiuos būti gana atsargus, neskėtriosiu: pažymėjęs autoriaus keliamąjį atskirą dalykėlį, po **brūkšnio** (po —) duosiu tik vieną kitą savo pastabėlę dėl atskirų autoriaus taisyčių ar pabrėžimų.

I.

1) **alkogolis, alkoholis**, alkolis. Bg.

— Čia autoriui reikėjo ir sava nuomonė išreikšti. Pats aš įpratęs esu tarti *alkoholikas, alkoholis, alkoholizmas*: raidės **h** (*herbas, higiena, histologija, horizontas*...) čia nereikėtų, man rodos, vengti. Jei šios rūšies žodžių tarime ir rašyboj bus rimto mūsų kalbininkų būrelio patariama verstis raštuos čia be **h**, tad ir aš, žinoma, „revoliucijos“ nekelsiu: nebe tie metai...

2) **ánglas**, aňglas.

— Rašomojoj mūsų tarmėj, mokytinių kalboj, rodos, įprastesnis buvo kurį laiką tarimas *ánglas: ánglo* ir *ángelo* pirmąjį skiemenį

tardavom, rodos, vienaip. Vietomis, tenka girdėti, žmonių šiam reikalui esą sakoma ir *aņglas* (rašomoj kalboj). Grieztesnio čia savo žodelio tarti nemoku.

3) **anglis, aņglies (aņglės), aņglio.**

Rašomojoje kalboje anglis yra vyriškos giminės. Kilmininko linksnyje yra vartojamos lytys aņglies ir aņglio.

— Mano paties tarmėje, Lietuvos aukštaičių vakaruos (rašomosios kalbos paprūsėje), yra tariama paprastai: ta *anglis*, tos *aņglies*, tos *aņglys*, tų *aņglių* (moter. g.). Aukštaičių rytuose tas žodis yra vyriškosios giminės: *aņglis*, *aņglio*, *aņgliai*, *aņglių*... Fr. Kuršaičiui ir žemaičiams yra žinoma, rodos, tiktai moteriškoji šio žodžio giminė.

4) **braņgiai**, brangiai (ir: brāngiai).

— Mano tarmėje čia žinomas tėra prievoksmis *braņgiai* (plg. *kartūs, saldūs — kaččiai, saldžiai*). Šalia to *braņgiai* (*kaččiai, saldžiai*) sakoma mano tarmėj, rodos, ir *kaččiai*, *saldžiai*... Tariau tuo tarpu *brangūs, kartūs, saldūs, brāngų, kārų, sālų, -gių, -čių, -džių*.

5) **bugalteris** (rus.), buhalteris.

— Tardamas žodį *buhalteris* (su *h*), autorius galėjo turėti apykantos ir *alkoholiui* (to žodžio raidei *h*, 1).

6) **buitis**.

Buitis nėra gudiškos kilmės ir neturi būti keičiama į būtį, kaip kad kai kurie kalbos taisytojai reikalauja. Bg.¹ 39, 40, 53.

— Iš žemaičių kalbos (*Kret., Sal....*) man yra žinomas ir žodis *būtis*: „tokioj *būtįj* visaip atsitinka“ (*Kret.*). Rašomajai kalbai šis žodis čia reikia imtis iš rytų aukštaičių (*buitis*) arba žemaičių (*būtis*). Man, vakarų aukštaičiui, lyg labiau tikrų vartoti bendriesiems mūsų raštams čia Lietuvos vakarų (žemaičių) žodis (plg. *pražūti — pražūtis, būti — būtis*...). Autoriui, gyvenančiam dabar žemaičiuose, reikėtų, rodos, irgi netolti čia nuo žemaičių šito žodžio tarimo.

7) **dailė**, dailė, -ės, dailė.

— Gaila, kad autorius nepažymi, ką čia tas jo baramasis žodis (**dailė**) turi reikšti ir ką juo dabar tikrai reiškiam raštuos. Lietuvos rytuose tikrai yra vartojamas žodis *dailė, dailė*: „Dabar ir tu parodyk savo *dailė* (lenk. *utwór, arcydzieło*, rus. *произведение, vok. das Werk*). Nekokia čia tavo *dailė* (tavo padaras, dailus gražus pažiūrėti rankų darbas).“ *Ryt. (Slm.)*. M. Daukšos raštuos yra pasakyta, rodos, ir šiaip: „Dieve, aš esu tavo rankų *dailė*.“ Šiam

(rytų aukštaičių ir M. Daukšos raštų) reikalui tikrai yra reikšmingas žodis *dailė*, bet rašomoji mūsų kalba šią *daile* vis dar skiria ir ilgai, tur būt, skirs nuo *dailės*: plg. *dailės* (dailės) draugija, *dailės* (tam tikro meno) sąvoka... Skirdami žodžius *báilė* (báimė) ir *bailė* (ji yra bailė), skirti galėtume ir žodžius *dáilė* (dailà, plg. *skubà*, *švarà*, *tamsà*) nuo *dailės* (nuo dailiojo padaro). Čia autoriui reikėjo įsakingesniam ar tik kalbesniam ir atsargesniam būti. Išgirdęs kame žodį *bailė*, juk neturėčiau valios (tėisės) imt sakyti, kad visur kalboje ir visam kam reikią sakyti mano išgirstoji *bailė* (mano nežinomosios *báilės* vietoje). Šių dienų „*Dailės draugija*“ čia, man rodos, tuoj nepaklausys šio žodynėlio autoriaus.

8) **dūlėti**, dulėti.

— Iš savo krašto tarmės pratęs esu tarti tiktai *dūlėti*, *dūlinėti*, *dūlis*, *dūlinti*; taip tebetaria šituos keturis žodžius ir tie mano krašto kaimynai, kurie yra toliau nuo manęs į rytus įsikūrę. Kitur kur, Lietuvos rytuose, šios rūšies žodžiai yra tariami, rodos, ir su trumpuoju *u* (žodžio šaknyje). Kodėl pirmajam skiemeny čia reikėtų dabar rašyti *u* bendrinėj mūsų kalboj?

9) **eikše**, eik še.

— „Taisyti“ čia autorius galėjo ir šiaip: *eik šen*, *eikš*. Rašydamas čia du žodžiu, kaip autorius parašys kapsų ir vakarų aukštaičių žodžius *eikšėkit* (= eikit šen), *eikšėte*?

Naujieji rašybininkai turėtų ir čia ką sprendžiama parašyti.

10) **elnias**, elnis.

— Mano tarmėj yra tariama *ėlnias* (vard.), *vėlnias*... Kodėl reikėtų man čia toliau tarti rašyti *elnis*, *vėlnis*?

11) **kaikada**, kai kada; **kaikas**, kai kas; **kaikuris**, kai kuris.

— Šitie žodžiai rašomi dabar beveik visur, bent vadovėliuos, rodos, vienaip (*kai kada*, *kai kas*, *kai kuris*). Naujoji (laukiamoji) rašyba skirs, tur būt, čia du žodžiu: „to jam, *kai* (jei...) *kada* pasimatysi, nesakyk; *kai* (jei, *kada*) *kas* ateis čion, ir man pranešk; jiems, *kai kurį* sutiksi, pranešk ir apie mano nesveikatą; ir aš jį *kaikada* (*kai-kada*, retkarčiais) pamatau; ir aš *kai-ką* (*kaiką*) žinau; ir man žinomos yra *kaikurios* (*kai-kurios*, *kurios-ne-kurios*) jų ýdos.

12 a) **kelis** (kojos), kelys.

— Iš Lietuvos vidurio ir rašomosios kalbos tarmių pats aš sakau čia vienaskaitos vardininkui *kelėnas*, *kėlis* (sak. ir *kėlys*). Daugiskaitoj sakoma čia visada *kėliai*, *-lių*, *-liams*, *-liais*, *kelėnai*, *-nų*...

Jei autorius nori šiam reikalui žodžio *kėlys*, tad jis turėjo bent pažymėti to žodžio daugiskaitą *kėliai*, *-liu*, *-liais* (be kirčio paskutiniame skiemenyje): šios rūšies daiktavardžiai daugiskaitoj yra paprastai kitaip kirčiuojami, plg. — *gaidys*, *-džiai*, *piršlys*, *pyplys*, *vėplys*, *-liai*..., *tėkis*, *-kiai*, *vāgis*, *-gio*, *-giai*, *-giams*, *sėnis*, *-nio*, *-niai*...

12 b) *kuone* —

„...del aiškumo ir nuoseklumo turėtume rašomoje kalboje sakyti *kone* (su veiksmažodžiais tas neiginys reiktų rašyti drauge)...“ Sk. (ŠD 1926, 394).

— Su šituo tvirtinimu pats aš tuo tarpu negaliu sutikti. Todėl ir toliau rašysiu: „Jis *kone* galą gavo, *kone* parvirto. Vakar rimtai jam sakau, patariu neišdykauti, o jis, biauzybė, žiūriu, *kone* juokiasi, *kone* šaiposi...“

12 c = 13) *lietus* (ryt.), lytus (plg. *lyti*).

— Vakarų aukštaičiai su žemaičiais šitą žodį taria *lytūs*, rytų aukštaičiai (ir, rodos, kapsai) — *lictus*. Kur radęs *lietus*, pats aš netaisau — to *lietaus* nepaverčiu *lytiam*, nors pats rašau paprastai iš savo tarmės *lytūs*, *lytingas*.

— Gaila, kad tam tikroj žodynėlio vietoj (p. 39) autoriaus nepažymėtas žodis *lietuvys* (lfe t u v i), kurį vienas kitas ima tarti rašyti dabar ir ten, kur tartina rašytina bendrinėje kalboje *lietūvis* (šalia žodžio *lietūviškas*).

14) *lygybė*, lygybė.

— Savo tarmė, e šitą žodį esu pratęs tarti *lygybė*, *nelygybė*, *nelygybė* (šalia savo *gėrybė*, *gėrybių*, tokias *gėrybes*)⁷⁰. Kitus žodžius su šita priesaga tariau paprastai iš tarmės kitaip (*kaurybė*, *biaurybė*...). Ar tikrai reik ir čia dabar nusileisti raštuos kitoms mūsų tarmėms?

15) *Mariampolė* — *Marijampolė*⁷¹.

Būga rašydavo *Marijampolė*. Tai rašybai, rodos, dabar priitaria ir Rygiškių Jonas.

— Pats aš šitą žodį kitados, gyvendamas namie, papratęs buvau tarti iš savo tarmės *Starapolė*, *Marāmpolė*... Čia turim tikrinį daiktavardį. Tos rūšies žodžiai yra tartini ir rašytini, rodos, iš garsų. Kaip šis žodis tikrai yra tariamas dabar savoį gimtinėj, pats aš nežinau: netenka nuvažiuoti į ją pasižmonėti ir senų savo bičiulių atlaankyti... Šiaip ar taip, šito žodžio tarimas ten bus jungiamas toliau, man rodos, su žodžio *marijōnas*, *-nai*: to miesto vardas yra glaudžiai susijęs su *marijōnų* vienuolynu.

16) **mėnesiena**, mėnesiena. Bg.¹ 19.

— Vakarų aukštaičiai taria čia *mėnesienà*, *-sieną* (plg. *kiaulienà*, *-lieną*). Mano gimtinėj yra tariama, rodos, ir *kiauliena*, *-lieną*, *-lienos* (šalia *mėnesienà*, *-sienōs*, *-sieną*). Ar čia rašomosios tarmės žmonėms tikrai reikia „pasitaisyti“? Pats aš to „pasitaisymo“ iš jų nereikalaučiau.

17) **nė — nei**.

Kai kurie kalbininkai skiria *nė* nuo *nei* ir sako: *nė vieno žmogaus nebuvo*, bet: *nei jis*, *nei ji neatėjo*. Tačiau kiti to skirtumo nepripažįsta ir abiejais (=abiem?) atvejais vartoja vieną *nei*. Šią vartoseną pateisina gyvoji žmonių kalba.

— Jaunius su Būga šito dalyko taip griežtai netvirtino. Ar tikrai autorius norėtų šitos reformos dabartinei rašomosios mūsų kalbos rašybai? Pats aš esu įpratęs iš jaunų dienų rašyti: „Tu, matau, *nė* dievo nebijai; *nei* jis ką sakė *nei* ką darė, tik paskeryčiojo, paskeryčiojęs nusispiovė ir išėjo kur toliau vėl, tur būt, skeryčioti“... Rašomojoj ir žemaičių kalboj vien taip, rodos, yra šitie žodžiai žmonių tariami, — tad kodėl senieji mūsų ir ne mūsų kalbininkai čia du žodžiu (*nė*, *nei*) daugiausia matydavo, nesutikdami su autoriaus „gyvąja žmonių kalba“? Rytuose, bent keliose jų tarmėse, kalbamojo kelių mūsų kalbininkų skirtumo, kiek žinau, tikrai nėra. Vakarų aukštaičiai taria, rodos, abiem atvejais dažniausiai *nė*. Naujieji, tariant laukiamieji, rašybininkai turės, reik tikėtis, ir čia ką griežta tarti mūsų raštams. Pats aš vis dar skiriu tuo tarpu *nė* nuo *nei*. Kaip kas tikrai yra tariama visame mūsų kalbos plote, aš šiuo tarpu tikrų žinių neturiu.

18) **niekai**, niėkai. Bg.¹ 97.

— Pats aš turiu iš savo tarmės čia du žodžiu — *niėkai* ir *niekai*: *niekai* yra „patys mažmožiai, niekniekiai“; jis *niėkai* (netikęs) žmogus; neprasidėk su tais *niėkais* (niėkšais)... Sakyti, kad visur, kur dabar yra tariama *niekai*, reikią sakyti „niėkai“, man rodos, nepriderėtų: autoriui, neoperuojant savo sprendimuos kalbos pavyzdžiais, nereikėjo čia *nė* K. Būga remtis.

19) **niekumet — niekuomet**.

Abidvi lytys yra taisyklingos, bet *niekuomet* yra kur kas senesnė (išlikusi iš gadinės, kada buvo dar sakoma *niekuo metu*)⁷².

— Pats aš iš savo tarmės įpratęs esu sakyti: *kitųsyk* gausi, *trečiųsyk* (kitu sykiu, trečiu sykiu), *visumet*, *niekumet*, *tuomet*, *kuomet*, *anuōsyk*, *anuomet* (iš „visu metu, nieku metu, tuo

metu, kuo metu, anuo sykiu, anuo metu“); sakau paprastai „nieku būdu, nieku gyvu“, bet trumpindamas tuodu sakymėliu, rodos, niekad negalėčiau žodžio pradžiai pavartoti čia pusžodžio „niekuo“... Pirmoje sudurtinio žodžio dalyje čia tariau *uo* tik tuomet, jei tas *uo* yra ir atskirame žodyje (plg. „*tu* būdu, *kuo* būdu, *anuo* sykiu“...). Čia pritarti žodynėlio autoriui nemoku: nėra nė reikalo, man rodos, sekti dabar šituo autoriaus senoviškuoju „niekuo metuo“. Autoriui nereikėjo čia pamiršti, jog jis žodelį **idant** (p. 26) kaip tik dėl senatvės keičia žodeliu *kad*. Antra vertus, sakydamas *visuomet*, turėčiau sakyti, rodos, ir *kituosyk*, *antuosyk*, *trečiuosyk*. Pats aš tokiai rašybos reformai esu jau per senas... Kuršaitis vartoja čia žodžius *niekumèt*, *visumet* ir *visuomèt*.

20) **núopelnai**, nuopelnai (Dkš.).

— Mano tarmėj ir žymiai toliau į rytus *núopelnai* tėra žinomi. Kodėl reiktų čia klausyti M. Daukšos ir šio žodynėlio autoriaus? Nuspręskit čia visai žmoniškai, naujieji rašybininkai!

21) **nusimena**, nusimina.

— Dabar sakom: „Ko jis taip *nusimena*, *nusiminė*, *nusiminęs* (nosį nuleidęs, aimanuoja, dejuoja...)? Kartais žmogus ir pirštus *nusimina*; jis koją *nusimynė*.“ Tuodu skirtinguoju žodžiu reiktų, man rodos, ir toliau skirti. Čia žodynėlio autorius gerokai bus suklupęs.

22) **pāgunda**, pagunda, paguñdos (Dkš.).

— Aukštaičių vakaruos tėra sakoma čia *pagūnda*, *-dos*. Jei M. Daukša šitą priešdėliuotinį žodį tikrai taip kirčiavo (*p-dā*, *-guñdos*), tad jam buvo čia kiek galva apsisukus: plg. *pagálba*, *-bos*, *-bą*, *paguóda*, *-dos*, *pakarpà*, *-pōs*, *pašalpà*, *-pōs*, *pāšalpą*, *Palangà*, *-gōs*, *Pālangą*...

23 a) **prietema**, prietėma. Bg.¹ 479; **sūtemos**, sutemos (p. 63).

— Kodėl čia autorius vieną kartą lyg nori skiemens *tė*, antrą kartą — jau *te*? Iš rašomosios kalbos man čia tėra žinomi žodžiai *prietema*, *sūtema*.

23 b) **pryšakis**, **pryšakys**, priešakis (?).

— Iš rašomosios tarmės, kaip ir iš Kuršaičio kalbos, čia žodį *pryšakỹs*, *pryšakį* težinom. Iš žemaičių (K v è d...) tarmių čia žinomi man žodžiai *pryšakis*, *-kio*, *pryšakinis*, *-nė*. Rytų aukštaičiai šito žodžio reikšme sako, rodos, dažniausiai žodį *priekis*, *-kio*... Žodynėlio autoriui į šitų žodžių dalyką lyg nereikėjo čia savo klausimu kištis.

24) **pusiausvira**, pusiausvyra (bet: pusiausviras).

— Tiksliau čia kalbėdamas, autorius turėjo pasakyti, jog reikia skirti tarimas ir rašymas — *pusiaúsviras*, *pusiaúsvira* (būdvardis) ir *pusiaúsvyra* (daiktavardis), plg. „Jis stovi *pusiaúsviras*, ji stovi *pusiaúsvira*, jis nebeteko (nustoję) *pusiaúsvyros* ir žemėn nugriuvo (nudribo)“. Iš autoriaus žodžių tūlas galėtų čia imt manyti, jog vyriškajai būdvardžio giminei autorius teikia šio žodžio viduryj skiemenį *-svi*, moteriškajai giminei toj pat vietoj — skiemenį *svy*. Ir čia autoriui reikėjo kalbesniam būti.

25) **pussalis**, pusiasalis.

— Šituo pasakymu autorius pataria skaitytojui, tur būt, rašyti sakyti ir *pusiaseserė* (seserėčia) *pusseserės* vietoje. Žodis *pussalis* (pusiasalis) reikia, žinoma, skirti nuo *pusiaúsalio* (salos vidurio). Su autoriaus šitos vietos patarimu bendrinei mūsų kalbai, gali būt, ir sunku bus sutikti.

26) **rašalinė**, rāšalinė. R. J.

— Jei kur esu skelbęs čia Lietuvoj, kad *rāšalinė* tereikią tarti, tad čia tą savo patarimą atsiimu atgal: plg. *pēlenas*, *-nai* ir *peleninė*, *viralas*, *-lai* ir *viralinė* (ryt. ir *viralinė*, *virālinė*?).

27) **rėmuo** — **riemu**.

„Rašomoje kalboje reikėtų vartoti *rėmuo*.“ Bg.¹ 47.

stuomuo, stomuo (p. 63).

— Rašomojoj tarmėj, aukštaičių vakaruose, šituodu žodžiu yra tariamu su *dvi b a l s i a i s* pirmųjų skiemenų viduryje: „*riemuō* ėda, *stuomenį* gavau, jis aukšto *stuomeñs*, gausk váisto nuo *riemeñs* (ryt. *stomuo*, *stomenio*, *-mens*, *rėmenio*).“ Taigi, ar tikrai reikia čia rašomoji tarmė taisyti? Čia autoriui lyg nereikėjo pasitenkinti tuo, kad jo yra čia pasakyta dėl vieno žodžio (dėl *rėmens*) Būgos nuomonė.

28) **sąmojus**, sąmojis.

— Šalia *sąmojo* autorius galėjo čia duoti ir būdvardį *sąmojingas*, mūsų tariamą ne visada taisyklingai. Čia pat dėl kirčio reikėjo pažymėti, rodos, ir žodžiai *sąmalinis*, *sąmėžinis*, *sąsiuvinis*...

29) **selinti**, sėlinti (K).

— Iš mano tarmės man čia žinomas tėra žodis *selinti*, *-na* (ne *sé*-). Iš rytų aukštaičių kalbos žinomas yra man ir to žodžio tarimas *sėlinti*. Šitai mūsų kalbos smulkmenai čia lyg nedrįstu turėti atskiros savo nuomonės, nors pats aš ir toliau tarsiu, tur būt, „šuo *selina*“.

30. *senai* — *seniai*.

Seniai vartoja visa Lietuva, išėmus mažą plotelį. Todėl *seniai*, o ne *senai* turėtų būti vartojamas (= sakoma, v-ma?) rašomojoje kalboje.

— Prieveiksmis *senai* reikėtų palikti sveikas (neliestas) vienam rašomosios kalbos reikalui: „Tu, Jonai, *senai* (*senas*) atrodai“ — taip bent yra sakoma Jurlarke ir, rodos, šiaip Lietuvos paprūsėje. Žodis „*senai*“ prieveiksmio „*seniai*“ prasme yra gana plačiai, rodos, tiktai rytų aukštaičių vartojamas.

31) *skaitlius* — *skaičius*; *skaitliuoti*.

Skaitlius labiau tinka rašomajai kalbai, kadangi yra vartojamas vakarų aukštaičių. Plg. Sk. ŠD 1927, 457 — 8.

— Kadangi sutaptis *il* žodžio viduryj yra labai nepaprastas aukštaičiams dalykas (jų rytuos čia sakoma, rodos, tėra *skaičius*, visur aukštaičiuos *spiečius*, *piklevoti*, žemaičiuos — *spietlius*, *pilevoti*...), tad ima iš rytų aukštaičių tarmės rašyti ir bendrinėj rašomojoje kalboje *skaičius*; iš to *skaičiaus* rašytojai pasidarė, žinoma, ir veiksmazodį *skaičiuoti*. Kodėl autorius, varydamas iš rašomosios kalbos žodžius *riemuo*, *stuomuo*, taip tariamus Lietuvos vakarų aukštaičių, teikia jai, rašomajai mūsų kalbai, čia *skaitliu*, tų pačių vakarų aukštaičių žodį? Prieš akis turėdami pagrindinius lietuvių kalbos dalykus, „kalbos taisytojais“ rašomajai kalbai turi teikti, man rodos, ir žodžius *skaičius*, *skaičiuoti*.

32) *skonis*, *-ies* — *skonis*, *-io*.

Ryg. Jonas vartoja pirmąją lytį, Eūga — antrąją.

— Iš rašomosios kalbos pavakarių krašto (iš kapsų tarmės) kartą maño buvo nugirstas (iš Putriškių žmogaus) žodis *skonis*, *-niės* („be smoko, be skoniės“); taip esu jį vieną kitą kartą, rodos, ir raštuos pavartojęs, bet tvirtinti juose, kad reikia sakyti bendrinuos mūsų raštuos *skonis*, *skoniės*, dar niekad, rodos, nebuvau mėginęs ligi šio laiko. Ką taisydamas, niekad nėsu reikalavęs *skoniės* (*skonio* vietoje); perskaitęs kelis savo straipsnius „Lietuvoj“, turiu radęs juose tikrai žodį *skōnis*, *-nio*; redaguodamas kitados Žemaitės raštus, jos teksto „*skonio*“ vietoj niekad nebuvau to mano nugirstojo Lietuvos pietuose žodžio (*skonis*, *-niės*) įbrukęs jai, „betaisydamas“ jos raštų kalbą. Man, šiaip ar taip, ir dabar yra gerai žinomi šie žmonių kalbos žodžiai: *platus* ir *plōtis*, *-čio*, *skanus* (žem.) ir *skōnis*, *-nio*, *svarus* ir *svōris*, *-rio*. Taigi ir R. J. čia visai sutinka su K. Būga: prašau čia nekiršinti manęs su velioniu.

33) **skraistė** (tarm.), skreistė. Bg.

— Iš rašomosios tarmės man pačiam žinoma tebuvo ligi šiol *skraistė*. *Skraistę* taria ir tie mano kaimynai, kurie toliau (įryčiau) nuo manęs yr įsikūrę aukštaičių vakaruos. Iš Kuršaičio žodyno žinau ir *skreistę*. Šalia šio daiktavardžio žinau ir veiksmažodį *ap-skreišti*, *-čia*, *apskreiė...*

34) **stirti**, styrti. Bg.¹ 261.

— *Sustiręs*, rodos, skiriama vietomis nuo *sustyręs*: a) nešvarus, suskretęs, purvinas (*sustyręs*) ir b) sustingęs nuo šalčio, nebelankstus (*sustiręs*). *Ryt. Rok.* Iš kairiosios Nemuno pusės (iš dviejų vietų) man yra žinomas daugiausia žodis *pasitirti*, *sustirti*, *-styra*, *-stiro*. Šalia jo ten vartojami ir veiksmažodžiai *stýroti*, *stýro*, *stýrojo*, *stýrinti*, *-na*, *-no*. Rašomojoj savo tarmėj turiu iš mažų dienų ir dalyvį *sustýręs*, *-rusi...*

35) **sūčemos**, sutemos (žr. 23 a, **prietema...**).

36) **teisnininkas**, téisininkas.

— Tariu tuo tarpu: *láimė*, *báimė* ir *laimingas*, *báimingas*, *brangūs*, *brañgis*, *brañgiai* (prie.) ir *branginininkas*, *dáilė* ir *dailinininkas...*; kiti tarią ir *dáilininkas*, *dailininkas*. Pats aš neturiu šiuo tarpu kokio tvirtesnio pagrindo šiam *teisnininko* dalykui spręsti. Autorius savo šios vietos nulėmimą, šiaip ar taip, turėjo kuo pagrįsti.

37) **tyrus**, tyras.

— Ir čia autorius turėjo daug kalbesnis būti. Jis turėjo ir kalbos pavyzdžiais pasisakyti, kurį mūsų kalbos žodyno dalyką aiškinąs skaitytojui šiuo savo žodynėlio mažmožiu. Iš jo tekstelio nematyt nė to, su kuo čia autoriaus turima, tikrai sakant, darbo — su tam tikru daiktavardžiu ar būdvardžiu.

Man iš mūsų raštų ir žmonių kalbos (iš mano paties rašytinio žodynėlio) lyg žinomi yra kalbamajam žodynėlio dalykui šie žodžiai: *týras*, *-ro*, *týrā* (*týrai* = *týruliai*, *Kvéd.*, iš K. Jauniaus pranešimo); *týrs* lauks = be medžių, be trobesių, be kalnų (*Als.*, Jušk. d.); *týri* (= *tyrūs?*) laukai, *týri* (*tyrūs?*) melai, Pr. (= „lauter Lügen, reine Lügen“); *tyriai* bėga (nešlubuoja, gražiai bėga) arklys, *tyrus* (tyras, grynas, sveikas) arklys (ryt. *Pakuršė*). Taigi man, šiaip ar taip, čia yra keli žodžiai (būdvardžiai ir daiktavardžiai) kiek žinomi. Čia ką tikrai taisyti nemoku: pačiam autoriui reikėjo šioj žodynėlio vietoj operuoti aiškiais kalbos pavyzdžiais...

Būdvardis *tyrus*, rodos, yra tikrai gyvas mūsų kalboje. Kalbėti plačiau apie nesuprantamą ir ne visai aiškų žodynėlio dalyką čia man dėl minėtosios priežasties netinka.

38) **tobūlas**, tobulas; **tobūlēti**, tobulėti; **tobūlinti**, tóbulinti⁷³.

— Šitie žodžiai man yra žinomi šnekamojoj žmonių kalboj tiktai iš Prūsų; *tóbūla* esu girdėjęs ten tiktai su *ū*; taip šitą žodį rašo (su *ū*) ir Kuršaitis. Toliau nuo Prūsų žmonės šitą žodį iš knygų, rodos, težino; jie ir jų mokytiniai, jei, radę kame knygoje, taria šitą žodį, tad taria jį be *ū* (su *u*). Yra gana daug ir kitų žodžių, kuriuos žmonės iš knygų tesužinoję taria dažnai visai netaisyklingai (plg. žodžiai *rūšis*, *apskėlbė*, *tárdytojas* mok. žmonių yra tariami dabar vietomis ir „rūšis, apskelbė, tardytojas...“). Pats aš nemokėčiau čia nutolti nuo to šio žodžio tarimo, kuris yra visai gyvas žmonėse (Prūsijos ir Klaipėdos krašte): linkęs esu tarti rašyti ir toliau *tóbūlas*, *tobūlēti*, *tóbūlinti*.

39) **tupia**, tūpia (bet: *tūpi*).

— Rašomojoj tarmėj (Šakių, Vilkaviškio... apskrityse) šitas veiksmazodis yra šiaip tariamas: *tūpti*, *atsitūpti*, višta *atsitūpia*, *atsitūpė*, plg. *pūsti*, *pūčia*, *pūtė*, *nūpučiu*, *nūpūčiau*... Kitur yra tekę girdėti ir *tūpian*, *atsitūpian*. Čia autoriui nereikėjo daugiau už „taisytojus“ smarkauti — reikėjo kiek daugiau apykantos turėti ir rašomosios kalbos šio žodžio lyčių tarimui. Panemunėje, arti Seredžiaus, iš vieno žmogaus teko girdėti ir šiaip sakant: „Višta jau *tūpia* ant kiaušinių“, nors tas žmogus sakė ir „*pūčia*, *nusipučia*, *paslvagia*“.

40) **tūrėti** (žem.), turėti. Bg.

— Žemaičiai skiria čia du žodžiu — *turėti* ir *tūrėti*: „Ką tu čia *turi* (was hast du)? *Tūrėkis* (= laikykis), kaip utis kailinių.“ Žemaitės raštų leidėjai ir redaguotojai čia irgi skirdavo du veiksmazodžiu. Argi, autoriaus nuomone, visai nereikėtų skirti šitų dviejų kalbos žodžių (žem. *turėti* ir *tūrėti*, aukšt. *turėti* ir *laikyti*) ir rašyti abu juodu, autoriaus patarimu, tiktai *turėti*? Skaitytojui čia bus, man rodos, didelė naujiena. Pats aš skiriu *turėti* nuo *tūrėti* ir *tūrėti* nuo *laikyti*.

41) **vaistaĩ**, váistai.

— Reikėjo pažymėti, kad šito žodžio vartojama yra kame-nekame ir vienaskaita: plg. „Šitam dalykui pataisyti kito *váisto* neradau.“ Ryt. (Bar.).

Toliau, turėdamas galvoj šio žodynėlio dalyką, kalbėsiu čia tiktai apie atskirus jo ujamuosius arba nustatamuosius mūsų kalbos žodžius (apie kalbos terminus arba vieno kito „prasimanymus“ rašomosios mūsų kalbos žodynui, ne žodžių tarimui, ne jų rašybai ar etimologijai).

Vikt. Kamantausko barbarizmų ir kalbos netaisyklingumų žodynėlyje randame ir tokių žodžių, kurie skaitytoją dažnai nustebina ir tuo, ką žodynėlio autorius barajuose arba teikte jam teikia. Išrašęs čia, kaip ir pirmojoje (I) savo straipsnio dalyje, vieną kitą tokį autoriaus žodį iš kalbamojo žodynėlio ir pažymėjęs po jo autoriaus taisymą ar pamokymą, po brūkšnio (po —) duosiu toliau kiek ir savų pastebėjimų dėl nustebinusių šiuo tuo mane autoriaus teikimų arba neteikimų mūsų kalbai (daugiausia mūsų kalbos žodynui). Čia teks kartais ir vienas kitas „gramatikos“ mažmožis paliesti.

42) amerikietis — amerikonas.

Amerikietis reiškia *Amerikos lietuvis*, amerikonas — *Amerikos čiabuvis anglas*. Pastarąja reikšme yra dar vartojamas amerikėnas.

— Europietis, mūsų visuomenės supratimu, yra Europos gyventojas (gyvenąs paprastai Europoje žmogus, be tautybės ar tikybos skirtumo); afrikietis yra toks pat Afrikos žmogus, nuolatinis jos gyventojas — tiek negras, tiek abesinas...; kaunietis yra Kauno gyventojas (tiek lietuvis, tiek nelietuvis)... Kodėl amerikietis reiškia ar turi reikšti ne paprastą Amerikos gyventoją, bet gyvenantį ar atsidūrusį ir įsikūrusį joje *lietuvi*, o amerikonas, arba amerikėnas, — jos gyventoją, kilusį, šiaip ar taip, iš Anglijos, arba iš sėntėvių, atkeliavusių iš Anglijos, dabar gyvenantį paprastai Amerikoje ir tebekalbantį angliškai? Šis autoriaus tų žodžių aiškinimas mane čia ypačiai stebina. Be to, įdomu būtų žinoti, kaip turim, autoriaus supratimu, vadinti dabar gyvenantį Amerikoje prancūzą, ispaną, vokiečių, žydą... Čia Lietuvoje „amerikonais“ žmonės vadina vietomis paprastai lietuvius, kaip nors pagrižusius ar tik atvažiavusius iš Amerikos į Lietuvą pasižiūrėti ir paviešėti...

Šitas autoriaus mažmožis (42) labai nedaug ko tepamokys žmones, kuriems jis yra šiuo tarpu skiriamas... Skaitytoją nustebins, man rodos, ir autoriaus „čia buvio“ vartojimas rašte.

Autoriaus šios vietos (42) žodžius aš kiek kitaip kalbamajam žodynėlyje būčiau susakęs: =Amerikietis yra Amerikos žmogus (nuolat gyvenąs Amerikoje anglas, prancūzas,

lietuvis...); amerikiečius tūlas vadina ir „amerikonais, amerikantais, amerikėnais“...

Į klausimą: *ką* reiškia amerikietis? — atsakyti te galėčiau žodžiais: „amerikietis (am-nas...) reiškia Amerikos žmogų (gyventoją).“

43) **apsivesti**, vesti (apie vyrą), (iš)tekėti (apie mergaitę), susivesti, susituokti (apie abudu).

— Lietuvoj, kiek man yra žinoma, ir šiaip yra sakoma: „Jonas (Ona) *apsivedė* jį (ją) aplink stalą, aplink namus“... Tai gi *apsiveda* ką kartais ir moteriškė, kartais ir Jonas su Ona („abudu“). Šiaip ar taip, taisydamas vieną kurį žodį, autorius be reikalo neoperuoja žmonių kalbos pavyzdžiais arba klaidingais vieno kito pasakymais raštuos: skaitytojas aiškiai turi matyti, ką čia kur nori autorius jam savo pastaba pažymėti. Sakinyje „Onutė (mergaitė) *apsivedė* jį aplink stalą“ juk nereik taisyti žodžio „apsivedė“: nereik sakyti „Onutė ištekėjo jį aplink stalą!“ Antra vertus, „ištekėjimas“ yra skirtinas nuo „susivedimo“, juo labiau nuo „susituokimo“... Žodis **apsivesti** autoriaus pavyzdžiuose yra sudarytas, matyti, tik tai iš „apsiženyti“, bet ta jo kilmė negali skaitytojui, neturinčiam prieš save kalbos pavyzdžio, tuoj į akį kristi.

44) **apvesdinti** — **apvedinti**.

Kalbant apie vyriškį sakoma (ap)v e d i n t i, kalbant apie moterišką (ap)v e s d i n t i.

— Tūlas, kalbėdamas apie vyriškį, gali ir šiaip prireikus pasakyti: „Jonuką vakar aplink šitą balą apvesdinau (plg. „*apstatydino* jį žandarais, skylutę juostele *apsiūdink*“). Tarp „apvesti“ ir „apvesdinti“ juk tiek tėra skirtumo, kiek tarp „apsiūti“ ir „apsiūdinti“ arba „iškelti“ ir „iškeldinti“. Apie tai yra jau kalbama, rodos, ir vienoj **Etimologijoje**, parašytoj vidurinėms mokslo įstaigoms. Vienas „taisytojas“ yra kur teikęs šiam reikalui, rodos, ir žodžius „susivesti, susidėti, juodu susivedė, susidėjo...“. Tam tikram šio autoriaus reikalui teiktini buvo žodynėlyje, gali būt, ir pasakymai: „Jį *suvedino* su Onute (padarė, kad jis vestų Onutę, kad juodu susivestų), Onutę *suvedino* su juo...“ Man čia nesuprantamas yra nė autoriaus priešdėlis *ap-* tam tikram „vedimo“ ar „vedinimo“ reikalui (plg. *apženyti, apsiženyti, ožėnić, ožėnić się*). Kol augau savo krašte, tokio „apsivedimo“ (susivedimo, susidėjimo...) nebuvau girdėjęs.

Žodynėlio autoriui, šiaip ar taip, reikėjo ir čia operuoti, kalbant su skaitytoju, gyvaisiais kalbos pavyzdžiais; šiam žodynėlio skyreliui (43,44) autorius turėjo imti aiškų kurį „netaisyklingąjį“ kalbos tekstą (kelis teksto sakinius) ir mėginti taisyti jį tam tikru savu tekstu. Tame savo tekste jis neturėjo šykštėti ir aiškių savų pastabų. Be tam tikrų autorius kalbos pavyzdžių, be gyvo ir aiškaus reikalo, nemoku čia jam nei aiškiai pritarti, nei griežtai pasipriešinti.

45) asmeniai, asmeniškai.

Tų žodžių kalbos taisytojais neleidžia vartoti, siūlydami į jų vietą įvairių nepatenkinamų pakaitų... (žr. pp. 10 ir 11).

— Nepažįstu nė vieno kalbos taisytojo, tvirtinančio, kad nereikią visai vartoti rašomojaj kalboj žodžių *asmeniai, asmeniškai*. Pats aš, būdamas ir senas kalbos „taisytojas“, šiaip ar taip, nemoku sakyti savo taisymuos: „Kreipiaus į jį *asmeniai, asmeniškai*...“ Kur reikiant, lietuviškai ką reikšdamas žodžiu, stengiuos versti į mūsų kalbą ne tiek sveltimuosius kultūros žodžius, kiek svetimosios kalbos sakinius arba jų mintis. Todėl linkęs esu pasakyti kartais savo rašteliuos ir šiaip: „*Pats į jį kreipiaus*. Jonai, tu jam *pats* pasakyk... Arklių neturiu, rugius turėsiu *savim* susivežti. Ar arklį kinkysim ar *savim* javus vešim?“ Sutikčiau, rodos, sakyti, jei labai norėtų mano taisydomasis žmogus, ir šiaip: „Į jį galėtum ir *asmenim* (savo *asmenim*, -niu) kreiptis.“ Žodžių „persönlich, lično, osobiščie“ prasmė dėl šitokio mano taisyto ar vertimo neturėtų, rodos, nukentėti, o mūsų skaitytojams šitas arba kitas toks taisyimas (vertimas), gali būt, įmanomesnis būtų. Reikia, man rodos, ne tiek patys žodžiai, kiek jų prasmė, versti žmoniškai į mūsų kalbą.

46) balsiai —

Balsiai esąs vartojamas gyvoje kalboje Kėdainių, Survilišio, Krekenavos apylinkėje. Todėl nereikią keisti jo į balsu.

— Ko čia autorius, tikrai sakant, pamoko skaitytoją šituo trijų vietų apylinkės pažymėjimu? Juk iš tų vietų mažiausia, rodos, imamės kalbos pavyzdžių rašomosios kalbos dalykui (žodynui, taisyklėms). Antra vertus, autorius savo pastabos žodžiais tik pasako, kad esą jo nutylimų žmonių, kurie minėtosiose apylinkėse girdėję sakant dėl šiokių tokių priežasčių prievieksmį *balsiai* ir ten, kur tūlas sakom rašom įnagininko lytį *balsu*. Kodėl čia autorius toks lėtas buvo savo skaitytojams?

Pats aš, šiaip ar taip, ir toliau sakysiu kur reikiant: „Jis man *balsu* pasakė“: neturėdamas savo kalboj būdvardžio *balsus*, *-si*, nemoku vartoti joje nė prievėiksmio *balsiai*. Žodį *balsù* skiriu, žinoma, nuo žodžių *garsiai*, *garsingai*.

47) **baltiniai** —

Baltinius kalbos taisytojai liepia keisti **skalbiniiais**, bet be pamato... (žr. p. 14).

— Kas kita yra *baltiniai* (baltieji, dažniausiai audeklo, drabužiai, plg. *marginiai*...), kas kita — *skalbiniai* (ploviniai, vok. die *Wäsche*, lenk. *bielizna*). „Kalbos taisytojai“ šitų žodžių skirtumą, man rodos, kiek žino; pats aš žodį *baltiniai* paprastai taisau tik tuomet, kada jis rašytojo, mano nuomone, yra pavartotas *skalbinių* vietoje.

48) **barnis, barnio, barnis, barniės** (m. g.)

— Kuršaitis, rodos, žodį *barnis*, *-niės*, *-nių* (moter. gim.) težino, bet man, Lietuvos paprūsės žmogui, žinomas yra (iš mano paties ir kelių mano kaimynų tarmių) tiktai žodis *bãrnis*, *-nio*, *-nių*. Norėčiau, kad kalbos taisytojai čia jaustųsi laisvi esą: taisykit **žmoniška**, ir tiek!

49) **beprasmiai**, beprasmiškai; **bešaliai**, bešališkai; **betvarkiai**, betvarkiškai...

— Ar tikrai taip yra taisytini pasakymai: „Buvo čia tik keli *beprasmiai* sakiniai, tie *betvarkiai* nieko neišmano?...“ Autoriui čia reikėjo bent pasakyti, jog **prievėiksmių** *beprasmiai*, *bešaliai*, *betvarkiai* savo kalboj neturim, kaip neturim nė **prievėiksmių** *bedieviai*, *begėdžiai*, *bepročiai*... **Prievėiksmiams** vartojami yra, kur reikiant, čia žodžiai: *bedieviškai*, *begėdiškai*, *beprasmiškai*, *beprotiškai*, *bešališkai*, *beširdiškai*, *betvarkiškai*...

50) **bėgyje** —

Dviejų savaitių *bėgyje* esą negalima sakyti. Reikią, girdi, sakyti: *per dvi savaites*, *dviejų savaitių būvyje*.

— Ir čia autorius turėjo nesitenkinti vieno kito **neaiškajam** ir skaitytojui „taisytojo“ ar kalbininko* nuomone. Skaityto-

* Kalbininku (plg. *arklininkas*, *ūkininkas*, *vištininkas*...) vadinu paprastai žmogų, kurs daugiausia domisi kalbos dalykais ir jaučiasi nusimanąs kiek apie juos; tą žodį griežtai skiriu nuo *lingvisto*, *kalbos tyrėjo*, *kalbatyrio*...

jui ir man reikėtų čia žinoti ir kalbamojo žodynelio nuomonė. Su šiuo neaiškiuoju „taisytoju (kalbininku)“ pats aš čia beveik sutinku.

51) **boti** (lenk.?), žiūrėti, páisyti (žr. p. 76).

— Kad žodį **boti (paboti)** turi visur atstoti toliau raštuos žodžiai **žiūrėti, páisyti**, to ligi šiol nežinojau. Kur reikiant pats aš tą žodį (**boti**) vartosiu kaip vartojęs; radęs jį kito žmogaus tekste, rodos, netaisau žodžiais **žiūrėti, páisyti**.

— Beveik toj pat vietoj (p. 76) autorius sako: „Priešdėlis *da-* yra slaviškas. Jo vietoj vartotinas *pri-*.“ Pats aš priešdėlio *da-* veiksmazodžiams savo raštų kalboj neturiu, raštuose vėčiuosi be jo, bet sakyti, kad to priešdėlio vietoje visur ar beveik visur tinka priešdėlis *pri-*, vis dėlto neišdrįščiau.

52) **dalina** —

Dalina vartotinas. Jis yra taisyklingai sudarytas iš *dalinis* (plg. *tiesioginis, tiesioginiai* ir t. t., p. 76).

— Toks žodis (*dalina*), žinoma, gali susidaryti kalboje, bet vartotinas jis yra tik ten, kur jo reikalauja sakinio kalba ir prasmė. Pats aš mūsų kalbos sakiniuos tam tikram savo minties reikalui ir toliau kur reikiant sakysiu: „iš *dalies* (ne *dalina*) ir jis buvo kaltas“. Žodis *dalina* (plg. *paskutiniai, paviršutiniai*...), žinoma, vartotinas yra kur reikiant (gali susidaryti kalboj prireikus), bet pačiam man juo operuoti netenka: jo nemokėčiau nė kitiems visur kur teikti, nepažymėjęs kalbos pavyzdžiu, kuo jis skirias nuo mūsų vartojamojo kalbos posakio iš *dalies*.

53) **domė**, dėmesys.

— Ligi šiol nežinojau, jog rašytojai vienas kitas žodžiu *domė* nori pasakyti tik tą, ką kiti mes *dėmesiu* išreiškiam. *Domę* tūlas „kalbos taisytojas“, rodos, *dėmesiu* kartais pavadindavo savo taisytajame tekste. *Dėmesį* ligi šiol aiškiai skirdavom nuo *dome-sio*. Ką taisomoji *domė* čia reiškia, be tam tikro teksto pats aš nežinau, todėl ir čia nutilti teturiu.

54) **dviprasmiai**, dviprasmiškai.

— Ar žodžio *dviprasmiai* vietoje (plg. „šitie žodžiai yra *dviprasmiai*“) tikrai reikia visur sakyti *dviprasmiškai*? Man rodos, jog ir pats autorius čia negalėtų teigiamo atsakymo duoti.

Autorius turėjo pasakyti, kad prieveiksmio *dviprasmiai* mūsų kalboje nėra ir negali būti...

55) *eisena* —

Eisena, girdi, reiškianti tik *eigastis* (ėjimo būdas), nieku būdu *procesija*. Bet tai ne pamatuota. Jau prieš keliasdešimt metų *eisena* buvo vartojama *procesijos* reikšme (vysk. Valančiausio). To vartojimo, rodos, užtektų *eisenos* antrajai reikšmei išvesti ir patvirtinti.

— Iš *Žemaitės* raštų žinau „procesijai“ ir žodį *iškyla*. Ji (*Žemaitė*) skiria „jo *eiseną*“ nuo „jų *iškylos*“. Pati žmogaus *eisena*, vis dėlto, ir toliau reikės skirti, man rodos, nuo žmonių būrio ar būrelio žymios *iškylos*: vieno to dalyko, kad „procesijos“ reikšme buvo vieną kitą kartą vyskupo Valančiaus seniau pavartotas ir žodis *eisena* (?), šiam dalykui išaiškinti ir sutvirtinti lyg neužtenka. Žodžiai *eisena*, *bėgsena*, *rašysena*... yra labai skirtinos reikšmės.

56) *esybė* —

Esybė, Skardžiaus įrodymu, yra tokia pat gera ir vartotina, kaip ir *būtybė* (ŠD 1927, 459)⁷⁴.

— Skaitytojui reikėtų, rodos, čia kiek aiškesnio įrodymo: ieškoti jam tų aiškesniųjų „įrodymų“ autoriaus nurodytoje vietoje lyg būtų *sunokka*. Pats aš savo mokiniams negalėčiau pasakyti, kad jie galį čia sakyti rašyti visur kaip tinkami, kad žodis *būtybė* visur esąs tokio pat gerumo, kaip ir „esybė“. Pats aš šių dienų rašomojoj kalboj žodį *būtybė* temoku pateisinti kur reikiant.

57) *galų gale* —

Galų gale nėra vengtina svetimybė (p. 76).

— Autoriaus tvirtinimo be jokio teksto ir sulyginimo čia irgi negaliu pagirti, — juk čia jo kaip ir yra pasakyta: „Kalbos taisytojai! Radę kur taisomajame tekste posakį *galų gale*, kitu kuriuo posakiu jo nepakeiskit, nes jis *nėr vengtina svetimybė*.“ Pats aš ir čia linkęs esu sakyti savo skaitytojui: „Taisykit kalboj visa, kas yra taisytina, kas yra nežmoniškai ar netaisyklingai pasakyta, taisykit prireikus ne tik tai tuos teksto žodžius, kuriuos šio žodynėlio autorius vengtinomis svetimybėmis vadina.“

58) *garbanuotas*, *garbanotas*.

— Savo tarmėj šiam dalykui turiu tik tai žodį *garbiniuotas*. Ar man dabar teks su juo skirtis ir imt vartoti, jo vietoje, kalbos taisymuos tik tai žodis *garbanotas*? Autoriui šalia *garba-*

noto reikėjo ir garbiniuotas, man rodos, pridėti (*garbanuoto* vietoje).

59) *garbė* —

Garbė nereiškia herbas.

— Čia autorius, vadinas, pasako, kad žodžio *herbas* „taisytojai“ negalį imt keisti taisomajame tekste žodžiu *garbė*. Teksto „herbas“ taip nėra, tur būt, „kalbos taisytojų“ dažnai taisomas, bet be paties sakinio ir čia nieko aiškiai pasakyti neįstengiu. Kas kita yra, žinoma, *herbas*, kas kita — *garbė*: *garbė nereiškia herbo*, *herbas nereiškia garbės*.

60) *gegužinė, -ynė, gegužinės*. R. J.

— Ar visur, kur kas pasako žodžius *gegužinė, -ynė*, jiems pataisyti geriau tinka žodis *gegužinės*, to pats aš dabar, neturėdamas prieš akis kokio aiškaus reikalo, tvirtinti negalėčiau. Jei kas *gegužyne* pavadina vietą, kurioj mėgsta gegužės (*gegužės*) rinktis, negalėčiau to jo pavadinimo taisyti žodžiu *gegužinės*. *Gegužinėmis* pats aš vadinu tam tikras gegužės mėn. išskylų šventeles (plg. *Joninės, sekminės, šeštinės*...).

61) *giminingas, giminus* (Bg³. XCIV).

— Pats aš patarti skaitytojui taisyti žodį *giminingas* visur žodžiu *giminus* nemokėsiu, kol nežinosiu, kuria reikšme yra kame pavartotas žodis *giminingas*, kol nežinosiu, tikrai sakant, ką kur reiškia rašomoj kalboj žodis *giminus*: man pačiam kalbamasis K. Būgos pasakymas nėra tuo tarpu žinomas, jo nėra prieiti dabar, rašydamas šiuos žodžius, negaliu. Pats aš vis dar sakysiu kur reikiant: „Labai didelė jų (jo) *giminė*. Jis aukštos *giminės*. Ir Petras yra mano (man) *giminė*. Ir jis *giminiuojas* (*susigiminiavo*) su mumis. Latviai yra artimi mums *giminės* (art. mūsų *giminiečiai*). Latvių tauta yra artima mūsų gentis (*giminė*)...“

62) *-iniai* —

Iš būdvardžių su priesaga *-inis*rieveiksmiai nėra daromi paprastuoju būdu. Plg.:

galutinis galutinai
paskutinis paskutinai
paviršutinis paviršutiniškai
vidutinis vidutiniškai.

Tokie, kaip *begaliniai* (=be galo, R. J.), yra didelė retenybė. Todėl nederėtų sakyti: *dvasiniai, kūniniai, psichiniai* ir t. t., bet: *dvasiškai, kūniškai, psichiškai*.

— Autorius lyg pažymi čia, kad iš būdvardžių *dvasinis, kūninis, medinis, psichinis, žuvinis*. . .rieveksmiai sudaromi yra su galūne *-iškai*. Su tuo autoriaus pažymėjimu man sunku yra sutikti. Iš būdvardžio *paviršutinis* pats ašrieveksmį daraus paprastai *paviršutinai*;rieveksmių *dvasiniai, kūniniai, psichiniai* vartoti iš savo kalbos taisyklių nemoku — jų nepasidarau nè iš būdvardžių *dvasinis, kūninis, medinis, psichinis*. . . Iš būdvardžių *karklinis, laukinis, medinis* ir t. t. vis dar nemoku susidaryti raštų kalbairieveksmių su galūne *-iškai*, orieveksmius *begėdiškai, beširdiškai, dvasiškai, laukiškai, praktiškai, žemiškai*. . . daraus iš būdvardžių *begėdiškas, beširdiškas, dvasiškas, laukiškas, protiškas, žemiškas*. . .

63) išimtinas, išimtinis.

— Kas kita *išimtinas* (plg. *dirbtinas, minėtinas, piautinas, rašytinas, siūtinis*. . .), kas kita — *išimtinis* arba *išskirtinis* (plg. *dirbtinis, megztinis, minėtinis, piautinis, rašytinis, siūtinis*. . .). Nežinodamas kalbos teksto, negaliu žinoti nè to, ar tikrai yra taisytinas šitos vietos (63) žodis „*išimtinas*“.

64) jaunatvė — jaunybė — jaunystė.

Iš tų trijų lyčių *jaunystė* yra prakeltiniausia (=tinkamiausia, geriausiai tinkanti raštų kalbai? R. J.).

— Autoriui reikėjo ir čia parodyti pavyzdžiais, kuo tikrai skiriasi žodžiai *jaunumas, jaunybė, jaunatvė* nuo *jaunystės* (nuo „prakeltiniausiojo“ žodžio). Pats aš nedirščiau sakyti, kad iš žodžių *senatvė, senybė, senumas, senystė*. . . klausytojui jo paties ar ne paties *senystė* tikrai yra ar turi būti geriausia ir „prakeltiniausia“ rašomajai mūsų kalbai. Gyvųjų kalbos pavyzdžių nereikia vengti ypačiai tuomet, kai stengiamės vieną kitą kalbos taisyklę iškelti aikštėn mokslieviams ir paprastajai mūsų visuomenei.

65) kapinynas (?), kāpinės, kapai, kapynas.

— Be kalbos pavyzdžių sunku juk pasakyti, kaip kas reik, to paties autoriaus klausiamojo „*kapinyno*“ vietoje, sakyti mums rašomosios kalbos dalykui. Jei kelerias artimas *kāpinės* kas pavadintų *kapinynu*, pats aš nieko negalėčiau jam prikišti.

66) Karalija — karalystė.

Kai kas skiria tuodu žodžiu. *Karalija* — *karaliaus valdomas plotas*, *karalystė* — *karaliaus vyresnybė*.

— Autoriaus aiškinimas nebus, man rodos, aiškus skaitytojui: plg. „žiūrėk, ką tau *vyresnybė* pasakys; mat ir jis (ir karalius) dabar turįs kokios *vyresnybės* klausyti (jo valdžia yra ap-
rėžta)...“. Autorius, matyti, skiria du pasakymu: „*mano vyresnybė*“ ir „*karaliaus vyresnybė*“. Jei šituodu pavyzdžiu būtų paties autoriaus, tad iš jų tūlas sužinoti tegalėtų, jog „kas ir kitaip skiria tuodu žodžiu“, bet sužinojęs tą „teisybę“, turės, man rodos, tik rankas išskėsti — nežinos nė to, kas yra ta „*karaliaus vyresnybė*“ arba kaip tikrai pats autorius skiria nuo vienas antro tuodu kalbos žodžiu.

67) **kas link**, kai del (dėl).

— Labai abejoju, kad šituo savo taisyumu autorius ką tikrai pamokys. Viename valdžios rašte esu radęs ir pasakymą: „Pasakyk ir savo nuomonę kai del šito vertimo tinkamumo mokyklai“, bet ir šitas valdžios rašto *kai del* man pasirodė ten įtartinas. Sakyti, šiaip ar taip; jog tas *kai del* visada galįs išgydyti vieno kito sakymą „kas link“, atsargus kalbininkas ir kalbos mokytojas nieku būdu negali.

68) **kas tai**, kažkas, kažin kas.

— Argi klausimą: „*kas tai (kas tat) sakė?*“ autorius pats tikrai taisyms visur pasakymais: „*kažkas sakė, kažin kas sakė!*“ Pasakymas „kas tai“ mūsų raštuos dabar yra, rodos, dviem prasmėm vartojamas*.

69) **keliauninkas** —

Keliauninko lietuviškumą gina ir Būga ir Skardžius⁷⁵.

— Pats aš žinau, jog ir dainuojama yra kartais „*pulkauninkas*, mūsų *vendrauninkai, lėbauninkai, keliauninkai*...“, bet vartoti raštuos tuos — *auninkus* ten, kur sakom kalboj p a p r a s t a i *pulkininkas, keliautojas, keleivis, užautojas, girtuokliautojas, bernautojas, šienautojas*... , pats aš, ir senatvės susilaukęs, vis dar nėsu išmokęs. *Keliauninkas* mūsų dainų kalboj bus atsiradęs iš *keliautojo* arba *keleivio* tiktai šalia *vendrauninko* (lenk. wędrownik), *sodauninko, kanauninko, medauninko*... Skardžius šalia žodžių *riešutautojas, kiaušiniautojas, uogautojas, kiškiautojas, mergautojas*... galėtų čia rasti žmonių dainų kalboj, gerai paieškojęs, gal būt, ir vieną kitą s a v ą „*riešutauininką, kiaušiniauninką*... *mergauninką*“, bet ką tat reikš žodynėlio skaitytajui?!

* Plg. 1) rus. *kto-to, što-to* ir 2) *kas tat* („*kas tat* žino? *Kas tat* sakė?“).

Žodis *baudžiauninkas* („iš baudžiaivos ėjėjo, baudžiavininko“) kalbamajam „keliauninkui“ čia, man rodos, nieko nepadeda.

70) *kibiras* —

Kibiras, kuriuo kalbos lietuvintojai liepia vaduoti „sve-timybę“ *viedrą*, yra toks pat nelietuviškas, kaip ir *viedras* (atėjęs iš žydų kalbos)⁷⁶.

— Autorius *kibirą* kildo, matyti, iš žydų kalbos, tik nepa-sako, iš kurio dabartinio žydų žodžio jis yra susidaręs. Šita au-toriaus naujiena man tikrai yra netikėta. Prieš imant taip griež-tai tvirtinti apie *viedrą* (slav.) ar *kibirą*, autoriui reikėjo tas tvirtinimas bent kuo aiškiai paremti.

71) *klausti ko ko*, *klausti ką ko*.

Ne: *jis manęs klausė tavęs*, bet: *jis mane klausė tavęs*.

— Kas kita yra „*jis mane klausė tavęs*“ (iš manęs klausėjas norėjo ko sužinoti apie tave), kas kita „*jis manęs klausė tave*“ (iš tavęs norėjo ko sužinoti klausėjas apie mane): reikia, šiaip ar taip, skirti sakymai „*klausia ką*“ ir „*klausia ko*“. Autoriaus aiškinimas bus, man rodos, neaiškus šiuo tarpu skaitytojams.

72) *kol* —

Su *kol* negalima vartoti neigiamosios dalelytės *ne*, jei jos nėra pagrindiniame sakinyje. Pav.: *jis jį mušė, kol neužmušė* (=kol užmušė).

— Autoriaus taisyklės formulavimas yra čia per daug griež-tas. Pats aš ir toliau sakysiu, tur būt: „*Kol negalėjau iš namų išeiti, turėjau visą laiką lovoj gulėti. Kol neturėsiu dau-giau pinigų, reikės ir šituo tvartu tenkintis.*“ Ką čia ko pamokys šitas autoriaus aiškinimas skaitytojui, turinčiam reikalo su šitais mano sakiniais?

73) *mielu noru*, su mielu nóru.

— Jei kas prireikus taisytų tą „*mielu noru*“ ir betaisy-damas pakeistų jį kur reikiant žodžiais *mielai*, *nóromis*, *nóringai*, ar tikrai negerai čia elgtusi? Jei mokinys, gavęs linksniuoti po-sakį *mielas noras*, įnagininko lyčiai pasakytų *mielu noru*, ar kal-bos mokytojas, skaitęs šitą autoriaus pataisą ir įsidėjęs ją į gal-vą, tikrai turėtų čia jam pridėti dar prielinksnių *su*? Be kalbos pavyzdžio (be tam tikro sakinio) čia, šiaip ar taip, sun-ku kas spręstinai pasakyti: savo pamokymuos autoriui nereikėjo taip vengti kalbos pavyzdžių. Iš mano tarmės posakis „su mielu

noru“ (lenk. „z miłą chęcią“) nebuvo man prigijęs: mažas būdamas sakydavau šiam reikalui paprastai „mielai, noromis...“.

74) *mintyti* —

Žodį *mintyti* nukalė Jaunius. Jo Būga nesmerkė. Bg.¹ 55.

— a). Skaitytojas iš šitų autoriaus žodžių sužinos tik veiksmažodžio *mintyti* („mislyti“) istoriją ir tai, kad Būga jo „kalvio“ nesmerkęs. Ar autorius norėtų, kad vienas jo žodynėlio skaitytojas dabar „mintytų“, kitas „manytų“? ... Autoriui į skaitytojo reikalą reikėjo ir čia kiek realiau žiūrėti.

b). Kiek toliau (p. 42) autorius (iš R. J.) pažymi, kaip reikią taisyti skaitytojui žodis *mirtinas*, bet, kad tas *mirtinas* visur yra „taisytinas“, aiškiai jam nepasako. Iš autoriaus tekstelio skaitytojas sužino taip pat, kad Daukša šių dienų *nemirtingo* vietoje vartojęs ir žodį *nemaruonis*. Autoriui skaitytojo asmuo ar reikalas, rašant šitą žodynėlio dalį, buvo, matyti, neaiškus. Kuris posakis kada su žodžiu *mirtinas* buvo mano taisytas, pats aš dabar neatsimenu, kaip neatsimenu nė to, kam mano taisytasis autorius vartojo jį savo tekste.

75) *mókytinis* —

Mókytinis seniau reiškė *apaštalas*. Dabar jam yra teikiama *inteligento* reikšmė.

— Kai mažas buvau, bažnyčioj kunigas, ėmęs sakyti šventadienio pamokslą, kai skaitydavo klausytojams evangeliją, jiems (klausytojams) ne vieną šventadienį tekdavo išgirsti žodžiai: „Anuo metu kalbėjo Jėzus savo mokiniams, *mókytiniam s...*“ Iš tų žodžių suprasdavau, jog Jėzaus kalbėta savo mokiniams (*discipulis suis*). Kad seniau tuo bažnyčios žodžiu buvo reiškiamas dabartinis *apaštalas*, apie tai tik dabar pasenęs sužinojau iš kalbamojo žodynėlio*. Pakuršėje (Panevėžio apskrityje) paskum keliose vietose man yra tekę iš žmonių (iš vadinamųjų *neinteligentų*, iš juodadarbių) girdėti šitas žodis (*mókytinis, -nė*) *inteligento, -tės* reikšme. Taip išgirdęs žmonės sakant, ėmiau tą „*mókytinį, -nė*“ ir pats „*inteligento, -tės*“ reikšme vartoti raštuos. Toliau ta jo reikšmė gana giliai prigijo ir mūsų *mókytinių* (*inteligentų*) kalboj. Taigi sakymas, kad šitam žodžiui, pirmiau reiškusiam „*apaštalą*“, dabar esanti teikia-

* Ir seniau *apaštalus* vadindavom, rodos, tiktai *apaštalais*.

ma (iš viršaus) *inteligento* reikšmė, kad ši *inteligento* reikšmė esanti tam žodžiui paimta ne iš mūsų žmonių kalbos, yra ne visai pagrįstas, ne visai teisingas. Autoriaus mintis taisyklingesnė būtų, jei bent šiais žodžiais būtų išreikšta: „žodžiu *mókytinis (mokiñtinis)* seniau mūsų bažnyčios kalboje buvo pasakomas dabartinis mūsų *mokinys*, žmogus, kur moka arba mokslą eina. Paprastoj žmonių kalboj dabartinis *mokinys* buvo reiškiamas pirmiau daugiausia žodžiais „učnius, studentas“. Dabartinį kalbos žodį *mokinys* mūsų žmonės mėgdavo sakyti pirmiau, rodos, tiktai jaunam, pradedančiam stoti į žmogaus darbą, „eiti savo mokslą“, ja ut u k u i, kuriuo artojas pradėdavo jau žemę arti. . . Žodį „mokinys“ žmonės vietomis (*Vel.*) pasakydavo ir dabartinio *mokinio* vietoj (plg. dainos sakymą: „Man Veliuonōs mokiniai gromatėlė rašė“ . . .).

76) mokytojauti —

Pūristai keičia mokytojauti posakiu mokytojo darbą dirbti ir dar prašmatniau. Bet jį pateisina kad ir Zapyškio ir Rumšiškių žmonių žodis *kulikauti*, *sediškių lupikauti* ir t. t.⁷⁷.

— Tarp autoriaus žodžių *kulikauti*, *lupikauti* ir *mokytojauti* yra labai daug skirtumo. Kad autorius būtų radęs tokių plačiai sakomų žmonėse žodžių, kaip antai: „*adytojauti*, *augintojauti*, *auklėtojauti* (šalia *adytojos*, *augintojo*, -jos, *auklėtojo*, -jos), *ganytojauti*, *paišytojauti*, *rašytojauti*, *šaudytojauti*, *tardytojauti* (šalia *ganytojo*, -jos. . .), *audėjauti*, *kirpėjauti* (šalia *audėjo*, -jos, *kirpėjo*, -jos), *siuvėjauti*, *skalbėjauti*, *vežėjauti*, *virėjauti*, *bernautojauti*, *girtuokliautojauti*, *kiškiautojauti*, *medžiotojauti*, *piemenautojauti*, *riešutautojauti*, *šienautojauti*, *uogautojauti*. . .“, tad jo šis pamokymas man daug įtikimesnis būtų. Čia paliksiu ir toliau nepataisomas taisytojas: moksleiviams ir kalbos vadovėlių skaitytojams arba rašytojams nesakysiu, kad jie, pasimokę iš šito žodynėlio, imtų vartoti savo kalboj ir raštuos toliau žodžius *ganytojauti*, *mokytojauti*, *rašytojauti*, *tardytojauti*, *vežėjauti*, *virėjauti* ir t. t. Pats aš vis dar nesinaudosiu čia rusų kalbos pavyzdžiu „učitelstvovat“, vis dar nesakysiu: „V. Krėvė Lietuvoj dabar *rašytojauja*; jis (ji) čia *mokytojauja*, *auklėtojauja*, *ganytojauja*, *audėjauja*, *virėjauja*, *vežėjauja*. . .“*.

* „Mokytojauju“ = esu mokytojas, -(ju), -ja, mokytojo, -jos pareigas einu, mokytojo, -jos darbą dirbu mokykloj, mokinius mokau. . . R. J.

77) neapsakytai, neapsakytas —

Neapsakytai (ir: neišpasakytai) su neapsakytu gali likti ir nekeisti į neapsakomai ir neapsakomas. Sk.

— Pasakymo: „Šitie dalykai dar mano *neapsakyti* jūsų vaikams“, žinoma, nereikia taisyti, jei jis tikrai yra savo vietoj pavartotas. Bet ir čia, neiškenčiu nepažymėjęs, reikia žinoti, jog kas kita yra *neaprašomas*, *neapsakomas*, *-mai*, kas kita — *neaprašytas*, *neapsakytas*, *-tai*. Ar galima žodis *neaprašytas* pakeisti žodžiu *neaprašomas*, nekeičiant jo prasmės? — klausiu, vėl neiškentęs, autorių. Jo aiškiniamas be aiškaus kalbos pavyzdžio čia, man rodos, beveik nieku virsta, plg.: „Šitas straipsnis dar mums *neapsakytas*, bet ir jis (tas straipsnis) esąs *negirdėtai* gražus (=apie tokį, kaip jo, gražumą dar nebuvom girdėję), *neapsakytai* gražus (=tokio gražumo dar niekas nėsam ar nebuvom girdėję, t. gr-mo dar niekas nebuvo mums apsakęs. . .)“. Tarp žodžių *neapsakomas* ir *neapsakytas* yra, žinoma, tiek skirtumo, kiek tarp *negirdimo* ir *negirdėto*, tarp *nevežamo*, *nepavežamo* ir *nevežto*, *nepavežto*. Čia autoriui ir šiam mūsų kalbos dalykui kiek prisideda ir tas mažmožis, kad lenkiškai tėra sakoma „nie wypowiedziany, nie slychany (lenkai čia neturi atskiro *neveikiam* o jo dalyvio *esamajam* laikui). . .“. Ir čia mes, kaip ir kelios kituos savo atskiruos posakiuos galėjom būti lenkų ir savo bažnytinės anų laikų kalbos įtakoje. Be autoriaus kalbos pavyzdžio ir čia man sunku kas griežčiau pasakyti.

78) neišpasakytai, ž. neapsakytai.

— Žodis *neišpasakytas* man yra žinomas daugiausia tiktai iš maldų knygų ir bažnytinės kalbos: žodžių „*neišparašytas*, *neišpadarytas*, *neišpavarytas*“ ir kitų tokių iš gyvosios žmonių kalbos pats aš nežinau; žodžiai *neišpasakytas*, *-ta*, *-tai*, mano supratimu, lietuvių kalbos teritorijoje iš mūsų kaimynų tēr atsiradę (žr. 77). Visai kas kita, žinoma, yra žodis *neišpāsakotas* (plg. *pāsaka*, *pāsakoti*, *išpasakoti*, *neišpasakosi*. . .)*. Su autorium, neoperuojančiu čia aiškiais kuriais kalbos pavyzdžiais, turiu vėl baigti savo ginčą. . .

79) nešinas —

Su *nešinas* gali būti vartojamas tiek galininkas, tiek įnagininkas. Bg.¹ 92.

* Žodis „*išpasakyti*“ (plg. „jis man *išpasakė*, *-ko*, *-kys*“) iš žmonių kalbos man pačiam yra nežinomas. — R. J.

— Posakiai su žodžiais *nešinas, vedinas, vežinas...* yra žinomi, rodos, tiktai ar daugiausia iš žemaičių kalbos. Žemaičiai sako: „Ji ėjo *vaiku nešina*, ėjau pats aš *vaiku vedinas*, ponas eina *pilvu varinas*...“ Apie draugės įnagininką su šios rūšies žodžiais (*vedinas, vežinas...*) kalbama buvo ligi šiol ir mano kalbos vadovėliuose, skirtuose mokyklai ir jos dalykui. Apie galininką mano duotuose aukščiau pavyzdžiuose iš žmonių kalbos pirmiau nebuvo girdėjęs. Ar čia savo žodžiais autorius tikrai pasako, kad raštuos lygiai gali būt sakoma ir „ji ėjo *vaiką nešina*, jis eis *vaiką vedinas*, ponas eina *pilvą varinas*“? Būgos nuomonė, kur pasakotoji, autoriui, matyti, turi daug sprendžiamos reikšmės, bet ar ji tikrai yra reikšminga šiam žodynėlio dalykui, pats aš labai abejoju: tuo tarpu šitos rūšies atsitikimais pats aš įnagininką tevertosiu. Autoriui reikėjo bent Būgos nuomonė čia aiškiai išdėstyti.

80) **nuosavas, nuosavis, nuosavus.**

— Iš rytų aukštaičių tarmių (*Slm., Rok. . .*) man yra žinomas čia daugiausia žodis *nuosavis*; žodžių *nuosavas, -vo* ir *nuosavus, -vaus* iš žmonių kalbos tuo tarpu tikrai nežinau. Įrašytuosius autoriaus žodžius linkęs esu šiaip čia taisyti:

nuosavas, nuosavus, nuosavis.

Lietuvos rytuose *nuosavis, -vė* yra žodžio *sāvas, -vā* sinonimas (bendravidis). Vietomis ir ten yra tiktai *sāvas, -vā, savybė*; ir ten ne visur yra vartojamas žodis *nuosavis* (*nuosavas, nuosavus*), *nuosavybė*.

81) **nupulti —**

Seną mūsų bažnytinės kalbos terminą *nupulti* (doriškai) pūristai meta laukan iš kalbos* . . .

— Ir aš nemoku vartoti raštuos šio „*nupuolim*“ („*doriškai nupulti*“). Sakydamas: *kojas pavargau, plaukus nusvilau*, ir tėvas jau *stiprėja (sustiprėja) sveikata*, jis *koją nulūžo. . .*, sakyčiau prireikus, šiaip ar taip, ir: jis *dorovę sunyko* (jis *suniekėjo, nugurdo, sumenkėjo. . .*), bet sakyti ta pat prasme „jis *nupuolė* (n. *doriškai, kūniškai*), jis yra *nupuolęs* (n. *doriškai*) žmogus“, vis dėlto, nemokėčiau dabar. *Doriškasis nupuolimas* šių dienų raštuos vargu beprigis. Šių dienų žmonių kalboje ir daugiau yra žodžių, kurie tiktų šiam „*doriškajam nupuolimui*“ atstoti.

* Visą šitą autoriaus aiškinimą mano straipsnio skaitytojai, tikiuos, perskaitys pačiame žodynyje (p. p. 46, 47). R. J.

82) **pagaliau** (p. 77) —

Kun. Sragio liudijimu (=liudijimu, liudymu... R. J.), salantiškiuose pagaliau reiškia tik lenk. *zresztą*, rus. *upročem*, o galop — *nareszcie, nakoniec, v konce koncov*. Todel išvadžiojimas, kad galop nereiškia *galų gale* ir kad turi būti keičiamas į pagaliau, nėra pamatuotas.

— Kas kita yra *galop*, kas kita — *pagaliau*. Ar kas tikrai yra reikalavęs, kad vienas katras žodis čia išnyktų iš rašomosios kalbos? Skaitytojui čia yra tikrai pasakyta tiktai tų dviejų žodžių reikšmė (iš kun. Sragio žodžių) salantiškiuose; bet jų reikšmė raštų kalboje ne visiems, man rodosi, reikia skirti būtinai salantiškai (plg. „ir jis *pagaliau* atėjo; ir čia viskas eina *galop*“...).

83) **pagelbėti — padėti**.

Kuršaičio liudijimu tarp *pagelbėti* ir *padėti* nėra skirtumo.

— Kuo šis autoriaus pažymėjimas gali padėti skaitytojui, norinčiam žinoti, ar yra kiek skirtumo tarp šitų dviejų žodžių sakinuos: a) „*padėk* jam priegalvį, *pagelbėk* jam priegalvį“ ir b) „*pagelbėk* plunksną, *padėk* plunksną“? Šis autoriaus pažymėjimas nedaug, man rodosi, tepravers žodynėlio skaitytojams.

84) **paieškau** (skelbimuose), ieškau; **paieškojimas**, ieškojimas.

— Argi skaitytojas, šitaip autoriaus paaiškintas, negalės sakyti bendrinėj raštų kalboj: a) „*Paieškok* laikraščio skelbimuos, ar nerasi kokios geros ir man žinutės tenai“, b) „Ar tas mano *paieškojimas* tikrai tau bus naudingas?“... Ar tikrai nevartotinas yra, autoriaus nuomone, žodynėlio skaitytojams žodis *paieškojimas* skelbimuose? Ar skelbimuos tikrai reikia sakyti ne *paieškoti*, bet *ieškoti*? Autorius čia, rodos, rimčiau turėjo žiūrėti į savo skaitytoją ir jo kalbos mokslo darbą.

85) **pasėka** (paseka), **pasekmė**, padarinyš. R. J.

Bet visgi būtų geriau vartoti senesnę *pasekmę*, kaip kad Skardžius daro (ŠD 1927, 905).

— Vartodamas žodžius *sėkmė, sėkmingas, tėkmė*..., kaip gali autorius šalia jų, be kokio kalbos paaiškinimo pavyzdžio, imt teikti skaitytojui žodį *pasekmė*? Antra vertus, nesakydami paprastajam savo reikalui: „Kas iš to *pasekė*?“, nevardodami čia veiksmazodžio *pasekti*, kaip galim sakyti tos pat rūšies reikalui kilusį ne iš žmonių kalbos daiktavardį *pasekmė*? Sakydamas: „Kas iš to *pasidarė*?“, sakau ir „To buvo baisūs

padariniai“ (plg. *pavilkinys* = *pasivilkatis* arba *pasivelkamasis* apatinis kuris drabužis. . .). Žodynėlio autorius čia, šiaip ar taip, daug kalbesnis turėjo būti.

86) **pasekmingai**, sėkmingai (p. 77).

— Vadinas, autorius vienoj vietoj (85) pasako, kad mókytinio kalbai geriau tinkąs čia daiktavardis *pasekmė*, nekaip kiti tos rūšies žodžiai (ne *padarinys*. . .); bet toliau (p. 77), prieveiksmino ar naudininko **pasėkmingai** vietoje, pats reikalauja žodžio *sėkmingai* (su *sė*). Kodėl čia autorius yra toks nenuoseklus — vieną kartą gina čia skiemenį *sek-* (85), antrą kartą *sėk-* (žodyje *sėkmingai*)?

87) **patarėjas**, tarėjas.

— Žodį *tarti* skiriu nuo žodžio *patarti* (pig. „ir jis pagaliau žodį *tarė*; ir jis ką tau, rodos, *patarė*“); skiriu drauge ir *patarėją* nuo *tarėjo*.

88) **pats**. . . **-iausias** — **pats**. . . **-asis**.

Tokie posakiai kaip: *pats geriausias* (*gražiausias*) nėra sve-timybės. Nėra jokio reikalo jų keisti į: *pats gerasis* (*gražusis*) ir tt. Gyvoje kalboje yra abiejaip sakoma.

— Pirmiausia patariu skaitytojui pasitaisyti autoriaus žodį *a b i e j a i p* (= *a b e j a i p*, plg. *dvejaip*. . .). Šnekamojoj žmonių kalboj šalia žodžių *laikas* (*metas*), *laimingas*, *krosnis*, *nuostolis*, *apsirikti*, *suklysti*, *padorus*, *tikrai* tebėr sakoma vietomis ir *čėsas*, *čėslvyvas*, *ščėslvyvas*, *pečius*, *trotkas*, *patrotyti*, *dziegorius*, *pasimilyti*, *davadnai*, *-nas*. . . Autoriui, jei norėjo visai n u o s e k l u s b ū t i, reikėjo kame nors žodynėlyje patarti skaitytojui neiti čia raštuos vienu katruo keliu ir remtis savo pasielgimuos tuo, kad šnekamojoj kalboj vietomis „*a b e j a i p* yra sakoma“.

Man pačiam *pats gerasis*, *p. gražusis*. . . tėra įprasti šiam reikalui posakiai: jaunas būdamas, dar nebuvau įpratęs vartoti šalia jų rusų kalbos sakymų „samyj lučšij. . .“, nėsu įpratęs jų vartoti nė savo taisomuosiuose kalbos dalykuose — ką taisydamas, nesakau savo taisyse „jis yra *pats geriausias*, *pats gražiausias*. . .“. Vartodamas aukščiausiųjį būdvardžio laipsnį (*geriausias*, *gražiausias*), pats aš, rodos, neįpratęs esu tam tikram to laipsnio reikalui dėti šalia jo įvardį *pats*. Savo žodynėlyje autorius juk pasako skaitytojui, kad šalia posakio *pats gerasis* esą sakytini visai ta pačia reikšme ir sakymai „*pats geriausias*, *pats gražiausias*“, bet niekuo to nepaaiškina

savo skaitytojams. Ir čia autorius yra, man rodos, kiek bartinas: remtis čia be kalbos pavyzdžio vien tuo, kad „gyvoje kalboje yra abiejai p sakoma“, jam lyg nereikėjo.

89) **pavirsti į ką**, pavirsti kuo. R. J. (p. 50); **virsti į ką** (p. 73), virsti kuo (?).

— Mano **Linksniuos ir prielinksniuos** (1928 m.), kaip ir kituos mano rašiniuos, skaitytojas gali rasti su šituo veiksmažodžiu ir šio ir to (pavirsti, virsti *kuo* ir p., v. *į ką*); vartuju čia, vadinas, ir šį ir tą, nelygu reikalas. Linkęs esu, šiaip ar taip, sakyti:

1. Žiūrėk, *kuo* jis pavirto! 2. Ar gali lapė *vilku* pavirsti? 3. Sniegs visur *į nieką* pavirto. 4. Žiūrėk, *į ką* jis pavirto, virsta! 5. Tuomet *į upę* (*į tą pusę*) jis buvo pavirtęs... R. J.

90) **pirmtakūnas** —

Pirmtakūnas yra žinomas mūsų kalboje nuo 1800 m. ir turi pirmenybę prieš naujadarą **pirmatakas**.

— Prūsų Lietuvoj vokiečių žodis *der Vorläufer* tam tikru laiku buvo Mielcke's lietuviškai išverstas žodžiu *pirmtakūnas*, vokiečių *der Läufer* lietuviškai Prūsijos yra pasakomas žodžiu *takūnas* (Kurš.). Situodu Prūsų žodžiu (*takūnas, pirmtakūnas*) Duonelaičiui dar nebuvo žinomu. M. Daukša, Valančius, Daukantas, Žemaitė ir įvairūs mūsų šv. rašto vertėjai šitų žodžių (*t-nas, p-nas*) dar negalėjo žinoti (jų nevartojo)...

Prūsų Lietuvos *pirmtakūnas* yra padarytas raštams tiesiai iš vokiečių kalbos (iš *Vorläufer*) ne taip, kaip kad mes esam praputę tos rūšies žodžius darytis: plg. *galas* ir *pirmagalis* (ne „pirmagalas“), *miškas* ir *baltmiškis*, *giria* ir *žalgiris*, *vakaras* ir *šventvakaris*... Jei darydamies tos rūšies žodžius eitume „pirmtakūno“ pavyzdžiu, tad jie turėtų būt tariami „pirmagalas, baltmiškas, žalgiria, šventvakaras...“. Todėl, darant šioj pusėj paprastesnį žodį tam *pirmtakūnui* atstoti, nusižiūrėta į savosios kalbos žodžių darybą (į tokius žodžius, kaip antai: *pirmalakai, pirmalakos, pasturlakai, pasturlakai*...). Pats aš tą Prūsų *pirmtakūną* bendrinėje mūsų kalboje ėmiau vadinti *pirmataku* (iš žodžių *pirmas* ir *tekėti*, plg. *pirmalakas* iš *pirmas* ir *lėkti*). **Pirmatakas** mums yra, man rodos, suprantamesnis žodis: jis mums yra lyg suprantamiau už „pirmtakūną“ sudarytas. Prūsų lietuviams šiuo tarpu suprantamesnis ir senesnis yra,

žinoma, jų biblijos žodis *pirmtakūnas*. Kaip šitas žodis yra išverstas dabar bažnytinėj mūsų kalboj, pats aš šiuo tarpu žinių neturiu. M. D a u k š a šiam reikalui yra, rodos, vartojęs žodį *pranokėjas* (p. 54).

91) **po tam** —

P o t a m nėra vengtina svetimybė. Bg.¹ 52—3.

po visam —

P o v i s a m nėra svetimybė. Bg.¹ 52—3.

— Sakyti, kad šitie posakiai tinką (nėšą svetimybė) bendrinei mūsų raštų kalbai, vis dar negaliu išmokti. Tam tikrus posakius sakiniuos: „Ar *po tam (potam)* kas nauja atsitiko? *Po kam* parduodi? Jis *po visam* neateis. Sėsk *po dešinei*“ — ir toliau, tur būt, saviškai „taisysiu“. Man įprastesni yra šiam reikalui kiti žmonių kalbos posakiai: „Ar *po to* kas nauja atsitiko? *Po kiek (kaip brangiai)* parduodi (nori)? *Jis po viso ko, po sumos, po šventimo* neateis. Sėsk *dešinėj, d-nėje. . .*“

92) **prabūti** —

P r a b ū t i nėra svetimybė ir neturi būti keičiama į *išbūti*.

— Sakom: „Kas *prabūta*, kaip nebūta.“ Man rodos, skirtingu čia yra du žodžiu — *išbūti* ir *prabūti* (plg. *išrasti* ir *prarasti*, *išlaimėti* ir *pralaimėti*, *iškišti* ir *prakišti*, *išžiopsoti* ir *pražiopsoti. . .*). Ar autoriaus ginamąjį *prabūti* visur vartojam kur reikiant, iš autoriaus žodžių nematyti. Šiaip ar taip, tebesakytina yra: „Ten dešimtį dienų *išbuvo*. Ten visą dieną jis alkanas *išbuvo. . .*“ Be gyvų kalbos pavyzdžių man, kaip ir pačiam autoriui, sunku čia kas tikriau pasakyti.

93) **pradedant kuo**, pradedant nuo ko.

Pav., ne: *pradedant inteligentais* ir *baigiant liaudžia*, bet: *pradedant nuo inteligentų* ir *baigiant liaudžia*.

— Man čia nesuprantama, kodėl reikia, autoriaus nuomone, *nuo inteligentų* p r a d è t i, kodėl reikia tik b a i g t i *intelligentais* arba *liáudžia* (liáudim). Kodėl čia yra taip skirtingu tuodu linksniu? Paprastai mes *kuo* p r a d e d a m ką mušti ir *kuo* b a i g i a m mušti. Pats aš paprastai, rodos, sakau: „Šitą žodį p r a d è k *didžiaja raide* rašyti! P r a d è j a u arti *jaučiais*, bet b a i g i a u *arkliais*.“ Autoriui ir čia reikėjo operuoti aiškiu sakiniu. P r a d è t i ar b a i g t i ką galiu juk v i s a i p — *iš ko, nuo ko, kuo, kame. . .* Mano supratimu, žmogus gali ką p r a d è t i ar b a i g t i ir *lazda* ir šalia *lazdos*, nelygu sakinio mintis.

94) **pragarsėti, pagarsėti.**

— Tarp *pragarsėti, prakirsti, prapiauti, prašnekėti, prašvilpti, pravažiuoti, pražiopsoti*. . . ir *pagarsėti, pakirsti, papiauti, pašnekėti, pašvilpti, pavažiuoti, apvažiuoti, pažiopsoti*. . . yra juk nemaža ir skirtumo. Autoriui ir čia reikėjo prašnekėti į skaitytoją lyginamaisiais kalbos pavyzdžiais. . .

Pats žodis *pragarsėti* yra juk, rodos, ne visada vienos reikšmės: plg. „Kas čia taip *pragarsėjo* (g a r s ė d a m a s a r g a r s i a i pro šalį pravažiavo). Kuo jis taip *pragarsėjo* (rados, arba tapo, taip garsus pradžioj)?“

95) **prajausti —**

P r a j a u s t i — „nujausti“ yra Daukanto žodis.

pramatyti —

P r a m a t y t i kaip ir **p r a j a u s t i** yra Daukanto žodis.

— Ar skaitytojas, radęs kur ne savo vietoj žodžius *prajausti* ir *pramatyti*, negali jų prireikus taisyti kaip nors tik dėl to, kad juodu kur buvo pavartojęs kitados savo raštus pirmas ar beveik pirmas S. D a u k a n t a s ? Be aiškių kalbos pavyzdžių aš čia visai nesuprantu, kodėl ir kam čia autorius gina tuodu žodžiu S. Daukanto vardu. Ar nenori autorius kartais čia visai išvaryti iš mūsų kalbos du žodžiu — *nujausti* ir *numatyti*?! Šiaip ar taip, pats aš ir toliau leisiu skaitytojui kur reikiant sakyti: „Pats aš nieko *nenujaučiu*, jis to *nenumatė*.“

96) **pranašingas, pranašiškas; prasižengti, peržengti.**

— Man rodos, kalboj gali būti ir „*poetingas, pranašingas kraštas*“ (kuriame yra arba lindi daugoka nematomų paprastam žmogui *poetų, pranašų*). Žodžius *poetingas* ir *pranašingas* pats aš griežtai skiriu nuo žodžių *poetiškas, pranašiškas*. „Aušros“ laikais Lietuva, žinoma, buvo *poetingas kraštas* (daug tada rašydavom tam tikrų eilėraščių, kėlusių Lietuvos žmones iš miego). Vienas pikčiurna „blusininkas“ prieš dešimtį metų suskaitydavo Lietuvoj kelias dešimtis „žymių“ mūsų poetų, tad ir to pikčiurnos laikais Lietuva buvo „*poetingos kraštas*“ (plg. *žuvingas ežeras, smalingas medis, skardinga upė, protingas žmogus, galvotas vyras, piršingas arklys, nagingas vaikas*. . .).

Prasižengti ir *peržengti* yra ne vienos reikšmės žodžiai: pats aš vartoju *prasižengti* ir *peržengti*, nelygu reikalas.

97) **prasmė —**

Ne: *toje prasmėje*, bet: *ta prasme*.

— Argi negalima sakyti: „*Toje žodžio prasmėje* nieko gero aš nematau, *joje* nieko gero nėra“? Ir čia autoriui visu sakiniu reikėjo operuoti. T a m t i k r a m e s a k i n y j e, žinoma, sakymas *ta prasme* tetiktų, bet autorius negali skaitytojui tvirtinti, kad to žodžio viet - k a s *toje prasmėje* niekur kalboj nevartotinas sakinyje.

98) **pribūti**, atvykti.

— Ar pasakymuos: „svečiuos jau gana *pribuvot* (jau g a n a p r i s i v i e š ė j o t, p r i s i b u v o t); jau p r i s i b u v o m, e i s i m n a m ō . . .“ ką tikrai pataisytų autoriaus žodis *atvykti*? Taip sakydamas, čia turiu galvoj ir daugiau žmonių kalbos posakių su žodžiu *pribūti*: „Ar jau *pribuvo* (p r i s i d ė j o) kiek? Nekiek jis (jam) ten *pribuvo* . . .“

99) **priderančiai** —

P r i d e r a n č i a i neturi būti keičiamas į p r i d e r a m a i. Sk.

— Nieku būdu negalėčiau sakyti, kad raštų kalbos p r i e v e i k s m i a i *degančiai, pasivėlinančiai, priderančiai, reikiančiai, tinkančiai, verkančiai* . . visur yra neliečiamas mūsų raštus kalbos dalykas. Pats aš, šiaip ar taip, daugelyje sakinių neiškęščiau jų saviškai n e t a i s ė s: ir čia dar nėsu „susipratęs ar subrendęs“ kalbininkas.

100) **prievolė** —

Kai kas išvadžioja, kad prievolė esanti tik *reikmenė*. Bet Nesselmanas liudija, kad ji reiškia ir *pareiga* (Pflicht).

— Ko iš čion turi pasimokyt žodynėlio skaitytojas? Ar jam patariama čia žodis *prievolė* dviem reikšmėm vartoti kalboj? Pats aš čia pasitikėsiu ypačiai Kuršaičio žodynu ir Prūsų lietuvių kalba: tuodu žodžiu (*pareiga* ir *prievolė*) žymiai skirsiu savo rašiniuos, tą pat patarsiu daryti ir kitiems savo tautiečiams (plg. 105, 106).

101) **priparodyti** —

P r i p a r o d y t i yra toks pat gyvos kalbos žodis, kaip jo siūlomi įkaitai į r o d y t i, iš r o d y t i, p r i r o d y t i. Sudarymo taip pat jis yra savas: *parodyti + prirodyti > priparodyti*. Plg. ŠD. 1927, 543.⁷⁸

— Argumentuodamas tokiu pat būdu, galėčiau juk ir šiaip nusakyti: *prirašyti + parašyti, prisakyti + pasakyti, pameluoti + primeluoti, privežti + pavežti* . . > *priparašyti, paprimeluoti, pripasakyti, pripameluoti, pripavežti* . . Dėl šito prasimanytinio žo-

džio (p r i p a r o d y t i) man jau buvo tekę kitados ir su jo išradėju pasispyriuoti laikraštyje. Čia žodynėlio autorius sako, kad tas žodis esąs visai gyvas mūsų žmonių kalbos padaras... Į šitą autoriaus argumentą tiek teatsakysiu: prašau aiškių duoti čia įrodymų ir operuoti savo atsakyme tikraisiais (įprastiniais) žmonių kalbos pavyzdžiais. Jei šitas žodis yra toks gyvas mūsų žmonių kalbos dalykas, tad kodėl jo nevartojo ar nežinojo nei Valančius, nei Daukantas, nei Kuršaitis, nei Duonėlaitis, nei Žemaitė...? Reikėtų, kad kas ir „priparodymo“ kilmę sugretintų su kitais mūsų tos rūšies priešdėliuotiniais žodžiais.

Žodžiais *išpažinti, išpažintis, pripažinti, pripažintis, pripažinimas, prisipažinti* prašysiu autorių savo aiškinime dėl įvairių priešasčių nesiremti tuo tarpu. Šitie žodžiai (*išpažinti...*) mūsų žmonių kalboje yra dabar tikrai vartojami: veiksmazodis *-žinti* be priešdėlio *pa-* beveik nevartojamas.

102) **pripildyti kuo**, pripildyti ko (?).

Kuršaitis pažįsta tik *pripildyti kuo*. Ar tik čia puirstai nebus per toli nuvažiavę *pripilti* analogija?

— Jei kas būtinai reikalauja čia visur *kõ* (kilm.), tad tikrai klysta, kaip rodo bent šie įprastinės kalbos pavyzdžiai: 1) „Ar galėtum *man šaukštu* pripildyti *šitą duobę vandens* (pievoje)? 2) *Šitą puodą*, žinoma, galėtum ir *samčiu* pripildyti *skystimo*.“

Sakinyje prie žodžio *pripildyti* yra skirtini čia, kaip ir kitur, įvairūs linksniai: kas kita yra *kilmininkas*, kas kita *įnagininkas*, *galininkas* ir kiti kurie sakinio linksniai. Ar tikrai Kuršaitis prie šito veiksmazodžio pažįsta tiktai *įnagininką* visiems galams?

103) **prirodyti** —

Prirodyti nėra keistinas *įirodyti* (*išrodyti*).

— Gaila, kad autorius šitą žodį vartoja čia be kirčio. Juk žmonių kalboj yra ir šiaip sakoma vietomis: 1) Jis čia man daug *pirrodė* visokių savo prekių. 2) *Prirōdyk* jam gerą mergą (berną). 3) Suėjo ir visi *rōdininkai* (patarėjai, tarėjai, reiškęjai). 4) Ką jis tau *rōdijo* (*parōdijo*, patarė...), *rōdė*, *parōdė*?... *Rōdyti* (*parōdyti*, *prirōdyti*) yra, žinoma, tik vok. *raten*, lenk. *radzić*, *poradzić*; *rōdyti*, *parōdyti*, *prirōdyti* mūsų kalboj savi tėra tam tikros reikšmės žodžiai. Autoriaus supratimu, vieno kito žmogaus kaltė teisme gali būt *prirōdoma* ar *prirōdijama*? Savo šios vietos

pamókyme autorius, aišku, čia turėjo daug kalbesnis ir gyvesnis būti. Taigi ir čia turiu nutilti, nors visai negaliu su autorium sutikti.

104) **prisiųsti** (lenk.), atsiųsti (?).

— Tarp žodžių *privažuoti* ir *atvažuoti*, *privežti* ir *atvežti*, *prileisti* ir *atleisti*, *primesti* ir *atmesti*, *prisiųsti* ir *atsiųsti*, *pridaryti* ir *atidaryti*, *prisakyti* ir *pasakyti* arba *atsakyti*. . . yra, žinoma, labai daug skirtumo. Sakyti be kalbos pavyzdžių, kad žodis *prisiųsti*, kur jis vartojamas, esąs, tur būt, lenkų kalbos padaras, lyg netiktų rimtam žmogui, visuomenės mokytojui. Mūsų mokytiniai, dirbdami laikraščiuos ir žmonėse, dažnai turi prieš akis dabar, ką tardami kitiems, slavų posakius su žodžiais *prislal*, *prišliu*, *przysłać*. . .; jų šitą priešdėlį (*pri-*, *przy-*) tie mokytiniai ir čia kartais be reikalo savo skaitytojams brukte bruka; bet nieku būdu negalima tvirtinti be kalbos pavyzdžių, kad mes priešdėlio *pri-* šitam veiksmažodžiui visai neturim vartoti. . .

105) **privalėti**, privalyti (-au, -iau).

Privalyti reiškias tik *būti reikalingas* (=reiškia, arba esą, tik *būti ko reikalingam!* R. J.) Pav.: *aš privalau* (esu reikalingas) *tavo pagalbos*. Kur dabar yra vartojamas *privalyti*, esą reikia vartoti *turėti* (=Kur dabar tūlo vartojamas kita prasme žodis *privalyti*, ten reikią vartoti žodis *turėti*. R. J.). Ne: *jis privalo tai padaryti*, bet: *jis turi tai padaryti*.

— Kas kita yra *privalyti*, kas kita — *privalėti*: varyti čia iš kalbos žodis *privalėti* autoriui, šiaip ar taip, nepriderėjo. Aukštaičių paprūsėj (Šakių apskr.) ir Prūsuos yra sakoma: „Tau *neprivalėtų* duoneliauti (nėsi visiškas beturtis); jam čia lėtesniam *privalėjo* būti; esi gana turtingas — *neprivalai* (tau nėra reikalo, reikmenės. . .) gintis nuo bado. . .“ Reikia tik mokėti skirti žodžiai „jam *neprivalėjo* (neprivalu buvo)“ nuo „jis *neprivālė*“.

Žmonių, norinčių visai išvartyt iš kalbos žodį *privalyti*, nepažįstu dar nė vieno; apie tos rūšies žmones ligi šiolei nebuvau nė girdėjęs.

106 a) **privalomas**, priverstinis (?); **privalumas** —

Privalumas *ypatumo* reikšme jau yra Daukanto ir Valančiauskieio vartojamas. Tai yra lotynų kalbos *proprietas* vertinys (Daukantui *privalyti* = *priklausyti*, *priderėti*).

— Ar *privalomą* gali kuomet atstoti *priverstinis*, pats aš be kalbos pavyzdžio, autoriaus turimo savo galvoje, bet mano čia nematomo, nieko suprasti ir spręsti spręsti negaliu. Aišku tiktai,

jog iš veiksmažodžio *privalyti* (-lo) susidaro kalboje ir dalyvis *privalomas*. Kiek čia kam tinka žodis *priverstinis*, nieko neišmanau.

— Ar autorius norėtų, kad dabartinio *ypatumo* arba *savumo* (qualitas) reikšme imtų kalbos taisytojai ir mokytojai visur Daukanto *privalumą* vartoti mūsų raštuos? Daukantas, duodamas *privalumui* tam tikros *savumo* (*ypatumo*) reikšmės, ir žodį *privalyti* ar *privalus*, matyti, kitaip suprasdavo — vartodavo jį ne taip, kaip įpranta jį dabar vartoti iš Prūsų ir Klaipėdos krašto kalbos bendrinė mūsų kalba. Daukantas juk galėjo čia ir klysti pradžioje. Ko šios vietos „privalumu“ autorius tikrai nori iš savo skaitytojo?

106 b) *priverstinas*, *priverstinis*.

— Sakau tam tikra reikšme: „tas dūburys buvo žemės *priverstinas* (tą dūburį labai reikėjo *priversti* žemės..).“ Ar šitame mano sakinyje tikrai galėtų ką pataisyti autoriaus žodis *priverstinis*, labai čia abejoju: kas kita yra *priverstinas*, *dirb- inas*, *rašytinas*, kas kita — *priverstinis*, *dirbtinis*, *rašytinis*.

107) *puskarininkas*, *puskarininkis*.

Bet plg. Kuršaičio *pusañtrininkas*, *pusauksinas*, *pusšaltýšius*, *pūsūbininkas*.

— Ko čia pamokomi skaitytojai šituo autoriaus nurodymu į Kuršaitį? Ir Kuršaitis kelis savo žodžius galėjo imti ne visai iš žmonių kalbos, kitus išsirašyt galėjo ir iš mažiau arba ne visai artimų šaltinių. Ar nepatariama čia skaitytojams, pasekus šios vietos Kuršaičiu, imt sakyti raštuos toliau ir *puskepalas*, *puskurnigas*, *puskarininkas*, *pusrealistas*..?!

108) *rastis* (slav.), būti.

Pav., ne: *prie to kryžiaus randas ir kitas kryžius*, bet: *prie to kryžiaus yra ir kitas kryžius*.

— Žemaičių raštuos yra ir šiokių sakinių: „Pagaliau ir jis *rados sveikas, tvirtas* (=pasveiko, sutvirtėjo).“ Lietuvos rytuos ir šiaip yra pasakoma: „Pradedą (ima) jau ir žemuo gių *rastis*.“ Autoriui reikėjo savo pastebėjime pasirūpinti ir tuo, kad skaitytojas nelaikytų kiekvieno *rastis* „slavų“ kalbos žodžiu arba jų kilmės posakiu. Autoriaus pastebėtasis sakiny s žodynėly gerai pataisytas.

109) *reiškia*, vadinasi.

Pav., ne: *reiškia, tu atsisakai*, bet: *vadinasi, tu atsisakai*.

— Autoriui ir čia reikėjo tikslesniam būti — pažymėti, jog žodis *reiškia* tūlo mūsų rašytojo be kokio reikalo pasakomas kartais ir įterptinio žodžio „vadinasi“ vietoj. Čia pat autorius galėjo pažymėti ir tai, kad žodis „reiškia“ yra galiniuotinis veiksmazodis, kad reikia sakyti: inteligentas *reiškia mokytinį*, amerikietis Amerikos *žmogų* tereiškia, kaunietis yra Kauno *žmogus*, inteligentas yra mokytinis žmogus (ne juodadarbis...)... Šitoks paaiškinimas, kiek matau iš kalbamojo žodynelio, ir pačiam autoriui dar būtų naudingas (žr. 42...).

110) Rymas —

Lietuviškai „amžinasis miestas“ turi būti vadinamas R y m a s (ne: R o m a!) Sk. (ŠD 1927, 61).

— Autoriui ir čia bent kalbesniam reikėjo būti: iš šitų jo žodžių skaitytojas, man rodos, nematys, kodėl „amžinasis miestas“ taip teturi būti dabar vadinamas. „Romą“, šiaip ar taip, ne „pūrištai kalbos taisytojai“ yra davę šių dienų raštams. Parvažiavęs iš Rusijos 1918 m. į šių dienų Lietuvą, jos laikraščius radau jau „Romą, Romos atstovą, mūsų atstovą Romai, romėnų tautas...“. „Aušros“ laikais, rodos, „Varšava, Maksva (Maskva), Revelis, Helsinkforsas“ tebuvo mūsų raštus; bet jų vietoj dabar turim „Varšuvą, Maskvą (ir M a s k u v ą, M a k s v ą, M o s k u v ą?), Taliną, Helsinkį...“. Kodėl vienas „Rymas“ teturėtų būtinau išlikti dabar? Pagaliau, kas čia yra kaltas, kas nekaltas, sunku man šitame savo raštely suvaikyti. Aiškiai pagaliau pasisakau: pats aš nereikalauju, kad rašomajai mūsų kalbai dabar būtinau „Rymas“ grįžtų*.

111) Saugus —

S a u g u s reiškia *sargus, budrus. Nepavojingo* reikšme, kuria dabar s a u g u s yra vartojamas, Daukantas (Čiurlionienė) vartoja a t v a n g u s („saugumas“ — a t v a n g a).

— Iš rytų aukštaičių kalbos man žinomas yra šiam reikalui ir būdvardis *saugus*: „*saugi* vieta“ (kurioj žmogus gali laikyti be baimės ir savo pinigus arba šiaip brangenybes. *Kup., Rok.*). Pats aš iš savo tarmės sakau ir šiaip: jis dirba *be atvangos* (nuolat, be pertraukos, be paliovos, be kokio poilsio...), mūsų šuo labai *sargūs*, Jonas labai *budrūs*... Ir čia autoriaus be reikalo,

* Sakyti „romėnų tautos“, kur ligi šiol buvo kalbama dažniausiai apie „romėnų (vok. romānische, rus. romanskije) tautas“, tur būt, tikrai nereikėtų.

man rodos, mokyta nei šio nei to skaitytojas — ne visai rimtai pasielgta su juo. Daukantas ir Čiurlionienė — labai žinomi žmonės, bet visada jais remtis ar ténkintis lyg nereikėtų.

112) **savarankiai**, savarankiškai; **savarankus**, savarankiškai.

— Autorius, tikslus ir aiškus būdamas savo darbe, turėjo čia maždaug šiaip pasakyti: „Prieveiksmio *savarankiai* ir būdvardžio *savarankus* mes savo kalboj negalim susidaryti, eidami žmonių kalbos taisyklėmis. Bet joje, mūsų kalboje, yra sakoma: jie dabar *savarañkiai* žmonės, ji dabar *savarañkė*. . .“ Iš autoriaus teksto tūlas gali imt sámprotauti, jog žodynėlio skaitytojas, kur radęs žodį *savarankiai*, visur turįs jį taisyti daryti žodžiu „savarankiškai“, o „savarankaus“ vietoje reikalauti visur „savarankiško“; autoriaus pamiršta, jog mūsų tekstuos žodis *savarankus* vieno kito yra pavartojamas dabar ir *savarankio* vietoje. Žodžius *savarankiškai*, *-kas* autorius turėjo iliustruoti bent vienu kitu kalbos pavyzdžiu: „jo pasielgta *savarankiškai*; jo pasielgimas buvo čia, rodos, *savarankiškas* (kitų nepriklausomas. .).“

113) **savastis** (hibr.), nuosavybė; **savistovis** (rus.), savarankiškas, nepriklausomas.

— Šiam reikalui man žinomu tėra du būdvardžiu: *sāvas*, *savā* ir *nūosavis*, *-vė*. Iš jų sudaromu kalboj ir du artimos reikšmės daiktavardžiu — *savybė* ir *nuosavybė*. Kaip taisytinas čia yra dirbtinis žodis *savistovis*, be kokio autoriaus kalbos pavyzdžio sunku yra man kas sprendžiamai pasakyti: žodį *savistovis* bemoksliai rašytojai savo raštuose pasako, rodos, ir *savarankio*, ir *savarankiško*, ir *nepriklausomo*, ir *nepriklausančio* reikšmėmis. Žodis *savastis* yra, žinoma, taisytinas: pats aš žodžius *savastis*, *biaurastis*. . . linkęs esu taisyti paprastai, rodos, žodžiais *savybė* ir *biaurybė* (plg. 80); *savybę*, *biaurybę* skiriu, žinoma, nuo *savumo*, *biaurumo*.

114) **sekamas**, **sekantis**, 1) kitas, 2) šis, šitas.

Pav.: 1) *kitas posėdis* (ne: *sekantis posėdis*) *bus trečiadienį*; 2) *šie žmonės* (ne: *sekantieji žmonės*) *buvo užmušti*.

— Šitam savo reikalui linkęs esu vartoti paprastai šiuos mūsų kalbos žodžius: 1) *tolesnis* dabar iš eilės (*tol.*, kitas) *posėdis bus šį trečiadienį*; 2) *nudėti* (nušauti, nužudyti, sušaudyti. . .) buvo *šie* Burbulų žmonės: Antanas, Jonas ir Petras. Kad žodžiai *sekamas*, *sekantis* yra nevertotini kalboj, kad juodu yra visada taisytinu, to pasakyti šiais savo žodžiais nieku būdu

nenorėčiau: šituodu mūsų kalbos žodžiu netinka vartoti tiktai be kokio reikalo. . . ; juodu (*sekamas, sekantis*) taisytinu yra tik ten, kur rašytojo yra ne žmoniška ir pavartotu.

115) *sekti ką — sekti kuo.*

Rygiškių Jonas vartoja įnagininką su *sekti*, Būga (Kuršaitis, Daukantas) — galininką.

— Čia gindamasis turiu kiek pasitęsinti pirmiausia. Pats aš iš mūsų žmonių kalbos (iš kelių mūsų tarmių) su šituo *sekti* vartuju (paprastajam šito veiksmažodžio reikalui) du linksnius: 1) ji *vištą seką*; šuo *kiškį seką* (šuo steigias savo uosle patirti, kur kiškio nubėgta. . .); Jonai, jau žandarai *tave seką*; pasek man *pasaką*; 2) vaikelį, tu čia savo *tėveliu (tėvukū, senoliu)* būsi pasekęs; *manim* tu čia nesek; ar čia dabar *juo seksit* (jo pėdomis eisit. . .)? . . . Sakyti čia, kad aš su šituo veiksmažodžiu vartojąs tiktai įnagininką visokiame reikalui, ne du linksnium (gal. + įnag.), autoriui nereikėjo: tą dalyką jis pats lengvai galėjo sužinoti ir iš mano kalbos mokslo raštelį. Besigindamas čia nusiunčiu skaitytoją ir į savo **Linksnius ir prielinksnius** (jų vartojimą mūsų kalboje. 1928 m.).

116) *skausti, skriausti.* Bg.¹ 12.

— Kodėl autoriaus čia patariamia lyg vengti žodžių *skausti, nuskausti*, pats aš visai nesuprantu: prieš didįjį karą man pačiam iš žmonių kalbos yra tekę girdėli posakių su šituo autoriaus ujamuoju žodžiu („Juk tamsta manęs *neskausi, nenuksausi*“ . . .).

117) *skerdykla, piovykla.*

— Jei **kiaules aukštaičiai** paprastai *skerdžia*, tad kodėl negali būti jų gyvenamose vietose kur „*skerdyklos*“? Kodėl šitas aukštaičių žodis yra būtina taisytinas bendriniuos mūsų kalbos raštuos?

118) *skunda — skundas.*

Pirmoji lytis, anksčiau įprastesnė, yra paliudyta Kuršaičio. Vadinasi, buvo be reikalo išmesta mūsų per uolių kalbos taisytojų.

— Taip, Kuršaičio žodyne *skundà, -dōs* (die Anklage) tėra. Rašomojoj tarmėj (Lietuvos aukštaičių vakaruos) čia žodis *skuñdas, -dū, -dais* tėra vartojamas žmonių kalboj. Man pačiam daiktavardis *skunda, -dos* iš žmonių kalbos pirmiau nebuvo žinomas. Ir dabar, man rodos, kad toji *skundà, -dōs* (Pr.) rašo-

m a j a i k a l b a i n e v i s a i t i n k a . A r r a š o m o s i o s k a l b o s t a r m ė s e t i k r a i k u r y r a j i (*skundà*) v i s a i g y v a (b e P r ū s ū) , a š v i s d a r k i e k a b e j o j u .

119) **slavas, slavīs, slavėnas.**

— Autoriui **slavo** nereikėjo, rodos, taip griežtai „taisyti“: jis ir n e t a i s y t a s išliks, gali būt, gyvas mūsų raštuose. Prieš žodžius „slavis, slavėnas“ pats aš nieko ypatingo neturiu, bet man pačiam ir šiaip mókytiniams dabar įprastesnis, matau, yra žodis *slāvas, -vai*.

120) **sloga, slogos.**

— Žemaičiai šito žodžio, rodos, d a u g i s k a i t ą t e v a r t o j a s a v o k a l b o j (s l ó g o s , -gų). Rašomojoj kalboj ir mano tarmėj šitą v i e n o ž m o g a u s l i g ą , r o d o s , *slogà* tevadina žmonės. Rytų aukštaičiai šitam ligos vardui savo „slanktū“ dažniausiai ténkinas.

121) **smulkmeniškai, išgaliaĩ.**

— Apie šituodu žodžiu (apie jų vartojimą ar katro tinkamumą arba netinkamumą raštams) be autoriaus turimų galvoje kalbos pavyzdžių nieko čia spręsti negaliu. Daiktavardis *smùlkmena* man tikrai yra žinomas; iš jo gali susidaryti reikalui ir būdvardis *smulkmeniškai*. . . Dėl ko šitas žodis autoriaus ujamas iš bendrinės mūsų kalbos, ne visai suprantu.

122) **smurtas —**

S m u r t a s , D a u k š o s l i u d i j i m u , r e i š k i a *pavcjus*.

— P e r s m u r t ą a r s m u r t e y r a k a m , ž i n o m a , i r p a v o j a u s , b e t p a t s *smurtas* (plg. „Želigovskio *smurtas*“) žodžio „pavojus“ neatstoja: juodu nėr sinonimu. Į klausimą, ką reiškia *smurtas*, autorius savo pastebėjimu tikslaus atsakymo neduoda skaitytojui: *šis* ir toliau nemokės to žodžio vartoti iš jo žodynėlio.

123) **spalis, spalių mėnuo.**

S p a l i s s u d a r y m o y r a t o k s p a t b ū d v a r d i s (= d a i k t a v a r d i s ? R . J .) k a i p v a s a r i s (p l g . *gegužis*).

— I r č i a a u t o r i a u s b ū t a n e a i š k a u s . *Spuliù* pats aš iš savo tarmės *spālių* šiaudelį tevadinu. Tam tikrą mėnesį (X-tąjį) mano tarmės žmonės, kol a u g a u b r e n d a u t a r p j ų , s p a l i ų m ė n e s i u t e v a d i n d a v o . K o č i a a u t o r i u s n o r i š i t u o s a v o p a ž y m ė j i m u , a r t o , k a d s k a i t y t o j a s , r a d ė s k u r „ *spalių* “ r a š t u o s , t a i s y t ų j i v i s u r „ s p a l i ų m ė n e s i u “ ? G e g u ž ė s m ė n e s i j m a n o t a r m ė s ž m o n ė s

„gegužiu“, rodos, nevadindavo pirmiau, bet dabar, turint tiek kalbos „mokytojų“, ir ten viso ko gali būti.

124) *stebėtinas* —

Stebėtiną Būga pateisina. Vadinas, nėra reikalo jo keisti *nuostabiu*. Bg. 56.

— Kad žodis *stebėtinas* buvo „kalbos taisytojų“ ujamas ir visur *nuostabiu* verčiamas, to ligšiol nežinojau: kas kita yra *stebėtinas*, kas kita — *nuostabus*: plg. „Ką jūs čia dabar *stebit*? Ką jūs čia *pastebėjot*? *Stebėtin*as dalykas... (jį stebėti, pastebėti turime). Čia yra labai *nuostabus* (mirabilis, mirus) dalykas. Visi *stebėjos* jo išmintim ir atsakymais. Ko jūs čia taip *nustebot, stebitės?*“...

125) *stovis, sueiga* —

— Abu šituodu žodžiu autoriui esančiu žinomu jau iš Širvydo. Abu juodu autorius savo žodynėlyje šiaip aiškina ir teisinga (p. 63): „*Stovis* yra Širvydo darbo žodis (nukaltas nusiziūrėjus į lotynų *status*). *Sueiga*, kuri yra kai kurių kalbos taisytojų ujama, yra žinoma iš Širvydo.“

Kaip kada šituodu „taisomuoju“ žodžiu tikrai dabar yra taisytinu, pats aš be kokių kalbos pavyzdžių nežinau. Pats tas vienas dalykas, kad juodu yra ir Širvydo darbo žodžiai, manęs dar nesudraudžia, nepamoko — neliėpia man jų visiškai neliesti... „Aušros“ ir „Varpo“ laikais mes, neskaite Širvydo, sakydavom, rodos, čia: „Rytoj bus vyrų *sueiga*“ (patys taip buvom nusikalę tą žodį iš „schod“), bet paskum iš žmonių kalbos (iš tarmių) ėmėm sakyti: „Vyrjai, *kuopon!* Rytoj bus *vyrija* (*výrybè*).“ Pats aš prireikus sakau: karo *būvis* (*būtis*); tokioj *būtỹ* (*būtyj, būtyje*) visaip atsitinka; *výrybè, vyrija, kuopa, susirinkimas*... Be kokio aiškaus kalbos teksto sunku čia kas daugiau kalbėti dėl šitų autoriaus iškeltų žodžių...

Dabartinis šitų dviejų žodžių (*stovis, sueiga*) sudarymas iš „stoti, stovėli, eiga, sueiti“ ar žodžių „sostojanije, schod, schodka“ man pačiam yra visai neįmanomas.

126) *svetingas, vaišingas, vaišus*.

— Pačiam man *svetingo*, rodos, nėra tekę vartoti raštuos, nors žodis *svetingas* tam tikra reikšme galėtų būti, žinoma, ir vartojamas (šalia „žuvingo ežero, poetingo krašto“); žodžių *vaišingas, vaišus* reikšme jis (žodis *svetingas*), žinoma, nėra vartotinas... Ir čia autoriui būtina reikėjo aiškiais kalbos tekstais operuoti.

127) tulas, tūlas.

Tūlą Daukantas vartoja ir ujamąja *kai kurio* reikšme.

— Daukantas tikrosios šito žodžio reikšmės, man rodos, nežinojo: *tūlas* buvo, tur būt, svetimas tada žemaičių kalbai žodis. *Tūlas*, kaip rodo ir kalbos vadovėliai, yra *dažnas, vienas kitas, nevienas*: vartoti jį (*tūlą*) „kai kurio“ reikšme neleidžia, rodos, niekur mūsų žmonių kalba ir jos vadovėliai.

128) turtingas —

Esą negalima sakyti: *turtingas pinigais, žodžiais*. Reikią sakyti: *pinigingas, žodingas*.

— Pats aš nemoku pateisinti, radęs kur raštuos, pasakymų: „Jis turtingas vaikais, žeme, jo kalba turtinga žodžiais, naujadarais...“ Lietuviai čia savo mintis labai įvairiai reiškia: jo yra daug vaikų; jis daug turi žemės, jam vaikų nebrangu, jo kalba labai žodinga, pilną naujadarų; jis buvo labai reikalingas (jam labai reikėjo) arklių; ar neši turtingas (bagotas) sviesto?... Kokios savos nuomonės čia žodynėlio autorius neturi; savo žodžiais jis tik neaiškiaus žmogaus arba kelių neaiškių kalbos mokytojų nuomonę pasako. Autoriui reikėjo čia ir sava nuomonė turėti: visuomenės (moksleivių...) mokytojui reik tokiam darbe ir sava nuomonė turėti; reik ir pačiam griežtesniam ar aiškesniam būti, kalbant rašte su ta visuomene. Ką čia, tikrai sakant, pasako jis skaitytojui žodžiais: „Esą negalima sakyti“?

129) turtuolis —

Turtuolio taisyklingumas neabejotinas. Bg.¹ 48.

— Pačiam man tėra žinomi čia žodžiai: *didžturtis, didžiaturtis, turtininkas, lobininkas*... Ar priesaga *-uolis* šitam reikalui tikrai tinka mums čionai (plg. *šykštuolis, jaunuolis, raguolis, varguolis*...), pats aš kokio aiškaus patyrimo neturiu, bent nėsu girdėjęs sakant: jis žemuolis, piniguoelis, protuoelis, dvaruoelis (=turi daug žemės...). Žodžiai *šykštuolis, šykštuklis, šykštenis, pavydenis, pavyduolis, varguolis*... šitam reikalui patys nieko griežto, rodos, nepasako.⁷⁹

130) tvarinys —

Tvarinys yra taisyklingai nukaltas (plg. Daukšos *tvāryti* — „*tverti*“).

— Autorius, vadinas, čia pasako, kad šių dienų „tvarinys“ esąs nukaltas iš M. Daukšos vartotojo, dabar mūsų nebevartoja-

mojo žodžio *tvāryti*. Naujāžodžius kaltis arba šiaip juos prasima-
nyti iš dabar nebevertojamų kalbos žodžių pats aš kitiems nepa-
tarčiau. Tolėliau autorius ir *tvėrybą* taisyso — p. 68 jis rašo: *tve-
ryba, tvėryba, kūryba*. Jis, vadinas, teikdamas skaitytojui
„tvarinį“, duoda „tverybos“ ar „tvėrybos“ vietoje jau *kūrybą*, ne
„tvarybą“ (šalia savo teikiamojo „tvarinio“). Ten pat (p. 68)
autorius, jokios savo nuomonės nereikšdamas, tik pasako apie
„kai kuriuos kalbos taisytojus“, kad jie norį „išmesti tverti
leidimo, kūrimo reikšmę“. Jei autorius čia skundžia ar kaltina kam
tuos „taisytojus“, tad jis turėjo ir pasakyti (įvardyti) juos. Jei
autorius čia kiek gina mūsų kalbos naujadarams („t v a r i n y s“)
M. Daukšos žodį *tvaryti*, tad jis turėtų, žinoma, ginti ar teikti
šiam reikalui ir žodžius — *tvėrti, tveria, tvėrė, tvėryba,
tvaryba*. . . Kodėl jis to nedaro?

131) -uotė.

Priesagos -uotė dabar yra vengiama.

— Autorius, matyti, nori iš raštų kalbos išvaryti ir žodžius
važiuotė, vaizduotė, asmenuotė, linksniuotė (dėl jų priesagų), no-
ri jų vietoj, tur būt, tiktai žodžių *važiavimas, vaizdavimas, as-
menavimas, linksniavimas*: jei kuri priesaga dabar yra vengia-
ma, tad ji, rašytojų supratimu, yra nereikalinga ar nebereikalin-
ga kalboj.

Žmonių kalboj, bent žemaičiuos, sakydavo dar K. Jaunius,
skirtini yra žodžiai *važiuotė* nuo *važiavimo*, *šienautė* nuo *šiena-
vimo*. . . Vokiečiai skiria žodžius *die Deklinierung, das Deklini-
ren* nuo *die Deklination*; visiems šitiems jų žodžiams versti į
lietuvių kalbą autorius čia lyg pataria toliau skaitytojui naudo-
tis tiktai žodžiu *linksniavimas* (tiktai priesaga -avimas). . .
Ar autorius tikrai norėtų, kad moksleiviai, vengdami priesagos
-uotė, tikrai imtų vengti toliau ir visų jų vartotinių (vadovėli-
nių) žodžių su priesaga -uotė (*asmenuotė, linksniuotė, vaizduo-
tė, važiuotė*. . .)?

Autorius geriau būtų, man rodos, padaręs, jei savo šios
vietos pastabą būtų išreiškęs žodžiais: „Priesaga
-uotė dabar vieno kito kalbininko, pratusio taisyti mūsų raštų kal-
bą, yra vengiama“ (plg. „jo nekenčia, jo čia bijom“ ir
„jis yra nekenčiamas, bijomas“, „šito šuns nekenčiam —
šitas šuo yra mūsų nekenčiamas“, ne „šito šuns yra
nekenčiamas“). Autoriui savo nuomonė reikėjo čia ir aiškiau ar
griežčiau išreikšti. Reikėjo savo pastaboj operuoti ir tam tikrais

kalbos pavyzdžiais. Priesaga *-uotė* autoriaus pastaboj turėjo būti jungiama čia ir su keliomis kitomis artimomis priesagomis (su *-otė, -autė*. . . plg. *mazgōtė, nešiotė, niekotė, šienautė*. . .). Ir priesagos *-uotė, -otė, -autė*. . . vartotinos yra, man rodos, tik ten, kur jų vartojimas neprieštarauja žmonių kalbos taisyklėms: be reikalo vartoti jų, kaip ir kitų priesagų, nereikia nė kalbos taisinėjams. . .

132) *-ūnas*.

Priesaga *-ūnas* yra lietuviškos kilmės. Bg.

— Yra sakoma iš senovės *Balčiūnas, Karaliūnas, Stankūnas, seniūnas, Seniūnas, Mergiūnas, malūnas, maigūnas, žinūnas* (žiniuonis). . . Kas tikrai varo, sukeldamas skaitytojams abejojimų, priesagą *-ūnas* iš bendrinės mūsų kalbos dėl jos „nelietuviškumo“? Kas varo iš kalbos *Balčiūną, seniūną, malūną, -ūnelį*. . .? Ir priesaga *-ūnas* reikia mums, žinoma, visada operuoti ten, kur ji yra tikrai reikalinga žmogaus kalboje. Kodėl autorius apie šitas priesagas „lietuviškumą“ tenukalba savo pastaboj?

133) *valdiškas, valdžios*.

— Šitas autoriaus taisymas ar pamokymas be kalbos pavyzdžio tiek tėra vertas, kiek mano čia pramanomas taisymas: *lietuviškas, lietuvių, Lietuvos; kaimiškas, kaimo; miestiškas, miesto; ežeriškas, mediškas, žemiškas, ežero, medžio, žemės*. . . Be kalbos pavyzdžio čia autorius visai nieko nepasako skaitytojui: niekas negali tikrai tvirtinti, kad „valdiško“ vietoje reikią kilmininkas „valdžios“ tevertoti mokytinių kalboj. Tarp kilmininko ir būdvardžio su priesaga *-iškas* kalboj yra, šiaip ar taip, nemaža skirtumo.

134) *valdonas* —

Valdonas reiškia: 1) *valdovas* ir 2) *(pa)valdinys*. (Š).

— Tas *valdonas*, vadinas, puikus yra žodis: skaitytojas gali jį ir *valdovo* ir *valdinio (pavaldinio)* reikšme vartoti. Pats aš skaitytojui, vis dėlto, čia patariu neklausyti šio žodynelio autoriaus: žodį *valdonas* vartokit bendrinėj kalboj tik ten, kur jį patys be šio žodynelio pagalbos tikrai galit pateisinti ir apginti nuo kalbos taisytojų ir mokytojų. Tam tikroj šio žodynelio vietoje (p. 50) autorius pasako skaitytojui ir tai, kad *valdinio* vietoj Būga vartodavęs žodį *pavaldinys*. Kalbos mokytojas, kreipiąsis barbarizmų ir netaisyklingumų žodyneliu į paprastąją visuomenę, turi daug rimčiau su ja kalbėti savo rašte: čia reikalinga ir jo paties motyvuotinė nuomonė skaitytojui.

135) viršenybė —

Kalbos taisytojai liepia keisti viršenybę į pirmenybę. Bet to nereikėtų daryti. Viena, tarp tų dviejų žodžių yra reikšmės skirtumas (lot. *superioritas* ir *prioritas*). Antra, viršenybė yra vartojama Valančiauskiu.

— Be kalbos pavyzdžių čia ypačiai sunku man kas spręsti. Žodžių su priesaga *-enybė* iš daiktavardžių (*dangus, viršus, daiktas, daržas. . .*) pasidaryti raštų kalbai vis dar, rodos, nemoku. Su ta priesaga man čia žinomi tėra keli būdvardiniai daiktavardžiai: *brangenybė, šventenybė, pirmenybė, retenybė. . .* Tas dalykas, kad Valančiauskis (Valančiauskis, Valančius) yra vieną kitą kartą pavartojęs kam „viršenybę“, man dar neparodo, jog reikia tuo žodžiu (*virš-bė*) ir dabar laisvai operuoti raštuose. Pačios būdvardinės lytys *vyresnis, viršesnis* čia, rodos, sprendžiamos reikšmės negali turėti skaitytojui. Jei žmonių kalboj daiktavardis *virš-bė* tikrai yra kur labai gyvas, jo nereikėtų nė raštuos vengti (tam tikra jo reikšmė).

136) visgi —

Visgi nėra slavybė. Bg.¹ 28—9.

— Šito žodžio (*visgi*) pats aš nemoku, rodos, vartoti. Skaitytojui, norinčiam suprasti, kur šis žodis tikrai yra vartotinas raštuos, čia galiu tiktai patarti pasiskaityti po keliolika puslapių K. Jauniaus, K. Būgos rašinių, Chr. Duonelaičio raštų ir Žemaitės apsakymėlių: iš jų tikrai supras skaitytojas, kuomet kur tinka ar netinka mūsų raštams šitoji kalbos „neslavybė“. Autorius turėjo čia ir pats griežtesnį savopaties žodį tarti ir operuoti pamokyme tam tikrais kalbos pavyzdžiais. Pats aš čia vartoju iš žemaičių kalbos, rodos, dažniausiai *vis dėlto* posakį.

137) vystyti(s), rutulti(s), plėtoti(s) (?)

— Ligi šiol nežinojau, kad žodžiai *vystyti, -tis, suvystyti*, pavartoti kur reikiant (plg. „*vystau, vystaus* vaiką, jį *vysto, -tos, suvystė. . .*“), yra vieno kito naujojo kalbos taisytojo taisomi ar pakeičiami žodžiais *rutulti (r-tis), plėtoti (pl-tis)*. Trumpai sakant, ir čia vienas kitas žymesnis kalbos pavyzdėlis pravartu būtų turėti skaitytojui.

138) žinoti — mokėti.

Reikia skirti žinoti nuo mokėti. Pav., nereikia sakyti: *jis gerai žino lietuvių kalbą*, bet: *jis gerai moka lietuviškai*.

— Pats aš sakau: „šitą kelią jis gerai žino; j. g. ž. ir mūsų kalbą (jam gerai yra žinoma ir mūsų kalba), tik gaila, kad

pats jos *nemoka*; pats aš gerai žinau ir japonų kalbą (žinau, kad yra atskira japonų kalba, žinau, kad yra žmonių ja kalbančių, turiu kiek ir supratimo apie ją, apie ją-nų tautą, papročius...), bet jų kalbos, pasisakau čia atvirai, *nemoku*. Kauno laikraščelio skelbimas, kad ieškąs kas tarnaitės, *žinančios* lietuvių kalbą, reikia suprasti, tikrai sakant, tik vienaip: reikalinga kam tarnaitė, kuri žino, jog tikrai yra kame (kur) atskira lietuvių kalba, nors pati ji (tarnaitė) gali tos kalbos visai nemokėti. Šitoks skelbimas Kauno laikraštyje yra, žinoma, visai nereikalingas gerai mokantiems lietuviškai žmonėms: suaugę Kauno žmonės visi, šiaip ar taip, žino lietuvių kalbą, jie patys dažnai ją vienoj kitoj vietoj ir girdi, su ja susiduria, todėl žinančių tą kalbą čia, Lietuvos Kaune, nereikia nė ieškoti. Mokančių tą kalbą kaip reikiant ir Kaune, sako, esą ne daugiausia: mes ir čia esam geroki savės kalbos tinginių pančiai.

Iš autoriaus žodžių tūlas skaitytojas galės pamanyti, kad reikią sakyti tik „*moku kalbą, poterius*“... , kad reikią visada sakyti tik „jis žino kelią, žino tą vietą, vadovėlį, aritmetiką...“. Ir čia autoriaus, šiaip ar taip, labai skubėta ar tik neapsižiūrėta. Tarp žodžių *žinoti* ir *mokėti* reikšmės yra nemaža skirtumo, tik galia, kad mūsų mokykliniai dabar daug kas savo raštuos ir kalboj eina čia vien rusų kalbos takais: nuskriausdami „mokėjimą“, jie vartoja raštuos, sekdami rusų kalbos pavyzdžiu (*znaju*...), savą žodį *žinoti* ir ten, kur apie *mokėjimą* tereikėtų kalbėti.

139) žinovas —

Kalbos taisytojais *žinovo* vietoj vartoja *mokovą* ir net *mokėtoją*. Bet Būga nebuvo toks graikštus: jis, sekdamas Daukantą, vartojo *žinovą*.

— Šiaip ar taip, reikia skirti *žinoti* nuo *mokėti*, *žinovas* nuo *mokovas* (*mokėtojas*, plg. 138). Šitą dalyką kiek galėdamas ir toliau čia aiškinsiu.

Nepažįstu nė vieno kalbos taisytojo, kurs *žinovo* vietoj visur reikalauja *mokovo* arba *mokėtojo*. Skirdami nuo vienas kito veiksmažodžius *gerti*, *gulėti*, *mokėti*, *palydėti*, *valgyti*, *žinoti*... , skirdami *gerti* nuo *valgyti*, *gulėti* nuo *sėdėti*, *mokėti* nuo *žinoti*, *palydėti* nuo *pavėžėti*, skiriame su jais ir *gėrėją* (*геровъ*: plg. „gerkit, gerkit, *геровелиаи*“) nuo *valgytojo*, *gulėtoją* (*гуловъ*) nuo *sėdėtojo*, *mokėtoją* (*мокouvъ*) nuo *žinotojo* (*žinovo*), *palydovą* (*лыдэтовъ*, *палыдэтовъ*) nuo *vežėjo* (ir *vežiko*, *vežiotojo*...). Saky-

damas (skirdamas posakius): „jis daug ką *moka* padaryti, kalbą jis *moka*, jis daug ką *žino*“, — kaip aš galiu, tą pačią mintį reikšdamas tam tikru daiktavardžiu, sakyti, kad jis (žmogus) esąs čia visur žinotojas (*žinovas*), ne mokėtojas (*mokovas*)?! *Gėrėjo* (*gėrovo*) juk niekas negali, ta pačia prasme kalbėdamas, *valgytoju* arba *miegotoju* vadinti. *Daukantas* geras buvo lietuvis, prieš jį daug kur turiu nusilenkti, bet čia juo sekti nemoku, negaliu, kaip nemoku visur kur sekti ir vyskupu Valančium, M. Daukša, K. Širvydu. . . : jų raštų posakiais ir šiaip kalbos pastabomis naudojuos ir sequ, bet ne visur. Šio žodynėlio autorius, skirdamas *mokėjimą* nuo *žinojimo* (138), turėjo, man rodos, ir *žinovą* (*žinotoją*) nuo *mokovo* (*mokėtojo*) skirti.

Neiškenčiu į galą dar mažmožio nepridėjęs. Skirtina, man rodos, jau ir „seku *Daukantą*“ nuo „seku *Daukantą*“. Prieš žodį „mokovas“ Būga nieko, rodos, nėra rašęs, jis tik vienoj vietoj, kiek žinau, yra pasakęs rašte, kad K. Jaunius buvęs geras „senovės kalbų *žinovas*“. Atskirų tokių žmogaus pasakymų tam tikrais apibendrinimais nereikėtų laikyti savo pamokymuose.

III.

Baigdamas šį savo kalbos dalykų straipsnį, pažymėsiu čia tik kelis jo bendresnio turinio dalykus (A—E).

140) A. Kalbamajame žodynėly nėra jokios kalbos apie vieno kito šių dienų *keistokus naujadarus*, norimus šiaip ar taip įvesti į bendrinės mūsų kalbos raštus. Taip antai, žodynėlio autorius nekovoja su tokiais mūsų raštų naujadarais: *buitpieša* (biografija), *būtovė* (istorija), *daiktininkas* (realistas), *dievovė* (bažnyčia, maldykla, šventovė), *mirčioraša* (nekrologas), *žodininkas* (formalistas). . . Autorius laiko juos, matyti, nerimtu raštų dalyku, paprastuoju vieno kito prasimanymu mūsų raštams. Autorius, rasit, ir kitaip į juos žiūri.

B. Savo žodynėlyje autorius galėjo neigiamai ar abejojamai paminėti ir tokius mūsų kalbos žodžius, kaip antai: *prokalbė*, *protėvis*. . . (žodynėlyje jų nėra)⁸⁰. Mūsų pačių žodžiai su priešdėliu *pro-*(*pra-*) ne tą mums nori paprastai pasakyti, ką juo (tuo priešdėliu) reiškiamo savo žodžiuose *próšvaista* (*próšvaistė*), *properša* (*praperšà*, *praparšà*), *próvėža* (*pravėža*) *protarpiais*, *prógiedrūliai*, *prāgiedrūliai* (*pr-uliai*), *prórečiai*, *prarečiai* (*kar-*

tais, nedažnai), *prakalbà, prāmoga, prarajà*. . . Čia tikty bendrinės kalbos raštams, man rodos, ypačiai tokie žodžiai, kaip antai: *sénkalbè, séntévis, -viai*. . . Mums čia padėtų, be Kuršaičio žodyno, ir toki savos kalbos žodžiai: *sénkapiiai, senkelis, senupis, séntėviai, senvaitis, senmergė, senbernis*. . . „*Anūku ar ainių*“ ir „*proanūku, proainių*“ vietoj pats aš iš žmonių ir raštų kalbos tevartoju paprastai žodžius *vaikaitis, -čiai, vaikų vaikai, vaikaičiūnas, -nai*.

Cia pat pastebėtina, jog vieną mūsų žmonių kalbos žodį autorius pats vartoja visai nežmoniškai. Vienoj jo žodynėlio vietoj (p. 6) pasakyta, kad *a merikonas* reiškias *Amerikos čia buvis* anglas (=įsikūrusį Amerikoj gyventi anglą? *R. J.*): autoriaus, rodos, nemokama operuoti ir mūsų kalbos „čiābuviu“, šios pat (mūsų) vietos gyventojų vardu.

C. Autorius vietomis be reikalo, man rodos, kovoja savo rašte su *mažmožiais*. Taip antai, jis reikalauja, kad toliau mūsų raštų daiktavardžiams būtų vartojami ne žodžiai *diplomas* (p. 19), *dogmatas* (p. 20), bet *diploma, -mos, dogma, -mos*. Varydamas iš bendrinės rašomosios kalbos *dogmatą*, autorius, būdamas visai nuoseklus, turėjo varyti, man rodos, ir *klimatą* — reikalauti, kad toliau jo vietoj imtume „klimą“ tesakyti: tokiais savo pamokymais vargu jis čia ką laimės šių dienų raštuos. Gaila tik būtų, jei netrukus vienas mūsų fakultetas imtų kam reikiant *diplomus* duoti, kitas, paklaūšęs šio autoriaus, — *diplomas*. Į šios rūšies kalbos smulkmenas čia žodynėlio autoriui, rodos, nereikėjo kištis; įsikišus priderėjo jam bent gilesniam ir kiek nuoseklesniam būti.

D. Vietomis sunku ir suprasti, kas autoriaus norėta savo *smulkmena* pasakyti skaitytojui, ko jį pamoko autorius savo mažmožiu. Pavyzdžiui imu čia iš žodynėlio tik kelis jo pasakymus (1—5):

1) **ant gero, geran; ant mano atsakymo, mano atsakymu** (p. 7).

2) **dalykas tame** (rus.), **mat** (p. 17).

3) **Drauginą** paliudija Kuršaitis (p. 18).

4) **Tik ką nėra** rusybė (p. 67).

5) **viso, iš viso** (p. 78).

Ar auforius pataria skaitytojui, radus kur pasakymų „**ant gero, ant mano atsakymo (1), viso (5)**“, dėti jų vietoj visada „**geran, mano atsakymu, iš viso**“?

Visur čia taip taisyti pats aš nieku būdu negalėčiau*.

Niekam, rodos, nė į galvą neateidavo, kad sakinyje: „Tik ką jis čia pasakys?“ — posakis tik ką (4) yra iš rusų ar kitų slavų atėjęs į įvairius mūsų kalbos sakinius... Autoriui reikėjo čia visur aiškiam tiksliam būti ir operuoti savo pamokymuos aiškiais žmonių ar raštų kalbos pavyzdžiais.

E. Į klausimus, *ką* kas „*reiškia*“ ir *ko* kas *neriškia*, autorius visur ar beveik visur atsako tiktai vardininku: plg. amerikietis reiškia Amerikos lietuvis (p. 6), garbė nereiškia herbas (p. 23)... Vardininką autorius ir šiaip sakiniuos kartais be reikalo vartoja: plg. tilpti (apie straipsnį, skelbimą), būti įdėtam (p. 67)**.

Šios rūšies sakiniuos kalbamajam žodynėliui geriau tikty, man rodos, kiti linksniai vardininkų vietoj: 1) amerikietis reiškia Amerikos gyventoją, yra Amerikos gyventojas; 2) garbė nereiškia herbo, žodis *garbė* neturi herbo reikšmės; 3) žodis *tilpti* tam tikrose teksto vietose yra keistinas ar taisytinus žodžiais „būti įdėtam, b. spausdinamam, b. išspausdintam“...

Viską (A—E) čia suėmęs, tiek tegaliu dar pažymėti: a) šitą savo darbą autorius turėjo ne taip skubotai dirbti, b) jis savo žodynėlyje turėjo būti daug aiškesnis skaitytojams — būti jiems suprantamas pamokytojas, operuoti žodynėlyje daug dažniau aiškiaisiais raštų ir gyvaisiais žmonių kalbos pavyzdžiais (sakiniais), c) savo darbe jam reikėjo prieš akis turėti aiškus skaitytojų reikalas — su jais kalbėti žodynėlyje daug atsargiau, aiškiau, pedagogiškiau ir elgtis savo aiškinimus mokslingiau.

Antrą kartą leisdamas šį žodynėlį, autorius, reik tikėtis, bus atsargesnis ir pasitaisys toliau bent geroką dalį šito savo darbo leidimo ýdų: kalbamasis autoriaus žodynėlio leidimas, deja, man

* Plg.: Čia guli mano atsakymas jam; ant jo, ant to mano atsakymo, savo kepurės nedėk; viso reikalo man nepasakok; viso to nevalgyk.

** Paaikškindamas tikrąją žodžio *tilpti* reikšmę, autorius turėjo lyg pasakyti, jog žodžiu *tilpti* čia žmogaus norėta pasakyti tai, ką mes paprastai žodžiais *įdėtam būti* pasakome. Autorius turėjo čia ar kur kitur pažymėti ir tikrąją žodžio *tilpti* reikšmę: plg. „straipsnis mūsų 1-ty *netilps*“ = „yra toks didelis, jog mūsų 1-tis jam yra per mažas, jo negalim spausdinti...“ —

R. J.

lyg parodo, jog autoriaus šiuo tarpu tikras skubos darbas dirbta ir kiek páiniotasi skubant jame.

Savo straipsniu, žinoma, nereikalauju, kad autorius toliau savo šios rūšies darbuose težiūrėtų, ką jam kur kalbos taisytojai priplepa...

Rygiškių Jonas.

[„Lietuvos aidas“, 1928, Nr. 198 (412), 199 (413), 209 (423), 215 (429), 221 (435), 227 (441), 232 (447) ir 238 (452)]

1930

LAIKRAŠTINĖS KALBOS DALYKAI.

Mūsų dienraščių ir šiaip laikraščių kalba eina, man rodos, vis menkyn: jų rašytojai ir „kalbos taisytojai“ lyg visai nesirūpina straipsnių kalbos dalyku arba jų kalbos taisyklėms ima naudotis tiktai kuriais-ne-kuriais svetimybų rinkiniais. Dėl tokio jų darbo tenka nukentėti mūsų kalbos žodynui ir visam jos gramatikos dalykui: kalba darosi vis mažiau įmanoma, vis svetimesnė žmonių kalbai. Pradžioj paliesiu čia, ką taisydamas, tiktai kelias dešimtis žymesnių žodyno dalykų.

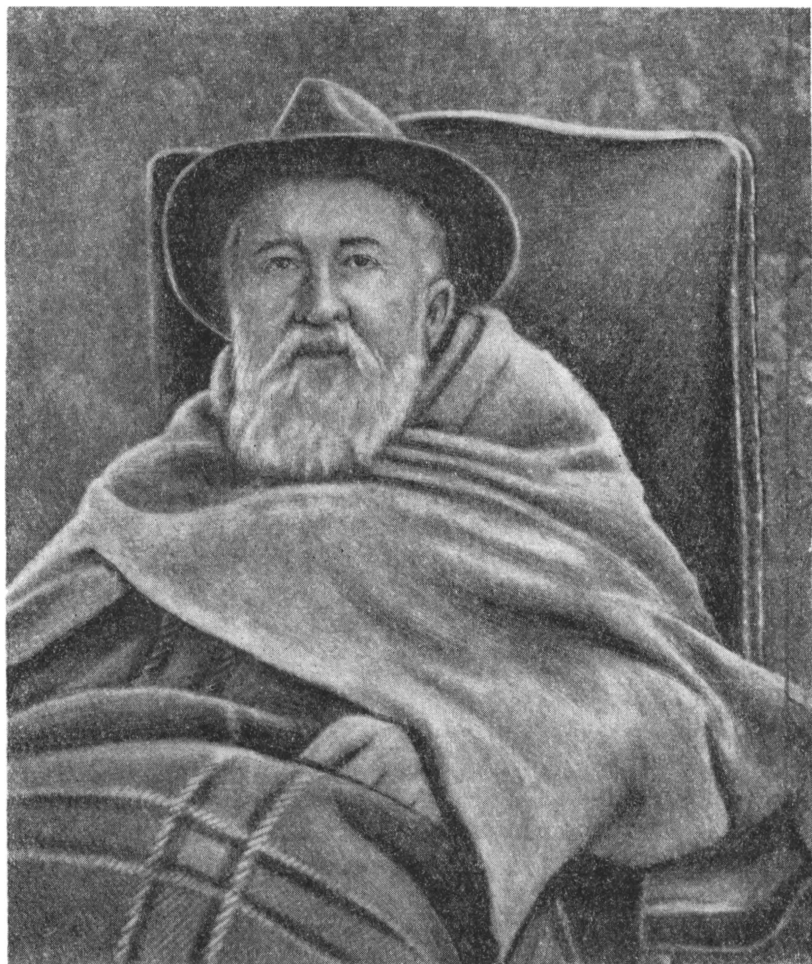
Pažymėjęs kurį taisomąjį laikraštinės (daugiausia „Liet. Aido“) kalbos sakinį, po brūkšnio (po —) arba skliaustuose po netaisyklingosios ir sunkiosios sakinio dalies duosiu kiek ir savų pataisų. Be tų pataisų, kur-ne-kur duosiu neiškentęs ir vieną kitą žmonių kalbos pavyzdį.

1. Tokia ideologija *neatitinka* mūsų *kraštui* (=T. id. mūsų *kraštui netinka*, plg. „Kirvis *kotą atitiko*. Man jis *netinka*; man jis *tinka*, *patinka*“). 2. Ar ne laikas būtų *atatinkamoms* įstaigoms pavesti sutvarkymą civilinės metrikacijos (= *tam tikroms* įstaigoms paskirti, pavesti civilinė metrikacija (=c-nę m-ją) sutvarkyti)? 3. Jis atstovaujās parlamente *vieną* Paryžiaus *dalį* (=atst. *vienai P. daliai*). Plg. „Jis yra mūsų tarnas, m. atstovas, jis *mums* tarnauja, *mums* atstovauja; jis *mus atstoja*; gera višta ir *žąsį atstoja*.“ 4. Sudarānčios valdžią partijos *atstovauja* per daug *įvairius... interesus* (=gina įvairius... interesus, atstovauja p. *įvairiems krašto dalykams...*). 5. Kabinetas bus sudarytas *šios savaitės bėgyje* (žr. *laikotarpy*, 29). — K. b. s. *šią savaitę*, šioj savaitėj.

6. Prez. Moscickis *padaręs bandymą* sutaikinti vyriausybę su seimu. — Pr. M. *pabandęs (pamėginęs)* s. v. su s. 7. *Darbiečių* (darbo žmonių) vyriausybė (Anglijoj, Angluos) gavo tik 13 balsų daugumą (13-kos b. d.). 8. Kiekvienai tautai *privalios savybės* (=būtiniai kiekvienos tautos ypatumai, savumai?...) čia reikia imti *dėmesin* (=turėti galvoje, r. kreipti *dėmesio* ir į kiekvienos tautos ypatumus... , plg. „Ir jis *privalo* duonos. Esi turtingas, tau *neprivalu* (tu *neprivalai*, tau *nėra reikalo*) duone liauti“). 9. Abi valstybės juk yra susijungusios *draugingumo ryšiais*, yra draugingos (=yra bičiulės, susibičiuliavusios, artimai, glaudžiai susijusios, prisižadėjęs draugiškai gyventi, gražiai santykiauja, sutaria, sutinka...). 10. Ar tai yra *konkordato pildymas* iš *dvasiškijs* pusės (=k-to *vykdymas* iš *dvasininkų* pusės, plg.: *ūkininkas, kalbininkas, girininkas, mokslininkas, tautininkas* — žmogus, kurs yra ypačiai susirūpinęs tam tikru dalyku, kurs to dalyko yra ir specialistas).

11. Seimas, esą, norėtų *turėti laidą* (=S. norįs būti tikras, turėti garantijos, laido...), kad vyriausybė bandys reformuoti konstituciją tik per seimą. Plg. „Seimas, *sako*, remtų maršalo kabinetą, jei (kad) šis būtų nuosaikus...“ 12. Kompetentingose sferose *pareiškama* (=esą sakoma, e. pažymima...), *jog rusų* tvirtinimas, *esą* (=tv-mas, kad) Jungtinės Amerikos Valstybės savo nota norėjusios *padaryti* neteisėtą *spaudimą*, yra visiškai neteisingas (=K. sf. esą kalbama, jog Rusai visai (visiškai) neteisingai tvirtina, kad J. A. V. savo nota norėjusios neteisingai (be reikalo) pamygti (paspausti)... 13. Jų centras ir *finansišškai* (=finansus) buvo sutvirtėjęs, plg. „Tėvas jau *sutvirtėjo sveikata*; jau ir jis buvo *protą subrendęs, koją nulūžęs*...“ 14. Tautos charakteris atsispindi ir jos politiniame gyvenime, duodamas *galimybės plėtotis* tai linkmei (=leisdamas didėti ar tvirtėti tai linkmei, įgalindamas tą linkmę didėti, platėti, tvirtėti...). 15. Jam buvo *duota galimumo* (=Jį įgalino, jis buvo įgalintas, įgaliotas...) ir į užsienius važiuoti.

16. Tos sutartys *nėra galutinos* (=galutinės). 17. *Mes gi* (=o mes, juk mes...) turim savo nepriklausomą valstybę. 18. Dirbdami tie žmonės turėjo padėjėjų, kurie *jiems* gi (=jiems patiems, tiems patiems žmonėms) prieštarauavo. 19. Tiktai atskirais įstatymais tuos dėsnius *gyvendinant* (=vykdant gyvenime, gyvendant) paaiškės, kaip jie mums *išplėtoti* (=kaip juos turim ugdyti, kaip jie tenka mums ugdyti...) ⁸¹. Priemonės, pavartotos



Jablonskis 1929 m. vasarą Palangoje

jiems *įgyvendinti* (=įvykdyti..), dar nieko čia nesako. 20. Jis praneša, kad svetur atliktos civilinės jungtuvės Lietuvoj *esti įstaišomiškomis* pripažįstamos (=esančios teisėtos, išrandamos t-os, pripažįstamos teisėtos, turinčios įstatymų galios, įstatyminės...).

21. Turėjai kiek ir *juodai* (=alkanai) *dienai* pasilikti⁹². 22. Jie stengias pasinaudoti jaunimu, *kaipo įrankiu* savo politikos tikslams (=Jie st. iš jaunimo pasidaryti įrankį savo politikos tikslams ginti..). 23. Jam, *kaipo* mokytojui, tas žmogelis, žinoma, nepatiko (=Jam. mokytojui, tas žmogelis..). 24. Neįau (=Argi) jie dabar (L-vos įstatymai) *kanoniškų* teisių prisilaiko

(=kanonų, -inių teisių laikosi, elgiasi kanoniškai)? 25. Čia *kas tai* (=kažkas, kas nors, kas...) panašu į žmonių tvirkinimą.

... 27. Įsteigta buvo *labdaringa* (=labdarių, lābdaros) draugija. Plg. „*Piktadarių gauja*; vakar buvo pati *šlapdraba*“*... 28. Tą nusprendimą (Tą dalyką) mes laikėm *negalimu*. — T. n. ir mes turėjom (tarėm, radom...) *negalimą*. Plg. „*Tarė (sakė) mane šioki, tarė mane toki*. Mes jį visai *dorą* ir beveik *šventą* turėjom. Mums jis visai *geras* rodėsi; mes ir jį visai *gerą* išradom, turėjom.“ 29. Laivui dviejų dienų *laikotarpy* (=per dvi dienas, plg. „Tris kartus per dieną valgau...“) įsakyta išvykti į Kiniją. 30. Prancūzija *manė* (=tarėsi, jautėsi) turinti pasirašyti sutartis su Lenkija, Čekoslovakija ir Jugoslavija.

31. Ten iškeltas procesas dėl vakar paskelbtos *melagingos* (=netikros, neteisingos, sumeluotinės) žinios apie Anglijos karaliaus mirtį. 32. *Neišdegė* (žr. 60)... 33. *Nejau* (=Argi) tu to nežinojai? (žr. 24). 34. Jis buvo *nudavęs* didelį dantų skausmą (=Jis buvo apsimetęs, sakėsi, dėjosi, kad jam didžiai, baisiai dantį gelia, sopą... , jis dėjos *dantį* geliamas (*sopamas*), plg. „Ir jis džiaugė *žirgą dovanotas*“). 35. Ar daug naujakurių nėra gavę *nuosavybės dokumentus* (=savybės dokumentų)?

Plg. „Kiek tas *savininkas* turi *savos* (*nuosavos*) žemės“? Šalia „savininko“ čia yr įsigalėjęs iš seniau žmonių kalboj ir žodis „savas“: plg. „Kiek turi *savos* žemės“? Šalia „savininko“ reiktų rašyti sakyti, man rodos, ir „savybė“ (ne „nuosavybė“). Rašydami čia „nuosavybė“, turėtume rašyti sakyti, gal būti, ir „nuosavininkas“. *Savybę* (savą daiktą) turim skirti, šiaip ar taip, nuo *savumo* (tam tikro *ypatumo*).

36. Labai keista, kad tą valstybės *padėtį* (=būtį, būvį, būklę...) palaiko Lenkijoje... maršalas Pilsudskis. Ar nepagerėjo naujakurių *padėtis* (=būvis, būtis, būklė...)? 37. Ministerių pirmininkas *Celminš* (=Celminis) vakar *turėjo pasikalbėjimą* (=kalbėjosi, pasikalbėjo...) su centro bloko vadu. 38. Ar jau *pasiuntei* (=išsiuntei, nusiuntei, išleidai...) savo laišką į tą jo klausimą? 39. Mes esame karšti *patriotinio* auklėjimo rėmėjai (=M. e. k. *patriotiško* a. r., mes uoliai remiame *patriotišką* auklėjimą...). 40. Čia laisvamaniams nėra jokio *patvarkymo* (lenk. *potuchy*, rus. *ustupki*...). — Čia laisvamaniai nėra dėl to pagiriam, čia jiems nėra kiek nenusileidžiama?!

* Žodis *labdaringas* turėtų reikšti „turintį viduje daug labdarių“.

41. Biudžetas nebus *pereikvojamas*. — B. nebus perdaug *eikvojamas* (*išeikvotas*)?! 42. Mūsų *dvasiškija, dvasiškiai* (=dvasininkai) konkordato visai *nepildo* (=nevykdo, nesilaiko). 43. Ir tai *pilnai* (=Ir tat visai, visiškai) suprantama. 44. Studentai dalyvavo *grynai politinėse* (=St. d. tikrai politiškos, vienos politikos. . .) organizacijose. 45-a. *Latviai* (=Latvių, Latvijos) eksporteriai. . . reikalauja, kad Lenkijos muitai nepraneštų 30% prekių vertybės (=kad L. m. būtų nedidesni už 30% pr. v. . .). 45-b. Kancleris šiandien reichstage *darys pranešimą* (=K. ką praneš)⁸³ dėl antrosios Haagos konferencijos (apie antrąją H, konferenciją. . .).

46. Tur būt, ir patiems nacionalistams aišku, kad reikalingo *įstatymui praveisti* (=laimėti, nubalsuoti. . .) balsų skaičiaus jie niekad negaus. 47. Patriotizmas yra *privalomas* (=būtinai reikalingas. . .) kiekvienam piliečiui (plg. 8). 48-a. Jis jau *protiškai* ir *kūniškai* (=protą ir kūną) buvo subrendęs (plg. 13). 48-b. Tu, *reiškia* (=vadinasi), rytoj parvažiuosi. 49. Jis *ruošėsi* tada *prie egzaminų* (=J. mokėsi t. egzaminams, m. t. egzaminus, plg. „Turiu rytojaus *pamoką* mokyti, istoriją rytojaus *pamokai* mokyti“). 50. Jis dabar rytojaus *pamoką* (r. istoriją. . .) *rengia, ruošia* (=Jis moka r. p-ką, rengia ją, jis moka p-ką, i-ją rytojui. . .). Plg. „*Apsiruošk* (apsivalyk, apsišluok, apsišvarink, apsidorok): svečių atvažiuoja. *Kur tu rengies?* — *Rengiuos* į girią važiuoti. Vis *rengės*, bet *neišsirengė* (*neprisirengė*). Tėvą *aprengsiu* ir tada teatsitrauksiu iš čionai. Kam tu čia jį *rengi* (aprengi, nurengi, *aprengi, nurengi*. . .)?“

51. Tu, *reiškia* (=vadinasi), neatvažiuosi? 52. Jis *palaiiko ryšius* (=susiziņo, santykiauja. . .) su demokratais. *Ryšy* su nacionalistų *susilalkymu nuo balsavimo* (=Dėl nac. nebalsavimo, iš dalies d. nac. nebalsavimo. . .) suiro posėdis. 53. *Sąryšy* su Pilsudskio *liga* (=Dėl P-kio ligos, plg. 52) naujo ministerių kabineto sudarymas kiek *užtruks* (=naujas m-rių kabinetas vėlėliau, kiek vėliau susidarys. . .). 54. Į senatvę ir jis ima *savarankyn eiti* (=daros, randas didesnis savarankis, daros savarankesnis). . ., plg. „Jis eina *ilgabarzdyn, savaprotyn, savažemyn, vyrryn*“?! (=daros, randas didesnis ilgabarzdis, d. savaprotis, *didesnis* išauga *vyras*, jis ir už šunį *šunesnis*. . .). 55. Iš *anglų* (=Anglų, Anglijos) vyriausybės buvo gautas atsakymas ir į *prancūzų pasiūstą* (=į Prancūzų išsiūstą, nusiūstą, išleistą. . .) memorandumą dėl jūrų nusiginklavimo.

... 57. Spalių m. Latvijos išvežimas siekia 33.800.000 (=yra išvežta beveik už 33.800.000..) latų. 58. Jį („šliūbą“) *paskaitė netikru ir nevykusi* (=Jį *tarė, rado, išrado netikrą ir nevykusį* (plg. 28)). 59. Partijų rietenos *tik neša tautos pajėgų skaldymą* (=tautos pajėgas *teskaldo*...). 60. Savo laiku *buvo pakeltas sumanymas* išversti statutą į lietuvių kalbą, bet *neišdegė* (1929 m. „L. A.“ Nr. 287). — s. l. (prieš porą amžių) b. valstybėj sumanyta išversti statutas (s-tą) į liet. k., bet tas sumanymas *laiku nebuvo įvykdytas* (t. s. nieku baigėsi), plg. „Tie *karklai išdegė, sudegė ir t. k. neišdegė, nesudegė*.“ 61. Tat bus padaręs *karo stovis* (=k. apsaugos būvis, b. p-riusi *k. aps. būtis, būklė, k. būtis, būklė*). 62. Čia leidžiamas *tautiškos minties* (=tautos) dienraštis.

NB. Taisydamas šitą dienraščio kalbos dalyką (62), turiu galvoj šiuos žmonių kalbos sakymus: *ūkio* (ne „ūkiškos minties“) laikraštis, *miesto* (m. žmonių, *miestiečių, miestiniai*) drabužiai, *m. žmonės, m. mokyklos, kalbos (mokslo) laikraštis*... Šalia „tautos dienraščio“ galėtų būti ir „tautininkų dienraštis“ (plg. *ūkininkų* laikraštis, *miestiečių* drabužiai, *ūkio* l-tis, *miesto* dr-ai. Kalboje nėra ir, man rodos, nebus „ūkiškos, miestiškos, pirkliškos, jūriškos, giriškos, kaimiškos minties laikraščių...“). 63. *Šituo dalyku* sėkmingai gali *užsiūmti* tiktai išėję gyvenimo mokyklą žmonės. — Šitą darbą, dalyką gali sėkmingai *dirbti, rinktiuoti* t. iš. g. m. žm. 64. *Politika užsiima* (=Politiką varo, politikauja...) tik subrendę žmonės. 65. Jis *užsiima* ir *privatine praktika* (=Jis turi ir privatinės praktikos, verčias pr. pr-ka, jis ir privatišką (privatinį, pašalinį) darbą dirba).

66. Kudirkienė prieš jį *bylą užvedė*. — K. *pradėjo* su juo *bylą*, *bylą byloti*, *iškėlė jam bylą, ėmė su juo bylinėtis*... 67. Tuo reikalu dabar *bus vedamos derybos*. — T. r. d. eis derybos, dėl to reikalo (tuo reikalu) dabar jie *derėsis, bus deramasi*. 68. S.S.S.R. mėgina *vesti derybas* (=derėtis, tartis...) su Mukdeniu. 69. Jie nori *atvesti derybas prie sėkmingo galo* (1929 m. „L. A.“ Nr. 285). — Jie nori sėkmingai derybas pabaigti, nori, kad derybos sėkmingai baigtųsi... 70. Jis dabar *veda* labai *gerą gyvenimą* (=labai gerai gyvena...). Teisme jis ir mano *reikalus veda* (=T. jis ir mano dalykus gina, m. dalyku jis rūpinasi, m. bylą byloja...).

71. Jau *veikia* komisija rašybai sutvarkyti (=J. *dirba* k-ja r. tv., rašybos tvarkomoji komisija, j. d. rašybos komisija, jau *įsi-*

dirbus yra rašybos komisija, plg. linų *minamoji* mašina, tyrės *maišomasis* kotas (menturis) ir mašina linams minti, kotas tyrei maišyti). 72. Jie geriau moka valstybės *reikalus vesti*, negu mes.— Jie geriau už mus (nekaip mes, negu mes) moka valstybės *reikalais (dalykais) rūpintis*, valst. reikalus rikiuoti, tvarkyti... 73. Tas motoras *išvysto labai didelį greitumą* (=T. m. yra *labai greitas, l. greitai lekia, eina, bėga*). 74. Nuo ko pareina daugiausia tas jų *kalbos (istorijos) nežinojimas* (=k. ist. *nemokėjimas*)? 75. Ir jis yra didelis (didis) mūsų kalbos *žinovas* (=gerai *moka* mūsų kalbą, yra geras mūsų kalbos *mokovas* (mokėtojas), plg. „Gerkit, gerkit, *gėrovėliai* — šokit, šokit, *šokėjėliai!*“ *Gulovas, palydovas* (vagono arba traukinio palydovas), *vadovas*. Ir mūsų kalbą jis gerai *moka*; *moka* — yra jos *mokovas*; čia jis viską gerai *žino*, apie v. g. nusimano — to visko geriausias žinovas jis tėra.

Šito straipsnio pastebėjimais, tikiuosi, pasinaudos, kur bus reikalinga, mūsų laikraščių redaktoriai ir bendradarbiai. Tikiu, jog ir keliolikai mūsų mokytojų ar šiaip mokytinių... pravartu būtų su jais arčiau pasižinti — kada-ne-kada imti kuriais-ne-kuriais šios vietos pažymėtaisiais kalbos dalykais naudotis mokykloje ir šiaip gyvenime. Dėl šitos rūšies kalbos dalykų bus ir smulkiau, tikiuos, čia kalbama toliau.

Rygiškių Jonas.

[„Kalba“, 1930, t. I, sąs. 1, 31—36 psl.]





PASTABOS

1. Jablonskis čia turėjo galvoje 1903 m. „Varpo“ Nr. 3, kuris buvo skirtas „Aušros“ laikraščio dešimtmečiui paminėti. Šio straipsnio rankraštis yra Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto rankraščių skyriuje (E 272).

2. Nors Jablonskis neteikė literatūrinei kalbai *užduoties*, tačiau šis žodis ilgainiui ėmė vis dėlto įsigalėti ir šiuo metu gana plačiai vartojamas. Juo paprastai žymima konkretesnė, apibrėžtesnė sąvoka — tam tikras užduotas darbas bei darbo kiekis, tai, ką rusai vadina *задание*. Tuo tarpu *uždaviniu* dabar linkstama žymėti apskritai kokį nors kieno užsibrėžtą vykdyti darbą ar tikslą, būtent, tai, kas rusų vadinama *задача*. Toks šių dviejų žodžių vartojimas sąvokų diferenciacijos reikalui gali būti ir pateisinamas, juo labiau, kad *užduotis* iš raštų, kaip rodo didžiojo Lietuvių kalbos žodyno kartoteka, jau patekusi ir į gyvąją liaudies kalbą (plg. Jis neatliko savo *užduoties* — Viduklė, Padaryk rytojui tau paskirtą *užduotį!* — Šiluva ir kt.).

3. Dėl priešdėlio *da-* kilmės lingvistų tarpe ir mūsų laikais dar nėra visiškai vieningos nuomonės, bet patikimesnis atrodo jo kildinimas iš slavų kalbų (žr. *В. Мажюлис. Происхождение приставки da- в балтийских языках. — „Вопросы славянского языкознания“*, вып. 3. Москва, 1958, стр. 127—133).

4. Įžymaus lietuvių liaudies poeto Kristijono Donelaičio pavardės rašymas ir tarimas gana ilgą laiką nebuvo paaiškėjęs ne tik Jablonskiui, bet ir kitiems tyrinėtojams. Iš pradžios Jablonskis, sekdamas A. Šleicheriu ir siedamas „Metų“ autoriaus pavardę su *duonele*, patarė vadinti *Duonelaitiu*. Bet paskui (žr. 95 psl.) tą pavardę ėmė sieti su žemaičiuose sutinkama pavarde *Dónėla* ir iš šios pastarosios buvo linkęs kildinti lytį *Dónelaitis*. Vėlesnieji tyrinėjimai (žr. „Archivum Philologicum“, 1935, V kn., 213—215 psl.) patvirtino tokį Jablonskio kildinimą, ir dabar visuotinai vartojama tiktai lytis *Dónelaitis*.

5. 1910 m. „Vilties“ Nr. 124 (459) Jablonskis įdėjo „Atitaisymą“ dėl žodžio *spausdiniai*. Tame „Atitaisyme“ jis vietoje *spausdinio* teikė vartoti

spaudinį, sakydamas, kad „Daiktavardžiai su galūne *-inys* žmonių kalboje padaromi iš pirminių veiksmazodžio liemenų — iš *spaud-*, *svied-*, *siu-*, *mezg-*, ... (*spaudinys*, *sviedinys*, *mezginys* ...), ne iš antrinių arba ir tolesniųjų — ne iš *spauzdin-*, *sviezdin-*, *siūdin-*, *mezgdin-* ... , ne iš tų liemenų, kuriuos gauname iš veiksmazodžių *spauzdinu*, *sviezdinu*, *mezginu* ...“ (žr. Jablonskio raštai, IV t. Kaunas, 1935, 64 psl.).

6. Rusų kalbos žodis *отчет* dabar paprastai lietuviškai verčiamas *atāskaita* (rašoma ir sakoma: „Jis padarė susirinkime *ataskaitą*“, „Po *ataskaitos* prasidėjo diskusijos“ ir t. t.). Ir nors tokiu atveju tikslingiau būtų vartoti Jablonskio teiktąją *apyškaitą*, nes iš tikrųjų *atskaità* arba *atāskaita* turėtų reikšti visų pirma tai, kas nuo ko atskaitoma — *вычет*, *отчисление* (plg. dar „Gimtoji kalba“, 1940, sąs. 9—10, 136 psl.), bet dabar toji *ataskaita* „apy-skaitos“ reikšme jau taip plačiai vartojama, jog vargu ar ir labiausiai spyr-iojantis kalbininkams pavyktų ją išprašyti. Didelis *ataskaitos* paplitimas dabartinėje literatūrinės kalbos vartosenoje, be kita ko, paaiškinamas, tur būt, dar tuo, kad šio žodžio reikšmė asocijuojama su „atsiskaitymu“, „atsi-skaityti“.

7. „Viltyje“, išnašoje, pridėta tokia pastaba: „Šito straipsnio rašyba yra „Vilties“ rašyba. — Red.“ Matyt, kad arba Jablonskis derinosi prie šio laikraščio rašybos, arba redakcija spausdino Jablonskio straipsnį sava rašyba.

8. *Kariškio* vietoje Jablonskis iš pradžios teikė vartoti arba *karininką*, arba *karo žmogų*, bet paskui, į gyvenimo pabaigą, matydamas vis labiau įsigalint *kārį*, šį pastarąjį žodį ir pats ėmė teisinti kalbos duomenimis. *Karinišką* ilgainiui įgavo „aficieriaus“ reikšmę. Vartojant neblogoi sudarytus žodžius *karys* ir *kareivis*, nėra būtino reikalo gaivinti Jablonskio smerktąjį ir darybos atžvilgiu sunkiau pateisinamą *kariškį*: *karjūs* gali visiškai atstoti rusų *воин*, *военный*, o *kareivis* — *солдат*.

9. Veikiamosios ir neveikiamosios rūšies dalyvių vartojimas lietuvių kalboje ligi šiol dar nėra kaip reikiant ištirtas. Todėl klausimas, kada vartotini veikiamosios, o kada neveikiamosios rūšies dalyviai literatūrinės kalbos praktikoje dar ir dabar dažnai gali kelti abejonių. Jablonskis nei savo vadovėliuose, nei kalbos straipsniuose veikiamosios ir neveikiamosios rūšies dalyvių reikšmės ir vartojimo skirtumų taip pat nėra aiškiau nusakęs: vadovėliuose jis paprastai tenkindavosi davęs didoką pluoštą pavyzdžių su dalyvinėmis konstrukcijomis, o straipsniuose — be kokių teorinių apibendrinimų ar taisyklių tiktai taisydavo, jo nuomone, netaisyklingus, taisytinus dalyvių vartojimo atvejus. Tad nenuostabu, kad kai kurie Jablonskio šios rūšies taisyimai, ypač jo reikalavimas tokiuose posakiuose, kaip „Ieško *atsakančio* darbo“, „Jie *priderančiai* elgiasi“, „Jis viską *įtikinančiai* išdėstė“ ir pan., nevar-toti veikiamosios rūšies dalyvių ar iš jų padarytųrieveiksmių vietoje neveikiamosios rūšies lyčių (*atsakomo*, *prideramai*, *įtikinamai* ...), kitiems kalbininkams rodėsi nepakankamai pagrįstas. Pvz., Pr. Skardžius, remdamasis gausiais senųjų raštų ir gyvosios kalbos duomenimis, teisingai tokių pasakymų, kaip *atsakantis* darbas, *gaivinantis* oras, *spiegiantis* balsas, *priderančiai* elgiasi, *įtikinančiai* sako, *niekinančiai* žiūri ir kt., vartojimą (žr. „Švietimo darbas“,

1926, Nr. 4, 396 – 400 psl. ir 1927, Nr. 11, 1237 – 1239 psl.). Bet pastarasis, pateikęs gausybę savo išvadas patvirtinančių pavyzdžių, irgi detaliau neišryškino veikiančios ir neveikiančios rūšies dalyvių reikšmių ir nesuformulavo jų vartojimo taisyklių: apsiribojo daugiausia tik bendro pobūdžio teoriniais samprotavimais ir lietuviškų dalyvinių konstrukcijų palyginimu su atitinkamomis kai kurių kitų kalbų (lotynų, vokiečių) konstrukcijomis. Todėl visapusiškas veikiančios ir neveikiančios rūšies dalyvių reikšmių ir vartojimo ištyrimas dar ir dabar yra labai aktualus ir neatidėliotinas uždavinys.

10. Gyvojoje liaudies kalboje ne visur su daugiskaitiniu daiktavardžiu *metai* vartojami dauginiai skaitvardžiai. Pvz., pietų-rytų Lietuvoje dažnai pasakoma ir: „*Dviem metam rugių užteks*“ (Punià), *Mirė trijų, keturių, penkių... devynių metų mergaitė*“ (Butrimonys, Jieznas). Todėl laikyti didele klaida tokių pasakymų nereikėtų, nors literatūrinės kalbos norma, žinoma, turėtų būti dauginių skaitvardžių lytis.

11. *Turtuolis* yra niekuo dėtas žodis: jis sudarytas pagal tokius žodžius, kaip *drauguolis* „draugas“, *varguolis* „vargšas“ ir kt., ir sutinkamas gyvojoje liaudies kalboje, ypač tautosakoje (pvz.: „*Turtuoliui tiesa nereikalinga: jis be jos amžių gerai pragyvena*“, „*Atrodo iš kalbos turtuolis, o namie – varguolis*“ – Perlojos apyl., „*Be bobos net turtuolis negyvena*“ – Raseinių apyl. ir t. t.). Todėl literatūrinės kalbos vartosenoje nėra jokio reikalo keisti jį *didžiaturčiu*, *turtininku* ar koku nors kitu žodžiu (plg. dar *K. Būga*. „*Kalba ir senovė*“. Kaunas, 1922, 48 psl.).

12. *Žemvaldys* susidarytas XIX a. paskutiniaisiais dešimtmečiais (sutinkamas „*Aušroje*“ ir ypač dažnai „*Varpe*“), nusižiūrėjus į rusų *земледелец*. Jo vietoje Jablonskis visą laiką teikė vartoti *dvārininką* arba *žėmininką*, bet pastarasis, kad ir būdamas gyvas žodis (užfiksuotas G. Milkaus, A. Juškos ir kt. žodynuose, be to, žinomas iš Skuodo apylinkių ir ankstesniųjų Prūsų Lietuvos raštų), vis dėlto labiau neišsigalėjo literatūrinės kalbos vartosenoje: šalia *dvarininko* kurį laiką tarybinės santvarkos metais buvo plačiai paplitęs ir *žemvaldys*. *Žemvaldžio* gajumą nulėmė ne tik jo sąsaja su rusų *земледелец*, bet ir *žemininko* semantinis neapibrėžtumas: mat, *žėmininkas* aiškiau nenurodo asmens santykio su žemės valdymu, ir *žemininku* gali būti vadinamas bet koks žmogus, besiverčiantis žemės darbu, nebūtinai tas, kuris iš žemės valdymo (ne iš darbo) turi pajamų, pelno. Dabar tiek žodis *dvārininkas*, tiek ir *žemvaldys* jau pasitraukę iš aktyviosios lietuvių literatūrinės kalbos vartosenos.

13. Panašiai kaip *žemvaldys*, XIX a. pabaigos lietuvių periodinėje spaudoje atsirado ir žodis *žemdirbys* (plg. rusų *земледелец*), o iš šio *žemdirbystė* (rus. *земледелие*). Nors darybos atžvilgiu *žemdirbys* ir *žemdirbystė* ne visai įprasti dariniai, bet ilgainiui jie, būdami semantiškai aiškūs ir trumpesni (dėl to ir patogesni) už žodžių junginius *žemės dirbėjas* ir *žemės darbas*, gana plačiai paplito literatūrinėje kalboje. Todėl dabar nebėra tikslo prieš juos kovoti ar jų vengti kalbos praktikoje.

14. *Sąskaitoti* — tai paties Jablonskio sudarytas naujadaras, plačiau nepaplitęs lietuvių literatūrinės kalbos vartosenoje; jo (kaip ir *skaitliuoti*) vietoje ilgainiui visuotinai įsigalėjo žodis *skaičiuoti*. *Sąskaitoti* visai gerai galėtų tikti sąvokai „sąskaitas tvarkyti, свести счёты“ reikšti (tokia reikšme, šis žodis dabar, rodos, kai kur ir vartojamas).

15. *A. R.* — Albinas Rimka, vienas iš buržuazinių ekonomistų.

16. *Emša* — rašytojo Marcelino Šikšnio slapyvardis.

17. Pasakymas iš *pažiūros* yra gana plačiai vartojamas liaudies kalboje, ypač pietų-rytų Lietuvoje (plg. „Iš *pažiūros* nieko bernas“ — Nemajūnai, „Iš *pažiūros* nieko sau“ — Skāpiškis, „Iš *pažiūros* ne kas, ale užsišnekyk“ — Daukšiai, „Iš *pažiūros* nieko sau atklys“ — Panevėžio apyl., „Mano panytėlė graži iš *pažiūros*“ — Saločiai ir kt.). Todėl tais atvejais, kai šis pasakymas reiškia „iš išvaizdos, iš išorės, с виду“, keisti jį bendratimi *pažiūrėti*, mums rodosi, nėra pakankamo pamato (plg. dar „Aš jį iš *mātymo* pažįstu“ — Alksnėnai, „Iš *eigastio* jį pažinau“ — Grūžiai, „Tave iš *eisenos* pažįstu“ — Daukščiai ir pan.).

18. Senesnis ir gyvesnis yra pasakymas *vienu balsu* (plg. „Plebanus kunigus *wenu balsu* praschiikiet...“ — Mažvydas; „Giedokem *wienu balsu* schirdies dugnu...“ — B. Vilentas ir kt.). Bet nepeiktinas ir dabar literatūrinėje kalboje plačiai vartojamasrieveiksmis *vienbalsiai*: jis gali būti sudarytas iš būdvardžio *vienbalsis*, -ė (plg. A. Juškos žodyne randamą pasakymą „Kad vjns dainūja, bus *vjnbalsė* daina“) taip kaip *pūsbadžiai*, *vienbasiai* iš būdvardžių *pūsbadis*, *vienbasis*.

19. *Druskius* — Adomo Jakšto-Dambrausko slapyvardis.

20. Dalelytės *nė* ir *nei* gyvojoje liaudies kalboje retai kur griežtai skiriamos: tose tarmėse, kur vartojama *nei*, paprastai nevartojama *nė* ir atvirkščiai. Todėl literatūrinėje kalboje taip pat galima būtų nedaryti skirtumo: galima būtų tenkintis viena plačiau vartojama *nei* (sakyti rašyti ir „Aš nenoriu *nei* valgyti“, ir „Aš nenoriu *nei* valgyti, *nei* gerti“). Bet kadangi nuo Jablonskio sintaksės pasirodymo (1911) laikų, remiantis daugiausia žemaičių tarmėmis, toks skirtumas daromas, tai dabar nėra reikalo atsisakyti tradicinių įpročių literatūrinės kalbos vartosenoje.

21. Vietoje Jablonskio teiktosios *pradedamosios mokyklos* ilgainiui labiau įsigalėjo *pradžios* ir *pradinė mokykla*. Visi tie pavadinimai yra taisyklingi ir nesmerktni, bet literatūrinės kalbos norma vis dėlto reikėtų laikyti vieną kurią lytį. Mūsų nuomone, tokia normine lytimi galėtų likti bene labiausiai prigijusi liaudies kalboje ir darybos atžvilgiu tinkamiausia *pradžios mokyklà*.

22. Šiuo ir kitais panašiais atvejais dalyvio *sėkantis,-ti* vartojimas gali būti pateisinamas, nes įvardžio *kitas* čia lyg ir nepakanka. Pvz., Jablonskio taisomajame sakinyje „Vaidinimas atidėtas *sekančiam* šeštadieniui“ žodis *sekančiam* parodo, kad vaidinimas atidėtas tam šeštadieniui, kuris tuoj pat eis,

seks po šio kalbamojo šeštadienio. Ir jeigu šiame sakinyje *šeščiame* pakeistume įvardžiu *kitam*, tai tada būtų neaišku, ar vaidinimas atidėtas tuoj pat po kalbamojo einančiam, ar kuriam kitam, vėlesniam šeštadieniui. Tokią šio dalyvio vartosena, pastebimą jau XVI – XVII a. lietuviškuose raštuose, žinoma, nulėmė literatūrinės kalbos praktikoje iškilęs reikalas tiksliau skirti sąvokas (plg. dar rusų *следующий день* ir *другой день*, vok. *folgender Tag* ir *anderer Tag* ir kt.).

23. Nors *apskritis* vietoje Jablonskis teikė *apygardą*, bet buržuazijos valdymo metais (taip pat ir pirmaisiais tarybinės santvarkos metais ligi 1950 m.) tam tikras administracinis-teritorinis vienetas buvo vadinamas tik *apskritim*. Dabar, įvedus naujus administracinius vienetus – *rajonus*, žodis *apskritis* plačiai jau nevertojamas.

24. Kaip šalia *pagalbos* turime *pagalbininką*, *pagalbininkę*, taip šalia *pagėlbos* – *pagėlbininką*, *pagėlbininkę*. Ir vienos, ir antros lytys yra taisyklingos ir gyvojoje kalboje vartojamos (plg. „Svetima *pagalba* nešildo galvą“ – Joniškis; „Dabar nė kokios *pagėlbos* nėra iš jo“ – Linkuvà, „Engėjui velnias patarčjas, sukčiai *pagelbinykai*“ – Marcinkonys ir kt.). Literatūrinės kalbos normine lytimi reikėtų laikyti *pagalbą*, nes, kaip matyti iš senųjų raštų ir analoginių liaudies kalbos pavyzdžių, *pagėlba* yra vėlesnis perdirbinys iš *pagálba* (plg. *šelpiti* – *pašalpa*, *geřbti* – *pagarba*, *sėkti* – *pāsaka* ir kt.).

25. *Sūeiga* yra senas ir plačiai tiek raštuose, tiek gyvojoje kalboje vartojamas žodis (plg. „... klausikimeg wēl' iau kaip' swódbose *sūeigose* mūsų turimesi laikit“ – Daukšos Postilė 340, „Aš grįžtu iš *sueigos*“ – Kupiškis, „Čia tikras kermošius ar bobų *sueiga*“ – Batakių apyl., „Dainuoja per vestuves ar taip per kokią *sueigą*“ – Vėliuona ir kt.). Todėl jo vengti ar keisti jį koku nors kitu žodžiu, rodosi, nėra jokio pagrindo.

26. Nors liaudies kalboje kai kur ir sutinkamas žodis *súokalbis* „susitarimas, susikalbėjimas“ (pvz., „Kas do *suokalbis*, kad tu nepildai“ – Simnas, „Vagis pas vagį vis ant *suokalbio* eina“ – Liškiava, „Jų buvo *suokalbis*, abi vienokias skaras pirko“ – Dusetos), bet savo daryba jis neįprastas (plg. *sutarti* – *sutartis*, *santartis*, *sántarvė*; *sutekėti* – *sántekis*, *sántakas*, *santakys* ir kt.). Todėl literatūrinei kalbai teiktinesnis, ypač „slapto susitarimo, zarobop“ reikšme, žodis *sąmokslas*.

27. *Žemaitija*, panašiai kaip ir *Aukštaitija*, *Prūsija*, yra neperseniausi naujadarai, sudaryti analogiškai pagal tokius teritorinius pavadinimus, kaip *Lėnkija*, *Vokietija*, *Lātvija* ir kt. Norė iš senųjų, XIV – XV a. istorinių šaltinių ir gyvosios liaudies kalbos težinomi tik *Žemaičiai*, *Aukštaičiai* ir *Prūsai*, bet nesmerktini žemaičiai, aukštaičių ir prūsų gyvenamajam plotui, teritorijai, žymėti ir pavadinimai *Žemaitija*, *Aukštaitija*, *Prūsija* (plg. *ąžuolijà* „miškas, vieta, kur daug auga ąžuolų“ – Butrimonių apyl., *biržijà* „beržynai, vieta, kur gausu beržų“ – Kaltinėnų apyl. ir kt.). Kiek vėliau (žr. 118 psl.) ir pats Jablonskis griežtai nereikalavo vengti *Žemaitijos*.

28. Tiek Jablonskis, tiek kiti kalbininkai veiksmažodį *kainuoti* visuomet taisydavo į *kašiuoti*, *mokėti*, *kainoti* ar *atsėiti*. Bet literatūrinės kalbos prak-

tikoje iš visų tų veiksmazodžių pastaraisiais dešimtmečiais vis dėlto ėmė labiau išsigalėti „turėti kainą, vertę, kaštuoti“ reikšme peiktasis antrinės darybos veiksmazodis *kainuoti*. Taip atsitiko daugiausia dėl to, kad *kaštuoti* imta vengti dėl jo nelietuviškos kilmės (plg. lenkų *kosztować*, vok. *kosten*), o veiksmazodžių *mokėti* ir *kainoti* reikšmės ėmė kaskart vis labiau išsiskirti: *mokėti* dažniau pradėtas vartoti tik „atsilyginti, duoti už ką nors pinigų“ reikšme, o *kainoti* — „vertinti, nustatyti kainą“ reikšme. Šalia *kainuoti*, „kaštuoti“ reikšme, žinoma, dabar dar vartojamas ir veiksmazodis *atseiti*, bet pastarasis dėl savo daugiareikšmiškumo (plg. „Jam karvės *neatseina*“ — Dūsetos, „Man rytoj *atseina* važiuoti į miestą“ — Pūšalotas, „Nepatinka man bernelis, *neatseina* jo svirnelis“ — Vabalniškis, „Man tas arklys brangiai *atsiėjo*“ — Linkuvė ir kt.) yra linkęs užleisti vietą veiksmazodžiui *kainuoti*. Taigi dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos raidos tendencija kovą prieš *kainuoti* daro beprasmišką.

29. *Pašto palaida* — tai bene paties Jablonskio sudarytas terminas „pinigų siuntimo paštu“ ir „pinigų siunčiamojo blanko“ (rus. *непечод*, vok. *Postanweisung*) sąvokoms žymėti. Bet šio termino vietoje ilgainiui labiau prigijo *pašto perlaida*.

30. Nors Jablonskis visą laiką *viršaitį* keitė *vaitū* arba *viršilą*, bet buržuazijos valdymo metais tam tikro administracinio vieneto — valsčiaus — viršininkas buvo vadinamas *viršaičiu* (Rytų Lietuvoje, apie Ukmergę, šis žodis gyvojoje kalboje turėjo, rodosi, ir „bandos viršininko, skerdžiaus“ reikšmę). Dabar žodis *viršaitis* yra nuėjęs į negrįžtamą praeitį.

31. Jablonskio teiktasis *bendramānis*, jo paties sudarytas pagal tokius pavyzdžius, kaip *geradāris*, *lengvātikis* ir kt., visais atžvilgiais yra neblogas žodis. Bet literatūrinės kalbos vartosenoje jam vis dėlto nepavyko išstumti verstinio *vienminčio* (plg. rusų *единомышленник*). Pastarajam įsitvirtinti, be kita ko, bus padėjusi, tur būt, ir ne visai vykusi analogija su *vienplaukiu*, *vienrankiu*, *vienturčiu*, *vienvardžiu*, *vienmečiu* ir kt. panašiais žodžiais, ir nežymus reikšminis skirtumas, apspręstas skirtingų tų žodžių sudedamųjų elementų (*bendras* + *manyti* ir *vienas* + *mintis*).

32. Kad prieveiksmis *noriai* ne iš piršto išlaužtas žodis, bet tikras lietuvių kalbos faktas, sutinkamas tiek senuosiuose rašto paminkluose, tiek gyvojo liaudies kalboje (apie Kūpiškį ir kitur), ir kad jo nėra reikalo būtinai keisti į *mielai*, *noringai*, *noromis* ar su *noru*, tai, dar Jablonskiui gyvam esant, įtikinamai buvo įrodęs Pr. Skardžius (žr. „Švietimo darbas“, 1927, Nr. 1, 57 — 58 psl.). Po to įrodymo, matyt, sutikęs su Pr. Skardžiaus nuomone, ir pats Jablonskis jau, rodos, daugiau netaisydavo *noriai*.

33. Tuos pastebėjimus, prof. J. Balčikonio tvirtinimu (žr. Jablonskio raštai, IV t., 1935, 346 psl.), rašė tuometinis „Vilties“ redaktorius Pr. Dovydaitis.

34. Nors *kitataūtis* iš tiesų susidarytas nusižiūrėjus į rusų žodį *иноподетей*, bet jis vis dėlto nėra vergiškas vertinys (paskiemeniui išverstas rusų

учородеų būtų *kitagymis*). Todėl smerkti *kitatauti* vien už tai, kad jis sudarytas kitos kalbos įtakoje, netikslinga, juo labiau, kad šis žodis literatūrinėje kalboje jau senokai vartojamas (sutinkamas Vydūno, Vaižganto, ir kitų žymesniųjų lietuvių rašytojų kūrinuose). Antra vertus, be jo sunku ir išsiversti: *nerusas, nelietuvis* ... anaip tol dar neišreiškia bendros „kitos tautos žmogaus kilmės“ sąvokos.

35. Jablonskio teiktasis naujadaras *pártininkas*, kad ir neblogai sudarytas, vis dėlto plačiau neprigijo. Literatūrinėje kalboje partijai priklausantis žmogus dabar dažniausiai vadinamas *partijos nariu* arba tiesiog *partiniu* (sudaiktavardėjęs būdvardis), o gyvojoje liaudies kalboje — *partiėčiu, partyviu* ar dar kaip kitaip. Literatūrinės kalbos normine lytimi, be abejo, laikytina *partijos narys*.

36. Neperseniausiai (rodos, XX a. pradžioje) pasirodęs naujadaras *mokytojauti* dabar plačiausiai vartojamas tiek literatūrinėje, tiek liaudies šneka-mojoje kalboje. Jis visai neblogai sudarytas iš daiktavardžio *mokytojas*, pagal tokius analoginius pavyzdžius, kaip *artojas — artojauti, audėjas — audėjauti, kùnigas — kùnigàuti, siuvėjas — siuvėjauti* ir kt.. Todėl šiuo atveju sekti Jablonskiu ir kalbos duomenimis pateisinamą bei parankų veiksmazodį *mokytojauti* visada keisti ištisu posakiu *mokytojo darbą dirbti* nėra jokio reikalo.

37. Gyvojoje kalboje sutinkama tiek *ištvermė*, tiek *patvarà* (plg. „Esi ožio *ištvermės*, o kiaulės padermės“ — Valkiniškai, „Toks darbas daug *patvaròs* reikalauja“ — Kairiai ir kt.); tiedu abu žodžiai gana plačiai vartojami ir raštuose. Todėl vieną katrą jų keisti kitu nėra pagrindo. Literatūrinėje kalboje galima būtų tikrai diferencijuoti jų vartojimą: kalbant apie gyvus daiktus, vartoti *ištvermę*, o apie negyvus — *pàtvarą* (taip, rodos, dabar ir links-tama daryti: dažniau sakoma „didelės *ištvermės*, *ištvermingas* žmogus“).

38. Prieveiksmis *nuodugniai* nėra kaltinis naujadaras, kaip manė iš pradžios Jablonskis ir kai kurie kiti kalbininkai (žr. „Gimtoji kalba“, 1933, 8 šas., 127 — 128 psl.). Šalia būdvardžio *nuodugnus*, „iš pačių gelmių, iš padugnių“ gyvojoje liaudies kalboje sutinkamas irrieveiksmis *nuodugniai* „iš padugnių, iš pamatų, visapusiškai, atidžiai, nuosekliai“ (plg. „*Nuodugniai* pasakoja“ — Daukšiai, „Reikė viską *nuodugniai* peržiūrėt, gal būt ir atsiradę raštai“ — Veiveriai, „*Nuodugniai* darbą dirbdamas, daug ilgiau užtrunkė“ — Kėdainiai ir kt.). Todėl *nuodugniai* visiškai neventginas žodis literatūrinės kalbos vartosenoje; neventgė jo vėliau nė pats Jablonskis (žr. 394 psl.).

39. Jablonskis čia neteikė *priešo*, rodos, dėl to, kad senuosiuose lietuvių raštuose ir žodynuose (pvz., K. Širvydo, F. Hako, P. Ruigio, K. Milkaus, G. Neselmano ir kituose) paprastai terandamas užfiksuotas tik *priešiminkas* arba *nėprietelius*. Bet gyvojoje liaudies kalboje ir tautosakoje vis dėlto ne retai sutinkamas ir *priešas* (pvz.: „Drįstu, drįstu ateit dieną, bijau eiti vakare, bijau sutikt savo *priešą*, bijau padėt galvelę“ — iš Šimkaičių apyl. užrašytos dainos; „Mažiau kalbėsi — mažiau *priešų* turėsi“ — priežodis iš Betýgalos, Ramýgalos apyl.; „Būk atsargus su *priešais* ir ne perdaug atviras

su draugais“ — Krosnės apyl. ir t. t.). Kad *priešas* gali būti senas žodis, tai rodo M. Daukšos raštų *prīšauti* „priešintis“, *prīšavimas* „priešinimasis“, *prīšus* „priešingas“ (pastarasis būdvardis greičiausiai ir atsiradęs iš daiktavardžio *prīšas*, taip kaip, sakysim, *darbūs*, *godūs*, *kvapūs* . . . iš *dárbas*, *gõlas*, *kvãpas*). Todėl vengti *priešo* nėra jokio pagrindo, juo labiau, kad dabartinėje literatūrinėje kalboje pastebimas polinkis net skirti *priešą* „вар, Feind“ nuo *priešininko* „противник, Gegner“.

40. Kas buvęs šiuo kriptonimu pasirašiusio straipsnio autorius, — tikrai nežinoma. Kai kas spėjo, kad Gabrielė Petkevičaitė — Bitė, bet ji, prof. J. Balčikonio tvirtinimu (žr. Jablonskio raštai, t. IV. Kaunas, 1935, 346 psl.), neprisiminusi, kad būtų tą straipsnį rašiusi.

41. *Nefilologas* — bene Juozo Bagdono (anksčiau rašiusio straipsnius kalbos klausimais „Varpe“ ir pasirašinėjusio *Ne-Philologas*) slapyvardis, o *Perkūnėlis* — Jono Vanagaičio ar Broniaus Prapuolenio slapyvardis (ir vienas ir antras apie 1910 metus pasirašinėjo šiuo slapyvardžiu).

42. Prieveiksmis *paviėniui* (ir *pavieniui*) gyvojoje liaudies kalboje turi keletą reikšmių: „po vieną“, „į priekį, į tą pusę, kur einama“, „atskirai, skyrium“ (plg. „Skaitykit *pavieniui*“ — Obeliai, „Jei tvora būtų *paviėniui* iškrypusi, arkliai sušoktų į pievą“. Nuvažiavęs pirmą sykį į tokį didelį miestą nežinai žmogus, ar *paviėniui* eiti, ar atgal trauktis“ — Stribiškė, Telšių apyl. ir kt.). Literatūrinės kalbos vartosenai teiktina pagrindinė šio prieveiksmio reikšmė — „po vieną“.

43. Kad žodis *gyvūnas* būtų dirbtinis, to, rodos, negalima pasakyti: jis žinomas iš Mirosłavo, Pociūnėlių, Prėnų ir kitų apylinkių gyvosios kalbos (žr. Lietuvių kalbos žodynas, t. III, G — H, Vilnius, 1956, 386 psl.).

44. *Lytys vieneri, vėnerios, kiekvieneri* yra analogijos rezultatas; jos atsiradusios pagal *dvejį, trejį, ketverį, penkerį*... Kad *vieneri, vėnerios* būtų nesutinkamos gyvojoje kalboje, to vis dėlto negalima tvirtinti: A. Juškos žodyne užfiksuotas posakis „*Vjneri* ratai te stovi ant dvara“, taip pat apie Butrimonis — Nemajūnus — Punią nugirsti pasakymai „Jis *vienerias* kelnes jau sunėšiojo“, „Pasiūk man *vieneris* marškinius“ ir kt. rodo, kad tos analoginės lytys gali būti ne vien tik raštų kalbos padaras. Antra vertus, išvestinis prieveiksmis *vieneriopai* vartojamas jau M. Daukšos, D. Kleino ir kt. senuosiuose raštuose, rodo ir ne visai jauną tų lyčių amžių. Todėl vargu ar verta vengti jų dabartinėje literatūrinėje kalboje prie daugiskaitinių daiktavardžių (pluralia tantum)?

45. Šalia daugiskaitos lyties *knýgos* jau nuo XVII a. lietuviškuose raštuose vartojama ir vienaskaitos lytis *knýgà* (vienaskaitos lytis sutinkama S. Chilinsko biblijoje, 1653m. „Knygoje nobažnytės“, S. Daukanto, M. Valančiaus, J. Juškos, L. Ivinskio ir vėlesniuose raštuose). Gyvojoje liaudies kalboje taip pat daug kur vartojamos vienaskaitinės šio žodžio lytys. Todėl nėra jokio reikalo grįžti į žilą senovę ir teikti tiktai *knýgàs* juo labiau, kad ir slavų kalbose, iš kurių atkeliavęs šis žodis, jau gana seniai pažįstama vienaskaita (žr. „Švietimo darbas“, 1927, Nr. 5, 443 — 450 psl.).

46. Siekinys (supynas) sutinkamas M. Mažvydo, B. Vilento, J. Bretkūno ir kai kurių kitų vėlesniųjų lietuvių rašytojų raštuose. Iš dabartinių rytiečių tarmių siekinys bene dažniausiai vartojamas punitinukuose (neturi jo tik vakarinis punitinukų pakraštys).

47. Tokie pasakymai, kaip „Mokytojas sėdi ant kėdės“, „Mokinys rašo ant lentos“ ir pan., gali būti visiškai pateisinami, nes lietuvių kalboje prielinksnis *ant* daugiausia vartojamas žymėti vietai ar daiktui, ant kurių kas nors yra dedama, dirbama, vyksta (plg. dar „*Ant vežimo sėdėjo*“, — Suvainiškis. „Už skobnelių sėsčiau *ant aukštų suolelių*“, — iš liaudies dainos ir kt.). Tiesa, panašiais atvejais gali būti vartojamas ir vietininkas (plg. „Kieno *suole* sėdi, to ir giesmę giedi“), bet vietininku šiaip ar taip vis dėlto labiau linkstama verstis tada, kai norima pažymėti kokį daiktą esant viduje, pvz., „Naktį *lovoje* guliu“, „*Stojuje* prisikimšę žmonių“, „Vaikai *upėje* maudosi“ ir t. t.

48. Dabartinėje lietuvių literatūrinėje kalboje vietoje Jablonskio teiktojo *praleidėjo* labiau įsigalėjęs terminas *laidimiškias*.

49. Čia Jablonskis žodį *atsargà* taisė viso sakinio stiliaus sumetimais. Šiaip kitur Jablonskis šio žodžio, rodos, nėra smerkęs ir kartais jį pats vartodavęs „sántaupų, rezervo“ reikšme.

50. Įsakymas, kad vokiečių kalbininkai (čia Jablonskis greičiausiai turėjo galvoje A. Šleicherį) esą įvedę rašmenis *y*, *ū*, yra ne visai tikslus: ilgąjį „i“ dažnai žymėjo *y* (ygreku) jau Jonas Rėza (1576 — 1629) savo psalmyne („Psalteras Dowido“, 1625), o ilgąjį „u“ (su brūkšneliu viršiuje (*ū*)) retkarčiais pažymėdavo jau Baltramiejus Vilentas (miręs 1587m.) savo raštuose. A. Šleicheris (1821 — 1868), vėliau — A. Becenbergeris, A. Leskynas, K. Brugmanas ir kiti vokiečių kalbininkai ėmė tiktai dėsningai žymėti rašmenis *ū*, *y*.

51. Prieveiksmis *įvairiųpai* sudarytas, be abejonės, iš naujadarinio būdvardžio *įvairiųpas*, kuris savo ruožtu atsiradęs iš analogijos pagal tokius skaitvardinės ar įvardinės kilmės būdvardžius, kaip *dvejųpas*, *trejųpas*, *šimteriųpas*, *keleriųpas*, *daugeriųpas*, *tūleriųpas*, *visokeriųpas* ir kt. Taigi darybos atžvilgiu šalia *įvairių* yra įmanomas irrieveiksmis *įvairiųpai*. Literatūrinėje kalboje jis pateisinamas dar ir todėl, kad juo galime išreikšti ir kiek skirtingą sąvoką: *įvairių* — tai „разно, по разному“, o *įvairiųpai* — „разнообразно, įvairiu būdu“.

52. Jablonskio teiktasis dvigubų priebalsių rašymas kitų kalbų kilmės žodžiuose ilgainiui vis dėlto neprigijo lietuvių rašyboje, ir dabar tokius žodžius, kaip *galus* (lot. *gallus*), *Meka* (arab. *Mekka*), *Piras* (gr. Πύραος), *Sula* (lot. *Sulla*), *Šileris* (vok. *Schiller*), *Ruso* (pranc. *Rousseau*), *moto* (ital. *motto*) ir kt. rašome be vadinamųjų rašybinių geminatų.

53. Jablonskis neteikė vartoti *galimybės* (panašiai kaip vėliau *nepriklausomybės*) dėl nevisai įprastos šio žodžio darybos: mat, gyvojoje liaudies kalboje iš neveikiamosios rūšies dalyvių su priesaga *-ybė* nelinkstama darytis abstrakčios reikšmės daiktavardžių (daugiausia jų daromasi iš būdvardžių,

pvz.: *baisybė, brangybė, kantrybė, puikybė, tuštybė...*, rečiau – iš daiktavardžių, pvz., *šunybė* ir kt.). Bet reikia pasakyti, kad *galimybės* Jablonskiui vis dėlto nepavyko išvyti iš lietuvių literatūrinės kalbos vartosenos. Nepavyko, tur būt, dėl to, kad, viena, šitas naujadaras pasirodė esąs reikalingas kaip specialus filosofijos terminas „возможность, Möglichkeit, possibilité“ sąvokai reikšti, o antra, kad ir šiaip literatūrinės kalbos praktikoje ne visais atsitikimais jį galėjo atstoti *galėjimas, galėti* ar kiti gyvosios kalbos pakaitai (pvz., pasakyme „Sunku iš anksto numatyti visas *galimybės*“ nebetinka nei *galėjimas*, nei *galėti*). Taip pat skirtingą prasmę kartais gali turėti ir tokie pasakymai, kaip „Jis *gali* mokytis“ ir „Jis turi *galimybę* mokytis“. Todėl dabar, kai ta *galimybė*, kelis dešimtmečius ištvėrusi atskirų kalbininkų persekiojimus, gana plačiai vartojama tiek rašomojoje, tiek šnekamojoje literatūrinėje kalboje, žinoma, nėra pagrindo jos vengti (ypač kaip specialaus termino).

54. Gyvojoje liaudies kalboje šalia *garsūs, gašiai* yra *balsūs* „garsus“, *balsiai* „garsiai“ (plg. „*Balsūs* garsas“ – Dusetos, „*Labai balsių*, armoniką įsitaisė“ – Grūžiai, „*Nebalsiai* kalba“ – Ėriškiai, „Nesriaubk taip *balsiai* – Joniškėlis, „*Skaityk balsiai*, ne patyloom“ – Panemūnis, Pandėlio raj. ir kt.; žr. Lietuvių kalbos žodynas, I t. Vilnius, 1941, 493 psl.). Todėl šalia norminių vakarietiškiųjų lyčių *garsūs, gašiai* literatūrinėje kalboje, ypač tam tikruose jos stiliuose (pvz., grožinės literatūros stiliuje), nevengtinos ir lytys *balsus, balsiai*.

55. Apie tai, kad tokiais atvejais pateisintinas ir pobūvio naudininkas žr. Jablonskio „Rinktinių raštų“ I t., 90 pastabą.

56. Jablonskis čia ir kitur taisė ne patį veiksmažodį *manyti*, bet nevykusį šio veiksmažodžio vartojimą „tartis, dėtis“ reikšme, nes gyvojoje liaudies kalboje *manyti* paprastai tereiškia tik „galvoti“ (plg. „O *manaš* dabar jam gyvent blogai?“ – Naviniškai, Kalvarijos raj.; „Daug *māno*, o mažai padaro“ – Zapylkis; „*Nemanyk*, berneli, kad aš tavo būdui“ – Utena ir kt.).

57. „*Laužyti rankas*“ yra gyvas liaudies posakis, ypač dažnai sutinkamas tautosakoje ir grožinėje literatūroje, pvz.: „Sunkūs darbeliai *rankeles laužo*, rūstūs žodeliai širdelę spaudžia“ (Švenčionys), „Išėjo motutė ant didžio dvarelio, senas *rankas laužydama*, ašaras liedama“ (Iš džiukų dainos), „Ir sielvarte baisiam tu *laužysi rankas*“ (S. Nėris), „Taip *nelaužyk* sau rankų, kaip beržo šakas...“ (Maironis) ir t. t. Todėl vengti šio gyvo idiominio posakio nėra jokio pagrindo.

58. Žodis *draužas* lietuvių kalboje turi ne vieną reikšmę: be „tavoriščiaus“, t. y. „bendro darbo ar bendros idėjos žmogaus, bendrininko“, jis kartais reiškia dar ir „bičiulį, gerą draugą“ (žr. Lietuvių kalbos žodynas, II t. Vilnius, 1947, 448 psl.). Todėl čia Jablonskio taisomuosiuose sakinuose *draugas* galėtų būti ir nekeičiamas *bičiuliu*.

59. Jablonskis ne vienoje vietoje tvirtino, kad prielinksnio *virš* nepažįstanti liaudies kalba ir kad jis rašytojų esąs iš piršto išlaužtas. Bet toks

tvirtinimas ne visiškai pagrįstas: aukštaičių vakariečių, rytiečių ir viduriečių tarmėse *virš* (sutrumpėjęs iš *viršum* ar *viršuje*) kartais vartojamas ir prielinksniu, pvz., „Kregždės laksto *virš* vandens“ – Subačius, Virbailis, „*Virš* Nemuno stovi rūkas“ – Puniū ir kt. (plg. dar „Lekia gulbins *virš* medelių, neš vainiką ant sparnelių“ – iš liaudies dainos). Todėl tokiais atvejais, kai prielinksnis *virš* reiškia „ties kuo nors, viršum ko nors“ jo galima nevengti ir literatūrinės kalbos vartosenoje. Kas kita, žinoma, tokie verstiniai pasakymai, kaip „Jis gavo *virš* šimto rublių“, „Jis išdirbo *virš* pusės normos“ ir pan., kur prielinksni *virš* jau sunku pateisinti gyvosios kalbos duomenimis.

60. Dabartinėje literatūrinėje kalboje *baligudžio*, *gudo* vietoje įsigalėjęs tautovardis *báltarusis*.

61. Apie *etimologijos* termino reikšmę Jablonskio raštuose žr. „Rinkinių raštų“ I t., 21 pastabą.

62. Gyvojoje liaudies kalboje su veiksmoždžiu *skaudėti* vartojamas ir vardininkas, ir galininkas (plg. „Muzikantui iš nakties *skauda galva* iš petic“ – Kruopiai, „*Mon pelvs skaud*“ – Kretinga, „*Skaust* man galvelė“ – iš liaudies dainos... ir „*Man skauda ranką*“ – Virbailis, „*Ko dejuoji, ar galvą skaustat*“ – Žemaitė, „*Oi skauda skauda mano galvelę*“ – Valkiniškai ir kt.). Bet įprastesnis ir aukštaičių tarmėse dažnesnis yra galininkas. Todėl Jablonskis literatūrinės kalbos reikalui ir teikė vartoti tą veiksmoždį su galininku (plg. dar jo pastabą šio tomo 396 psl.).

63. *Padėtis* iš gyvosios kalbos težinoma tik „pādēlio, pōdēlio, padedamosios vietos“ reikšme (plg. „Jonuks matė, kur padėtis“ – Vilkavilskis). Bet iš užrašytos smulkiosios tautosakos matyti, kad šis žodis vartojamas ir „padėjimo, būklės, положение, Lage“ sąvokai žymėti (plg. „*Bloga padėtis* ir gerą žmoņų iš kelio išveda“ – Raudondvaris, Kūpiškis, Surviliškis; „*Bloga padėtis* ir geras akis pagadina, ir mažą vaiką vogti išmokina“ – Jōniškis, Ašmenā, Rasėiniai). Darybos atžvilgiu *padėtis* taip pat pateisinama (kaip šalia *buvimas* turime *butis*, šalia *sutarimas* – *sutartis*, šalia *prapuolimas* – *prapultis*... taip ir šalia *padėjimo* – *padėtis*). Todėl dabar nėra jokio reikalo *padėti* keisti *padėjimu*, juoba, kad *padėtis* yra trumpesnis, parankesnis žodis ir, be to, „положение, Lage“ reikšme plačiai paplitęs dabartinės literatūrinės kalbos vartosenoje.

64. Šis straipsnis pirma buvo išspausdintas „Lietuvo“ dienraštyje, (1926 m. Nr. 26), o paskui su nežymiais pakeitimais „Švietimo darbo“ žurnale (1926 m. Nr. 6). Čia paimtas tekstas iš šio pastarojo žurnalo.

65. Senuosiuose raštuose ir kai kur gyvojoje kalboje sutinkamas žodis *rākas* „laikas, metas, terminas“ (plg. „*Jau rākas* viščiukams išsiristi“ – Veiveriai, „*Mūs piemuo visada rākū gena galvijus*“ – Liškiavā, „*Žąsies rākas* ilgesnis už vištos“ – Kvėdarna ir kt.) yra skolinys iš baltarusių *рок* arba lenkų *rok*. Dabartinėje literatūrinėje kalboje šis žodis beveik visai nevartojamas.

66. Jablonskio čia kalbama apie ano meto lietuvių fašistinės tautininkų partijos leidžiamus raštus.

67. Iš gyvosios kalbos *gaivalo* (etimologiškai, be abejo, susijusio su *gavinti* „daryti gajų, gajų, gydyti“, *gavūs* „gajus, patvarus, vikrus, gyvas“, *gyvas* „turintis gyvybę, gyvenantis“, kurie savo ruožtu neatsietini nuo *gyti*) težinomos tik dvi reikšmės: 1. „gyvis, gajus padaras“ ir 2. „silpna būtybė“ (žr. Lietuvių kalbos žodynas, III t. Vilnius, 1956, 44 psl.). Bet raštuose jau nuo XIX a. pabaigos šis žodis imamas vartoti taip pat „elemento“, „nesuvaldomos gamtos jėgos, stichijos“, „prado“ ir kitomis reikšmėmis. Pastarosiomis reikšmėmis paskui pradėtas vartoti ir iš *gaivalo* susidarytas būdvardis *gaivališkas*, nors tos reikšmės, reikia pasakyti, atsirado lenkų *żywiol* „stichija, elementas“ itakoję (žr. E. F r a e n k e l. Litauisches etymologisches Wörterbuch“. Göttingen, 1955, 2 sąs., 154 psl.).

68. Žodį *nepriklausomybė* Jablonskis anksčiau ir pats vartojo (žr. 108 psl.), bet paskui jo vietoje ėmė teikti *nepriklaūšymą*, *nepriklausomumą*. Ilgainiui vis dėlto labiau įsigalėjo ir ligi šių dienų plačiau vartojamas *nepriklausomybė* „nepriklausymo, независимость, Unabhängigkeit“ sąvokai reikšti.

69. Šie Jablonskio „Mūsų kalbos žodynelio dalykai“ 1929 m. buvo išleisti Kaune ir atskira knygele (101 psl.).

70. Dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos norminė lytis yra *lygybė*, o ne *lygybė*.

71. Tarybinės santvarkos metais šis miestas pavadintas įžymaus lietuvių revoliucinio veikėjo V. Mickevičiaus-Kapsuko vardu — *Kapsukas*.

72. Dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos norminės lytys yra *niekuomet*, *visuomet*. Joms įsigalėti daugiausia bus padėjusios tokios analoginės lytys, kaip *anuomet*, *anuosyk*, *kuomet*, *tuomet*... (su dvibalsiu *uo*).

73. Toks Jablonskio teiktasis šių žodžių rašymas ir tarimas vis dėlto neįsigalėjo lietuvių literatūrinės kalbos praktikoje; dabar rašome ir tariame *tobulas*, *tobulėti*, *tobulinti* (su trumpuoju *u*.)

74. *Esybė* „esimo, buvimo, būtybės (lot. *essentia*)“ reikšme vartojama M. Daukšos, K. Širvydo, S. Daukanto ir kituose raštuose; sutinkama ji kur-ne-kur „gyvo daikto“ ar „dvasios“ reikšme ir gyvojoje liaudies kalboje (apie Ramýgalą, Rùmšiškes). Todėl šalia žodžio *būtybė* „gyvas daiktas, живое существо, Lebewesen“ gali būti vartojamas ir *esybė*, ypač kaip specialus terminas „buvimo, būties, бытиé, Sein“ sąvokai reikšti (apie šio žodžio darybą žr. „Švietimo darbas“, 1929, Nr. 3, 235 psl.).

75. Kad žodis *keliáuninkas* (*keliáunýkas*) neventginas ir kad jis, kaip ir kai kurie kiti priesagos — *áuninka* — dariniai (pvz., *smarkáunýkas* „smarkíninkas“ — Salantai, *žvejáunýkas* „žuvíninkas“ — Šakýna ir kt.), gali būti lietuviškos kilmės, — apie tai rašė K. Būga (žr. jo „Kalba ir senovė“ Kaunas, 1922, 49 psl.) ir Pr. Skardžius (žr. „Švietimo darbas“, 1927, Nr. 1 58 — 61 psl. ir 1929, Nr. 3, 235 — 237 psl.; taip pat jo „Lietuvių kalbos

žodžių daryba“. Vilnius, 1941, 148 – 149 psl.). Sutinkant su tuo, vis dėlto reikia pridurti, kad literatūrinės kalbos reikalui parankesni ir teiktinesni plačiau gyvojoje kalboje vartojami žodžiai *keliąduojas* ir *kelčvis*.

76. Dėl *viėdro* slaviškos kilmės (iš baltarusių *бегрѡ*) šiuo metu niekas neabejoja. Bet dėl *kibiro* etimologijos yra pareikšta skirtingų nuomonių: vieni kalbininkai (pvz., J. Zubatý, F. Solmsenas, A. Briukneris) jį sieja su veiksmazodžiu *kabėti*, o kiti (pvz., E. Frenkelis) – su latvių *ciba* „apvalus medinis indas“, serbų *čiban* „skysčių saikas, sextarius“, rusų *жбан* „medinis šotis“ (žr. E. Fraenkel. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Göttingen, 1955, 4 sąs., 250 psl.).

77. Veiksmazodis *siuvėjauti* vis dėlto sutinkamas kur-ne-kur pietinėje Lietuvos dalyje (plg. „Jam reik musios gaudzyc, ne *siuvėjauc*“ – Lėipalingis, „Jis ty tris dienas *siuvėjavo*“ – Butrimónys). Be abejo, tai nesenas padaras, atsiradęs gyvojoje kalboje ėmus plačiau vartoti *siuvėją* vietoje *kriaučiaus*.

78. Veiksmazodį *prīparodyti*, prof. J. Balčikonio nuomone, pirmasis, rodos, pradėjo vartoti A. Jakštas-Dambrauskas (žr. Jablonskio raštai, V t., Kaunas, 1936, 246 psl.)

79. Dėl *turtuđlio* vartojimo žr. 11 pastabą.

80. Kad *protėvis*, *prókalbė* yra niekuo nedėti žodžiai, apie tai jau ne kartą buvo rašyta (žr. „Švietimo darbas“, 1928, Nr. 7, 804 psl.; ten pat, 1929, Nr. 3, 240 – 241 psl.; „Gimtoji kalba“, 1937, Nr. 1, 8 psl.). Ir iš tikrųjų *protėvis*, kaip ir *prósenis*, *prósenelis* ar *prósenolis*, yra gyvas liaudies kalbos žodis (žinomas iš žemaičių ir aukštaičių tarmių), kurio ilgą laiką nė pats Jablonskis netaisė. Tiktai į gyvenimo pabaigą Jablonskiui pasirodė įtartina šio žodžio priešdėlio *pro-* reikšmė: sulyginęs *protėvį* su *próšvaista*, *próperša*, *próveža*, *prótarpiu* ir kt. panašios darybos žodžiais ir pastebėjęs tam tikrą priešdėlio reikšmės skirtingumą, jis ėmė abejoti *protėvio* gerumu. Bet tos abejonės neturėjo pakankamo pamato, nes, kaip rodo kitų indoeuropiečių kalbų faktai, priešdėlis *pro-* iš senų senovės turėjęs lietuvių kalboje ir „pirma, prieš, vor“ reikšmę (plg. sl. *pra-dědъ*, *pra-baba*, gr. Πρω-πέρουσι „prieš dvejis metus“, sanokr. *prá-napat* „proanūkis, provaikaitis“, t. p. dar liet. *pró-pernai* „vorvorjährig“ ir kt.). Dėl tos pačios priežasties nesmerktinas ir K. Jauniaus susidarytas kalbotyros terminas *prókalbė*.

81. Dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos norminė lytis yra ne *ugdyti*, bet *ugdyti* (su trumpuoju „u“).

82. Ar čia Jablonskis buvo teisus, keisdamas būdvardį *juodas* į *đlkaną*, sunku ką nors tikra pasakyti, neturint po ranka viso jo taisytojo teksto. Viena tik galima pastebėti, kad būdvardis *juodas* tiek gyvojoje liaudies kalboje, tiek ypač grožinėje literatūroje labai dažnai vartojamas metaforiškai, perkeltinėmis „sunkaus, vargingo, liūdno, niūraus“ ir kt. reikšmėmis (pvz., sakoma rašoma: *juodos mintys*, *juodas gyvenimas*, *juodi laikai*, *juodos dienos* ir t. t.). Todėl tokiuose liaudiniuose pasakymuose, kaip „Ar pasilikai *juodai dienai*?“, „Užsidirbau pinigų, reiks pasidėti *juodai dienai*“ (t. y. senatvei ar

šiai sunkesniai laikui), jokių būdu negalima taisyti idiominės samplaikos *juodai dienai*, nes čia *juodai* visiškai gali nereikšti „alkanai“ (dienai).

83. Nors *daryti pranešimą* yra negyvas pasakymas, bet jo vis dėlto negali visais atvejais atstoti veiksmožodis *pranešti*, plg. „Draugijos pirmininkas *padarė pranešimą*“ ir „Draugijos pirmininkas *pranešė* (ką nors)“. Panašus reikšminis skirtumas yra ir tarp pasakymų *kelti klausimą* ir *klausti*, *daryti bandymą* ir *bandyti*, *duoti sutikimą* ir *sutikti*, *rengti minėjimą* ir *minėti*, *priimti nutarimą* ir *nutarti* ir kt. Todėl literatūrinės kalbos praktikoje tokie pasakymai (tokios veiksmožodžio ir veiksmožodinio daiktavardžio konstrukcijos) neišvengiami.



**JABLONSKIO „RINKTINIŲ RAŠTŲ“ II TOMO
ALFABETINĖ TAISOMŲJŲ KALBOS DALYKŲ RODYKLĖ**

A

- abiejaip 490
 abiese (*viet.*) 250
 ačiu 182
 agna 408, 413, 457
 aikštus,-i 307
 ainis 303, 509
 aistetiškas,-a 440
 akcijinis,-ė 144
 akylumas 340, 346
 akylus,-i 417
 akyvas,-a 56
 aklu palapti 216
 akmenojis 413
 alkanas,-a 393
 alkis 244
 alkogolis 97
 alkolis 465
 amerikietis 475, 476
 amerikonas 475, 476
 amžių amžiams 308, 431
 ančdėlis 143
 aňglas 465
 anglis 352
 angštai, ankštai 322
 angštus,-i 417
 ankštas,-a 400
 ankštus,-i 322
 anot 69, 112, 316
 ant 69, 95, 137, 152, 214, 216, 224,
 231, 272, 284, 291, 316, 367
 antgalo 216, 314, 315
 antgalvis 58, 153, 180
 antkaklis 429
 antras,-a 393, 401
 antrašas 97
 antspalvis 335
 ant visados 328
 anūkas 509
 apart 58, 69, 82
 apdėtu mokesniu 390
 apgynėjas 180
 apgyvendintas,-a 303
 apgyvendinti 247, 335, 410, 429
 apgyventas,-a 72, 142
 apydaras 275—276
 apie 69, 279, 345
 apykaklėlis 279
 apimimas 421
 apysakraša 437
 apysakrašė 438, 440
 apystovija 372, 384
 apišaũti 409
 apižilas,-a 303
 apmokamas,-a 108
 apmokėti 108
 aprėdytas,-a 216
 apsimesti (*su įnagininku*) 69, 216,
 361, 410
 apsimokėti 117, 180
 apsirėdyti 216
 apsiirekšti 96

- apsivesti 96, 239, 372, 384, 410, 414, 430
- apskelbimas 108
- apskritis 108
- apskritys 154, 239, 247, 313
- apskritulėlis (*būdv.*) 409
- apskųslinis (*gram. term.*) 133
- apsodas 282
- apšmeiža 409
- apšviestūnas 62
- apšvieta 62, 71, 145, 313, 409
- aptarti 71, 140
- apturėti 140, 215
- apvaikščioti (diena, sukaktuves) 108, 410
- apvedinti 476
- apveizda 344
- apvesdinti 335, 410
- apženklinti 140
- aras 219, 290, 313, 409, 429, 444
- ardantis (veiksmas) 145
- aršus,-i 108, 303, 357
- asmeniai 477
- asmenyje 356
- asmeniniai (*priev.*) 288
- asmeniniai įvardžiai žr. įvardis**
- asmeniškai 144, 286, 303, 322, 323, 477
- asmeniškai,-a 71, 72, 286
- ašaromis apsipilti 348
- aštriai 227
- aštuoni (mėtai) 153
- atatikti (*su naudininku*) 308, 325, 389, 395, 396
- atatinamas,-a 303
- atatinumas 421
- ataveika 408
- atgailoti 359
- atyda 58, 153, 303
- atidengti 108, 183
- atydžiai 153, 295, 303, 323, 354, 447
- atitikti (*su naudininku*) 356, 511
- atitinkamas,-a 511
- atitinkantis,-i (*su naudininku*) 390, 391
- atkaitas 255
- atkaitinas,-a 255
- atleisti 310
- atmintis 61, 145, 225, 311, 323, 335, 340, 357
- atnašauti 357
- atnešti 243
- atoveiksmis 408, 413
- atrodyti 296, 431
- atrodyti (*su įnagininku*) 302, 309, 431
- atsakantis,-i (darbas, jėga) 71, 447
- atsakomybė 97, 311
- atsarga 230
- atsiduoti nuomon 82
- atsiekti 303
- atsigrįžti 298, 300, 303, 323
- atsijas,-a 458
- atsikratyti (nuo ko) 299
- atsinešti (į ką) 350, 410
- atsisakyti 431
- atsisėsti 255, 279
- atsistebėti (iš ko) 150
- atsivėsti 414
- atsivežti 335
- atsižymėjimas 303
- atsižymėti 117
- atsižiūrėti 325
- atsižvelgti 352
- atskaita 66, 153
- atspausdinti 108
- atstovauti (*su galininku*) 80, 308, 326, 345, 396, 511
- atvaika 408, 413
- atvesti derybas prie galo 516
- atvirlaiškis 153
- atvirsčias,-ia 254
- atvirukė 116
- atvirutė 116, 389
- augmenėlis 204
- augmuo 215
- augti dvasia 347
- aukauti 153
- aukautojas 153
- auklyba 458
- auksuotas,-a 215
- aukščiau 445
- aukščiausiasis būdvardžių laipsnis**
184, 452
- aukštesnysis laipsnis** 224, 236, 360

aukštesnysis prieviksmių laipsnis
(*su kilmininku*) 80, 179, 195, 231,
236, 244, 248, 289, 296, 301, 325,
337, 350, 356, 379, 391, 451
autonomingumas 360

B

bakužė 284, 290
baladonė 204
balana 215, 275
balanytė 229, 255
balsiai (*priev.*) 284, 301, 477, 478
baltarusiškas,-a 247
baltgudis 313, 314, 315
baltimas 255
baltiniai 204, 215, 478
baltinys 229
be 463
be- (*su veiksmazodžiu*) 276, 328, 431
beapeliaciniai (*priev.*) 323
bebalsis,-ė 400
bedarbė 108, 142, 180, 288
bedroviai (*priev.*) 300
begailėstingas,-a 421
begaliniai (*priev.*) 247
be galo svarbiau 463
bėgamoji (valanda) 438
begėdybė 340
begėdiškas,-a 96
begėdžiai (*priev.*) 105
bėgyje, bėgy (metų, savaitės) 389,
447, 511
bėgūnas 62
bejėgiai (*priev.*) 288
bekraštis,-ė 357
bendrakeleivis 229
bendratis 222, 375
bepasilikti 447
beprotauti 304
beprotybė 289, 433
bereikalingas,-a 107
berimtis 326
bertainis 215
bešaliai (*priev.*) 105, 152, 195
bešališkas,-a 96
betarpiai (*priev.*) 288
betarpis,-ė 335

betarpus,-i 393, 398
betiksliai (*priev.*) 288
betvarkė 215, 304
betvarkis,-ė 335
bevaisis,-ė 288, 419, 445
bevardė giminė
būdvardžių 231, 297, 298, 302, 396,
452
dalyvių 301, 360, 376
bevilčiai (*priev.*) 291, 421
beviltingas,-a 447
beviltis,-ė 282, 288, 421
bylą užvesti 516
bildėsys 216
bylotis 418, 440
biskelis 62
blėdis 97, 215
blogas (*daiktav.*) 356
blusininkas 383
Boğušas 314, 317
bonka 215
brangiai 466
Bremenas 247
bronzas 146
būdavešis (*gram. term.*) 134
būdinys 225, 431
būdvardis
įvardžiuotinis 134, 145, 261, 272
paprastasis 146, 306, 308, 311
būdvardiškas,-a 139
būdvardžių kaitys 417, 418, 420, 421
buitas 438
buitelis 438
buitis 438, 466
buitpieša 438, 508
buitraša 438, 439
buitraštis 438
buk, būk (*jungt.*) 182, 216, 341
būklė 452
būti galioje 390
būt(i) matytoja 244
būtoji 438
būtovė 508
būtovininkas 213

C

cypiantis (balsas) 327

C

čežančiai (*priev.*) 421
 čiabuvis 475, 509
 čiūžinėtis 276

D

da- (*priešd.*) 63
 daboti 374
 dagiai (*priev.*) 438
daiktavardžių kaityla 419, 420
 daiktininkas 458, 508
 dailė 466, 467
 dailingas,-a 335
 dailysuolis 437
 dainelė 224, 227
 dainininkas 227
 dainuojantis (kraštas) 71
 dainuoti 292
 dainutė 227
 daleisti 63, 122
 dalimi 346
 dainai 479
 dalis 314
 dalyti (iš ko) 293
dalyvis
neveik. rūš. būt. laiko 72, 142, 243, 327, 338
neveik. rūš. esam. laiko 260, 286, 327, 344, 352, 356, 362, 374
veik. rūš. būsim. laiko 264
veik. rūš. būt. laiko 256, 325, 328
veik. rūš. būt. dažn. laiko 374
veik. rūš. esam. laiko 71, 108, 145, 153, 190, 205, 209, 224, 258, 264, 302, 307, 316, 327, 344, 365, 447
įvardžiutinis (neveik. rūš.) 140, 250
įvardžiutinis (veik. rūš.) 248, 258, 265
reikiamybės 309, 497
sangražinis 248, 417, 418, 419, 420
 dangstis 304
 Danileitis 63
 Daniulaitis 95
 darbietis 512
 darylai 204
 daryti (darbus) 145

daryti (inkurtuves) 108
 daryti (pranešimą) 515
 daryti (*su įnagininku*) 107, 231, 326, 346, 352, 366
 daryti (vakarą) 108
 darytinis (*gram. term.*) 131, 140
 darodinėti 63
 darodyti 63
 dasiprotėti 63
 dasižinoti 63
 daugiausiai 151
dauginiai skaitvardžiai žr. skaitvardis
daugiskaitos lytys 183, 280
 daugiskaitlis (*gram. term.*) 131
 daugseklinis,-ė 236
 daugskiltinis,-ė 236
 daugtartis (*gram. term.*) 131
 daugumas 352
 dausai, dausos 304
 dažinoti 63
 dažniausia 284, 445
 deginamas klausimas 438
 dėja 147, 195
 dėka (*priel.*) 325
 dėka (*polinksnis*) 272, 356
 dėkuoti 359
 del 258, 367
 delei 248
 delko 401
 delto 115
 del to, kad (*su bendratimi*) 96, 97
 del viso pikto 258
 dėsmė 438
 destis 237, 358
 dialoguotas,-a 438
 didaktinis,-ė 445
 didintis 183
 didžiuma 358, 384, 393
 didžiumas 384
 didžkuris 438
 diemeldystė 151
 dienynas 335, 433
 dievinimas 433
 dievmaldystė 286
 dievmeldystė 153
 dievotiškias,-a 152
 dievotumas 153, 345
 dievovė 508

didžiausiu malonumu 346
didžiuma 372
dylėjas 260
diploma 509
diplomatinis,-ė 287
dirbtinas,-a 323, 358, 447
dogma 509
doma 169
domė 288, 289, 314, 372, 385, 389,
433, 438
domesys, domėsysis 304, 314, 438
Donelaitis 63
Dostojauskas 438
drabužkabis 439
drambliakaulis 285
drapanstalis 439
draugas 275, 304
draugijinis,-ė 144, 181
draugingai 298
draugingas,-a 307, 512
draugingumas 307, 512
drauguoti 458
drėvė 279
dručiai 215
du (metai) 71, 153, 215, 324
dujiškas,-a 230, 231
dulėti 467
duojai 439
duoti galimybę(-ės) 301, 512
duoti galimumą 512
duotinis (*gram. term.*) 133
dvarponija 189
dvarponis 118, 189
dvasiniai (*priev.*) 393, 398
dvasinis,-ė 287, 393
dvasionis 359
dvasiškija 119, 164, 165, 391, 512,
515
dvasiškis 105, 106, 119, 164, 165,
342, 359, 390, 515
dvasiškis,-ė (*būdv.*) 106, 153
dvejmetis,-ė 255
dveitas 254
dvejukė 116
dvieji 118, 324
dvikalbis,-ė (*daiktav.*) 458
dvynaitiškas,-a 139
dviprasmė (*daiktav.*) 354
dviprasmiai (*priev.*) 479

dviskaitlis (*gram. term.*) 131
dviskaitos lytis 254, 274, 295
dviskiltinis,-ė 236
dvitartis (*gram. term.*) 131
džiūgautė 260
džiūgautinis,-ė 260

E, Ė

ėdus,-i 439
eglinis (miškas) 345
egoistinis,-ė 284
eik šė 467
Eiropa 317
eisena 480
eiti santaikon 304
ekonominis,-ė 287
elgsenos būdas 458
elnis 467
enciklopedininkė 324
energinai (*priev.*) 144, 148, 175, 176
entuziastingas,-a 372, 385
erzinančiai (*priev.*) 306
esą 512
esamas,-a 286, 344
esąsis (*gram. term.*) 134
esybė 340, 480
esybėvardis (*gram. term.*) 131
esimas 323
esminiai (*priev.*) 324
europėjinis,-ė 144
evoliuciniai (*priev.*) 287

F

faktas ant veido 379
fantastingas,-a 314
finansiniai (*priev.*) 447
finansiškai 512
francūzas 350
futtermeisteris 103

G

gabumas 462
gaila 282
gaivališkas,-a 429
galė 215, 229, 289

- galiausia 284
 galimybė 236, 288, 289, 323, 358, 433
 galimumas 335
galininkas 68, 69, 80, 95, 96, 107,
 111, 136, 142, 150, 152, 179, 182,
 189, 195, 209, 231, 239, 256, 267,
 272, 295, 298, 301, 302, 308, 309,
 315, 325, 326, 345, 350, 352, 365,
 375, 379, 391, 396, 410, 433, 451,
 462, 512, 514
 galų gale 480
 galūtinai 268
 galutinas,-a 287, 512
 galutiniai (*priev.*) 287
 galva 145
 gaminingumas 355
 ganytojauti 358
 ganytojavimas 358
 garbanotas,-a 480
 garbanuotas,-a 301
 gaudėsysis 329
 garbus,-i 177
 gautas,-a 275
 gedulas 109, 400
 gegužinė, gegužynė 103, 106, 188
 gegužis 239
 geidėjinis (*gram. term.*) 131
geidžiamoji nuosaka žr. **nuosaka**
 geistinis (*gram. term.*) 131
 Genrietta 328
 gentė 287
 gerbuvis, gerbūvis 394, 355
 gercogas 394
 gercogystė 394
 gėrėti 385
 geriausia 231, 297
 geriausiai 224, 452
 gerojingai 324
 gerojingas,-a 324
 geroinis,-ė 395
 gerojus 393, 394
 geroizmas 394
 gi 223, 225, 306, 341, 355, 358, 367,
 372, 394, 447, 512
 giedorius 153
 gili (praeitis) 394
giminė
moteriškoji 250, 251, 419
vyriškoji 97, 224, 396, 419
 giminingas,-a 481
 giminiuocė 260
 giminus,-i 481
 gimtinis (*gram. term.*) 133
 girtuoklybė 71
 gyti 282
 gyvendinimas 393
 gyvendinti 512
 gyvenimiškai 324
 gyvūnas 205
 gyvūnėlis 204
 glūdantis 254
 godoti 215
 grasančiai (*priev.*) 306
 grasinantis (pirštas) 307
 grąsinti 147, 372
 greičiausia 298, 302
 greitas,-a 390
 gręsyti 304
gretiminės lytys 234 242, 243, 250,
 254, 274, 275, 282, 298, 304, 329,
 343, 344, 359, 367, 374, 387, 462.
 463
 grįčia, gryčia 153, 215, 230
 grįčiuotė 215
 griežtai 316, 401
 grynai 142, 390, 515
 grynanglis,-ies 250
 gromulioti 276
 gudiškas,-a 145
 gundančioji (nuodėmė) 307
 guodojimas 60
 guodonė 60

CH

chronologiniai (*priev.*) 288

I, I, Y

į (in) 69, 70, 82, 114, 143, 180, 190,
 231, 239, 248, 285, 288, 295, 296,
 327, 337, 346, 350, 352, 451
 idant (*su bendratimi*) 63
 idant (*su padalyviu*) 239
 įdarba 458
 įdARBė 458
 įdomauti 289
 įdominti 341

- ieškoti galimybės 304
 įgyvendinti 352, 355, 429, 447, 513
 įjungėjinis (*gram. term.*) 131
 įjungtinis (*gram. term.*) 131
 iminys 447
 imti dėmesin 512
 imti domèn 512
įnagininkas 69, 71, 81, 107, 112, 136,
 179, 189, 216, 219, 231, 247, 250,
 256, 264, 267, 284, 291, 292, 295,
 296, 298, 301, 302, 308, 309, 315,
 326, 337, 346, 350, 352, 355, 361,
 365, 366, 375, 379, 397, 410, 431,
 434, 514, 516
 indijonas 335, 336
 indijoniškas,-a 335
 indiškas,-a 139
 ingyvendinti 394
 inpiršti 120
 insivyrauti 209
 inteligentingas,-a 360
 inteligentis,-è (*būdv.*) 189, 190
 intikinančiai 395
 ypata 153
 įpėręs (akis) 304, 379
 ir 230, 275, 279
 įrodyti tikėjimą 348
 įsiskalsinti 230
 įsitėmyti 147, 185
 įsivaizdinimas 315
 įsivaizdinti 300
 įsivaizdįti 304
 įsivyrauti 204
 įsivogti 304
 įspaudas (įspauda?) 58
 įstatymiškas,-a 513
 istoriškas,-a 139
 iš 70, 190, 244, 285, 298, 299, 302,
 346
 iš alkio 244
 iš atžvilgio 137
 iš bado 244, 327
 išdarbis 183
 išdegti 514, 516
 išdirbinys 189
 išdirbystė 183
 išduoti nuomon 82, 189
 išganingai 348
 išgręstas,-a 247
 išguldinėli 183
 išguldomas,-a 183
 išimtinas,-a 323
 išjuoka 439
 iš kalno 97, 444
 iškrautojas 143
 išlaidos (*dgsk.*) 230
 išmigdinti 224
 išnuomuoti 301
 išpasakyti 215
 iš pažiūros 96
 išplėtoti 315, 512
 iš priežasties 70, 82, 96, 195, 284,
 421
 išprotauti 153
 išpulti 103
 išrišti (bylą) 355
 išrišti (klausimą) 355
 išrodyti 215, 230, 276, 316
 išsidėstyti 234
 išsikabaroti 275
 išsilavinęs 60
 išsilavinimas 60
 išsisiekti 352
 išsižymėti 108
 išskaitliuoti 298
 iššvarinti 230
 ištaisyti sąnarius 244
ištisas sakinys 196, 209, 244, 282,
 284, 289, 292, 297, 301, 302, 316,
 317, 318, 338, 351, 352, 358, 363,
 370, 409, 420, 431, 442, 443, 462
 išstremti 71
 išstvermė 183
 iš už 82
 išvaizda 230
 išvežimas 516
 išvežti 107
 išvystyti (greitumą) 517
 įtakauti 439
 įtalpa 58
 įtardinėti 298, 301
 įtekmė 247, 385
 įtekingas,-a 373
 įtikinančiai 145, 306
 įtikrinti 231
 įvairiopai 250
 įvairiopus,-a 255
 įvardas 458

įvardis asmeninis 338
įvardovietė (*gram. term.*) 131
įvardžiutinis būdvardis žr. **būdvardis**
įvardžiutinis dalyvis žr. **dalyvis**
įvykdinti 314, 352, 433
įvykinti 190
įvykio veikslas žr. **veikslas**
įvisti 276

J

jakinančiai (*priev.*) 350
jaukinti 305
jaunakartis 439
jeigu (*su bendratimi*) 452
jiega 185
jog 258
joks (tikėjimas) 346
judėjimas 335
jūdesys 394
jungė 344
juoba 369
juoda (diena) 513
juodauti 230
juodylai 205
juokis (*daiktav.*) 282
juomi 185, 224
jų pagalba 375
jūrės 250
jūrios 250
jūs 267, 298, 300
justis 145

K

ką (*šalut. sakiniuose*) 142, 215, 308
kad (*su bendratimi* tikslui reikšti)
63, 72, 96, 97, 151, 181, 189, 190,
195, 214, 264, 267, 297, 311, 315,
352, 452
kad (*su padalyviu* tikslui reikšti)
151, 181, 231, 311, 328, 452
kai 400
kai del 483
kainoti 429
kainuoti 146, 183, 304
kaip 244, 254, 279, 433
kaip galima greičiau 295

kaip kuris 314
kaip nebereikiant akivaizdžiau 463
kaip nebūt buvęs 71
kaip nesiteisintum 71
kaipo 314, 513
kaipo protestą 108
kaip sykis 444
kaip tai 182
kaip ten nebūtų 280, 351
kaipo toks,-ia 390, 448
kaitybos dalykai 182, 185, 189, 215,
224, 230, 254, 297, 416, 417, 418,
419, 420
kaltinantis (laiškas) 71
kamanda 350
kame dalykas 216
kaminas 300
kampig, kumpig 367
kanceliarinis,-ė 356
ką neperkame 71
kankintis siela 304
kanoniškas,-a 513
karčiai (*priev.*) 304
kariškas,-a 70, 247
kariškis 71
karvedys 304
kas del 152
kasdienis,-ė 394
kaslink, kas link 61, 70, 83, 195
Kaspijaus (jūra) 230
kas tai 298, 300, 304, 514
kątik 215
katras,-a 254, 304
kaž-koks tai 244
kedrinis (miškas) 345
keikiantis (straipsnis) 71
keikmė 282
keistai 182
keleris (metus) 254
kelela 421
keli (metai) 71, 183, 297, 324, 335
keliuninkas 215, 483
kelys (kojos) 467, 468
kentėtinis (*gram. term.*) 131
kėstas 439
keturi (metai) 71, 153, 374, 386
ketveri (narduoliai) 350
ketveriukė 116

- kiekiniai skaitvardžiai (su daugi-**
skaitiniais daiktavardžiais) 71, 153,
 183, 215, 239, 324
 kiek kiek 347
 kiekvieneri 204, 205
 kielikas 152
 kietai 439
 kįla judėjimas 152
 kilmėmoksliskai (*gram. term.*) 139
kilmininkas 69, 107, 142, 150, 182,
 256, 264, 272, 284, 296, 307, 311,
 316, 325, 337, 345, 355, 360, 374,
 379, 396, 401, 447, 463
kilmininkas su naudininku (tikslui
 reikšti) 81
kirčiavimo dalykai 411, 412, 413
 kirkdinti 373
 kirmėlaitė 448
 kišenius 215
 kitás,-a 108
 kitatautis 158, 183, 188, 195
 kitatautiškas,-a 188
 kityba 458
 kits ant kito 95
 kits kitą 117
kitų kalbų kilmės žodžių rašyba 261,
 262, 263, 268, 269, 270, 271, 319
 klasinis,-ė 395, 463
 knyga 215, 222, 224
 knygelė 224, 239
 ko didesnis 244
 koku malonumu 245
 koks,-ia 230, 298, 355, 358
 koks,-ia tai 355, 373
 koks,-ia ten 375
 koliojantis (žodis) 190
 komediniai (*priev.*) 324
 kompromitinis,-ė 144
 ko ne 185
 konsuluoti 260
 korka 230
 koronininkas 343
 Krašėvskis 290
 kraugeringas,-a 290, 307
 kreipti dėmesį 389
 kreipti domumą 282
 kreivas,-a 304
 krypsnis 316
 kritimas 335
 kruvinas,-a 204, 206
 kukalis 255
 kultūriniai (*priev.*) 287, 433, 434
 kultūrinis,-ė 287
 kultūriškai 96
 kultūriškas,-a 70
 kūniškai 71, 515
 kunkulienė 276
 kūnojas 458
 kuomet 209, 215, 237, 239, 247, 279,
 302, 374, 391
 kuomi 224
 kuoveikiausia 327
 kurčioji dilgėlė 255
 kūrybiškai 324
 kuris 106, 215, 276
 kurs 254
 kurstantis (straipsnelis) 71
 kvapsniai (*priev.*) 291
 kvarkdinti 373
- L**
- labdaringas,-a 144, 152, 323, 514
 labdaringumas 360
 labiausia 180, 327, 341, 347, 360
 laikilgis (*gram. term.*) 131
 laikyti 244, 514
 laikotarpy 514
 laisvanoris 108
 laižybos (*dgsk.*) 215, 429
 langinyčia 215
 laužyti rankas 304
 lavinti 60
 lėbavimas 305
 lėbus,-i 305
leksikografijos dalykai 406, 407, 408
 lengvabūdžiai (*priev.*) 304
 lenktiniuojantis,-i 421
 lėtu žingsniu 324
 lidas 261
 liepėjinis (*gram. term.*) 131
 lieptinis (*gram. term.*) 131
 lietuvys 439, 468
 lietuviškas,-a 94
 lig laiku 244
 lygiagrečiai 355
 lyg'vė 468
 ligonė 275

lygsvara 295, 333
likti (*su įnagininku*) 352
link 70
lip̄tis 243
litas 439
lytelė 458
literatūriniai-kritiniai (*priev.*) 288
lytus 468
liūdiĳimas 489
liuosas,-a 215
lyvai (*tautov.*) 97
Lyvžemė 153
lošti 433
lūžtamasis,-oji 439

M

maldaujančiai (*priev.*) 306, 306—307
malorusai (*tautov.*) 97
manyti 284, 302, 305, 341, 373, 514
margylai 205
marinti 215
maskoliškas,-a 286
mąstis 61
materialiniai (*priev.*) 393
matomai 71, 117, 230, 300, 352
matušė 224
mažai 145, 180, 215, 452
mažokai 96
Mažvidis 247
medega 104, 109
medis 183
medėjas 284
medojimis 448
medžiaginiai (*priev.*) 181
medžiagiškai 144
melagingas,-a 514
melsti 304
mėnesiena 469
meniniai (*priev.*) 328
menkai 347
mergingasis,-oji 261
mielu noru 245, 272, 346, 366, 484
mieris 55
miešiamoji galė 230
mylėti 215, 227, 272, 314, 323, 336,
369, 373, 394
mylėtojas 146, 224

mylimiausias,-ia 224
milžininis,-ė 417
mintinai 429
mintinis,-ė 181
mintyti 485
mirčioraša 439, 508
miriop 323
mirti iš juoko 302
mirtinas,-a 341, 344
mislyti 61
mitęs,-usi 439
mokinaitė 439
mokinti 386
mokysta 458
mokytinis 62, 485, 486
mokytojauti 182, 373, 385, 486
mokytojavimas 385
mokytojystė 439
mokslainė 62
mokslinčius 62
mokslinyčia 62
moksliškas,-a 71, 152
monotoniai (*priev.*) 284
mostas 261, 458
moteriškoji giminė žr. **giminė**
mušti 207
muzikas 283

N

nabagėlis 346
naktyganis 214
narduolis 350
narija 458
narys 119, 325
naudininkas 69, 95, 116, 142, 150,
179, 195, 256, 264, 282, 284, 291,
301, 308, 337, 345, 355, 361, 396,
421
laikui reikšti 295, 296, 301, 308,
325, 337, 345, 346, 358, 361, 431
tikslui reikšti 69, 79
naudininkas su bendratimi 311
naudininkas su padalyviu 145, 230,
250, 272, 300, 328, 356, 362, 391
naujus,-i 417
ne-*(su veiksmazodžiu)* 71, 97, 152,
219, 280, 379, 452
nė 284, 301, 350

neagencijinis,-ė 144
 ncapribotinis (*gram. term.*) 131
 neapsakytai 487
 neatbūtinai 58
 nebe 368
 nebepriklausyti 429
 nedaugingas,-a 340
 nedirbtinas,-a 340, 421
 nedraugas 303
 nedraugingas,-a 307
 neesminis,-ė 335
 negaiojantis,-i 361
 negi 368, 369
 nei 284, 297, 301, 469
 neįau 513, 514
 neigiama pusė 444
 neišpasakytai 103, 215, 487
 nejudomai 305
 nejudomas,-a 305, 444
 nėkados 360
 nekultūris (*būdv.*) 152
 nekuris 62
 nelaisvis 341
 nemarumas 335
 nemažiau blogai 347
 nemieliaširdingai 108
 nemylimas,-a 230
 nemirštamumas 335
 nemoksliskai 139
 nenoriai 295
 nepadorėjęs,-usi 341
 nepatriotingas,-a 286, 360
 ne prie ko 310
 nė prie ko 379
 neprigulmingumas 108
 nepriklausomai 314, 390
 nepriklausomybė 445
 Nerys, Nėris 82, 97, 144, 146, 169, 290
 nerviškas,-a 71
 nesąžiniškas,-a 71
 nesekti 261
 nesiliaujančiai 182
 nesiriesti 305
 nešinas (*su galininku*) 302, 488
 nešti skaldymą 516
 nešvarus,-i 230
 netaisykliškas,-a 70
 netaktiškai 71
 netaktiškas,-a 71
 netiesioginiai (*priev.*) 288
 neturtis (*daiktav.*) 341, 344
 neužbaigtas,-a 143
 neužilga 231
 neužilgo 188
 neveidmainai (*priev.*) 388
 neveidmainingai 373
 neveika 458
neveikiamosios rūšies dalyvis žr. dalyvis
 nevisaimėti 305
 nežinojimas 315, 517
 nežiūrint 298, 302, 323
 niškai 469
 niekatroji gymė (*gram. term.*) 131
 niekinančiai (*priev.*) 307
 niekšingas,-a 286
 niekuomet 469, 470
 niežėti (*su vardininku*) 298, 307
 niūrus,-i 305
 noriai 153, 183, 275, 298, 300
 noromis 275
 nuduoti 298, 301, 305, 514
 nugrįžti 305
 numanyti 248
 nuo 70, 96, 244, 362
 nuodugnai 183
 nuogas,-a (dvasia) 366
 nuoinuoti 153
 nuopelnai 470
nuosaka
 geidžiamoji 311
 tariamoji 96
 nuosavybė 514
 nupulti (doriškai) 488
 nupulti dvasia 347
 nupuolimas 488
 nuraminančiai 307
 nusakus,-i 418
 nusibosti 284
 nusigrįžti 305, 397
 nusikratyti (*su galininku*) 326
 nusimina (3 a.) 470
 nuskriausti 216
 nustodinimas 448
 nustoti ūpo 244

O

ominė 401
omuo 305
optimistingas,-a 324
oratų 440
organizacijinis,-ė 181
orovė 459
ot 244, 276
Ožėškienaitė 439

P

paaukauti 108
Pabaltė 280
pabūgte (*būdiny*) 129
pabuvoti 429
padalyvinės konstrukcijos 225, 230,
231, 298, 302, 316, 323, 325, 338,
344, 350, 374
padalyvis 97, 182, 185, 225, 236, 264;
268, 291, 298, 302, 311, 316, 325,
328, 338, 344, 362, 374, 387, 390,
431, 434, 463
padaryti bandymą 512
padaryti spaudimą 512
padaryti (*su įnagininku*) 315
padėjimas 341
padėkavimas 343
padėkuoti 343
padėtis 325, 341, 356, 395, 419, 514
padrikti 254
paeiti 284, 314, 315
pagal 137, 150, 180, 367
pagelba 62, 109, 218
pagelbininkas 108
pagėrėti 372
pagrindiniai (*prie*v.) 393
pagundà 470
paidagogas 440
pajininkas 108
paimti į nuomą 82
paišelis 215, 395
paišiukas 224
pajus 108
pajusti 245
pakasynos 306
pakeleivinas,-a 350
pakelti 448

pakelti sumanyrà 516
pakelti ūpà 284
pakils ekonomija 150
palaidoti 341
palaikyti (mišias) 344
palaikyti (ryšius) 515
palata 183
paleistuvingai 343
palikti ramybėje 244
paliuosuotas,-a 108
paliuosuoti 108
pamatingai 341
pamėgdžioti 305
pamylėti 97, 222
pamokantis (monologas) 327
pamokslinỹčia 62
panaša 458
panašia 458
panašus (*su naudininku*) 69, 356,
361, 375, 393
panaudoti 395
paniekinančiai 307
panusti 224
pareikšti 512
parodyti 337
partijinis,-ė 72
partijiniui (*naud.*) 433
pas 70, 115, 116, 150, 180, 188, 195,
222, 224, 227, 231, 267, 296, 297,
310, 316, 327, 337, 350, 356, 395,
397, 448, 451
pasakingas,-a 395, 429
pasakingumas 395
pasakorius 153
pasaulietis 343, 359, 365
pasekmė 142, 168, 183, 489
pasibaiga 97
pasičiūžinėti 276
pasididėti 151
pasigėdėti 304
pasigėrėtinus,-a 433
pasigiriantis (tonas) 327
pasiplėtuoti 276
pasireikšti 337
pasirinkimas 153
pasirinkti 440
pasiųsti 514, 515
paskaityti 395, 516
paskalsintas,-a 230

- paskirti 146
 paskola 108
 pasodintas,-a 250
 pastaras,-a 400
 pastiprinti (jėgas) 244
 pastorius 103, 105, 167
 pastraipa teksto 370
 pašėnavonė 60
 pašnekėsys 389
 pataikinti 298
 pataisyti 295
 patėmyti 185, 216, 355
 patenkinti troškimą 244
 patraukti atsakomybėn 97, 311
 patriotingas,-a 286
 patriotinis,-ė 514
 pats (*su aukšė. laipsniu*) 96, 298,
 302, 347, 374, 452, 490
 pats (*su nelyg. laipsniu*) 258
 patvarkymas 514
 pavasaravimas 343
 paveikti (į ką) 317, 346, 451
 pavelyti 344
 pavydalas 109
 pavienis,-ė 146
 pavieniui 204
 pavietrė 350
 paviršutiniai (*priev.*) 181
 pavyzdin 69
 pažeminis,-ė 433
 pažinamasis 418
 pažintis 62
 pedagoginiai (*priev.*) 393
 penkeriukė 116
 penki (metai) 324
 per 83, 96, 137, 215, 227, 231, 298,
 302, 310, 368
 perdėtinis 153
 perdėti protu ir kalba 348
 pereikvoti 515
 pergyvenimas 393, 396
 per kurį laiką 297
 perlaidas 146
 permaža 447
 permirkęs,-usi 350
 perpasakoti 71
 perpildytas,-a 350
 perprašyti 67
 perrūgis 235
 persitikrinti 216
 persiuntimas 143
 perspausdinti 67, 71
 perspausti 190
 peršladintas (?) 107
 perstatyti 67
 pertaka 97
 pervėlu 305
 pervesti 143
 peržvalga 67
 piktadarystė 150
 pildymas 512
 pildyti 515
 pildyti tarnavimą 140
 pilimas, pilimėlis 276
 pilnai 356, 515
 pinigėškai 71, 96
 pinigėškas,-a 70
 piniguočius 71, 146, 169
 piniguočas,-a 78
 piovykla 500
 piramidalis 107
 pirm, kol 152
 pirmiaus būsiąsis (*gram. term.*) 131
 pirmiaus buvėsis (*gram. term.*) 131
 pirmyneiga 189
 pirm negu 311
 pirmon eilėn 451
 pirmon galvon 361, 451
 pirmsėdis 146
 pirnitakūnas 491
 piršti 121
 planksnas 275
 plaučių uždegimas 204
 plavenimas 400
 plaventi 400
 plėtojimas (*dalyvis*) 417
 plėtotis 512
 plėtotis kiekybėje 314
 plikažodis,-ė 463
 plyta 295
 plunksnuotas,-a 429
 po 182, 310, 368
 po dešinei 492
 po dviese 258
 poelgis 440
 poetingai 286
 poetingas,-a 286, 314, 343
 poetinis,-ė 343

po kam 492
 poltinis, -ė 515
 poskaidrokas, -a 250
 po šiai dienai 462
 po tam 492
 polamsokas, -a 440
 po vardu 107
 po visam 116, 492
 pradangyti 282
 pradėtinis, -ė (*gram. term.*) 131
 pradinis, -ė 62, 107, 108, 144, 181
 pradžioviškas, -a 458
 praeinantis (*žmogus*) 224
 pragarsėti 230
 pragiesti 224
 pragumas 236
 prajausti 493
 prakeltiniausias, -ia 482
 praleidėjas 230
 pramatyti 493
 pramoninis, -ė 287
 pranašingai 286
 pranašingas, -a 286, 291
 prasikėsti 254
 prastus, -i 418
 pravesti 107, 515
 pražydėjimas 314
 prekybinis, -ė 287
 priderančiai 108, 494
 priderantis, -i 108
 priderėti 98, 255, 341
 prie 61, 70, 96, 143, 150, 180, 310,
 314, 315, 316, 345, 368
 prielankiai 305
 prielankumas 71
 prielankus, -i 71, 96, 117, 195, 305
 prie progos 258, 337
 priesaikauti 323
 priešakis 470
 priešas 184
 prietėma 470
 priupis 247
 prieveiksmis 258, 445
 Prievislis (*krašto pavad.*) 146
 prievolė 305, 336, 373, 429
 priglustis (*daiktav.*) 290
 prigulėti 298
 priklausyti 236, 301, 305, 433
 priklausyti (nuo ko) 247, 323, 355,
 395, 459
 priminėti 358
 priparodymas 143
 priparodyti 305, 313, 316, 494, 495
 pripildyti 495
 pripildyti (*su įnagininku*) 231, 346,
 361, 366
 pripuolamas, -a 444
 prirakyti 282
 prirodymas 184, 313, 314
 prirodinėjimas 189
 prirodinėti 189
 prirodyti 71
 prisieiti 71
 prisieiti 70, 71, 96, 151, 183-184,
 195, 216, 230, 314, 352
 prisiekdinti 373, 387
 prisiklausyti 308
 prisiūsti 71, 143
 privalėti, privalyti 305, 350, 373, 390,
 394, 395, 396, 398, 429, 448
 privalomas, -a 515
 privalus, -i 512
 priversti prie galo 305, 310
 proainis 509
 proanūkas 509
 prodžioviškas, -a 458
 progresivai (*priev.*) 153
 prokalbė 508
 pronosinė (*gram. term.*) 140
 propagandiniai (*priev.*) 287
 protėvis 508
 protiniai (*priev.*) 288, 398
 protiškai 71, 515
 protuotas, -a 87
 provaikis 458
 Prūsija 118, 153-154
 psichologiniai (*priev.*) 287
 puikiausia 297
 puikis, -i 282
 puoļes, -usi 341
 pupuolė 255
 purėna 255
 purvinas, -a 204, 206
 pusbadis, -ė (*būdv.*) 288
 pusbalsiai (*priev.*) 301, 305
pusdalyvis 316, 317, 344
 pusiasalis 471

puskarininkas 497
pusnaturalistas 336
pusrealistas 336
pusromantikas 336

R

ramybė 445
rangus,-i 219
rankavietas 224
Rapagelanas 239
rąšalinė 471
rašėja 71
rašėjas 78
rašybos dalykai 104, 124, 126, 146,
147, 172, 185, 189, 202, 203, 210,
211, 218, 222, 228, 240, 242, 248,
259, 283, 290, 295, 297, 299, 305,
313, 314, 315, 318, 319, 322, 328,
338, 348, 349, 350, 363, 365, 376,
398, 419, 420, 421, 446
rašliava 71
raštatrūsė 440
raštinis,-ė 181
raštuomenė 458
ratainė 341
raudantis (balsas) 71
rėdytis 216
regimai 358
regresuoti 153
reikė buvo 97
reikiamybės dalyvis žr. **dalyvis**
reikmendėtis 440
reikmenynas 440
reikšdamėsi 417
reikšlas 458
reikšti (sąjungą) 306
reiškia 230, 306, 515
reiškiai 184
religiniai (*priev.*) 360
retežis, retėžis 216, 306, 429
retežėlis 429
Rymas 498
ryšy 515
ryšys 336, 421, 512
rodyklėlis 276
rodytinis (*gram. term.*) 131
rodytis (blogai, menkai) 347
rodytojinis (*gram. term.*) 131

romansas 341
romantybė 440
romantingas,-a 324
roti 250, 261
ruoša 146
ruošti (pamoką) 515
ruoštis (prie ko) 515
russoistinis,-ė 337
rūšis 147

S

sądarbininkas 143
sąjama (*gram. term.*) 135
sąjausti 62
saikas žinoti 244
saiknas,-a 458
sąjungojimas (*gram. term.*) 131
sakymbūdis (*gram. term.*) 131
sąkova 421
sąlydus,-i 235
sąmojus 351
sąmoniškai 462
sąnaris 119
sandarbininkas 56, 189, 301
sandarbininkauti 56
sandarbininkystė 56
sangražinis veiksmazodis žr. **veiks-**
mažodis
sangražinių daiktavardžių kaityla
žr. **daiktavardžių kaityla**
sangražinių dalyvių kaityla žr. **da-**
lyvis sangražinis
sangvininis,-ė 360
santara (*gram. term.*) 131
santautietis 56
sanveiksmas 323
sąprotavimas 394
sąrašas 169
sąredaktorius 143
sąryšy 515
sąrišis 185
sąsaja 459
sąsiuvinys 224
sąskaiton 356, 451
sąstatas 231, 288
saugus,-i 498
sausymetis 255
sauvalė 189, 355

- sauvalia 153, 333
sauvalis,-ė (*būd.v.*) 355
sauvališkas,-a 444
savabaudis 341
savaimi 104, 106, 108, 109
savarankiai (*priev.*) 499
savarankyn eiti 515
savarankus,-i 261, 499
savastis 71, 195, 298, 300, 499
savažudys 323
savybė 512
savykiškas,-a 458
savimeilė 341
savistoviai, savystoviai 62, 247, 301
savistovis,-ė 499
savitarpis,-ė 355
savyvalda 153
savyvaldus,-i 146
savyveikslis — savyveiksmis (*gram. term.*) 131
savo puse 267
sceniškas,-a 324
sceniškas,-a 71
sėdėti 227, 255, 258, 284, 430
sėdintis,-i 255
sekantis,-i 108, 184, 448
sekmingas,-a 444
sekti (*su galininku*) 308, 352, 365, 396
sektis 250, 255, 261
septyni (metai) 153, 215, 239
sergantis,-i 205
sėti 308
sėtinis 255
siausti 214
sidabriniai (*priev.*) 291
siekinys 222, 224
siekis 55, 184, 189, 195, 306
siekti 375, 516
siekti tikslo 244
sielotyrys 459
sielotis 348
silpnas,-a (dvasia) 366
sintaksiškas,-a 122
sioželka 205
sisteminiai (*priev.*) 188
siutėsys 329
skaičius 72
skaidoti 459
skaityti 109, 112, 121, 146, 184, 195, 231, 239, 284, 295, 298, 306, 314, 448
skaitytis 109, 184, 189
skaitliavimas 184
skaitlinė 109, 146, 153, 289
skaitlingai 72, 184
skaitlingas,-a 72, 184, 195, 290, 301, 306, 314, 390
skaitliuoti 72, 301
skaitlius 314, 472
skaitvardis dauginis 314
skalsintis 230
skalsumas 230
skalūnas 230
skauda 291
skaudančioji (širdis) 307
skaudėti (*su vardininku*) 296, 325, 350, 396
skėstis 254
skyrybos dalykai 277, 318, 329, 399, 400, 401
sklaida 440
skonis,-ies 472
skreistė 473
skriauda 216
skriausti 224
skritulys 463
skunda 103, 146, 261, 500, 501
skundotis 323
slaptis 282
slauginti 350
slavėnas 501
slavis 501
slėnys 255
slėptis 204
Slonimas 247
sluogos (*dgsk.*) 276
smurtas 501
sodauninkystė 62
sodžiala 204
sodžialka 205
spatas 216
spausdiny 268
speiga 230
speigotas,-a 230
spirginamiausias,-ia 440
sporaugiai 255
sprandomas,-a 440

sprendžiantis (balsas) 71
sprogstanti (medžiaga) 153
stalienė 323
stebėtinai, -a 152, 153, 184, 298, 341
stebėtis (iš ko) 82, 195, 216, 224, 316
stengiamasai (*daiktav.*) 417
stiliaus dalykai 362, 399, 400, 401,
453, 454
stipriai 224, 315, 341
stiprus, -i 287, 317, 341
stogalytis (*gram. term.*) 131
stomuo 471
stotas 442
stovyła 284
stovis 502, 516
strusis 284
stuba 323
su 83, 107, 143, 173, 216, 310, 346,
368, 397
subaltgudėti 247
sudurtindalė (*gram. term.*) 332
sudurtinžodis (*gram. term.*) 332
sueiga 109, 502
sugintrintinti 459
sugyventi 358
sukti (lizdą) 276
sulig 231, 310, 368, 375, 430
sulig (*su naudininku*) 231
sulig, sulyg (*su kilmininku*) 61, 70,
83, 96, 106, 107, 143, 151, 195, 240,
284, 310, 346, 362, 391, 451
sulyginamai 108
sulig tuo 258
sumaištis 247
sumetimas 433
su mielu noru 484—485
snaudoti 189, 230
suokalbį 109, 358
supanašinti 459
supatvarinti 440
suprasdinti 459
su ramybe 445
surašas 106, 109
surengti (vakarą) 376
surišti 316
suroti 243, 255
susijdominęs, -usi 341
susiindomauti 298
susilaikymas (nuo ko) 515

susilaikyti (nuo ko) 515
susilenkinti 314
susitverti 185
suskailliuoti 289
suskaldinti 323
sutaupyti 230
su tikslu 150
su tikslu (*su bendratimi* tikslui reikš-
ti) 83, 248, 289, 289—290, 375, 391
sutrinti (širdį) 369
sutrumpinimas 355
sutverti 146
suvienytas, -a 300
svaiginantis (gėrimas) 71, 153
svavalia 333
sveikinti (su kuo nors) 173
svetingas, -a 336
svetkalbė 440
svietiškas, -a 109, 153
svietiškis 106

S

šabloninis, -ė 316
šaltymetis 255
šaritkos (*dgsk.*) 189
šaukiantis (balsas) 71
šeimyninkas, -kė 216
šeimyniškas, -a 324
šėnavojimas 60
šešeri 350
šiaip kitokis 225
šimtalitis 439
Širvidas 247
šiurkščias, -a 282
šluonumas 235
šmotukas 153
šonkauliu pastatyti 379
šposininkas 160
švarus, -i 230
švindra 255

T

tad 400
tada 239
taip ir 279
taip tat 255
taip vadinamas 151, 316

- taisykliškai 139
 taisykliškas,-a 121, 202
 taktiškas,-a 202
 taktuotas,-a 87
 talentuotas,-a 72, 87, 121
 tam, kad (*su bendratimi* tikslui reikš-
 ti) 97
 tampriai 355, 394, 448
 tamprus,-i 395
 tamsta, tamista 243, 264, 280, 298,
 300, 352
 tapti 243, 303, 325, 430, 433
tarlamoji nuosaka žr. **nuosaka**
 tariškai 459
 tarminis,-ė 139
tarmybės 243, 290
 tarnysta 182
 tarpkrošnis 276
 tarsnydėsniskai (*gram. term.*) 139
tarties dalykai 211, 213, 222, 228,
 281
 tartis (*veiksmaž.*) 279
 tat 255, 275, 356
 tatai 342
 tautiniai (*priev.*) 181
 tautinis,-ė 287
 tautiškai 71, 181
 tautiškai-kultūrinis 181
 tautiškas,-a 70, 516
 te-(*su būsim. laiku*) 311, 372, 431
 te-(*su veiksmazodžiu*) 219, 244
 tebėra galioje 390
 tegu, tegul (*su būsim. laiku*) 328,
 347, 431
 tekantis (vanduo) 205
teksto pastraipa žr. **pastraipa**
 telkšantis (vanduo) 205
 tėmyti 185, 216, 352
 tėnykštis,-ė 287
 tetervinas 216, 276
 tetušis 215, 224
 tiek ir 284
 tiesioginiai (*priev.*) 288
 tiesus,-i 306
 tikėti 356
 tikėti (į ką) 368
 tikibiniai (*priev.*) 144
 tikras,-a 344
 tikslu (*įnag.*) 289, 391
 tilpti 510
 tobulas,-a 474
 tobulėti 474
 tobulinti 474
 tobulintis (kokybėje) 314
 todėl 264
 tokio ūpo 345
 toli 395
 tragiškas,-a 181
 trečdalis,-ies 255
 treji 314
 trejukė 116, 185
 trepės 109
 trijoms (*naud.*) 419
 trys (metai) 71, 108, 153, 183
 tritartis (*gram. term.*) 131
 trivoti 62
 trobėsysis 185
 trūkšmas 109
 trumparegis,-ė 355
 tūlas,-a 72, 195, 216, 239
 tuo tarpu kai 463
 tūpia (3 a.) 474
 turčius 216
 turėti 395
 turėti galimybę 447
 turėti galimumą 447
 turėti omeny 282
 turėti pasikalbėjimą 514
 turėtojinis (*gram. term.*) 131
 tursamiegis 277
 turtingas (*su įnagininku*) 81, 366,
 396, 503
 turtuolė 185
 turtuolis 71, 153, 169, 216, 503
 tvanka 275
 tvarinys 185, 247, 503, 504
 tvarkiai (*priev.*) 144, 148, 175
 tvarkovas 459
 tverti 230
 tvertis 95, 230

U

- ugnėgesys 147, 171
 ugnėkainis 147, 171
 ukėsas 58
 ūkiškas,-a 70
 ūmas,-a 282

ūpas 306, 342, 372
už 83, 188, 195, 216, 224, 231, 272,
276, 284, 297, 310, 346, 368
už akimirksnio 298
užbaigti 180
uždainuoti 222
uždengtas,-a 183
uždengti 109
uždėti 71, 109, 195
užduotė 315
užduotis 61, 185
užėsys 216, 329
užgana padaryti 98
užganėdintas,-a 189, 216
užganėdinti 62
užgaunančiai 307
užgiedoti 224
užinteresuoti 143
užkeikti 372
užkenkti 62, 71, 282
užklausti 71, 216, 224, 284
užklupti 206
užlaikymas 143
užlaikyti 143, 151, 418
užliesti 180
užmanymas 393
užmanyti 216
užmegzti ryšius 96, 336
užmesti 151, 180
užmetinėjimas 151
užmušimas 204
užmušti 204, 207
užnemunis 247
užpykti 216
užpulti 204, 206
užsidengti 183
užsiėmimas 185, 316
užsiganėdinimas 189
užsižeisti 216, 284
užsiimdinėti 336
užsiiminėjimas 314
užsiimti 298, 336, 342, 348, 516
už-sykio 190
užsikrėsti 209
užsikrėtimas 209
užsimanyti 224
užsimąstyti 71, 216, 306
užsipelnyti 107
užšnūdis 287

užšalte (užšalo) 144
užtylėti 180
užtrukti 515
užuomazga 237
užuot (*priel.*) 397, 398
užvaldyti 143
užvardymas 180
užvardinimas 314, 315
užveizda 180
užvesti 71, 107
užvilti 306
užviršuoti 153
už viską 368

V

vadintis (*su įnagininku*) 136
vadovauti (*su įnagininku*) 81
vaidykla 459
vaidintuvė 373, 387
vaidmuo 261
vaikščioti 255
vainikas 146
vaizdena 315
vaizdenti 315
valdiškas,-a 70, 144, 152, 433
valdyti (*su įnagininku*) 309, 326
valdonas 505
valstybiniui (*naud.*) 433
vanduonis 219
vardininkas 68, 80, 95, 107, 111, 136,
142, 182, 189, 195, 225, 231, 256,
284, 296, 298, 307, 325, 345, 348,
350, 360, 365, 391, 396, 445, 461,
462, 510, 515
vardinis (*gram. term.*) 134
varduvės 173
varymas 235
varpietis 195
varškietis 276
varžytinės 280
veidmainingas,-a 98
veika 440
veikdinti 459
**veikiamosios rūšies dalyvis žr. da-
lyvis**
veikimas 151
veikslas įvykio 70, 71, 144, 151, 315
347

- veiksmas 145, 315
 veiksmazodis (sangražinis) 71
 veiksmazodžio laikų vartojimas 224, 272, 297
 veiksmazodžio lytys netiesiog. kalboje 70, 96, 108, 112, 317, 328
 veiksmiškas,-a 459
 veikti 153, 185, 323, 516
 veikti (į ką) 153, 204, 267, 282, 296, 315, 362, 375, 388
 vėjarodis 284
 vėliausia 452
 verkiantis (balsas) 71
 venčiovotisi 240
 veseliotis 291
 vesti derybas 516
 vesti gyvenimą 516
 vesti reikalus 516, 517
 vėtėti 275
 vidujinai (*priev.*) 393, 398
 vidujiniai (*priev.*) 393, 394, 398
 vidujinis,-ė 287
 vidus 400
 vidutiniai (*priev.*) 181, 288
 viekas 306
 vienaamžis 421
 vienabalsiai (*priev.*) 105
 vienan balsan 400
 vienasėdininkas 185
 vienaskaitlis (*gram. term.*) 131
 vienas po kitam 143
 vienašaliai (*priev.*) 106
 viėnatvė 284
 viėna už kitos 216
 vienbalsiai (*priev.*) 98, 147, 152, 185, 195, 247, 323, 448
 vieneri 205
 vienmintis 152
 viėnog 315
 vėnsėklinis 236
 viėnskiltinis 236
 viėnšaliai (*priev.*) 105
 viėntautis,-ė (*daiktav.*) 98
 viėnukė 116
 viėšnagystė 305
 viėsuomeninkė 440
 viėtininkas
 vidaus einamasis 82, 107, 150, 224, 291, 309, 328, 329, 337
 vidaus esamasis 69, 81, 95, 107, 150, 174, 179, 189, 190, 216, 224, 230, 231, 264, 272, 284, 285, 291, 309, 314, 316, 326, 337, 346, 356, 375, 397
 viėtoj 291
 viėtoj kad 181, 295
 viėtolinksnis (*gram. term.*) 134
 viėton 284, 397, 433
 vykđinti 247, 282, 395
 vyksmiškas,-a 459
 vyresnybė 483
 vyriausybė 106, 109, 153
 vyriškoji giminė žr. giminė
 virš 70, 96, 144, 150, 232, 239, 255, 284, 289, 310, 327, 368, 379, 433, 448
 viršaitis 147, 170
 viršaprašytas,-a 448
 viršaus 150
 viršenybė 506
 viršgamtinis,-ė 342
 viršprigimtinis,-ė 342
 viršūkainis 109
 virš termino 346
 viršžmogis 323
 viršžmogysta 324
 viršžmogus 323
 visetas 459
 visetiškas,-a 459
 visgi 316, 506
 visomis galiomis 244
 visovė 459
 vispusiškas,-a 152
 vystyti 288
 vystytis 315
 visų daugiausia 396
 visuomeniniai (*priev.*) 394
 visuomenis,-ė 284
 visuomeniškas,-a 144
 visuotinas,-a 109
 visuotiniškai 139
 vyti 214
 vokiškas,-a 96

Z

zvėmbti 400

žavėtinas,-a 395
 Žemaitija 109, 118, 153, 154, 306,
 433
 žemdirbystė 72
 žemę valdantis 248
 žemininis,-ė 255
 žemlapis 195—196, 247
 žemvaldys 72, 109, 196
 ženkluoti 140
 žydrus,-i 306
 žingeidus,-i 56, 154, 284, 333
 žingeidžiai 306
 žinia 205
 žinyba 154, 185

žinija 336
 žinojimas 358
 žinoti 185, 188, 205, 280, 315, 400,
 506, 507
 žinovas 315, 336, 507, 508, 517
 žysti 224
 žiūrint to 298
 žmoninis,-ė 458, 462
 žodykilmišškai (*gram. term.*) 139
 žodininkas 458, 508
 žodis į žodį 136
 žodis žodin 325
 žodžių tvarka 80, 145, 214, 218, 301,
 311
 žūtbūtinis,-ė 298

TUR I N Y S

J. Jablonskio kalbiniai taisymai	5
--	---

1904

Kalbos dalykai. (Rašomosios kalbos kritikai)	55
--	----

1910

Kalbos dalykai	64
--------------------------	----

1911

Kalbos dalykai. (Šių dienų rašomosios kalbos reikalams)	68
---	----

Kalbos dalykai. (Šis-tas iš linksnių ir prielinksnių mokslo)	79
--	----

1912

Del Emšos klausimų, abejojimų	86
---	----

Rašomosios kalbos dalykai	95
-------------------------------------	----

Rašomosios kalbos dalykai	109
-------------------------------------	-----

Rašomosios kalbos dalykai	106
-------------------------------------	-----

Rašomosios kalbos dalykai	107
-------------------------------------	-----

„Rašomosios kalbos dalykų“ kritikui. <i>Atvirasis laiškas p. Druskiui</i>	110
---	-----

1913

Kun. Kazimiero Jauniaus Lietuvos kalbos gramatika	122
---	-----

1914

Kalbos dalykai	142
--------------------------	-----

Šių dienų rašomosios kalbos reikalai	149
--	-----

Kalbos dalykai	155
--------------------------	-----

Kalbos dalykai	179
--------------------------	-----

Kalbos dalykai	187
--------------------------	-----

Kalbos dalykai. (<i>Laiškas mūsų laikraščių redakcijoms</i>)	188
--	-----

1915

Kas čia kaltas? (Iš nepratusio lietuvių kalbos mokytojo pastebėjimų)	193
Kalbos dalykai. (Del šių dienų sveikatos knygelių: „Kas tai yra dezinfekcija ir kam ji reikalinga“. „Apie geriamąjį vandenį“ ir „Pragaro rauplė“)	204

1917

Vainikėlis skaitymui knyga antriems mokslo metams	211
Padangėse. Sutaisė B. Masiulis	219

1919

A. Jakučionis. „Kelias į šviesą“	220
J. Palukaitis. Ziburėlis	223

1920

Del „Gamtos pradžiamokslio“ pasirodymo. (Kalbos dalykai)	229
Botanika. Parašė A. Zygas	236
Prabočių Anūkas. Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai ir žymesnieji lietuvių kalbos mylėtojai	238
Nuostabūs skruzdės gyvenimo atsitikimai	241

1921

A. Alekna. Lietuvos istorija	246
J. Baronas. Gamtos Pradžiamokslis. I d.	250
J. Baronas. Gamtos Pradžiamokslis. II d.	252
Senovės Istorijos Apsakymėliai, II d.	259
Molier. Vertė R. Iešmantą. Šykštuolis	267

1922

Keli kalbos dalykai	268
J. Murka. Vaikų Darbymečiui. I d.	272

1923

Batuotas Katinas. Broliukas ir sesutė	278
Keli kalbos mažmožiai	279
Dantės „Dieviškoji Komedija“	280
Oscar Wilde. Granatų pavėsy	283

1924

Laikraštiniai kalbos dalykai	285
J. I. Krašėvskis. Vitolio Rauda	290
J. Trojanovskio. Gamtos mokslo vadovėlis. I d.	292

1925

Butkų Juzė. Palaidūnas	294
Keli kalbos dalykai	296

J. F. Cooper. Medžiotojas	297
H. Beecher-Stowe. Dėdės Tomo Trobelė	299
Kalba ir literatūra	303

1926

Kalba ir literatūra	320
Del sudurtinių mūsų kalbos žodžių	330
Literatūros dalykų kalba	333
Literatūros dalyko kalba	339
Džekas Londonas. Pagonis	350
Laikraščio kalbos dalykai	352
Literatūros dalykų kalba	357
Tomo iš Kempijų. Apie Jėzaus Kristaus Sekimą	364
M. Gustaitis. P. Kriaučiūnas. Monografija	371
„Blusininko“ atsakymas neblusininkui	377
Dėl keliolikos tariamųjų ar abejojamųjų „kalbos klaidų“	384
Mūsų laikraščių kalbos dalykai	389
Del mūsų rašytojų kalbos	393
Keli mūsų raštų skyrybos ir stiliaus dalykai	399
Wörterbuch der litauischen Schriftsprache	404
Lietuvių ir rusų kalbų žodynas	412

1927

Šių dienų nepaprastybės mūsų raštų kalboje	416
V. J. Nemirovič-Dančenko. Auksinio saulėlydžio šalis	429
Del laikraštinės mūsų kalbos	433
Elzės Ožieškienės raštai. I t.	436
Doc. V. Dubas. Literatūros įvadas	444
Ir vėl laikraštinės kalbos dalykai	446

1928

Kalbos dalykai	457
Mūsų kalbos žodynėlio dalykai	464

1930

Laikraštinės kalbos dalykai	511
Pastabos	513
Jablonskio „Rinktinių raštų“ II tomo alfabetinė taisomųjų kalbos dalykų rodyklė	533



И. ЯБЛОНСКИС
ИЗБРАННЫЕ СОЧИНЕНИЯ

т. II

На литовском языке

Госполитнаучиздат, Вильнюс, 1959.

Redaktorė *E. Brazaitė*
Dailininkė *VI. Černiauskaitė*
Techn. redaktorius *J. Kasmauskas*
Korektorės *E. Vaitkūnienė* ir *I. Burnelytė*

Leidiny Nr. 5233 Tiražas 10 000 egz.
Pasirašyta spausdinti 1959.IX.21. LV 02406
Popier. 60×92/16 = 17,5 pop. l.; 35 sp. l.; + 1 įklija,
36,83 apsk. l. l. 24 089 ženkl. 1 sp. l. Kaina Rb. 16.85
Kaina Rb 16, 85

Spaudė valst. K. Poželos v. sp. Kaune, Puškino g. 11
Užsak. Nr. 900.